ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0.30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՄԱՐՏ

MARDI 2 MARS 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

96ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10246

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — Nº 10.246

ՀԱՅԿ. ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

Յիսնամեակի առթիւ, Հայկ. Իրաւունք ունինք պիտի ներկայացնենք աշխարհին եւ պահանջենք, որ ան յարգուի գործադրութեամբ, այսինքն՝ ոչ թէ լոկ խօսքով այլեւ առարկայական կիրառումով:

Մեր պահանջին ընթացք կը տրուի՞, թէ չի տրուիր — ա՛յլ հարց է ատիկա:

Պայմանադրականը այն է, որ նախ մեզի, Հայո՛ց համար յստակ ու վերջնական ըլլայ, թէ ի՛նչ կը հասկնանք Հայկ. Իրաւունք բառով:

Հայկ. Իրաւունքը կը ներկայացնէ ամբողջութիւն մը, որովհետեւ ամբողջութեան մը կը պատկանի: Իրաւատէր ամբողջութիւնը հայ ժողովուրդն է եւ անոր ազգային իրաւունքը կը լուծուի միայն ա՛յն ատեն, երբ ճանչցուած ու կիրառուած է ամբողջականութեամբ:

Արդ, եթէ ազգայի՛ն է Հայկ. Իրաւունքը — եւ ո՛չ հասարակական, յարանուանական, անհատական, մասնատիրական կամ այլ — այն ատեն հարկաւոր է գոյութիւնը երկու պայմանադիր առարկաներու՝ Ա) Ժողովուրդ, որ Բ) Տէր է սեփական ու ազգային հողի, հայրենիքի:

Մեր պարագային, գոյութիւն ունի՛ն այս երկուքը, սակայն երկուքն ալ՝ անբնական, բայց մանաւանդ՝ անարդա՛ր պայմաններու տակ կը գտնուին:

Հայրենի հողի պարագային, Հայ Ազգ. Իրաւունքը խոցուած ու հաշմուած է, որովհետեւ ամբողջական չէ այդ հողը: Անոր ամբողջութեան համեմատաբար շատ փո՛քր մէկ մասին վրայ միայն գրուած է «Հայաստան» — ու կամ նա սփիւռքային տարազով:

Անհամեմատ խոշոր մասին վրայ գրուած է «Թուրքիա»: Կարգ մը աւելի փոքր, բայց կենսական շրջաններու վրայ գրուած է «ադրպէյճանական հանրապետութիւն»:

Որով, երբ կը պահանջենք, որ ճանչցուի Հայկ. Իրաւունքը՝ առաջի՛ն ստորոգելի պարագային, բաւական մէկ իմաստ եւ յստակ է: Մեր պահանջն է, որ վերադարձուի Հայ Հողի ամբողջականութիւնը եւ վրան գրուի ՀԱՅԱՍՏԱՆ: Եւ որովհետեւ, ներկայ պայմաններու տակ՝ ատիկա կրնայ ըլլալ միայն մէկ ձեւով, այն է՝ խլուած հողերը գոյութիւն ունեցող ՀԱՅ ՀՈՂԱՅԻՆ ՕՐԳԱՆԻԶՄԻՆ կցելով, հետեւաբար, եթէ երբեք մեր իրաւունքը պիտի ճանչցուի ու գործադրուի, կիրառումը միայն ա՛յս ձեւով կրնայ ըլլալ:

Կիրառումի պարագային՝ ներկայ Հայաստանի սահմանները կ'ընդարձակուին, այդ սահմաններուն մէջ կը մտնեն պատմական Հայաստանը՝ Թո՛ւրք իշխանութեան տակ գտնուող, ինչպէս նաեւ Ղարաբաղ ու Նախիջեւան՝ որոնք (ԿՐԵՄԼԵԱՆ կարգադրութեամբ) կը գտնուին ատրպէյճանական իշխանութեան տակ եւ կը ստացուի ՀԱՅ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔ. որով՝ Հայկ. Իրաւունքի առաջին ստորոգելին յարգուած կ'ըլլայ իր ամբողջութեամբ:

Առաջին անարդարութիւնը այս ձեւով սրբագրուելու պարագային, անհամեմատ նուազ դժուարութեամբ կը սրբագրուի երկրորդ անարդարութիւնը, որ կը վերաբերի այդ ամբողջական Հայկ. Հողի իրաւատիրոջ՝ ամբողջական հայ ժողովուրդին:

Վրաստանի կէս միլիոն Հայերը, Ատրպէյճանի կէս միլիոն Հայերը, Արտասահմանի ու Խորհրդ. Միութեան մէջ գտնուող առնուազն մէկուկէս - երկու միլիոն Հայերը՝ ազգային հայրենիք կը վերադառնան ու հոն կը հաստատուին, ինչ որ անառարկելի բաղկացուցիչն է հայ ազգային իրաւունքի ամբողջականութեան:

Հոս ու հոն կը մնան թիւ մը Հայեր. ըլլա՛յ Կովկասի մէջ, ըլլա՛յ Սփիւռքի զանազան գաղութներուն, ըլլա՛յ Խորհ. Միութեան զանազան մասերուն:

Սակայն գերակշռող մեծամասնութիւնը հայ ժողովուրդի կ'ըլլայ հոն, ուր պէ՛տք է ըլլայ՝ ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ:

Ասով ամբողջացած կ'ըլլար Հայ Իրաւունքը: Այդ իրաւունքի ազգային բնոյթն ու բովանդակութիւնը կը պահանջեն վերջին պայմանի մը ճանաչումն ու կիրառումը: Եւ սակայն, տարրական տրամաբանութեամբ խիստ հասկնալի է, որ վերջի՛նն ըլլալով՝ ժամանակագրական գործադրութեան պարագային, այդ վերջին պայմանը չի կրնար առաջին եւ անմիջական պահանջ հանդիսանալ:

Այնուամենայնիւ, ամբողջական Հայկ. Իրաւունքի ՊԱՅՄԱՆԱԴԻՐ ՊԱՀԱՆՋ կը մնայ, որ ամբողջական հայկ. հողը, ամբողջական հայ ժողովուրդով՝ տէր ըլլայ հայ ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԵՀԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ:

Գաղութատիրութիւնը քարուքանդ ըրաւ այս դարը, իրեն հետ ունենալով ողջ մարդկութեան բարոյական անվերապահ համակրանքը անո՛ր համար, որ արդարութեան առաջին պայմանը, ազգային իրաւունքներու ճանաչումին մէջ՝ բոլո՛ր ժողովուրդներու հաւասարապէս ինքնիշխան ըլլալու իրաւն է:

Իսկ «ժողովուրդ» կոչուածը ԻՐԱՒԱՏԷՐ կը նկատուի այն ատեն միա՛յն, երբ ունի ազգային անցեալ, ազգային հող, ազգային հաւաքականութիւն, ազգային ներդրում՝ մարդկային յառաջդիմութեան ու ստեղծագործութեան հասարակաց մարդերուն մէջ:

Որով, կը մնայ այն հարցումը, որմէ անհնար է խուսափիլ, զոր պէտք է տանք հաւաքականօրէ՛ն, զոր պէտք է տայ ամէ՛ն հայ մարդ ինքն իրեն:

Ե՞նք, թէ չենք «ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ» վերի բանաձեւումով — այն է՝ տէր ազգային Դատի մը, որ համազօր է որեւէ՛ այլ ազգային դատի, տէր ազգային իրաւունքի, որ համարժէք է որեւէ՛ այլ ազգային իրաւունքի, տէր ազգային գոյութեան մը, որ իրաւականօրէն համահաւասար է որեւէ՛ այլ ազգային գոյութեան:

Եթէ՝ «ոչ» է այս հարցումին պատասխանը, այն ատեն անհիմն ու անընդունելի է Հայկ. Իրաւունքը իր ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆՈՒԹԵԱՄԲ:

Իսկ եթէ՝ «այո» կը պատասխանենք, այն ատեն, ինչպէս ամէն ժողովուրդ, որ տիրացած է իր ազգային իրաւունքի ամբողջութեան, մենք ալ պէտք է հասնինք այդ աստիճանին եւ ըլլանք ինքնիշխան, օժտուած ազգային վեհապետութեամբ եւ իբրեւ այդպիսին՝ ըլլանք համահաւասար անդամ աշխարհի ազատ ազգերու:

Այն փաստը, որ հնարաւոր չէ՛ վերջին պահանջի անմիջական կիրառումը ակընկալել այժմ ու այսօր՝ այնքա՛ն է ակնյայտ, որ լուրջ մարդիկ չեն խօսիր այս մասին:

ՊԱՅՄԱՆՈՎ, որ այս «չխօսիլը», այսինքն անմիջական կիրառումի չարծարծումը՝ բնա՛ւ ու երբե՛ք չմեկնաբանուի իբրեւ ՈՒՐԱՑՈՒՄ, կամ անժամանա՛կ յետաձգում:

Այս, անմիջականը՝ ամբողջական հայ ժողովուրդի ֆիզիքական հաստատումն է ՄՆԱՅՈՒՆ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ՝ ամբողջացած հայկ. հողի վրայ:

Ամբողջական ՀԱՅ ՀՈՂ՝ ամբողջական ՀԱՅՈՒԹԵԱՄԲ, առկա մեր իրաւական «կառոյց»ի այն մասն է, որ երբ իրագործուի՝ «կատար»ը ինքնաբերաբա՛ր վրան կ'իջնէ: Հայկ. Իրաւունքը պիտի կերտաւորուի՝ քայլ առ քայլ:

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

19 ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Երկուշաբթի օր Մոսկուայի մէջ, կը բացուէր խորհրդակցական ժողով մը որ կը համախմբէ Խորհրդային Միութեան հաւատարիմ մնացած համայնավար կուսակցութիւնները: Հրաւիրուած 25 կուսակցութիւններուն վրայ, կը մասնակցին միայն 19ը: Բացակայ են Չինացիք եւ իրենց «գաղափարակից» կուսակցութիւնները՝ Ալպանիա, Հիւսիսային - Վիէթնամ, Հիւսիսային Քորէա, Ճափոն, Ինտոնեզիա: Խօսք չկայ նաեւ ռումանական կուսակցութեան մասին: Ուրեմն մասնակցող կուսակցութիւններն են.— խորհրդային, աւստրալական, արժանթինեան, պուլկար, պրազիլ, անգլիական, արեւմտեան - գերմանական, Հնդկական, իտալական, քուպական, մոնղոլական, լեհ, սուրիական, ֆինլանտական, ֆրանսական, չեխ: Ամերիկեան կուսակցութիւնը դէտ մը կը ղրկէ: Խորհրդային պատուիրակութեան մաս կը կազմեն.— Սուսլով, Անդրոպով, Դեմիչեւ, եւ Պոնամարեւ:

Պատկերը ցոյց կուտայ, որ մնալով հանդերձ մեծամասնութիւն, խորհրդային համայնավար կուսակցութիւնը իր դէմ կը գտնէ փոքրամասնութիւն մը, որ տեղի չի տար:

Ներկայիս սակայն այս համագումարը կորսնցուցած է իր սկզբնական բնոյթը: Կը խօսուի միայն «խորհրդակցական ժողովի» մը մասին: Մամուլի «Թաս» գործակալութիւնը չի խօսիր նոյնիսկ ժողովին նպատակին մասին, մինչ նախապէս ծրագրուած էր թէ անոր նպատակն էր պատրաստել միջազգային համագումար մը:

Կը թուի թէ խորհրդային ղեկավարները, պարտադրաբար, հրաժարած են պատրաստել Չինացիներու դատապարտումը: Այս պայմանով է միայն որ կրցած են իրենց կողքին ունենալ Իտալացիք, Լեհերը, Հունգարները եւ Անգլիացիք: Անգլիացիք մանաւանդ, միայն վերջին վայրկեանին ընդունած են պատուիրակութիւն մը ղրկել:

Հակառակ Մոսկուայի գիջողութեանց, ժողովը կը բացուի ծանր մթնոլորտի մը մէջ եւ խորհրդային ղեկավարները դժուար կացութեան մէջ են: Եթէ, ինչպէս կը կարծուի, Չինաստան մամուլի պայքար մը սկսի, Խորհրդ. Միութիւնը պիտի ստիպուի պատասխանել եւ այդ պարագային ալ կրնայ քայլ կուսակցութեանց քննադատութեանց առարկայ դառնալ:

Մոսկուայի մամուլը կրկին սկսած է խաղաղ համակեցութեան մասին խօսիլ: Պրաւդայի մէջ, Եուկով կը գրէ.— «Տարուան մեր գլխաւոր ու գլխաւոր նպատակներէն մէկն է փնտռել այն ճամբաները որոնք կ'առաջնորդեն Եւրոպայի ապահովութեան ամրապնդումին: Պէտք է համաձայնիլ հիմնական սկզբունքի մը վրայ.— Եւրոպա մը որ թոյլ տայ կենակցիլ եւ գործակցիլ բոլոր երկիրներու հետ առանց բացառութեան, կրնայ կառուցուիլ միայն ձեւքի տակ եղածով: Այլ խօսքով, պէտք է երկիրներն ու ժողովուրդները տեսնել այնպէս ինչպէս որ են եւ ոչ այնպէս ինչպէս կ'ուզեն տեսնել եւրոպական սա կամ նա մայրաքաղաքին մէջ: Հաճելի ըլլայ կամ ոչ ընկերվարական կամ դրամատէր կողք կողքի կ'ապրին թէ Եւրոպայի մէջ թէ այլուր: Պէտք է այս իրողութենէն մեկնիլ»:

Միւս կողմէ տեսաբանական Կոմունիստ պարբերականը կը գրէ.— «Խաղաղութեան հարցը է եւ կը մնայ ժամանակակից կեանքի կենսական հարցը: Խաղաղ համակեցութեան քաղաքականութիւնը ժողովուրդներու կենսական շահերու արտայայտութիւնն է: Արգելք կը հանդիսանայ որ աշխարհակալութիւնը յարձակումի անցնի եւ մարդկութիւնը հիւլէական պատերազմի մը մէջ նետէ: Կ'օժանդակէ յաջողութեանը այն ժողովուրդներուն որոնք ընկերվարութիւն կը կառուցանեն»:

× Յիշենք նաեւ ուրիշ յատկանշական կէտ մը, այն է որ բոլոր պատուիրակութեանց մէջ ղեկավար դէմքեր չկան եթէ նկատի չառնուի Քուպայի պատուիրակութիւնը զոր կը գլխաւորէ Ֆիտէլ Քասթրոյի եղբայրը:

Կ'ըսուի նաեւ թէ «19երու» այս հանդիպումը կրնայ միայն երկու երեք օր տեւել:

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

Սփիւռքի բոլոր գաղութներուն մէջ, հայ ժողովուրդը, միասնական ճակատով, քաղաքական բոլոր հոսանքներու մասնակցութեամբ, կը պատրաստուի ոգեկոչել Ապրիլեան Մեծ Եղեռնի յիսնամեակը:

Գրեթէ բոլոր գաղութներուն մէջ ալ, բոլոր շրջանակները համակրանքով կ'անդրադառնան հայ ժողովուրդի արդար դատին եւ կ'ընդգծեն հատուցման անհրաժեշտութիւնը:

«Լ'Օրիան»ի Փետր. 25ի թիւին մէջ, «Հայերը յառաջիկայ Ապրիլին պիտի ոգեկոչեն Թուրքիայէն իրենց բռնագաղթին յիսնամեակը» խորագրով, հրատարակուած է հետեւեալ համակրական տեղեկատուութիւնը.—

«Լիբանանի եւ Սուրիոյ հայ համայնքը որոշեց տօնել Թուրքիայէն իր բռնագաղթին եւ Օսմանցիներու կողմէ հայ ժողովուրդի ջարդին յիսնամեակը:

Այս տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 24ին Պէյրութի մէջ եւ ժողովրդային բնոյթ պիտի ունենայ: Լիբանանի եւ Սուրիոյ բոլոր հայ քաղաքական կուսակցութիւնները պիտի մասնակցին: Ճառեր պիտի խօսուին՝ հատուցում պահանջելու համար Թուրքիայէն՝ այն կորուստներուն համար, որ Հայերը հարկադրուեցան լքել այդ երկրին մէջ:

Կ'իմանանք նաեւ որ լիբանանեան խորհրդարանի հայ երեսփոխանները նախագահ Համատէէն պիտի պահանջեն Խորհրդարանին առջեւ ոգեկոչել 1915ի դէպքերը եւ Հայերու դէմ Թուրքերու կատարուած ցեղասպանութիւնը»:

Իսկ Փետրուար 26ի թիւով, «Լ'Օրիան» մասնաւոր խմբագրական մը յատկացուցած է հայկական դատին, Յիսնամեակի առթիւ: Խմբագիրը՝ Պ. Ռընէ Աղխուրի, որ մասնագէտ մըն է միջին - արեւելեան հարցերու, հայկական դատը կը դնէ Միացեալ Ազգերու ընդհանուր կազմութեան հովանաւորութեան ընդմէջէն:

«ԱԶԴԱԿ»

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարութիւնը Սպիտակ գիրք մը հրատարակած է Վիէթնամի վրայ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՐԿԻՊԱ շարունակելով իր շրջապտոյտը պաշտօնական այցելութեան գացած է Յորդանան:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ Հանրապետութեան նախագահը՝ Ատոլֆ Շէրֆ մեռած է առջի օր, 75 տարեկանին:

ՆԱՍՐ - ՈՒԼՊՐԻԽԹ խօսակցութիւնները կը շարունակուին:

ԽՈՐԵՆԱՑԻՆ
ԵՒ
ԱՂԲԻՒՐՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

Խորենացիի պատմագիրքը քննող մէկը զարմանքով հարց կուտայ ինքզինքին, թէ ինչու պատմահայրը Հայաստանի հեթանոսական դարերու պատմութեան համար իր աղբիւրները յիշատակելուն, բոլորովին կ'անտեսէ քանի մը տասնեակ պատմական գործեր — եւ անոնք ալ յունարէն գրուած — որոնց մէջ շատ աւելի ընդարձակ տեղեկութիւններ կըրնար գտնել Հայաստանի մասին, քան իր յիշածները :

Ինք, ջերմ հելլենասէր, որ գրքին սկիզբն իսկ կը գրէ. «Եւ այս բանի վրայ թող ոչ ոք չզարմանայ, որ թէպէտ շատ ազգեր մատենագրութիւններ են ունեցել, ինչպէս ամէնքին յայտնի է, մանաւանդ Պարսիկներն ու Քաղդէացիները, որոնց մէջ աւելի շատ են գտնում մեր ազգին վերաբերող բազմաթիւ գործերի յիշատակութիւնները, մենք սակայն միայն Յունաց պատմագրութիւնները յիշատակեցինք եւ այնտեղից խոստացանք առաջ բերել մեր ազգաբանութիւնը», — չէր գիտեր ինչո՛ւ, իր ցանկէն դուրս կը դնէ քանի մը յունագիր պատմագրողներ, որոնք իր ատեն նշանաւոր եղած էին, ինչպէս այսօր իսկ են :

Տանք գոնէ չորս հեղինակի անուն՝ Քսենոփոն, Պղուտարքոս, Դիոն Կասիոս եւ Ապպիանոս Աղեքսանդրացի :

Խորենացին, որ Մեծն Տիգրանը չփոթելով Երուանդեան Տիգրանի մը հետ, գովասանական խանդավառ բառեր կը շարէ. «Տիգրան մեր թագաւորներից ամենահզօրն եւ ամենախոհեմն էր եւ նրանցից բոլորից քաջ... բոլոր իր ժամանակակիցներին նախանձելի եղաւ, իսկ յետոյ եկողներիս ցանկալի թէ ինքը եւ թէ իր ժամանակը», որքան իր սիրտը թունդ ելլէր, եթէ Պղուտարքոսի մէջ կարդար Տիգրանի մասին, օրինակ, հետեւեալը. «Կարիրայէն քանի մը օրուայ ճամբայ է Հայաստանը, ուր կը տիրապետէ Տիգրան, արքայից արքան, շըրջապատուած այն ահեղ զօրութեամբ, որ Ասիան պարթեւներէն զրաւեց, յունական գաղութներ մինչեւ Ատրպատական փոխադրեց, Սուրիան եւ Պաղեստինը իրեն հպատակեցուց, Սելեւկեան արքայազունները փախստական դարձուց եւ անոնց կիներն ու աղջիկները գերեվարեց...» : Կամ. «Բազմաթիւ ազգեր նըւաճեց եւ պարթեւական պետութիւնը նըւաստացուց աւելի քան ոեւէ ուրիշ թագաւոր իրմէ առաջ» : Կամ միեւնոյն Պղուտարքոսէն իմանար հանճարեղ Արտաւազդ թագաւորի մասին, որ թատերախաղեր, պատմութիւն եւ ճառեր գըրած էր : Արտաւազդը, որ Խորենացին, մեզի անծանօթ աղբիւրէ խաբուած, այնքան խոտելի մէկը կը ներկայացնէ. «Արիւ ոչ մի արիութիւն եւ քաջագործութիւն ցոյց չտուեց, այլ անձնատուր կերուխումի, ու անփոյթ լինելով ուտման, քաջութեան եւ բարի յիշատակների, միայն իր փորի ծառան եւ սուրուկը դառնալով աղբանոցներն էր մեծացնում» :

Նոյնպէս Ապպիանոս. Տիգրան, որ «կ'ընկճէր դրացի ազգերը, որոնք անկախ թագաւորներ ունէին, եւ այս յաղթանակներուն պատճառով ստացած էր Արքայից Արքայ տիտղոսը» :

Իսկ Դիոն Կասիոսի մէջ ընդարձակ տեղեկութիւն կայ ոչ միայն Տիգրանի եւ Արտաւազդի մասին, այլ Հայաստան կը յիշուի անոնցմէ վերջն ալ քանի անգամներ մինչեւ երրորդ դարու սկիզբները :

Քսենոփոնի Անաբասիս եւ Կիւրոպատում գործերուն մէջ Հայոց երկիրը կը յիշուի աւելի հին, քան Տիգրանի ժամանակը :

Իրաւունք ունինք ենթադրելու, թէ մէկէ աւելի յունագիր պատմութիւններ, որ Խորենացիի օրով գոյութիւն ունէին, այժմ կորսուած են : Յիշենք գոնէ երկու հատը՝ Ստրաբոն եւ Մեմնոն Հերակլիացի :

Ստրաբոն գրած էր պատմութիւն մը, որ Յովսէփոս եւ Պղուտարքոս կը յիշեն : Հաւանաբար նոյն գրքի մէջ Հայաստանի մասին ընդարձակ տեղեկութիւններ կային :

Մեմնոն Հերակլիացիի գրած պատմութիւնը քանի՞ հատորներէ կամ գրքերէ բաղկացած էր, չենք գիտեր :

Փոտ պատրիարք նոյն պատմութեան Թ. գրքէն մինչեւ ԺԶ. հատորը կարդացած էր, որմէ համառօտագրութիւն ըրած է : Փոտ կը յիշէ ԺԶ. հատորէն վերջ եղածներու մասին ալ : Մեմնոնէն մեզի հասած հատուածներու մէջ կը հանդիպինք Տիգրանին եւ իր կնոջ Կղէոպատրային : Ալ չենք խօսիր մեր Արտաւազդ թագաւորի գրած պատմութեան մասին, որ անտարակոյս Հայաստանի պատմութիւն եղած պիտի ըլլար, եթէ ոչ Արտաշէսեան հարստութեան, Արտաշէսէն մինչեւ Տիգրան :

Չենք կրնար հաւատալ թէ Պղուտարքոսի, Դիոն Կասիոսի եւ Ապպիանոսի անունները անծանօթ մնացած էին Աղեքսանդրիոյ համբաւաւոր դպրոցին յաճախած Խորենացիին : Մանաւանդ բարոյախօս եւ կենսագիր Պղուտարքոսինը : Անոնց համբաւը դարեր տեւած է եւ հասած մեր օրերը : Խորենացիի պատմութեան Ա. գրքին մէջ յիշուած օտարազգի պատմիչներուն գրեթէ ամէնուն ալ գործերը կորսուած են. Մար Աբաս, Բերոս, Աղեքսանդր Բազմավէպ, Աբիւդենոս, Կեփաղիոն, Ողիմպիոդորոս : Նոյնպէս Բ. գրքէն Յուլիոս Ափրիկանոս, Հիպոգիտա, Պոլիկրատոս, Մանեթօ, Եւագրոս, Կամադրոս, Փլեգոնիոս, Ուղիոս, Արիստոն Փելլացի եւն. եւն. :

Կրնանք համեմատելու լուծել, ըսելով թէ երբ Խորենացին իր գրելիք պատմութեան համար աղբիւրներ կը փնտռէր, մանաւանդ դժուար սկզբնական շրջանի մասին, իր ընտրութիւնը կատարած ըլլալու էր սահմանափակ շրջանի մէջ : Հաւատացեալ քրիստոնեայ մարդ, ան պիտի ընտրէր միայն այն հեթանոս հեղինակները, որոնք եկեղեցւոյ հայրերու հաւանութեան արժանացած էին եւ որոնց գրած պատմագիրքերը չէին հակասեր Հին Կըտակարանի պատմածներուն :

Եւ իրապէս, Խորենացին ինք իսկ կը յայտնէ իր ընտրութեան սահմանափակ շրջագիծը, երբ կը գրէ. «Ես կը սկսիմ այն տեղից, որտեղից սկսում են եկեղեցական (մատենագիրները) ըստ քրիստոնէական կրօնի, աւելորդ համարելով երկրորդել արտաքին հեղինակների առասպելները սկզբնական պատմութեան մասին, բայց յետագայից կը յիշենք որոշ ժամանակներ եւ յայտնի անձեր, որքան նրանք զուգադիպում են Ս. Գիրքի պատմութեան» :

Աղբիւրներու ընտրութեան մէջ այս կաշկանդումը իր անձնական տեսակէտը չէր, այլ Դ. եւ Ե. դարերու քրիստոնեայ մատենագրութեան : Բացատրենք :

Երբ քրիստոնէութիւնը սկսաւ տարածուիլ եւ զօրանալ Հռոմէական կայսրութեան մէջ, հեթանոս գրողներ պայքար սկսան անոր դէմ : Անոնք չհաւնեցին իրենց կրօնի պատկանելի հնութիւնը եւ անգոսնելով ծաղրեցին այս նորելուկ կըրօնը, որ անցեալ չունէր, բայց կը նկրըտէր չափուիլ բազմադարեան հեթանոս կրօնի հետ : Նաեւ կը ծաղրէին, թէ քըրիստոնեաները իրենց կրօնքը կ'ընդունին սոսկ հաւատքով, առանց քննութեան :

Այս չարունակական քննադատութիւնները յայտնօրէն կը ջղայնացնէին քրիստոնեայ տեսաբանները, որոնք զգացին այս յարձակման պատասխանելու անհրաժեշտութիւնը :

Եւսեբիոս — եկեղեցական պատմութեան հայրը — Դ. դարու սկիզբն կը պատասխանէ եկեղեցւոյ թշնամիներուն, իր հռչակով, զօրաւոր համբաւած փաստերով ապացուցանելու քրիստոնեայ կրօնքին հնութիւնը, աւելի հին, քան հեթանոս քննադատներու կրօնքը : Եւսեբիոսի «Աւետարանական պատրաստութիւն» գիրքը, տասնեհինգ մասերէ բաղկացած, ոչ միայն պաշտպանողական է, այլ նաեւ յարձակողական : Ան կը ծաղրէ հեթանոս աստուածները որպէս այլանդակ եւ սնոտի բաներ, եւ կը հակաճառէ անոնց այլաբանական մեկնաբանութիւն տուողներուն : Ան վճռականօրէն կը հաւատայ, թէ հեթանոս կրօնական գաղափարները աղբիւր ծառայող նշանաւոր փիլիսոփաներէն եւ օրէնսդիրներէն ժամանակաւ ալ աւելի հին էն Մովսէս մարգարէն եւ միւս հրեայ մարգարէները : Եւ որովհետեւ այս մարգարէները կանխատեսեցին Քրիստոսի գալուստը, ուրեմն Քրիստոսի հաստատած կրօնքը ոչ թէ նոր է, այլ մարգարէներու կրօնքին շարունակութիւնը :

Իր այս թէզին իբրեւ կռուան Եւսեբիոս դանադան հեղինակներէ մէջբերումներ կ'ընէ Հրեաներու հնութիւնը ցոյց տըլով, ինչպէս Յովսեփոս, Տատիանոս, Կըղեմէս Աղեքսանդրացի եւ ի մասնաւորի Յուլիոս Ափրիկանոս, որուն պատրաստած բաղդատական ժամանակագրութիւնը՝ Հրեայ - քրիստոնեայ եւ այլ հեթանոս պատմութեանց, Եւսեբիոս պիտի օգտագործէր իր Քրոնիկոնին համար :

Քրոնիկոնին մէջ հին ազգերու մասին գրելուն, ինչպէս Քաղդէա, Ասորեստան, Մարաստան, Պարսկաստան եւայլն, Եւսեբիոս իրեն աղբիւր կ'ընտրէ այն պատմաբանները, որոնք, կ'ըսէ, համաձանութիւն ունէին հրէական պատմութեան հետ : Այսպէս, յառաջ կը բէ՛ Բերոս, Աբիւդենոս, Բազմավէպ, Կեփաղիոն, Դիոդորոս Սիկիլիացի, Կաստոր, Յովսէփոս : Յետոյ նաեւ՝ Փլեկոն, Լոնկինոս, Տալլոս, Պորփիւր :

Քրիստոնեայ տեսաբաններ կը շարունակեն պայքարը : Փաստերու փնտռտուքը զիրենք կը մղէ հին պատմական գործեր ուսումնասիրելու :

Երբ 410ին Ալարիկ գրաւեց եւ աւարի տուաւ Հռոմ քաղաքը, հեթանոս գրողներ պնդեցին, թէ այս անպատմելի աղէտին պատճառը քրիստոնեաներն էին : Օգոստինոս եպիսկոպոս, որպէս պատասխան սկսաւ գրել «Աստուծոյ քաղաքը» գիրքը, եւ իր թելադրութեամբ սպանացի Ովրոսիոս քահանան ալ, ցոյց տալու թէ աղէտներ եւ չարիք հեթանոս կրօնքի տակ ալ տեղի ունեցած են, պատմագիրքեր խառնշտկեց եւ գրեց «Եօթը գիրքեր պատմութեան ընդդէմ հեթանոսաց», որ միջին դարուն քրիստոնեաներու սիրած պատմագիրքը պիտի ըլլար :

Կրնանք հետեւցնել, թէ այսպիսով քըրիստոնեայ տեսաբանները հեթանոս պատմագիրներէն ընտրովի ցանկ մը հայթայթած կ'ըլլային, որ քրիստոնեայ պատմաբաններ կրնային գործածել առանց դայթակղութեան :

ՀՐԱՆՏ Ք. ԱՐՄԷՆ

(1 Շար.)

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Վստահութիւնը երբ երթայ՝ այլեւս երբեք չի վերադառնար :

ՇԱՄՖՈՐ

×

Քմայքին եւ յափշտակման տենչանքին միջեւ տարբերութիւնը այն է, որ քմայքը քիչ մը աւելի կը տեւէ ...

ՕՍՔԸՐ ՈՒԱՅԼՏ

ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԿԱՏԱԿ ՄԸ

Ա.

1879ի ձմեռն այն ձմեռներէն է, որ մեր հին լեզուաւ «կարէձմեռն» կը կոչուէր : Մի քանի տարիներէ հետէ Պոլիս չէր տեսած այսպիսի ձիւնազարդ եղանակ մը :

Սակայն ձմրան հովերն որքան ալ դառնաշունչ փչեն, բայց եւ այնպէս ձմեռն ախորժելի եղանակ է անոնց համար որոնց տուներու մէջ մահ չէ պատահած նոյն տարին, եւ որոնք կարող են կրակին մօտ անցընել իրենց գիշերուան ժամերն առանց մեծ հոգերու :

Այդ մենաշնորհեալ դասուն պատկանելու բախտն ունէր երբեմն ձկնորս Նիկողոս աղբարն, որ կը բնակէր Սամաթիա, Նարլը–Գափու :

Աւանդութիւնը կը պահանջէ երանի կարդալ երկրագործներուն, բայց չենք կարծեր որ հրապոյրէ զուրկ լինի կենցաղ մը որ կը սնանի ծովու օդով : Նիկողոս աղբար շատ տարիներ երջանիկ ապրեցաւ — որքան այս բառն իրականութեան մէջ կրնայ գործնական լինել : — Մանչ զաւակ մը ունէր եւ աղջիկ մը : Մեր պատմելիք դէպքէն տեղի ունենալէն մի քանի տարի առաջ, ձկնորսին մանչ զաւակը, արդէն տասնեւինը տարեկան, իր հօր աջ բազուկը կը համարուէր : Երբ տղան ամէն գործերու լաւ հմուտ եղաւ, Նիկողոս աղբար նաւակն ու ուռկանը յանձնեց զաւկին, եւ գոհանալով վերին հսկողութեամբ՝ կ'ապրէր ինչպէս կ'ապրին գործէ քաշուած հարուստ վաճառականները :

Սակայն հաւասարութեան օրէնքն անողոքելի կերպով դրոշմեալ է մեր ճակատագրին վրայ : Ձկնորս մըն ալ կրնայ դժբախտ լինիլ այնքան որքան մեծատունը : Եթէ Աստուած հաստատած չըլլար հաւասարութեան այդ իմաստուն օրէնքն, աղքատներուն վիճակն անտանելի պիտի դառնար հարուստներուն նախանձին աջեւ :

79ի ձմեռէն մի քան տարի առաջ, ձըկնորսն ունեցաւ իր առաջին դժբախտութիւնը : Կինը մեռաւ : Աղէկ կին մըն էր, ժրաջան եւ աշխատասէր : Թէպէտ զաւակը կը հոգար ամէն պէտքերը, բայց եւ այնպէս մօրը սիրտն անհանգիստ էր : Կ'աշխատէր որպէսզի իր կողմէն նպաստէ զաւկին մի քիչ խնայողութիւն ընելու եւ այնու կարելի ընծայէ իր մայրենի իղձերուն իրագործումը : Իշխանուհի թէ աղքատ մօր մը իղձը միշտ նոյնն է, ամուսնացնել զաւակը : Ան այս կէտ նպատակի կը նկրտէր բարի կնոջ բոլոր գործունէութիւնը : Բայց բախտ չունեցաւ տեսնել իր փափաքին կատարուիլը : Օր մը աշխատութենէ երբ վերադարձաւ — կ'ըսեւի թէ պաղ առած էր — անկողին մտաւ եւ ալ չելաւ : Երբ կինը թաղեցին, Նիկողոս աղբար շատ լացաւ : Սակայն մեռնողի մը վրայ որքան ալ շատ ցաւինք, բայց եւ այնպէս եթէ անձնասպանութեան որոշում չենք տար, ի հարկէ կը սրբենք մեր արցունքներն եւ կը սկըսինք մտածել թէ ինչպէս ապրինք որ կեանքը դարձեալ քաղցր լինի մեզ : Այս բնական օրինաց հետեւեցաւ Նիկողոս աղբար եւս :

Աղջիկը, Մաքրուհին, հազիւ տասը տարեկան էր եւ կարող չէր տանտիկին լինիլ. ուրեմն պէտք էր որ ձկնորսը մանչը կարգէր : Աղէկուկ բարի հարս մը առաւ, մին այն աղջիկներէն, որոնք Կամուրջին Պոլսոյ կողմը շատ կը գտնուին, մաքուր օդ կը ծծեն, քաջառողջ են եւ իրենց կարմրափայլ երեսներն օժտեալ ամօթաղեղ գեղեցկութեամբ :

Ուրախութիւնը վերադարձած էր տան մէջ : Նիկողոս աղբար հինգ տարիներէ ի վեր թոռ մըն ալ ունէր : Իր Պետիկին ձեռքէն բռնած, կամ առջեւը ձգած, դուրս կ'ելլէր, առտու իրիկուն եկեղեցի կ'երթար, ծովեզերք կ'իջնէր, իր յարգելի պաշտօնակիցներուն հետ նարտ կը խաղար. Թոնիկն ալ իր հասակակիցներուն հետ ծովուն խիճերովը կը գրօնուր :

Նիկողոս աղբար շատ կը սիրէր Պետիկը եւ չէր ուզեր դպրոց դնել : — Տասը տարեկան ըլլայ, կ'ըսէր, եւ այն ատեն դպրոց կը դնեմ : — Բայց չեմ կարծեր թէ Պետիկը այսօր Նարլը–Գափուի վարժարանը գտնուի : 1884 տարւոյ Սեպտեմբերի սկիզբներն երբ Ս. Փրկչի հիւանդանոցը այցելութիւն մը տալու առթիւ Նարլը - Գափուէն անցայ, Պետիկին համար հարցուցի փնտռեցի, բայց Մարգար Լուսարբերեան, դպրոցին ուսուցիչ, պատասխանեց թէ իր աշակերտաց մէջ այդպիսի տղայ մը չկար :

Ուրեմն շատ հաւանական է որ ձկնորսը երբեք դպրոց ղրկած չըլլայ իր թոռնը : Այս պակասութեան համար չեմ ուզեր ծերունին մեղադրել, վասնզի իր տեսութիւնները շատ կը հակառակէին մեր արդի գաղափարներուն, բայց անշուշտ ձկնորսն իր գաղափարներուն համեմատ պիտի մեծցնէր իր թոռը եւ ոչ թէ մեր փափաքներուն պիտի անսար :

Եւ յետոյ, կարող չեմ որոշապէս ըսել թէ ի՞նչն իրաւունք ունէր թէ մենք :

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(1 Շար.)

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՇՔԸ

Անցեալ շաբթու, Ամերիկացի մը կ'ըսէր. «Կ'ուզեմ տասը տարի եւս մնալ Ճափոն: Տասը տարիէն՝ աշխարհի ամէնէն հզօր երկիրներէն մէկը պիտի ըլլայ Ճափոն: Շատ աւելի հզօր՝ քան Անգլիան ու Ֆրանսան: Եւ կ'ուզեմ հետեւիլ ատոր»:

Ինչպէս իրագործուեցաւ այս ապշեցուցիչ վերաշինութիւնը՝ ազգի մը կողմէ, որ պատերազմի ընթացքին կրեց շարաչար պարտութիւն մը, որ գագաթնակէտին հասաւ՝ Հիրոշիմայի ու Նակասակիի ռմբակոծումով ամերիկեան ատոմական ռումբերով:

Ճափոն փորձեց աշխարհին տիրել զէնքի ուժով ու ձախողեցաւ: Հիմա՝ մօտ է այդ նպատակին հասնելու՝ ճիգի եւ հնարամտութեան հրաշքով մը:

Ասիոյ եւ Խաղաղականի տնտեսապէս գրաւումը Ճափոնի կողմէ՝ բիրտ իրողութիւն է:

ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ

Ամէն կը գնէ ճափոնական պողպատ, ճափոնական մեքենաներ, ճափոնական հիւսուածեղէնի տեսակներ, բեռնատար եւ այլ ինքնաշարժներ:

Ինտոնեզիա, Բիրմանիա եւ Փիլիփփինեան կղզիները պատկերասփիւռ ունին՝ որովհետեւ, ամէն ինչ հայթայթեց եւ հաստատեց Ճափոն:

Ճափոնական հսկայ ընկերութիւնները փորձագէտներն ու մասնագէտները բաց գրկով եւ ուրախութեամբ կ'ընդունին, երբ փափաք յայտնեն իրենց ճարտարարուեստական գործունէութիւնը ընդլայնել, Սինկափուրի մէջ՝ նաւաշինարաններով, Սիամի մէջ՝ ինքնաշարժներ կազմելու գործարաններով եւ կամ Հնդկաստանի մէջ՝ մետաղահանքեր օգտագործելով:

Աւստրալիոյ համար, յանկարծ, աշխարհի ամէնէն կարեւոր տնտեսական երկիրը դարձաւ Ճափոն:

Այս տարի, աւստրալական ապրանքներ գնելու մէջ Ճափոն ետ ձգեց Անգլիան եւ Աւստրալացիներու աչքերը այնքան հաստատօրէն ուղղուեցան դէպի հիւսիս, որ Անգլիա սարսափեցաւ, առաջին անգամ ըլլալով՝ ամբողջ երկրին մէջ ցուցահանդէսներու շարք մը կազմակերպել, անգլիական ապրանքները յիշեցնելու համար Աւստրալացիներուն:

Ճափոնի վերածնունդը շլացուցիչ է: Անցեալ տարի, իր ներածումները եւ արտածումները 4·250 միլիոն տոլարէն աւելի էին, այսինքն, Գանատայի եւ Իտալիոյ հետ նոյն մակարդակին վրայ:

Ճափոն՝ դարձաւ աշխարհի ամէնէն մեծ նաւաշէնը, պողպատի երրորդ արտադրողը եւ ինքնաշարժներու արտադրութիւնը՝ տասը տարուան մէջ աւելցաւ 25 անգամ:

Աւերակներէն վերաշինեց ծաղկուն քաղաքներ Հիրոշիմայի եւ Նակասակիի մէջ: Մայրաքաղաք Թոքիօն, որուն բնակիչները, քանի տարի առաջ, աւերակներու մէջ խեղճուկ կեանք մը կ'ապրէին, այսօր, աշխարհի ամէնէն բազմամարդ քաղաքն է, մօտաւորապէս չորս միլիոն բաւական հարուստ բնակիչներով եւ այնքան ինքնավստահութեամբ ու կարողութեամբ՝ որ կրցաւ դարձեալ ամէնէն փայլուն Ողիմպիական Մրցումները կազմակերպել:

Երբեմն մարդ կը զարմանայ՝ թէ ինչպէս կը յաջողի Ճափոն:

Անբախտ երկիր մըն է: Հողին հարիւրին 16ը միայն մշակելի է եւ ենթակայ է հողմամրրիկներու (թայֆուն) եւ երկրաշարժներու եւ գրեթէ բնաւ հանքային նախանիւթեր չունի:

Ունի այնքան բարդ լեզու մը, որ երեք տեսակ գիրեր պէտք են թուղթի վրայ գրուելու համար:

Բայց, իրրեւ ազգ, Ճափոնի ամէնէն կարեւոր դրամագլուխներէն մէկը՝ ճափոնացի ժողովուրդին բուռն ու բնածին մրցակցական ոգին է:

Ծնողքները իրարու հետ կը մրցակցին՝ իրենց զաւակները դնելու համար որոշ մանկանոցներ, որովհետեւ, այդ մանկանոցները՝ լաւ մանկապարտէզի նախամուտն են եւ լաւ մանկապարտէզը կ'առաջնորդէ լաւ նախակրթարան, լաւ բարձրագոյն վարժարան եւ լաւ համալսարան:

Ճափոնի մէջ կան վեց լաւ համալսարաններ, ուրկէ՝ մեծ ընկերութիւնները կ'առնեն իրենց անձնակազմին աւելի քան հարիւրին 90ը: Երբեմն, երբ վեց մեծ համալսարաններէն չընդունուին՝ երիտասարդներ ինքնասպան կ'ըլլան:

ԽԻՍՏ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բայց, աւելի փոքր փառատենչութիւններ ունեցողներն ալ պէտք է պայքարին: Ճափոնի 270 համալսարանները կրնան ընդունիլ միայն երկու երրորդը ուսանողներուն, որ ամէն տարի մուտքի դժուարին քննութիւններ կ'անցընեն:

Աւարտելէ ետք ալ պայքարը չի դադրիր:

Մեծ ընկերութիւնները — ուր կը ձգտին աշխատիլ ամէնքն ալ — դիմում կատարելու յանդգնութիւնը եւ մեծ ձիրքեր ունեցող վեց երիտասարդներէն միայն մէկը կ'առնեն:

Ճափոնի մէջ կան արհեստակցական տասը միլիոն բանուորներ, որոնք կը պատկանին յիսուն հազար արհեստակցական միութեանց, յաճախ՝ մրցակից իրարու: Գրեթէ երբեք գործադուլ տեղի չունենար եւ ըստ արեւմտեան չափանիշներուն՝ ճափոնական արհեստակցական շարժումը ամուլ է:

Արհեստակցական շատ մը միութիւններ՝ գործատէրերու կողմէ տրամադրուած գրասենեակներ ունին եւ գործատէրերէն տնտեսական օժանդակութիւն կը ստանան:

Օրավարձերը բարձր չեն, բայց, տարեկան երկու անգամ նուէր կը տրուի, բժշկական ձրի խնամք, ընկերութեանց ճաշարաններուն մէջ աժան ճաշ եւ ընկերութեանց ննջարաններուն մէջ գրեթէ ձրի բնակութիւն, ընկերութեանց օդափոխութեան վայրերուն մէջ արձակուրդ, եւայլն:

Ճափոններու մեծագոյն մասը ներկայիս ամուսնալուծուած է քաղաքականութեան եւ գաղափարաբանութեան հետ ու լծուած՝ ճարտարարուեստի զարգացման գործին:

ՄՈՒՐՃԱՆԱՒԵՐԸ

Ճափոններ ամերիկեան հիւլէական սուզանաւերու այցելութեանց դէմ կը բողոքեն ոչ թէ անոր համար որ կը վախնան թէ անոնք կը պայթին ու նոր Նակազակի կը ստեղծեն, այլ անոր համար, որ ճափոնական հողի վրայ անոնց ներկայութիւնը՝ Ճափոնը կը խառնէ Ամերիկայի պայքարներուն մէջ:

Ամէն ինչ կը զոհուի տնտեսական մեծ պայքարին համար: Բնակչութեան աճը բարօրութեան համար սպառնալիք ըլլալուն՝ Ճափոն օրինականացուց վիժումները եւ կը կարծուի՝ թէ ամէն տարի, երկու միլիոն վիժում տեղի կ'ունենայ:

Շատ մը դիտողներ կը կարծեն՝ թէ գաղափարաբանութեան եւ բարոյական արժէքներու որոշ չափով բացակայութիւնը՝ կրնայ վտանգաւոր դարձնել ազգային, քաղաքական ու կրօնական ռազմունակ Շոքա Կաքքայ կազմակերպութիւնը, որ 13 միլիոն անդամներ ունի:

Սակայն, առ այժմ Ճափոն կ'աշխատի այնքան տենդագին, որ գաղափարաբանութեան համար ոչ ժամանակ ունի եւ ոչ ալ անոր պակասը կը զգայ:

ՖՐԷՆՔ ՏԻՎԱՅՆ

(Թարգմ. Վէն)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԼԻՈՆ, (Յատուկ).— Այս տարի եւս խանդավառութեամբ տօնեցինք Փետրուարեան ապստամբութեան 44րդ տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի եւ կազմակերպութեամբ տեղւոյս Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբին: Անցեալ Կիրակի կէսօրէ ետք Հայ Ազգային Տան սրահը փոքրիկ Հայաստանի մը վերածուէր էր, եկած էր հաւատաւոր եւ ազատատենչ բազմութիւն մը իր յարգանքի տուրքը տալու բոլոր այն արի արանց հերոսներուն, որոնք զարկին զարկուան հայրենի լեռներուն վրայ, ի խնդիր ազատութեան եւ անկախութեան նուիրական գաղափարին:

Ժամը հինգին օրուան նախագահը հանդէսը բացուած յայտարարեց բեմ հրաւիրելով Նոր Սերնդականները, որոնք բացումը կատարեցին «Մշակ բանուոր»՝ յոտնկայս եւ երկիւղածութեամբ:

Օրուան գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր եւ այլազան, շնորհիւ մեր երիտասարդներուն, արտասանեցին շատ յաջող կերպով, Օր. Ալիս Այթունեան, ընկերներ Սարգիս Չէյթլեան, Գէորգ Մանուկեան, մեներգեց ընկ. Մովսէս Զափարեան, բոլորն ալ արժանացան ներկաներու ջերմ գնահատանքին, խմբերգ՝ «Ծագեց Արեւ Ազատութեան», յետոյ կրկին Նոր Սերնդականներու կողմէ Ազգային եւ Յեղափոխական երգեր:

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ մեր երիտասարդ ընկերներէն Գեղամ Կանանեան, որ իր գրաւոր ճառով մանրամասն թուեց Փետրուարեան Ապստամբութեան դրդապատճառները, որոնք յանգեցան ժողովրդային բոլոր խաւերու արդար ըմբոստացումին: Յիշեց այն ութ յօդուածներէ բաղկացած համաձայնագիրը, որ ստորագրուեցաւ մէկ կողմէ Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայացուցիչին, իսկ միւս կողմէ՝ Յեղկոմի ներկայացուցչին կողմէ, բայց դեռ մելանը չչորցած՝ կարմիրները ուրացան իրենց ստորագրութիւնը, եւ սկսան ամարդի միջոցներու դիմել: Բանախօս ընկերոջ այս գեղեցիկ գրաւոր ճառը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց բոլոր ներկաներուն: Իր ճառը վերջացուց ըսելով. «Դաշնակցութեան ուզածը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ միացեալ եւ անկախ Հայաստան՝ ամբողջական Հայութեամբ»:

Խնջոյքի ընթացքին խօսք տրուեցաւ ընկեր Միսաք Միրզէի եւ Պ. Շահպարոնեանցի, որոնք սեղմ գիծերով, պատմականը ըրին Փետրուարեան Ապստամբութեան:

Երգեցին Տիկիններ Մարի Կարապետեան (Տէսինէն), Մարիցա Արէլեան, Յ. Տէր-Պետրոսեան, ընկեր Յ. Արէլեան դրուագ մը պատմեց այն օրերէն՝ մեր մեծանուն ընկերոջ Ազրալեանի եւ օրուան կառավարութեան մինչեւ փոխանակուած նամակի մը մասին:

Ինչպէս յայտարարուած էր, ներկայացուեցաւ Ռուբէն Զարդարեանի Բագինի փառաբանութիւնը, «Կենդանի պատկեր»ը, մասնակցութեամբ ընկերներ Գեղամ Կանանեանի եւ Սարգիս Չէյթլեանի: Սրահը մութ է, բեմին վրայ խարոյկն է որ կը վառի աւելի եւ աւելի ուժգին, իսկապէս տպաւորիչ է եւ նմանապէս յուզիչ, ապրիք երիտասարդ ընկերներ:

Մինչեւ լոյս կերուխում, խմբերգներ եւ մեներգներ, խմբապարեր իրարու յաջորդեցին, ներկաներու մասնակցութեամբ. այսպէս ուրախ եւ լաւ տրամադրութեամբ վերջ գտաւ այս տարուան Փետրուարեան Ապստամբութեան 44րդ տարեդարձը:

ՀԻՒՍԷՅՆԻԿՑԻ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (170)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Մարդը ցոյց տրուած ուղղութեամբ նայեցաւ: Անմիջապէս տեսաւ սափրիչները: Տասներեք սափրիչներն ալ մազ կը կտրէին, սպաները կտրել կուտային մազերնին, գրեթէ մինչեւ գլխու մորթը, պարզ սանտրով ու մկրատի քանի մը հարուածով. որովհետեւ մինչեւ ուս հասնող մազերը դիւրաւ կրակ կրնային առնել. ու կռուի ատեն սանտրուելու ժամանակ ալ պիտի չունենային:

Մարդը իջաւ ձիէն, ու ձին ծառի մը կապեց. ձեռքը մախաղը խոթեց ու անկէ մեծ կնիքով նամակ մը դուրս քաշեց:

Տօպոյի ետեւէն վազեց:

— Տէր հրամանատար, նամակ բերած եմ:

— Ո՞ւրկէ:

— Թուրքերէն:

Տօպոյի դէմքը մթագնեցաւ:

— Ի՞նչպէս կը յանդգնիս դուն հոս բերել.— վրայ փրթաւ Տօպօ,— դո՞ւն ալ թուրք ես:

Մարդուն ծունկերը թուլցան:

— Ես, ամենեւին, կ'աղաչեմ. ես Բուլցի եմ:

— Գիտե՞ս որ հունգարացիի մը համար մեղք է թշնամիին նամակը տանիլ:

Զինուորներուն դարձաւ:

— Բռնեցէք:

Երկու նիզակակիր զինուորներ գիւղացիին քով կեցան:

— Տէր իմ,— սկսաւ պաղատիլ մարդը,— զիս բռնադատեցին:

— Կրնան բռնադատել որ ձեռքդ առնես, բայց ոչ որ հոս բերես:

Ու զինուորներուն նայեցաւ.

— Հոս կեցէք:

Փող զարնել տուաւ բերդի մարդիկը հաւաքելու համար, ու ձեռքերը կուրծքին վրայ ծալած սպասեց թմբին քով՝ որուն վրայ թուրքին գլուխը կախուած էր:

Երբ վայրկեան չանցած բերդի մարդիկը հաւաքուեցան. սպաները Տօպոյին շուրջ, զինուորները կարգի, ու ամէնէն ետեւը գիւղացիներն ու կիները:

Այն ատեն Տօպօ սկսաւ խօսիլ.

— Ձեզ հոս կանչեցի, որովհետեւ թուրքերը նամակ գրած են մեզի: Ես թշնամիին հետ նամակագրութիւն ընելու սովորութիւն չունիմ: Եթէ թշնամին նամակ գրէ ինծի, ետ կը ճամբեմ: Կամ ինծի բերել համարձակողին քթին բերնին կը շպրտեմ: Միայն այս առաջին նամակը պիտի կարդամ ու անմիջապէս թագաւորին պիտի դրկեմ, որպէս զի իր իսկ աչքերով տեսնէ թէ թուրքերը հոս հասած են եւ օգնութիւն հարկաւոր է: Ես առանց կարդալու ալ գիտեմ թէ ինչ գրուած է նամակին մէջ. սպառնալիք եւ սակարկութեան չենք խոնարհիր: Հայրենիքը ոչ մէկ գնով ծախու ապրանք է: Բայց որպէս զի ձեր ականջներով ալ լսէք թէ թշնամին ինչպէս կը խօսի, կարդալ պիտի տամ:

Նամակը Գրիգորին երկարեց. գիտէր թէ ան որեւէ գրութիւն առաջին ակնարկով կրնար կարդալ,— բերդի մարդոց մէջ ամէնէն ուսեալն էր:

— Բարձրաձայն կարդա:

Գրիգոր քարի մը վրայ ելաւ: Կնիքը փշրեց ու կտորուանքները թափեց: Նամակի ստորագրութեան ակնարկ մը տալով սկսաւ բարձրաձայն կարդալ.

Կը դրկէ Ահմէտ փաշա Քալէն:

Ողջոյն էկէրի հրամանատար Ստեփան Տօպոյի:

Ես, Անատոլցի Ահմէտ փաշա, հզօր եւ անյաղթելի Սուլթանին առաջին խորհրդականը, անոր անհամար եւ ամենայաղթ բանակին գլխաւոր սպարապետը, ձեզի կ'իմացնեմ ու կը գրեմ, որ հզօր Սուլթանը երկու բանակ ղրկած էր այս գարնան Հունգարիոյ դէմ: Բանակներէն մէկը գրաւած է Լիփփան, Թեմեշվարը, Չանատն ու Սոլնոքը, եւ ամէն բերդ ու դղեակ որ Քէօրէօշի, Մարոշի, Թէիսի ու Դանուբի շրջակայքը կը գտնուէին: Միւս բանակը գրաւած է Վեսփրեմը, Տրեկէյլին, Սեչէնը եւ Իփոլիի ափունքները եւ երկու հունգարական բանակներ բնաջինջ ըրած է: Չկայ ուժ մը որ մեր առջեւ դիմանայ:

Ու հիմա այս երկու յաղթական բանակները կը միանան էկէրի առջեւ:

Հզօր եւ անյաղթ Սուլթանին հրամանին համաձայն կը զգուշացնեմ ձեզ, որ չյանդգնիք Նորին Վեհափառութեան դիմադրել, այլ հնազանդութեամբ խոնարհեցէք եւ թոյլ տուէք որ ներս մտնէ այն փաշան, զոր ես պիտի դրկեմ ձեզի եւ էկէր բերդն ու քաղաքը իրեն յանձնեցէք:

— Գրողը տանի, դեռ ի՞նչ կ'ուզէ,— աղաղակեցին ամէն կողմէն,— ալ մի կարդար, շուն է մտիկ ընողը:

Բայց Տօպօ լռութիւն հրամայեց:

— Մտիկ ըրէք թրքական նուաստութեան: Շատ աղուոր է երբ այսպէս վերէն խօսի: Շարունակէ կարդալ:

ԿԷԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սէն Շամոնի խումբին կողմէ :

Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 21էն մինչեւ լոյս :

SALLE DES FETES
Orchestre :
LES COMPAGNONS DE LA DANSE
— BAR — COTILLONS —
— BUFFET — JEUX —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Թէճէրեանէ քսան ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի Վահան Դուրբինեանի մահուան առթիւ :

Ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Սերոբեանէ քսան ֆրանք իր ապաքինման համար :

×

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ գիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները եկեղեցւոյ գմբէթի նորոգութեան յատկացուելու համար. — Տէր եւ Տիկին Օննիկ Փօլաճեան, Պ. Արման Փօլաճեան 100ական ֆրանք Սեդրակ Փօլաճեանի մահուան առթիւ : Պ. Արամ Սարգիսեան 24. Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Փօլաճեան 20 ֆրանք Աստուր Պարճեանի մահուան առթիւ :

×

Մարսէյլի Ազգ. Որբ. Միութիւնը, Նոր Տարիի եւ Ս. Ծնունդի առիթով երախտագիտութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. — Մելքոնեան Աւետիս 300 ֆրանք, Գալայճեան Գէորգ 200, Տալաքիւփէեան Յակոբ 150, Օր. Ճէլալեան հարիւր, Մուրքիեան Արշակ (Թուլոն) հարիւր, Սահաթճեան Վահագն, Պանոսիկեան Վարդան, Պօղոսեան Մինաս, Խաչիկեան Միքայէլ, Պալթաեան Խամօն, Գումբեան Թուասա, Զարդարեան Երուանդ, Պարլեան Աւետիս, Մանուկեան Թադուր յիսունական ֆրանք, Տոքթ. Մ. Բէչեան, Գասպարեան Մ. (Կարտան) 40ական, Հրաչեան Շարլ, Տէր-Խաչատուրեան, Պօղոսեան Միհրան (Տրակինեան), Մաղաքեան Նորայր եւ Տիկ. երեսնական, Տամլամաճեան Մարի, Ղուկասեան ընտանիք քսանական, Գրիգորեան Ե. Ղուկասեան Ժագ, Պօղոսեան Յովհաննէս, Յակոբեան Կ., Չիլարեան Պետրոս, Տէրտէրեան Գառնիկ տասնական, Ժողովուրդեան Պետրոս, Ապրիկեան Միսաք, Թէքեան Սարգիս, Տիկին Մուշեղեան Զարուհի, Թօնկուրեան Աբրահամ, Թումաեան Անդրանիկ, Աթայեան Մկրտիչ, Մէչեան Ժան, Արութեան Ալեքսան, Մայր պօղոս, Տէրունեան Երուանդ, Յակոբեան Ժագ քսանական, Պօղոսեան Մինաս, Այրի Տիկին Արծրունի տասնական, Բարեգործական երկու տիկիններ, Տէր եւ Տիկին Հրաչեայ Մաքինաճեան, Տէր եւ Տիկին Մաքինաճեան Սիմոն 20ական, Այրի Տիկին Հայրապետեան Եղիշէ, Տէր եւ Տիկին Հայրապետեան Մինաս, Ալժերիայէն եկող գաղթական մը, Թօրամանեան Վահրամ տասնական, Օհաննէսեան Նշան 15, Ճիւրիկեան Երուանդ, Մենծիկեան Արտաշէս տասնական, Պետրոսեան Ժագ, Աթէշեան ընտանիք 5ական, Ազատեան Յարութիւն 10, Տալաքիւփէեան քսան, Մխճեան Արթիւր, Տէր Բարսեղեան Հրաչեայ տասնական, Մինասեան Սուրէն քսան, Կոզէրեան Լեւոն տասը, Տիկին Մորէնօն Զապէլ յիսուն, Տօրումեան Գրիգոր քսան, Տէր-Պօղոսեան տասը, Տիկին Բարսեղեան Հայկանոյշ քսան, Պօղոսեան Մինաս քսան, Մանեան օղլու Արտաշէս 15, Փիրանեան Սուրէն քսան, Գրիգորեան Արմենակ 10, Կիւլէսեան Բաւքայ քսան, Թէշեան Յարութիւն յիսուն, Վէրթէր Թէրզիպաշեան յիսուն, Գեր. Յովհ. Ծ. Վրդ. Զախոճեան յիսուն, Պալեան Դաւիթ քսան, Զուրխաքալիչեան Գէորգ քսան ֆրանք :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղին կը նուիրեն. — Տիկ. Այանեան փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Ալիքսանեանի մահուան առթիւ տասը ֆրանք : Պ. Ալիքսանեան իր կնոջ մահուան առթիւ քսան, Պ. Տոլմաճեան իր տղուն արկածէն ապաքինման առթիւ տասը, Տէր եւ Տիկին Մաղաքեան Աստուր տասը, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Բալոյեան, փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Ալիքսանեանի մահուան առթիւ տասը ֆր :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ. — Հ. Յ. Դ. Ռուբէն Ուսանողական Միութեան հերթական ժողովը այս Երեքշաբթի (Մարտ 2) երեկոյեան ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ, Ռիւ Պլէօ :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Փառատօնը այս տարի կը լրացնէ իր քսանամեակը : Կիրակի, Մարտ 14, ժամը 14.30ին Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, հովանաւորութեամբ Փարիզի համալսարանի տեսուչ՝

ԺԱՆ ՌՈՇԻ

ի նպաստ համալսարանական ուսանողներու բուժարաններուն ուր կը դարմանուին բոլոր առանց զանազանութեան կամ ազգի խտրութեան :

Կը մասնակցին 14 ազգերու ժողովրդական խումբերը : Խօսք կ'առնէ համալսարանական բուժարաններու ընդհ. տնօրէն

ՏՈՔԹ. Տ. ՏՈՒԱՏԻ

Խճողումի տեղի չտալու համար կը խնդրուի այժմէն ապահովել տոմսերը դիմելով Սորպոնի գանձապաններուն :

Գին. — 6, 5, 4 եւ 3 ֆրանք :

ԾԱԽՈՒ Է

Մեկնումի պատճառով ծախու է տուն մը Էքս – Ան - Փրովանսի մէջ, բանուկ փողոցի մը մէջ, արեւոտ եօթը պարապ սենեակ, խանութ եւ մէկ վարձուած սենեակ : Գին. — Հարիւր հազար ֆրանք : Դիմել՝

M. JEAN PORTOYAN
7, Rue de la Couronne
AIX-EN-PROVENCE (B. du R.)

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ՕՐԸ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ շրջանի Հայ Ազգային Միութեան :

Կազմակերպութեամբ Կրթական մարմնոյ :

Այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3.30ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Րիւ Պուալօ :

Կը խօսի՝ Տօն «Վարդանանց»ի իմաստի մասին՝ ԴԱՒԻԹ ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ :

Մասնակցութիւն. — «Հայկազեան» վարժարանի երկսեռ աշակերտութեան աւելի պատշաճ արտասանութիւններով, արամախօսութիւններով, խմբերգներով ու պարերով : Ղեկավարութեամբ Օր. Ստեփանեանի, Տիկին Գայթանճեանի ուսուցչական կազմ :

Կրթական մարմնոյ կողմէ՝ ընդհանուր ակնարկ մը դպրոցական հարցի շուրջ :

Կարեւոր. — Սրահին դռները կը բացուին ժամը 2.30ին, իսկ հանդէսը կը սկսի ճիշդ 3.30ին, վերջաւորութիւն ժամը 6ին : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ, յայտագրի ամբողջութեան հետեւելու համար :

Խօսնակ՝ Կ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

Մուտքը ազատ է

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մարտ վեց, ժամը 9ին, Պուլ. Օստալի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ : Կազմակերպութեամբ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ երիտասարդաց միութեան :

Բարձր հովանաւորութեամբ Թեմիս առաջնորդ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹԸՌԵԱՆԻ :

Նախագահութեամբ Թաղ. Խորհուրդի ատենապետ Պ. Ե. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆԻ :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եկեղեցւոյ երգչախումբի կողմէ եւ կենդանի պատկեր :

Կը խօսի ԳՈՒՐԳԷՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ. — Յ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի նախաձեռնած մեծ համերգը, ծանօթ երգչուհի Տիկին Լուիզ (Անայիս) Պօզապալեանի, որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 15, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սալ Ռամոյի չքեղ սրահին մէջ : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի գեղարուեստական ցերեկոյթը Մարտ 21ին :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի «Խանասոր» խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. Վարչութեան :

Շաբաթ, Մարտ 6, ժամը 21էն մինչեւ լոյս, Իսիի քաղաքապետարանին սրահը,

ՓԼԱՍ ՍԷՆ – ՍԻՒԼՓԻՍ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

երգ, պար, արտասանութիւն

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

« ՀԻՒԱՆԴՏԵՍԸ »

ժամը 23էն ետք եւրոպական պար :

Նուագախումբ ղեկավարութեամբ՝ ՓԱՍՔԱԼ ԽՍԱՅԵԱՆԻ

34 ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած, Փարիզի շրջանի, սկաուտներուն, գայլիկներուն, երէցներուն, խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներու կողմէ :

Կիրակի, Մարտ 7 կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue St-Dominique — PARIS (7e) — Métro : Invalides

Պիտի ներկայացուի սկաուտական գունաւոր ֆիլմ մը ճէմպօրիէն եւ սկաուտական կեանքը :

Երգախառն ներկայացումներ գայլիկներու կողմէ հայկական պարեր եւ երգեր, սկաուտներուն եւ գայլիկներու կողմէ թատերական ներկայացում՝ հայերէն :

Փարիզի շրջանի հայ արիներուն նուագախումբը պիտի նուագէ հայկական եւ սկաուտական եղանակներ :

Սկաուտական պարեր եւ խաղեր, արտասանութիւններ հայերէն :

ՄՈՒՏՔ 10 ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ — ՊԻՒՖԷ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզեան շրջանի բոլոր խումբերուն :

Մարտ 28ին, Շիմիի սրահը

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր :
Մանրամասնութիւնները յետագային :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Մարտ 23, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 20.45ին
THEATRE DES ARTSի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
66, Rue Rochechouart — Métro : Anvers - Cadet

Կը ներկայացուի
ՓՕԼ ԿԱՎՈՅԻ խիստ ծիծաղաշարժ մէկ կատակերգութիւնը

ԱՆՈՒՇ ՓՈՐՁԱՆՔ

4 ԱՐԱՐ

(Հայերէնի թարգմանուած Ա. ԱԼԵԱՆԱՔԵԱՆԷ)

Գլխաւոր դերակատարութեամբ

ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ, ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆԻ, ԼԻՒՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ եւ ՅԱԿՈԲ ՍՏԱՄՊՕԼՑԵԱՆԻ :

Ինչպէս նաեւ մասնակցութեամբ փիէր Թերզեանի, վիքի Մոստիչեանի, Սարգիս Մոստիչեանի եւ Նատիա Թօփուզեանի :

Բեմադրութիւն՝ Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

Pour les billets s'adresser :

U.G.A.B., 11 Square Alboni, PARIS (16e) — TRO. 03-18.
Mme BAKERDJIAN, 35, Rue de Trévise, PARIS (9e) — PRO. 61-10.
Mme MARKARIAN, 32, Rue de Trévise, PARIS (9e) — TAI. 65-44
« Maison MASSIS », 21, Rue Saulnier, PARIS (9e) — PRO. 16-88.
THEATRE DES ARTS, 66 Rue Rochecouart, PARIS (9e)
TRU. 05-12 et TRU. 14-38
H. PALOUYAN, 43, Rue Richer, PARIS (9e) — PRO. 25-46.

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0.30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՄԱՐՏ

MERCREDI 3 MARS 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 10247 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — Nº 10.247

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԻԷԹՆԱՄԻ ՀԱՐՑԸ ՉԷ ԼՈՒԾՈՒԱԾ

ԽԱՆ ՆԻՒ ԵՈՐՔ Կ'ԵՐԹԱՅ

Փարիզի խորհրդային դեսպանը՝ Վինոկրատով տեսակցութիւն մը ունեցաւ, անցեալ օր, արտաքին նախարար Քուվ տը Միւրվիլի հետ: Համաձայն, պաշտօնական վերջին այցելութիւնն ըլլալ խորհրդային դեսպանին, հրաժեշտ առնելէ առաջ որ կ'ելլէ: Արդարեւ, քանի մը շաբաթէն Խորհ. Միութեան արտաքին փոխ նախարարը, որուն անունը ծանօթ է, նիւ Եորքի Ապահովութեան մէջ իր ունեցած ելոյթներով, Վալերիան Զորին պիտի հաստատուի Փարիզ, յաջորդելով Վինոկրատովի:

Մինչ այդ, խորհրդային դեսպանը ուզած էր ֆրանսական պատասխանը առնել, այն առաջարկին զոր Խորհ. Միութիւնը ըրած էր Ֆրանսայի: Թէեւ ոչ մէկ պաշտօնական հաղորդագրութիւն եղած է այս մասին, բայց կը կարծուի թէ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը բացած է Վինոկրատովի, ինչ որ տեղեկատուութեան նախարարը յայտարարած էր անցեալ օր, նախարարաց խորհուրդէն ետք, այսինքն — «Նախագահը Տը Կոլ հաստատած է որ Ֆրանսա պատրաստ է որ երկու երկիրները խորհրդակցութիւններ ունենան այս մասին: Նախագահին այս բերանացի պատասխանը պիտի ճշդուի յետագայ օրերուն եւ փոխանցուի Մոսկուայի, դեսպանատան միջոցաւ»:

Միւս կողմէ Վիէթնամի մէջ, նոր վարչապետը Ֆամ Հուի Քուաթ դէմ է միջազգային միջամտութեանց: Ներկայիս աւելի ներքին հոգերով տարուած է եւ կը պատրաստէ կառավարութեան ծրագիրը: Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, շեշտը դրած է երեք կէտերու վրայ — Ա) Խաղաղութիւնը չի կրնար պարզ դադար մը ըլլալ զոր համայնավարները օգտագործեն: Բ) Հարաւային Վիէթնամը պիտի մերժէ որեւէ միջազգային միջամտութիւն կամ լուծում որ կառավարութեան հաւանութիւնը չունենայ: Գ) Ներկայիս հարաւային-Վիէթնամը Հանոյէն կը պահանջէ յարգել 1954ի Ժընեւի համաձայնագրերու [illegible]ութիւնն ու յարգանքը:

X Վիէթքոնկ նոր յարձակումի մը զոհ գացած են 24 հոգի (19 մեռեալ, 5 վիրաւոր):

Երեքշաբթի առտու, Սայկոնէն հասած լուրերը կը հաստատէին թէ Ամերիկացիք ռմբակոծութիւններ կատարած են, որոնց տարողութիւնը սակայն յայտնի չէր:

Զօր. Խան, որ շրջուն դեսպան նշանակուեցաւ, Փարիզէն անցնելով, մեկնեցաւ Նիւ Եորք ուր թղթածրարներ պիտի յանձնէ Ու Թանի:

Ո՞Վ Է ԽՈՐՀՐԴ. ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ

Խորհրդային աղբիւրներէ հասած լուրերու համաձայն, Վալերիան Զորին, ի Մոսկուա, պիտի փոխարինէ ներկայ դեսպանը՝ Վինոկրատով: Այս վերջինը Փարիզ էր 13 տարի է: Ծանօթ է դեսպաններուն իբրեւ ամէնէն «կոլխոզ» եւ տարօրինակութիւնն այն է որ Զորին պիտի գայ ու քաղէ այն պտուղները զոր իր նախորդը ցանած է:

Վինոկրատով Լենինկրատի համալսարանին պատմութեան դասախօս էր, երբ երեսուն տարեկանին, ամուսնացաւ իր աշակերտուհիներէն մէկուն հետ: 33 տարեկանին խորհրդային ամէնէն փայլուն դիւանագէտներէն մէկն էր արդէն: Մինչ զօրավիգ եղած է տը Կոլի, այնքան որ օր մը նախագահը իրեն ըսած է «իմ կոլխոզ»: 1941ին Անգարայի հիւպատոսն է երբ յարաբերութեան մէջ կը մտնէ «ազատ Ֆրանսայի» մէկ բանագնացին հետ: Այդ շրջանին Վինոկրատով Զորինի հրամանին տակ է, որ Անգարայի սթալին-եան դեսպանն է: 1944ին Վինոկրատով կը յաջողի համոզել Սթալինը որ ճանչնայ տը Կոլը Ռուզվէլթէն առաջ: Այդ օրէն Վինոկրատով հաւատացած է տը Կոլի «աստղին», ինք է որ կազմակերպած է անոր ճամբորդութիւնը Մոսկուա, 1944 Դեկտեմբերին:

Փարիզի մէջ ծանօթ է իբրեւ Մոնտէճի դեսպան մը, որ խորհրդային դեսպանատան դուռները լայն բացած է «Ամբողջ-Փարիզին» առջեւ, որուն դժգոհութիւնն ալ պատճառելով յառաջդիմական մտաւորականներուն: Քիչ կը խօսի մարքս-լենինիզմի մասին եւ աւելի տեղ կուտայ երաժշտութեան, վերացական նկարչութեան եւ հնամոլ առարկաներուն:

Իր ներկայութիւնը կը փնտռուէր բոլոր ընդունելութեանց մէջ: Առանց քաշուելու Պրուստէն կամ սպանացի պարուհի մը ձեւր կ'ընէր, մեծ յաջողութիւն ձեռք ձգելով: Շատ կատակախօս պատմող, իր սրամտութիւնները կը շրջին Փարիզի մէկ ծայրէն միւսը: Օր մը իր Ֆրանսացի բարեկամներէն մէկը, որ շատ նպաստաւոր կարծիք չունէր Խորհ. Միութեան նկատմամբ, կ'ըսէր իրեն — «Վստահ եմ որ եթէ օր մը Ռուսերը Ֆրանսա գան, առաջին առթիւ գլխս կը կախեն»: «Չեմ կարծեր, կը պատասխանէ Վինոկրատով, օգնութեան կը հասնիմ ձեզի»: «Անկարելի է, կ'ըսէ անմիջապէս Ֆրանսացին, ձեզի արդէն կախաղան հանած կ'ըլլան, որովհետեւ ընդունած էք իմ հրաւէրս»:

Վինօ (կրատով) շատ խնդացած է:

13 տարի է, Վինոկրատով պատրաստած է ֆրանքօ-խորհրդային ամուսնութիւնը եւ հաւանաբար Զորին կու գայ «ստորագրելու» այդ ամուսնութեան պայմանագիրը:

Նոր դեսպանը ծանօթ է ՄԱԿի իբրեւ «Պ. Նիէթ»: Մէկ բառ ֆրանսերէն չի խօսիր եւ հակապատկերն է Վինոկրատովի: Մինչ այս վերջինը շարմի քաղաքականութեան վարպետ մըն էր, Զորին խիստ է: 62 տարեկան է եւ կ'օգտագործուի գլխաւորաբար դժուար կացութիւններու եւ բարդ գործողութեանց մէջ: Փրակայի դեսպան եղած է 1945էն 1947, փափուկ շրջանի մը երբ Սթալին կը ջանար համայնավար ալիքին մէջ առնել Չեխոսլովաքիան: Զորին, շուքի մէջ մնալով, հեղինակն եղած է նշանաւոր «Փրակայի հարուածին», որ տապալեց Պենէշը եւ Մազարիքը, իշխանութեան գլուխ բերելով Կոթվալտի կարմիր մենատիրութիւնը: Այդ յաջողութենէն ետք, Զորին Արտաքին փոխ նախարար կը կարգուի: Տարօրինակ անձնաւորութիւն մըն է: Պաղ, բայց ազնուական, եթէ սովորութիւն չունի բռունցքով զարնել սեղաններուն վրայ, պատ մըն է եւ երբեք թոյլ չի տար որ իր ներքին մտածումները յայտնի ըլլան: Կը կարծուի թէ կեանքին մէջ չէ խնդացած: Դժուար օրեր ապրած է երբ իբրեւ խորհրդային ներկայացուցիչ ՄԱԿի կը յայտարարէր թէ խորհրդային հրթիռ չկայ Քուպայի մէջ, մինչ 48 ժամ ետք, Խրուշչեւ նամակով մը Քենետիի կը խոստովանէր թէ կար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՔԱՐԹԱՅԷՆ կը հաղորդեն որ Ինտոնեզիոյ կառավարութիւնը ազգայնացուցած է քաուչուկի ամերիկեան մշակութիւնները:

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ վարչապետին հրաժարումէն ետք, կը կարծուի թէ Լրնս կրնայ վարչապետ նշանակուիլ Թագուհիին կողմէ: Հաւանական է որ կաթոլիկ եւ աշխատաւորական որ լայն մեծամասնութիւն մը ունին Խորհրդարանին մէջ, համաձայն են [illegible]:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՄԷՋ ահաբեկչական արարքները սաստիկ բնոյթ առած են ընտրապայքարի ընթացքին:

ՄԱԿԱՐԻՈՍ Արք. ընդդիմացած է հինգերու ժողովի մը կիպրական հարցին կարգադրութեան համար: «Կիպրոս չի կրնար մասնակցիլ նման ժողովի մը, ուրիշներու պատճառներով, ոչ մէկ լուծում կրնայ գտնուիլ այս եւ նման ժողովի մը ձախողութիւնը աւելի լարուած մթնոլորտ մը միայն կրնայ ստեղծել» ըսած է Կիպրոսի նախագահը:

ԴՈՒՄԻ համաձայնագիր հող գտած է Ֆրանսայի մէջ: Երբ նախագահական մրցումները առաջքը չունենան, [illegible] գործածած է հակառակ ըլլալ եւ տաք բան խմել:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ մէջ կարմրուկի համաճարակ մը ծագած է: Ցարդ 439 երախաներ մեռած են եւ 15 հազար ուրիշներ վարակուած: Ֆրանսայի եւ այլ երկիրներու մէջ հիւանդութիւնը անվնաս բնոյթ ունի:

ՓԵՔԻՆԻ «Նոր Չինաստան» մամուլի գործակալութիւնը խիստ յարձակում մը սկսած է Պոնոմարեւի դէմ, որ խորհրդային պատուիրակութեան մէկ անդամն է Մոսկուայի ժողովին: Չինացիք կը շեշտեն թէ խորհրդային ղեկավարները կ'ուզեն ընդլայնել ընկերվարական աշխարհի պառակտումը: Այս յայտարարութիւնը կ'ըլլայ Պոնոմարեւի մէկ գիրքին հրատարակութեան առթիւ, որուն խորագիրն է — «Բանուորական դասուն միջազգային յեղափոխական շարժումը»: Չին գործակալութիւնը կը շեշտէ թէ գիրքը անգամ մըն եւս ցոյց կուտայ կեղծաւորութիւնը անոնց, որոնք միջազգային համայնավար շարժումին համախմբութեան մասին կը ճառեն, իրականին մէջ ճեղք հակառակն ընելով»:

ՈՒԼՊՐԻԽԹ — Նասէր խօսակցութիւններէն ետք, հրապարակուած գեկոյցը կը շեշտէ թէ արեւելեան Գերմանիա զօրավիգ կը կենայ արաբ ժողովուրդներուն:

Օրէ Օր

«ՇՈՒՇԱՆ ՆԵՐԿՈՂՆԵՐԸ...»

Անգլերէնի մէջ «շուշանը ներկել» կը նշանակէ չափազանցուած գովեստով խօսիլ մէկու մը, բանի մը, մասին:

Այս սիրուն «պատկեր»ին հեղինակը ժողովուրդը չէ, այլ Շէյքսփիրը, որ կը գրէ իր «Յովհաննէս Արքայ»ին մէջ. — Զուտ ոսկին ոսկեզօծել, շուշանը ներկել եւ մանուշակին վրայ հոտ ցանել աւելորդ ու ծիծաղելի չափազանցութիւն է...

Մեր մէջ այս աւելորդ աշխատանքը կը կատարեն կարգ մը մարդիկ, երբ կը սկըսին բաներ պատմել Ամենայն Հայոց հայրենիքին մասին:

— Գացինք տեսանք, պտըտեցանք, ամէն բան աչքէ անցուցինք, հրաշալի՜, հիանալի, սքանչելի՜, զմայլելի՜... Ամէն բան ունին, բան մը զրկուած չեն... Ամենայն ինչ կատարեալ... Բնա՛ւ մի՛ մտահոգուիք... Հիմա առաջուան պէս չէ, այսինքն Սթալինի շրջանին պէս չէ... Հիմա ազատութիւն անզամ կայ...

— Օ՜, ուրեմն Սթալինի օրով չկար...

Բայց, մեզ սուտը կը հանէիք...

— Անցած գացած բաներու վրայօք չխօսինք...

Ուրախ ըլլանք որ մեր հայրենիքը կը յառաջանայ, կը բարգաւաճի, կը...

— Դժբախտաբար գիրցա՛ծ չունի եւ հասակ չի նետեր:

— Օր մը առնենք ալ կ'ըլլանի... Աչխարհը ոտքի տակ առած մարդ եմ, բայց ես ատանկ գեղեցիկ մայրաքաղաք տեսած չեմ... Ան ի՛նչ օփերա է, եղբայր, ան ի՛նչ արձաններ են, ան ի՛նչ շէնքեր են, ան ի՛նչ փողոցներ են... Կեցցէ՛, մեր Հայաստանը...

X

Դժբախտաբար, մեր խելքը չի հասնիր այս բացիկ հայրենասիրութեան: «Շուշան ներկել»ու այս արարողութեան:

Կասկածի տակ չենք դներ այս «ներկարար»ներուն հայրենասիրութիւնը: Ընդհակառակն, կը հաւատանք որ այս լոր-ձնաշուրթն փառաբանութեան հեղինակները ալ կը սիրեն Հայաստանը, որ, անշուշտ, միայն իրենց պապուն ձգած ժառանգը չէ, այլ կը պատկանի աշխարհի բոլոր Հայերուն, անխտիր:

Մենք մեր այս արդարամտութեամբ է որ տարբեր ենք իրենցմէ: Մենք, աւելի լայնախոհ, այս կամ այն հոսանքին մեկնաշնորհը չենք նկատեր հայասիրութիւնը: Հայրենասիրութիւնը:

X

Մեր բատծր բոլորովին ուրիշ բան է:

Ականջ ունեցողը թող լսէ որ ականջ չունեցողին պատմէ:

Մենք, նախ եւ առաջ, չենք հաւատար «այսօրուան Հայաստան», «երէկուան Հայաստան» բացատրութեանց: Մեզի համար կան միայն «երէկուան եւ այսօրուան» վարչաձեւեր:

Կարելի է ամառուան եւ ձմեռուան հագուստ ունենալ, բայց կարելի չէ ամառուան եւ ձմեռուան հայրենիք ունենալ: Հայրենիքը անբաժանելի միաւոր մըն է՝ անկախ իր իշխանաւորներուն դաւանանքէն:

Մեզի համար Հայաստանը ե՛ւ ոսկի է, հետեւաբար ոսկեջուրի պէտք չունի, ե՛ւ շուշան է, հետեւաբար նոր ներկումի պէտք չունի, ե՛ւ մանուշակ է, հետեւաբար նոր հոտի պէտք չունի:

Այլ խօսքով, Հայաստանը աշխարհի բոլոր Հայերուն «սիրելի» դարձնելու համար բնաւ պէտք չկայ խոշորացոյցին տակ դնելու անոր լուսաւոր երեսը եւ ժամավաճառ ըլլալու զաւեշտական մարզանքներով: Լուսինը լուսին է իր կոնակովն ալ:

Վա՜յ այն հայրենասէրին, որ Հայաստանը պիտի սիրէր անոր համար որ «հիմա հացնելիք ալ կայ, ուտելիք ալ կայ: Եւ նոյնիսկ մեղր ու սեր կայ, կարագ ու խաւեար կայ»:

Պարծա՛նք, սակայն, այն հայրենասէրին, որ Հայաստանը կը սիրէ առանց անոր հացնելիքին եւ անոր ուտելիքին: Առանց անոր մեղրին ու կարագին: Եւ սերին ու խաւեարին:

Պէտք չկայ «շուշանը ներկելու» եւ «ոսկին ոսկեզօծելու»:

Որովհետեւ, վարդը Փարիզեան բոյրերու մէջ լոգցնելէ ետք չէ որ վարդի կը վերածենք: Մեզի համար պաշտելի վարդի:

X

Երեւանցի աղջիկը — անկասկած ելի հայրենասէր — կը պատմէր.

— Ձեր դեղերը չունինք... Դրա համար էլ մարդիկ մեռնում են մի՛ ոչինչ բանով... Իմ հայրը էդպէս մեռաւ...

«Մեզմէ՞» էր այս քաղցրիկ Հայուհին:

Ընդհակառակն, հարազատ զաւակն էր «իրենցմէ» մէկուն:

Բայց, անկեղծ աղջիկ մըն էր եւ չփորձեց «շուշանը ներկել»:

Երբ առասպելներով է որ ազգին սիրտը պիտի բաբախէ Երեւանի համար, Արտասահմանի մէջ, վա՜յ այս ազգին...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԽՈՐԵՆԱՑԻՆ ԵՒ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Խորենացին ալ իր գրքի Ա. մասին մէջ կ'օգտուի այս կարգի հեղինակներէն, որոնք յիշուած են Եւսեբիոսէն, օրինակ՝ Բեռոս, Աբիւդենոս, Բազմավէպ, Կեփաղիոն:

Հայ գիտնականները առհասարակ կ'ըսեն թէ Խորենացին չէր կարդացած այս հեղինակները: Օրինակ. Ստեփան Մալխասեան, «Յիշում է (Խորենացին) նաեւ Բեռոս Քաղդէացուն, Աղեքսանդր Բազմավէպին, Աբիւդենոսին, Կեփաղիոնին, որոնց նա ծանօթ է Եւսեբիոսի ժամանակագրութեան միջոցաւ եւ ոչ թէ անմիջապէս»: Ապա հատորին վերջը տրուած ծանօթութիւն 9ի մէջ կը կրկնէ միեւնոյնը:

Մանուկ Աբեղեան, «Սակայն այդ հին նշանաւոր պատմագիրների (Բեռոս, Աբիւդենոս, Բազմավէպ, Կեփաղիոն) գրուածքներն, ինչպէս երեւում է, Խորենացի ձեռքի տակ չի ունեցել, այլ օգտուել է Եւսեբիոս Կեսարացու «Քրոնիկոնից», որովհետեւ ինչ որ նա բերում է՝ կայ այս գրքի մէջ»:

Զարպհանալեան. «Այս աշխատութեան մէջ ալ ընդհանրապէս Խորենացին հետեւող եղած է Եւսեբիոսի, վասնզի այնպիսի արտաքին պատմիչներ կը յիշատակէ, որոնք իւր ժամանակը արդէն կորսուած էին, եւ որոնց միայն քանի մը հատուածք իրմէ ժամանակաւ երիցագոյն Կեսարիոյ Եպիսկոպոսին (Եւսեբիոսի) ձեռքն անցած էին»: Ըստ այս Մխիթարեան հեղինակին, ոչ միայն Խորենացին չէ կարդացած այս հին պատմագիրները, այլ Եւսեբիոսն ալ, որուն ձեռքը անցած է քանի մը հատուածներ:

Արր. Ջամինեան. «Խորենացւոյն օտար աղբիւրներու մէջ են նաեւ Աղեքսանդր Բազմավէպ, Աբիւդենոս, Կեփաղիոն եւ Ափրիկանոս հեղինակները: Բայց Խորենացին ոչ թէ անմիջապէս ծանօթ է սոցա գործերուն, այլ Եւսեբիոսի «Քրոնիկոնի» միջոցով, որ թարգմանուած է Ե. դարու մէջ»:

Մենք համաձայն չենք վերոյիշեալ հեղինակներու ըսածին:

Խորենացին կարդացած էր սոյն չորս պատմագիրները, ինչպէս եւ կարդացած այն բազմաթիւ աղբիւրները, որոնց անունները կու տայ եւ որոնցմէ քանիներուն համար ալ քննադատական խօսք ունի:

Զարպհանալեանի ըսածը, թէ Խորենացիի ժամանակ արդէն կորսուած էին, անընդունելի է, որովհետեւ Խորենացիէն ետք, յաջորդ դարերուն այդ գիրքերէն մէկը կամ միւսը կարդացողներ եղած են, օրինակ Զ. դարուն՝ Ստեփանոս Բիւզանդացի, Կիւրեղ, Թ. դարուն՝ Գէորգ Սենկելլոս, Փոտ պատրիարք:

Լաւ կ'ըլլայ որ համառօտակի ծանօթանանք այս չորս պատմիչներուն:

Բեռոս — ժամանակակից Մեծն Աղեքսանդրի եւ ապա Անտիոքոս Սոտերի, որուն նուիրեց իր «Բաբելոնապատում» գիրքը: Հատորը երեք մաս կը բաղկանար: Ա.— Ստեղծագործութենէն մինչեւ Ջրհեղեղը, Բ.— Ջրհեղեղէն մինչեւ Նաբոնասար, Գ.— Նաբոնասարէն մինչեւ Աղեքսանդր եւ Անտիոքոս: Այս գործէն հատուկտորներ հասած են մեզի Աբիւդենոսէն, Ապողոտորոսէն եւ Բազմավէպէն:

Բեռոս մեծ հեղինակութիւն կը վայելէր լատին եւ յոյն հեղինակներու մօտ. Պղուտարքոս, Եւսեբիոս, Գէորգ Սենկելլոս, Յովսէփոս, Պլինիոս, Աթենաւոս, Սենեկապոսանիոս, Հերեմիոս եւայլն կը յիշեն զինք եւ իր գործերէն մէջբերում կ'ընեն: Տարիանոս իրաւամբ զինք կոչած էր «ամենաուսումնական պատմաբանը Արեւմտեան Ասիոյ»: Խորենացիի բառերով՝ «բիւր գիտութիւններին քաջահմուտ մարդուն»: Բեռոս ըլլալով Բէլ-Մարդուկ Աստուծոյ քուրմը, անկասկած տաճարի արխիւներէն օգտուած էր: Պլինիոս կ'ըսէ, թէ Աթէնքի քաղաքացիները իր արձանը կանգնեցուցին ոսկեզօծ լեզուով:

Աբիւդենոս — յոյն պատմաբան մը: Ժամանակակից Բեռոսի եւ աշակերտ անոր: Գրեց Քաղդէայի պատմութիւնը, որմէ հատուկտորներ հասած են մեզի Եւսեբիոսի, Կիւրեղի եւ Սենկելլոսի գործերուն մէջ:

Կեփաղիոն — ապրած Ադրիանոս կայսեր ժամանակ: Գրեց ինն մասերէ բաղկացած պատմութիւն մը Նինոս եւ Շամիրամէն սկսած մինչեւ Աղեքսանդր: Կայսրը զինք աքսորեց Սիկիլիա, ուր յօրինեց այս պատմութիւնը, որմէ հատուկտորներ ունին Եւսեբիոս, Սենկելլոս: Փոտ պատրիարք, Սուիդաս:

Աղեքսանդր Կոռնիլիոս — Սուղղայի ժամանակակից: Յոյն կամ փռիւգիացի գերի մը՝ որ խոր հմտութեան պատճառով կոչուած է Բազմավէպ:

Խորենացին Բազմավէպին միայն անունը կը յիշէ Բեռոսի եւ Աբիւդենոսի հետ միասին, իսկ Բեռոսին համար կ'ըսէ՝ Պտղոմէոս Թագաւորէն հրահանգ ստացաւ յունարէնի թարգմանելու «ուրիշ ազգերի թագաւորների դիւանների եւ մեհեանների գրքերը»:

Ինչպէս կը տեսնենք, Բազմավէպի եւ Բեռոսի պարագային կրնանք կասկածիլ, թէ Խորենացին կարդացած չէր կրնար ըլլալ զանոնք եւ Եւսեբիոսէն կ'ընդօրինակէր: Բայց երբ Խորենացիի Աբիւդենոսի եւ Կեփաղիոնի մասին գրածները կարդանք, կասկած չենք ունենար, թէ Խորենացին կարդացած է զանոնք, եւ անոր հիման վրայ ալ հաւանական կը գտնենք, որ միւս երկուքն ալ կարդացած էր:

Աբիւդենոս Ասորեստանի թագաւորները կը թուարկէ Բելէն մինչեւ Նինոս, որ կը գտնուի թէ՛ Եւսեբիոսի եւ թէ՛ Խորենացիի մէջ: Սակայն մեր պատմահայրը միեւնոյն Աբիւդենոսէն կ'առնէ Հայերու ալ ցանկը, Հայկէն մինչեւ Արա Գեղեցիկ, որ Եւսեբիոս չունի: Խորենացին կը պնդէ թէ. «Եւ սա ճշմարիտ, ոչ որ չկասկածի, որովհետեւ այս բաները մեզ պատմում է շատ բաներում վաստակած Աբիւդենոսը»: Եւ հայ ցանկը տալէ ետք կը գրէ. «Այս բանն ասում է Աբիւդենոսը իր առաջին առանձին մանր ազգաբանութեան մէջ, որ վերջերս ոմանք դէն ձգեցին»:

Միթէ կարելի՞ է տարբեր եզրակացութեան յանգիլ քան այն, թէ Խորենացին Աբիւդենոսը կարդացած էր:

Հայաստանի գիտականներէն Յ. Ս. Անասեան իր «Հայկական մատենագիտութեան» մէջ Աբիւդենոսի մասին խօսելուն, ընդունելով հանդերձ, թէ Խորենացին Եւսեբիոսի ժամանակագրութեան հայերէն թարգմանութենէն առած է, հայ թագաւորներու ցանկի մասին կարծես քիչ մը չուարած կը յաւելու.

«Սակայն արդեօք կարելի՞ է ընդունել, որ Մովսէս Խորենացու ձեռքում եղել է ժամանակագրութեան հայերէն թարգմանութեան մի աւելի հին եւ հարուստ օրինակ եւս, որի մէջ խօսք գտնուելիս է եղել յիշեալ հատուածը, իսկ միւս օրինակների մէջ չի եղել, եւ կամ արդեօք թոյլատրելի՞ է ենթադրել, որ այդպիսի մի հատուած եղել է ժամանակագրութեան յունարէն բնագրում, չմոռանալով, սակայն, հաշուի առնել, որ յունարէն բնագիրը Մովսէս Խորենացու ձեռքի տակ հաւանաբար չի եղել»:

Բայց ինչու այդքան քաջ յունագէտ Խորենացին Աբիւդենոսը յունարէնով կարդացած չըլլար: Իր օրով այս գիրքը գոյութիւն ունէր, ինչպէս նաեւ ուրիշ շատ յունարէն գրուած գիրքեր, որ իրեն աղբիւր ծառայած էին, եւ որոնք այնքան օտարոտի կը հնչեն մեր ականջներուն, Պոլիկրատէս, Եւագարոս, Կամադրոս, Փլեգոնիոս, Արիստոն, Պոլիգ, Հիւպոգիտա, Պաղեփատոս, Փիլեմոն եւայլն: Միթէ՞ Խորենացին իր պատմութեան սկիզբն իսկ չըսեր, թէ «մենք սակայն միայն Յունաց պատմագիրները յիշեցինք եւ այնտեղից խոստացանք առաջ բերել մեր ազգաբանութեան շարքը»: Խորենացին, եթէ օտարազգի աղբիւր մը գիտէ, որ ձեռքին տակ չունի, կ'ըսէ այդ: Կարկառուն օրինակ ասոր՝ «Ոչ նոյնիսկ Դիոդորի գրուածքները մեր ձեռքի տակ են, որ աչքերս նրա վրայ պահելով բոլորն անմոռաց շարադրէինք»:

Այսպէս ըսելու համար ան ատենօք կարդացած ըլլալու է Դիոտորի գիրքը, որ կ'աւաղէ, թէ ձեռքի տակ չունի: Դիոդորոս Սիկիլիացին աշխարհի պատմութիւնը գրել իրեն կեանքի նպատակ համարեց, երեսուն տարի աշխատեցաւ եւ քառասուն գիրքով գրեց հնագոյն ժամանակներէն մինչեւ Յուլիոս Կեսար, (Մալխասեան, կ'երեւի թիւրիմացութեամբ, Խորենացիի օգտագործած բայց չյիշած աղբիւրներու մէջ կը դնէ Դիոդորոս Սիկիլիացին: Ինչպէս տեսանք, Խորենացին կը յիշէ այդ, բայց չունիմ կ'ըսէ):

Կեփաղիոնի մասին ալ գրելուն Խորենացին կ'ըսէ. թէ ան ալ կը վկայէ [illegible] եւ հայ թագաւորներու ցանկի մասին եւ կու տայ հատուած մը, որ չկայ Եւսեբիոսի մէջ: «Սրանց վկայում է եւ Կեփաղիոն, որ ասում է (իր գրքի) գլուխներից մէկում. «Մեր աշխատութեան սկզբում սկսեցինք մանրամասն գրել բոլոր ազգաբանութիւններն արքունական դիւաններից առնելով, բայց թագաւորներից հրաման ստացանք՝ հներից բաց թողնել անշուք եւ վատասիրտ մարդկանց յիշատակութիւնը, այլ յիշել միայն քաջ, իմաստուն եւ աշխարհակալ նախնիքներին եւ մեր ժամանակն ի զուր չվատնել»:

Խորենացի Ա., ԺԸ. գլուխը կը սկսի այսպէս. «Ես նկատի ունիմ Կեփաղիոնի պատմածն ալ, որպէսզի չատերին [illegible] չատմ մեզ ծաղրելու…»: Իր բանը այսպէս սկսելու համար Խորենացին գիտէր, թէ հայ մատենագիրներու մէջ Կեփաղիոնը կարդացողներ եղած կրնան ըլլալ, որոնք զինք պիտի ծաղրեն, եթէ իր գրածը տարբեր գտնեն Կեփաղիոնի ըսածէն:

Խորենացիի Ա. գրքի մէջ յիշուած միւս օտարազգի աղբիւրներու մասին չենք խօսիր: Մեր նպատակն էր հարց տալ, թէ ինչո՞ւ պատմահայրը քանի մը յունարէն հանրածանօթ աղբիւրներ չէ գործածած, եւ առ այդ ենթադրութիւն ընել:

ՀՐԱՆՏ Ք. ԱՐՄԷՆ

ՆԱԽԱՊԱՇԱՐՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԱՒԵԼՈՐԴԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երբ անգիտութեան խաւարին մէջ կ'ապրէին մարդիկ, աստուածային պաշտպանութիւն մը կը փնտռէին զիրենք շրջապատող մութ ուժերուն դէմ: Այս անձկալից եւ բնազդական փնտռտուքը անոնց մէջ առեղծեց նախապաշարումներ եւ աւելորդապաշտութիւններ, որոնց կարելի է հանդիպիլ բոլոր ժողովուրդներուն մօտ, կարծես՝ բոլոր մարդոց բնական մէկ հակումը ըլլար:

Ներկայիս անգիտութեան խաւարը թէեւ փարատած է, այսուհանդերձ, նախապաշարումները եւ աւելորդապաշտութիւնները կը մնան դեռ: Բոլորս ալ, որոշ չափով, նախապաշարուած ենք, բ[illegible]

ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԿԱՏԱԿ ՄԸ

Ա.

Առանց քաշուելու, ամէն տեղ կ'ըսէր թէ «Թոռը կարդալ գրել սորվելով ի՞նչ պիտի ընէ»: Խեղճ մարդը կարող չէր ըմբռնել թէ (ըստ իրեն անշուշտ) ի՞նչ հարկ կար իր թոռը, երբ մեծնար, տանիլ նստեցնել մութ խոնաւ սենեակի մը մէջ, ուրպէսզի հացի մը ստակ հանէ: Միթէ այդքան ստակ չէ՞ր կրնար վաստըկիլ ծովու վրայ հանգիստ, ազատ ապրելով, մեծնալով: «Տեսնենք գործ մըն ալ պիտի կրնա՞յ գտնել»: Շատ պախարակելի չէ տգէտ ձկնորսը: Ամէն օր իր թաղին մէջ կը տեսնէր շատ պատանիներ, որոնք թէպէտ դպրոց յաճախած էին, մի քանի լեզուներ գիտէին, բայց եւ այնպէս փողոցները թափառական կը շրջէին, նիհար, տժգոյն, խեղճ վիճակի մէջ:

— Փառք Աստուծոյ, կ'ըսէր, տղաս ասանց պէս չէ, ողջ առողջ է, իր հացն ալ կը ճարէ, տունն ալ վարդի պէս կը պահէ. կարգուեցաւ, Աստուած թոռ մըն ալ պարգեւեց ինծի: Տղուս տարիքն ունեցողներէն նայինք քանի՞նը կրցած են կարգուիլ: Եթէ տղաս դպրոց դրկէի, այսքանն ալ ձեռքս պիտի չանցնէր:

Ինչպէս կը տեսնուի, այս մարդը շատ յամառ էր, գլուխը հաստ, եւ չէր կրնար ըմբռնել դաստիարակութեան բարիքները. հետեւաբար զարմանալի չթուիր որ 1879ին, թոռանը ձեռքէն բռնած, կը զբօսնուր Սամաթիոյ ծովեզերքը:

Սակայն ձկնորսին ուրախութիւնը շատ չտեւեց: Իր զաւակը, Պետիկին հայրը, մի քիչ տաք գլուխ էր. ոչ տաքէն կը վախնար, ոչ ցուրտէն, տաքնալով քրտնելով, մսելով, օր մը հիւանդացաւ. երբ կանանց դեղերը օգուտ չըրին ու վիճակը ծանրացաւ, բժիշկ մը բերին որ սաթլիճան է ըսաւ, եւ խեղճ տղան քառսուն եւ չորս կամ քառասունհինգ տարեկան հասակին մեռաւ:

Սեւ օրը այն օրն եղաւ Նիկողոս աղբօր համար: Աղջիկը, հարսը, թոռը, ինքը շատ լացին, շատ պոռացին երբ դագաղը վրան բաց դռնէն դուրս հանեցին: Զմեղադրենք խեղճերը այս հին սովորութեան համար որ տակաւին կենդանի է Սամաթիոյ եւ Նարլը Գափուի կողմերը: Ով որ այս աշխարհէս կը մեկնի, վերջին փառասիրութիւն մը ունի. կը փափաքի որ լան ողբան իրեն վրայ: Այդ ողբը, այդ լացը, մխիթարանք մըն է ապրողին համար: Կան այնպիսիներ, որոնք կրնան լրագիրներու միջոցաւ իրենց ողբն աշխարհի իմացնել. բայց ո՞վ պիտի գրէ խեղճ ձկնորսի մը համար, եւ ի՞նչ ըսելով գրել:

Ինչ եւ է, խեղճ տղան տարին թաղեցին Պալըգլը մօրը քով: Յուղարկաւորները ետ դարձան, հօրը, «գլուխդ ողջ մնայ» ըսին. չարաթ իրիկուն տէրտէրը եկաւ. կիրամուտքն ըրին: Կիրամուտքէն երկու երեք օր վերջ Նիկողոս աղբար նաւամատոյցն իջաւ. ծախեց նաւակը, պարանները, ուռկանները, ալ Աստուած գիտէ ինչ արցունքներ թափելով: Հոգաց ձմրան պարէնը, սոխը առաւ, ածուխ առաւ, քիչ մըն ալ ստակ աւելցաւ, այն ալ պահեց: Ամառը Աստուած ողորմած էր: Նիկողոս աղբար շատ աղէկ գիտէր որ իր անմեղ տարաբախտ որբերուն համար նախախնամութիւն մը կար, եւ այս մասին ալ իրեն համակարծիք ենք:

Այնուհետեւ երբեմն երբեմն Պալըգլը կ'երթար, տէրտէր մը կ'առնէր հետը, օրհնել կու տար զաւկին ու կնոջ գերեզմանները, կուլար, կուլար ու տուն կը դառնար: Հարսը, աղջիկը, թոռնիկը առած նստած այսպէս սուգով անցուց Նիկողոս աղբար 79ի մեծ ձմեռը:

Բ.

Այն ձմեռ այսպէս տխրութեամբ անցաւ եւ չենք կրնար ըսել թէ ուրախութիւնը վերստին տիրեց Նիկողոս աղբօր տան մէջ: 1880ի գարնան Զատկէն վերջ [illegible] արդէն մտատանջութիւնը մեծ էր [illegible] դժբախտներու համար երբ Զորեքշաբթի ցերեկ մը դուռը զարկին. հարսը պատ[illegible] հանէն նայեցաւ եւ խնդալով վար վազեց դուռը բանալու: Մաքրիկն ալ Պետիկ[illegible] ալ եկան եւ սկսան ուրախութեամբ հիւրին ձեռքերը պագնել. ան ալ անոնց երեսները կը պագնէր: Կը տիրէր սրտի [illegible] գեղումը որ միայն այն կարգի շրջանակներու մէջ ի յայտ կու գայ այնքան [illegible]ժով: Հիւրը, Թագուհին, իրենց ազգականներէն էր. Սագր-Գիւղ կ'անցընէր [illegible] ժամանակին մեծ մասը: Աւանօք տեղի երեւելիներէն մէկուն տան [illegible] կաթնտու եղած ըլլալով, այժմ որ [illegible] սնուցած երախաները մեծցած էին, [illegible]նոնց գրեթէ մօր տեղ էր, ան սրտա[illegible] աւանդութեան համեմատ որով մեր [illegible] կաթնտուն երկրորդ մայր կը համարու[illegible]

Ուրեմն շարունակենք մեր պատմու[illegible]թիւնը: Հարսը եւ Մաքրիկ իրենց հիւր[illegible] հետ միասին վեր ելան: Թագու[illegible] դէմքին վրայ բարութիւնը կը փայլէր. կարմիր այտերով, սեւ մազերով քաղցր[illegible] համբոյր կին մըն էր:

— Ի՞նչպէս էք, աղէ՞կ էք, ի՞նչ կ'ընէք:

— Ինչ ընենք մեր վիճակը յայտնի է:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(2 Շար.)

լորս ալ ունինք «Թալու» մը, զոր ոտնա-կոխել չենք համարձակիր ։

Երբեք Թաշկինակ մը նուէր չենք տար սիրելի անձի մը, որովհետեւ, այսպէս -ով՝ զայն ամբողջ տարին լալու կը դա-տապարտենք ։

Աւագ Ուրբաթ օր, կիներ երբեք լը-ւացք չեն ըներ, որովհետեւ, դժբախտու-թիւն կը բերէ տանը ։

Աղջիկները սեղանին անկիւնը չեն նըս-տիր երբեք, որովհետեւ, տունի կը մը-նան ...

Տան մէջ երբեք հովանոց չենք բանար, գլխարկ մը անկողինին վրայ չենք ձգեր, հացը շրջուած վիճակի մէջ չենք դներ ։

Ու հայելիները՝ սուրճի սկահակին մէջ մարդոց ապագան կը կարդան ։

Պարզ փոնգոտց մը, պարագային հա-մեմատ կրնայ խորհրդանշական նշանա-կութիւն մը ունենալ ։

Հին դարերուն, Իսրայէլացիները (Հըր-եաները) կը կարծէին՝ թէ Աստուած մի-այն մէկ փոնգոտց կուտայ մարդոց, ա-նոնց մահուան պահուն ։

Հին Հելլէններն ու Լատինները կը կար-ծէին՝ թէ փոնգտալը լաւ նշան է ։

Քսենոփոնի զինուորները, Պարսիկ-ներուն դէմ պատերազմի մը ընթացքին, իրենց բարոյական կորովը կորսնցուցած էին եւ իրենց զէնքերը նետելու կը պատ-րաստուէին, երբ իրենցմէ մէկը փռնգ-տաց ։ Այս լաւ նշանը՝ զանոնք խանդա-վառեց եւ անոնք քաջարար կռուելով յաղթական հանդիսացան ։

Այսօր, փռնգտալը նոյն դերը չի կա-տարեր պատերազմի դաշտերուն վրայ, պարզ այն պատճառով՝ որ լսելի չըլ-լար ։

Թռչուններու Թռիչքը, գուշերու փորո-տիքը, Հոմերոսի ու Վիրգիլիոսի բանաս-տեղծութիւնները՝ օգտակար ուղեցոյց-ներ էին կեանքին մէջ ։ Աւելի ուշ, Քր-րիստոնեաները կը դիմէին Սուրբ Գիրքի եւ Գրոց խորհուրդներուն ։ 12րդ դարուն, իր Թեմը գացող ամէն եպիսկոպոս կամ արքայ, բոտ բախտի կը բանար Աւետա-րանը, իր բախտը տեսնելու համար ։ Ե-թէ էջը ճերմակ ըլլար, աղէտաբեր նշան կը նկատուէր ։

Իտալիոյ մէջ, մինչեւ այսօր կը հաւա-տան՝ թէ ձիու պայտի՝ գամէ շինուած մատանի մը կը գարմանէ սկայի ցաւը եւ յօդացաւը ։

Նոյնիսկ, աւելի լաւ արդիւնք կուտայ, եթէ գամը գողցուած ըլլայ ... Ամէն պարագայի մէջ, Իտալացիք երբ ճամբան ձիու պայտի գամ մը գտնեն՝ կը վերցը-նեն, որովհետեւ, կը կարծեն՝ թէ այդպէս մեծ չարիք կը հասնի իրենց ։ Բա-րեբախտաբար, ինքնաշարժի դարաշրր-ջանը պակսեցուց այս վտանգը, որովհե-տեւ, ներկայիս շատ քիչ ձիեր կ՚անցնին փողոցներէն ։

15րդ դարուն, Եւրոպայի բոլոր ժողո-վուրդները կը կարծէին՝ թէ չորս թեր-թանի եռաթերթը՝ (երեքնուկ - թրէֆլ) հարստութիւն, երջանկութիւն եւ երկա-րակեցութիւն կը բերէ ։ Այսօր ալ, չկայ մարդ, որ չորս թերթով երեքնուկը բախ-տաբեր չնկատէ ։ Շատեր, երբ կ՚ուզեն մէկկն սիրուիլ, այդ տեսակ երեքնուկ մը հատտել կուտան անոր կամ երեքնու-կը գաղտնօրէն զրպանը կը դնեն ։

13 թիւին վրայ կը կեդրոնանան աշ-խարհի բոլոր նախապաշարումները ։ Շա-տեր կը կարծեն՝ թէ բարեբեր չէ, ուրիշ-ներ ալ՝ ճիշդ հակառակ կարծիքը ունին ։

Հին Հելլէններն ու Լատինները այդ թիւը չէին սիրեր եւ դեռ այսօր ալ, շատ մը պանդոկներ 13 թիւով սենեակ չունին ։

Ընդհակառակն, Ամերիկացիք ընդունելով թէ այդ նախապաշարումները չունին, 1946 Սեպտեմբեր 13ին հիմնեցին «13երու Ազգային Յանձնախումբը»՝ որ շատ մը շարժանկարի սրահներու տէրերուն թե-լադրեց ամէն ժամու 13րդ վայրկեանին, 13րդ յաճախորդը ձրի ընդունիլ սրահ ։

Շատ մը մարդոց կարծիքով, շատ մը բաներ բախտ կը բերեն ։ Օրինակի հա-մար, աջ ոտքի վրայ կոխելով ոտքի ել-լել, կկղանքի վրայ կոխել, սանդուխի տակէ չանցնիլ, հաւուտ մը հակառակ կողմէն հագնիլ, կախարդական մատանի մը կրել ։

Մեր կեանքը լեցուն է նախապաշարում-ներով՝ որ շրջաններու կամ կրօնքներու համաձայն կը տարբերին իրարմէ ։ Հին ատենուան մարդոց համար, աստուած-ներէ կախուած սարդոստայնները բախտ կամ դժբախտութիւն կը բերէին, նայե-լով թէ՝ ատո՞ն տեսած էին թէ գիշե-րը ։

Այսօր, սարդոստայնները ամօթէն կարմրիլ կուտան տանտիկիններուն ։

Լուրջ հիւանդութեան մը կամ մահուան մասին խօսելու ատեն, սովորութիւն ը-րած ենք տախտակի զարնել ։ Այս նախա-պաշարումը հաւանաբար կարծիքի մը՝ թէ տախտակը կամ փայտը հիւանդու-թիւն կը փոխանցէ ։

Հապա ի՞նչ ըսել սեւ կատուին համար ։ Անվնաս է տան մէջ, սակայն վտանգաւոր կ՚ըլլայ երբ ուղղահայեաց՝ կ՚անցնի ճամբէ մը ։

Այսուհանդերձ նուազ վտանգաւոր է ագռաւէն, որ նշան է մահուան երբ նըս-տած է հիւանդի մը տան վրայ, սակայն երբ բազմաթիւ ագռաւներ կը համախմբ-բուին արտի մը մէջ ու պատերազմի՝ երբ կը կռկռան օդին մէջ ։

Հմայեկներ, խորհրդանշական նուէր-ներ, «մասքոթներ»՝ ժամանակակից ա-ւելորդապաշտութեան կենդանի արտա-յայտութիւններն են ։

Մարդոց իմացական մակարդակը շա-րունակ կը բարձրանայ, բայց նախապա-շարումները կը մնան ։ Որովհետեւ, չենք համարձակիր հրաժարիլ անոնցմէ ։

Ամէնքս ալ նախապաշարումներ ու-նինք, մինչդեռ, պէտք է ծիծաղէինք նա-խապաշարումներու վրայ ։

Որովհետեւ, ի վերջոյ, երջանկութիւն կը բերէ ծիծաղը ։

Բաղեց՝ Վէն

ԸՆԿ. Վ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

(1888 - 1965)

---o---

(ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ)

Տարօրախտ ընկ. Վարդգէս Ահարոնեան ծնած էր Սուրմալու գաւառի Իգտիրմա-ւա գիւղը, 1888ին ։

Մանկութեան առաջին հինգ տարիներ ը անցուցած է ծննդավայր գիւղին մէջ, յետոյ փոխադրուած՝ Իգտիր գաւառա-կան կեդրոնը, ուր իր հայրը կը վարէր դպրոցի աւագ ուսուցչի պաշտօնը ։

Հայրը սորվեցուցած էր իրեն հայերէն կարդալ - գրել ։

Իգտիրէն անցած է Երեւան, ուր Գա-պոջ անուն հայ մանկավարժի մը գիշե-րօթիկ դպրոցին մէջ սորված է այնքան ռուսերէն՝ որ յաջորդ տարին դիւրու-թեամբ ընդունուած է Երեւանի ռուսա-կան գիմնազիան՝ ուր ուսանած է մինչեւ 1903 թուականը ։

Ռուսական միջնակարգ վարժարանը ա-ւարտելէ յետոյ, մտած է Մոսկուայի համալսարանին իրաւաբանական բաժինը, զոր աւարտած է 1912 թուին ։

Այնուհետեւ երկու տարի կ՚ընէ իրա-ւաբանութիւն ։

1914ին կը պայթի համաշխարհային ա-ռաջին մեծ պատերազմը ։ Կը կազմուին կամաւորական գունդեր ։ Անդրանիկ կը նշանակուի կամաւորական առաջին գուն-դի հրամանատար ։ Վարդգէսը կը դառ-նայ Անդրանիկի քարտուղարը եւ ռուսե-րէն լեզուի թարգմանիչը ։ Երբ 1916ին լուծուեցան կամաւորական գունդերը, Անդրանիկ կ՚անցնի Կովկաս ։ Անոր հետ Վարդգէսն ալ կը վերադառնայ Թիֆլիս ։

Այն նոյն տարին կ՚ամուսնանայ Ար-մենուհի Տիգրանեանի հետ ։

Հայաստանի հանրապետութեան անկա-խութեան շրջանին Վարդգէս Ահարոնեան վարեց Երեւանի դատական շրջանի դա-տախազի պաշտօնը ։ Իսկ Հայաստանի մէջ դատարանները ազգայնացուելէն վերջ, վարեց ազգայնացուած դատարանի առաջին դատախազի պաշտօնը ։

1920 թուի վերջերը Թուրքեւռուս զրո-հին տակ Հայաստանի խորտակուելէն եւ խորհրդայնացուելէն վերջ, Վարդգէս Ա-հարոնեան եւս, բազմաթիւ ուրիշ ընկեր-ներու հետ անցաւ արտասահման ուղղու-կի Փարիզ ։

1923ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամե-րիկայի Կ. Կոմիտէի հրաւէրով, շրջուն գործիչի պաշտօնով գնաց Ամերիկա ։

Աշխատած է «Հայրենիք»ի խմբագրու-թեան մէջ ։ Իբրեւ փնտռուած բանախօս յաճախ երեւցած է մեր բեմերուն վրայ ։ Աշխատակցած է «Հայրենիք» օրաթեր-թին եւ Ամսագրին ։ Եղած է անդամ Հ.Յ. Դ. Ամերիկայի Կ. Կոմիտէին, տարի մըն ալ քարտուղար՝ վերջինիս ։

Մասնակցած է 1941ին Հ. Յ. Դ. Ընդհ. Ժողովին, իբրեւ պատգամաւոր Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի շրջանի ։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

---o---

Ուրախութեամբ կը ծանուցանենք մեր պատուական հայ ժողովուրդին, որ Պէյ-րութահայ սիրուած եւ յարգուած յայտ-նի ազգայիններէն Պ. Գէորգ Ջաթալպաշ-եան, ընդառաջելով Ս. Աթոռոյ Վեհ. Հայրապետ Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոսի խնդրանքին, յանձն առած է Կաթողիկոսարանիս հա-մար նոր եւ փառաւոր վեհարանի մը շի-նութեան բարերարութիւնը ։

Ազնուամեծար Պ. Գէորգ Ջաթալպաշ-եան իր 1964 Փետրուար 20 թուակիր նա-մակով նախ յայտնելէ եաք իր երախ-տագիտութիւնը Վեհ. Հայրապետին կող-մէ իրեն վերապահուած այս պատիւին համար, կ՚ըսէ.—

« Քաջալերուած ձեր հայրական յոր-դորներէն եւ զգալով կարիքը եւ անհրա-ժեշտութիւնը նման կարեւոր շինութեան մը Կաթողիկոսարանին մէջ, սիրով կ՚ըն-դառաջեմ ձեր խնդրանքին եւ այսու գը-րով կը յայտնեմ ձերդ Վեհափառու-թեան, թէ կը ստանձնեմ ձեր առաջա-դրած Վեհարանի կառուցման բոլոր ծախքերը » ։

Կը ծանուցանենք նաեւ մեր հաւատաց-եալ ժողովուրդին, որ փութով պիտի ձեռնարկուի յատակագծերու պատրաս-տութեան որպէսզի յարմարագոյն ժամա-նակին սկսուի շինութեան աշխատանք-ները ։

Այս առթիւ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կա-թողիկոսութիւնս հրապարակաւ կը յայտնէ իր անհուն շնորհակալութիւնն-ը եւ երախտագիտութիւնը յարգելի բարերարին՝ Պ. Գէորգ Ջաթալպաշեա-նին, որ իր այս ազնուական վերաբեր-մունքով եւ իշխանական նուիրատուու-թեամբը կը գրաւէ իր պատուոյ տեղը Հայ Ազգի մեծանուն բարերարներուն շարքին մէջ ։

Նորին Ս. Օծութիւն Վեհափառ Հայ-րապետը կ՚օրհնէ Ջաթալպաշեան բարե-համբաւ գերդաստանը եւ ազնուահոգի բարերար Պ. Գէորգ Ջաթալպաշեանին եւ իր շնորհափայլ Տիկնոջ, ինչպէս նաեւ իր սիրելի զաւակներուն ի բոլոր սրտէ կը մաղթէ քաջառողջ եւ երջանկալից երկար կեանք՝ լի յաջողութեամբ եւ աստուա-ծային օրհնութեամբ ։

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ
(ԿՆԻՔ)

22 Փետրուար 1965
Անթիլիաս

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԿՏԱԿՆ ԻՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ», գրեց Արշաւիր Շիրակեան ։ Հրատ. «Համազ-գային» Հայ Մշակութային Ընկերակցու-թեան ։ Յառաջաբան՝ Կ. Սասունի ։ Պէյրութ, 1965 ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (172)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Եթէ հնազանդիք՝ հաւատքիս վրայ կ՚երդնում որ ոչ ձեզի եւ ոչ ձեր ստաց-ուածքին վնաս պիտի հասնի ։ Սուլթանէն ամէն բարիք պիտի ընդունիք ու այնքան ազատ պիտի ըլլաք՝ ինչպէս ձեր հին թա-գաւորներու ժամանակ ։

— Պէտք չունինք Թրքական պատու-թեան,— ձչաց Ջեմէլի, ընդհատելով ըն-թերցումը,— գոհ ենք մեր հունդարակա-նով ։

Աստր վրայ ամէնքը խնդացին ։

Գրիգոր շարունակեց ։

— Ու ամէն վտանգէ պիտի պաշտպա-նեմ ձեզ ...

— Արդէն մեզ պաշտպանելու համար կուգան,— գոչեց Գասպար Փեթէօ ։

Ամէնքը խնդացին, նամակ կարդացողն ալ ։

Ռամիկն ալ գիտէր արդէն թէ ինչպէս կը վարուին Թուրքերը իրենց յանձնուող բերդերուն հետ ։

Միայն Տօպօ լուրջ կեցաւ ։

Գրիգոր շարունակեց ընթերցումը ։

— Աստր համար իմ վաւերական կնիքս կուտամ ։ Իսկ եթէ չհնազանդիք՝ հզօր Սուլթանին բարկութիւնը ձեր գլխուն վրայ պիտի իջնէ, եւ թէ դուք եւ թէ ձեր զաւակները մահով պիտի կորսուիք ։ Ուստի անմիջապէս պատասխանեցէք ինծի ։

Բարկութեան մռնչիւն մը եղաւ պա-տասխանը ։

— Գրողը տանի այդ հզօր Սուլթանը. անգամ մը թող հոս գայ ...

Դէմքերը կարմրեցան, ամէնէն հեզ մարդոց աչքերն ալ բոցավառեցան ։

Գրիգոր նամակը հրամանատարին վե-րադարձուց ։ Մռնչիւնը զաղրեցաւ ։

Տօպօ պէտք չունէր քարի վրայ ելլելու խումբէն տեսնուելու համար. ան ամէ-նուն գլուխներուն վրայէն կը տեսնէր ։

— Ահա,— ըսաւ չոր բայց դառն շեշ-տով,— աս է Թուրքերուն առաջին եւ վերջին նամակը որ այս բերդին մէջ մը-տաւ եւ կարդացուեցաւ ։ Կրնաք հասկը-նալ թէ ինչու եկած են, ազատութիւն կը բերեն՝ սուրով եւ թնդանօթներով ։ Քր-րիստոնեաներու արիւնով լուացուող Սուլթանն է մեզի ազատութիւն բերողը ։ Զե՞նք ուզեր ։ Եթէ չուզենք՝ գլուխնիս պիտի առնէ ։ Աստր պէտք է պատասխա-նել ։ Ահա իմ պատասխանս ։

Նամակը ճմլեց ու գիւղացիին դէմքին շպրտեց ։

— Ի՞նչպէս յանդգնեցար հոս բերել, անօրէն ։

Ու զինուորներուն դարձաւ ։

— Շղթայի զարկէք ու բանտ տարէք այս վարնոցը ։

Դ.

Թրքական նամակին ընթերցումէն վերջ, որ զամէնքը գրգռեց, Տօպօ պա-լատ կանչեց սպայակոյտը ։

— Կէս ժամէն ամէն ոք պալատ ըլլայ ։ Դահլիճը անկէ առաջ ալ լեցուեցաւ. ուշացողը պարզապէս տօնական հա-գուստները հագուելու համար կ՚ուշա-նար ։ Ամէն ոք կը զգար թէ այդ նամակը անհագանդին առաջին զօղանջն էր ։

Տօպօ դեռ կը սպասէր Պաքոչայիի ըն-կերներուն ։ Բայց նաեւ կը սպասէր Ղու-կաս Նատիին եւ իր քանըչորս ձիաւոր-ներուն ։ Արդեօք Թուրքերը զիրենք պա-շարե՞ր են ։ Շատ գէշ լուր մը պիտի ըլ-լար ...

Ձեռքերը կուրծքին վրայ ծալած կեցած էր պատուհանին առջեւ ու նայուածքը քաղաքին վրայ կը թափառէր ։ Որքան գեղեցիկ շէնքեր, որքան գեղեցիկ սպի-տակ տուներ ։ Ու քաղաքը պարապ էր, միայն պալատին առջեւ առուակին քով կը փխտային բերդի բնակիչները ։ Ձիերը խմելու տանող զինուորներ, ջրկիրներ ։

Վարը, քաղաքին մէջ, դեղին լաչակով կին մը ճիշդ այն ատեն ելաւ քաղաքի դռնէն, կռնակին վրայ խոշոր կապոց մը ու քովէն երկու փոքրիկներ կը վազէին. դէպի բերդ կուգար ։

— Աս ալ բերդ կուգայ,— ըսաւ Տօպօ տհաճ կերպով ։

Զինակիրն ալ կեցած էր Տօպոյի քով. կտաւածագկի գոյնով թաւշէ հագուստ հագած. երկար մազերով ու դեռատի դէմքով՝ կարծես մանչու հագուստով աղջիկ մը կեցած ըլլար հոն ։ Բայց եթէ ձեռքին նայէին կը տեսնուէր անոր մէջ ուժը ։ Ան ամէն օր նիզակ կը նետէր ։

Տօպօ անոր դարձաւ ու շոյեց անոր մինչեւ ուսերը հասնող մազերը ։

— Ի՞նչ երազ տեսար, Քրիստափոր ։ Ինքզինքդ տուն չերազեցի՞ր ։

Տղան աչքերը թարթեց ։

— Այնպիսի բան մը երազել անգամ պիտի ամչնայի, տէր հրամանատար ։

— Լաւ պիտի ըլլայ եթէ մազերդ կարել տաս ։

Մինակ այս զինակիրը մնացած էր բերդին մէջ ։ Աս ալ անոր համար միայն, որովհետեւ հայրը դրած էր հրամանա-տարին որ տուն չղրկէր տղան ։ Տղան խորթ մայր ունէր ու չէր սիրեր զայն ։ Տօպօ իր զաւակին պէս կը նայէր անոր ։

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՕՆԻ

(Շար.)

Այրի Տիկին Լէա, Տիկին Բրաբիոն Տէրտէրեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Անանեան, Տէր եւ Տիկին Ընիչալեան եւ զաւակը (Գահիրէ), Տէր եւ Տիկին Ժորժ Հանս եւ զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, եղբօր, հօրեղբօր – որդւոյն՝

Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ տեղի ունեցաւ Փետր. 27ին, յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 8·15ին, Ֆէրնան Վիտալ հիւանդանոցը, 200 Րիւ Տիւ Ֆօպուռ Սէն Տընի, Փարիզ (10):

Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել.

Կը խնդրուի ծանուցանել՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ, Շաբաթ Փե-տրուար 27ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 11ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղե-ցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Պ. Սամուէլ Սահակեան տասը ֆրանք կը նուիրէ Մշակոյթի Տան Շ. Միսաքեան սրահին: (Սաւոյ «Յառաջ»էն):

« ՅԱՌԱՋ »Ի
ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պուք Պէլ – Էօլէն Տէր եւ Տիկին Վար-դեվար Գամպերեան քսան ֆր. կը նուի-րեն «Յառաջ»ի, խմբագրատան իրենց այցելութեան առթիւ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18 ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ընտանեկան խնջոյք Տէսինի մէջ, կազ-մակերպուած Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին:

Այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

Կը խօսին՝ ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԷ եւ ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Ծափ պիֆէ, մատչելի գիներով:

Գեղարուեստական բաժին ու անակըն-կալներ:

Կը հրաւիրուի Տէսինի Հայութիւնը ան-խտիր: Մուտքը ազատ է

THEATRE DE PLAISANCE
111, Rue du Château, Paris (14e)
(Métro : Pernety)

Ուրբաթ, Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը ժամը 21ին

ԺԱՆ-ԺԱՔ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

կը ներկայացնէ հայ մշակոյթի գանձերը

CHANT PROFOND D'ARMENIE

Décors : Madeleine Louys
Régie : J. J. Aslanian
avec Robert Darame, Jacques Degor, Eve Griliquez, Liliane Jeney et Philippe Chauveau
Textes français de Luc-André Marcel et Gérard Hékimian.

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի Օղաքի կայանին կը նուիրեն.— Տօքթ. Մարք Օտապաշեան, Տիկին Նուպար, Օր. Արթինօֆ, Պ. Գա-սպարեան, Տէր եւ Տիկին Մօսկոֆեան, Պ. Պայրամեան, Պ. Արամ Սարգսեան, Դա-րօ Հաստատութիւն, Պ. Նազարէթեան (Ալֆորվիլ), Պ. Արամ Ժիւրթեան 50ական ֆրանք: Պ. Ա. Յովհաննէսեան եւ Պ. Ղազարոս Ըէկեան 30ական: Մէթր Լե-ւոն Թահթաճեան, Տիկին Հազարապետ-եան, Տօքթ. Ժիրայր Յակոբեան եւ Պ. Վ. Ոսկանեան 20ական: Պ. Զ. Պարթեւ-եան, Տիկին Ս. Արթինեան, Պ. Եսայի Էսայեան, Պ. Յ. Տէօվլէթեան, Պ. Վ. Մօսկոֆեան (Լը Վէզինէ), Պ. Լեւոն Փա-նոսեան, Պ. Ժ. Արապեան 10ական: Հայ Կարմիր Խաչի Փարիզի գարման-տան կը նուիրեն.— Տէր եւ Տիկին Հ. Ալէ-ահէֆեան, Պ. Մ. Մանուկեան, Տիկին Վ. Էսէֆեան, Օր. Գապաճըօղլու 10ական:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սե-րունդի Սէն Շամոնի խումբին կողմէ:

Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 21էն մին-չեւ լոյս:

SALLE DES FETES
Orchestre :
LES COMPAGNONS DE LA DANSE
— BAR — COTILLONS —
— BUFFET — JEUX —

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Փառատօնը այս տարի կը լրացնէ իր քսանամեակը: Կիրակի, Մարտ 14, ժամը 14.30ին Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, հովանաւորութեամբ Փարիզի հա-մալսարանի տեսուչ՝

ԺԱՆ ՌՈՇԻ

ի նպաստ համալսարանական ուսանող-ներու բուժարաններուն ուր կը դարման-ուին բոլորը առանց դաւանանքի կամ ազգի խտրութեան:

Կը մասնակցին 14 ազգերու ժողովրդա-կան խումբերը: Խօսք կ'առնէ համալսա-րանական բուժարաններու ընդհ. տնօրէն

ՏՈՔԹ. Տ. ՏՈՒԱՏԻ

Խճողումի տեղի չտալու համար կը խնդրուի այժմէն ապահովել տոմսերը դիմելով Սորպոնի գանձապաններուն:

Գին.— 6, 5, 4 եւ 3 փրանք:

ԾԱԽՈՒ Է

Մեկնումի պատճառով ծախու է տուն մը Էքս – Ան – Փրովանսի մէջ, բանուկ փողոցի մը մէջ, արեւոտ եօթը պարապ սենեակ, խանութ եւ մէկ վարձուած սեն-եակ: Գին.— Հարիւր հազար ֆրանք: Դիմել՝

M. JEAN PORTOYAN
7, Rue de la Couronne
AIX-EN-PROVENCE (B. du R.)

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ՕՐԸ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ շրջանի Հայ Ազգային Միութեան:

Կազմակերպութեամբ Կրթական մարմ-նոյ:

Այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3·30ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Րիւ Պուալօ:

Կը խօսի՝ Տօն «Վարդանանք»ի իմաստի մասին՝ ԴԱՒԻԹ ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ:

Մասնակցութիւն.— « Հայկազեան » վարժարանի երկսեռ աշակերտութեան ա-ւելի պատշաճ արտասանութիւններով, արամախօսութիւններով, խմբերգներով ու պարերով: Ղեկավարութեամբ Օր. Ստեփանեանի, Տիկին Գայթանճեանի ուսուցչական կազմ:

Կրթական մարմնոյ կողմէ՝ ընդհանուր սեղան մը դպրոցական հարցի շուրջ:

Կարեւոր.— Սրահին դռները կը բաց-ուին ժամը 2·30ին, իսկ հանդէսը կը սկսի ճիշդ 3·30ին, վերջաւորութիւն ժա-մը 6ին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ, յայտագրի ամբողջութեան հետեւելու համար:

Խօսակ՝ Կ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ
Մուտքը ազատ է

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք

CONTES ET LEGENDES ARMENIENS

Ֆրանսերէնով պատրաստուած՝ Շ. Տէր – Մելքոնեանի կողմէ

Գունաւոր կողք, մաքուր տպագր-րութիւն, պատկերազարդ:

Գին՝ 5 փրանք

Առաքման ծախքերով 6·50

Ստանալու համար դիմել Հ. Սա-մուէլեան գրատունը, եւ կամ՝

Mme C. DER-MELKONIAN
11, Rue Gabriel Péri
CHATILLON s/BAGNEUX (Seine
C. C. P. PARIS 19668-59

Կարելի է նաեւ անձամբ դիմել Յա-ռաջի խմբագրութեան:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի «Խանասոր» խումբին կողմէ, հովանաւորու-թեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութեան:

Շաբաթ, Մարտ 6, ժամը 21էն մինչեւ լոյս, Իսիի քաղաքապետարա-նին սրահը,

ՓԼԱՍ ՍԷՆ – ՍԻՒԼՓԻՍ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Երգ, պար, արտասանութիւն

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

« ՀԻՒԱՆԴՏԵՍԸ »

Ժամը 23էն ետք եւրոպական պար:

Նուագախումբ ղեկավարութեամբ՝ ՓԱՍՔԱԼ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

34ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած, Փարիզի շրջանի, սկաուտներուն, գայլիկներուն, երէցներուն, խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներու կողմէ:

Կիրակի, Մարտ 7 կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue St-Dominique — PARIS (7e) — Métro : Invalides

Պիտի ներկայացուի սկաուտական գունաւոր ֆիլմ մը ճէմպօրիէն եւ սկաուտա-կան կեանքը:

Երգախառն ներկայացումներ գայլիկներու կողմէ հայկական պարեր եւ երգեր, սկաուտներուն եւ գայլիկներու կողմէ թատերական ներկայացում՝ հայերէն:

Փարիզի շրջանի հայ արիներուն նուագախումբը պիտի նուագէ հայկական եւ սկաուտական եղանակներ:

Սկաուտական պարեր եւ խաղեր, արտասանութիւններ հայերէն:

ՄՈՒՏՔ 10 ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզեան շրջանի բոլոր խումբերուն:

Մարտ 28ին, Շիմիի սրահը

Գեղարուեստական ընդարձակ յայտագիր:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի, ժամը 10·30ին, հոգեհան-գստեան ճայնաւոր պատարագ:

ՓՕԼ ՏԻՒ ՎԷՈՒ ՄԱՐՔԻԶԻՆ հոգւոյն համար:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝

Գերպ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ՓԱՐԻԶԻ
ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝
ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝

ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ

8 bis, Rue des Ternes
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ
ՄԿՐՏՉԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակնօրեայ Պաշտամունք
Սէն Ժերոմ, ժամը 9·30ին
MARSEILLE, 20 Rue Jemmapes
ժամը 10,45ին

Կը քարոզէ՝

ՎԵՐ. ՅԱՐԹ. ՀԷԼՎԱՃԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 4ին, ժամը 9ին, Պուլ. Օսմա-նի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ: Կազմա-կերպութեամբ Հայաստանեայց Եկեղեց-ւոյ Երիտասարդաց Միութեան:

Բարձր հովանաւորութեամբ Թեմիս առաջնորդ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ:

Նախագահութեամբ Թաղ. Խորհուրդի ատենապետ Պ. Ե. ՁԱՐԴԱՐԵԱՆԻ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եկեղեցւոյ երգչախումբի կողմէ եւ կենդանի պատկեր:

Կը խօսի ԳՈՒՐԳԷՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ
ՓԱՐԻԶԻ ԱԶԳ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Ազգ. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը՝ Հինգշաբթի, (Մարտ 18), երեկոյեան ժամը 20·30ին, 32բ Րիւ տը Թրէվիզ:

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլ-լալ: Արդէն ունեցողները, ընդունելութեան կրնան մասնակցիլ վճարելով իրենց տուրքերը:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ԵՒՐՈՊԱՅԻ
ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՐՏԱԴՐԻՉԸ
ՀԷԼՎԱ ԹԱՀԻՆ
ԼՈԳՈՒՄ ՇԱՐՈՑ
Սուսամ – ՀԷԼՎԱ (ՌՈՃԻԿ)
ՎԱՐԴԷ-ԱՆՈՅՇ
ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...
CHOC-ALVA • CHOCO-LOC
Sté le BOSPHORE
SIÈGE SOCIAL
2, Rue Louis Astouin Marseille (2ème)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ՄԱՐՏ
JEUDI 4 MARS 1965

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10248 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — No 10.248

ԲՈԼՈՐՍ ՄԻԱՍԻՆ

Ամբողջ ձայնով մեր մեռելները միայն կը խօսին ու մէկ կ'ըսեն.— Եղէ՛ք միասի՛ն :

Ամբողջ անցեալ մը հողաթմբեայ, ըղձու եղած՝ ամէն Հայու կը շշնջայ — Եղէ՛ք միասի՛ն :

Ամբողջ ազգ մը սահմանապատ՝ հրակէզ հառաչով մեզ կը գոչէ.— Եղէ՛ք միասի՛ն :

« Ո՞վ պէտք է իրագործէ մեր առաջադրած բարեկարգութիւնները », ամէն շարժ գար մը առաջ, Հայոց կոստոր անմահ Րաֆֆին, եւ կը պատասխանէր . « ժողովո՛ւրդը, որովհետեւ նա է իր իրաւունքների պաշտպանը եւ տէրը » :

Ժողովո՛ւրդը — այն է, համայն Հայութիւնը, փոքր ու մեծ՝ բոլորս միասի՛ն :

Այլ կերպ ալ չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ .

Անարդարուեցանք՝ բոլորս միասի՛ն :

Զրկուեցանք հողերէն մեր հայրենիքին՝ բոլորս միասի՛ն :

Տեղահանուեցանք ու ջարդուեցանք՝ բոլորս միասի՛ն :

Ազգային վերածնունդը կանգնեցինք՝ բոլորս միասի՛ն :

Վերանկախացման ցնծութիւնը ապրեցանք՝ բոլորս միասի՛ն :

Մէ՛կ էր Հայութեան խաչը՝ Ազգային Զարթօնքի առաջին օրէն : Մէ՛կ էր Հայութեան արցունքը՝ համիտեան թէ իթթիհատեան գազանութեանց առեն : Մէ՛կ էր Հայութեան բազուկը՝ մայիսեան հերոսամարտերուն մէջ : Մէ՛կ էր հայ ապստամբութեան այն ոգին, որ Թալէաթները, Էնվէրները, Ճէմալները, Պէհաէտտին Շաքիրներն ու միւսները գետին փռեց : Մէ՛կ էր Հայութեան վրէժը Թալէաթեան ոճրապարտումին դէմ : Մէ՛կ էր Հայութեան անհուն բերկրանքը, որ հակառակ բիւր նո՛ր նահատակներու՝ վերապրած էր հայ ոգին : Մէ՛կ էր Հայութեան պայքարը՝ թէ՛ ներսը, թէ՛ դուրսը անցնող հարիւրամեակին :

Ի՞նչ նպատակ հետապնդեց Հայութեան գոյամարտը՝ ահա հարցը :

Արտաքնապէս ուշագրաւ է տարբերութիւնը պատասխաններուն զոր վերի հարցումին տուած են Խորհ. Հայաստանի մտաւորական վարիչները, բառ շրջանի եւ բառ անհատի :

Երկու օրինակ այդ տարբերութիւնը յըստակօրէն կը բացայայտեն : Առաջինին մէջ շրջան ու անհատ նոյնացած են ու եղած՝ գրեթէ «պարտիական» : Վկայախօսը արխ- բանչակ Արամայիս Կարապետեանն է, որուն դատումներն ու վճիռները — է՛ր երբեմն — պատգամ էին հայ գրականագիտութեան ու պատմագրութեան համար :

Ըստ այս հայագէտին, հայ ազգային-ազատագրական շարժումը ունեցած է յետադիմակա՞ն, «ռէակցիո՞ն» եւ հակաժողովրդակա՞ն մէ՛կ նպատակ, այն է . « Ռուսական բուրժուազիայի բարեհաճութեան արժանանալ » :

Այլ խօսքով՝ զանոնք գործիք կազմածները կեղեքող ռո՛ւս դրամատիրութեան :

Սակայն, բառ հայագէտ ու հայրենասէր վկայութեանը Ս. Սարինեանի — զոր կը գտնենք 1964ին լոյս տեսած իր «Գրական Դիտողութիւններ » հատորին մէջ — այդ միեւնոյն հայ ազգային-ազատագրական շարժումի նպատակը եղած է հանդէպ « հայ ժողովուրդի ազատութեան եւ անկախութեան » :

1964էն սկսեալ, Ս. Սարինեան եւ տասնեակներով այլ հայրենասէրներ՝ աննկրկելի յանդգնութեամբ կը պատռեն զրպարտութեանց քօղերը եւ Արամայիս Կարապետեանի «հակագիտական» զատումները կը ձաղկեն հեղինակաւոր առարկութիւններով :

« Ստացւում է (Կարապետեանի բէզի համաձայն — «Յ.») որ հայ ժողովուրդը պայքարում էր ոչ թէ յանուն ազատութեան ու անկախութեան, այլ ռուսական բուրժուազիայի բարեհաճութեան արժանանալու համար » : (Ս. Սարինեան, «Գրական Դիտողութիւններ», էջ 283) :

Վստա՛հ եղէք, որ յառաջիկայ տարի պիտի տասնապատկուի՛ Հայաստանի մտաւորականներու հերքումը՝ պարտադրուա՛ծ այն ուրացումին, որուն զոհերն են հայ ազգային արժէքները եւ հայ ազգային երեւոյթներու անեղծ նկարագիրը :

Երէկ, Արամայիս Կարապետեանները այստ էին ամէն յանտնք թափելու հայ ազգային - ազատագրական շարժումի հանգէն, անգամ Րաֆֆի մը իբրեւ « պուրժուազիա»յի ախոյեան ներկայացնելով : Երէկ, բայց Կարապետեաններու « ի պաշտօնէ » հրամայագրուած այս « պատմագիտութիւնը» կը պարտադրուէ՛ր հայ մտաւորականութեան :

Այսօր, սակայն, այս միեւնոյն մարդուկներու, միեւնոյն «Թթու պատմականութիւն»ը զիրենք փարկարեկած է Հայաստանի մէջ, որովհետեւ ի հեճո՛ւկս փարչակարգին՝ իրենց դէմ կը գտնեն հայ մտաւորականները, պատմագէտները, գրողները, փիլիսոփաները, քննադատները եւ միւսները — բոլորը միասի՛ն :

Վայր, կը լրանայ Հայաստանեան ու արտահայաստանեան Հայութիւնը իրարու կապող հոգեկամուրջի ճարտարապետումը եւ խորհրդահայ, իրանահայ, եգիպտահայ, լիբանանահայ, յունահայ, ֆրանսահայ, ամերիկահայ՝ կը կանգնին կրկին — բոլորը միասի՛ն :

Տարբեր չի՛ կրնար ըլլալ, քանզի չկան ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԲԵՐ հայ ժողովուրդներ, այլ կայ միայն ՄԷԿ ՈՒ ՄԻԵՒՆՈՅՆ հայ ժողովուրդ :

— միայն մէկ ու միեւնոյն Հայ Անցեալո՛վ,

— միայն մէկ ու միեւնոյն Հայ Իրաւունքո՛վ,

— միայն մէկ ու միեւնոյն Հայ Ապագայո՛վ :

Այս երեքը պատմութեան այն մայրուղին են, ուրկէ եկանք՝ բոլորս միասի՛ն. որով կ'ընթանանք այժմ՝ բոլորս միասի՛ն. ուր պիտի հասնինք մեր Նպատակին՝ բոլորս միասի՛ն :

« ՅՈՒՍԱԲԵՐ »

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆԸ

ՓԵԿԻՆ.— «ԵՐԲԵՔ ՊԻՏԻ ՉԸՆԹԱՐԿՈՒԻՆՔ »

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Երեքշաբթի առաւօտ Ամերիկացիք բուռն ռմբակոծութիւն մը կատարեցին, չորրորդ անգամ ըլլալով ամսուան մը ընթացքին, Հիւսիսային - Վիէթնամի վրայ :

Գործողութեան մասնակցած են 160 ռմբաձիգ եւ հալածիչ օդանաւեր : Յարձակած են Վիէթքոնկի պարենաւորման կեդրոններուն վրայ, 17րդ զուգահեռականէն 15 քիլոմեթր դէպի հիւսիս եւ լաոսեան սահմանէն 25 քիլոմեթր դէպի արեւելք : Սայկոնի ամերիկեան իշխանութիւնները կը շեշտեն թէ այս յարձակումները պատասխան մը չեն նոր յարձակումներու, այլ կը պատասխանեն Հիւսիսային Վիէթնամի մշտական յարձակման հարաւային Վիէթնամի վրայ : Ամերիկեան աղբիւրք չեն ըսեր թէ նոր ռմբակոծութիւններ պիտի կատարուի՞ն, բայց կը թուի թէ պիտի շարունակուին :

Ուաշինկթընի պատերազմական նախարարութիւնն ալ հաստատած է թէ օդանաւային երկու յարձակումներ կատարուած են : Նախարարութեան բանբերը աւելի բան մը չէ ըսած, բայց հասկցուած է թէ ամերիկեան գործողութիւնը Վիէթքոնկի մասնաւոր մէկ գործունէութեան հետ կապ չունի : Շահեկան է նոյնիսկ նկատել թէ ան գրեթէ կը զուգադիպի ամերիկեան Սպիտակ Գիրքի հրատարակումին հետ, ուր Ամերիկացիք կը շեշտեն Հիւսիսային - Վիէթնամի մշտական միջամտութիւնը Հարաւային - Վիէթնամի գործերուն : Սայկոնի մէջ զեկոյց մըն ալ հրատարակուած է Ամերիկացիներու եւ Հարաւային - Վիէթնամի ուժերուն կողմէ, ուր կ'ըսուի — « Դաշնակից երկու երկիրները կը յուսան արգելք հանդիսանալ որ կռիւը ընդլայնուի, բայց պարտին յստակ կերպով հասկցնել Հանոյի որ Հիւսիսային Վիէթնամը ամբողջապէս պատասխանատու կը նկատուի պատերազմի շարունակութեան Հարաւային - Վիէթնամի դէմ » :

Վերջին երկու յարձակումներու նպատակակէտերը ութսուն առ հարիւր քանդուած են եւ առաջնակարգ կեդրոններ էին : Նախ՝ Քուանկ Քէ, նաւահանգիստ որ Պէրնանկէն 240 քիլոմեթր հիւսիս կը գտնուի, իբրեւ կայան կը ծառայէ հաճնաւերու : Հանկէ կ'անցնին նաեւ զէնքերը : Երկրորդ կէտն էր՝ Քուանգ Պանհ, վառելանիւթի եւ զինամթերքի մթերանոց մը :

Սայկոնի կը յայտարարէ թէ երեք օդանաւ կործանուած է, Հանոյ վեց կը հաշուէ թշնամի օդանաւերու կորուստը, մինչեւ Մոսկուա 14ի հասցնելով անոնց թիւը :

Փեքինի « Ժողովուրդին Օրաթերթը » խմբագրականով մը կը յայտնէ ի մէջ այլոց .— « Երբեք պիտի չընթարկուինք ամերիկացի աշխարհակալներու շանթաժին : Ընկերվարական ոչ մէկ երկիր պէտք է ընթարկուի : Ամերիկեան ռազմավարութիւնը կը կայանայ համաշխարհային պատերազմի մը վախին վրայ հաշուելու մէջ : Յարձակողը չի կրնար իր զոհերուն առաջարկել որ զայրին իրենց ընդդիմանալ : Պէտք է կծիկը գնէ հարաւային - Վիէթնամէն : Օր է օր կը մեծնայ թիւը անոնց որոնք զինակից են այն երեւոյթին » :

× Մոսկուա « նոր գրգռութիւն » մը կը նկատէ ամերիկեան ռմբակոծութիւնը : Մոսկուայի ձայնասփիւռը յաւելուցած է .— « Խորհրդային հանրային կարծիքը միաձայնութեամբ կը բողոքէ ամերիկացի աշխարհակալներու նոր գրգռութեան դէմ, որ կը թունաւորէ միջազգային կացութիւնը հարաւ - արեւելեան Ասիոյ մէջ » :

× Չորեքշաբթի առաւօտ ձայնասփիւռը կը հաղորդէր թէ երեսուն օդանաւեր ճամբայ ելած են հարաւային - Վիէթնամէն, հաւանաբար նոր ռմբակոծութիւններ կատարելու համար հիւսիսային Վիէթնամի ու նաեւ Լաոսի վրայ :

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԱՂԵՏԱԼԻ ՀՐԴԵՀ ԳԱՐԱՆԹԻՆԱՅԻ ՄԷՋ

200 ՏՈՒՆԵՐ ՀՐՈՅ ՃԱՐԱԿ ԴԱՐՁԱՆ — ԵՐԿՈՒ ՀԱԶԱՐ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻՆ ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ

ԱԶԴԱԿ, Մարտ 1.— Փետրուար 28ին, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին նոր աղէտ մը պատահեցաւ Գարանթինայի մէջ : Ահաւոր հրդեհ մը հրոյ ճարակ դարձուց երկու հարիւր խրճիթներ : Երեք օրուան ընթացքին այս երկրորդ անգամն է որ հրդեհ կը պատահի նոյն շրջանին մէջ :

Հրդեհը կարելի եղաւ զսպել ժամը 11.30ին : Ժամ մը ետք տեղատարափ անձրեւը ամբողջացուց հրշէջներու գործը : Հրդեհը, որուն գործած աւերին տարածութիւնը 35 հազար քառ. մեթր է, աւելի քան երկու հազար անձեր անպատսպար վիճակի մէջ թողուց : Բարեբախտաբար մեռնող չկայ, միայն անդամալոյծ ծերունի մը ուշքը կորսնցուց յուզումէն :

Աղէտեալները առ այժմ պիտի պատսպարուին Բէժիի հին մթերանոցներուն եւ Գարանթինայի շէնքին մէջ, մինչեւ որ որոշում մը տրուի անոնց մասին :

Պէյրութի հրշէջները, օգնութեամբ օդակայանի, բանակի եւ ոստիկան - զօրաց ջոկատներուն, արիաբար պայքարեցան աղէտին դէմ : Անոնց գործը աւելի դժուարացաւ, որովհետեւ շրջանի բնակիչները լծուած էին իրենց գոյքերու փրկութեան գործին : Կարգապահութեան ուժերը ստիպուեցան միջամտել՝ հաւաքուած բազմութիւնը ցրուելու համար : Հարաւ - արեւմուտք փչող հովը թոյլ չտուաւ որ բոցերը դէպի բնակուած թաղամասերը յառաջանան եւ անոնց ուղղութիւնը թելեց դէպի ծովափ : Այդպէս շրջանին մէջ գտնուող բազմաթիւ գործարաններ հրոյ ճարակ պիտի ըլլային :

Աղէտին լուրը իմանալով բազմաթիւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ եւ պատասխանատու անձեր փութացին դէպքին վայրը : Հոն էին Հանրօգուտ Շինութեանց նախարար Պ. Ճեմայէլ, Ներքին նախարար Պ. Թաքիէտտին Սոլհ, Պէյրութի քաղաքապետ Պ. Էմիլ Եաննի, ընդհ. դատախազ Պ. Սաիտ Պէրձաուի :

Անմիջապէս աղէտին վայրը փութացին նաեւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Խորէն, Լիբանանահայոց Առաջնորդ Տաճատ Արք., Գարեգին Եպիսկոպոս, պետական հայ երեսփոխանները եւ ազգային այլ անձնաւորութիւններ :

Այս աղէտէն հարուածուեցան 12 հայ ընտանիքներ, որոնց համար տեղւոյն վրայ կարգադրութիւն եղաւ, մաս մը փոխադրելով Գարանթինայի Օգն. Խաչի ակումբը, ուրիշ մաս մըն ալ Պուրճ Համմուտ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, համայնավար 19 կուսակցութեանց պատուիրակները երեք ժամ վիճաբանութիւն ունեցած են, գըռնփակ : Պրաւդա ոչ մէկ մանրամասնութիւն կը հրատարակէ ժողովին աշխատանքներուն մասին :

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԷՆ կը հաղորդեն թէ ամերիկեան օգնութիւնը Ճաքարթայի պիտի վերաքննուի, տրուած ըլլալով այն գրաւումը որուն ենթակայ եղած են ամերիկեան ընկերութիւնները Ինտոնեզիոյ կառավարութեան կողմէ : Վերջին վեցամսեայն այդ օգնութիւնը Յիսուն միլիոն Փրանքի կը հասնէր :

ԿՈՍԻԳԻՆ, որ Արեւելեան Գերմանիա կը գտնուի քանի մը օրէ, գացած «Պէրլինի պատը» քննած է :

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ ուսանողներու եւ ոստիկանական բախումները կը շարունակուին : Ցոյցեր տեղի ունեցած են ուսանողական մայրաքաղաքին կեդրոնը : Վիրաւորներ ալ կան :

ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԹԱՅՄԶԻ համաձայն քանկացի ըմբոստները մեծ քանակութեամբ ոսկի կը հանեն երկրէն, Սուտանի եւ Ուկանտայի ճամբով : Հաւանական է որ զէնք գնելու կը ծառայէ :

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ նախագահ՝ Այուպ Խան պաշտօնական այցելութեան գացած է Փեքին :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Ա.

Երգիծագիրը կամ ամբողջին նկարագիր ունի եւ կամ բնաւ նկարագիր չունի: Առաջին դասին կը պատկանի Յակոբ Պարոնեան. կը վարանիմ ըսելու, թէ երկրորդ դասին կը պատկանի, օրինակ, Երուանդ Օտեան:

Այո՛, արդարեւ, ամուր նկարագրի տէր մարդ մըն էր Պարոնեան, — պարկեշտ, քաջարի, աննկուն եւ իր համոզումներուն մէջ աննահանջ: Գրեթէ միակն է մեր մէջ, որ մշակած է երգիծանքի ամէնէն դժուարին, նոյնիսկ ամէնէն վտանգաւոր տեսակը՝ քաղաքական երգիծանքը: Եւ ասիկա՝ շրջանի մը մէջ, ուր խօսքի ազատութիւն չկար, եւ երկրի մը մէջ, ուր ոչ իսկ մտածելու ազատութիւն կար:

Բայց Պարոնեանի երգիծանքը միայն քաղաքական չէր, այլ նաեւ, այլ մանաւանդ յեղափոխական էր, Թուրքիոյ մէջ յանցանք էր քաղաքական երգիծանքը, սակայն յանցանքէն աւելի բան մըն էր, պետական դաւաճանութիւն էր յեղափոխակա՛ն երգիծանքը:

Առաջինին համար բանտեր կային, երկրորդին համար կախաղաններ կային: Այս զոյգ պատուհասներէն չվախցաւ մարդը Պարոնեանի մէջ եւ հայը՝ մարդուն մէջ:

Երգիծանքը մեծ էր իր տաղանդով, մարդը մեծ էր իր նկարագրով:

×

Վերջերս նորէն կարդացի «Հօս–Հոսի ձեռատետրը» եւ «Ասկէ–Անկէ»ն: Երկուքն ալ գրուած են 1875–1880ական թուականներուն, երբ դեռ կազմակերպուած շարժում մը չէր հայ յեղափոխութիւնը: Այդ օրերուն հայ յեղափոխականներ կային թերեւս, բայց հայ յեղափոխութիւն չկար:

Պիտի գոհանամ քանի մը կարճ քաղուածքներ միայն ընելով, հաստատելու համար սա պարզ իրողութիւնը. — Րաֆֆին՝ Կովկասի, Պարոնեան ալ Թուրքիոյ մէջ յեղափոխական էին հայ յեղափոխութեան ծնունդէն իսկ առաջ:

1880 Յունիս 23ին, ըսելէ ետք, թէ Բ. Դուռը պատասխանած է վեց մեծ պետութեանց ծանուցագրին՝ «Հայաստանի խնդրոյն նկատմամբ», քաջարի երգիծաբանը կը գրէ.

«Բ. Դուռը հետեւեալ վիճակագրութեամբ կը կնքէ իր պատասխանը.

«79 առ հարիւր մուսլիման,

«17 առ հարիւր հայ,

«4 առ հարիւր այլեւայլ հասարակութիւններ:

«Եթէ Վանայ, Կարնոյ, Տիարպէքիրի եւ այլ կողմերու մէջ Հայերը 17 առ հարիւր կը կազմեն, ըսել է թէ 53 առ հարիւրը վերջերս կամ Քիւրտերէ սպաննուած են եւ կամ այդ վիճակագրութիւնը ընող պաշտօնեաներէն» («Հօս–Հոսի ձեռատետրը», 1936, Գահիրէ, էջ 29):

Ասիկա երգիծանք չէ, ամբաստանութիւն է: Եւ խօսողը երգիծագիր մը չէ, այլ դատախազ մըն է, որ չի մտածեր իսկ, թէ հպատակ Հայու իր անտոյժ վիճակը կրնայ ճակատագրական հետեւանքներ ունենալ իրեն համար:

Դուք ալ չէ՞ք ըսեր ինծի հետ, թէ հոգի ունեցող մարդ մըն էր Պարոնեան զաւու մը մէջ, ուր հոգի չունեցողները աւելի ի պատուի էին, քան ունեցողները:

Բայց չմեկնաբանենք, այլ շարունակենք մեր քաղուածքները:

«Մայրաքաղաքիս մէջ այսօր սպանութիւն տեղի չունեցաւ. կը կարծուի թէ ոստիկանութեան նախարարին պատուանշան մը պիտի տրուի վաղը» (անդ, էջ 14):

Քիչ մը վարը.

«...Այսօր ստուգուեցաւ, որ գողութեան հեղինակը ոստիկանն է եղեր... ինչ փոփոխութիւն... ատեն մը ոստիկանները կը ձերբակալէին գողերը, իսկ այժմ գողերը կը ձերբակալեն ոստիկանները» (էջ 36):

Ուրիշ պատկեր մը.

«— Ժը մանժ, թիւ մանժ, իլ մանժ, նու մանժոն, վու մանժէ, իլ մանժ...

«— Այդ ի՞նչ է, Կարապետ աղա, քառասունէն ետք նոր բանե՞ր կը հանես:

«— Ի՞նչ ընեմ, Յակոբ աղա, Հայաստանի մէջ բարենորոգումներ պիտի ըլլան եղեր, թերեւս մենք ալ պաշտօն մը ձեռք կ'անցընենք:

— «Ի՞նչ կը սորվիս:

«— Ուտեմ բային Ֆրանսերէնը կը կարդամ:

«— Ֆրանսերէնի ե՞րբ սկսար:

«— Ժամ մը առաջ:

«— Մէկէն ի մէկ այդ բային ի՞նչպէս եկար հասար:

«— Առաջին դասս է այս, Յակոբ աղա, ի՞նչ ընեմ, Թուրքիոյ մէջ պաշտօն վարողներն ամէնէն առաջ այս բայը կը սորվին» (էջ 69):

Քանի մը էջ անդին:

Չեմ յիշեր Հայաստանի որ կողմը, քայմաքամ մը իր պաշտօնատեղին գացած ժամանակ աւազակներէ կողոպտուեր է:

«Աւազակներն իրենց պաշտօնակիցը մերկացնելով ըսած են անոր.

«— Մեզի դէմ միշտ գանգատներ կը գրուին Կ. Պոլիս, իսկ քեզի համար՝ շնորհակալութեան նամակներ, մինչդեռ եւ մենք միեւնոյն արհեստը կը գործենք տարբեր եղանակներով» (էջ 85):

Ուրիշ քաղուածք մը նոյն գործէն:

«Վա՜յ անոնց, որ կը յանդգնին Հայաստան բառը արտասանել՝

«Դատական նախարարութեան կողմէ ծանուցագիր մը ղրկուեցաւ Պատրիարքարան, խստիւ պատուիրելով Ս. Պատրիարքին, որ այսուհետեւ չգործածէ Հայաստան բառը:

«Բայց այս պատուէրէն, ծանուցագիրը կ'արգիլէ Ս. Պատրիարքին՝ Բ. Դրան թաքրիր գրել այն խնդիրներուն համար, որոնք կրօնականին հետ յարաբերութիւն չունին: Կրօնական խնդիրներու համար Ս. Պատրիարքը պիտի վայելէ թաքրիր գրելու շնորհը, իսկ երբ մեր ինչքը, կեանքն ու պատիւը բռնաբարուին, Ս. Պատրիարքը լռութիւն պահելու է եղեր:

«Դատական նախարարութիւնը ծանուցագիր մըն ալ Քիւրտերուն ղրկելու է, յայտնելով որ այսուհետեւ մեր ընչից, կենաց եւ պատուոյն խնայեն եւ մեր կրօնքը միայն բռնաբարեն...» (էջ 96):

Վերջին քաղուածք մըն ալ «Հօս Հոսի ձեռատետր»էն եւ անցնինք միւսին, ուր քաղաքական – յեղափոխական երգիծանքի աւելի պատկերազարդ նմոյշներ կան:

«Թուրք կառավարութիւնը Լուսինեան վեցերորդ Լեւոն թագաւորին լուսանկար պատկերները ժողվել տուաւ հայ գրավաճառներու խանութներէն:

«Կ'ըսուի, թէ զանոնք հրացանի բռնել պիտի տայ...

«Բ.–Դուռը իր խորին քաղաքագիտութեամբը համոզուած է, թէ այդ պատկերներն են հայկական խնդիր յուզողները» (էջ 111–117):

Բ. ԹԱՇԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՍԵՒ ՕՐԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Գորշ է ներկան: Մթին: Հայը դիմափոխ: Կան մարդեր որոնք կը քշեն պերճ կառքեր, եղի ու մեղրի մէջ կը լողան: Ու կը գլանան պզտուկ մը խունկ մեր նահատակներու յիշատակին: Ես եկած ջարդի ու սրբութեան գարհուրանքներէն: Եւ կան ալ որ կը մխան, կը վառին, կը խոնարհին ջերմեռանդութեամբ Հայրենիքի երկիրին համար: Ամէն ինչ յուզում է իրենց մօտ, յուշ ու յիշատակ: Ինչպէս սա երկուքը, որոնց հոգիները կը սարսռացնէ երգ մը, տաղ մը, անուն մը: Անուններ: Տիվրիկցի անձնուրաց հերոս Նաթան Մէնէնեանց: Ու Սարգիս, Արմտանցի Սարգիս: Արդէն տանց մականունի: Զուինք իր մականունը: Պարզապէս Արմտանցի երիտասարդ մը, Սարգիս: Որ արդէն մահափորձ կատարած էր Տիվրիկցի հոչակաւոր փաշխաուս Կարապետ Հայրանեանի վրայ: Որանք, զինուած, ճամբայ կ'ելլեն Տիվրիկէն, ձիուն ձմեռով, երթալու ինը ժամ հեռու գտնուող Զիմառա գեղը, անոր միւտիրը, Նարին, պատժելու, որ իր գեղէն մինչեւ հեռաւոր զոյգ Արմտանները սարսափ կը սփռէր: Դարձած պատիժ Հայերու գլխուն: Ասիկա նորերուն անծանօթ է: Ես ալ պիտի չգիտնայի, եթէ չըլլար ձեռքիս տակ Տիվրիկի ջարդին պատմութեան ձեռագիրը: Հեղինակը, բնիկ Տիվրիկցի, անոր մէկ մասը հասցուց ինծի որպէսզի հրատարակենք, բռնապետական երկրէ մը, ու մնացածը չ կրնար ղրկել, վասնզի գրաքննութիւ կ'արգիլէ...

Արդ, ըստ այդ ձեռագիր վաւերական պատմութեան, Հնչակեան կուսակցութիւնը սկսած էր մխրճուիլ բանալ: Կը բացավառի հայրենասիրութիւնը: Եւ Տիվրիկցի բարեկեցիկ ընտանիքի մը զաւակը, եւ յեղափոխութեան օրբան Արմտանցի երիտասարդ Սարգիս կը մեկնի Զիմառա՝ պատժելու Նարինը: Սարգիս կը վիրաւորուի: Կը փախչին: Զիմառացիք, որոնց մէջ Նարինի տղան Մկրտիչ, կ'իյնան անոնց ետեւէն: Հայերէն կանչելով կը խաբեն ու կը բռնեն զանոնք եւ կը յանձնեն Թուրքերուն: Սարգիս իր ստացած վէրքերէն կը մեռնի Տիվրիկի բանտին մէջ, թէեւ Ս. Մեսաքեան «Յառաջ»ի մէջ գրած իր տողերով յայտնած անծանօթ երգին մէջ խեղդուելու մասին կը խօսի: Տիվրիկցիք Սարգիսի փառաւոր յուղարկաւորութիւն մը կը կատարեն: Իսկ «Կորիճ» Սանփանի որդին, Նաթան, կը տանին Սվազ ու բանտին մէջ կը կախեն: Սեբաստիոյ Հայերը կը թաղեն Նաթանը Ս. Նշան վանքը, Դաւիթի կողքին,, կը գրէ անտիպ պատմութիւնը: Ուրեմն անկէ առաջ ունեցեր ենք ուրիշ անձնազոհ հերոս մը, Դաւիթ: Տիվրիկցի Նաթանի վրայ յօրինուած երգ մը.

«Կենաց փշոտ ասպարէզը ինձ բացուա
Ջուրս լեղի, կերած հացս թոյն դարձա
եւայլն:

Մենք մեր մանկութեան կ'երգէինք զայն: Ես գիտեմ անոր եղանակը: Ա այս երգն է որ չփոթեցի Փորթուգալեան հեղինակութեան հետ:

Կասմնցի Հատրմեան կը գրէ թէ Նարինի տղան հայդուկ էր: Այո, Նարինի կ նըն ալ եղած է հրեշտակ մը, երկանք կապատկերը, միշտ նոյն պատմութեան համաձայն: Այդ տղան երբ պանդուխ կ'ելլէ, չփում կ'ունենայ Պոլիս Դաշնակցութեան հետ, վարդապետ մը շանթ տակ կ'ընէ: Կ'անցնի Կովկաս ու կ'անդ նայ հերոսավայել գործունէութիւն իր րեւ «վէրքերով լի ջան Ֆէտայի»: Կարծեմ այդ մասին, այս էջերուն մէջ, ան լին գրած եմ 1938ին: Բախտը այնպէս ա ցեց որ Մկրտիչ, Բիծան, նոյնպէս կա խաղան ելլէ Սեբաստիոյ մէջ: Կախաղա նին առջեւ իր խօսքերն եղած են.

«Դըրճ Օսմանլըն տըր, պէյլէր ե մէնինըն»: Քուրդ ցեղապետ Թոփալ Ա Պէկէ իմացայ այս խօսքերը 1916ի գա նան, երբ իր մօտ ապաստանած պաշտպանութիւն խնդրելու: Անուղղ շնորհեց: Հօս, թոյլ կուտա՞ք որ ը թէ Թոփալ Ալի Պէկն ալ խեղդեցին Թո քերը Սվազի բանտին մէջ 1920ին:

Պէյ Տաղին հոն է, Թոփալ Ալի պէ հայրենի լեռը: Զարդուած է նոյնպէս Ղօշկիրին, իր աշիրէթը: Բայց քանի մ ոջլոտ ու կիսամերկ Քիւրտեր հօս ու հ

ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԿԱՏԱԿ ՄԸ

— Աստուծոյ կամքը այսպէս է, զաւակներս, ի՞նչ ընենք: Նիկողոս աղան ո՞ւր է:

— Վար իջաւ, քիչ մը ժամանակ անցընէ:

Մաքրիկ գնաց սուրճ եփելու, հարսն ալ եկաւ Թագուհիի շալը վերցնելու:

— Շիտա՞կ կուգաս Խասգիւղէն:

— Շիտակ կուգամ:

— Այս ծովուն ի՞նչպէս եկար:

— Ի՞նչ ընեմ, ամիս մըն է տունէն լուր մը չունիմ. ձեզի համար ալ սիրտս կը հատնէր. աղէկ լուրեր բերի ձեզի: Մեքիններէն ալ լուր մը ունի՞ք:

— Քոյրդ երէկ հոս էր, աղէկ են, բան մը չունին:

Սկսան խօսիլ իրենց վիճակին վրայ:

— Ախ, քուրիկ, դուն օտարական չես. մեր վիճակը գիտես, չենք գիտեր ի՞նչ ընենք. բերաննիս չի բացուիր:

— Աստուած ողորմած է, Աստուծոյ ողորմութիւնը մեծ է, ի՞նչ ընենք, աղջիկս ես ալ քանի մը տարի է սեւերը չեմ հանած: Մաքրիկիս համար ձայն մը կա՞յ:

— Անոր ալ ուզող մը կայ:

— Ո՞վ է:

— Կարապետը:

— Սա՞, Հաճիի՞ն տղան:

Այս միջոցին Մաքրիկ սուրճը կը բերէր:

— Բան մը ըսե՞մ, ես ատոր հա՛ չեմ ըսեր. ատանկ աննման աղջիկ:

Մաքրիկ կարմրեցաւ, ամչցաւ: Բայց եւ այնպէս ժպիտ մը ունեցաւ: Եղբօր մահուանէն ի վեր առաջին ժպիտն էր: Այնքան հզօր է անձնասիրութեան ուժը որ կրնայ պահ մը մոռցնել տալ ամէնէն խոր վիշտն ալ:

— Ես Մաքրիկս Խասգիւղ պիտի կարգեմ:

— Խնդալու բաներ մի ըսեր: Մենք ով, Խասգիւղ հարս տուողը ով:

— Կը տեսնես, կը տեսնես: Ես ձեզի աղէկ լուր եմ բերեր, ըսի, թող քիչ մը մեծնայ, քիչ մըն ալ ստակ վաստկի: — Այս վերջին խօսքերուն վրայ չեշտեց:

— Ընտո՞ր վաստկի. ամէն բան ձեռքէն կուգայ, դուն գիտես. մեր մեղքէն է որ բան մը տուող չկայ:

— Նայէ, կը վաստկի՞ թէ չէ: Մեր հանըմին խօսեցայ. իր կարերը օտարին տալու տեղ թող Հայուն տայ: Աննման սիրտ մը ունի, խօսքս դուրս չելաւ: Մաքրիկս ուզեց իր քով կար կարելու, մէկտեղ նստելու: Հիմա հասկցա՞ր: Քանի մը ամիս թող կենայ, նայէ ի՞նչ կ'ըլլայ. բան ալ կը սորվի, ստակ ալ կը վաստըկի, ձեզ ալ կը պահէ. հանըմս անիկա կը կարգէ ալ:

Այս առաջարկութիւնը կ'երեւի թէ շատ անհաճոյ չեղաւ:

— Ինչ կ'ըսես, Մաքրիկ, հարցուց հարսը:

Բայց Պետիկ պատասխանի տեղն չթողուց եւ լալով վազեց.

— Չէ, չէ, ես հօրաքոյրս չեմ ձգեր:

Թագուհին Պետիկի ձեռքէն բռնեց քովը առաւ նստեցուց քիչ մը շաքար տուաւ գրպանէն եւ լռեցուց: Ինչ հասակի մէջ ալ գտնուին մարդիկ, հինգ տարեկան թէ յիսուն, կան պարագաներ ուր բնութիւնը անփոփոխ է: Ոմանց համար շաքարի մը կտոր, այլոց համար ուրիշ չահագիտական փորձանք, կը լռեցնեն խիղճը եւ շատ համոզումներով փոխել կուտան:

Այս միջոցին դուռը զարկին, Նիկողոս աղբար եկաւ: Իրենք ալ իրենց վիճակին համեմատ քաղաքավարական փոխանակութիւններ ընելէ վերջ, հարսը ձկնորսին իմացուց Թագուհիի առաջարկութիւնը:

Նիկողոս աղբար ձայն չհանեց: Աղջիկէն բաժնուիլ չէր ուզեր բայց անօթութիւնը եթէ գայլը լեռնէն վար կը բերէ, տատրակն ալ բոյնէն դուրս կը հանէ. այն հզօր ազդեցութիւնն է որու առաջ ամէն ամուր պարիսպ, ինչպէս ամէն գոռոզ սիրտ կը խոնարհի: Նիկողոս աղբար վրդովեալ էր: Բայց ի՞նչ ընել

— Աղջիկս, բաժդ ըլլայ. իմ վիճա յայտնի է. երկու փարա չեմ կրնար վա տըկիլ, աս խեղճերը ի՞նչ պիտի ըլլ Աստուած բարին տայ:

Ապրիլ 28ին Երկուշաբթի առաւօ Նալը – Գափուի համար նշանաւոր մըն էր, մեծ պատահար կար: Մաքրի երթալուն լուրը ամէն կողմ տարածու էր, ամէնքն ալ կը սիրէին այդ աղջիկը ուստի Երկուշաբթի առաւօտ բոլոր դր ցիները — դրացնութեան մէջ կրօնքի սեռի խտրութիւն չկայ կ'ըսեն — ժո վուած էին Նիկողոս աղբօր տունը:

Մնաք բարովներ սրտաշարժ եղան կար ծես թէ հեռաւոր քաղաք երթալու համար կը բաժնուէին: Սակայն այս խեղճեր գրաւէտ չլինելով, սրտի յուզում կեցծ լու տխուր հարկին մէջ չէին գտնուէր ամէն ինչ բնական էր: Շատ յիշատակ ներ կը զարթնուին իրենց մտքին մէջ Լացին:

— Ալ ձեռք կուտայ, ալ ձեռք կուտայ ըսաւ Թագուհին: Աղջիկը ծովով պիտի երթայ ետեւէն լալը խեր չէ:

Այս ըսելով Մաքրիկի թեւէն բռնեց դուրս ելան տնեցիք պագնուեցան անոն հետ: Մաքրիկ բոլորովին սեւերու էր: Պատուհանները լեցուն էին, ոք խօսք մը ունէր ըսելու:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(3 Շար.)

ՀԱՅԿ. ՊԱՐԸ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ

Ազգագրագէտ, մանկավարժ եւ հան- րային գործիչ Ստեփան Լիսիցեանի ու «Հասկեր» ամսաթերթի խմբագիր Կա- տարինէի աղջկան՝ Սրբուհի Լիսիցեանի անունները այժմ հանրածանօթ են :

Ծնած է Թիֆլիս : Աւարտած է գիմնազը 1910ին, այնուհետեւ ուժերը փորձած է մանկավարժութեան ասպարէզին մէջ : Մանկութենէն հրապուրուած էր երա- ժշտութեամբ, պարով եւ տաղով : Սակայն անհրաժեշտ էր մասնագիտանալ :

Մոսկուա : 1911 թուական : Սրբուհի Լիսիցեան Գիրյերի պատմա-փիլիսոփա- յական հիմնարկութեան ուսանողուհի է : Թատերգութեան եւ թատրոնի պատմու- թեան մասնագիտացում՝ Ս. Վեսելովս- կիի ղեկավարութեամբ : Տարի մը ետք երջանիկ պատահականութեամբ Լիսից- եան կը լսէ Օ. Օզարովսկայի դասա- խօսութիւնը խօսքի արտայայտչականու- թեան մասին : Յաջորդ օրը արդէն դասա- խօսուհիին կը ներկայանայ :

Ջերնեցկայայի ղեկավարած պարի ար- ուեստանոցը Ս. Լիսիցեանի համար կը դառնայ այն վայրը, ուր առաջին անգամ ըլլալով կը դրուի արտայայտչականու- թիւնը շարժումներու արտայայտչակա- նութեան հետ շաղկապելու հարցը :

1917 : Քանի մը տարուան որոնումներ, յուզումներ : Յեղափոխութիւն : Լիսից- եան կ'աւարտէ ուսումը եւ կը վերադառ- նայ տուն՝ Թիֆլիս :

Օր մը կը բացուին՝ սիրտը աբուռիի, ապա «կչռոյթի եւ ձեռնիկայ շարժումնե- րու» Լիսիցեան արուեստանոցին դռնե- րը : Նորէն յուզումներ եւ որոնումներ, եւ վերջապէս կը ստեղծուի Դելսարտ- Լիսիցեան եղանակը : Ձեռնիկայ մար- զումները կը դառնան միջոց մարդկային տրամադրութիւններ ու գաղափարներ արտայայտելու համար : Այս եղանակը զգացումին եւ արտաքին ձեռնիկայ շար- ժումին համադրումն է : Կը ըսի բնական, հետեւաբար համոզիչ շարժումներու ա- կունքներէն : Դելսարտ - Լիսիցեան եղա- նակը, մշակուելով եւ կատարելագոր- ծուելով, թարմութիւն մը կը բերէ պա- րարուեստին մէջ :

Յետագային արուեստանոցը կ'ընդար- ձակուի : Կը բացուին բեմական (պարա- յին - կատարողական), մանկավարժա- կան - դաստիարակչական, բեմադրու- թեան եւ շարժարուեստի ճիւղերը, Ար- ուեստանոցի հիմնադրութեան առաջին օրէն սկսեալ կը կազմուին պարի եւ արե- ւելեան երաժշտութեան նուիրուած խում- բեր : Պարախումբը ներկայացումներ կու- տայ Պաքուի, Երեւանի, Լենինականի, Մոսկուայի մէջ :

1930ին կը հրաւիրուի Երեւան եւ կը հիմնէ պարարուեստի նոր ուսումնարան մը : Ստեղծագործական եւ մանկավար- ժական նոր կեանք, նոր ուղի : Աշակերտ- ներ : Պարի նոր խումբ, ներկայացում- ներ՝ Երեւանի, Լենինականի, Կիրովա- կանի, Դիլիջանի մէջ : Ասոնց զուգահեռ ուսումնասիրութիւններ Թալինի, Նոր Բայազիտի, Աշտարակի մէջ : Կը սկսի յամառ եւ անդադրում պրպտումներ ազ- գային ոճի շուրջ : Հայկական ժողովըր- դական պարերու արձանագրում, վեր- լուծում : Եւ, վերջապէս, գիտական փորձերով գտնուած մեծ յայտնութիւն մը՝ շարժումներու եղանակին ստեղծու- մը :

1940ին Մոսկուայի մէջ լոյս կը տեսնէ այս նոր տեսութեան նուիրուած աշխա- տութիւնը : Մեծ եւ նոր նուաճում մըն էր՝ մարդկային բոլոր շարժումները կա- յունացնելու ասպարէզին մէջ : Այս եղա- նակը լայն տարածում գտած է աշխարհի մէջ : Այս եղանակին թուաբանական ճըշ- գրութիւնն էր, որ Սրբուհի Լիսիցեանին կարելիութիւն տուաւ արձանագրելու հազարէ աւելի հայկական պարեր, ժո- ղովրդական թատերական բազմաթիւ ներ- կայացումներ : Արձանագրուած նիւթերը «Հայ ժողովուրդին հնագոյն պարերն ու թատերական ներկայացումները» ծաւա-

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Փետրուար 19ին Անտիյի ծերանոցը այցելեցին Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի անդամ երիտասարդներ եւ երիտասար- դուհիներ՝ առաջնորդութեամբ Տիկին Հուրի Իփէքեանի : Մօտաւորապէս երկու ժամ երկսեռ երիտասարդները մեզի ներ- կայացուցին հայկական եւ կովկասեան պարեր՝ մեծ խանդավառութիւն ստեղծե- լով :

Տոքթ. Զիլինկիրեան եւ Պ. Ո. Աճէմ- եան գնահատելի առաջադրութեամբ մը ամէն ջանք թափած էին, որ այդ երկու ժամը անցնի հաճելի մթնոլորտի մէջ, ստանալ հանդէսի երեւոյթ : Երիտա- սարդ պարողներուն համար պատրաս- տուած էր պիւֆէ մը :

Մեր ծերանոցէն զգուշիլու որեւէ պատճառ չունինք : Ճաշ, մաքրութիւն եւ ամէն ինչ լաւ կազմակերպուած է : Խը- նամքը աւելի քան գոհացուցիչ է : Միայ- նութիւնը մեծապէս կ'ազդէ մեր վրայ : Աշխարհէն կտրուած կեանք մը կ'ապ- րինք : Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի արա- րումը՝ այցելելու եւ զուարթացնելու մեզ՝ օրինակելի եւ շնորհաւորելի ձեռնարկ մըն է :

ԱՐՄԵՆԱԿ ՍԵԼՎԻԵԱՆ

ԲԱՑ ԾԵՐՈՒՆԻՆ

(Կ. Ասլանեան)

Փա տը Քալէի եւ Սոմի «Ժուրնալը» երեք սիւնակով եւ նկարներով կը նկա- րագրէ թէ ինչպէս 78 տարեկան՝ Կիրա- կոս Ասլանեան կրցած է ճամբու գնել ե- րիտասարդ գող մը, որ առրճանակի ձե- ռին մտած էր Պ. Ասլանեանի խանութը (Պուլոներ - Սիւր Մէռ) եւ կը սպառնար ծերունիին, արկղը պահանջելով :

Տէր եւ Տիկին Ասլանեան 43 տարի է Ֆրանսա հաստատուած են եւ 28 տարի է «Անի» անունով պոնէթըրիի խանութ մը ունին Պուլոնեի բանուկ պողոտային վրայ :

Ոստիկանապետը շնորհաւորած է Պ. Ասլանեանը, ըսելով «Քաջ մարդ էք» :

լուն հատորին առաջին գործն : Աշխա- տութեան առաջին հատորը լոյս տեսաւ 1958ին Երեւանի մէջ : Կ'ամփոփէ Լիսից- եանի մօտ երեսուն տարիներու գիտական աշխատանքը : Ասիկա հայկական հին պա- րերուն վերաբերող մեծ վերլուծութիւն մըն է՝ հիմնուած ազգագրական, հնագի- տական, բանահիւսական, պատմական գիտութիւններու վրայ : Այս նիւթերուն հիման վրայ Լիսիցեան կրցած է բնորո- շել հայկական ազգային պարերուն ձեւե- րը եւ ոճը : Այս ձեւով հայ արուեստա- գիտուհին մոռացումէ փրկեց հայ մշա- կոյթի կարեւոր ճիւղերէն մէկը՝ ժողո- վրդական պարային եւ թատերական ժա- ռանգութիւնը :

Ժ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

« Սով. Արուեստ »

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒԻՑԵՐԻՈՅ Ուսանողական Միու- թիւնը կը տեղեկացնէ թէ հայկական տա- ղաւար մը կը պատրաստէ համալսարանի Միջազգային Քերմէսին որ տեղի պիտի ունենայ Ցիւրիխի սկիզբը : Այս ձեւով, երրորդ անգամ ըլլալով Հայաստան պի- տի մասնակցի այս ցուցադրութեան 25 այլ երկիրներու կարգին :

×

Զուիցերիոյ հայ Ազգային Միութիւնը Ալբրեխան Նահատակներու յիշատակը կ'ոգեկոչէ Ժընեւի Սալ տը լա Քոմէտիին մէջ, Մայիս վեցին :

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԳԱՐԶՈՒ

Գարզուի փորագրուած եւ վիմագրուած գործերու ամբողջութիւնը կը ցուցադրը- ուի, մինչեւ Մարտ 20, Կալըրի Լա Կռա- վիւռ, 41 Րիւ տը Սէն :

Տեղական մամուլը այս առթիւ անգամ մը եւս գնահատական տողերով կ'արտա- յայտուի այս մեծ նկարիչին նկատմամբ, որ իր տաղանդին զանազան ձեւերուն մէջ պահած է նոյն ինքնատիպ եւ բանաստեղ- ծական ոճը, ոճ մը զոր կարելի է այլեւս «Գարզու - ոճ» կոչել :

×

Միլանոյի Լիւքս ցուցահանդէսի սրա- հին մէջ, նկարչուհի Մայտա Ատրեթթա Մնտիկեան, Մարտ 1էն 15 կը ներկայա- ցնէ իր վերջին գործերը :

×

Լիոնի Տեռնիէռ Էօռի Փետրուար 16ի թիւը արձագանգ կը հանդիսանայ Լիւսի Քէօմիւրճեանի յաջողութեան «Երգի բա- րեկամները» շարքին մէկ երեկոյթի ըն- թացքին : Շարժումը կը ձգտի նոր տա- ղանդներ երեւան հանելու : Ասոնց կար- գին իրական յայտնութիւն մը եղած է հայ երիտասարդ երգչուհին որուն ձայ- նին ծաւալը եւ ճշգրտ մասնաւոր գնահա- տանքի արժանացած են :

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Զգացումի մը արժէքը կը գտնուի զոհո- ղութեան այն աստիճանին մէջ՝ զոր մարդ տրամադիր է ընելու :

ԿԱԼՍՈՒՈՐԹ

Երբեք չեմ մտածեր ապագայի մասին, ան շատ շուտով միննակը կուգայ :

ԱԼՊԷՐ ԱՅՆՇԹԱՅՆ

տակուին կը քաշքշեն իրենց տառապան- քը երբեմնի բազմամարդ գեղերուն մէջ : Հոն է եւ Ալ-Տաղը, մեր լեռը, որ կ'իջ- նէր մեր գեղերուն : Հոն՝ Թուրքը տէր եւ տիրական : Եւ պատմութիւնը, պատմու- թիւնը, պատմութիւնը, որ դեռ չէ վեր- ջացած :

×

Ահա այս է իրողութիւնը, եւ դեռ ին- չե՞ր, որ մեծ դժուարութեամբ մոռացի, վասնզի շատ կը յուզէ զիս : Յիսուն տարի առաջ, Մարտին, Ջիմաաա կը գտնուէի՝ երբ գիշերով Բիծայի ձին վրնջեց : Իս- կոյն մօտը գացինք : Ու հող ճանչցայ զինք : Կուգար Մուրատի քովէն : Արդէն փախստական :

ԵՐ. ՔՈՉԵԱՆ

Փարիզ

×

«Նպատակիս համնիմ» երգին շուրջ ստեղծուած շփոթութեանց ու յուսարա- նութիւններուն առթիւ, կ'աւելցնեմ — Ֆետայի կը կոչուին միայն անոնք, ո- րոնք մարտական կուսակցութեան մը դր- օշին տակ, անձնուրացօրէն, երկար տա- րիներ ծառայած են, մասնակցած զանա- զան հայդուկային կռիւներուն՝ հայրենի հողին վրայ եւ հայ ժողովուրդին ազա- տութեան համար :

Տարբեր վայրերու մէջ պատահած ան- հատական քաջագործութիւններ Ֆետա- յի անուն չեն կրնար տալ :

ԶԱՔԱՐ ՇԱՐՈՅԵԱՆ

Մարսէյլ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (173)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Թոփօ միւս բոլոր զինակիրները տա- ղեկած էր : Տասնըչորսէն տասնըհինգ տարեկան տղաք էին : Իրենց համար Տո- պոյի տունը զինուորական դպրոց մըն էր : Սակայն Տոպօ հրաման չտուաւ ա- նոնց իրական փորձ մը առնելու :

Անոնց մէջ դեռ սիրելի զինակիր մըն ալ ունէր, Վլաս Պալոկ. անցեալ տարի բա- պաննուած Գէորգ Կրօնաւորի գնդապետ- ներէն մէկուն տղան էր : Ան Քրիստափո- րէն ալ տարի մը փոքր էր եւ քաջ ձիա- ւոր : Օգոստոսէն լալով բաժնուեցաւ. ծանր կուգար իրեն որ Քրիստափոր կա- րենար մնալ՝ իսկ ինքը ոչ :

— Կարուսէլի աշկերտի մը պէս կը վռ- նտես զիս, — կը գանգատէր, — դուն ինչո՞վ ինծմէ աւելի լաւ ես որ հոս կըր- նաս մնալ, — դարձաւ Քրիստափորին վրայ : — կեցիր, անգամ մը վերադառ- նամ, քեզի հետ պիտի չափուիմ :

— Ի՞նչ կ'ըսես, կը կարծես թէ ե՞ս եմ քեզ ճամբողը, — ախրեցաւ Քրիստափոր :

Եւ ինքն ալ աղաչեց Տոպոյին :

— Տէր հրամանատար, Վլասն ալ թող մնայ :

Սակայն Տոպօ լռեցուց զինքը :

— Ինքը չի կրնար մնալ : Այրի մօր որդի է, միակ զաւակը : Ընկուզենիին վրայ ալ արգիլուած է ելլել իրեն, կը- արւէ :

Ղուկաս Նաւի տարած էր զինքը, որ- պէսզի անցած ժամանակ մօրը յանձնէ :

— Էհ, այս Ղուկասը շատ ուշացաւ. — նայեցաւ Տոպօ Մեքչէրին, — կը վախ- նամ որ փորձանքի հանդիպած ըլլայ :

Ու գլուխը շարժեց :

— Չեմ կարծեր, — ժպտեցաւ Մեքչէր, — ես կարճահասակ մարդոց համար չեմ վախնար : Տեսակ մը աւելորդապաշտու- թիւն կը զգամ անոնց հանդէպ. պատե- րազմի մէջ բախտաւոր կ'ըլլան :

— Ճիշդ հակառակն, — խորհրդածեց Գրիգոր զուարթօրէն, — կարճ մարդիկ երբեք այնքան վստահ չեն ձիուն վրայ՝ որքան երկարները : Պատերազմին մէջ կարճ մարդը ձիէն կ'առաջնորդուի, մինչ ձին երկարէն կ'առաջնորդուի :

— Հարկաւ, որովհետեւ դուն ալ եր- կար ես :

Դռնապանը իմացուց որ դէտերը հա- սած են :

Տոպօ լրջացաւ :

— Թող ներս գան :

Դեղին մուճակ հագած եօթը կարճներ կրունկները իրարու զարնելով կեցան դահլիճին մէջտեղը : Անոնցմէ երկուքին մազերը թաց էին տակաւին : Ուրեմն ի- րապէս լուացուեր էին :

Թաց մազովներէն մէկը առաջ անցաւ :

— Տէր հրամանատար, կ'իմացնեմ քեզի որ թշնամին հոս է, Ապոնիի տակ :

— Գիտեմ, — պատասխանեց Տոպօ, — ու առաջին Թուրքն ալ արդէն հոս է. Պաքոչային բերաւ :

Ասիկա յանդիմանական ձայնով ըս- ուած էր : Կորիճը քաղաքին կարմիր- կապոյտ գոյները կը կրէր : Շունչ մը ա- ռաւ ու վիզը քաշեց անգամ մը :

— Տէր հրամանատար, ես երեք հատ ալ կրնայի բերել :

— Այն ատեն ինչո՞ւ չբերիր :

— Որովհետեւ ես երեքին ալ գլուխնե- րը երկուքի ճեղքեցի :

Դահլիճին մէջ զուարթութիւն մը ան- ցաւ. իրապէս եօթը զինուորներէն չորսը վիրակապով փաթթուած էին : Տոպօ ալ ժպտեցաւ :

— Քոմլօշի, տղաս, — ըսաւ, — հարցը Թուրքի գլուխներուն վրայ չէ, այլ ձեր գլուխներուն վրայ է : Ձեր պարտքը կռ- ուիլ չէր, այլ լուր բերել : Լուրը ընդա- պետ Պոռնեմիսայի զինուորը բերաւ : Սակայն ձեզի համար աւելի կարեւոր էր

նախ լուացուիլ, սանտրուիլ, շապիկ փո- խել, պեխերնիդ ոլորել : Ի՞նչ տեսակ զինուոր ես դու Անտոն Քոմլօշի :

Քոմլօշի թթուած նայեցաւ ինքիր առ- ջեւ. կը զգար թէ Տոպօ իրաւունք ունէր. սակայն գլուխը բարձրացուց ըսելով.

— Պիտի տեսնէք, ուրեմն, տէր հր- րամանատար, թէ ինչպիսի զինուոր մըն եմ :

Դեռ երկու դէտեր ալ պէտք էին ներ- կայանալ, բայց անոնք չեկան, Թուրքերը բռներ էին զանոնք. միայն միւս աշխար- հի մէջ պիտի կարենային ներկայանալ :

Տոպօ նոր գունդ մը ղրկեց, խիստ հր- րաման տալով որ կռուի չբռնուին Թուրք գունդերուն հետ, այլ ժամէ ժամ իմա- ցընեն հերթապահ սպային թշնամիին շարժումները : Ապա դուրս ղրկելով զա- նոնք նստաւ սեղանին առջեւ :

Արդէն հոն խմբուած էր բոլոր սպայա- կոյտը : Հինգ գերմանացի թնդանօթա- ձիգներն ալ : Հոն էին նաեւ Վարդապե- տըն ու ծերունի Զեճէյին մեղմաձայն խօ- սակցելով իրարու հետ : Ոմանք պատ- կերները կը դիտէին. Նիկողայոս Օլահ ե- պիսկոպոսին նկարը, որ բուի աչքերով ու յօնքերը պռստած կը նայէր կողմնա- կի. ձեռքին մէջ գիրք մը ունէր, իսկ ե- տեւը էկէրի բերդը կ'երեւէր, բայց մէկ աշտարակով միայն :

ԿԷԶԱ ԿԱՐԴՈՆԻ

(Շար.)

Կը խնդրուի ծանուցանել՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ, Շաբաթ Փետրուար 27ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 11ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Սանուհի Հէքիմեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իր ամուսնոյն՝

ՍԱՐԳԻՍ ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Օրդ. Ֆիլօր Գարիպեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի յիսուն ֆր. կը նուիրեն Մշակոյթի Տան, Եսայի եւ Պերճուհի Բալթաճեան (Անկէն)։

Նոյն առթիւ Այրի Տիկին Ոսկեհատ Պէրպէրեան եւ զաւակները յիսուն ֆր. կը նուիրեն Մշակոյթի Տան։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Թ. Մեսրոպեան որդ. Արտաքսի Մեսրոպեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն երեք հարիւր ֆրանք Այգեստանին (Անթիլիասի ծերանոցին համար), եւ հարիւրական ֆրանք Որբերու Օգն. Մարմնին, Ոսկեանի Դպրոցասիրաց Վարժարանին։ Հայ Մշակոյթի Տան, Կապ. Խաչին, Կարմիր Խաչին։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Արշակ Մկրեան, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Մկրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարդան Կակոյեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով կամ նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր եւ ազգականին՝

ՖԻԼՕՐ ԳԱՐԻՊԵԱՆ – ՓԱՇԱՅԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

×

Կապ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Վարժապետեանէ երեսուն ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի օրդ. Տիկին Մարգրիտ Պէտէրեանի մահուան առթիւ։ Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ Տէր եւ Տիկին Աչճեանէ քսան ֆր. ողբացեալ Անդրանիկ Վասիլեանի մահուան առթիւ։

×

Ալֆորվիլի հայկական դպրոցը շնորհակալութեամբ ստացած է երեսուն ֆր. Պ. Գրիգոր Բէպէքեանէ, Այրի Տիկին Գարիպեանի մահուան առթիւ։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ՕՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ շրջանի Հայ Ազգային Միութեան։

Կազմակերպութեամբ Կրթական մարմնոյ։

Այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3·30ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Րիւ Պուալօ։

Կը խօսի՝ Տօն «Վարդանանք»ի իմաստի մասին՝ ԴԱՒԻԹ ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ։

Մասնակցութիւն.— «Հայկազեան» վարժարանի երկսեռ աշակերտութեան աւուր պատշաճ արտասանութիւններով, արամախօսութիւններով, խմբերգներով ու պարերով։ Ղեկավարութեամբ Օր. Ստեփանեանի, Տիկին Գայթանճեանի ուսուցչական կազմ։

Կրթական մարմնոյ կողմէ՝ ընդհանուր ակնարկ մը դպրոցական հարցի շուրջ։

Կարեւոր.— Սրահին դռները կը բացուին ժամը 2·30ին, իսկ հանդէսը կը սկսի ճիշդ 3·30ին, վերջաւորութիւն ժամը 6ին։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ, յայտագրի ամբողջութեան հետեւելու համար։

Խօսնակ՝ Կ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

Մուտքը ազատ է

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը յայտարարէ Մարսէյլի Հայութեան թէ 1915ի Ապրիլեան նահատակներու յիշատակի ի յիշատակ կը հրաժարի Ապրիլի ընթացքին իր տարեկան պարահանդէսէն։ Վարչութիւնը Մարտ ամսուան ընթացքին կը ձեռնարկէ հանգանակութեան մը, ի նպաստ իր բարենպատակ ձեռնարկներուն,— հայերէնի դասընթացք, հիւանդներու այցելութիւն, Օգնութ. կայան եւն.։ Այս առթիւ կոչ կ'ընէ Մարսէյլի հայրենակիցներուն որ իրենց սրտաբուխ նուէրներով քաջալերեն, պարտաճանաչ եւ բարեօգնութեան այս աշխատանքը, իրենց մասնակցութեամբ։

ՀՍԿՈՒՄ

Մեծ Պահոց ընթացքին ամէն Հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը 6·30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի Հսկումի արարողութիւն եւ կը խօսուի աւուր պատշաճ քարոզ՝ սկսեալ այս Հինգշաբթիէն (4 Մարտ)։

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մարտ 7էն սկսեալ, Մեծ Պահոց բոլոր Կիրակիներուն, յաւարտ պատարագի կը կատարուի Արեւագալի ժամերգութիւն։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18 ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ընտանեկան խնջոյք Տէսինի մէջ, կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին։

Այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3էն, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

Կը խօսին՝ ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ եւ ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Ճոխ պիւֆէ, մատչելի գիներով։

Գեղարուեստական բաժին ու անակնկալներ։

Կը հրաւիրուի Տէսինի Հայութիւնը անխտիր։ Մուտքը ազատ է

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Փառատօնը այս տարի կը լրացնէ իր քսանամեակը։ Կիրակի, Մարտ 14, ժամը 14.30ին Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, հովանաւորութեամբ Փարիզի համալսարանի ռեկթորին՝

ԺԱՆ ՌՈՇԻ

ի նպաստ համալսարանական ուսանողներու բուժարաններուն ուր կը դարմանուին բոլոր անոնք դուանանքի կամ այլի խարութեան։

Կը մասնակցին 14 ազգերու ժողովրդական խումբերը։ Խօսք կ'առնէ համալսարանական բուժարաններու ընդհ. տնօրէն

ՏՈՔԹ. Տ. ՏՈՒԱՏԻ

Խմբումի տեղի չտալու համար կը խնդրուի այժմէն ապահովել տոմսերը դիմելով Սորպոնի գրասենեակներուն։

Գին.— 6, 5, 4 եւ 3 ֆրանք։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ազք.ի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Ոմն 500 ֆրանք, Ոմն (Բլամարէն) երկու հարիւր, Պ. Սաաթճեան Պետրոս, իր կնոջ մահուան տարելիցին առթիւ հարիւր, Տիկիններ Զուլալորեան, Աստուրեան եւ Պ. Պ. Թուլումճեան Կարպիս, Պապիկեան Աստմ, փոխան ծաղկեպսակի օրդ. Մարիամ Զագըրեանի մահուան առթիւ հարիւր, Տէր եւ Տիկին Աճէմեան Արմենակ, օրդ. Վարսենիկ Թոմպուլեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի յիսուն, Տէր եւ Տիկին Հայրապետեան յիսուն, Պ. Հայրապետեան Մանուկ յիսուն, Պ. Շահինեան Դանիէլ յիսուն, Տէր եւ Տիկին Արգարեան Գէորգ (Տիթրոյթ) յիսուն, Այրի Տիկին Աչճեան Ա., օրդ. Մկրտիչ Աչճեանի յիշատակին յիսուն, Տէր եւ Տիկին Զաքչաքեան եւ Տէր եւ Տիկին Մինթանճեան օրդ. Օննիկ Թագէօսեանի մահուան առթիւ քառասուն, Տիկին Զաւիկեան 40, Պ. Պ. Սարաճեան Յարութիւն, Դուրեան Պարոյր, Զարիֆեան Մկրտիչ 35ական, Աւճեան Սերովբէ 25, Տէր եւ Տիկին Գույումճեան, Պ. Պ. Հասպեան Արա, Ժամկոչեան Մասիս, Տէլլէրեան Մինաս 20ական, Ոմն (Տիկին Մանուկեանի ձեռամբ) երեսուն, Պ. Պ. Սարաֆեան Եդուարդ, Տօնիկեան Լեւոն, Շամամճեան Մէլիք, Բէրէսթէճեան, Ոմն, եւ Տիկին Արշալոյս Թապուրաֆ տասնական, Պ. Հէքիմեան Օթոն 15, Պ. Պ. Ալեան Ժորժ, Ստեփանեան Ստեփան, Սրմաքաշեան Տիգրան, Ինճէյեան Արշակ, եւ Գոյֆայեան Հ. հինգական ֆրանք։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի «Խանասոր» խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութեան։

Շաբաթ, Մարտ 6, ժամը 21էն մինչեւ լոյս, Իսի թաղամասի քաղաքապետարանին սրահը,

ՓԼԱՍ ՍԷՆ – ՍԻՒԼՓԻՍ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Արտասանութիւն.— Օր. Մարի Պօյաճեան, Պ. Կարօ Թորոսեան։ Երգ՝ ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ, ընկերակցութեամբ Կարպիս Ափրիկեանի։

Հայկական պարեր՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Նայիրի»ի պարախումբի կողմէ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

« ՀԻՒԱՆԴՏԵՍԸ »

Հեղ. Նշան Պէշիկթաշլեան, բեմադրութիւն՝ Բ. Հապէշեանի։

Ժամը 23էն ետք եւրոպական պար։

Նուագախումբ ղեկավարութեամբ՝ ՓԱՍՔԱԼ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

34 ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպուած, Փարիզի շրջանի, սկաուտներուն, գայլիկներուն, երէցներուն, խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներու կողմէ։

Կիրակի, Մարտ 7 կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին

SALLE DE LA CHIMIE

28 bis, Rue St-Dominique — PARIS (7e) — Métro : Invalides

Պիտի ներկայացուի սկաուտական գունաւոր ֆիլմ մը ճէմպօրիէն եւ սկաուտական կեանքը։

Երգախառն ներկայացումներ գայլիկներու կողմէ հայկական պարեր եւ երգեր, սկաուտներուն եւ գայլիկներու կողմէ թատերական ներկայացում՝ հայերէն։

Փարիզի շրջանի Հայ արիներուն նուագախումբը պիտի նուագէ հայկական եւ սկաուտական եղանակներ։

Սկաուտական պարեր եւ խաղեր, արտասանութիւններ հայերէն։

ՄՈՒՏՔ 10 ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ ՊԻՒՑԷ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզեան շրջանի բոլոր խումբերուն։

Մարտ 28ին, Շիմիի սրահը

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

THEATRE DE PLAISANCE

111, Rue du Château, PARIS (14e)

(Métro : Pernety)

Ուրբաթ, Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը ժամը 21ին

ԺԱՆ-ԺԱՔ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

կը ներկայացնէ հայ մշակոյթի գանձերը

CHANT PROFOND D'ARMENIE

Décors : MADELEINE LOUYS

Régie : J. J. ASLANIAN

avec Robert Darame, Jacques Degor, Eve Griliquez, Liliane Jeney et Philippe Chauveau

Textes français de Luc-André Marcel et Gérard Hékimian.

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 4ին, ժամը 9ին, Պուրկ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ։ Կազմակերպութեամբ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ երիտասարդաց միութեան։

Բարձր հովանաւորութեամբ Թեմիս առաջնորդ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿ. ԹՐԹՌԵԱՆԻ։

Նախագահութեամբ Թաղ. Խորհրդի ատենապետ Պ. Ե. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆԻ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ եւ կենդանի պատկեր։

Կը խօսի ԳՈՒՐԳԷՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի, ժամը 10·30ին, հոգեհանգստեան ձայնաւոր պատարագ։

ՓՕԼ ՏԻՒ ՎԷՌԻ ՄԱՐՔԻԶԻՆ հոգւոյն համար։

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝

Գերպ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՉԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

կիրակնօրեայ Պաշտամունք

Սէն Ժերոմ, ժամը 9·30ին

MARSEILLE, 20 Rue Jemmapes

ժամը 10,45ին

Կը քարոզէ՝

ՎԵՐ. ՅԱՐԹ. ՀԷՆՎԱՃԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝

ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝

ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ

8 BIS. RUE DES TERNES

PARIS (17e)

Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Աղք. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը՝ Հինգշաբթի, (Մարտ 18), երեկոյեան ժամը 20·30ին, 32բ Րիւ տը Թրէվիզ։

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։ Արգելք ունեցողները, ընտրութեանց կրնան մասնակցիլ գրաւոր ղրկելով իրենց քուէները։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Յակոբ Ալեքսանեան (Թիրանա) կը փնտռէ իր քեռայրը, Լեւոն Կիւլէկեան, մեծ Թեմախի վերի Բաղառեճ գիւղէն, եղբայրը՝ Գարբիէլ Թորոսեան, փոքր եղբայրը Վահան Պապիկեան, (երեք եղբայրներ տարբեր մականուններով)։ Գարբիէլ եւ Վահան կը գտնուէին Ալժերիոյ մէջ Աֆրօ քաղաքը ու թղթակցութիւն կը պահէին մինչեւ 1947 տարուան վերջերը։ Յետոյ նամակները ետ վերադարձուեցան, երկուքն ալ մեկնած ըլլալով Թիրանա, ինչպէս կը տեղեկացնէր մեծ եղբայրը՝ Գարբիէլ։ Հասցէն՝ Բրիսթաֆարիտի փողոց թիւ 84. Թիրանա, կը խնդրուի տեղեկացնել Յակոբ Ալեքսանեանի։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0.30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 5 ՄԱՐՏ
VENDREDI 5 MARS 1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10249
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
41e ANNEE — Nº 10.249

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄՐՑԱԴԱՇՏ

Գերմանիոյ ժողովրդավարական հանրապետութեան վարչապետ Վալթէր Ուլպրիխթի Եգիպտոս այցելութիւնը շաբաթներով զբաղեցուց միջազգային մամուլը :

Քաղաքական աշխարհը, մանաւանդ մեծ պետութիւնները բացառիկ կարեւորութիւն կ'ընծայեն Մերձաւոր Արեւելքի դէպքերուն :

Այսպէս էր երէկ, այնպէս ալ կը շարունակուի այսօր :

Երէկ արեւմուտքի աշխարհակալ պետութիւնները, — առաջին շարքին վրայ Մեծն Բրիտանիա — կենսական շահեր ունէին արեւելեան կողմն աշխարհի, երբ տակաւին անկախ պետութիւններ չկային Միջերկրականի ափերուն վրայ :

Բրիտանական պաշտպանութիւն եւ ֆրանսական թեւարկութեան ու հովանաւորութեան շրջանը այլեւս պատմութեան կը պատկանի :

Փոխուած է աշխարհի դիմագիծը : Նորաստ երկիրները փորձեր կը կատարեն ամրապնդելու իրենց դիրքը, ջանալով որքան կարելի է հեռու մնալ օտար ազդեցութիւններէ :

Սակայն օտարը աչալուրջ ու ուշադիր կը հետեւի անոնց քայլերուն :

Մրցակցութիւն մը ծայր առած է օտար ուժերու միջեւ՝ ազդեցութեան գօտիներ ստեղծելու համար Մերձաւոր Արեւելքի զանազան երկիրներուն մէջ :

Արեւմտեան դրամատիրութիւնը պարարտ հող գտած է արաբական թերակղզիին մէջ, ուր քարիւղի հորերէն անսպառ ոսկի կը ժայթքէ :

Արաբախօս երկիրները պահելով հանդերձ իրենց ուրոյն ազգային անկախութիւնը, ճիգեր կ'ընեն ընդհանրական հանգամանք ներկայացնող հարցերու շուրջ համերաշխ դիրք բռնելու, միացեալ ճակատ կազմելու համար :

Արաբական Լիկան կը ջանայ համախմբել կեդրոնական նշանակութիւն ունեցող հարցերը, ծրագիրներ կը կազմէ, գործնական միջոցներ որդեգրելով անոնց գործադրութեան համար :

Մասնաւորապէս ուշագրաւ է գործունէութիւնը նախագահ Աբտէլ Կամալ Նասըրի, որ ղեկավարի դեր է ստանձնած արաբական աշխարհին մէջ :

Իր հեղինակութիւնն ու համբաւը մեծապէս աճեցան, երբ 1956 Հոկտեմբերին Իսրայէլ, Անգլիա եւ Ֆրանսա ճախողեցան Եգիպտոսի դէմ իրենց փորձած արշաւանքին մէջ, իբրեւ փոխ-վրէժ Սուէզի ջրանցքի միջազգային ընկերութեան ազգայնացման :

Այդ ճախողութեան մէջ վճռական դեր կատարեցին Այզընհաուըր եւ Խրուշչեւ՝ իրենց ծանօթ վերջնագրերով :

Երկու հակամարտ ճակատներ՝ Ամերիկա եւ Խ. Միութիւն՝ տարբեր շահերէ առաջնորդուած միջամտեցին, պայմաճակը պահպանելու եւ միջազգային պատերազմի մը առաջքն առնելու համար :

Այդ թուականէն ի վեր, Ուաշինկթըն եւ Մոսկուա կը մրցին իրարու հետ՝ սիրաշահելու համար Արաբ Միացեալ Հանրապետութիւնը :

Երբ ամերիկեան դրամատիրութիւնը մերժեց աջակցիլ Ասուանի ամբարտակի կառուցման, Կրեմլին օգնութեան հասաւ՝ դրամ եւ մասնագէտներ տրամադրելով :

Ետ չմնալու իր մրցակիցէն՝ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը նիւթական եւ ռազմական օգնութիւն փութացուց Գահիրէ :

Դաշնակցային Գերմանիա, որ պատերազմի բացած աւեր վէրքերը դարմանելէ վերջ հսկայ նուաճումներ է կատարած տնտեսական գետնի վրայ, կ'ուզէ նաեւ քաղաքական դեր կատարել Մերձաւոր Արեւելքի մէջ :

Հետեւելով երկու մեծերու օրինակին, Պոնի կառավարութիւնը հիւլէական մասնագէտներ ղրկեց Գահիրէ եւ նիւթապէս աջակցեցաւ Արաբ Միաց. Հանրապետութեան հնգամեայ ծրագրին :

Ու ահա՛ վերջինը, — Արեւելեան Գերմանիա, որուն վարչապետը Ուլպրիխթ Գահիրէէն մեկնելէ առաջ նախագահ Նասըրի հետ կնքեց շարք մը համաձայնագրեր՝ երկու երկիրներու գործակցութեան համար :

Գերմանիոյ ժողովրդավարական հանրապետութիւնը Արաբ. Միաց. Հանրապետութեան փոխ պիտի տայ 25 միլիոն անգլ. ոսկի, 12 տարուան պայմանաժամով եւ հարիւրին 2.5 տոկոսով, ինչպէս նաեւ 11 միլիոն ոսկի արժէքով զանազան ապրանքներ պիտի հայթայթէ :

Զոյգ Գերմանիաներն ալ իրարու մրցակից են դարձած ի շահ Գահիրէի, որ ճարպիկ դիւանագիտութեամբ լեզու կը գտնէ բոլորին հետ :

Մտահոգ է Իսրայէլ, որ ուշադիր կը հետեւի իր հարեւաններու շարժումներուն, իր կարգին օգնութիւն հայցելով աշխարհի մեծերէն : Շարժման մէջ է դրած հրէական բազմաթիւ կազմակերպութիւններ Եւրոպայէն մինչեւ Ամերիկա՝ ահազանգ հնչեցնելով :

Նախագահ Ճոնսըն Թէլ Աւիվ փութացուց Հէրրիմէնը՝ փարատելու համար Իսրայէլի մտահոգութիւնները :

Իսկական մրցադաշտ է դարձած Մերձաւոր Արեւելքը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԱ ՏԵՂԻ ՉԻ ՏԱՐ

ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ

Ամերիկացիք վճռած են շարունակել իրենց ռմբակոծութիւնները 17րդ զուգահեռականին վրայ եւ համոզուած են որ քանի մը ամիսէն կրնան հասկցնել Հանոյի որ «յարձակումը անպատիժ չի մնար» : Այս համոզումին եկած են խորհելով թէ Ռուսերը ամէն բանէ առաջ կ'ուզեն խուսափիլ Ասիոյ մէջ պատերազմէ մը :

Ամերիկեան շրջանակներու մէջ, կ'ըսուի թէ Ճոնսըն երկար խորհած է ամերիկեան ռմբակոծութիւններուն հերթական բնոյթ մը տալէ առաջ հակառակ անոր որ ամերիկեան բարձր հրամանատարութեան ճնշումին տակ էր : Առջի օրուան ռմբակոծութիւնները նախատեսուած էին առջի ամսուան սկիզբին համար եւ յետաձգուած էին տրուած ըլլալով Սայկոնի կառավարութեան ներքին տագնապը : Ամերիկացիք որոշած էին միշտ նախաձեռնարկ ըլլալ յարձակումներու առանց սպասելու որ թշնամին առիթ տայ :

Իրաց այս կացութեան մէջ, յարձակումները պիտի շարունակուին հիւսիսային Վիէթնամի վրայ : Նպատակները բազմաթիւ են տակաւին եւ հեռու են սպառելէ : Ամերիկայի փորձագէտները կը մտածեն թէ այս յարձակումները իրենց օգտակարութիւնն ունին նոյնիսկ երբ անոնք կը վերաբերին միայն հիւսիսային Վիէթնամի հիւսիսի ճարտարարուեստական կեդրոնին : Նպատակը չի փոխուիր. — հասկցնել Հանոյի ղեկավարներուն որ յարձակումը անպատիժ չի մնար : Ե՞րբ պիտի հասկնան : Յայտնի չէ : Պէտք է տեսնել նաեւ թէ ի՛նչ հակազդեցութիւններու պէտք է սպասել : Նախ հիւսիսային Վիէթնամի կանոնաւոր բանակը կրնայ մէջտեղ ելլել : Լաւ մարզուած բանակ մըն է բայց ամերիկեան սպառազինութիւնները ոչ մէկ շարժում լար առած են, ցարդ :

Միւս կողմէ, մէջտեղ կրնայ ելլել նաեւ խորհրդային պաշտպանողական զէնքերը, գլխաւորաբար SAM տեսակի հրթիռներ : Նոյն հրթիռներն են զորս Ռուսերը ատենին Քուպա հաստատած էին : Այս հրթիռները շատ բարձրէն կը զարնեն եւ իսկական վտանգ մը կ'ըլլան ոչ միայն ամերիկեան օդանաւերուն համար այլեւ զանազան կայաններու որոնք հաստատուած են Խաղաղականի մէջ :

Անհաւանական չէ որ նման ռազմամթերք մը ճամբայ հանուած ըլլայ դէպի հիւսիսային Վիէթնամ, ինչպէս Կոսիկին խոստացած էր : Մասնագէտները սակայն կը վկայեն թէ միայն Ռուսերը գիտեն գործածել այդ զէնքերը եւ նկատի առնելով Քուպայի փորձառութիւնը, կը հաշուեն որ վեց ամիսէն մէկ տարի պէտք է որպէսզի հիւսիսային Վիէթնամցիները ի վիճակի ըլլան առանձին գործածելու այդ զէնքերը :

Ամէն պարագայի մէջ, պարզ է որ Ռուսերը դժուարութիւններ ունենալով Չինացիներուն հետ, պիտի չուզեն շատ հեռու երթալ Ասիոյ մէջ : Չինացիք ալ մեծ օգտակարութիւն մը չեն կրնար ունենալ Հանոյի, դէմ դնելու համար ամերիկեան ռմբակոծութեանց :

× Փարիզի Նախարարաց հերթական Խորհուրդը քննելով Վիէթնամի կացութիւնը իր մտահոգութիւնը յայտնած է : Արտաքին նախարար Քուվ տը Միւրվիլ յայտնած է թէ Ապրիլ 25ին Փարիզ կը ժամանէ խորհրդային Արտաքին նախարարը՝ Կրոմիքօ :

× Փեքինի մէջ կը շարունակեն «ազդարարութիւններ» ընել Ամերիկացիներուն բայց ոչ մէկ նախաձեռնութիւն կ'առնեն : Կը թուի սակայն թէ այս կամ նա ձեւով Չինաստան ի վերջոյ պիտի ստիպուի միջամտել Վիէթնամի կռիւներուն : Կը մնայ գիտնալ թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ այդ միջամտութիւնը : Չինաստական գետնի վրայ շատ փափուկ կ'ըլլայ եւ հաւանական չէ որ Չինաստան ալ ուզէ նոր Քորէա մը :

Չինացիներուն համար կարեւորը, նախ Ամերիկացիներուն մեկնումն է Վիէթնամէն, ապա նաեւ խուսափիլ ուղղակի բախումէ մը Ամերիկացիներուն հետ :

× Մարեշալ Թիթօ նամակ մը գրած է Նախագահ Ճոնսընի «հրահանգելով» — «Դադրեցուցէք ռմբակոծութիւնները հարաւային Վիէթնամի վրայ» :

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԳԱՐԱՆԹԻՆԱՅԻ ՀՐԴԵՀԸ

ՀՐԿԻԶՈՒԱԾ ԵՆ 500Է ԱՒԵԼԻ ՏՈՒՆԵՐ, ՈՐՈՆՑ 133Ը ՀԱՅԵՐՈՒ

662 ՀԱՅԵՐ ԿԸ ՄՆԱՆ ԱՆՊԱՏՍՊԱՐ

Մեր երէկուան թիւով հաղորդած էինք, որ Գարանթինայի մէջ ցարդ անծանօթ պատճառներով ծագած հրդեհ մը, հրոյ ճարակ դարձուցած էր շրջանի տախտակաշէն խրճիթներուն մեծ մասը :

Ստոյգ տեղեկութիւններու համաձայն, աւելի քան հինգ հարիւր տուներ հրկիզուած են այս ահաւոր աղէտէն :

Հրկիզուած տուներուն միայն թիթեղները մնացած էին մոխիրներու վրայ, պարզելով տխուր տեսարան մը :

Ցաւալի եւ սրտայոյզ վիճակ մը ունէին աղէտեալները, որոնք անմիջական կարգադրութեամբ տեղաւորուած էին ժէնիի շէնքերուն մէջ եւ այլուր :

Գարանթինայի Ազգ. Մեսրոպեան վարժարանի Թաղ. Խորհուրդի եւ Մուխթարներու կողմէ պաշտօնապէս ներկայացուած ցանկին համաձայն, ոչ թէ 12, այլ 133 հայ ընտանիքներու տուներ հրկիզուած են եւ 662 Հայեր կը մնան անպատսպար :

Աղէտեալ Հայերը արդէն իսկ անմիջական կարգադրութեամբ տեղաւորուած են Ազգ. Մեսրոպեան Վարժարան, Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին եւ ազգակիցներու մօտ :

Լիբանանահայոց Առաջնորդ Խադ Ս. Արքեպիսկոպոսի նախագահութեամբ, պետական հայ երեսփոխաններ Պ. Պ. Մովսէս Տէր-Գալուստեան, Մեթր Խաչիկ Պապիկեան, Սուրէն Խանամիրեան եւ Անդրէ Թապուրեան, Մեսրոպեան վարժարանի Թաղ. Խորհուրդի մասնակցութեամբ, երէկ, Առաջնորդարանի մէջ յատուկ ժողովներ գումարեցին եւ անհրաժեշտ կարգադրութիւններ ընելու համար որոշումներ տուին : Արդէն իսկ դիմումներ կատարուեցան պատկան իշխանութեանց, անմիջական եւ շուտափոյթ կարգադրութեամբ օգնութեան հասնելու համար աղէտեալներուն : Աշխատանքները պիտի շարունակուին նաեւ այսօր :

×

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

Ծաղկեպսակներ Զարեհ Ա.ի շիրիմին եւ Նահատակաց Յուշարձանին

Հ. Մ. Ը. Մ.ի 16րդ Պատգամ. Ժողովի որոշումով, Ժողովի դիւանին եւ Կեդրոնական Շրջ. Վարչութեան անդամները, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ պատգամաւոր Հ. Մ. Ը. Մ.ականները Երկուշաբթի կէսօրէ ետք Անթիլիաս երթալով, ծաղկեպսակներ դրին երջանկայիշատակ Զարեհ Կաթողիկոսին շիրիմին վրայ ու Մեծ Եղեռնի նահատակներու յուշարձան մատուռին մէջ :

Նախապէս, պատգամաւորները ընդունուեցան Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Խորէնի կողմէ, Վեհարանի դահլիճին մէջ : Պատգամ. Ժողովի անունով, Պ. Տիգրան Ոսկանի խօսք առնելով, Վեհափառին պարզեց այցելութեան նպատակը :

Խորէն Կաթողիկոս, պատասխանելով, շնորհակալութիւն յայտնեց Պատգամ. Ժողովի ցուցումներուն համար, գնահատեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի կատարած դերը մեր կեանքին մէջ եւ նորանոր յաջողութիւններ մաղթեց :

Այս առթիւ, Կաթողիկոսը ուրախութեամբ իմացուց, թէ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը հարստացած է հասութաբեր նոր կալուածով մը, որ պիտի կոչուի «Զարեհեան կալուած» : Նոյն օրն իսկ, գնումի պաշտօնական ձեւակերպութիւնները կատարուած են եօթը յարկանի շէնքի մը, որ կը գտնուի Էշրէֆիէի Թաղամասի մուտքին, 235 հազար լ. ոսկի արժէքով եւ տարեկան քառասուն հազար լիր. ոսկի եկամուտով :

Վեհափառը յայտնեց նաեւ, թէ սկսած է շինութիւնը այն դամբարանին, որ պիտի կոչուի երանաշնորհ Զարեհ կաթողիկոսի անունով եւ ուր պիտի ամփոփուին բոլոր կաթողիկոսներու աճիւնները :

Այնուհետեւ, Վեհափառ Հօր հետ, պատգամաւորները գացին Զարեհ Ա.ի շիրիմին վրայ ծաղկեպսակ դնելու եւ յարգանքով խոնարհելու անոր խնկելի յիշատակին առջեւ :

Հայրապետին աղօթքէն ետք, նոյն արարողութիւնը կատարուեցաւ Նահատակաց մատուռին մէջ :

ՓԱՍՏԱԳԻՐՔ ԵՂԵՌՆԻՆ ՀԱՅՈՑ

—o—

Եղեռնական յիշատակի սեմին վրայ ենք՝ դարձեալ: Երկու ամիս եւ քանի մը օր եւս՝ ու պիտի հասնի Ապրիլի 24ը, օրը հայ նահատակներու: Այդպէս խորաքանդուած գրականութեան դաշտը կ'իմանայ՝ թէ ինչ ահաւոր, մեծատարած տրամայ մը (ողբերգութիւն մը) կեցած է բացատութեանս եւս: Էջմիածնի եւ Անթիլիասի Կաթողիկոսները ուղղեցին իրենց պատգամները՝ հայ ժողովուրդին: Արեւմտահայ մամուլին մէջ ամիսներէ ի վեր լոյս կը տեսնեն յօդուածներ: Աստ ու կամ նուազ ճշգրիտ գիտութիւններով, բայց մինչ այնու առաջադրութեամբ որոշ ազդակներ կը պարզեն իրենց տեսութիւնները: Լոյս տեսան երկու կոչեր, մին՝ Հնչակեան – Ռամկավար կուսակցութեան կողմէ, միւսը՝ Հ. Յ. Դ.ի Բիւրոյի կողմէ: Երանի՛ թէ փոխան երկուքի՝ հնարաւոր ըլլար մէ՛կ կոչ միայն ի լոյս ընծայել: Հայ ազգին կենսունակութեան ակներեւ նշաններ են ասոնք, եւ հայ նահատակներու յիշատակին հանդէպ՝ պատկառանքի արտայայտութիւններ, հայկական դատին հետապնդման եւ լուծման հայոց ջանքեր: Նշաններ, արտայայտութիւններ, ջանքեր, բոլորն ալ յուսատու, բերկրաբեր, բայց, ափսո՛ս, չէ՛ կատարուած ամէնէն կարեւոր, առաջնակարգ գործը, չէ գրուած Փաստագիրքը՝ Եղեռնին Հայոց:

Փալաքեան Եպիսկոպոսի «Հայ Գողգոթան» (հայերէն), Նալբեան Արքեպիսկոպոսի «Ցուցերը» (Ֆրանսերէն), պատմական բնոյթ ունեցող երկեր, գաւառներու քաղաքներու եւ գիւղերու տեղահանութեան, աքսորին եւ կոտորածին հայոց մենագրութիւնները ունին իրենց արժէքը, բայց եղեռնական յիշատակի սեմին՝ յօրինուած մատեաններ չեն, Հայոց դատին հրապարակման, պաշտպանութեան եւ բարեյաջող ելքին հայոց փաստագիրքեր չեն:

Ցիշեալ բոլոր գրքերը պէտանի, անտիպ յաւելուածներով հանդերձ, կրնային ծառայել իբրեւ աղբիւր՝ յօրինման համար փաստագրքին, հայերէ՛ն, որ լոյս տեսած պիտի ըլլար եղեռնական յիշատակի սեմին, թարգմանուած՝ աշխարհի գլխաւոր լեզուներուն, յիշեցումն քաղաքակիրթ բոլո՛ր ազգերուն:

Ո՛չ թէ անձ մը, այլ անձե՛ր (խմբագրութիւններ, պատմագէտներ) պիտի նուիրուէին այդ աշխատանքին, եւ խնկակէս օժտել, յուսաթաթախ գիրք մը պիտի համադրէր տուեալները, յօրինէր Փաստագիրքը, ամբակուռ, անհերքելի, յուշ ամէնազգի մարդերուն, մեծերուն եւ փոքրերուն, բոլորին:

Գիրքայի մը կամ ծանուցագիր մը ունի օգուտ մը մասնական: Հայ դատին նպաստաւոր լուծման սատարող, ամբողջական օգուտ բերող մատեա՛նն է, փաստագիրքը, որ կը պակսի մեզի:

Այդ փաստագիրքը պիտի գրկուէր Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Քարտուղարին, անխտիր բոլոր անդամներուն: Անոր դէմ առարկութիւն պիտի չկարենար ըլլալ ո՛չ ռզ. ո՛չ ամերիկացին, ո՛չ ռուսը, ո՛չ եւրոպացին, ո՛չ ասիացին, ո՛չ իսկ Հայուն դարաւոր ոսոխը, որովհետեւ այդ գիրքը, Փաստագի՛րքը, պիտի յայտնէր ճշմարտութիւնը, արդարութիւն պիտի պահանջէր. (ի միջիոյ բարոյական շահեր կան՝ որոնք գերակշիռ են քան նիւթական շահերը, մանաւանդ ըլլալ այդ շահերը ․ նուիրական սկզբունքները չեն ջնջուած բոլորովին):

Պերլինի մէջ դէնք մը գտեանց Հայոց պահանջատէր: Զինուորը անպարտ արձակուեցաւ, որովհետեւ իր եւեւ կեցած էր արդարութիւնը անյաղթ:

Ժա՛մն է՝ որ գրիչ մը պաշտպանէ Հայուն դատը՝ յաղթականօրէն: Նո՛յն արդարութիւնը թող ոգեւորէ զայն:

Հայ եկրայյներ եւ քայլեր, գրիչը աւելի զօրաւոր է՝ քան դէնքը: Որոնեցէ՛ք այդ գրիչը, պիտի գանէք զայն հայ հանճարեղ ժողովուրդին մօտ:

Գործնական քայլեր առնելէ առաջ, (նախ քան գիմումներն ու բողոքները) գաղափարական այս գործը կատարեցէք: Արդարութի՛ւնը ձեզի հետ է: Արդարութիւնը (ճշմարտութի՛ւնը) պիտի ազատէ ձեզ:

Հ. ՔԱՋԱՐԵՆՑ

(խմբագրական «ՄԱՍԻՍ»ի)

«ՄՈԿԱՑ ՍԱՐԵՐ...»

—o—

1.— ՀԱԿԻՐՃ ՏԵՂԵԿԱՆՔ ՄՈԿԱՑ ԳԱՒԱՌԻ ՄԱՍԻՆ

Ա.

Վասպուրականի լեռնային գաւառներից մէկն է Մոկաց գաւառը, պատմական կոչումով Մոկք, որ հնում հօծ հայութիւն ունէր: Այդ լեռնաշխարհներից բաղկացած այս գաւառը ընկած է Ռշտունիքից կամ Գաւաշից հարաւ, որից բաժանուած է Եղերով կոչուած մօտ 11 հազար ոտք բարձրութեամբ լեռնաշղթայով:

Մոկաց գաւառի կեդրոնն է Մոկս գիւղաքաղաքը, որն ունէր չորս հոյակապ թաղամասեր, առեւտրի հրապարակ եւ շուկայ: Համանուն գետը անցնում է Մոկսի միջով: Գաւառապետարանը գտնւում էր շուկայի հրապարակի վրայ:

1915 թուականի Վասպուրականի ամպայացումից առաջ, այս գաւառն ունէր յիսունից աւելի գիւղեր, մեծ մասամբ զուտ հայաբնակ, ոմանք էլ խառն քրտաբնակ ազգաբնակչութեամբ: Ամբողջ գաւառում ապրող ընիկ Հայերի թիւր եօթը հազար հոգուց աւելի էր: Մոկաց հայ աշխարհի գիւղերի եւ այլ վայրերի աշխարհագրական անունները հին հայկական կոչումներով էին, հանդիսանալով չորահազարամեայ հայ աշխարհի հայաշունչ մի երկրամաս իր յատկանշական կողմերով:

Մոկսի վանքերի մէջ անուանի էր Փութկու Ս. Գէորգայ վանքը, որ կառուցուած էր Եղերովի հարաւային լեռնալանջի կէսին եւ ծառայում էր ապաստանավայր բոլոր ճամբորդների համար, առանց ցեղային խտրանքի: Յատկապէս խստաշունչ ձմեռնային ամիսներին, երբ փոթորիկի եւ ձիւնամրրիկների բերումով Եղերով լեռան վերելքը օրերով փակւում էր երթեւեկող ճամբորդների համար: Վանքի կառավարիչը, որ կոչւում էր «Փութկապան», հոգում էր ուղեւորների սնունդը, ի հաշիւ վանքի եկամուտների:

Փութկու վանքը փարթամ արօտավայրերի տէր էր: Ունէր կաթնատու կենդանիների յատկապէս աչխարոց հօտեր: Գլխաւոր եկամուտի աղբիւրն էր հանդիսանում ծուխային ժողովարարութիւնը: Մի քանի խմբերի բաժանուած Փութկու ժողովարարները, վանքի կնդակներ ձեռքերին, շրջում էին մինչեւ Տիգրանակերտ եւ Սղերդ: Միւս կողմից Վանի նահանգը Ալաշկերտ, Խնուս եւ այլ վայրեր, ընդունում ժողովրդից հնչուն դրամական միջոցներ, պղնձեղէններ եւ այլ տարկաներ:

Վանքը ենթակայ էր Աղթամարայ կաթողիկոսարանին:

Նախայեղափոխութեան տարիներին Փութկու ժողովարարութեան մեծ բաժինը խլացնում էր Մոկաց քիւրտ աւատատէր Մուրթալա Բէկը, Աղթամարին բաժին թողնելով մի չնչին մաս: Յետագային, Լեռնապարում, երբ զօրացաւ Յեղափոխութիւնը, Իշխանի ձեռք առած միջոցառումներով Աղթամարը յաջողեց տիրանալ ժողովարարութեան ամբողջ եկամուտին, որով կարելի եղաւ հիմնել թեմի կենդր․ Դպրանոցը գիշերօթիկ, ուր համախմբուեցան 70ի մօտ սաներ իր թեմից:

2.— «ՄՈԿԱՑ ՍԱՐԵՐ, ՊԷՏ – ՊԷՏ ՔԱՐԵՐ»

Վանի նահանգի հայ ժողովրդական անգիր բանահիւսութեան ընդգրկած, տառել հարուստ ու բազմազան էին Մոկաց գաւառարնակ Հայութեան անգիր ստեղծագործութիւնները: Բազմազան եւ բազմատեսակ: Այդպիսիներն են՝ երգեր, խաղեր, հէքեաթներ, պատմուածքներ, հանելուկներ, առակներ, բառակարգուած առացուածքներ եւ այլն: Սրանց բոլորի գաղաթ հանդիսացող գեղարուեստական՝ փոփոխակներով:

«Սասունցի Դաւիթ կամ Սասմայ ծռեր» ընդարձակ գեղարուեստ[ական...] ջին եւ անդրանիկ պատումը Մոկսի ժո[ղո]վուրդին է պատկանում: Նրա յայտ[նա]գործման պատիւր պատկանում է Գարե[գի]ն Եպիսկ. Սրուանձտեանին:

«Մոկաց Միրզէն» առաջին լոյս ա[...] խարհ հանողը եղաւ Կոմիտաս վարդա[...] պետը անհետով ձեռարանի ծառայ Զա[...] անուն աշխատաւորի բերնից:

Ահա նաեւ «Վա՛յ Այեքան...», հանրութեան սեփականութիւն դարձ[...] Լեռնապարի հայրուկ գործիչ Իշխան[...] առանձնայատուկ եղանակով մխաւեղ:

Ինչ խօսք, որ նիշուած մարդին պա[...] կանող նոյնքան թանկային բանահիւս[...]կան կտորներ, դեռ լրիւ գրի չառնուա[ծ] 1915ին, Վանի համատարած գաղթով կո[րս]ըստեան մատնուեցան: Վերապրող[...] անհնարին է այլեւս, գի այդ օրերի ա[...] բունդը ներկայիս հեռացել է անդարձ իրեն հետ տանելով ամբողջութիւնը:

Այս դարի առաջին տասնամեակի սոյն տողերը գրողը առիթ ունեցաւ Ա[ղ]թամարի Միջնակարգ դպրոցի սան[...] րից՝ փոքրաքանակ Մոկացի պատանի[...] րից լսել մի կարգ խաղեր եւ երգեր: Ի[...] 1909ին գտնուելով Մոկսում, առիթ ն[...] կայացաւ շրջել Ցաղին, Հակրմ(?), Գա[...] Նանկանց Գիւղերը, ուր հաճոյք ունեցա[յ] տեսնելու Մոկաց գէօվանդներ երգո[...] ւրն բառերով եւ ունկնդրել այլ երգ[եր] կամ տաղեր եւս:

Սրանցից երկուսը ամբողջէն արձա[նագր]ուած են մոքումս:

Թերեւս աւելի հասած լինելով, ա[...] ռանձնութեանս կամ հայրենակցակ[ան] շրջանակներում խմբական երգ ու պար[...] նիւթ է դարձել: Դա է նպաստել յիշող[ու]թեանս մէջ ապաւորուած մնալու եւ չ[...] ռանալու:

Դրանք են «Մոկաց սարեր, պէտ-պէ[տ] քարեր» եւ «Արփին առեղ Բոկանց Մի[...] րոց» խորագրուած փշրանքները:

Իմ գիտցած փոփոխակը հետեւեալն [է]:

«Մոկաց սարեր, պէտ-պէտ քարեր» գէօվանդ – պարերգ է:

Այդ շուրջպարին մասնակցում են եր[...] կու սեռից, երիտասարդ ջահէլներ, հա[...] սուն աղջիկներ, հարսներ ու մանկամար[դ] կանայք, որոնց մխախառնումն պարի [...] թագքին ձեռ – ձեռի աշխոյժ ոգեւորո[...] թեան թափ էր ստեղծում:

Գէօվանդին վարակիչ զուարճութիւն տալիս տեղական տարազը, թէ արայի թէ կանացի, տեղական գործ գլխանոց[ներ] կամ հագուստները:

Մոկաց պատմարդկանց տարազը հա[...] մանման է Տատախու տարազին, որն չալ – չալվար, չալ – չապիկ, որոց վր[այ] հագնում են Զուռ Բեազախկը: Մէջք[ին] փարթամ չալ գօտի, որ փաթոյթի [...] խուած է լինում Մոկացեան խանչ[...] ձերմակ կոթով, համբիշս շուրջ: Գլ[...] խին ձերմակ քեօլող, գունաւոր թաշկ[ի] նակի փաթթոցով, որի թելիկները [...] ծայերը ծփում են ճակտին եւ ունքերի[ն]:

КЕАНКИ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԿԱՏԱԿ ՄԸ

—o—

Հարոր չմոռցաւ յանձնարարել որ Ս. Յովհաննէս երթան ժամ մը վառեն: Այսպիսի յանձնարարութեան հարկ չկար: Այս նախադասութիւն միջոցը ձեռք պիտի առնէին արդէն: Գացին, մոմը վառեցին, աղօթքնին ըրին․ եւ նուաստաբար երթալով, նստան նուակ մը եւ անցան դիմաց, այսինքն Գատը – Գիւղ:

Դ.

Երկու երեք շաբաթներ էին յարմէհեալ Մաքրիկ Գատը – Գիւղ էր, Գրիգոր Էֆէնտիի տունը: Գիւղը, բնակարանը, սովորոյթներն այնքան տարբեր էին մինչեւ ցայն վայր իր տեսածէն, որ խեղճ աղջիկը կարող չէր հաւատալ թէ աշխարհիս մէջ կրնար այդպիսի բան մը լինել: Ծընած օրէն ի վեր գրեթէ միշտ սուգ առած էր․ այժմ խաղաղ ու հանդարտ, յաւեթեան մէջ, կեանքէն համ կառնէր․ կը զգար թէ աղբիւր շատ անուշ է երբ մարդ բան մը կը վայելէ աշխարհի մէջ:

Գրիգոր Էֆէնտի, ինչպէս սովորութիւն է ժամանակէ մը ի վեր լսել, «ազգային եւեւէլի վաճառական» էր եւ կը պատկանէր այն Կեսարացիներուն, որոնք դրամական հրապարակին վրայ թէպէտ յաջողած են ամիրաներու, սակայն կը ջանան իրենց չէնքն հիմնել աւելի հաստատ հիմերու վրայ: Այս Կեսարացիները գգացած են քաղաքակրթութեան պէտքը, բայց անոնց մէկ մասը կ'ուզէ որ այդ քաղաքակրթութեան մէջ որքան կարելի է ատտօրէն պահպանուին հայրենական աւանդութեանց նշխարներն:

Մասնաւորապէս հօր կը տանին իրենց կարգ մը տնտեսագիտական գաղափարներն — որոնք շատ անգամ «խնայողութիւն» բառին քաղցրալուր հնչմանը կ'ապաստանին, — անխտանց պահպանուին այդ քաղաքակրթութեան մէջ: Կեսարացիներուն այս «յառաջդիմական կուսակցութիւնը» որ «ոչ պահպանողական է, ոչ ալ արմատական», անհրաժեշտ հարկ տեսած է, իր նպատակին իրագործման համար՝ հետանալ «ազգականեալ» կեղրոններէ: Առանձնապէս Մարմարայի եզերքներն, անդ կ'ուզէ հիմնել այդ նոր քաղաքակրթութիւնը:

Սակայն ինչպէս ալ ճարտար միջոցներու դիմեն արդէօքի շատ չհեռանանք նախնի աւանդութիւններէ, բայց եւ այնպէս պատմութիւնը իր անդրդուելի օրէնքներն ունի: Կարծես թէ Հայոց համար պատմական օրէնք մըն է կամ պէտք գրկել կուրօրէն ամէն աւանդութիւն, կամ բոլորովին մոռացութեան տալ զայն. առանց միջին ճանապարհ փնտռելու: Ոչ մէկ ազգի մէջ գուցէ այնքան զգալի լինի հօր եւ զաւկի գաղափարաց միջեւ գոյացած տարբերութիւնը որքան մեր մէջ:

Այս ճշմարտութեան զգալի ապացոյցը կուտան Գրիգոր Էֆէնտիի զաւակներն: Վահրամ եւ Գոհարիկ երբ կը ձեմէին Մէօհիւրտարի պարտէզներուն մէջ, խօսելով մերթ ամենամաքուր հայերէն մը, մերթ լաւ ֆրանսերէն, դժուար պիտի ըլլար Կեսարիայէն նոր եկող աղայի մը համար գուշակել թէ անոնք զաւակներն էին իր հայրենակցին, Գրիգոր Էֆէնտիի, որ միշտ միեւնոյնն էր, եւ կը խօսէր օտար լեզուաւ բառադարձել հայրենական չէչներով: Ձեմ ուզեր ուրիշ խորհրդեր նկատմամբ երեւան եկած տարբերութիւններ մէջ բերել․ կը բաւականանամ յիշեցնելով թէ մինչեւ այսօր խումբ մը կանանց մէջ կը փնտռուի տակաւին Գրիգոր Էֆէնտիի հանդուցեալ կինը: Իր պակասը զգալի է երբ մի քանի պատկառելի տիկնայք մերթ ընդ մերթ ժողովելով կ'անիծեն իրենց մանչ զաւակաց դէմ լարուած դարաններն Պոլսեցի աղջկանց ու կանանց կողմանէ, եւ կը մերժեն այդ աղջիկներն, այդ կիներն այնպիսի չնորհափայլ ածականներով զորս աչուշտ հոս յառաջ բերելու համար մի քիչ գրական խիզախութիւն կ'անհ[...] նանք: Գրիգոր Էֆէնտիի տիկինն ա[...] ժանընտիր պետ մըն էր այդ յարգամ[...] ծար խումբին, եւ թէպէտ մինչեւ այն [...] բեն յաջորդներ ընտրուեցան, բայց [...] տագանդին ոչ ոք հաւասարած է: Գոհ[ա]րիկ իր վրայ գրուած յոյսերն ի դերև հանեց եւ մօրն բարեկամները շատ [...] ժառ աչքով կը նայէին անոր երեսը: Մենք կրնանք բսել հին անով խօսելով եւ եթէ այս բացատրութիւնները նախա[...] տինք մը չեն համարիր մեր աղջիկներ[ն] որ Գոհարիկ հրեշտակ մըն էր եւ այնպէ[ս] է մինչեւ այժմ իր ամուսնացած վիճակի[ն] մէջ:

Գոհարիկ այնքան ազնիւ էր որ օր[...] խիկ զգալի ըլլալ չտուաւ Մաքրիկի[ն] ան տան մէջ կար կարող աղջիկ մըն էր, բայց չէր կրնար գոցել թեթեւ ժպիտ մը Մաքրիկի անմեղ շարժումներու եւ խօս[...] քերու մասին: Այլ Մաքրիկ շատ վա[...] ժուեցաւ իր նոր կեանքի բարեկենդ[...] դժուարութեանց, որոնց մէջ էին գ[...] մը, պատառաքաղ մը վայելուչ կերպ[ով] գործածելու խնդիրներն: Գոհարիկ գե[...] րեթէ առանձնացեալ կեանք կ'անցընէր նշանուած էր․ նշանածը կը սիրէր Մաքրիկի նման աղջիկ մըն ալ քովն[...] նենալն ախորժելի եղաւ իրեն:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(4 Շար.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Բազմաթիւ հայ արուեստագէտներ՝ նկարիչ, քանդակագործ, երաժիշտ, դերասան եւայլն ապրած եւ ստեղծագործած են Թիֆլիսի մէջ։ Անոնցմէ շատերուն գործերը կը գտնուին վրացական թանգարաններու մէջ։

Թիֆլիսի արուեստներու թանգարանին մէջ կը գտնուին Յովհ. Այվազովսկիի, Յ. Յովնաթանեանի, Գ. Շամլինեանի, Փ. Թերլեմէզեանի, Ճ. Բաշինջաղեանի, Եղ. Թադեւոսեանի, Մ. Սարեանի, Ա. Կոջոյեանի ... թիւով 15 նկարիչներու գործեր։

Այվազովսկիէն կայ տասը իւղանկար գործեր, որոնց շարքին «Վենետիկ», «Ալեկոծ ծով» (1895), «Սեւաստապոլի գրաւումը» (1855), «Այա Տաղ», «Տեսարան Թիֆլիսէն» (1868), «Պայրընի այցելութիւնը Ս. Ղազարի կղզին», «Թուրք նաւաստիներու կողմէ թրքական նաւի մը գրաւումը՝ կովկասցի գերեվարուած կիներով» (1888) եւ այլ ստեղծագործութիւններ։

Ուշագրաւ է վերջին երեք նկարներուն պատմութիւնը։ 1840ին Այվազովսկի կը մեկնի Եւրոպա եւ երկար ատեն կը մնայ Իտալիա։ Հոն է, որ կը նկարէ «Անգըրը ծովուն մէջ», «Փոթորիկը», ապա երրորդ մեծ կտաւը՝ «Ծովափը»։ Այդ բարձրարժէք գործերը կ'արժանան մեծ գնահատութեան։ Երկու տարուան ընթացքին Այվազովսկին Իտալիոյ մէջ կը ստեղծէ քառասուն մեծ եւ փոքր գործեր։ Թէ որքան գնահատուեցաւ նկարիչը, կը վկայէ անգլիացի ծանօթ ծովանկարիչ Թըրների հետեւեալ խօսքը. «... Մեծ նկարիչ ... քու աշխատանքդ ինծի գերեց եւ ինծի համակեց բերկրանքը, քու վարպետութիւնդ բարձր է եւ հզօր, որովհետեւ հանճարը կը ոգեշնչէ քեզ»։

Մեծանուն ծովանկարիչը ներքին խոր պահանջ կը զգայ նաեւ գտնուիլ իր ժողովուրդին մշակոյթի մեծ օճախներէն մէկուն՝ Վենետիկի Ս. Ղազար կղզին, Մխիթարեաններուն մօտ։ Հոն է որ կը մտածէ եւ գծէ Պայրընի այցելութիւնը Մխիթարեաններու միաբանութեան նկարը։

1816 Դեկտեմբերին Պայրըն գտնուած է Ս. Ղազար, դիտած է վանքին հարուստ գրադարանը, ծանօթացած է հին ձեռագիրներու հազուագիւտ նմոյշներուն։

Մխիթարեանները Այվազովսկիին ցոյց կուտան «Պայրընի սենեակը», ուր ան սորված է հայերէնը, ուսումնասիրած է հայ հնագրեան գանձերը, խօսակցած է հայ մատենագիրներու հետ։ Այվազովսկի այս այցելութեան տակ գծած է «Պայրընի այցելութիւնը Ս. Ղազար կղզին» իւղանկար կտաւը։

Հեռուն խաղաղ ծովն է, ձերմակ ամպատատուներով։ Պարզ ու ջինջ է երկնակամարը՝ սպիտակ ամպերու թեթեւ քօղը երեսին։ Առաջին շարքին վրայ նաւակն է, ուրկէ ափ կ'իջնէ Պայրըն՝ պատանիի մը ընկերակցութեամբ։ Վանականներու խումբը կը դիմաւորէ այցելուն։ Պայրընի դէմքը եւ կեցուածքը ցոյց կուտան անոր յուզուած կեցուածքը։ Անգլիացի բանաստեղծը կը բարեւէ հայ պատկառելի վանականները։ Նկարին տակ հայերէն մակագրուած է «Այվազեան»։ Այվազովսկի իր շատ գործերուն տակ հայերէն ստորագրած է։

Ահա այս հազուագիւտ նկարն է, որ իբրեւ արժէքաւոր գանձ կը պահուի արուեստներու թանգարանին մէջ։

«Կովկասցի կիներու գերի տանող թրքական նաւուն գրաւումը ռուս նաւաստիներու կողմէ» գործը գտնուած է 1952ին, շատ վնասուած վիճակի մէջ։ Ներկայիս նորոգուած է։

Վրաստանի արուեստներու թանգարանը կը գտնուին Յ. Յովնաթանեանի «Զինուորական աստիճանաւորներ»ու, «Մելիքով ամուսինները»ու, «Անյայտ մարդ»ու դիմանկարները եւ ուրիշներ։

Թիֆլիս ապրած եւ ստեղծագործած է Շամշինեան։ Աւարտած է Պետերբուրգի արուեստներու ակադեմիան եւ նկարչութիւն դասաւանդած է Ներսիսեան դպրոցին մէջ Թիֆլիս։ Թանգարանին մէջ ցուցադրուած են նկարիչին «Ղէյմարա», «Շէյթան պազար», «Գիւղացի», «Հին Թիֆլիսը», «Վիրաւոր զինուորը» եւ այլ՝ թիւով 4 իւղաներկ նկար եւ վեց գծագրութիւններ։

Տասը կտաւ ունեցած է հայ ինքնուս նկարիչ Վանօ Խոջաբէկեան։ Ապրած է Թիֆլիսի Հաւլաբար թաղին մէջ, խարխուլ տուն մը։ Զքաւոր ընտանիքի զաւակ, մանրավաճառ եղբօր մօտ աշկերտ, իսկ այնուհետեւ հոգեպարծ, «Ունիոն» ոճարանի սպասաւոր — ահա նկարիչին կեանքը։ Պատանի Վանօն նկարած է ոճարանին ցուցանակները, գործի երեսի վրայ ձգելու գինով։ Այսօր, երբ կը դիտէք արուեստներու թանգարանին եւ Թիֆլիսի պատմա–ազգագրական թանգարանին մէջ գտնուող տասնեակ մանրանկարները, իւղաներկ գործերը, ձեր աչքին առջեւ կը պատկերանայ հին Թիֆլիսը, մարդիկը՝ իրենց կենցաղով, վարք ու բարքով։ Յաջող նկարներ են «Քեփխէն տուն կը դառնան», «Օրթաճալայի մէջ», «Հին Թիֆլիսցիները» գործերը։

Բաշինջաղեանի գործերէն Թիֆլիս կը գտնուին «Լիճը», «Ձմեռնային փէյզաժ», «Սեւան կղզին» եւայլն։

1957ին թանգարանը ցուցադրած է Փ. Թերլեմէզեանի «Վանքը» եւ «Ձմեռը Սեւանայ վանքին մէջ» նկարները։

Թանգարանին ցուցադրութեան բաժնին մէջ զգալի թիւ կը կազմեն նկարիչ Եղիշէ Թադեւոսեանի իւղաներկ կտաւները՝ ընդամէնը 13 գործ, այդ շարքին մէջ «Արեւածագ», «Վենետիկ», «Պէյրութ», «Հայ կիները», «Հերյաղա», «Բորժոմի» գործերը։

Թանգարանին մէջ պատկառելի թիւ կը կազմեն նկարիչ Ա. Կոջոյեանի աշխատանքները։ Նաեւ ուրիշ հայ նկարիչներու գործերը։

Հ. ՄԵՐՈԲԵԱՆ

Ոտքերին Մոկսում պատրաստուած կօշիկներ եւ սալեր։

Կանանց տարազը նոյնքան տեղական էր։ Երկար լայն շրջազգեստ։ Գոյնին կարած տեղական նաղշով ասեղնագործուած փեշտիմալ։ Գլխի ծամերը կրում էին վարսակալ, տեղական բառով ծամկալ։ Պարանոցին կապած արծաթեայ փնջեր։ Պարանոցից վար, թիկունքում կախուած էին ոսկեայ հիւսուած ծամերի փնջիկներ, որոց ամէն մէկը իր վրայ կրում էր արծաթից շինուած ծաղկաքանդակ լայն օղակներ։

Մոկաց աշխարհի այր թէ կին իրենց մէջ մարմնացնում էին Լեռնային գաւառի ընաշխարհի ամբողջ վարքթամութիւնը։ Նրա անդնդախոր գիպինդերի (?), ծաղկանց ու ջրերի կարկաչը ցոլացնող Մոկացու իւրայատուկ տարազը, որոնց մէջ նշմարելի էին վանեցական գաւառներու մնացորդները կամ հետքերը։

Հ. ԿՈՍՈՅԵԱՆ

(Շար.)

ԸՄՊԵԼԻՆԵՐՈՒ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆ

Քուէյթի մէջ ըմպելիներու առեւտուրը, ինչպէս եւ անոնց պատրաստութիւնը այլեւս արգիլուած է ու քրէական օրէնքը կը նախատեսէ մինչեւ տասը տարուան բանտարկութիւն։ Ըմպելիներու խնդիրը հարկ եղաւ վիճաբանութեան նիւթ դառնալ Մեճլիսին մէջ, ուր ան քուէարկուեցաւ մեծամասնութեամբ։ Պէտք է ըսել, էթ այս միջոցառումը հետեւանք է կրօնական նախապաշարումներու եւ հոգեւորականներու ճնշումին։ Ամբողջ չարունակ իմամները մզկիթներուն մէջ քարոզեցին խիստ ըմպելիներու արգիլման, այսպէս կոչուած Ընկերային վերափոխման մարմինը, յուշագիր մը ներկայացուց, իսկ կղերականները ճնշում բանեցուցին Մեճլիսի անդամներուն վրայ։ Իրր արդիւնք այս ճնշումներուն, վերոյիշեալ օրէնքը քուէարկուեցաւ, սակայն կառավարութիւնը, ինչպէս եւ Քուէյթի առեւտրականները բնաւ հաճոյքով չընդունեցան զայն։ Պէտք է նկատի ունենալ, որ ըմպելիներու առեւտուրը բարձրացաւ հինգ հարիւր հազար սթերլինի, բայց այդ, թոյլատրուած է օտար ուխիքի պաշտօնեաներուն։ Եւ ատ այս՝ ուխիքի շիշը, որ Քուէյթի մէջ կը ծախուէր չափազանց աժան՝ մէկ սթերլինի, արդէն հասաւ 15 սթերլինի։ Շահոյթը անշուշտ պիտի գտնէ անգլիական «Կրէյ Մըքքենզի» ձեռնարկութիւնը, որ ըմպելիներու առեւտուրին մենաշնորհը ունի Քուէյթի մէջ։ Տեղացի առեւտրականները որքան պիտի ուզէին որ իրենք եւս մասնակից ըլլան այս շահոյթին, բայց ինչպէս թոյլատրել տեղացի մահմետական վաճառականներուն առեւտուր ընել կրօնքով եւ օրէնքով արգիլուած ապրանքով մը։ Անոնց համար բաց կը մնայ միայն մաքսանենգութեան ճամբան, որ գիւրացած է շնորհիւ այն իրաւութեան, որ դրացի Իրաքի մէջ ազատօրէն կ'արտադրուի թէ գարեջուր եւ թէ օղի։ Մաքսանենգութիւնը տեղի կ'ունենայ նաեւ Պարսից նաւահանգիստին ճամբով, դէպի ուր այժմ կը դիմեն շատ անդամ աւելի շատ «ճամբորդներ»։ Միւս կողմէ շատցած են այն պարագաները, ուր մարդիկ ըմպելին փոխարինելու համար կը խմեն օդեկոլոն, մեթիլ-ալքօլ, առողջապահական ալքօլ եւ ալքօլ պարունակող զանազան դեղեր։ Մեթիլ-ալքօլով թունաւորուածներէն մեռած են երեսուն հոգի, իսկ 55 հոգի խնամքի տակ են հիւանդանոցներու մէջ։

Այսպիսով, Քուէյթի մէջ, տեղի կ'ունենան երեսունական թուականներուն Մ. Նահանգներու մէջ տեղի ունեցած ընկերային ծանօթ իրադարձութիւնները, իբր հետեւանք ըմպելիներու արգիլման։

Թ. Ա. Թ.

ԿԱՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

1800 թուականներուն երկրագունդի բնակչութիւնը մէկ միլիարդէն աւելի էր։ 1930ին երկու միլիարդի հասած էր, իսկ 1960ին՝ երեք միլիարդի։ 1964ի ընթացքին մարդկութեան աճը եղած է 68 միլիոն, բնակչութեան ընդհանուր թիւը ըլլալով երեք միլիարդ 302 միլիոն։ Այս կը նշանակէ, թէ օրական ծնած են 200.000 հոգի, կը նախատեսուի, որ 1975ին երկրագունդի բնակչութեան թիւը ըլլայ չորս միլիարդ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Երեւանի մէջ երկու Հայեր կը խօսակցին.

— Ի՞նչ նմանութիւն կայ համայնավարութեան եւ հորիզոնին միջեւ, կը հարցնէ առաջինը։

— Չեմ գիտեր, կը պատասխանէ երկրորդը։

— Այն նմանութիւնը կայ որ, հորիզոնին պէս, համայնավարութիւնն ալ, քանի կարծես թէ կը մօտենայ, ան կը հեռանայ քեզմէ, կը յարէ առաջինը։

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (174)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Շուքին կողմը Յովհաննէս Թադուարին նկարը կար, սակայն անոր դէմքին մօրուքը միայն կ'երեւէր։ Միւս նկարն ալ բոլորովին սեւցած էր, քիթ մը ու կէս դէմք մը միայն կ'երեւէին եւ գրուած անուն մը «փերենի»։

— Բարեկամներ, — ըսաւ Տաղօ հանդիսաւոր լռութեան մէջ, — խմացէք թէ մեկի համար կարգը՝ որուն տարիներէ ի վեր կը սպասէինք։

Ձայնը մեծ զանգակի մը կը նմանէր։ Բայց մը լուռ կեցաւ. զուգէ մտածութիւն մը ծածկեց։ Ապա կարծես բաժակները հաւասար լցնելու համար ամէնօրեայ ձայնով շարունակեց.

— Հրամանատար Մեքչէի ընկերս բէչ առաջ յանձնեց ինծի բերդի ամերուն աղեկագիրը։ Քիչ շատ արդէն գիտէք, անով հանդերձ հարկաւոր կը տեսնեմ կարդալ, լսեցէք եւ խմացէք։ Խնդրեմ Գրիգոր, կարդա։

Ու թուղթը Գրիգորին երկարեց, որ այս տեսակ բաներու մէջէն աւելի աշխոյժ ու գիտուն կ'ելլէր՝ քան ծերունի Շուքան։ Գրիգոր յօժարակամ կարդաց.

— Էկէր բերդին ուժերը 1552 Սեպտեմբեր 9ին։

— Այսինքն այսօր, — աւելցուց Տաղօ։

— Բերդը այսօր ունի երկու հարիւր ներքին ձիաւոր, ներքին հետեւակ նոյնքան, Էկէրէն ու շրջակայքէն 875 հրացանաւորներ ներս կանչուած։ Մեծապատիւ տէր Ֆրանկիսկոս Փերենի ղրկած է քսանըհինգ մարդ։ Տէր Գէորգ Փերենի ղրկած է շուրջ երկուհարիւր մարդ։

Մեքչէի գլուխը ցնցեց.

— Անոնցմէ հազիւ յիսուն հոգի մնացին այսօր։

Ու փոքրիկ աչքերով եւ սուրբ դէմքով գնդապետի մը նմանցաւ։

— Ես ի՞նչ կրնայի ընել, — մայլայան, — ես հոն եմ։

Ու սուրը շառաչեցուց։

Տաղօ հաշտարար կերպով միջամտեց։

— Հեկեսիչ բարեկամս, ո՞վ կը խօսի քու մասին։ Հանիպալին ալ ունեցած է վատ զինուորներ։ Թէեւ անոնք բոլորն ալ ուժեղ էին։

Գրիգոր շարունակեց կարդալ.

— Նոյնպէս Բաշայէն եկան երկու հարիւր կամաւորներ։ Ահա ուրեմն, — ակնարկ մը նետեց Հեկեսիչին, — Բաշէն ալ ունի կորիւն մարդիկ։

Ու շարունակեց.

— Մունջ կրօնաւորները (Թրաքիեաններ) չորս վարձկաններ ղրկեցին։ Էկէրի կանոնիկոսներու ժողովը ինը հոգի։

— Ի՞նչ հոգի, — մռլտաց Թոմաս Պոյքի, Պորչայի հրացանակիրներու գնդապետը, — անոնք հարիւրէն աւելի զինուոր ունին։

— Դրամով ալ չտուին, — պատասխանեց Տաղօ կարուկ կերպով։

Ցիկեսի, կանոնիկոսներու գնդապետը ոտքի ելաւ. սակայն Տաղօ նշանացուց զինք բռնելով.

— Եղբայր, խնդրեմ ուրիշ անգամ բանակցինք։ Սատանան անգամ չի կպչիր կանոնիկոսական ժողովին։ Էկէր քաղաքը Հեւէշ գաւառին մէջ է, իսկ բերդը Պորչայի մէջ։ Առաւելէն անդին Հեւէշ է, իսկ ասդին Պորչա։ Գրիգոր շարունակէ, միայն թէ քիչ մը աւելի աշխոյժ ըրէ։

Գրիգոր շարունակեց կարդալ աշխուժօրէն եւ բնական ձայնով։ Ցանկը բաւական երկար էր։ Շարոշ, Տիէօմէօր, Սեփեշ, Ունկ, ու բոլոր այդ քաղաքները ղրկած էին քանի մը զինուոր։ Եասի ժողովրդապետը առանձին քառասուն մարդ ղրկած էր. կեցցէներ պատուեցին։

Վերջապէս Գրիգոր դարձաւ ձայնը բարձրացուց.

— Ուրեմն երկու հազարէն հարիւրով պակաս ենք, (այսինքն 1900 հոգի)։

Տաղօ սեղանին շուրջ նստողներուն վրայէն պտըտցուց նայուածքը ու կեցաւ Հեկեսիչի վրայ, ու քաջալի գնդապետին նայելով շարունակեց.

— Ասոնց հետ կրնանք հաշուել նաեւ բերդի այն մարդիկը, զոր ներքին ծառայութիւններուն համար կանչած եմ. տասներեք սափրիչներ, ութ մսագործ, երեք կօշկակար, չորս դարբին, հինգ հիւսն, ինը ջաղացպան ու երեսուներկու գիւղացի, որոնք կրնան օգնել թնդանօթներու քով։ Յարձակումի ժամանակ անոնք ամէնքը կրնան զէնք գործածել։ Հաշուելով նաեւ Ղուկաս Նաղին, զոր Ս. Յովհաննէսի գլխատման օրը ղրկեցի քսանըչորս հոգիով Սոլնոքի առջեւ, որ ամէն վայրկեան կրնայ հասնիլ, — բաւ նայուածքը Մեքչէին դարձնելով։

Ու շարունակեց.

— Այսպէսով ալ բաւական թիւով ենք, բայց ես Նորին վեհափառութենէն կը սպասեմ զինուոր օգնութիւնը։

Ծերունի Ձէձէի ձեռքով օդին մէջ հարուած մը տուաւ հըմ–հըմ ընելով։

— Կամաց, տէր Ձէձէ, — անոր նայեցաւ Տաղօ, — հիմա այլեւս այնպէս չէ՝ ինչպէս երբեմն։

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Կը խնդրուի ծանուցանել՝

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՀՈՎԱԿԵԱՆԻ

(Նախկին ուսուցչուհի Պոլսոյ Դպրո-ցասիրաց վարժարանին)

կսկծալի մահը որ տեղի ունեցաւ Ուր-բաթ, Փետրուար 26ին Մոնմորանսիի հանգստեան տան մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է, Երկուշաբթի Մարտ 1ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ա. Ինճէեան, Տէր եւ Տի-կին Գ. Գէորգեան, Տէ եւ Տիկին Տոքթ. Ա. Ինճէեան, Պ. Ս. Ինճէեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Ինճէեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատար-ուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՅԱԿՈԲ ԻՆՃԷԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին, Փարիզի Ս. Յով-հաննէս Մկրտիչ եկեղեցին:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

Այս առթիւ ընտանիքը կը նուիրէ 100 ֆրանք զոյգ ծերանոցներուն: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեց-ւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ Ալ-ֆորվիլի հասարակութեան թէ այս Կի-րակի հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ողբացեալ Թաղականներու յի-շատակին:

Կը խնդրուի Ալֆոթվիլի հաւատացեալ համայնքէն ներկայ ըլլալ այս հոգեհան-գստեան պաշտօնին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնա-ճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պ. Վա-զարշակ Թէրզեանի եւ ընկերուհի Այտըն-եանի ողբացեալ Տիկին Լիւսի Թէրզեանի մահուան առթիւ եւ երեսուն ֆրանք կը նուիրէ հայ զինուորներու:

Ֆ. Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնա-ճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Վարսենիկ Մկրեանի, իրենց մօր Այրի Տիկին Ֆիլոռ Գաբրիէլեանի մահուան առթիւ եւ երեսուն ֆրանք կը նուիրէ տեղւոյն կարօտեալներուն:

×

Ֆ. Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնա-ճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Այրի Տիկին Էլէն Բիւզանդի իր ամուսնին Բենօ Քիւթիւքեանի զաւակէն եւ փեսային մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի երեսուն ֆր. կը յատկացնէ տեղւոյն հիւանդներուն:

×

Ֆ. Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնա-ճիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ Այրի Տիկին Նազլու Կակոյեանէ տասը ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Ֆիլոռ Գա-բրիէլեանի մահուան առթիւ:

Նոյն առթիւ շնորհակալութեամբ ստա-ցած է նաեւ Այրի Տիկին Զապէլ Կարա-պետեանէ երեսուն ֆրանք փոխան ծաղ-կեպսակի եւ Տէր եւ Տիկին Արամ Դա-ւիթեանէ քսան ֆրանք:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ՕՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի եւ շրջանի Հայ Ազգային Միութեան:

Կազմակերպութեամբ Կրթական մարմ-նոյ:

Այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3.30ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Րիւ Պուալօ:

Կը խօսի՝ Տօն «Վարդանանց»ի խմաստի մասին՝ ԴԱՒԻԹ ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ:

ԼԻՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մեծ Պահոց Կիրակիներուն յաւարտ Ս. Պատարագի, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենայ «Արեւագալի» արա-րողութիւն:

Իսկ ամէն Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ ե-րեկոները, ժամը 5ին, տեղի պիտի ու-նենայ «Խաղաղական» եւ «Հսկման» ա-րարողութիւնք, որոնց ընթացքին պիտի տրուի նաեւ աւուր պատշաճի քարոզ:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը յայտարարէ Մարսէյլի Հայութեան թէ 1915ի Ապրիլեան նահա-տակներու յիսնամեակի ի յիշատակ կը հրաժարի Ապրիլի ընթացքին իր տարե-կան պարահանդէսէն: Վարչութիւ-նը Մարտ ամսուան ընթացքին կը ձեռ-նարկէ հանգանակութեան մը, ի նպաստ իր բարենպատակ ձեռնարկներուն,— հա-յերէնի դասընթացք, հիւանդներու այցե-լութիւն, Օգափ. կայան եւն.: Այս առ-թիւ կոչ կ'ընէ Մարսէյլի հայրենակիցնե-րուն որ իրենց սրտաբուխ նուէրներով քաջալերեն, ապահովանման եւ իրեր-օգնութեան այս աշխատանքը, իրենց մասնակցութեամբ:

ՀՍԿՈՒՄ

Մեծ Պահոց ընթացքին ամէն Հինգշաբ-թի, երեկոյեան ժամը 6.30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կը կա-տարուի Հսկումի արարողութիւն եւ կը խօսուի աւուր պատշաճի քարոզ՝ սկսեալ այս Հինգշաբթիէն (4 Մարտ):

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մարտ 7էն սկսեալ, Մեծ Պահոց բոլոր Կիրակիներուն, յաւարտ պատարագի կը կատարուի Արեւագալի ժամերգութիւն:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18 ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ընտանեկան խնջոյք Տէսինի մէջ, կազ-մակերպուած Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին:

Այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

Կը խօսին՝ ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ եւ ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Ճոխ պիւֆէ, մատչելի գիներով:

Գեղարուեստական բաժին ու անակըն-կալներ:

Կը հրաւիրուի Տէսինի Հայութիւնը ան-խտիր: Մուտքը ազատ է

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Փառատօնը այս տարի կը լրացնէ իր քսանամեակը: Կիրակի, Մարտ 14, ժամը 14.30ին Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, հովանաւորութեամբ Փարիզի հա-մալսարանի տեսուչ՝

ԺԱՆ ՌՈՇԻ

ի նպաստ համալսարանական ուսանող-ներու բուժարաններուն ուր կը դարման-ուին բոլորը առանց զանազանքի կամ ազգի խտրութեան:

Կը մասնակցին 14 ազգերու ժողովրդա-կան խումբերը: Խօսք կ'առնէ համալսա-րանական բուժարաններու ընդհ. տնօրէն

ՏՈՔԹ. Տ. ՏՈՒԱՏԻ

Խճողումի տեղի չտալու համար կը խնդրուի այժմէն ապահովել տոմսերը դիմելով Սորպոնի դռնապաններուն:

Գին.— 6, 5, 4 եւ 3 փրանք:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի, ժամը 10.30ին, հոգեհան-գստեան ձայնաւոր պատարագ:

ՓՕԼ ՏԻՒ ՎԷՌԻ ՄԱՐՔԻԶԻՆ հոգւոյն համար:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝

Գերպ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

THEATRE DE PLAISANCE

111, Rue du Château, PARIS (14e)
(Métro : Pernety)

Ուրբաթ, Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը ժամը 21ին

ԺԱՆ-ԺԱՔ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

կը ներկայացնէ հայ մշակոյթի գանձերը

CHANT PROFOND D'ARMENIE

Décors : MADELEINE LOUYS
Régie : J. J. ASLANIAN
avec Robert Darame, Jacques Degor, Eve Griliquez, Liliane Jeney et Philippe Chauveau

Textes français de Luc-André Marcel et Gérard Hékimian.

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԱԶԳ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Ազգ. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը՝ Հինգշաբթի, (Մարտ 18), երեկոյեան ժամը 20.30ին, 32բ Րիւ տը Թրէվիզ:

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլ-լալ: Արգելք ունեցողները, բնորութեանց կրնան մասնակցիլ գրաւոր զրկելով իրենց քուէները:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի «Խանասոր» խումբին կողմէ, հովանաւորու-թեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութեան:

Շաբաթ, Մարտ 6, ժամը 21էն մինչեւ լոյս, Ցրդ թաղամասի քաղաքապետարա-նին սրահը,

ՓԼԱՍ ՍԷՆ – ՍԻՒԼՓԻՍ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Արտասանութիւն.— Օր. Մարի Ջօյանեան, Պ. Կարօ Թորոսեան: Երգ՝ ՄԿՐ-ՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ, ընկերակցութեամբ Կարպիս Աֆրիկեանի:

Հայկական պարեր՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Նայիրի»ի պարախումբի կողմէ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ « ՀԻՒԱՆԴՏԵՍԸ »

Հեղ. Նշան Պէշիկթաշլեան, բեմադրութիւն՝ Բ. Հապէշեան:

ժամը 23էն ետք եւրոպական պար:

Նուագախումբ ղեկավարութեամբ՝ ՓԱՍՔԱԼ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

34ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպուած, Փարիզի շրջանի, սկաուտներուն, գայլիկներուն, երէցներուն, խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներու կողմէ:

Կիրակի, Մարտ 7 կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

SALLE DE LA CHIMIE

28 bis, Rue St-Dominique — PARIS (7e) — Métro : Invalides

Պիտի ներկայացուի սկաուտական գունաւոր ֆիլմ մը ձմեռօրէն եւ սկաուտա-կան կեանքը:

Երգախառն ներկայացումներ գայլիկներու կողմէ հայկական պարեր եւ երգեր, սկաուտներուն եւ գայլիկներու կողմէ թատերական ներկայացում՝ հայերէն:

Փարիզի շրջանի հայ արիներուն նուագախումբը պիտի նուագէ հայկական եւ սկաուտական եղանակներ:

Սկաուտական պարեր եւ խաղեր, արտասանութիւններ հայերէն:

ՄՈՒՏՔ 10 ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ ՊԻՒՖԷ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզեան շրջանի բոլոր խումբերուն:

Մարտ 28ին, Շիմիի սրահը

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Մարտ 23, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 20.45ին

THEATRE DES ARTSի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

66, Rue Rochechouart — Métro : Anvers - Cadet

Կը ներկայացուի

ՓՕԼ ԿԱՎՈՅԻ խիստ ծիծաղաշարժ մէկ կատակերգութիւնը

ԱՆՈՅՇ ՓՈՐՁԱՆՔ

4 ԱՐԱՐ

(Հայերէնի թարգմանուած Ա. ԱԼԵԱՆԱՔԵԱՆԷ)

Գլխաւոր դերակատարութեամբ

ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ, ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆԻ, ԼԻՒՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ եւ ՅԱԿՈԲ ՍՏԱՄՊՕԼՑԵԱՆԻ:

Ինչպէս նաեւ մասնակցութեամբ փիէր Թերզեանի, Վիքի Մոստիչեանի, Սարգիս Մոստիչեանի եւ Նատիա Թօփուզեանի:

Բեմադրութիւն՝ Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Pour les billets s'adresser :

U.G.A.B., 11 Square Alboni, PARIS (16e) — TRO. 03-18.
Mme BAKERDJIAN, 35, Rue de Trévise, PARIS (9e) — PRO. 61-10.
Mme MARKARIAN, 32, Rue de Trévise, PARIS (9e) — TAI. 65-44
« Maison MASSIS », 21, Rue Saulnier, PARIS (9e) — PRO. 16-88.
THEATRE DES ARTS, 66 Rue Rochecouart, PARIS (9e) TRU. 05-12 et TRU. 14-33
H. PALOUYAN, 43, Rue Richer, PARIS (9e) — PRO. 25-46.

ԵՒՐՈՊԱՅԻ

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՐՏԱԴՐԻՉԸ

ՀԷԼՎԱ ԹԱՀԻՆ
ԼՈԳՈՒՄ ՇԱՐՈՑ
Սուսամ - (ՌՈՃԻԿ)
ՀԷԼՎԱ ՎԱՐԴԷ-ԱՆՈՅՇ

LE BOSPHORE MARQUE DÉPOSÉE

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...

CHOC-ALVA • CHOCO-LOC

Ste le BOSPHORE
SIÈGE SOCIAL
2, Rue Louis Astouin Marseille (2ème)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 6 ՄԱՐՏ

SAMEDI 6 MARS 1965

Le Numéro : 0,30 Fr.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — 10250 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — No 10.250

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

Միջին Արեւելքի խաղաղութեան սպառնացող բոլոր խնդիրներու չորքին առաջին կարգի վրայ կը գտնուի Պաղեստինի արաբ գաղթականներու հարցը, որ անլոյծ կը մնայ 1948էն ի վեր:

Արաբեւիսրայէլեան պատերազմի ամէնէն սաստիկ օրերուն Պաղեստինի արաբ բնակիչներէն շուրջ 800.000 հոգի իրենց կեանքը փրկելու համար լքեցին տուն-տեղ եւ ապաստանեցան դրացի արաբական երկիրները, — Յորդանան, Սուրիա, Լիբանան եւ Կազա, որ մաս կը կազմէ Եգիպտոսի:

Խաղաղութեան վերահաստատումէն վերջ անոնք կը յուսային վերադառնալ իրենց հայրենի բոյները եւ տէր դառնալ իրենց լքեալ գիւղերուն ու կալուածներուն:

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը քանիցս զբաղեցաւ այս գաղթականներու հարցով եւ բանաձեւեր քուէարկեց, ջատագովելով անոնց Պաղեստին վերադարձը:

Ձայն բարբառոյ յանապատի:

Մինչ այդ, իր հովանաւորութեամբ եւ նիւթական օժանդակութեամբ գործող միջազգային Նպաստամատոյց մարմինը (Ունրա) ստանձնեց բախտէն հալածական այս դժբախտներու տեղաւորումն ու հոգատարութիւնը:

Տարեկան հսկայ գումարներ կը ծախսուին այս նպատակներուն համար:

Տասնեօթը տարուան ընթացքին մեծ յաւելում կրած է գաղթականներու համրանքը, իբրեւ հետեւանք նոր ծնունդներու, տարեկան 42000 հոգի:

Ներկայիս Նպաստամատոյցի ցանկերուն վրայ արձանագրուածներու թիւն է 1.250.100 հոգի, հետեւեալ բաժանումով, — 54 առ հարիւր Յորդանան, 23 առ հարիւր Կազա, 13 առ հարիւր Լիբանան, տասը առ հարիւր Սուրիա: Մեռնողներու թիւն է տարեկան շուրջ 8000 հոգի: Որով տարեկան աճումն է 34000 անձ:

Գաղթականներու կէսը 18 տարեկանէն վար է, ծնած ըլլալով տարագրութեան մէջ: Նպաստամատոյցը 56 քէմփերու մէջ տեղաւորած է գաղթականներու հարիւրին 39ը, — 24ը Յորդանանի մէջ, 15 Լիբանան, ութ Կազա եւ ութ Սուրիա:

Վրաններու տակ ապրողները տեղափոխուած են խրճիթներու մէջ: Հինգ հոգինոց ընտանիքի մը յատկացուած ինը քառակուսի մեթր տարածութեամբ մէկ սենեակ:

Գաղթականներու հարիւրին 61ը կ'ապրին քէմփէրէն դուրս՝ գիւղերու կամ մեծ քաղաքներու արուարձաններուն մէջ:

Շատեր տարիներու ընթացքին հիւրընկալ երկիրներու մէջ տեղացիներու հետ նոյնացած են, սակայն կը պահեն «Պաղեստինցի գաղթական»ի հանգամանքը: Արձանագրուած են Նպաստամատոյցի ցուցակներուն վրայ եւ անկէ կը ստանան սննդեղէնի իրենց բաժինը:

Քէմփերու մէջ ապրողները աւելի նախանձելի վիճակ մը ունին քան դուրսինները, որոնցմէ շատեր կը դիմեն Նպաստամատոյցին՝ նոյն առաւելութիւնները վայելելու համար:

Իւրաքանչիւր քէմփի մէջ դպրոցներ կան մանչերու եւ աղջիկներու համար, ինչպէս նաեւ բուժարաններ եւ սննդեղէնի բաշխման կեդրոններ:

Նպաստամատոյցի տարեկան տեղեկագիրը, որ այս տեղեկութիւնները կը հաղորդէ, կ'աւելցնէ թէ դպրոցներու թիւն է 403, ուսուցիչներունը՝ 9284, վարժարաններունը՝ 223: Նախակրթարանները վեց դասարան ունին: Յաջող աշակերտները երեք տարի կը հետեւին բարձրագոյն նախակրթարանի դասընթացքներուն:

1964 Մայիսին դպրոց յաճախողներու թիւն էր 145.458, որոնց 83.038ը մանչ, 62.420ը աղջիկ: Ասոնցմէ զատ 54.700 գաղթականի զաւակներ կը յաճախեն հիւրընկալ երկիրներու դպրոցները, Նպաստամատոյցի օժանդակութեամբ:

Տեղեկագրին համաձայն, գաղթականներու հարիւրէն 40էն 50ը թշուառ վիճակի մէջ կ'ապրին: Հարիւրէն 30էն 40ը մասամբ կը հոգան իրենց ապրուստը, իսկ հարիւրէն տասնէն քանը հաստատուն գործի տիրացած են:

Նպաստամատոյցը նիւթական աղբիւրի նուազումին պատճառաւ կ'ուզէ կրճատել օժանդակութիւնները, սակայն գաղթականները կը բողոքեն:

1965ի համար Նպաստամատոյցին պիտի տրամադրուի 38 միլիոն տոլար, որուն 23 միլիոնը պիտի տան Միացեալ Նահանգները: Անգլիոյ բաժինն է չորս ու կէս միլիոն տոլար, Ֆրանսայինը՝ 250.000 տոլար (1951ին կը վճարէր երկու միլիոն 857.000 տոլար):

Գաղթականները չեն կրնար նոյնատարկալ դառնալ յաւիտեան: Միակ լուծումն է անոնց վերադարձը դէպի հայրենի տուն: «Ձուլում»ի խնդիր չկայ անոնց համար:

Արաբական Լիկան իր օրակարգի հրատապ խնդիրներէն մէկը դարձուցած է զայն եւ ամէն առթիւ բանաձեւեր կը քուէարկէ: Վերջին անգամ որոշեց ստեղծել «Պաղեստինի Ազատագրութեան Կազմակերպութիւն» մը, որ պիտի ունենայ իր կանոնաւոր բանակը եւ «Ֆէտայի»ները:

Պաղեստինի գաղթականներուն ներկայացուցիչ Շուքէյրի արդէն իսկ Կազայի մէջ ձեռնարկած է կամաւորներ արձանագրել, իբրեւ նախապատրաստութիւն:

Յորդանանի ջուրերուն օգտագործման հարցը աւելնալով Պաղեստինի արաբ գաղթականներու վերադարձի կնճռոտ խնդրին վրայ, տագնապ մը աւելի կը ծանրացնէ արաբեւիսրայէլեան վէճը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱԿԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՑՈՅՑԵՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ՓԱՐԻԶ

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԸ ՄԻՋԱՄՏԵՑ

Մոսկուայի մէջ ամերիկեան դեսպանատան դէմ ցոյց մը շատ բուռն բնոյթ առած է Հինգշաբթի օր, բայց այս անգամ խորհրդային ոստիկանութիւնն ու նոյնիսկ Կարմիր Բանակը միջամտած են խիստ կերպով, մեծ դժգոհութիւն պատճառելով հինգ հազար ցուցարարներու, որոնք բաղկացած էին ափրիկեցի եւ ասիացի ուսանողներէ:

Ամերիկեան դեսպանատունը բողոք մը ներկայացուցած է այս առթիւ «գնահատելով հանդերձ ոստիկանութեան ճիգերը»: Դեսպանը իր բողոքագրին մէջ, շեշտած է.— «Կը գնահատեմ բազմաթիւ ոստիկաններու քաջ ճիգերը պաշտպանելու համար Մոսկուայի ամերիկեան դեսպանատունը, սակայն խորհրդային իշխանութեանց պաշտպանութիւնը անբաւական եղած է: Պարիսպները գրաւած էին միայն երեսուն մեթր հեռու դեսպանատան վանդակապատերէն»:

Արտաքին Նախարար Կրոմիքօ ընդունելով ցաւ յայտնած է դեսպանին եւ աւելցուցած է թէ յետագային խորհրդային իշխանութիւնները յաւելեալ միջոցներ ձեռք պիտի առնեն ապահովելու համար դեսպանատան ապահովութիւնը:

Մոսկուայի ցուցարարները բախումներ ալ ունեցած են ոստիկաններուն հետ զորս «ֆաշիստ» որակած են եւ յարձակած են միլիցներուն վրայ: Այդ միջոցին տասը ցուցարարներ ձերբակալուած են, աւելի կատաղեցնելով իրենց ընկերները, որոնք պահանջած են անոնց ազատ արձակումը, պահապան սպայէն: Այս վերջինը սակայն յայտնած է թէ իրենց ընկերները «լաճեր» են եւ ազատ չեն արձակուիր: Ցուցարար ուսանողներէն մէկը պատասխանած է.— «Ի՞նչ տպաւորութիւն պիտի ունենան Միացեալ Նահանգներու մէջ: Պիտի կարծեն թէ ոչ մէկ բան կ'ընէք իրենց դէմ Վիէթնամի մէջ: Աշխարհականները կը պաշտպանէ՞ք»: Սպան պատասխանած է.— «Կը համակրինք ձեզի, բայց դէմ ենք խուլիկանութեան»:

— Ընկերական ոգին, ի՞նչ կ'ընէք:

— Ատոր ընկերական ոգի կ'ըսէք, 5 ոստիկան վիրաւորեցիք:

Փարիզի մէջ, նոյն օրը, պատասխանելով ծայրայեղ ձախ շարժումներու կոչերուն, քանի մը հարիւր հոգի հաւաքուած են ամերիկեան դեսպանատան

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Օրը Օրին

ԽԱՆՈՒԹԻՆ… ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

— Իմացած ըլլալու էք, հարկաւ, որ այս տարի Մեծ Ջարդին յիսնամեակն է…

— Մեծ Ջա՞րդ… Ո՞ր ջարդը … Անչափ ունինք որ…

— Ըսել կ'ուզեմ, 915ի Եղեռնին …

— Ի՜նչ կ'ըսես, եղբայր, աղջափ եղա՞ւ որ… վաթսուն տարին անցաւ «երկիր»էն գալս … Անանկ որ միտքս չէ … Յիսուն տարի՜, հա՞… Պատմէ՛ նայինք, ի՞նչ եղաւ, ինտո՞ր եղաւ … Դո՞ւն ին-տոր ողջ մնացեր ես … Ըրել է տանկ, հա՞… Ճիմի՛, սրտեղէն երկու հատ հայ-պոլ շինէ նայիմ … Յիսո՜ւն տարի … Տարիներն ալ ի՜նչ շուտ կ'անցնին եղեր:

— Այո՛, ինչպէս կ'ըսէի, յիսուն տարի առաջ, այս օրերս, մեր ոխերիմ թշնամին մեր վրայ յարձակեցաւ եւ մեր անմեղ եղբայրները, քոյրերը եւ զաւակները կոտորեց …

— Ի՜նչ կ'ըսես, եղբայր… Գէշ լուր տուիր… քանի մը հարիւր հոգի կորսնցուցած ըլլալու ենք …

— Ելէ՛ք …

— Քանի մը հազա՞ր… Հի՞նգ, վե՞ց…

— Միլիոնը անցէ՛ք …

— Մի՛ չափազանցեր… Աղջա՛փ, հա՞ … վա՜խ, վախ, վա՜խ… Ուրի՞շ ինչ ըրաւ …

— Պատմե՞մ, ժամանակ ունի՞ք …

— Ունի՛մ, ունի՛մ… Միայն թէ կեցիր աս «Ուեսթըրն»ը չփախցնենք … Մէ՛կ կողմէն նայինք, միւս կողմէն դուն պատմէ՛ …

— Այո՛, ինչպէս կ'ըսէի, մեր ոխերիմ թշնամին կատղած գազանի մը նման յարձակեցաւ մեր հայրենիքին վրայ … Նախ, երիտասարդները ժողվեց տարաւ … Յետոյ, հրաման հանեց թէ «վաղը առտու ամէնքդ ալ ճամբայ պիտի ելլէք, ձեր ունեցածը չունեցածը ձգեցէք մեզի, մենք հոգ կը տանինք »… Ժողովուրդը ճամբայ ինկաւ դէպի Արապիստանի անապատները …

— Անապատ բառուծր բնաւ չեմ սիրեր … Դուն Արիզոնայի անապատները տեսա՞ծ ես… Մէջէն անցած եմ, Բէտիլը-քով,, անտանելի բան է… Նայէ՛, նայէ՛ աղջկան ետեւէն ինկան … վե՞րջը ինչ եղաւ …

— Մեր աղջիկները *հարեմ* տարին, մեր հարսներուն միսերը պատառ-պատառ ըրին որ նոր Հայեր աշխարհ չգան, ծերերուն թեւէն բռնեցին գետը նետեցին, մեր ճազուկները … Ջարդեցին ու ջարդեցին …

— Վա՛յ անպիտաններ, նայէ՛ աղջիկը բռնեցին … Մե՜ղք եղաւ … Բայց, հիմա տղաքը պիտի հասնին … Աս տղուն խաղալը շատ կը սիրեմ … վե՞րջը ինչ եղաւ …

— Մեր ունեցածը գրաւեց, մեր եկեղեցիները քանդեց, մեր դպրոցները, վանքերը ախոռի վերածեց, մեր խաչերը իր *փատիշահ*ին նուէր տարաւ … Ջերկրներ՛մ, մեր շինարար ժողովուրդին նախնին քրտինքով ծաղկաստանի նմանող մեր Հայաստանը աւերակ ըրաւ …

— Աւերակ ըսիր, միտքս բան ինկաւ… Դուն Իտալիա գացե՞ր ես, Պոմպէյի աւերակները տեսե՞ր ես… Ան ի՜նչ բան է, եղբայր … Նայէ՛ ես քեզի չըսի՞ — տղաքը եկան հասան, Հիմա աղջիկը պիտի ազատեն… Ամա՛ն, շուտ ըրէք … կնի՛կ, հոս եկուր նայէ ի՜նչ աղուոր պատմութիւն է … Դուն ըսելիքդ ըսէ, անկանջիս մէկը քեզի …

— Այո, աս գէշ բաները ասկէ յիսուն տարի առաջ պատահեցան … Ցաւալին հոն է որ մեր բարեկամները, մեզի պէս քրիստոնեայ, մարդասպանները չբռնեցին …

— Տեսա՞ր, բառծս եղա՞ւ, եկան աղջիկը ազատեցին … Հիմա բռնողները դատարան պիտի տանին … Ճիմի, տղաս, աս զաւաթները նորոգէ … Դուն ինծի մի նայիր, շարունակէ… կնի՛կ, տեսա՞ր ի՜նչ աղուոր աղջիկ է…

— Այս տարի, ուրեմն, Մեծ Ջարդին տարեդարձն է … Ամէն տեղ մեր զոհերուն համար աղօթք պիտի ըսեն, գիրքեր պիտի հրատարակուին, ճառեր պիտի խօսուին … Աշխարհի բոլոր ազգերուն պիտի պատմենք մեր քաշածները … Դրամի պէտք կայ …

— Առանց դրամի բա՛ն չ'ըլլար … Ո՜վ գիտէ ի՜նչ ծախսած են աս պատմութեան համար … Ճիմի, տղա՛ս, աս յայտագիրը ինծի տուր նայիմ … «Մատմազէլ Ֆիֆին » քանի՞ն կը սկսի… Վա՞յ, հիմա պիտի սկսի եղեր… Կնի՛կ, խոհանոցը ձգէ՛, եկո՛ւր նայէ … Դուն շարունակէ … :

— Ուրեմն, Վարդապետը զիս ճօղի դրկեց որ ձեր սրտէն բխած նուէրը մեր յանձնեմ …

— Է՜, հիմա ատ ըրածդ եղա՞ւ, եղբայր…

Ես ի՞նչ մեղք ունիմ ատ ջարդերուն մէջ… Ես, ինտոր որ ըսի, վաթսուն տարիէն աւելի է որ դուրս ելած եմ … Հա՛, նայէ ըսեմ, եթէ մեր հայ ազգէն տասնոցի մը չափ օգուտ տեսած ըլլայի նէ, ատ բառծդ խելքիս կը հասնէր … Բայց, եկուր տես որ ես իմ ճակտիս քրտինքով մարդ եղեր եմ … Տօ՛, աղէկ միտքս ինկաւ, քիչ մնաց պիտի մոռնայի … Բարեկամ, այս տարին 1965ը չէ՞նք…

— Այո՛ …

— Աղէկ որ ըսողը դուն ես,— եկող Ապրիլ 10ին իմ խանութս ալ կ'ըլլայ ճիշդ յիսուն տարեկան… Կնի՛կ, տարեդարձնիս է եղեր, ճայն չես հաներ … Բարեկամ, դուն զնա՛ ատ ձեր վարդապետին ըսէ որ իմ խանութիս տարեդարձը աւելի առաջ կուգայ, թող ինծի համար ալ ծունկ մը աղօթք ընէ, թող ինծի համար ալ գիրք մը գրէ … Որովհետեւ, հասկցո՛ւր իրեն որ ազգ բառծդ իր ջարդերով չէ որ ազգ կ'ըլլայ, այլ իր… խանութներով… Նորէն հրամեցէք …

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեց բանաստեղծ Հ. Վահան Վ. Յովհաննէսեան, Վենետիկի Մխիթարեան Ուխտէն, որ քանի մը օրուան համար Փարիզ կը գտնուի:

ՅՈՒՄՆԱՄԵԱԿԸ

ԱՆՀԵՐՔԵԼԻՕՐԷՆ ԱՐԴԱՐ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ

Փէյրութի «Լ'Օրիան»ի խմբագիր Ռընէ Աժիուրի, հետեւեալ խմբագրականը բոտորագրած է Մեծ Եղեռնի յիսնամեակին եւ հայկական դատի մասին, փորձելով ստհմանել հայկական պահանջներու քաղաքական անդրադարձները Մերձաւոր Արեւելքի մէջ.—

Նշան մը՝ բազմաթիւ ուրիշներու կարգին. Մերձաւոր Արեւելքի երկիրներու Հայ համայնքը այս տարի կը տօնէ Թուրքիայէն իր բռնագաղթին յիսնամեակը, կը ծանուցանէին երէկ թերթերը։

Այս տօնակատարութիւնը այս օրերուն յանկարծ ծնած գաղափար մը չի թուիր ըլլալ։ Քանի մը ամիս առաջ, այս սիւնակներուն մէջ խօսելով համայնքային եւ ազգային որոշ քաղաքականութեան մը մասին, որ կը ձգտի 14–18ի պատերազմի վաղորդայնին Արեւելքի մէջ կազմուած Պետութիւններու տարանջատման, իբրեւ օրինակ կը յիշէինք քրտական, կիպրական, իսրայէլեան եւ քանի մը այլ պարագաներ, որոնք կը խօսին չըջանը։ Այն ատեն, ընթերցողուհի մը պատասխանած էր մեզի «Լ'Օրիան»ի մէջ. մի մոռնաք Հայերը, կ'ըսէր ան, երբ կը թուէք «տաք օճախները»... Նամակին կ'ընկերանար քառաթերթ քարթ մը, որ տակաւին մեր աչքին առջեւ կը գտնուի։ Առաջին էջին վրայ, գունաւոր պատկեր մը քանդումներու, կախաղաններու, այրիներու եւ որբերու, 1915–1965 յիշատակութեամբ. երրորդ էջին վրայ՝ գունաւոր քարտէս մը «Հայաստանի Հանրապետութեան, ըստ Ուիլսընի խոստումներուն, եւ այլ հայկական հողեր»։ Եւ իր վերջապէս, սա գրութիւնը, չորս լեզուներով. «1915ին, մէկուկէս միլիոն անմեղ Հայեր զոհ գացին Թուրքերու կատարած ցեղասպանութեան եւ անոնց հողերը բռնագրաւուեցան։ 1965 տարին այս անմոռանալի ողբերգութեան յիսնամեակն է։ Այսօր, աւելի քան երբեք, քաղաքակիրթ աշխարհը արդարութիւն կը պարտի հայ ժողովուրդին. հայկական հողերը պէտք է ազատագրուին թրքական գրաւումէն եւ վերադարձուին իրենց օրինաւոր տիրոջ»։

Անհաւասիկ գրութիւն մը որ, անշուշտ յստակ եւ կտրուկ ըլլալու առաւելութիւնն ունի։ Ցեղասպանութեան եւ բռնագաղթին ոգեկոչումը պատրաստութեան մէջ է երկար ժամանակէ ի վեր։ Անոր կ'ընկերանայ հողային եւ նիւթական պահանջ մը։ Մեր նամակագիրը պատահմամբ չէր պատասխաներ մեզի. մի մոռնաք Հայերը, երբ կը թուէք «տաք օճախները»։

Քիւրտիստան, Իսրայէլ, Հայաստան, երկու Կիպրոս, երկու Պաղեստին, երկու Թուրքիա (կամ երեք), երկու Իրաք... երկու Եմէն (Շաֆէի եւ Զէյտի)... կարելի է շարունակել. մարոնիներ, տիւրզիներ, շիիներ, սիւննիներ...։

×

Կարելի չէ չխոնարհիլ հայ ժողովուրդի մարտիրոսութեան առջեւ։ Արեւելքի մէջ ոչ մէկ ժողովուրդ այսքան ենթակայ չէ եղած հալածանքներու եւ հարստահարութեանց։ Լիբանանի մէջ, ուր հայկական զօրաւոր համայնք մը արմատացաւ, կարելի է միայն շեշտուած համակրանք ունենալ այս աշխատաւէր, կորովի ժողովուրդին հանդէպ, որուն օրինապահութիւնը հանդէպ լիբանանեան պետութեան՝ տոկաց բոլոր փորձութիւններուն։

Լիբանանի Հայերը, լայն չափով մը շաղուեցան լիբանանեան ընտանիքին մէջ եւ կը վայելեն լաւ ներկայացուցչութիւն մը Խորհրդարանէն ներս։ Այս պատճառով, վերջին ընտրութիւններուն, Հայ Թեկնածուներու եւ այլ Թեկնածուներու միացեալ ցանկի գրութեան դէմ մղուած պայքարը շատ վնասակար էր։ Հիմա է որ կ'ըմբռնուի անոր անդրադարձը։

Այս հաստատումէն ետք, պէտք է մտածել տարողութեանը եւ քաղաքական հետեւանքներուն մասին, որ ներկայ կացութեան մէջ, կրնայ ունենալ հողային այս պահանջը, որ կը թուի ընկերանալ 1915ի ջարդերուն ոգեկոչման։

Անշուշտ, առաջին հերթին, հայկական պահանջը կ'ուղղուի Թուրքիոյ։ Բայց եթէ այդ պահանջը գործնապէս առաջ տարուի, կարելի չէ զայն չառնել ազգային եւ համայնքային վէճերու ընդհանուր սահմանին մէջ, որոնք այսօր խնդրոյ առարկայ կը դարձնեն Մերձաւոր Արեւելքի քարտէսը։

Եթէ Իսրայէլ կրնայ պահանջել (եւ ստանալ) նախ հողամաս մը եւ ապա հաստատուիլ Նացիներու ոճիրներուն համար, բնական է, եւ անհերքելիօրէն շատ աւելի արդար է, որ Հայերը, որոնք երբեք չէին լքած իրենց պապենական հողերը, իրենք ալ իրենք նոյնքան իրաւասու նկատեն նոյն հատուցումները ստանալու։ 14–18ի պատերազմի ընթացքին, ստացած էին Պալֆուրի կողմէ Հրեաներուն եղած խոստումներուն նման խոստումներ, ու եթէ այն ջարդերը, որոնց զոհերը եղան, աւելի հին են քան Գերմանիոյ մէջ Հրեաներուն ենթարկուած ջարդերը, կարելի չէ սակայն մոռնալ զանոնք։

Եթէ իրենց կարգին Քիւրտերը ինքնավարութեան ցանկութիւն կրնան ունենալ, աւելի պատճառ մը կայ որ ունենան նաեւ Հայերը, որոնք հին մշակոյթի մը ու փառաւոր պատմութեան մը տէր են...

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Բ.

1948ին, բարեգէշ նախաձեռնութեամբ Հայպետհրատի, Երեւանի մէջ հրատարակուեցաւ Պարոնեանի երկերու լիակատար ժողովածուն։

Դժբախտաբար, ես ունիմ միայն 11րդ հատորը, որուն նիւթերը, «Անկէ – Անկէ» խորագրին տակ, առնուած են «Թատրոն» (1875–1877), «Մեղու» (1872–1873) եւ «Խիկար» (1884–1887) երգիծաթերթերէն, որոնց միակ խմբագիրն էր Պարոնեան։

Քաղաքական – յեղափոխական երգիծանքի սուր ալաքներ կան այս նիւթերուն մէջ, որոնք խնամքով հաւաքուած եւ դասաւորուած են Փրոֆ. Արսէն Տէրտէրեանի խմբագրութեամբ եւ որոնք անմատչելի պիտի մնային ինծի պէս շարքային ընթերցողներու, առանց Հայպետհրատի «շնորհակալ» նախաձեռնութեան։

Քանի մը կարճ քաղուածքներ՝ նաեւ այս հատորէն, առանց մեկնաբանութեան։

×

Իմմիրի կուսակալ Քայսերլի Ահմէտ փաշա Յովհաննէս Վէմեան անուն Հայ մը եւ իր ընտանիքը քանակոծելով դուրս հանել կուտայ իրենց ժառանգած տունէն, որ պարտքի փոխարէն ասոնց ձրգուած էր Թուրք վաճառականի մը։

«Ուղերձ առ Քարսերլի Ահմէտ փաշա» խորագրին տակ, Պարոնեան կը գրէ.

«Ով Քայսերլի Ահմէտ փաշա, ձեր այս քաջասրտութիւնը բոլոր աշխարհ հիացուց. կանանց վրայ յարձակելու եւ զանոնք նուաճելու համար շատ ուժ եւ քաջութիւն ունենալու է մէկը, եւ դուք ձեր քաջութեամբը, շատ դիւրութեամբ յաջողեցաք կնիկները սրով նուաճել։ Ապահով եղէք, որ եթէ կանանց դէմ պատերազմ մը հրատարակուի, բանակին հրամանատարը դուք պիտի ըլլաք։ Հաստարակութիւնը շատ շնորհակալ է ձեզմէ, որ առանց Պոլիսէն զօրք ուզելու կրցաք քանի մը կնիկներ ու պզտիկ տղաքներ զսպել, անոնց թեւը, գլուխը կոտրելով եւ արեան մէջ թաթխելով։ Հաստարակութիւնը դարձեալ շնորհակալ է ձեզմէ, որ այդ կնիկները եւ պզտիկ տղաքները կախել չտուիք, որովհետեւ քաջութիւն ցուցնելու փափաքը կրնար ձեզ պէտք հոն մղել։

«Ընդունեցէք, տէր, մեր յարգանաց ոչ այնչափ խորին հաւաստիքը եւ աշխատեցէք ուրիշ գաւառաց կնիկներն ու տղաքներն ալ սրոք եւ բրոք զանակոծելով՝ ձեր քաջասրտութեան ապացոյցներէն զմեզ չզրկել» («Անկէ – Անկէ», էջ 28–29)։

Նոյն Թուականներուն (1875), ռուսթուրք պատերազմի նախօրէին, խօսելով Մուշի հայ բնակչութեան դէմ կատարուած անլուր հալածանքներուն եւ հարստահարութեանց մասին, մեր քաջարի երգիծաբանը կը գրէ.

«Կարինէն ղրկուած նամակ մը կ'ըսէ թէ Մշոյ ազգայինք, վերջապէս յուսահատելով Քիւրտերուն երեսէն կրած հարստահարութիւններէն, խմբով մահմետականութեան դիմելու մտադիր են եղեր»։

Ապա, խօսքը ուղղելով Մուշի Հայերու, կ'աւելցնէ.

«Ձենք ուզեր Մշոյ հարստահարեալ ազգայնոց սիրտը վիրաւորել, բայց կը հարցունենք, թէ Քիւրտերն իրենց գործած միջոցին իրենք ձեռուընին կապած կը նստէի՞ն։

«...Ի՞նչ օգուտ կ'ընէ ամէն օր դանգատ գրել, երբ դուք ձեր վիճակը բարւոքելու միջոցները չէք գործադրեր ու միայն կուլաք։

«...Ձեր հառաչանքներէն այնպէս կը հասկցուի, որ կուսակալը Մշոյ Հայոց ոտքերն ու ձեռքերը կապել տուած է եւ Քիւրտերուն ալ հրաման ըրած է, որ ...

ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԿԱՏԱԿ ՄԸ

Ժամանակին մեծ մասը կարի նուիրած էր։ Նշանուած աղջիկները շատ գուրգուրանօք կը հսկէին իրենց օժիտի պատրաստութեան, վասնզի իրենց կանանց փառասիրութեան պաշտօնական առաջին ցուցահանդէսն է այն։

Վահրամ եւս շատ քաղաքավարութեամբ կը վարուէր Սամաթիացի աղջկան հետ եւ կրնանք ըսել մինչեւ իսկ ընտանի լինելու չափ յառաջ կ'երթար։ Այս երիտասարդը գրեթէ քանիերկու տաբեկան էր, բաւական սիրուն, երկայնահասակ, խարտեաշ։ Դէմքը ճանչցողները կրնային ըսել թէ մի սկեպտիկեան էր. գրօսանքի մէջ չափազանց խղճի մտօք չարժիլն իր կենաց կանոնը չէր։ Մենք չենք զարմանար եթէ այդ տասնեւվեց տարեկան մեծ աչքերով, սեւ մազերով, միջահասակ, աղուոր աղջիկը Վահրամի փորձութիւնը շարժեց։ Հեղինակ կին մը ըսած է թէ՝ սէրը կը ծնի երբ այր մը եւ կին մը առաջին անգամ իրարու կը հանդիպին։ Եթէ այդ վայրկեանն անցընեն առանց վտանգի, կրնան ապահով լինել թէ այնուհետեւ հարկադրեալ չեն զիրար սիրելու։ Ահա կարծիք մը որուն ճշմարտութիւնը փորձել յանձնարարելով մեր ընթերցողներուն մենք սաչափը կ'ըսենք թէ մեր սէր ամէն անգամ որ զգացում մը կ'ունենայ կնոջ համար, պէտք չէ միշտ սէր անուանել այդ զգացումը։ Արդարեւ Վահրամ առաջին անգամ որ Մաքրուհին տեսաւ, հաճոյք մը զգաց. բայց միթէ այդ հաճոյքը սէր անուամբ կրնա՞նք մկրտել։ Իսկ անմեղ Մաքրիկը բոլորովին տարբեր դրութեան մէջ էր։ Ի՞նչ էր սէրը. այդ բառը անծանօթ էր այդ աղջկան որ եւ ոչ իսկ պարզ ընթերցանութիւն մը գիտէր։ Բայց սակայն զգացում մը արտայայտող բառը եթէ շատ անգամմեղ անծանօթ է, այդ չի նշանակեր թէ զգացումը գոյութիւն չունի մեր մէջ։ Միրոյ զգացումը Մաքրիկի սրտին տիրապետող զգացումն էր։ Այդ սէրն առատօրէն կը շռայլէր իր հօրը, հարսին, եղբօրորդւոյն համար, եւ այժմ ալ հոգւով եւ մարմնով նուիրուած է Գոհարիկին, այնքան այդ աղջկան ընթացքը խոր տպաւորութիւն ըրած էր իր պարզ սրտին վրայ։ Անձնուէր լինելու համար ստեղծուած էր ձկնորսին աղջիկն, եւ երբ Վահրամ իր քաղաքավարական բացատրութիւնները միացնելով իր ասպետական շարժումներուն յարձակում կ'ընէր այդ անմեղին վրայ, վստահ էր թէ յաղթանակն իրեն պիտի մնար։ Մեր գրութեան շրջանակը չներեր երկարօրէն պատմել այն ամէն ճշմարտութիւնները զոր Վահրամ ի գործ կը դնէր, անտարբեր եղանակաւ մը, այնքան անտարբեր որ կարծես իր ամէն ըսածը բնական էր։ Մեծարանքի խօսքեր առ մի անփորձ աղջիկ՝ յաղթանակի դրաւական կրնան համրուել։ Բայց երբեմն Վահրամի խօսքերը մինչեւ անխոհեմութեան սահմանները կը հասնէին։ Օրինակի համար, օր մը կը խօսէին իրենց մերթ ընդ մերթ հիւր եղող մի քանի երիտասարդներու ամուսնութեանց վրայ. Մաքրիկ ալ կարծիք կը յայտնէր — սկսած էր վարժութիւն ունենալ կարծիք յայտնելու։

— Բայց, ըսաւ Վահրամ, բան մը կայ զոր չեմ կրնար ըմբռնել. ի՞նչպէս կարելի է որ երիտասարդ մը օրիորդ Մաքրիկն անգամ մը որ տեսնէ, այլ այնուհետեւ կարող լինի ուրիշ մը սիրել եւ ուրիշի մը հետ ամուսնանալ։

Եթէ այս մեծարանքի տրիտուրն ընծայուէր սրահներու մէջ մեծցած աղջկան մը, այն քամակը մի քիչ խոնարհեցնելով կը գոհանար. բայց Մաքրիկ այս արարողութեանց անվարժ էր տակաւին, եւ միայն շառագունեցաւ. երեսներուն կարմրութիւնն այնքան զգալի եղաւ որ Գոհարիկ չըմմացաւ եղբօր յանդգնութեանը, եւ ֆրանսերէն յանդիմանեց զինքն ըսելով.

— Ցիմա՞ր ես, ի՞նչ ես, ինչո՞ւ համար խեղճ աղջկանը այդպիսի խօսքեր կ'ընես։ Վերջը չե՞ս մտածեր։

Զէ, վերջը շատ լաւ կը մտածէր. այսպիսի պարագաներու մէջ ինչ որ երիտասարդ մը կ'ըսէ, ամէն անգամ թեթեւութեամբ չարտասաներ բառերը։ Վահրամի միակ պատասխանը եղաւ երթալ դաշնակին առջեւ նուագել «Սթէլլայի» կտորը, մին այն կտորներէն, որոնք աղջկան մը սիրտը վեր ի վայր կ'ընեն մանաւանդ երբ չգտնուիր երիտասարդ մը հրաբորբոք սլաքներու ազդեցութեան ներքեւ։

Մաքրուհի քովի սենեակն անցաւ, շատ յուզուած էր, բայց գոհունակութիւն կը զգար։

Դ.

Ցունիսի իրիկուն մըն էր. Գրիգոր էֆէնտի ընթրիքի չէր եկած. սեղանին միայն Գոհարիկ, Վահրամ եւ Մաքրիկ ներկայ էին, շատ զուարճանալով ճաշերնին ըրին եւ գինին մի քիչ չափն անցաւ։ Վահրամ գլանիկ մը ալ հրամցուց Մաքրիկին որ իբր զբօսանք բերանը առաւ, քիչ մը ծխեց եւ ետ դարձուց, բայց այդ մէկ վայրկեանը կը բաւէր որ գինւոյ ազդեցութիւնը սաստկանար։

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(5 Շար.)

առնց արտերը, այգիները, դպրոցներն ու եկեղեցիները այրեցէք, աւերեցէք, կործանեցէք : Եթէ այսպէս քանդեցէք, բացայայտ ըսէք, իսկ եթէ չէ՝ խօսք է, բացայայտ ըսէք, իսկ եթէ չէ՝ խօս – է, թողանեցէք, որ Քիւրտերը եկեղեցին կողոպտած ատեննին մենք կը յօրան – ջէինք, թէ մեր ընտանեաց պատիւը բըռ – նաբարած ատեննին մենք աղէն տամա կը խաղայինք» : (էջ 36) :

Անիկա այլեւս երգիծանք չէ, այլ ըմ – բոստութեան, Մովսէսի պատգամին հե – տեւելու հրաւէր մը, կոչ մըն է պարզա – պէս : Քիւրտերը ձեր եկեղեցին կողոպ – տած ատեն դուք ի՞նչ կ'ընէիք ըսել՝ մօ – տաւորապէս կը նշանակէ ըսել — ինչո՞ւ աչքի տեղ աչք, ատամի տեղ ատամ չհա – նեցիք :

Պարոնեան մեղադրանքի բաժին մըն ալ ուղղած է Ազգ. Ժողովին եւ Պոլսոյ կեդ – րոնական վարչութեան. « Խեղճերն ան – դին կը հարստահարուին, մենք ասկից սահմանադրական հրահանգ կը ղրկենք անոնց ...» :

Ի՞նչ կ'ուզէր, որ ղրկէին : Բայց պարզ չէ՞ միթէ ...

Այս կէտին մէջ միայն Րաֆֆին կրնայ մրցիլ Պարոնեանին հետ : Թերեւս աւելի ճիշդ կ'ըլլար ըսել՝ միայն Պարոնեանը կրնայ մրցիլ Րաֆֆիի հետ :

Մուշի հարստահարութեանց տեղեկա – տուութիւնը հրատարակուած էր «Թատ – րոն»ի 1875 Նոյեմբեր ութի թիւով : Եր – կու շաբաթ ետք, 1875 Նոյեմբեր 22ին, լոյս կը տեսնէ հազիւ քողարկուած բողոք մը Թուրք «բարեխնամ» կառավարու – թեան դէմ :

« Հայաստանէն հասած լուրերը վեր – ջապէս կը յայտնեն, թէ հարստահարու – թիւնը Մշոյ կուսակալ կարգուած է, թէ հարստահարութիւնն է Մուշը կառավա – րողը :

« Զկայ հոն ոչ սատցուածքի ապահո – վութիւն, ոչ կենաց եւ ոչ ալ պատուոյ երաշխաւորութիւն, այլ կայ յափշտակու – թիւն, մարդասպանութիւն, պատուոյ բռնաբարում եւ վերջապէս այն ամէն չա – րիքներն, որ կառավարութիւն չունեցող քաղաքի մը մէջ միայն կրնան գործուիլ» :

Այս նախաբանէն ետք, Թերթը սեւ շըր – ջանակի մէջ հրատարակած է Կարինէն « Մասիս»ի ղրկուած նամակ մը, ուր կ'ըսուի, ի միջի այլոց.

« Քաղաքս հասած լուրերը եւ մասնա – ւոր տեղեկութիւններն զՄուշ մեծ յուզ – ման եւ վտանգի մէջ կը նկարագրեն. անխուսափելի եւ ծանրակշիռ վտանգի ենթարկուած է հոնտեղի ազգայնոց վի – ճակը : ... Այգիները կը կտրեն, կը ճմ – լեն, կ'ոչնչացունեն, եւ եթէ հոն անձ մը դիմացնին ելնէ՝ դանակով կը զար – նեն, հնձանները, դէզերն ու մարագները կ'այրուին, ուր որ հայ մը տեսնուի, խաչ եւ հաւատք կը հայհոյեն, մանուկ աղ – ջիկներէն մինչեւ ծեր, այր եւ կին առ – հասարակ կը դանակոծուին Տաճիկներէն» (էջ 38) :

Լուրը տալէ ետք, Պարոնեան կը խոր – հրրդածէ :

« Արդեօք տպագրական տեսչութիւնը կը ներէ՞ մեզ այս անլուր վայրենու – թեանց, բարբարոսութեանց ու գազա – նութեանց տակ հեծեծող մեր եղբարց կականաբարձ հառաչանաց արձագան – գել, անոնց հետ արտասուել – քարձ գլխով եւ մեր սրտէն արիւն հոսեցնե – լով մեր տխուր ճակատագրին ողբալ : Արդեօք, կ'ըսենք, տպագրական տեսչու – թիւնն գոնէ այս շնորհը կ'ընէ՞ մեզ, թէ՞ մեր սրտին, զգացմանց ու արտասուաց վրայ ալ տիրելու իշխանութիւն ունենա – լով մեր դժբախտութիւնն ողբալն ալ կ'արգիլէ ...» (էջ 38) :

Հպատակութեան լուծ մը չէր միայն պարտադրուածը Թուրքիոյ մէջ, այլ գե – րութեան լուծ մըն էր պարզապէս : Եւ Մուշի Հայերը — ուրիշ Հայեր ալ — « հարստահարութենէ խալսելու յոյսով կրօնափոխութեան դիմել կ'որոշեն » :

Բ. ԹԱՇԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԻՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ԴԱՏԸ

ԽՄԲ. — Միացեալ Նահանգներուն մէջ, Հայ Օգնութեան Միութիւն կոչուած հսկայ եւ բազմաճիւղ կազմակերպութիւ – նը, որ Հայ Կարմիր Խաչ կը կոչուէր քսան տարի առաջ, երբ Պատգմ. Ժողով կը գումարէր 1945ին, յանուն Պատգմ. Ժողովին հետեւեալ հեռագիրը ղրկած է նախագահ Ռուզվէլթին : (Ի՜նչ լաւ կ'ըլ – լար, եթէ մէկը թան – գործ ընէր, Հայ Դատին շուրջ ստեղծուած այս նոր տեղե – կին առթիւ, եւ հաւաքէր այն բոլոր վա – ւերաթուղթերը, որոնք կը ներկայացնեն մեր ազգային ցանկութիւնները, ձեռ – նարկները, գիրքի ձեւով հատոր մը տա – լու համար մեզի : Զկրցանք հատոր մը կազմել օտար պետութեանց դիւաններէն եւ մատենադարաններէն հաւաքել ինչ որ կը վերաբերի այս հարցին՝ արծարծելու համար միջազգային հետաքրքրութիւնը, գէթ մեզի օգտակար կ'ըլլար հայկական հատոր մը Հայ Դատին պատմութեան մասին :

Հ. Կ. Խաչը, որ կը ներկայացնէ հայ – կական ծագում ունեցող ամերիկեան քա – ղաքացի հազարաւոր կիներ, եւ 24րդ Պատգմ. Ժողովին, գումարուած Պոս – թըն, որոշեց խնդրել ձեզմէ՝ նկատի ու – նենալ համաշխարհային երկու պատե – րազմներու հայ զոհերը, որոնք ցրուած են աշխարհի չորս կողմերը :

Դուք որ յայտարարած էք, թէ Միաց – եալ Նահանգները եւ իր Դաշնակիցները կը մղեն այս պատերազմը բոլոր մեծ ու փոքր ժողովուրդներու ազատութեան եւ աշխարհի խաղաղութեան համար, վըս – տահ ենք որ ձեր լուրջ նկատառման ար – ժանացնէք մեր այս խնդրանքը :

Մենք կը հաւատանք, որ հայ ժողո – վուրդին վիճակը բարուքելու համար՝ անհրաժեշտ է ընդարձակել Խորհ. Հա – յաստանի սահմանները, անոր կցելով ա – րեւմտեան Հայաստանի նահանգները, որպէսզի Թուրքիա եւ ուրիշ տեղեր շատ աննպաստ պայմաններու մէջ ապրող մեր ազգակիցները պատեհութիւն ունե – նան վերահաստատուելու իրենց հայրենի հողերուն վրայ :

Համոզուած, որ համաշխարհային տե – ւական խաղաղութիւն չի կրնար գոյու – թիւն ունենալ, որքան ատեն որ կան ժո – ղովուրդներ, որոնք տուն չունին եւ կ'ապրին փճացուելու տեւական սպառնա – լիքին տակ, մենք վստահ ենք, որ Դուք պիտի բարձրացնէք ձեր հեղինակաւոր ձայնը եւ պիտի գործածէք ձեր ազդեցու – թիւնը՝ դարմանելու համար այն բոլոր անարդարութիւնները, որոնց ենթարկը – ւեցան Հայերը վերջին տասնամեակներու ընթացքին :

Վստահ ենք նաեւ, որ մեր կուսակ ա – մուսինները ու զաւակները, որոնք ամէն ապացոյց տուին եւ կուտան իրենց հայ – րենասիրութեան, գոհացում պիտի ըզ – գան այն գիտակցութեամբ, թէ մեր նա – խագահը եւ կառավարութիւնը պիտի ը – նեն իրենց կարելին՝ հայ ժողովուրդի արդար պահանջները գոհացնելու հա – մար » :

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մարդկութեան յարատեւ բազմացու – մը եւ անոր սնունդ հայթայթելու դըժ – ուարութիւնները, ծանր մտահոգութիւն – ներու դուռ բացած են գիտնականներու աշխարհին մէջ : Յառաջացէմ երկիրնե – րու գիտնականները հողը աւելի բարեբեր եւ արդաւանդ դարձնելու եւ անկէ առա – ւելագոյն արդիւնք ձեռք բերելու համար երկինքի անձրեւներու գթութենէն չեն սպասեր հողին բարիքը եւ առատութիւ – նը, այլ կը դիմեն գիտական այլազան միջոցներու :

Հողերու, մանաւանդ մաշած եւ սպա – ռած հողերու բարելաւումին ծառայող քիմիական պարարտանիւթերուն զուգըն – թաց, շատ գիտնականներ խորհած են հիւլէական շողարձակումներու մասին : Եթէ հիւլէական ուժը պիտի ըլլայ մարդ – կութեան շարժիչ ուժը, անոր վառելա – նիւթը կամ նոր քարիւղը, կարելի չէ՞ արդեօք խորհիլ, որ ան կարեւոր դեր մը ունենայ նաեւ հողերու բերրիութեան բը – նագաւառին մէջ :

Քիմիական զանազան նիւթերու՝ ինչ – պէս փոսփորի, քալսիթի, բնակիրի (քալսիում) եւ այլ նիւթերու տարանջա – տումով պատրաստուած ռատիօ – գործօն համադեղները (իզօթօփները) իրենց մուտքը գործեցին բժշկական, կենսաբա – նական գիտութիւններու, ինչպէս նաեւ երկրագործութեան եւ ծաղկեմշակութեան մարզերուն մէջ : Այս նպատակով, սա – տիումի եւ ուրանիումի աղերու լուծոյ – թին կամ նման ռատիօ – գործօն յատ – կութիւն ունեցող հանքային ջուրերու մէջ թրջուեցան բոյսերու, բանջարեղէններու եւ արմտիքի հունտերը : Գիտնականներու այս ուղղութեամբ կատարած փորձերը տուին յաջող արդիւնքներ : Ոլոռը 57 առ հարիւր, լուբիան 98 առ հարիւր, սոյեան 53 առ հարիւր աճ մը ունեցան, լոլիկը, կաղամբը եւ շատ մը ծաղկազ – գիներ ուռճացան եւ բազմացան : Հուն – տերը այս տեսակ լուծոյթներով օժտելու կերպէն զատ, կարելի է զանոնք մասնա – ւոր գործիքներու միջոցով պարբերաբար հեռուէն ենթարկել հիւլէական շողարձա – կումներու ազդեցութեան, կամ հողը պարարտացնել համադեղներով :

Հիւլէական ուժը, վստահօրէն, դեռ բազմաթիւ անակնկալներ վերապահած է մարդկութեան :

Ա. Մ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱՊ

Արտասահմանի հայ գաղութներուն հետ մշակութային կապ հաստատող կո – միտէի մամուլի բաժինը եւ կիներու յանձնախումբը որոշած են կազմել էջ մը, « Անահիտ » խորագրով, որ լոյս պիտի տեսնէ ամէն ամիս եւ պիտի ղրկուի ար – տասահմանի հայ թերթերուն : Այս ձեռնարկին նպատակն է, կը գրեն Երե – ւանի թերթերը – «արտասահմանի մեր հայ քոյրերին ծանօթացնել մեր յաջողու – թիւնները, պատմել մեր կիներու աշխա – տանքներու եւ յոյզերու մասին, նպաստել ամրապնդելու Խորհրդային Միութեան եւ արտասահմանի հայ կիներուն կապե – րը » :

Ձեռնարկին յաջողութեան պայմանն է, որ այս էջը զերծ մնայ քարոզչական բը – նոյթ ունեցող գրութիւններէ :

« Անահիտ »ին առաջին էջին մէջ գրու – թիւններ ունին Հրաչեայ Քոչար, Գ. Մա – հարի, Ս. Կապուտիկեան, Գէորգ Էմին, Անահիտ Սահինեան եւ Մարօ Մարգար – եան :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (175)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Թագաւորը շատ լաւ գիտէ որ եթէ ի – կեր իյնայ՝ կրնայ Թագը գանձարանի մէջ դնել :

— Ու այլեւս Հունգարիան գոյութիւն պիտի չունենայ, — աւելցուց մտայլ դէմ – քով Մեքչէի, որ Տոպոյի քով կանգնած էր :

— Կը մնայ Գերմանիան, — յարեց ծերունին տատամելով :

— Թագաւորական ուժերը երկու մեծ բանակներու բաժնուած կուգան, — շա – րունակեց Տոպօ, — յիսունէն վաթսուն հազար, դուցէ հարիւր հազար ալ, լաւ սնած ու վճարուած զինուորներ : Մէկ բանակը Մաւրիտոս աւստրիացի իշխանը կ'առաջնորդէ, միւսը Մաքսիմիլիանոս իշխանը : Թագաւորը անշուշտ լուր ա – ռած պիտի ըլլայ անոնց որ չուշանան եւ աճապարեն : Ու այսօր այդ երկու բա – նակներու նշանաբանը էկեր է :

— Միամիտները միայն կը հաւատան. — մրթմրթաց Զեձէի :

— Ես ալ կը հաւատամ, — ըսաւ Տոպօ սրտնեղած : — Ու կը խնդրեմ որ հրա – մանքդ երկուքը մէյմը խօսքս չընդհա – տէք : Նիկոլայոս Վաչ լրաբերս այսօր իսկ պիտի մեկնի նորէն դէպի Վիէննա, ու եթէ ճամբան չհանդիպի Թագաւորա – կան բանակին լուր պիտի տանի Թուրքե – րու ժամանումի մասին :

Ու Գրիգորին դարձաւ :

— Ժողովէն վերջ անմիջապէս կը գրես խնդրագիրը Նորին Վեհափառութեան, եւ անոր կը միացնենք Թուրքերու գրած նամակն ալ : Այնպէս մը գրէ որ ժայռերն անգամ շարժին ու հոս էկեր վազեն :

— Կը գրեմ, — պատասխանեց Գրի – գոր :

— Թուրքերուն՝ մտահոգուած սպասե – լու պատճառ չունինք : Պարիսպները զօ – րաւոր են. վառօդ ու պաշար առատօրէն ունինք : Ոչխարներու տասնորդէն չորս հազար ունինք, մեծ մասով պատրաստը – ւած, 456 արջառ, անոնց ալ մեծ մասը պատրաստուած : Ցորեն 835 քոռ, գրեթէ ամբողջ ալիւրի վերածուած : Ամէն բան ունինք առատօրէն, կրնանք տարի մըն ալ դիմանալ : Եթէ Թագաւորը միայն Թը – րանսիլվանիոյ բանակը հոս ղրկէ, բո – լոր Թուրքերը Մահմէտին քով կը ճամ – բենք էկերէն : Բայց հիմա երկրորդ տե – ղեկութիւնն ալ կարդայ, — ըսաւ դարձ – եալ Գրիգորին դառնալով :

Գրիգոր սկսաւ կարդալ :

— Մեծ ռումբ արձակող թնդանօթ ու – նինք մէկ հատ. ուրիշ երկու մեծ թնդա – նօթ ալ ունինք, Գորտ ու Պեպեք անու – նով. Թագաւորէն հասած են երեք թնդա – նօթներ. Գաբրիէլ Փերենիէն չորս թնդա – նօթ. Բենիկ Շերեատիէն մէկ թնդանօթ :

— Վառօդը չենք չափած, որովհետեւ կարելի չէ, — ընդհատեց Տոպօ, — անցեալ տարիէն ալ աւելցած է, Թագա – ւորն ալ ղրկած է : Ամբողջ աւանդատունը վառօդով լեցուն է : Բացի ասկէ ունինք նաեւ դեռ աղբորակ ու ջաղացք ալ, եթէ պէտք ունենանք կրնանք մենք մեզի հա – մար ալ աղալ : Շարունակէ :

Գրիգոր շարունակեց ընթերցումը :

— Հին պզինձէ թնդանօթ պարիսպ քանդելու համար՝ ունինք հինգ հատ. նոյնէն երկաթէ հինգ հատ. Նորին Վե – հափառութենէն չորս պարիսպ քանդող : Գնդակի ձուլարան պարիսպ քանդողնե – րուն եւ մորուքաւորներուն համար քսա – նըհինգ հատ : Փրակացի մորուքաւոր երկփող թնդանօթ երկու հատ : Գունդ խորտակիչ մորուքաւոր թնդանօթ հինգ հատ :

— Կրնանք Թուրքերուն լաւ պատաս – խան տալ : Բայց ասիկա դեռ ոչինչ : Շարունակէ :

— Փրակացի ու Զեթնիքցի պղինձ մօ – րուքաւորներ երեքհարիւր : Ձեռքի հրա – ցան 93 : Գերմանական ձեռքի հրացան 194 :

— Բան մը չեն արժեր, — գոչեց Զե – ձէի : — Լաւ նետ մը աւելի կ'արժէ քան որեւէ հրացան :

Ասոր շուրջ փոքրիկ վէճ մը տեղի ու – նեցաւ. տարեցները Զեձէիին իրաւունք կուտային. մինչ երիտասարդները հրա – ցանի կողմը կը բռնէին :

Վերջապէս Տոպօ վէճը դադրեցուց ը – սելով թէ նետն ալ լաւ է, հրացանն ալ լաւ է, բայց ամէնէն լաւը թնդանօթն է :

Քրիստափոր զինակիցը գեղեցիկ աշ – խատուած ոսկեզօծ սաղաւարտ մը ու ար – ծաթեայ փոքրիկ խաչ մը դրաւ սեղանին վրայ : Թեւին վրայ շուրջառի մը նման վերարկու մը ձգած էր : Տոպոյի եաւ կեցած անխօս կը բռնէր :

Գրիգոր դեռ բաւական կարդաց : Ցան – կին մէջ ամէն տեսակ զէնքեր կային, նետ, նիզակ, վահան, ամէն տեսակ գըն – դակ, սակր, կացին, լախտ, կապարճ, ու ամէն տեսակ պատերազմական պատ – րաստութիւն :

Ապա Տոպօ ոտքի ելաւ :

Ոսկեզօծ սաղաւարտը գլուխը դրաւ ու կարմիր թաւշէ հրամանատարական ծի – րանին ուսը առաւ ու ձախ ձեռքը սուրին վրայ հանգչեցնելով սկսաւ խօսիլ :

ԿԵԶԱ ԿԱՐԴՈՆԻ

(Շար.)

առջեւ ։ Ոստիկանութիւնը թոյլ տուած է կարգ մը պատուիրակութեանց որ դեսպանատուն մտնեն եւ բողոքներ ու դիմումներ յանձնեն առ որ անկ է ։

Ցուցարարները խումբեր տողանցած են նաեւ Սէն Լազար կայարանը «ամերիկացի, ոճրագործ», «ամերիկացի, տուն գացէք, խաղաղութիւն Վիէթնամի մէջ» պոռալով ։

× Կրեմլին նոր ծանուցագիր մը յանձնած է ամերիկեան դեսպանին չեշտելով. — «Խորհրդային կառավարութիւնը կը խորհի թէ Միացեալ Նահանգներու զինեալ ուժերու մշտական գրգռութիւնները Վիէթնամի ժողովրդապետական Հանրապետութեան դէմ, կը փաստեն որ Միացեալ Նահանգները պատերազմը տարածելու ճամբան բռնած են Հարաւ - արեւելեան Ասիոյ մէջ» ։

× Հակառակ խորհրդային ուժերու միջամտութեան, Ամերիկացիք չեն անտեսեր որ Մոսկուայի ամերիկեան դեսպանատունը չորրորդ անգամ ըլլալով յարձակումի ենթարկուած է եւ Ուրբաթ առաւօտ, Նիւ Եորք Հերըլտր խմբագրականով մը կը պահանջէ որ Մոսկուայի ամերիկեան դեսպանը ետ կանչուի եւ անոր տեղը մնայ միայն գործավար մը ։

× Ուաշինկթընի Արտաքին նախարարութիւնն ալ կը յայտարարէ թէ Միացեալ Նահանգները պատերազմի մէջ չեն Հանոյի հետ այլ՝ հաւաքական պաշտպանութեան մը մէջ կը գտնուին ։

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Շիրակեան (Նիւ Եորք) քսան տոլար կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար, Տիրուհի Միսաքեանի յիշատակին ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Առաքելեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10·30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՔԱԹՐԻՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

(Մեռած Կրասնոտար, Յունուար 15ին) յիշատակին ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներու ։

×

Այրի Տիկին Ա. Ինճէեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Գէորգեան, Տէ եւ Տիկին Տոքթ. Ա. Ինճէեան, Պ. Մ. Ինճէեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Ինճէեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՅԱԿՈԲ ԻՆՃԷԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10·30ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները ։

Այս առթիւ ընտանիքը կը նուիրէ 100 ֆրանք գոյգ ծերանոցներուն ։ (Ստանալ «Յառաջ»էն) ։

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ Ալֆորվիլի հասարակութեան թէ այս Կիրակի հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ողբացեալ Թաղականներու յիշատակին ։

Կը խնդրուի Ալֆորթվիլի հաւատացեալ համայնքէն ներկայ ըլլալ այս հոգեհանգստեան պաշտօնին ։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տիկին Սրբուհի Քէօրօղլանեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Արգար Քէօրօղլանեանի մահուան տարելիցին առթիւ կը նուիրեն քսան ֆրանք Կապոյտ Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին եւ 30 ֆրանք Մոնմորանսիի հանգստեան տան ։ (Ստանալ «Յառաջ»էն) ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Գործ նորոգող բանուորուհի մը ։ Դիմել՝

MISSISTRANO
21, Quai de la Marine
ILE ST-DENIS
Tél. : PLAine 18-63

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Այրի Տիկին Շնորհիկ Մոսկոֆեան, Օրիորդներ Թագուհի եւ Ալիս Մոսկոֆեան, Տէր եւ Տիկին Ֆիյոլ, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Նաթիրեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Մինասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Զաքունեան եւ զաւակները, Օր. Մանուշակ Ալեքսանեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Գեւոնեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան եւ զաւակները, որոնք խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՄՈՍԿՈՖԵԱՆԻ

գառնագին մահը, որ տեղի ունեցաւ 1965 Մարտ 3ին, 74 տարեկան հասակին մէջ ։

Մարմինը կը փերցուի այս Շաբաթ օր, (6 Մարտ) ժամը 15·30ին Վիլժուիֆի Փօլ Պրուս հիւանդանոցէն, ուրկէ պիտի փոխադրուի Վիլժուիֆի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ ։

MESSE DE REQUIEM

Mme Veuve Ketchian,
Michel Ketchian, Georges Ketchian,
Mme Nicole Douhay

Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՕՆՆԻԿ - ԺԱՆ ՔԷՉԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10·30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն ։

ՀՍԿՈՒՄ

Մեծ Պահոց ընթացքին ամէն Հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը 6·30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի Հսկումի արարողութիւն եւ կը խօսուի առուր պատշաճի քարոզ՝ սկսեալ այս Հինգշաբթիէն (4 Մարտ) ։

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մարտ 7էն սկսեալ, Մեծ Պահոց բոլոր Կիրակիներուն, յաւարտ պատարագի կը կատարուի Արեւագալի ժամերգութիւն ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած

Դպրոցասէրի Տրչանաւարտուհիներու եւ աշակերտուհիներու կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 28ԻՆ,

ժամը 15ին Ս. Մուրատեան վարժարանի սրահը ։

26, Rue Troyon, Métro Pont de Sèvres

Կը ներկայացուին

ՄԱԳՆԻՍԸ
(Միպիլ)
UN CAPRICE
(Alfred de Musset)

Երգ, պար, արտասանութիւն

Մուտք 6 եւ 4 ֆրանք

ՏԷՍԻՆ. — Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մեծ Պահքի եօթը շաբաթներու ընթացքին, ամէն Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 7·30ին մասնաւոր հսկում պիտի կատարուի տեղւոյս Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, որուն առաջին անգամ կը նախագահէ Լիոնի հոգեւոր հովիւ Դաւիթ Վրդ. Սահակեան եւ կը քարոզէ ։ Արեւագալի արարողութիւնները կը կատարուին ամէն Կիրակի յետ պատարագի ։

Կը խնդրուի Կիրակնօրեայ պատարագի ժամերը նկատի առնել ։ Սկիզբ ժամերգութեան առաւօտ ժամը 8·45ին, Ս. պատարագ ժամը 9·45ին, Արեւագալ յետ պատարագի ժամը 10·30ին ։

ՆՈՒՐՀԱՆ ՑՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար

ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage
PARENTY & DESROUSSEAUX
7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր, ժամը 9–12 եւ 14–18 բացի շաբաթէն,

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Իսիի «Խանասոր» խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութեան ։

Շաբաթ, Մարտ 6, ժամը 21էն մինչեւ լոյս, 6րդ թաղամասի քաղաքապետարանին սրահը,

ՓԼԱՍ ՍԷՆ - ՍԻՒԼՓԻՍ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Արտասանութիւն. — Օր. Մարի Պօյաճեան, Պ. Կարօ Թորոսեան ։ Երգ՝ ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ, ընկերակցութեամբ Կարպիս Ափրիկեանի ։

Հայկական պարեր՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Նայիրի»ի պարախումբի կողմէ ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ « ՀԻՒՄԱՆԴՏԵՍԸ »

Հեղ. Նշան Պէշիկթաշլեան, բեմադրութիւն՝ Բ. Հայպէշեանի ։

Ժամը 23էն ետք եւրոպական պար ։

Նուագախումբ ղեկավարութեամբ՝ ՓԱՍՔԱԼ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

34 ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպուած, Փարիզի շրջանի, սկաուտներուն, գայլիկներուն, երէցներուն, խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներու կողմէ ։

Կիրակի, Մարտ 7 կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին

SALLE DE LA CHIMIE

28 bis, Rue St-Dominique — PARIS (7e) — Métro : Invalides

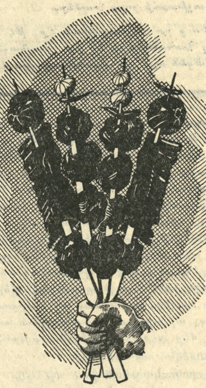
Պիտի ներկայացուի սկաուտական գունաւոր ֆիլմ մը ճէմպօրիէն եւ սկաուտական կեանքը ։

Երգախառն ներկայացումներ գայլիկներու կողմէ հայկական պարեր եւ երգեր, սկաուտներուն եւ գայլիկներու կողմէ թատերական ներկայացում՝ հայերէն ։

Փարիզի շրջանի հայ արիներուն նուագախումբը պիտի նուագէ հայկական եւ սկաուտական եղանակներ ։

Սկաուտական պարեր եւ խաղեր, արտասանութիւններ հայերէն ։

ՄՈՒՏՔ 10 ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ ՊԻՒՖԷ

ՃԱՇԱՐԱՆ
ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր ։

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ ։

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES
4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 ֆր.	Հատը	0.30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 7 ՄԱՐՏ — DIMANCHE 7 MARS 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10251 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — Nº 10.251

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԶՈՒԳԱԿՇԻՌ

Երբ կը խօսուի Պաղեստինի արաբ գաղթականներուն մասին, որոնք 17 տարիէ ի վեր հեռացած ըլլալով հանդերձ իրենց հայրենի տուներէն, դեռ չեն կորսնցուցած այնտեղ վերադառնալու յոյսը, մեր մտածումները բնականօրէն կ'երթան այն ճակատագրին, որուն ենթարկուեցաւ Թուրքիոյ Հայութիւնը 1915էն մինչեւ 1923, Մեծ Եղեռնէն մինչեւ Իզմիրի աղէտը եւ Պոլսոյ պարպումը:

Արաբները զոհերն էին դժբախտ պատերազմի մը: Խաղաղութեան վերահաստատումէն վերջ պէտք է վերադառնային իրենց տեղերը:

Ճիշդ է, որ կռիւները դադրեցան եւ 17 տարիէ ի վեր խաղաղութիւն կը տիրէ այդ հողամասերուն վրայ: Սակայն տեսակ մը զինադադար է, որ կնքուած է եւ ոչ թէ հաշտութիւն:

Պատճառն այն է, որ Պաղեստինի կռիւներուն մասնակցող արաբական պետութիւնները — Յորդանան, Եգիպտոս, Սուրիա, Իրաք եւայլն ցարդ չեն ճանչցած Իսրայէլը իբրեւ անկախ պետութիւն:

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնն է, որ հսկողի դեր կը կատարէ, թոյլ չտալով նոր պատերազմի մը բռնկումը հակառակորդ երկու ճակատներու միջեւ:

Նոյն այդ ՄԱԿը անկարող եղաւ ցարդ գործադրել տալու իր որոշումը՝ Պաղեստինի արաբ գաղթականներու իրենց հայրենիքը վերադարձնելու մասին:

Բազմաթիւ միջազգային շահեր իրար կը խաչաձեւեն մրցապաշտ դարձած այդ հողերուն վրայ:

Արաբական Լիկայի անդամ պետութիւնները նոյնպէս անկարող եղան գործադրելու իրենց ծրագիրը՝ Պաղեստինը զէնքի զօրութեամբ գրաւելու եւ գաղթականները իրենց բոյները վերադարձնելու մասին:

Մեծ պետութիւնները չեն ուզեր փոփոխութիւն մտցնել ստեղծուած դրութեան մէջ: Զինեալ բախում մը Պաղեստինի մէջ կրնայ շատ հեռուները տանիլ: Կը զգուշանան փոքր խնդիրներու պատճառաւ միջազգային բարդութիւններ ստեղծել:

Գաղթականներու հարցը պզտիկ խնդիր է իրենց համար: Ինչպէս ժամանակին անկարեւոր նկատած էին Թրքահայութեան արմատախիլ ըլլալը իրենց հայրենի բոյներէն:

Պաղեստինի արաբ գաղթականները Հայերուն վրայ ունին այն առաւելութիւնը, որ մէկ կողմէ զօրաւոր պաշտպաններ ունին հարեւան ցեղակից եւ կրօնակից երկիրներու մէջ: Միւս կողմէ ՄԱԿի նպաստամատոյցը ամէն տարի միլիոններ կը ծախսէ աւելի քան մէկ միլիոն գաղթականներու հոգատարութեան համար:

Հայերը ջարդուեցան անխնայ եւ տարագրուեցան մոլեռանդ եւ ոճրարարոյ կառավարութեան մը կողմէ: Եթէ 1915ին աշխարհամարտը արդարացուցիչ պատրուակ մըն էր մեծ պետութեանց համար, 1921ին Կիլիկիոյ պարպումը, 1922ին Իզմիրի աղէտը եւ 1923ին դաշնակիցներուն անփառունակ հեռացումը Պոլսոյ եւ շրջանի գրաւեալ վայրերէն արգելք մը չէր կրնար ըլլալ հայկական իրաւունքներու պաշտպանութեան համար:

Մեր հայրենակիցները լքուեցան իրենց դժբախտ ճակատագրին: Մերձաւոր Արեւելքի ամերիկեան Նպաստամատոյց Ընկերութեան հոգատարութիւնը քանի մը որբանոցներ պահելէ եւ որոշ սննդեղէն հայթայթելէ անդին չանցաւ եւ քանի մը տարի վերջ ընդմիշտ փակուեցաւ:

Ոչ ալ հաշիւ պահանջեց Թուրք կառավարութենէն, որ ոչ միայն որեւէ հատուցում չըրաւ Հայերուն — ինչպէս Գերմանները ըրին Հրեաներուն առատաձեռնօրէն, — այլեւ անպատիժ գրաւեց ջարդերէն վերապրողներու միլիոններու հասնող հարստութիւնը, — անշարժ կալուած եւ գոյք:

Ժընեւի Ազգերու Դաշնակցութիւնը խուլ ականջ ձեւացուց հայկական արդար պահանջներուն:

Ի վերջոյ Լօզանի հաշտութեան դաշնագիրը 1923 Յուլիս 24ին տապանաքար դրաւ Հայկական Դատին վրայ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍՊԱՍՈՂԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Սայկոնի մէջ խօսակցութիւններ սկսած են կառավարութեան և ապայակոյտի միջեւ վարչապետին նախագահութեան ներքեւ: Այս խորհրդակցական ժողովը նախաքայլ մըն է այն խօսակցութեանց որոնք պիտի սկսին յետագայ օրերուն տեղական իշխանութեանց եւ ամերիկեան պատերազմական նախարարութեան պատուիրակութեան միջեւ:

Միւս կողմէ Փեքինի քաղաքապետը՝ Փէնկ Շէն, հանրային մեծ հաւաքոյթի մը ընթացքին, որ տրուած էր ի պատիւ Փաքիստանի նախագահ Այուպ Խանի, յայտարարած է որ Չինաստան պատրաստ է օգնելու համար Վիէթնամցիներուն «ամերիկացի յարձակողներու»դէմ իրենց պայքարին մէջ:

Աւելի քան տասը հազար Չինացիներ կան որոնք կրնան անմիջապէս Վիէթնամ երթալ: Իսկ Մարոքի դեսպանատան մէջ տրուած ընդունելութեան մը ժամանակ, Չինաստանի փոխ-վարչապետը ակնարկած է Ամերիկայի եւ Արեւմտեան Գերմանիոյ ծածուկ համաձայնութեան զէնք տալու համար Իսրայէլի:

Վերջապէս կառավարութեան մէկ բանբերը յայտնած է թէ բանակցութեանց երթալու ճամբան ամրակծութիւնները չեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԼԲՐԻԽԹԻ եգիպտական ճամբորդութիւնը վերջ գտաւ: Արեւելեան Գերմանիոյ վարչապետը չէ կրցած կարեւոր դրամ մը ձեռք ձգել Նասրէն, ինչպէս օրինակ իր երկրին դիւանագիտական ճանաչումը: Արեւելեան Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը յայտարարած է սակայն թէ Ուլբրիխթ-Նասր խօսակցութիւնները պիտի շարունակուին երբ Ռայսը արեւելեան Պերլին երթայ:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ Պրեզիտիումը հրովարտակ մը հանած է ուր կ'ըսէ թէ «ժամանցում չկայ նացի ոճիրներուն» համար:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ նախարարներն ու կուսակցութիւնները տարակարծիք են այն միջոցներուն շուրջ զորս Գերմանիա պէտք է առնէ Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան դէմ: Ոմանք կը խորհին թէ եթէ Պոն բոլորովին քաշուի Եգիպտոսէն բաց դաշտ կը թողու Փանքովի իշխանութեանց:

ԳԱՀԻՐԷԻ «Ալ Ահրամ»ը կը հաղորդէ թէ Կոսիգին եւ Բրեժնեւ Եգիպտոս պիտի այցելեն 1965ի վերջ:

ՊԱՂՏԱՏԻ «Ալ Ճումհուրիա»ն կը յայտարարէ թէ «Քիւրտերը առանց պատճառի եւ արդարութեան» խզած են զինադուլը, աւելցնելով թէ Իրաքի կառավարութիւնն ու ժողովուրդը երբեք պիտի չներեն բարեմտութեան պակասը զոր ցոյց կուտայ քիւրտ ղեկավարը:

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ 19 կուսակցութեանց ժողովին մէջ, ծայրայեղ հոսանքը ձախողութեան մատնուած է խորհրդային հոսանքին կողմէ, հակառակ ծանր դատապարտումի մը Վիէթնամի «բարբարոս ամրակծութիւններու»: Այս առթիւ յայտարարութիւն մը պատրաստուած է որու եզրակացութիւն է կոչ մը «բոլոր անոնց որոնք կը պաշտպանեն խաղաղութիւնն ու յառաջդիմութիւնը, հրաւիրելով զանոնք որ ամրապնդեն իրենց գործունէութեան միասնականութիւնը գործօն պայքարի մը մէջ աշխարհակալ յարձակման դէմ, ժողովուրդներու ազգային անկախութեան, խաղաղութեան եւ ապահովութեան համար»:

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ, մթնոլորտը կը հանդարտի եւ Հինգշաբթի օր վերաբացուած են բժշկութեան եւ փիլիսոփայութեան համալսարանները: Կը նախատեսուի նաեւ Համալսարանի վերակազմակերպութիւնը:

ԹՈՒՐՔ - ԿԻՊՐԱԿԱՆ թերթ մը կը գրէ թէ երկու համայնքներու համակեցութիւնը կարելի է եթէ Յոյները հրաժարին էնոսիսէն եւ յարգեն Սահմանադրութիւնը: «Հալքըն» թերթին այս խմբագրականը գէտերու ուշադրութիւնը գրաւած է: Առաջին անգամն է որ Թուրքերը կը հրաժարին իրենց նշանախօսքերէն որոնց համաձայն երկու համայնքներու համակեցութիւնը անկարելի էր:

Օրէ Օր

ՍԱՐՍԱՓԻՆ ՇՆՈՐՀՔՈՎ ՏԵՍԱԿԸ

Ո՞րքան տեւեց Ֆրանսական Յեղափոխութեան այն շրջանը, որուն տրուած է «Սարսափ» անունը — երկու տարիէն քիչ մը աւելի, այսինքն 1792 Յունիսէն 1794 Յուլիս, թէեւ կարգ մը պատմաբաններ իրենց հաշիւը կը սկսին 1789ի Յունիսէն:

Եթէ «Սարսափ»ին սկզբնաւորութեան մասին տարակարծութիւն կայ, այդ տարակարծութիւնը չկայ անոր վախճանին մասին: Արդարեւ, այդ զարհուրելի կացութիւնը վերջացաւ Ռոպէսփիէռի — անոր «հեղինակ»ին ու առաջնորդին — գլխատումով:

Քանի՞ հոգիի գլուխը կերաւ այդ ահաւոր շրջանը: Ենթադրաբար, կառափնատ առաջնորդուեցան քառասուն հազար հոգի, իսկ տարբեր պատիժներով «կորան» քառասուն հազար հոգի եւս: Մօտաւորապէս կէս միլիոն հոգի ալ բանտ նետուեցան՝ Ֆրանսայի մէկ ծայրէն միւսը: Այս թիւերը անվիճելի չըլլալով, ուզողը թող կրկնապատկէ, քառապատկէ նաեւ տասնապատկէ՝ համաձայն իր թուաբանութեան:

«Սարսափ»ին ամէնէն տաք օրերուն, կառափնատը կը բանէր օրն ի բուն: Ընդհանուր դատախազը, Ֆուքիէ-Թէնվիլ «արդարութիւն կ'ուզեմ» կը նուար՝ չիմանալու զարնելով ամբաստանեալներու աղիողորմ ճիչերը, Նախագահ Տիւմա, առանց շունչ առնելու, մահավճիռ կ'արձակէր, իսկ օրուան գլխաւոր դահիճը, Սանսոն, գլուխ քերելու ժամանակ չունէր:

Այս կացութիւնը մկրտուած է, ինչպէս ըսի, «Սարսափ» անունով:

Միտքս կուգայ ուրիշ «մկրտութիւն» մը — Պոսթընի Ջարդը: Ասիկա այն «ջարդ»ն է, որ տեղի ունեցած է 1776ի Մարտին եւ որուն ընթացքին Անգլիացիք սպաննած են ... եօթը հոգի:

Ի՛նչ սխալ բառեր կը գործածեն եղեր նախանցեալ դարու գրողները — «Սարսափ» եւ «Ջարդ»: Մեր դարուն ապրէին ու տեսնէին թէ Սարսափը ինչ է, Ջարդը ինչ է ...

×

Դարձուցէք պատմութեան հատորին էջերը եւ պահ մը կանգ առէք այն էջին վրայ, ուր գրուած է.

— Ստալին մեռաւ 1953 Մարտ 5ին ...

Մինչեւ այս լուրին հասնիք, պատմաբանը գրած պիտի ըլլայ հետեւեալ բաները՝ եթէ պատմուաւոր մէկն է.

— Այս զազանաբարոյ մարդը քսանըհինգ տարի անընդհատ իշխանութեան գլուխ մնաց եւ իր ձանկին մէջ բանտարկեց երկու հարիւր միլիոն ասուններ ... Իր օրով, Ռուսաստանի սահմաններուն մէջ մահուամբ պատժուեցան ո՛չ նուազ քան յիսուն միլիոն մարդիկ՝ իր համայնակուլ Չեկային ձեռքով ... Իր հաստատած վարչաձեւին տակ կարելի չէր ազատօրէն շնչել ... Իր մահէն երեք տարի ետքն էր որ խոստովանեցան թէ գործուած բոլոր ոճիրներուն պատասխանատուն այս մարդակերն էր ... Իր սերտ գործակիցներէն մէկը — Հայ — յայտարարեց քսաներորդ համաժողովին թէ «երբ իր գրասենեակը կ'ըլլայիք, ո՛չ մէկ ապահովութիւն ունէիք թէ ողջ - առողջ տուն պիտի վերադառնայիք»: Այս տեսակ մէկն էր ... Երբ մեռաւ, ժողովուրդները, ներսն ալ դուրսն ալ, ժամ գացին ու Փա՛ռք ի բարձունս երգեցին, բացի քանի մը խելագարներէ ... Ատեն մը, իր մինն ու ոսկորը «լուսերու մէջ» պառկեցուցին, բայց յետոյ նետեցին անկիւն մը ... Դժբախտաբար, սակայն, այս հրէշը իրեն հետ գերեզման չտարաւ իր վարչաձեւը ...

×

Այո՛, դժբախտաբար, «հանճարափայլ հայրիկը» իր յաջորդներուն ժառանգ ձգեց ե՛ւ սարսափը իր հաստատած իրաւակարգին, ե՛ւ տեսակը իր մշակած դաստիարակութեան:

Չենք ուրանար որ քանի մը բաներ փոխուած են 1953էն ասդին՝ Երեւանի թէ Իրկուցկի մէջ: Օրինակ, Ստալինի օրով Դաշնակցականին շունն անգամ չէր կրնար պտտիլ Աբովեան պողոտային վրայ, բայց այսօր կրնայ: Ստալինի օրով Շիրազ մը ի՛ր հողերը ե՞տ պահանջէր Թուրքէն — գլուխը կը կտրէին «էդ կենտոտ նացիոնալիստ»ին: Ստալինի օրով Կարողիկոսը Արցիլ քանըչրսի մասին խօսէր — մեռած օրն էր, բայց այսօր կը խօսի:

Եւ սակայն, հակառակ այս յուսադրիչ երեւոյթներուն, Ստալինեան «Հաւատամք»ը տակաւին կը մնայ անեղծ իր խորքին մէջ: Սարսափի եւ ջարդի, ահաբեկումի եւ սպանդալիքի միջնադարեան «հաւատամք»ը, որուն համը առաւ հունգար ժողովուրդը 1956ին:

Ֆրանսական Յեղափոխութեան Սարսափին ամէնէն բռնկած շրջանն իսկ չի կրնար բաղդատութեան դրուիլ Ստալինի հաստատած Սարսափին հետ: Ո՛չ իսկ անոր այսօրուան Մնացորդացին հետ:

Ռոպէսփիէռ շատ բան ունէր սորվելիք Սարսափին «շնորհքով տեսակ»ը հաստատելու համար: Ինչպէս Ստալին, իր կարգին, շատ բան՝ սորվեցաւ իրեն դրացի Թալէաթէն ջարդին «շնորհքով տեսակ»ը ի գործ ածելու համար:

«Աշխարհի արեւ»ին մահուան տարելիցը առիթ պէտք է ըլլայ գոնէ մե՛ր կարմիր իմաստակներուն, որպէսզի կամաց կամաց համոզուին որ բազմութիւնները կառավարելու լաւագոյն միջոցը բռնակալութիւնը չէ:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

ԼԵԶՈՒԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ա.

Հրապարակի վրայ է Փրոֆ. Գ. Ջահուկեանի «Լեզուաբանութեան պատմութիւն» ծաւալուն աշխատութիւնը, որուն մէջ հանգամանօրէն եւ ամբողջական ձեւով կը վերլուծուի լեզուաբանութեան ուղին՝ սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը: Աշխատութիւնը արժէքաւոր ներդրում է լեզուաբանութեան պատմութեան եւ տեսութեան բնագաւառին մէջ, ուշագրաւ է նոր հարցադրումներով, նիւթին բազմակողմանի ընդգրկումով, վերլուծութեան ուրոյն եղանակներով, ինչպէս նաեւ եղանակներու կուռ կառուցուածքով:

Ճիշդ է, հարցին ուշադրութիւն դարձուած են ուրիշ լեզուաբաններ եւս, օրինակ, կարելի է յիշատակել դանիացի գիտնական Թոմսենի յայտնի աշխատութիւնը: Սակայն հարցերուն ընդգրկման, մշակման եղանակով, եղանակին առումով այդ աշխատութիւնը այլեւս չի կրնար բաւարարել ժամանակակից պահանջները: Վերջին տասնամեակին Հայաստանի, արտասահմանի մէջ այս կամ այն չափով անդրադարձած են լեզուաբանութեան պատմութեան հարցերուն, բայց այդ ուղղութեամբ կատարուած աշխատանքները ունին ուրուագծային նկարագիր՝ հարցերուն մասնակի կամ համառօտ ընդգրկումներով: Կան, անկասկած, մենագրական արժէքաւոր ուսումնասիրութիւններ զանազան երկիրներու լեզուաբանութեան կամ առանձին լեզուաբանական ուղղութիւններու պատմութեան վերաբերեալ: Սակայն համաշխարհային լեզուաբանութեան պատմութեան ուղղութեամբ այդ բանը խոր կերպով եղած չէ:

Վերոյիշեալ աշխատութեան ներածութեան մէջ հեղինակը նախապէս կուտայ համապատասխան գրականութեան տեսութիւնը, ապա կ'անցնի լեզուաբանութեան պատմութեան հարցերուն: Այս կապակցութեամբ կը գնահատուի գրականը, որ արձանագրուած է անցեալին, միաժամանակ կը ճշդուին թերութիւնները:

Ինչպէս յայտնի է, լեզուաբանութեան պատմութիւնը սովորաբար կը բաժնեն «նախագիտական» (մինչեւ ԺԹ. դար) եւ «գիտական» (ԺԹ. դար եւ ետքը) շրջաններու: Փրոֆ. Ջահուկեան դիտել կուտայ, որ այս անուանումները անյաջող են, թիւրիմացութիւններու պատճառ կը դառնան: Նիւթի բաշխումի ձեւը հիմնական թերութիւն մըն է: Ոմանք նիւթը կը բաշխեն ըստ լեզուաբաններու, ոմանք՝ ըստ ուղղութիւններու, ոմանք՝ ըստ լեզուաբանութեան բաժիններու եւ ճիւղերու, ոմանք ալ՝ ըստ տուեալ շրջանին արծարծուած կարեւոր խնդիրներուն: Վերոյիշեալ աշխատութեան մէջ յաղթահարուած են այս կարգի դժուարութիւններն ու թերութիւնները, եւ նիւթը բաժնուած է միասնական գիտական սկզբունքներով:

Փրոֆ. Ջահուկեան այդ ըրած է յստակ կերպով առանձնացնելով այդ խնդիրներուն շրջանակները, որոնք կը սահմանագծեն լեզուին գիտութեան իրաւասութեան բնագաւառը. այն է՝ Ա) լեզուաբանութեան տեսութեան խնդիրները, ըսենք, լեզուի բնոյթին, այլ երեւոյթներուն նկատմամբ անոր ունեցած յարաբերութեան հարցը, լեզուի ծագումին եւ պաշտօնին խնդիրները, միւս գիտութիւններու շարքին մէջ լեզուաբանութեան գրաւած տեղին խնդիրը, Բ) լեզուաբանական եղանակին հարցերը, ինչպէս նաեւ լեզուի նկատմամբ ունենալիք մօտեցումը, լեզուի հետազօտութեան եղանակները, լեզուական նիւթին դասաւորումը, լեզուաբանական բաժիններուն առանձնացումն ու խմբաւորումը:

Աշխատութեան մէջ բաւական զգուշութիւն ցոյց տուած է ժամանակագրական գործօնին հաշուառման նկատմամբ: Ցայտնի է, որ մէկ շրջանը միւսէն չի զատուիր յստակ գիծերով, ինչպէս եւ միշտ չէ, որ լեզուաբանները գործած են ժամանակագրական տեսակէտէն տարբեր հանգրուաններու մէջ: Երբեմն միեւնոյն լեզուաբանին հայեացքներուն բարեշրջութիւնը զինքը կապած է տարբեր շրջաններու կամ տարբեր ուղղութիւններու հետ: Աշխատութեան մէջ իւրաքանչիւր լեզուաբան բնութագրուած է այն շրջանին մէջ, որ անոր հայեացքներուն համար բնորոշ է եւ որուն հետ են կապուած անոր ստեղծած լեզուաբանական հիմնական արժէքները: Սակայն միշտ չէ, որ տուեալ լեզուաբանին գործունէութիւնը որոշակի կերպով կ'առնչուի այս կամ այն ուղղութեան, դպրոցին հետ: Ուստի Փրոֆ. Ջահուկեան մօտեցած է ուրոյն ձեւով:

Աշխատութեան մէջ լեզուաբանական ըմբռնողութիւններուն եւ ուղղութիւններուն գլխաւոր ներկայացուցիչներուն հայեացքներուն եւ հիմնական աշխատութիւններու նկարագրութենէն ետք՝ կը քննուին տուեալ ենթաշրջանին լեզուի ուսումնասիրութեան առանձին մարզերու մէջ արձանագրուած նուաճումները:

Այս աշխատութեան առաւելութիւններու շարքին պէտք է յիշատակել նաեւ այն, որ լեզուաբանութեան պատմութիւնը ներկայացուած է ամբողջութեամբ՝ ժամանակագրական խորութեամբ: Այս, անկասկած, հեղինակին լեզուաբանական լուրջ պատրաստութեան, բարեխիղճ ու քրտնաջան աշխատանքին արտայայտութիւնն է: Երկու ստուար հատորներու մէջ ամփոփուած է լեզուաբանութեան աւելի քան երկհազարամեայ պատմութեան հիմնական հարցերուն քննութիւնը, ընդ որում ամբողջ նիւթը խմբաւորուած եւ մշակուած է քննադատական, պատրկայական վերլուծութիւններով, տեսական լուրջ ընդհանրացումներով:

Լեզուաբանութեան պատմութիւնը կը քննուի երեք հիմնական փուլերով՝ Ա) ստատիկ - վերլուծական լեզուաբանութեան ձեւաւորման շրջան (հին լեզուաբանութիւն, լեզուաբանական գիտելիքներու ծագումէն մինչեւ ԺԸ. դարու վերջը), Բ) պատմահամեմատական լեզուաբանութեան ձեւաւորման շրջան (նոր լեզուաբանութիւն — ԺԹ. դար), Գ) եղանակային – վերլուծական լեզուաբանութեան ձեւաւորման շրջան (ժամանակակից լեզուաբանութիւն Ի. դար): Երեք շրջանները կը բնութագրուին առանձին ենթաշրջաններով: Առաջին եւ երկրորդ շրջանները կը քննուին առաջին հատորին մէջ, երրորդ շրջանը՝ երկրորդ հատորին մէջ: Իւրաքանչիւր ենթաշրջանի վերջը կը ներկայացուի գրականութեան ցանկ, իսկ իւրաքանչիւր հատորին վերջաւորութեան՝ համառօտագրութիւններու եւ անձնանուններու ցանկեր:

Ստատիկ – վերլուծական լեզուաբանութիւնը բնութագրելու առեն Փրոֆ. Ջահուկեան կ'ընդգծէ, որ լեզուին գիտութիւնը նախապէս (առաջին ենթաշրջան) մեկուսացուած էր առանձին երկիրներու մէջ, լեզուին հարցերը կը քննուէին բանասիրական եւ փիլիսոփայական ուսումնասիրութիւններուն հետ, հետեւութիւնները կ'ըլլային պարզապէս տուեալ լեզուին փաստերուն վերլուծութեան հիման վրայ: Այս կապակցութեամբ հանգամանօրէն կը գնահատուին հին հնդկական եւ յունա – հռոմէական քերականութիւնը եւ այդ շրջանի լեզուաբանական մտքին նուաճումները:

Անդրադառնալով երկրորդ ենթաշրջանին (միջին դարերը) հեղինակը ուշադրութիւն կը դարձնէ այն տեղաշարժերուն, որ կատարուեցան լեզուաբանական հետազօտութիւններու բնագաւառին մէջ: Այս կապակցութեամբ կը գնահատուին կարգ մը երկիրներու մէջ լեզուաբանական գիտութեան (չինական գիտութիւն, արաբական լեզուաբանութիւն, սլաւոնական լեզուաբանութիւն, հայկական լեզուաբանութիւն եւայլն) ունեցած յաջողութիւնները: Միաժամանակ կը յիշատակուի, որ միջին դարերուն լեզուական փաստերու քննութիւնը կը ճնշուէր կրօնա – վարդապետական ըմբռնումներէն: Բայց զգալի բեկում մը կը նկատուի Վերածնութեան շրջանին (երրորդ ենթաշրջան), լեզուական երեւոյթներուն հետազօտութեան շրջանակները կ'ընդլայնին, թէեւ, ի հարկէ, դեռ կը զգացուի լատինական քերականութեան սկզբունքներուն ազդեցութիւնը: Լեզուաբանները կը փորձեն մշակել ուրիշ լեզուներու գիրին նկարագրութեան նպա... ներ: Բանականութեան անկիւնէն դիտ... նալով՝ ձգտում մը մէջտեղ կուգայ ... բանայելու նախորդ լեզուաբանական ... զանակները եւ բոլոր լեզուներուն հա... մար կիրարկելու սկզբունքներ ստեղծե... լու ուղղութեամբ (ընդհանրական եւ ... մաչափ քերականութիւն):

Հ. ՊԵՏՐՈՍԵ...

(1 Շար.)

«ՄՈԿԱՑ ՍԱՐԵՐ...»

(Բ. եւ վերջին մաս)

Պայծառ օրերին Մոկացու երկսե... գէօվանդը թնդում էր հայրենական գիւ... ղերի տան կտուրներին, ծուխ չնչող եր... դիքների շուրջը: Առաւելաբար նաեւ հայրենատանդ տօն օրերին կամ սրբա... վայրեր ուխտի գնալիս, կարկաչուն գե... տափերին:

Այսքանից յետոյ այժմ ներկայացնենք «Մոկաց սարեր պէտ–պէտ քարեր ...» գէօվանդ պարեղանակը, ապա ամբողջ խաղը իմ ծանօթ փոփոխակով:

Ինչպէս նշեցինք, գէօվանդը մի... երկսեռ է լինում:

Գէօվանդի գլուխը կանգնում է պարող... ների առաջնորդը, որ իր աջ ձեռքի... բռնած ունի մի գունաւոր թաշկինակ... Գէօվանդը շարժւում է աջից ձախ, շրջա... նաձեւ: Պարի ռիթմիկ շարժումները բա... երգի եղանակի այսպէս են: Նախ աջ ոտ... առաջ, ապա դէպի յետ: Դրան անմիջա... պէս յաջորդում ձախ ոտն առաջ, ... յետ: Սրան յաջորդում է աջ ոտքով դէպ... աջ, ձախը նրա կողքին: Եւ այսպէս շ... րունակաբար, ամբողջ գէօվանդին մաս... նակցողների կողմից: Միշտ համաչափ... միշտ համատեղ շարժումներով մէջքի... թիկունքի, ուսերի եւ իրանի շարժում... ներով, բարեձեւ ու կիրթ:

Գէօվանդը սկզբում լինում է դանդաղ... Ապա դառնում է արագընթաց կամ յոր... դորակ, պահելով արագութեան հետ ... չափը եւ ներդաշն մարմնական շարժում... ները:

Նախ երգում է գէօվանդի առաջնորդը...

Ապա նոյնը կրկնում են ամբողջ պա... րողները: Այսպէս՝

Պարերգուն .—

Մուկաց սարեր, պէտ – պէտ քարեր,
Խանիմա՜ն, ջանիմա՜ն:

Խումբը կրկնում .—

Մուկաց սարեր, պէտ – պէտ քարեր,
Խանիմա՜ն, ջանիմա՜ն:

Տալ(1) չի լուացեր արիվն առեր,
Խանիմա՜ն, ջանիմա՜ն:

ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԿԱՏԱԿ ՄԸ

Սեղանէն վերջ, Գոհարիկ դաշնակին գնաց, իսկ Մաքրիկ պարտէզ իջաւ. գլուխը քիչ մը կը դառնար, եւ նստարանի մը վրայ ինկաւ: Հազիւ տասը վայրկեան կար որ հոն էր եւ ահա ծառերուն ետեւէն ճերմակ շուք մը երեւցաւ. Մաքրիկին սիրտն ուժով կը բաբախէր: Վահրամ ամրան ճերմակ զգեստ մը վրան, գլանիկը բերանը, երգ մը մրմնջելով անդ կուգար:

— Ա, դու հոս ես, ըսաւ Մաքրիկին, իբր այն թէ չէր գիտեր:

Դէմը կանգ առաւ:

— Ինչ աղուոր գիշեր է, այնպէս չէ՞:

— Շատ աղուոր, մանաւանդ լուսնկան:

— Բայց ոչ քեզմէ աւելի աղուոր:

— Կ'աղաչեմ, Վահրամ պէյ, ինծի այդպիսի խօսքեր մի ըներ. չես գիտեր ինչ կ'ըլլամ մեղքցիր զիս:

Այդ շեշտը, այդ խեղճուկ արտասանութիւնը պարտութեան ապացոյցներն էին, Վահրամ ըմբռնեց թէ Մաքրուհի իր անձին տէրը չէր այդ վայրկեանին. քովը նստաւ եւ աջ ձեռքն անցուց Մաքրիկի ուսին. աղջիկը դիմադրութիւն մը ըրաւ. շատ տկար, արդէն գլուխը խոնարհած էր Վահրամի շրթունքներուն առաջ: Կը վայելէր առաջին համբոյրներու հեշտութիւնը, հեշտութեանց քաղցրագոյնը, որոց յիշատակը չի ջնջուիր երբեք մեր սրտերէն:

Վահրամ աջ ոտքը ձախին վրայ դրած էր. Մաքրիկ անդ կը հանգչեցնէր խոնջ գլուխը. Վահրամի եւ Մաքրիկի երակաց մէջ արիւնը կ'ընթանար իբր կրակէ հեղուկ մը:

— Մաքրիկ, հոգիս, կը խոստանա՞ս իմս ըլլալ, քեզ հետ ապրինք, քեզ հետ մեռնինք:

Գիշերը շատ աղուոր էր – տաքուկ օդ մը կար. աստղերը կը պլպլային. ծառերուն բուրումը զմայլում կ'ազդէր. աւազանին մէջ գորտերու ոստոստման ճողփիւններն կը լսուէին. Գոհարիկ կը նուագէր դաշնակաւ Թրավիաթայի վերջին նուագումէ.

Մնաք բարով դուք անցելոյն
Գեղածիծաղ երազներն,

այն նուագներէն որ մարդուս սիրտն ու հոգին կը փոխադրեն մի ուրիշ աշխարհ, եւ կ'ըսեն. «Կեանքն եթէ տխուր է, բայց եւ այնպէս սիրելու է զայն»:

Ահ, Մաքրուհին հիմա կը սիրէր կեանքը, սիրուն երիտասարդի բազուկներուն մէջ: Կը սիրէր կեանքը, բայց իր անձին տէրը չէր: Արբշռութիւն գինւոյ, արբշռութիւն ծուխի, արբշռութիւն համբոյրներու, արբշռութիւն աղուոր գիշերուան մը, ով երբեք կարող է տրամաբանել ձեր ներկայութեանը: Վահրամի ականջներն իրարու կը զարնուէին, ոտքերն, ամբողջ մարմինը կը դողային..: Խոր լռութեան մէջ լսելի էին միայն Մաքրիկի հեծկլտանքներն որոնք կ'ընկերանային Վէրտիի շեշտերուն: Էին այն հեծկլտանքները զոր աղջիկ մը չի փոխանակեր ոչ մէկ ուրախութեան ձայնի հետ: Եթէ տակաւին հին գրականութեան գողտրիկ լեզուն գործածական ըլլար արդի սովորութեանց մէջ, պիտի ըսէինք «Մաքրիկի անմեղութեան հոգոյ պահապան հրեշտակն իր դէմքն սքօղած մեկնեցաւ այդ պարտէզէն»:

Գոհարիկ կը շարունակէր իր նուագները. յանկարծ դադրեցուց եւ պատուհանէն յստակ ձայնով կանչեց.

— Վահրամ, ո՞ւր ես:

— Ի՞նչ կայ, հոս եմ:

— Դուրս կ'ելնե՞ս:

— Ինչո՞ւ չէ:

Ժամանակն էր: Այս տեսակ պարագաներու մէջ ամենադժուարին գործ մըն է կնոջ ձեռքէն ճողոպրիլ: Վահրամ երեսներուն համբոյր մը, — շատ տկար համբոյր մը— եւ աներեւութացաւ:

Ե.

Այդ գիշերուան յաջորդ օրը Մաքրիկի վրայ անբացատրելի ծանրութիւն մը կար: Անուշ մելամաղձութիւն մը պատ... էր դէմքը:

— Ի՞նչ ունիս, կը հարցնէր Գոհարի...

— Բան չկայ, գլուխս կը ցաւի:

Գոհարիկ զօրավանոք ձեռքը ճակ... կը դնէր:

— Քիչ մը տաքութիւն ունիս, կ'ըսէ... եւ O տը Քօլօնի շիշն հանելով կը զգ... ցընէր խեղճ աղջկան ճակատը:

Կ'անցնի ճակտին տաքութիւնը, բ... ո՞վ պիտի զովացնէ սիրտը: Այդ օր... յաջորդ օրերը կը զգուշանար Մաքրի... Վահրամի երեսը նայելու, բայց եւ այ... պէս աչքը դուռն էր. կը սպասէր անհ... բեր անոր գալստեանը, եւ երբ ներ... մտնէր ան՝ իր սիրտը կը տրոփէր:

Գլուխը կախած, Մաքրիկ կը կարէր... կը կարէր, լուռ մնջիկ: Երբ ծանր... ծութիւններ կ'ունենանք, այնպիսի... ծութիւններ որոց թէպէտ մեզի ... պի մէջ չեն պահեր, բայց եւ ... ներքին վրդովում կը պատճառեն, ... պիսի պարագաներու մէջ հանգիստ... թեան մեծ ապաստանն է աշխատ... մը որ մտաւոր յոգնութիւն չպահանջ... եւ քիչ թէ շատ մեքենական ըլլալով... թոյլատրէ մեզ մեր մտածութեանց ընկղմիլ:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵ...

(6 Շար.)

Մուկաց հարսներ երկնուց աստղեր,
խանիմա՛ն, ջանիմա՛ն :

Կրնլվան անուշ խաղեր,
խանիմա՛ն, ջանիմա՛ն :

Մուկաց շուկէն լէն ու յերկէն,
խանիմա՛ն, ջանիմա՛ն :

Երկու ջրհել կ'հեն կիկեն, (2)
խանիմա՛ն, ջանիմա՛ն :

Մէկն էր բիխով, մէկն էր անբիխ,
խանիմա՛ն, ջանիմա՛ն :

Էն որ բիխովն էր իմ եարը,
խանիմա՛ն, ջանիմա՛ն :

Խնձուր կիսեմ եարուց խամար,
խանիմա՛ն, ջանիմա՛ն :

Տունիմ շինե գետի բերան,
խանիմա՛ն, ջանիմա՛ն :

Վրէն քալեր ջուխտ'մ գերան,
խանիմա՛ն, ջանիմա՛ն :

Մէկն էր խուխէն(3) մէկն էր ծիրան,
խանիմա՛ն, ջանիմա՛ն :

Ծիրան փթխը(4) եարուց բերան,
խանիմա՛ն, ջանիմա՛ն :

Խա (5) տանիս թափ ճեյրցր,
խանիմա՛ն, ջանիմա՛ն :

Յերտիս բացր յիշկացր,
խանիմա՛ն, ջանիմա՛ն :

Իմ եար տուն չէր նստայ լացր,
խանիմա՛ն, ջանիմա՛ն :

Տղէն յլաց զօրօրցր,
խանիմա՛ն, ջանիմա՛ն :

Թոնէրն ընցաւ ցան չառուի,
խանիմա՛ն, ջանիմա՛ն :

Այսքանով ստորագրում է դէւմանդ պարը :

3.— «ԱՐԻՎՆ ԱՌԻՑ ՔՈՒԿԱՆՑ ՄԵՂՐՈՑ»

Ժողովրդական այս երգը պէտք է հաս-կանալ հետեւեալ լուսաբանութեամբ :

Երգային այս բանահիւսուածքը սիրա-յին երանգաւորումն ունենալուց աւելի-լարար խտացումն ունի Մոկսում գոյու-թիւն ունեցող կենցաղային — ընտանեկան եւ նրանից անբաժան ընկերային սրոշ պարագայական ազդակների :

Ակներեւ է այն, որ շատ հնուց ի վեր Արեւմտեան Հայաստանի գաւառներում գիւղական ընտանիքներում արմատաւոր-ուած սովորոյթ էր, որ ծնողներն իրենց զաւակներին, մանչ թէ աղջիկ, վաղա-ժամ ամուսնացնում էին : Կամ ինչպէս ի-րենք սովոր էին ասել կարգել, տուն տե-ղի տէր դարձնել :

Մեր կարծիքով դա հետեւանք էր հե-տեւեալ ազդակների :

Առաջին.— *Գիւղական աշխարհում բա-զում ընտանիքներ, նահապետական եւ հասարակ, շատ յաճախ կարիք էին զգ-ում աշխատող յաւելեալ ձեռքերի : Թէ ընտանեկան յարկի տնային ներքին գոր-ծերում եւ թէ հանդ ու դաշտերում այլ-եւ այլ աշխատանքների համար : Սոյն նկատումներով գիւղացիք վաղաժամօրէն կարգում էին իրենց տղաներին : Հարս է-ին բերում իրենց տունը, թարմ ձեռքե-րով թեթեւցնելու կեսուրի վրայ ծանրա-ցող աշխատանքները, ի նպաստ օջախի շէնութեան եւ երդիքի ծուխի յարատեւ-ման :*

Երկրորդ.— *Դարձեալ Արեւմտեան Հա-յաստանի վիլայէթներում սուր ճարակ գտած էր պանդխտելու քայքայիչ սովո-րոյթը, որն իր հերթին ծաւալուն չափե-րի էր հասել : Դա նպաստում էր հայ տարրի նօսրացման եւ ուծացման : Դա-րեր — գուրբաթութեան էին գնում մեր-ձակայ քաղաքներ, հեռաւոր վայրեր, մինչեւ Պոլիս, Տրապիզոն եւ այլուրեք : Ժողովուրդը բնազդօրէն այս չարիքը սահմանափակելու մտահոգութեամբ, ծնողները իրենց արու զաւակների « ոտ-քերը կապելու » համար, դիմում էին վաղաժամ ամուսնութեան : Նորահարսը ամուսնուն կապում էր տան յարկին :*

Երրորդ.— *Թուրքիայ մէջ տիրող ռէ-ժիմի պայմանների մէջ տիրապետող տա-ճիկ ցեղը եւ նրա հետ քիւրտ աղաներիկ դասը քրիստ (?) ...ախտի էին վերածել քրիս-տոնեաներից, մասնաւորապէս Հայերից մատաղատի ղեղեցկուհիներ փախցնելու յոռի սովորոյթը : Այս կամ այն ձեւով գեղեցիկ սեռի նոր հասունացողները զոհ էին դառնում տաճիկ — քիւրտ աղաների խենեշական բարքերին : Մի բան, որ հակառակ էր մեր ընտանեկան մաք-րութեան, վարքի եւ բարուց անաղար-տութեան : Նման չարիքները կանխելու մտահոգութեամբ, ծնողները վաղաժամ-օրէն ամուսնացնում էին, դեռ արբունքի տարիքից առաջ : Ընկերային չարիքից առաջացած կրաւորական դիմադրութեան մէկ հարկադրանք էր, որի դէմ պայքա-րի միջոց էր :*

Ահա միջավայրի պարագայական ազ-դակների բերմամբ, գիւղերում եւ գա-ւառներում վաղահաս ամուսնութիւնները կատարւում էին երկու կողմի ծնողքների հաւանութեամբ եւ ընտրութեամբ : Տղ-ղա ու աղջիկը պարտաւոր էին յարգել, ենթարկուելով ծնողքների ցանկութեանց, չափահաս տարիքի պատճառով :

Վերեւում նիշուած պարագայական պայմանները գոյութիւն ունէին Մոկ-սում :

Նազիկ եւ Մարկոս կարգուել են վա-ղաժամ, դեռ ամուսնութեան տարիքը չթեւակոխած :

Մանաւանդ Մարկոսը, որ կարգուելուց յետոյ նախընտրում է գնալ պառկել գէօմ-շու մսուրը, քան մտնել ամուսնական անկողինը :

Նազէի մայրը նկատելով այդ, դիմում է Մարկոսի մօր, Խաթուն կեսրոջ, որ վերջինս թոյլ չտայ իր տղային գիշերե-լու մսուրի մէջ :

Աղջկան մայրը սանդի մէջ ցորեն է ծեծում, քարէ կնդով, գոյգ ափերի մէջ պահած : Նա ծեծում է եւ տալիս իր դէմ կանգնած Խաթուն կեսրոջը :

Եւ երգում է յատուկ եղանակով, եւ ծեծում սանդի ցորենը, ռիթմիկ ձայնակ-ցութեամբ հեւաշնչով :

Այժմ ներկայացնեմ երգը իմ գրացած փոփոխակով :

Արիվն առեց Քոկանց Մեղրոց, (6)
Նազէն պառկեր Մարկոսի ծոց.
Խիհօ,— խիհօ՛, խանէ՛ — խանէ՛,
խանէ — խանէ՛, խիհօ — խիհօ՛՛ :

Ես քե մեռնեմ խաթուն կեսուր,
Մէկ բան ասա ըզքո լանուն,
Ջէհա(7) պառկը գէօմշու մսուր ;
Խիհօ,— խիհօ՛, խանէ՛ — խանէ՛,
խանէ — խանէ՛, խիհօ — խիհօ՛՛ :

Սվտակ դօշին ատման շարին,
Կարմիր թշին, խնձոր բերնին,
Ի՞նչ կայ կուսուր, (8) որ քո տղէն
Կ'երթայ պառկի գէօմշու մսուր :
Խիհօ,— խիհօ՛, խանէ՛ — խանէ՛,
խանէ — խանէ՛, խիհօ — խիհօ՛՛ :

Բէօլ (9) ծամերնի Հակլվանից (10)
Թուխ աչքերն են Նանրկանից (11)
Յերկէն բաժր Մոկաց քաղքի :
Ի՞նչ կայ կուսուր, որ քո տղէն
Կ'երթայ պառկի գէօմշու մսուր :
Խիհօ,— խիհօ՛, խանէ՛ — խանէ՛,
խանէ — խանէ՛, խիհօ — խիհօ՛՛ :

Թ՞ելիկ մելիկ բարակ մէջքին,
Ջէյրան վզին վզնոց նտին,
Երկու կազաւ մէջ իր ծոցին :
Ի՞նչ կայ կուսուր, որ քո տղէն
Կ'երթայ պառկի գէօմշու մսուր :
Խիհօ՛ — խիհօ, խանէ՛ — խանէ՛,
խանէ — խանէ՛, խիհօ — խիհօ՛ :

Կարծում եմ սոյն երկու փշրանքներն մի մատուցումն կարող են լինել հայ բա-նահիւսութեան : Ներկայիս մանաւանդ, երբ Մոկաց աշխարհը հայաթափ է եւ նրա հովիտներում բուերն են վայում ...

Հ. ԿՈՍՈՅԵԱՆ

(1) Դեռեւս : (2) Կ'երթան կը գան : (3) Ամուր փայտի տեսակ : (4) Ճմլել : (5) Ելայ : (6) Մեղուանոց : (7) Զգնայ : (8) Պակասութիւն : (9) Փարթամօրէն առատ : (10) եւ (11) Գիւղերի անուններ :

«ԴԱՐԵՐԻ ԼԵԳԵՆՏՆԵՐ» ՇԱՐՔԻՑ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

Թագմադաշտում Սմբատ իշխանի զօրա-գունդը մտանութեամբ պաշտպանելով ջախջախուեց եւ զօրավարն ընկաւ գերի : Հպարտ ու անկոր ռազմիկը նայեց պարս զօրական Սարվարզանին եւ դառնօրէն ժպտաց ստորութեամբ տարած յաղթու-թեան վրայ :

— Արմէն, — դիմեց պարսիկը նրան, — ինձ յայտնել են, որ հիանալի պարս-կերէն գիտես, բայց ահա հարցումներիս պատասխանում ես քո լեզուով, որ ան-ճոռնի ու տհաճ է, ինչպէս ագռաւի կըր-կռոցը : Խօսիր արեաց լեզուով :

Բայց իշխանը լուռ է :

— Ուրեմն վճռել ես չխօսե՞լ արքայիկ լեզուով :

Իշխանը դարձեալ լուռ է :

— Լսի՛ր, դէթ մի բառ, մի նախադա-սութիւն :

Իշխանը վերստին լուռ է :

Այն ժամանակ համբերութիւնը հատած պարս զօրականը հրամայեց գանածեծ-տալ, բրել աչքերը, սպառնալով ի ցից հանել, մինչ իշխանն ադրդուելի մնաց, ինչպէս անմռունչ քարը :

— Բայց, այնուամենայնիւ, — շա-րունակեց պարսիկը, — ես քեզ կը ըս-տիպեմ, որ ոչ միայն դու, այլեւ քո ազ-գըն ամբողջապէս խօսի իմ լեզուով ...

Կիսամեռ իշխանը հաւաքեց վերջին ճի-գը եւ ասաց հայերէն.

— Ահրիմանի վիժուածք, աւելի շատ գետն իր ընթացքը կը փոխի, անապատը բուրաստան կը դառնայ, քան կը յաջող-ուի քեզ՝ ստիպել իմ ժողովրդին ուրանալ մայրենի լեզուն եւ խօսել օտար բարբա-ռով :

Պարս զօրական Սարվարզանը, ինչպէս Հիրկանիայի վագր, առաջ սուրաց՝ սե-փական ձեռքով դուրս կորզելու արմատից յանդուգնի լեզուն, բայց Սմբատ իշխա-նըն արդէն մեռած էր՝ յաղթական ժպի-տը դէմքին ...

ՍՈՂՈՄՈՆ ՏԱՐՕՆՑԻ

ԿԱՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

Կիներու եւ այր մարդոց երկարակեցու-թեան տեսակէտով ծանօթ են երեք եր-կիրներ — Սէյլան, Քամպոճ եւ Կուաթե-մալա — ուր այր մարդիկ աւելի շատ կ'ապրին քան թէ կիները : Յատկանշական է որ տնտեսապէս զարգացած երկիրներու մէջ, կիները այրերէն աւելի շատ կ'ապ-րին : Այսպէս, առաջին գիծի վրայ կու-գան Ֆրանսա, Մ. Նահանգներ, Ֆինլան-տա, Պրազիլիա եւ Խ. Միութիւն :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (176)

ԷԿԵՐԻ ✶✶ ✶✶ ԱՍՏՂԵՐԸ

— Սիրելի բարեկամներ եւ աջակից ըն-կերներ, պարիսպները տեսած էք, ու հի-մա պարիսպէն ներս եղած ուժն ալ կը ճանչնաք : Այս բերդին կապուած է այժմ հայրենիքի մնացած մասին ճակատագի-րը :

Դահլիճին մէջ լռութիւն տիրեց. ամէն աչք Տօպօյի սեւեռած էր :

— Եթէ Էկեր իյնայ, ատկէ վերջ ալ պիտի չկարենան դիմանալ ոչ Միշքոլց եւ ոչ Քաշա : Փոքրիկ բերդերը ընկոյզի նման կը թափին Թուրքերու առջեւ, կա-րելի չէ դիմադրութիւն մը ընել : Եւ այն ատեն պատմութիւնը կրնայ մեռելոց գիր-քին մէջ գրել Հունգարիոյ անունը :

Մռայլ աչքերով նայեցաւ չուրջը ու շարունակեց :

— Էկեր բերդը զօրաւոր է. բայց Սոլ-նոքի օրինակը մեր առջեւ թող ըլլայ, թէ բերդին ուժը ոչ թէ քարերուն մէջն է այլ զայն պաշտպանողներու հոգիին մէջ : Հոն վարձկան օտարներ կային, ոչ թէ բերդը պաշտպանելու համար գացած՝ այլ դրամ շահելու համար : Հոս միայն հինգ թնդանօթաձիգները գերմանացի են, անոնք ալ կորիճ մարդիկ : Հոս ամէնքս ալ հայրենիքը կը պաշտպանենք : Եթէ ա-րիւն հարկաւոր ըլլայ՝ արիւնով, եթէ կեանք՝ կեանքով. բայց ապագայ սե-րունդները չկարենան ըսել մեզի համար թէ, այդ Հունգարացիները որոնք 1552ին կ'ապրէին՝ արժանի չէին հունգարացի ա-նունը կրելու :

Պատուհանէն արեւու ճառագայթ մը մտաւ ու ինկաւ պատէն կախուած զէն-քերուն եւ զրահներուն վրայ : Հրամանա-տարին սաղաւարտն ալ կը շողշողար : Գրիգոր քովը կեցած էր. պատուհանին ակնարկ մը տուաւ ապա ձեռքը հովանի ընելով նայեցաւ հրամանատարին :

— Ձեզ անոր համար կանչեցի, — շա-րունակեց Տօպօ, — որ ամէն ոք կարե-նայ ինքնիր հետ հաշիւ ընել : Ով որ իր կաշին ազգին ապագայէն աւելի կը սիրէ, չունիմ : Լաւագոյն է քանի մը սահուծ՝ դռները դեռ բաց են : Ես մարդու պէտք քան ճարպերներու բազմութիւն մը : Որուն սիրտը կը սարսափի մօտեցող փոթորի-կէն, լաւագոյն կ'ընէ դահլիճէն հեռա-նալ, քանի որ դեռ խօսքս առաջ չեմ տա-րած : Որովհետեւ բերդը պաշտպանելու համար այնպիսի երդում մը պէտք է ը-նենք՝ որուն դէմ դրժողը՝ մահէն վերջ չկարենայ յաւիտենական Աստուծոյ առ-ջեւ ելլել :

Մէկդի նայեցաւ սպասելով թէ արդեօք մէկը պիտի շարժի՞ :

Դահլիճը լուռ էր :

Ոչ ոք չարժեցաւ :

Խաչին քով երկու մոմեր կային, զինա-կիրը վառեց :

Տօպօ շարունակեց խօսքը.

— Պէտք է որ երդում ընենք իրարու՝ յանուն Աստուծոյ հետեւեալ կէտերու վրայ ...

Թուղթի թերթ մը առաւ սեղանէն ու կարդաց :

— Առաջին. ինչ նամակ որ գայ Թուր-քերէն պիտի չընդունինք, այլ բերդի մարդոց առջեւ առանց կարդալու պիտի այրենք :

— Այդպէս ըլլայ, — թնդաց դահլիճը, — կ'ընդունինք :

— Երկրորդ. երբ Թուրքերը բերդը պաշարեն ոչ ոք պոռայ անոնց. անոնք ինչ ալ պոռան մեզի՝ պատասխան պիտի չտանք, ոչ լաւ, ոչ գէշ :

— Կ'ընդունինք :

— Երրորդ. բերդին պաշարումէն վերջ ոչ մէկ խմբակցութիւն՝ խօսելու համար, ոչ ներսը, ոչ դուրսը : Ոչ երկու, ոչ երեք հոգի իրարու հետ փսփսան :

— Կ'ընդունինք :

— Չորրորդ. ենթասպաները առանց գնդապետներու գիտութեան, գնդապետ-ներն ալ առանց երկու հրամանատարնե-րուն կարգադրութեան չեն կրնար վաշ-տերուն հրահանգներ տալ :

Կ'ընդունինք :

Զօր ձայն մը լսուեցաւ Ֆիւկէտիի քո-վէն.

— Կ'ուզէի հոս բան մը աւելցնել :

Խօսողը Հեկետիւշն էր, Շերետիի գըն-դապետը : Դէմքը կարմիր էր :

— Լսենք, — ըսին սեղանի քովինները :

— Կ'առաջարկեմ, որ երկու հրամանա-տարները գնդապետներու հետ համաձայ-նած կարգադրեն, քանի անգամ որ պա-տահի թէ բերդի պաշտպանութեան հա-մար կամ ալ կարեւոր խնդրի մը համար գնդապետներէն մէկն ալ խորհրդակցու-թիւն խնդրէ :

— Յարձակում չեղած ատեն կ'ընդու-նիմ, — պատասխանեց Տօպօ :

— Կ'ընդունինք, — գոչեցին ամէնքը :

Տօպօ շարունակեց :

— Վերջին կէտը. ով որ բերդը յանձ-նելու մասին խօսի, հարցնէ, պատասխա-նէ, կամ որեւէ կերպով բերդին յանձնու-մը ուզէ՝ մահուան դատապարտուի :

— Մեռնի, — գոչեցին հրացայտ աչքե-րով.— պիտի չյանձնենք բերդը, վարձ-կաններ չենք, սոլնոքցիներ չենք, — լը-սուեցաւ ամէն կողմէն :

ԿԵԶԱ ԿԱՐԴՈՆԻ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Տէր եւ Տիկին Միրուն Մարգարեան, փոխան ծաղկեպսակի երեսուն ֆրանք կը նուիրեն Մշակոյթի Տան, ողբացեալ Եսայի Բալթաճանի մահուան առթիւ (Անկէն)։

Ստանալ «Յառաջ»էն ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ։ Տէր եւ Տիկին Ա. Գալէնտէրեան հարիւր ֆրանք, եկեղեցւոյ կրթ. ձեռնարկներու համար, փոխան ծաղկեպսակի Օր. Արաքսի Մեսրոպեանի մահուան առթիւ ։ Տէր եւ Տիկին Էֆթի-եան 100, զմբէթի նորոգութեան յառաջացնելու, իրենց ընտանեկան պարագաներու հոգեհանգստեան առթիւ ։ Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Մեսրոպեան հարիւր, Տէր Մեսրոպ աւագերէց քհնյ. Տէր-Մեսրոպեանի հոգեհանգստեան առթիւ ։

×

Լիոնի Հայ Ազգ. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները հանգուցեալ Բերուզ Ճնկրտըրեանի մահուան Բ. տարելիցին առթիւ.— Տէր եւ Տիկին Ն. եւ Ե. Ուզունեան 150 ֆր. եկեղեցիին, Պ. Կարպիս Ճնկրտըրեան հարիւր եկեղեցիին, Ոմն յիսուն եկեղեցիին ։

×

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Արտաւազդ Մանուկեանի ընդ Օր. Միզայն Ռստիկեանի ամուսնութեան առթիւ, Տիկ. Մառի Մանուկեանէ յիսուն ֆրանք, Տիկին Ռստիկեան, Տէր եւ Տիկին Միքայէլեան, Գուրգէն վրդ. Թրթռեան, փոքրիկին Զապէլ Մուրատեան տասնական, Պ. Պօղոս Տէր-Կարապետեան (կնքահայր) քսան ֆրանք ։

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ՚ԵՐԳԵՆ

Փառատօնը այս տարի կը լրացնէ իր քսանամեակը ։ Կիրակի, Մարտ 14, ժամը 14,30ին Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, հովանաւորութեամբ Փարիզի համալսարանի տեսուչ՝

ԺԱՆ ՌՈՇԻ

ի նպաստ համալսարանական ուսանողներու բուժարաններուն ուր կը դարմանուին բոլորը առանց զանազանութեան կամ ազգի խտրութեան ։

Կը մասնակցին 14 ազգերու ժողովրդական խումբերը ։ Խօսք կ՚առնէ համալսարանական բուժարաններու ընդհ. տնօրէն

ՏՈՔԹ. Տ. ՏՈՒԱՏԻ

Խճողումի տեղի չտալու համար կը խնդրուի այժմէն ապահովել տոմսերը դիմելով Սորպոնի գանձապաններուն ։

Գին.— 6, 5, 4 եւ 3 փրանք ։

ՏԷՍԻՆ.— Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մեծ Պահքի եօթը շաբաթներու ընթացքին, ամէն Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 7.30ին մասնաւոր հսկում պիտի կատարուի տեղւոյս Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, որուն առաջին անգամ կը նախագահէ Լիոնի հոգեւոր հովիւ Դաւիթ վրդ. Սահակեան եւ կը քարոզէ ։ Արեւագալի արարողութիւնները կը կատարուին ամէն Կիրակի յետ պատարագի ։

Կը խնդրուի Կիրակնօրեայ պատարագի ժամերը նկատի առնել ։ Սկիզբ ժամերգութեան առաւօտ ժամը 8.45ին, Ս. պատարագ ժամը 9.45ին, Արեւագալ յետ պատարագի ժամը 10.30ին ։

ԿՈՉ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Փոն տը Շէրիի եւ շրջանի Հայութիւնը ձեռնարկած է Ազգային Տան մը շինութեան, դպրոցով եւ սրահով, որ միեւնոյն ատեն պիտի ծառայէ որպէս եկեղեցի ։ Շէնքին հիմը արդէն դրուած է, մէկ մեթր ալ բարձրացած ։ Տեղւոյն Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կոչ կ՚ընէ ֆրանսահայ հայրենակիցներուն եւ միութիւններուն, որպէսզի իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը բերեն այս բարենպատակ գործին ։

Այն հայրենակիցները որոնք կարեւոր գումարներով կ՚ուզեն մասնակցիլ, իրենց անունները պիտի արձանագրուին շէնքին ճակատը եւ բարերար պիտի կոչուին ։

Վարչութեան հասցէն է.—

Monsieur ACHOD AREKIAN
Rue de la Chaine
CHARVIEU (Isère)

ՀՐԱՒԷՐ

ԲԺ. ՅՈՎՍԷՓ ԵՒ ԸՆԿ. ՍԱԹԵՆԻԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ

Կապ. Խաչի գրասենեակի բացումի առթիւ Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը եւ Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ խրախճանքի երեկոյ մը .—

Ի պատիւ Նուիրատու ՎԱՍԻԿ եւ ԲԺ. ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ ընտանիքներու ։

Շաբաթ, Մարտ 13, ժամը 17էն 23
Մշակոյթի Տան մէջ
17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Կը խնդրուի հայ հասարակութենէն, կազմակերպութիւններէն, վարժարաններէն, մամուլէն եւ բոլոր համակիրներէն ներկայ ըլլալ որպէս հրաւէր ։

Ձոխ եւ տաք ընթրիք, նուագ, երգ, անակնկալներ ։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սէն Շամոնի խումբին կողմէ ։

Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 21էն մինչեւ լոյս ։

SALLE DES FETES
Orchestre :
LES COMPAGNONS DE LA DANSE
— BAR — COTILLONS —
— BUFFET — JEUX —

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

Նուիրուած
Բանաստեղծ ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 14, ժամը 20.30ին, «Ռեժան»ի վերնայարկը, մեթրօ Քամէ

Խօսք կ՚առնեն

Տիկին Մառի Աթմաճեան եւ Եդուարդ Աղամեան ։

Գեղարուեստական բաժին մասնակցութեամբ ծանօթ արուեստագէտներու ։

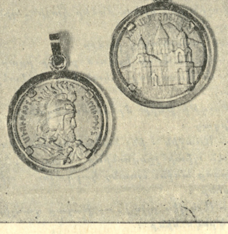
ՀՍԿՈՒՄ

Մեծ Պահոց ընթացքին ամէն Հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը 6.30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի Հսկումի արարողութիւն եւ կը խօսուի աւուր պատշաճի քարոզ՝ սկսեալ այս Հինգշաբթիէն (4 Մարտ) ։

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մարտ 7էն սկսեալ, Մեծ Պահոց բոլոր Կիրակիներուն, յաւարտ պատարագի կը կատարուի Արեւագալի ժամերգութիւն ։

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ֆ.
Շրջանակով 300 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette.
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզեան շրջանի բոլոր խումբերուն ։

Մարտ 28ին, Շիմիի սրահը

Գեղարուեստական ընտանի յայտագիր ։ Մանրամասնութիւնները յետագային ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած
Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Մարտ 23, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 20.45ին
THEATRE DES ARTS Ի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
66, Rue Rochechouart — Métro : Anvers - Cadet

Կը ներկայացուի
ՓՕԼ ԿԱՎՈՅԻ խիստ ծիծաղաշարժ մէկ կատակերգութիւնը

ԱՆՈՒՇ ՓՈՐՁԱՆՔ

4 ԱՐԱՐ
(Հայերէնի թարգմանուած Ա. ԱԼԵԱՆԱՔԵԱՆԷ)

Գլխաւոր դերակատարութեամբ
ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ, ՆՈՒԲՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ, ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆԻ, ԼԻՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ եւ ՅԱԿՈԲ ՍՏԱՄՊՕԼՑԵԱՆԻ ։

Ինչպէս նաեւ մասնակցութեամբ Փիէր Թերզեանի, Վիքի Մոստիչեանի, Սարգիս Մոստիչեանի եւ Նատիա Թօփուզեանի ։

Բեմադրութիւն՝ Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ ։

Pour les billets s'adresser :

U.G.A.B., 11 Square Alboni, PARIS (16e) — TRO. 03-18.
Mme BAKERDJIAN, 35, Rue de Trévise, PARIS (9e) — PRO. 61-10.
Mme MARKARIAN, 32, Rue de Trévise, PARIS (9e) — TAI. 65-44
« Maison MASSIS », 21, Rue Saulnier, PARIS (9e) — PRO. 16-88.
THEATRE DES ARTS, 66 Rue Rochecouart, PARIS (9e) TRU. 05-12 et TRU. 14-38
H. PALOUYAN, 43, Rue Richer, PARIS (9e) — PRO. 25-46.

ԼԻՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մեծ Պահոց Կիրակիներուն յաւարտ Ս. Պատարագի, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենայ «Արեւագալ»ի արարողութիւն ։

Իսկ ամէն Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները, ժամը 5ին, տեղի պիտի ունենայ «Խաղաղական» եւ «Հսկման» արարողութիւնք, որոնց ընթացքին պիտի տրուի նաեւ աւուր պատշաճի քարոզ ։

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը ։

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ
ՓԱՐԻԶԻ ԱԶԳ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Ազգ. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը՝ Հինգշաբթի, (Մարտ 18), երեկոյեան ժամը 20.30ին, 32ք Րիւ տը Թրէվիզ ։

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ։ Արդեւք ունեցողները, ընտրութեանց կրնան մասնակցիլ վճարելով իրենց քուէները ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի մէջ Կապոյտ Խաչի օրը կը տօնուի Մայիս 29ին ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32. Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի նախաձեռնած մեծ համերգը, ծանօթ երգչուհի Տիկին Լուիզ (Անայիս) Պօզապալեանի, որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 15, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սալ Ռամոյի շքեղ սրահին մէջ ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

×

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին խնջոյքը Մարտ 13ին, Մշակոյթի Տան մէջ ։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Կեդր. վարչութեան կազմակերպած Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի յիսնամեակը, Մայիս 15ին, Ալհամպրայի սրահին մէջ ։

×

«ՍՕՍԻ» պարախումբը իր կազմութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպած է Հայկական տոհմիկ պարերու երեկոյթ մը, Կիրակի Մայիս 9ին, ժամը 21էն 23.30 ։

LA MAISON DE LA MUTUALITE
24, Rue Saint-Victor, PARIS (5e)
(Métro : Maubert-Mutualité)

×

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ
Մայիս 16ին
Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ
ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՐՏԱԴՐԻՉԸ
ՀԷԼՎԱ ԹԱՀԻՆ
ԼՈԳՈՒՄ ՇԱՐՈՑ
Սուսամ — (ՌՈՃԻԿ)
ՀԷԼՎԱ ՎԱՐԴԷ-ԱՆՈՅՇ
ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...
CHOC-ALVA • CHOCO-LOC
Sté le BOSPHORE
SIÈGE SOCIAL
2, Rue Louis Astouin Marseille (2ème)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՄԱՐՏ
MARDI 9 MARS 1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

46րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10252 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — No 10.252

ԵՒ ՏԱԿԱՒԻՆ ՊԻՏԻ ՍԱՒԱՌՆԻ

Արձանագրելով անունները անոնց, որոնք — 1918 Մայիսեան բախտորոշ կռիւներու նախօրեակին — կը մտնէին Հայ Բանակի ընդհանուր հրամանատարութեան կազմին մէջ, խորհրդահայ պատմաբան Ե. Ղ. Սարգիսեան կը յիշատակէ ընդհանուր հրամանատար Զօր. Նազարբէկեանը, Դրօ Կանայեանը, զօրավարներ Արէշեանն ու Սիլիկեանը եւ այլ, կ'աւելցնէ.

«Արեւմտահայերից կազմաւորուած երրորդ դիվիզիայի հրամանատարն էր ժողովրդական հերոս գեներալ Անդրանիկը»:

Ճի՛շդ է, որ 1917ին, Կովկասի հրամանատարութիւնը Անդրանիկի զինուորական աստիճանը բարձրացուցած էր «Գեներալ Մայոր»ի:

Ճի՛շդ է, որ Մայիսեան կռիւներուն, Անդրանիկ նշանակուած էր զօրաբաժինի «հրամանատար»:

Ճի՛շդ է, որ Տիմանի յաղթանակին համար, Անդրանիկ Ռուսաստանի ցարէն ստացաւ «Ս. Գէորգ»ի խաչը, որ կը տրուէր բացառի՛կ քաջութեան համար միայն:

Ճի՛շդ է, որ 1920ին, Ֆրանսական կառավարութիւնը Անդրանիկին կուրծքը զարդարեց «Պատուոյ Խաչ»ով:

Եւ սակայն, եթէ ասկէ անդին ալ Անդրանիկ՝ արժանանար զինուորական բարձրագո՛յն աստիճաններու եւ ստանար մեծագոյն պետութեան մը վեհագո՛յն շքանշանը, այնուամենայնիւ՝ Հայ Յեղափոխութիւնը խորհրդանշող ու մարմնաւորող Անդրանիկը երբեք ծանօթ պիտի չըլլար իբրեւ, ըսենք, «Ֆիլտ-մարէշալ» կամ՝ եղակի՛ «պատուանշանակիր»:

Անդրանիկ պիտի ըլլար, ինչպէս եղած էր ի սկզբանէ, ինչպէս պիտի մնայ առ միշտ.

Ժողովրդակա՛ն հերոս Անդրանիկ — հա՛յ ազգի հարազատ որդի՝ տոգորուած հա՛յ ազատատենչութեամբ, խրախուսուած հա՛յ արիութեամբ եւ նուիրուած հա՛յ իտէալներու իրագործման:

Փարիզ գտնուած օրերուն — ասկէ քանի մը շաբաթ առաջ — Ամենայն Հայոց Հայրապետը այցի է գացեր հայ հերոսին եւ ըսեր է անոր.

«Քու անմահ հոգիդ պիտի սաւառնի Մայր Հայրենիքին վրայ ...»:

Պիտի սաւառնի այնպէս, ինչպէս նոյնինքն՝ «արծիւ» կոչած անմահ հերոսը՝ «սաւառնում էր սարէ-սար» Հայ Հողի ո՛ղջ տարածքին:

Ինչո՞ւ համար արդեօք, Անդրանիկի անունը եղակի եւ ուրոյն իմաստ մը կը ներկայացնէ մեր նորագոյն պատմութեան մէջ:

Հանրածանօթ են Անդրանիկի քաջութիւնը, խիզախութիւնը, հայդուկային բացառիկ կարողութիւնները, զինուորական հնարամտութիւնը, երկաթէ կարգապահութիւն պահպանելու կարողութիւնը եւ ասկէ ալ նման ձիրքեր:

Եւ սակայն, այս ձիրքերով օժտուած էին Անդրանիկի գլխաւոր զինակիցներէն Սեբաստ Աղբիւր, Գէորգ Չաւուշ, Նիկոլ Դուման, Եփրեմ, Համազասպ, Քեռի, Սեպուհ եւ ուրիշներ:

Մինչդեռ, ասոնցմէ ոչ մէկը եղաւ ... Անդրանիկ:

Ինչո՞ւ:

Չենք կարծեր շեղած ըլլալ ճշմարտութենէն, եթէ ըսենք, որ հայ ժողովուրդը Անդրանիկը եղակի համարեցաւ իր ԱՊՍՏԱՄԲ ոգիին պատճառով:

Անընկճելիօրէ՛ն ապստամբ, տարերայնօրէ՛ն ապստամբ, նոյնիսկ՝ անկարգապահօրէ՛ն ապստամբ:

Բայց՝ միշտ ԱՊՍՏԱՄԲ:

Եւ հայ պատմութեան վեց հարիւր ստրկացուած տարիները ամէն բանէ առաջ՝ ա՛յս կը պահանջէին: Ներզգալով, թէ հայ ժողովուրդ ու հայ հող իրենց գոյութեան սպառնալիքին կը գտնուէին ու կրնան ընդմի՛շտ չքիլ, հայ ազգային բնազդը՝ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ հրաշքին կ'աղօթէր:

Հարկաւոր էր վերակերտել ազատատենչ, բռնութեան առջեւ չկքող եւ ամէն լուծի դէմ մահուա՛ն գնով իսկ ծառացող ԱՊՍՏԱՄԲ հայ ոգի:

Եթէ հնարաւոր չէր մէ՛կ անգամէն տապալել օտար բարբարոս լուծը՝ Հայութեան ազգային ազատութիւնը անմիջօրէն իրացնող, սակայն, հնարաւո՛ր էր, ըմբոստանալ այդ լուծին դէմ, զայն պատուհասել ամէն տեղ եւ ինչպէս որ կարելի էր. Հնարաւոր էր այնպիսի՝ ազատատենչ ըմբոստութիւն, որ ցոյց տար, թէ Հայը չի՛ հաշտուիր եւ պիտի չհաշտուի՝ օտար բռնակալութեան հետ:

Հերո՛ս Անդրանիկ — որովհետեւ՝ ԸՄԲՈ՛ՍՏ Անդրանիկ:

Այս ըմբո՛ստն էր, որ սաւառնեցաւ սարէ սար, ողջ հայ ժողովուրդի սէրը, հիացումը եւ յաջողութեան մաղթանքները իրեն հետ տանելով:

Այս ըմբո՛ստն էր, որ չկրցաւ հաշտուիլ բռնակալութեան հետ եւ իր ա՛յս ոգիին համար ալ արժանացաւ պաշտամունքի:

Այս ըմբո՛ստն էր, վերջապէս, որ դարձաւ խորհրդանիշը ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԽՏԻՆ:

Ուխտ՝ ազատագրուելու եւ ապրելու ազա՛տ:

Ուխտ՝ թօթափելու ամէ՛ն օտար լուծ ու բռնապետութիւն, ըլլալու ինքնիշխա՛ն:

Ուխտ՝ շարունակաբար պատուհասելու բոլո՛ր ոսոխները՝ ինչ գոյնով կամ տարազով ալ ներկայանան — մինչեւ որ բոլորն ալ ճանչնան ՀԱՅ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ:

Հայ ժողովուրդը չկրցաւ աւարտել «անդրանիկեան» ազգային ուխտը: Հերոսին խօսքով. «Գործս կէս մնաց ...»: Սնարէն արտասանուած այս բառերը կտակի մը կշիռն ու տարողութիւնը ունին:

Վկայութեամբը Վազգէն Կաթողիկոսի՝ ասիկա գիտէ՛ Հայաստանի ժողովուրդը:

— «Գիտցիր, որ աւելի քան երբեւէ, այսօր, հայրենի հողին վրայ ապրող ժողովուրդը ամուր կը պահէ պատգամդ: Ո՛ւխտդ» — Ամենայն Հայոց Հերոսին կ'ըսէ Ամենայն Հայոց Հայրապետը:

Վազգէն Կաթողիկոս հաւատացած է, թէ պիտի գա՛յ օրը, երբ «Մայր Հողը իր դուռները պիտի բանայ եւ ընդունի» հայ հերոս Անդրանիկը:

Մենք, ասկէ աւելի՛ն կը հաւատանք:

Կը հաւատանք, որ այդ դուռները պիտի բացուին Անդրանիկին, եւ բոլո՛ր Անդրանիկներուն առջեւ: Կը հաւատանք, որ Մայր Հողը իր դուռները պիտի բանայ նաեւ վտարանդի ու իրմէ պոկուած հայ հողերը վերընդունելու եւ զանոնք վերստին իրեն կցելու համար:

Եւ կը հաւատանք, որ երբ հայ ժողովուրդի ամբողջութիւնը հաստատուի հայ հողի ամբողջութեան վրայ, Հայ Հայրենիքի սարե՛րն ալ պիտի ըլլան ԱԶԱՏ, որպէսզի ԱԶԱՏԱՏԵՆՉ արծիւը շարունակէ սաւառնիլ՝ առմի՛շտ ԱԶԱՏ:

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՑԱՄԱՔԱՀԱՆՈՒՄ

ՓԵՔԻՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ.— «ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԽՆԴՐԵՑԷՔ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԷՆ»

Երկուշաբթի առաւօտեան 2ին (ֆրանսական ժամով) ամերիկեան մարինները երկու գունդեր ցամաքահում մը կատարած են, Վիէթնամ: Ասոնց նպատակն է ազատագրել հարաւ-վիէթնամական ուժերը որոնք ապահովութեան առաքելութիւններ կը կատարեն: 3500 ամերիկացի օգնութեան կը հասնին, ոչ միայն անշուշտ ազատագրելու համար վիէթնամական ուժերը այլեւ մանաւանդ, պաշտպանելու համար ամերիկեան կայանները եւ առաջքն առնելու նոր ջարդերու: Այս անգամ, ամէն պարագայի մէջ, Ամերիկա չի ծածկեր որ Վիէթնամ կը ղրկէ ռազմական ուժեր եւ ոչ խորհրդատուներ, ինչպէս կ'ըսուէր ցարդ, Վիէթնամ գտնուող ամերիկացի զինուորականներուն համար:

Հակառակ այս կացութեան կը թուի թէ Ամերիկա դէմ չէ բանակցութեանց:

× Չինաստանի կառավարութիւնը կը պահանջէ Մոսկուայի իշխանութիւններէն որ «ներողութիւն» խնդրեն ասիացի եւ ափրիկեցի ուսանողներէն, որոնք ցոյց կատարեցին առջի օր: Չինացիք կը գտնեն որ խորհրդային ոստիկանները շատ դէշ վերաբերում ունեցած են ցուցարարներուն նկատմամբ եւ Փեքինի մամուլը բուռն պայքար մը սկսած է: Միւս կողմէ Մոսկուայի չին դեսպանը նամակ մը յանձնած է Արտաքին նախարար՝ Կրոմիքոյի, ուր կ'ըսուի ի մէջ այլոց.— «Չենք կրնար հասկնալ թէ ինչո՞ւ խորհրդային կառավարութիւնը այդքան կը փափաքի վիրաւորելու Միացեալ Նահանգները: Ինչո՞ւ ընկերվարական երկրի մը կառավարութիւնը այդքան զինուոր եւ ոստիկան նետեց ուսանողներու դէմ որոնք հակամերիկեան ցոյցի մը կը մասնակցէին: Խորհրդային կառավարութեան այս արարքը դէմ է պրոլետարական միջազգայինին եւ մարքս-լենինեան սկզբունքներուն: Ասիկա մեզի ամօթ կը պատճառէ եւ կը յուսահատեցնէ: Խորհրդային կառավարութիւնը պէտք է ընդունի իր յանցանքը, ներողութիւն խնդրէ ուսանողներէն եւ խստօրէն պատժէ զինուորներն ու ոստիկանները որոնք բռնի ուժ գործածած են ցուցարարներուն դէմ»:

Ներկայիս ուրեմն, խորհրդային կառավարութիւնը երկու բողոքագիր ունի ձեռքը, մէկը՝ Փեքինէն, միւսը՝ Ուաշինկթընէն: Փեքին կը մեղադրէ որ Ռուսերը խիստ եղած են: Արդարեւ ըստ Չինացիներուն, ոչ միայն ծեծած են ցուցարարները այլեւ մերժած են խնամել 11 Չինացի ուսանողներ որոնք վիրաւորուած էին եւ հիւանդանոց փոխադրուած: Ասոնցմէ ութը անմիջապէս ետ ղրկուած են հիւանդանոցէն:

Ամերիկացիք ալ կը գտնեն թէ խորհրդային իշխանութիւնները շատ տկար պաշտպանութիւն մը բերած են, ցոյցին ատեն:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեցին.—

1.— Ընկեր Միսաք Թորլաքեան, որ քանի մը շաբաթ Փարիզ մնալէ ետք, կը վերադառնայ Ամերիկա, Անգլիոյ ճամբով:

2.— Պ. Գրիգոր Պօտոսեան, Պուէնոս-Այրէսէն, որ շահեկան տեղեկութիւններ տուաւ Հարաւային Ամերիկայի մեր գաղութներու կեանքէն:

3.— Ընկեր Արշաւիր Յովսէփեան, Պէյրութէն, որ ի մօտոյ կը վերադառնայ իր բնակավայրը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇՈՒԷՏԻ Լուիզ թագուհին մեռաւ առջի օր, առանց վերադառնալու իր գիտակցութիւնը յետ այն ծանր գործողութեան, որուն ենթարկուած էր: Ծնած էր 1889ին, 1923ին կ'ամուսնանար գահաժառանգ իշխան Կիւսթաւ-Ադոլֆի հետ, որու առաջին կինը մեռած էր, հինգ զաւակ ձգելով: Շուէտի թագուհի էր 1950էն ի վեր եւ ծանօթ իր բարի սրտին եւ արթնամտութեան համար: Գիտէր բոլորին հասնիլ: Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ: Վեց շաբաթ սուգ հռչակուած է Շուէտի արքունիքին համար:

ՊԵԼՃԻՈՅ նախկին վարչապետ եւ ընկերվարական երեսփոխան՝ Քամիլ Հիւսմանս, 94 տարեկան, յայտարարած է հանրաժողովի մը ընթացքին, որ Ատենաուըր եւ Էրհարտ մաս ունեցած են նացի ոճիրներուն մէջ: Ակնարկելով իր մէկ վերջին ճամբորդութեան Արեւելեան Գերմանիա, Հիւսմանս շեշտած է տարբերութիւնը որ կայ «արեւմտեան նացի Գերմանիոյ եւ ժողովրդապետական Գերմանիոյ միջեւ, որ ցեղապաշտութիւնն ու ֆաշիզմը դատապարտած է»:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիոյ վարչապետը երկար վարանումներէ ետք, որոշած է ջնջել տնտեսական օժանդակութիւնը զոր Գերմանիա կ'ընէր Արաբ Մ. Հանրապետութեան:

ԻՐԱՔ արգիլած է օդանաւային Սաաբ (Սքանտինըվիըն էոլայնզ Սիսթէմ) որ թռիչք կատարէ իր երկրին վրայ, տրուած ըլլալով որ ընկերութիւնը վերջերս Քոփէնհակ-Թէլ Աւիվ ուղղակի գիծ մը ստեղծած էր:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ համալսարանական ուսանողներու համագումարը վերջացաւ առջի օր, բուռն միջադէպերով, Մոնթրէօյի մէջ: Նախքան վերջնական բանաձեւին քուէարկութիւնը, նոյնիսկ ձեռք-ձեռքի եկած են ընդդիմադիր երկու հոսանքները՝ իտալական եւ «չինական»: Կուսակցութիւնը սակայն ամէն մարդ իր տեղը նստեցուցած է:

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԻ մէջ ալ ցոյցեր եղած են խորհրդային դեսպանատան դէմ:

ՊԱՆՏՈՒՆԿԻ մէջ իսլամական ժողովը, որ 28 երկիրներ կը համախմբէ (մէջն են՝ Խորհ. Միութիւն եւ Չինաստան) բացուած է նախագահ Սուքարնոյի կողմէ, որ հրաւիրած է Ափրիկէի եւ Ասիոյ ժողովուրդները ընդդիմանալու գաղթատիրութեան Իսլամի օժանդակութեամբ: Ութ օր պիտի տեւեն խօսակցութիւնները, որոնց նիւթը պիտի ըլլայ թէ քաղաքական թէ կրօնական:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՐԿԻՊԱ շարունակելով իր շրջապտոյտը, հինգ օրուան համար Պէյրութ հասած է եւ ընդունուած նախագահ Շարլ Հելուի եւ վարչապետ Ուէնիի կողմէ:

ԿԻՊՐՈՍԷՆ հասած լուրերու համաձայն, դաւ մը երեւան ելած է որու նպատակն էր տապալել Մակարիոսը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ եղած օգնութիւնը քիչ է կ'ըսէ միլիէթ, շեշտելով «եթէ Օ. Սի. Տի. էի հասկացողութեան պակասը շարունակուի, Թուրքիա ստիպուած պիտի ըլլայ արեւմուտքէն տարբեր աղբիւրներու դիմել օգնութիւն ստանալու համար»: Խմբագիրը կ'աւելցնէ թէ «ցարդ Թուրք կառավարութիւնները, քաղաքական պատճառներով, չեն ուզած Խորհ. Միութեան օգնութեան դիմել, բայց փաստուած է որ այդ խոհեմութիւնը չափազանցուած վախերու վրայ հիմնուած է: Արդարեւ այն չէզոք երկիրները որոնք օժանդակութիւն ստացան Խորհ. Միութենէն իրենց անկախութենէն բան չեն կորսնցուցած»:

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄ

Փետրուար 18ին եկեղեցիներու միութեան ջերմ կողմնակից Կարդինալ Պէա այցելեց Ժընեւ, Եկեղեցիներու Համաշխարհային խորհուրդին: Այդ առիթով ընդունուեցաւ կազմել յանձնախումբ մը, բաղկացած ութ անդամ Համաշխարհային խորհուրդէն եւ վեց անդամ Կաթողիկէ Եկեղեցիէն, ուսումնասիրելու համար աշխատակցութեան կարելիութիւնը:

Համաշխարհային Խորհուրդին կեդրոնն է Ժընեւ, Կալվինի քաղաքը: Եկեղեցիներու մերձեցման շարժումին ռահվիրաներն են բողոքական եկեղեցականները: Միւս եկեղեցիներն ալ սկսան հետզհետէ մասնակցիլ շարժումին, որ առաւ ընդհանրական բնոյթ: Հանդիսաւոր համագումար ունեցաւ Նոր Տելհիի մէջ 1961ի վերջերը, արդէն համագումարներ կատարուած էին Ամսթերտամի մէջ 1948ին եւ Մ. Նահանգներու մէջ 1954ին: Խորհուրդին կը մասնակցին բոլոր բողոքական եկեղեցիները, Մոսկուայի եւ Պոլսոյ Պատրիարքութիւնները, Եթովպական, ասորի եկեղեցիները, որոնք գտան հասարակաց տարազ մը, ամէնուն համար ընդունելի. «Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը եկեղեցիներու եղբայրական ընկերակցութիւն մըն է, որոնք կ'ընդունին Յիսուս Քրիստոս որպէս Աստուած եւ Փրկիչ՝ համաձայն Ս. Գրքին եւ կը ջանան միասին գիտակցիլ իրենց կոչումին միակ Աստուծոյ փառքին համար, Հայր, Որդի եւ Ս. Հոգի»:

Վատիկանի ժողովէն առաջ Ուղղափառ Եկեղեցին ալ ժողով գումարեց Հռոդոսի մէջ եւ պատուիրակ ղրկեց Հռոմ Մետրապոլիտ Մելիտոն եւ արքեպիսկոպոս Քրիզոսթոմ: Երկու բարձրաստիճան եկեղեցականները Քրիստոնեաներու Միութեան դիւանին ներկայացուցին Հռոդոսի ժողովին որոշումները: Պօղոս Զ. ընդունելով պատուիրակները ուրախութիւնը յայտնեց, շեշտելով պատմական կարեւորութիւնը առնուած քայլին: Մետրապոլիտ Մելիթոն, ներկայացուցիչն է Պոլսոյ Պատրիարքին, կը բաղձայ անմիջական յարաբերութեան մէջ մտնել Հռոմի հետ, համաձայն Աղեքսանդրիոյ, Անտիոքի եւ Երուսաղէմի Պատրիարքներուն, բայց Յունաստանի եկեղեցին եւ Մոսկուայի պատրիարքութիւնը կը վարանին:

Հռոդոսի ժողովին որոշումները հաղորդուեցան նաեւ Անկլիքան Եկեղեցիին եւ Հին Կաթողիկէներուն, որոնք աւելի մօտ են Ուղղափառ Եկեղեցիին:

Համաշխարհային Խորհուրդի եւ Կաթողիկէ Եկեղեցիի կողմէ Յանձնախումբի մը կազմութիւնը՝ մշակելու համար համագործակցութեան սկզբունքներու մեթոտները, քայլ մը աւելի մերձեցում է, բայց նպատակին հասնելու համար երկար ուղի մը կայ համաձայն բանագնացներու: Կան եկեղեցիներ, որոնք մտավախութիւնն ունին թէ Կաթողիկէ Եկեղեցին կ'ուզէ Հռոմէական Եկեղեցիի գօղը քաշել «հերձուածողները», որոնք երբեմն կը կոչուէին «հերետիկոսներ»:

Իտալացի Յիսուսեաններու պաշտօնաթերթը կը վստահեցնէ կասկածողները եկեղեցիի անկեղծութեան մասին: Մերձեցումը պիտի ըլլայ երկուստեք դիմաւորում մը, հանդիպում մը: «Կաթողիկէ Եկեղեցին իրենց պիտի տայ ինչ որ իրենք կորուսին, երբ բաժնուեցան, բայց միեւնոյն ատեն պիտի ընդունի ինչ որ իրենք բաժանումի դարերուն արտադրեցին վաւերականօրէն քրիստոնէաբար»: Այս կերպով «բաժնուած եղբայրներու միութիւնը պիտի ըլլայ աւելի հարուստ, պիտի ըլլայ աւելի «կաթողիկէ»՝ այսինքն աւելի տիեզերական, ընդհանրական»:

Հակառակ ընդհանուր բաղձանքներու հեշտ պիտի չըլլայ դարերու բաժանումը, պայքարները մեղմացնել, մոռնալ եւ անմիջական մերձեցում կատարել: Իւրաքանչիւր եկեղեցի իր դաւանած ճշմարտութիւնը կ'ընդունի անվիճելի: Քահանայապետն ալ կ'ըսէր. «Մակերեսային կերպով քրիստոնեաներու միութեան հարցին ծանօթ եղողները կը կարծեն թէ լուծումը դիւրին է: Բայց անոնք, որոնք կը ճանչնան հարցին պատմական, հոգեբանական, վարդապետական կողմերը, գիտեն թէ մեծ եւ բազմազան դժուարութիւններ կան ամէն տեսակէ եւ ամէն կողմէ»:

Եթովպիոյ կայսեր հրաւէրով արեւելեան անկախ եկեղեցիներն ալ ժողով գումարեցին Ատիս Ապապայի մէջ: Առաջին անգամն էր, որ ուղղակի շփում կ'ունենան եկեղեցական պետեր: Ս. Գրիգոր եւ Ս. Սահակ ներկայ չեն եղած Նիկիոյ եւ Եփեսոսի ժողովներուն: Տիեզերական ժողովները գումարուած են Բիւզանդիոնի կայսրերու նախաձեռնութեամբ եւ որոշումները հրատարակուած են կայսերական հրովարտակներով:

Եթովպական Եկեղեցին դարերէ ի վեր ենթակայ էր Եգիպտոսի Ղպտի Եկեղեցիին: Կայսրը տարիներ առաջ անկախ եկեղեցի մը հաստատեց, ինչպէս Մեծն Պետրոս 1717ին Ռուսիոյ Պատրիարքութիւնը բաժնեց Պոլսոյ Տիեզերական պատրիարքութենէն, որ հպատակ կը մնար օտար պետութեան մը: Ժողովականները Կոստանդին կայսեր եւ Եւտոքէսի աղանդը դատապարտող Քաղկեդոնի ժողովականները «Հաւատոյ Ջահ» կոչեցին ուղղափառ հաւատքի պաշտպան Մարկիանոս կայսրը:

Կը վիճէին Քաղկեդոնի մէջ՝ երբ վտանգի մէջ էր Պոլիս, սպառնալիքի տակ էր Հռոմ, հոնական հրոսակներ կ'արշաւէին ամէն կողմ աւերելով եւ կոտորելով: «Աստուծոյ աղէտ»ը հասած էր Իտալիա, կը քանդէր Վերոնա, Փատովա, կը յառաջանար դէպի Հռոմ: Սարսափահար ամբոխներ կը խուժէին Հռոմ եւ պաղատագին կը խնդրէին Լեւոն Մեծ Պապէն փրկելու Իտալիան եւ յաւիտենական քաղաքը: Պապը կ'ապրէր անդոհական ժամեր, կ'աղօթէր եւ արիացած՝ կը մեկնէր Աթիլլասի դէմ: Բարոյական ամենաբարձր հեղինակութիւնը հզօր բանակի մը գործը կը կատարէր, բարբարոսը ետ կը դառնար, Հռոմ եւ քրիստոնէութիւն փրկուած էին: Եկեղեցիներ կ'աշխատին մերձենալ, փրկելու համար դարաւոր հաւատքը նոր արշաւանքներու դէմ հակակրօնական եւ նիւթապաշտական:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

ԼԵԶՈՒԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Պատմա – համեմատական լեզուաբանութիւնը բնութագրելու ատեն Փրոֆ. Ջահուկեան գիտել կու տայ, թէ ԺԹ. դարու առաջին կիսուն (առաջին ենթաշրջան) արդէն կը կիրարկուէր պատմահամեմատական եղանակը, որ ձեւաւորուած էր գիտութեան ընդհանուր զարգացման, մասնաւորապէս նախորդ լեզուաբանութեան նուաճումներուն հաշուառման, կուտակուած նիւթին դասակարգման ու մեկնաբանման հիմերուն վրայ: Այս կապակցութեամբ հեղինակը մանրամասն կը նկարագրէ, կը գնահատէ պատմահամեմատական լեզուաբանութեան հիմնադիրներուն՝ Պոբբի, Ռասքի, Կրիմմի, Վոստոկովի, Հումպոլտի լեզուագիտական գործունէութիւնը: Այս շրջանին ցեղակից լեզուներու միջեւ կատարուող համեմատութիւններուն զուգահեռ մէջտեղ կը դրուին ժողովուրդներուն ծագման եւ լեզուներու քերականական կառուցուածքին կազմաւորման վերաբերեալ հարցեր:

ԺԹ. դարու երրորդ քառորդին (երկրորդ ենթաշրջան) բնական գիտութիւններու եւ հոգեբանութեան արագ զարգացումը իր կնիքը կը դնէ լեզուաբանական ըմբռնումներուն վրայ: Որոշ եւ յատակ աշխատանք կը տարուի նախալեզուներու (հիմք – լեզուներու) վերականգնումին ուղղութեամբ: Դարուն վերջին քառորդին (երրորդ ենթաշրջան) ձգտում մը երեւան կու գայ լեզուն դիտելու իբրեւ ճշգրիտ օրէնքներով զարգացող երեւոյթ (հնչիւնական օրէնքներու հաստատում): Որոշ ձեւով կը զգացուի Տարուինի բարեշրջումի օրէնքին ազդեցութիւնը: Կը տիրապետէ, կը դերիշխէ լեզուին զարգացման պատմական հայեցակէտը: Աշխատութեան մէջ վերոյիշեալ հարցերը հանգամանօրէն լուսաբանուած են յատկապէս երիտքերականներու եւ անոնց առաջին քննադատներուն հայեացքներուն հիման վրայ:

Սիստեմային – վերլուծական լեզուաբանութիւնը բնութագրած ժամանակ Փրոֆ. Ջահուկեան քննելիք նիւթը կը բաժնէ երկու հատուածի: Առաջին հատուածը կը ներկայանայ երկու ենթաշրջաններով (առաջին ենթաշրջան՝ 1900-20, երկրորդ ենթաշրջան 1920էն մինչեւ այսօր): Կ'ընդգծէ, որ մինչեւ 1920 բնորոշ է նախորդ լեզուաբանական (մասնաւորապէս երիտքերականներու) տեսութիւններու զօրաւոր քննադատութեամբ, լեզուի ըմբռնումին եւ լեզուական հետազօտութիւններու նոր հայեցակէտերու մշակումով:

Այս առիթով հեղինակը կ'անդրադառնայ կարգ մը ուղղութիւններու եւ այդ ուղղութիւններուն ներկայացուցիչներուն հայեացքներուն շարադրութեամբ եւ աշխատութիւններուն գնահատութեամբ:

Երկրորդ ենթաշրջանը կը յատկանշուի իր միաժամանակեայ հայեցակէտով, կը կատարուի լեզուի յատակ սահմանազատում այլ յարակից երեւոյթներէ, լեզուաբանութիւնը՝ յարակից գիտութիւններէն, կը ծագին կարգ մը լեզուաբանական միջ – կարգապահութիւններ (կիրառական լեզուաբանութիւն, լեզուի հոգեբանութիւն՝ հոգեբնագիտութիւն եւն.): Տիրապետող լեզուաբանական ըմբռնումը յօրինուածութիւնն է իր երեք խմբաւորումներով՝ Փրակայի լեզուաբանական խմբակ, Քոփենհակեան յօրինուածութիւն, ամերիկեան նկարագրական լեզուաբանութիւն:

Աշխատութիւնը կ'աւարտի այսպէս կոչուած խորհրդային լեզուաբանութեան նուիրուած հատուածով:

Երկրորդ հատորին մէջ ալ Փրոֆ. Ջահուկեան յատուկ ենթաբաժինով կու տայ լեզուաբանութեան զանազան բնագաւառներուն մէջ կատարուած հետազօտութիւններուն վերլուծութիւնը: Թէեւ որոշ չափով ասոնք տեղեկատու բաժիններ կը յիշեցնեն, բայց կը կատարուին նաեւ տեսական – քննական լուրջ դիտողութիւններ:

Լեզուաբանութեան պատմութեան երկու հիմնական շրջաններու վերլուծութեան ասպարէզին մէջ հեղինակին կատարած աշխատանքին գնահատումը միակողմանի պիտի ըլլայ, եթէ մենք հոս չյիշատակենք կարեւոր պարագայ մը եւս: Խնդ[illegible] քով մշակուած որոշակի հարցերուն [illegible] ամբողջութիւնն է, որ կը կազմէ հեղինակին աշխատանքը երեք կարեւոր [illegible] ստորաբաժանումներու էութիւնը բացայայ[illegible] տելու վերաբերեալ: Այդ հարցերը կ'օգ[illegible] նեն լեզուաբանութեան պատմութեան [illegible] րեք շրջաններու բնութագիրը հիմնաւո[illegible]

ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԿԱՏԱԿ ՄԸ

Կը կարէր Մաքրիկ ու կ'երազէր: Երազը կեանքի մեծ մխիթարանքն է. բայց երբ երազն իրականութեան կերպարանք կը զգենու՝ կը կոչուի երջանկութիւն: Ուրեմն Մաքրիկ երջանիկ էր. մի քանի շաբաթէն Վահրամի կինը պիտի լինէր: Ո՜րչափ կը սիրէր Վահրամը ինչեր պիտի չըներ անոր երջանիկ ընելու համար: Կը շինէր, կը պատրաստէր իրենց կենաց յատակագիծը. չէր մոռնար հայրը, հարսը. անոնք այսուհետեւ հանգիստ պիտի լինէին այլեւս: Ստոյգ է թէ ընկերական նկատողութիւնները անհնարին կ'ընէին միասին բնակութիւն, եւ արդէն այնպիսի նոր կեանք մը ախորժելի չէր կրնար ըլլալ ձկնորսին. բայց ինքն անոնց ամէն պէտքերը պիտի հոգար: Պետիկը գիշերօթիկ դպրոց մը կը դնէր, ուսկից ելնելէ վերջ կը մտնէր Վահրամի վաճառատունը եւ անտարակոյս ձկնորսին թոռը օր մը կը լինէր վաճառական մը:

Բայց այս ջինջ ու պայծառ հորիզոնին վրայ սեւ կէտ մը միայն կը նշմարուէր: Մաքրիկ կը զգար թէ իր տգիտութիւնն իրեն համար դժնդակ պարագայ մըն էր: Ոչ դաշնակ գիտէր, ոչ Ֆրանսերէն, ոչ Հայերէն. անտարակոյս Վահրամի նման երիտասարդի մը ուսեալ կին պէտք էր: Սակայն Վահրամ արդէն գիտէր Մաքրիկի մտաւոր զարգացման աստիճանը, ուստի երբ ուզեց զինքը կնութեան առնել, անտարակոյս ամէն հաշիւ ըրած էր: Բայց այն նրբամտութեամբ որ կանանց յատուկ է, կը զգար Մաքրիկ թէ ուշ կամ կանուխ Վահրամի եւ իր միջեւ ցրտութեան առիթ կրնար լինել իր տգիտութիւնը: Բայց ինչո՞ւ երկնչիլ: Անմիջապէս կը ձեռնարկէր աշխատութեան, կը զգար թէ մեծ աշխատութեամբ, սիրոյ մտրակին ներքեւ, ոչ շատ ուշ կրնար ձեռք բերել կրթական այնպիսի վիճակ մը որուն նախանձէին շատ ուրիշ կանայք:

Շաբաթ մըն էր արդէն որ այս քաղցրիկ մտածումներուն մէջ կ'անցընէր իր օրերը: Թագուհի, բարի կինը որ բերած էր Մաքրիկը Գրիգոր Էֆէնտիի տունն, երկու շաբաթէ ի վեր Սամաթիա գացած էր եւ այն շաբթուն վերջերը վերադարձաւ. շատ ալ յարմար ժամանակին եկաւ: Մաքրիկ որչափ ալ երջանիկ էր իր երազներուն մէջ, բայց եւ այնպէս այդ երջանկութիւնը կատարեալ ընելու համար հարկ էր որ սիրտը մէկուն բանար եւ անոր հետ միասին խորհրդակցէր. այս պարագայի մէջ Թագուհին միայն կրնար իր սրտակիցը լինել, բայց եւ այնպէս կը յետաձգէր իր խոստովանութիւնն ընել, տարակոյս չկայ թէ այդ խոստովանութիւնն ամբողջ պիտի չլինէր:

Թագուհիին գալէն մի քանի օր վերջ, ալ Մաքրիկ հաստատ որոշեց խօսքը բանալ. ուստի իրիկուան մը դէմ անոր քով գնաց այն պզտիկ խցիկին մէջ որ յատկացուած էր սուրճ խմելու: Թագուհի եւ Մաքրիկ Պոլսոյ ընտանեկան սովորութեանց համեմատ իրիկուան դէմ անպատճառ կ'եփէին սուրճ եւ հաց թաթխելով կը ճաշակէին: Այդ իրիկուն ալ Թագուհի եւ Մաքրիկ սուրճերնին կը խմէին հաց թաթխելով. Մաքրիկ խօսքը պիտի բանար, բայց կ'ուշացնէր: Թագուհի այս կացութեան վախճան տուաւ, երբ պատառը բերանը դնելով խնդաց եւ ըսաւ.

— Մաքրիկ, քեզ բան մը պիտի ըսեմ, բայց մարդու պիտի չըսես:

Մաքրիկ դող մը ունեցաւ, այն դողը որ կը գրաւէ ամէնուս սիրտը, երբ կը զգանք թէ մեզ պիտի հաղորդուի այն լուրերէն մին որոնց անձկանօք կը սպասենք: Մաքրիկ զգաց թէ Վահրամ խօսք բացած է արդէն, Թագուհիի եւ թէ ան պիտի խօսի անոր վրայ, ուստի առանց վարանելու խոստացաւ թէ մարդու բան չըսեր եւ ժպիտով հարցուց.

— Ի՞նչ պիտի ըսես:

Բայց Թագուհի, գաղտնիքներուն պարկը բանալէ առաջ Մաքրիկին մեծ երդում մըն ալ տուաւ, այն երդումներէն մին զոր բարեպաշտ կիները սովոր են գործածել: Մաքրիկ երդումն ընդունեցաւ[illegible]

— Եաքը պիտի իմացուի, կ'ըսէր Թա[illegible] գուհի. բայց թող խօսքը մեզմէ դուր[illegible] չելլայ: Աղջիկ, ոտքդ խատէմ է: [illegible] Մաքրիկ ծիծաղեցաւ, եւ Թագուհի [illegible] րունակեց.

— Գիտե՞ս, Վահրամ պէյը կը նշան[illegible]

— Մաքրիկ առջեւը նայելով [illegible] ինչ ճարտարութեամբ Թագուհի խօսք[illegible] բանար:

— Նայիմ որո՞ւ, հարցուց միշտ ժպ[illegible] տելով:

— Հարուստը հարուստին կը վայլէ[illegible] Միսաք էֆէնտիին աղջկանը:

Մաքրիկ այս անգամ չխնդաց: — Թա[illegible] գուհի միամտաբար ամէն ինչ կը պատ[illegible] մէր, ամէն ինչ մանրամասնօրէն. աղջ[illegible] ոչինչ ըմբռնեց: Ահռելի բառը [illegible] գրուած էր — Վահրամ կը նշանուի[illegible] րիշ աղջկան մը — այս բաւ էր: Թագու[illegible] հին կրնար ապահով լինել որ [illegible] գաղտնապահ պիտի մնար, առանց [illegible] երդման իսկ: Թագուհի խօսքը չէր [illegible] աւարտած եւ Միսաք էֆէնտիի «ան[illegible] աղջկան» գովեստը կը շռայլէր, [illegible] Մաքրիկ գլխու ցաւը պատրուակ [illegible] քաշուեցաւ իր սենեակը: Դուռը [illegible] ինկաւ բազմոցին վրայ. շուարած կը [illegible] տածէր: Իրիկուան կերակուրի [illegible] ջաւ. սեղանին վրայ Գոհարիկ կ'ըսէր.

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐ[illegible]

(7 Շար.)

բերուն՝ անոնց բնորոշ յատկանիշները ցոյց տալով :

Հեղինակին հայեցակէտը կազմող հարցերը հետեւեալներն են . Ա) ժամանակագրական գործօնին հաշուառումը, Բ) նիւթին քննութեան տիրապետող եղանակը, Գ) լեզուին կառուցուածքային տարրերուն յարաբերութեան ըմբռնումը, Դ) իմաստաւոր միաւորներու (բառերու) ձեւին եւ բովանդակութեան (հնչումին եւ իմաստին) յարաբերութեան ըմբռնումն ու մեկնաբանումը, Ե) լեզուաբանական վերլուծութեան հիմնական միաւորներուն բնոյթին հաշուառումը, Զ) լեզուին որեւէ յատակ դրսեւորման վրայ հիմնական ուշադրութիւն դարձնելը, . լեզուական հետազօտութիւններու նպատակները, Ը) լեզուաբանութեան առարկային տարածական ընդգրկումին եւ ընդհանրացումին սահմանին հաշուառումը, Թ) լեզուներու յարաբերութեան ըմբռնումն ու մեկնաբանումը, Ժ) լեզուի եւ յարակից երեւոյթներու եւ լեզուաբանութեան իմացութեան այլ բնագաւառներուն կապին գնահատումը, ԺԱ) լեզուին եւ մտածողութեան եւ գիտակցութեան յարաբերութեան ըմբռնումն եւ մեկնաբանութիւնը :

Փրոֆ. Ջահուկեան յատուկ կը դարձնէ իր հայեցակէտը լեզուաբանութեան պատմութեան երեք շրջանաբաժանումներուն նկատմամբ : Այսպէս, օրինակ, ըստ ժամանակային գործօնին հաշուառման՝ առաջին շրջանի համար բնորոշ է կշռադատական – վերլուծութիւնը, երկրորդին համար՝ համեմատական քննութիւնը, երրորդին համար՝ եղանակային վերտեսութեան հարցերուն ամբողջական եւ լուծութիւնը եւայլն :

Լեզուաբանութեան պատմութեան եւ գիտական խոր քննութիւնը այս աշխատութեան մէջ՝ անոր տուած է հանրագիտարանի մը արժէք : Ահա թէ ինչու այս աշխատութեան շուրջ մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծուած է հայկական շրջանակներէն դուրս եւս :

Կարգ մը դիտողութիւններ . — 1) լեզուաբանութեան պատմութեան երեք հիմնական շրջանները միայն իբրեւ ձեւաւորման շրջաններ երկայացնելը խիստ կը սահմանափակէ անոնց իրական սահմանագծերը : Աւելի նպատակայարմար է կոչել՝ կշռադիտական – վերլուծական լեզուաբանութեան շրջան, պատմա–համեմատական լեզուաբանութեան շրջան, եղանակային – վերլուծական լեզուաբանութեան շրջան : Ի հարկէ, հաշուի կ'առնենք, որ բոլոր անուանումներն ալ չափով մը պայմանական են, կը տրուին որոշ վերապահութեամբ :

2) Աշխատութեան մէջ հեղինակը հայ ականաւոր լեզուաբաններուն կ'անդրադառնայ թռուցիկ կերպով : Պէտք է անհրաժեշտ տեղ յատկացուէր, օրինակ, Ա. Այտընեանին, Հր. Աճառեանին, Մ. Աբեղեանին, Գր. Ղափանցեանին :

Հ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՓԵՏՐ. 18 ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետրուար 28ի կէսօրէ ետք, Ֆրանքլըն–Ռուզըվըլթի սրահը փոքր կը թուէր տօնակատարութեան համար, ուր, որոշուած ժամանակէն շատ առաջ, փութացած էին հոծ բազմութեամբ ընկերներ, համակիրներ եւ Նոր Սերնդական ընկեր – ընկերուհիներ, հաղորդուելու՝ Փետրուարեան համաժողովրդային ապստամբութեան 44րդ տարեդարձով եւ անգամ մըն ալ փաստելու՝ թէ սրբազան կռուները անեղծ ոգիով կը փոխանցուին սերունդէ սերունդ :

Օրուան տօնակատարութեան կազմակերպիչ յանձնախումբը, Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի երիտասարդ ընկերները, հովանաւորութեամբ Փարիզի Շրջ. Կոմիտէին, ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծած էին սրահին մէջ :

Որոշուած ժամուն բեմ կը բարձրանայ օրուան երիտասարդ նախագահը ընկեր Արտաշէս Փուշուճեան եւ հակիրճ, քանի մը խօսքերով կ'ընդգծէ տօնակատարութեան ոգին, որուն արմատները պարերու կեանք ունին եւ կը ցոլացնեն հայ ժողովուրդին նկարագրի բարձրութիւնը՝ իր ազատասիրութեամբ, հայրենասիրութեամբ եւ քաջութեամբ : Ապա, առաջնորդուելով Եղիշէի «Մահ ոչ իմացեալ՝ մահ է, մահ իմացեալ՝ անմահութիւն» խօսքէն, ամփոփ ձեւով մայրեան «Վարդանեղեց արշալոյս»ի անկախութեան պատմականը ընելէ ետք չէչտեց Հայուն ազատ ապրելու տենչը, խաչելութիւնները, գերեզմանուիլը նոյնիսկ, սակայն յարութիւնները եւ փառքի օրերը, անոնցմէ իւրաքանչիւրին մէջ գտնելով Հայկի բազուկին ուժը, Սասունցի Դաւիթի քաջութիւնը, Առիւծ Մհերի սուրի ուժգնութիւնը եւ Վարդան Մամիկոնեանի կրօնքին հանդէպ ունեցած հաւատքն ու սրբութիւնը :

Օրուան հայերէն լեզուով բանախօսը, ընկեր Հրաչ Հանտալեան մանրամասօրէն թուեց անկախութեան շրջանի ժողովուրդի տրամադրութիւնները, ստեղծուած քաղաքական պայմանները, ասս մեծ ժողովուրդին կեցուածքը, գաղտնի դաշնագրով (Թուրքերուն հետ) մեզ լքելը, յետոյ կռնակէն հարուածելը : Ընկեր բանախօսը թուեց փոխանձման շրջանի Դաշնակցական կառավարութեան եւ համայնավար առժամեայ ղեկավարութեանց միջեւ ստորագրուած համաձայնագրի կարեւոր կէտերը, որոնց դրժումը եւ ուրացումը յաջորդող չորս ամիսներու ընթացքին հայ ժողովուրդը առաջնորդեցին 1921 Փետրուար 18ի համաժողովրդային ապստամբութեան :

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Յովիկ Եղիազարեան, որ Ֆրանսերէն լեզուով ներկայացուց Փետրուար 18ը, սկսեալ՝ Հանրապետութենէն մինչեւ փոխանցում, խոստումներու դրժում, հալածանք, աք

«ԴԱՐԵՐԻ ԼԵԳԵՆԴՆԵՐ» ՇԱՐՔԻՑ

ԵՐԿԻՐՆ ԱՅՍ ՔԱՐԱՍՏԱՆ

Մեծ նախահայր Հայկ Նահապետն այլեւս չհանդուրժելով բաբելական բռնակալ Բելի բնոյթը, Սենաարի դաշտից չուեց եւ բնակավայր հաստատեց հիւսիսի մի երկրում, որին Արարատեան աշխարհ էին կոչում :

Վարը՝ դաշտն էր, վերը՝ սպիտակափառ Մասիսը, որի աջ ու ձախ թեւերից սկիզբ էր առնում լեռների մի պար եւ խաղալով կորչում կապոյտ հեռուի մէջ : Շուրջբոլորը՝ քա՛ր, քա՛ր ու քա՛ր :

Այնժամ Հայկի որդիներից մէկն ասաց .

— Ի՞նչպէս պիտի ապրենք այս քարաստանում, աւելի գերադաս չէ՞ր Սենաարը՝ որ եւ անքար էր, եւ բերքառատ :

Եւ Նահապետը պատասխանեց .

— Այո, ճշմարիտ է, որդի, բայց մոռանում ես մի բան :Ի՞նչ արժէ լիառատ կեանքը, երբ կաշկանդուած է բռնութեամբ : Գերադաս է ազատութիւնը քարքարոտ, քան ծաղկեալ վայրում :

Խոհեմ որդին կախեց գլուխը : Այնժամ Նահապետը հրամայեց որդիներին, թոռներին ու ծոռներին հիմնել չէներ, հերկել ու հնձել : Եւ շատ չանցած Սենաարի դաշտից առաւել հմայիչ ու գեղեցիկ եւ բեւաց երկիրն այս քարաստան :

1932

ԱՆՄԱՀՈՒԹԻՒՆԸ

Երբ հրէից արքայ Սողոմոնը՝ Դաւթի որդին, թեքուեց դէպի ծերութիւնը, ինչպէս անմէն մահկանացուի՝ նրա մէջ եւս սողաց մահուան երկիւղը, սոսկալի, քան այն երկիւղը, որ պատում է նոյնիսկ քան մարդուն, նախքան Մարտ մտնելը :

Եւ ահա Աստուածն անսաց նրան, եւ երկնային հրեշտակն անտես շղթայով ոսկեայ բաժակը լցրած անմահական ջուր իջեցրեց երկիր եւ դրաւ եօթնհարիւր սիւների վրայ չքեղօրէն կեցած Թագմորի պալատի այն սեղանին, որի առաջ նստած էր արքան, եւ վերուստ ասաց .

— Ահաւասիկ, խմիր եւ կ'անմահանաս :

Արքան մի պահ զուարթացաւ, բայց եւ քիչ անց՝ մթնեց կեղարի սեւ վրաններին նման, եւ որովհետեւ ի բնէ խելօք էր, գերադաս համարեց խորհուրդ առնել երկրային մարդուց, ուստի եւ անյապաղ պալատ հրաւիրեց երկրի իմաստուններին, զուշակներին եւ քահանայապետներին եւ ամէնքը չողոքորթ՝ միաբերան գոչեցին .

— Տէրն ինքն է կամեցել, օ, իմաստունոց իմաստուն, խմիր եւ կ'անմահանաս :

Սողոմոն արքան վերցրեց բաժակը եւ այն է ուզում խմել, երբ բազմութեան վերջից ամենածեր մի մարդ, որ քուրձ ունէր հագին եւ կոչւում էր Ամովս, խուլ, կերկերուն, անդրշիրիմեան ձայնով ասաց .

— Կաց, Դաւթի որդի, կաց, մի շտապիր : Իմաստունը հազար չափում եւ կտրում է մէկը : Մի պատժիր ինքդ քեզ, քանզի անմահութիւնը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մահ սեփական անձի մէջ, — յարակցուած յաւիտենական վշտի ու տանջանքի, ցաւի եւ արցունքի հետ : Անմահութեան ամենակարճ ճանապարհը մահն է, որ թէեւ խափանում է անձը, բայց անունն ու գործը՝ երբեք :

Ծերունու խօսքերն հնչեցին սուր եւ հատու, ինչպէս Դամասկոսեան սրի հարուածը քաջի ձեռքում . այնժամ արքան շուռ տալով անմահական ջուրը, դէն նետեց ոսկեայ բաժակը, եւ բազմութեան երկշարք պատի միջով գնաց դէպի ծերունին, համբուրեց նրա սպիտակափառ դանդուրները եւ ձեռքը բռնած տարաւ դէպի գահը, գոչելով .

— Խոնարհենք մեր գլուխը ճշմարտութեան առաջ : Եւ Իսրայէլի բոլոր կողմերից եկած իմաստունները, գուշակները եւ քահանայապետները մինչեւ հայելանման յախճապակեայ յատակը խոնարհեցին գլուխներն իրենց Ամովս մարգարէի առաջ :

ՍՈՂՈՄՈՆ ՏԱՐՕՆՑԻ

1939

սոր եւ բռնութիւն եւ ժողովուրդի արդար ընդվզում եւ ըմբոստացում :

Յայտագրի երկրորդ բաժինը, զուտ գեղարուեստական, սկսաւ զազարէ մը ետք, երբ արդէն ներկաները սեղանները զարդարած էին խմիչքներով եւ ուտելիքներով :

Օրիորդներ Մատլէն Փուշուճեան եւ Էլիան Նիկողոսեան, արտասանելու իրենց գեղեցիկ ձիրքով, հոգեկան վայելքի վայրկեաններ ստեղծեցին, առաջինը «Ամենայն սրտով» (Յովհաննէս Շիրազէն), երկրորդը՝ «Ֆէտայիները» (Արամ Գարոնէ) արտասանութեամբ :

«Նայիրի» պարախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Հեղինէ Թորոսեանի, յաջորդական իր տասը պարերով, իրենց մարզուած շարժուձեւերով, մեծապէս գնահատուեցաւ :

Տէր եւ Տիկին Վիգէն Թորոսեան, իրենց մենապարերով ներկաներու ուրախութեան տրամադրութիւնը բարձրացուցին աւելի եւս, շնորհիւ պարելու յատուկ իրենց բացառիկ ձիրքին :

Իսկ Պ. Մկրտիչ Պօղոսեան եւ Օր. Ժոսլին Տիրատուրեան, փնտռուած երգիչներ եւ մարզուած ձայներ, գեղարուեստական յայտագրի գեղեցկութեան լրացուցիչ բաժիններն եղան, որոնք իրապէս կրցան արժեւորել իրենց մասնակցութիւնը արուեստագէտի վարպետութեամբ :

«Փոթորիկ» խումբին կողմէ կազմակերպուած այս բացառիկ ձեռնարկը, իրապէս պատիւ եւ օրինակելի, արժանի էր գնահատանքի :

Ապրիք երիտասարդ ընկերներ :

ՎԱՀԱՆ ԾՈՎԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (177)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Տոպօ ոսկեզօծ սաղաւարտը հանեց . երկար թուխ մազերը շոյեց եւ վարդապետին նշան ըրաւ :

Վաղենտ Վարդապետ ելաւ, ձեռք առաւ արծաթեայ փոքրիկ խաչը սեղանին վրայէն :

— Հետս միասին երդում ըրէք, — ըսաւ Տոպօ :

Դահլիճին մէջ ամէն ոք դէպի խաչ երկարեց աջը երդում ընելու համար :

— Կ'երդնում յանուն կենդանի Աստուծոյ . . .

— Կ'երդնում յանուն կենդանի Աստուծոյ, — բարձրացաւ հանդիսաւոր մրմունջը :

— Որ արիւնս ու կեանքս կը նուիրեմ հայրենիքիս, Թագաւորին եւ Էկէր բերդին պաշտպանութեան համար : Ոչ ուժ, ոչ բռնութիւն պիտի վախցնեն զիս : Ոչ դրամ եւ ոչ խոստում պիտի թուլցնեն զիս : Բերդի յանձնումի մասին ոչ խօսք պիտի ըսեմ եւ ոչ խօսք պիտի լսեմ : Ինքզինքս ոչ բերդէն դուրս եւ ոչ բերդին մէջ կենդանի պիտի յանձնեմ : Բերդին պաշտպանութեան համար պիտի հպատակիմ ամէն բանի մէջ ինծմէ մեծերէ տրուած հրամաններուն : Աստուած ինծի օգնական :

— Աստուած ինծի օգնական, — արտագանգեցին ամէնքը միաձայն :

— Ու հիմա ես պիտի երդնում, — գոչեց Տոպօ բոցավառ աչքերով, ու երկու մատները դէպի խաչ բարձրացուց : — Կ'երդնում բերդին եւ հայրենիքիս պաշտպանութեան նուիրել բոլոր ուժերս, ամէն մտածութիւնս, արիւնս՝ մինչեւ վերջին կաթիլը : Կ'երդնում որ ամէն վտանգի մէջ ձեր քով պիտի գտնուիմ : Կ'երդնում որ բերդը հեթանոսներու ձեռքը պիտի չմատնեմ : Ոչ բերդը եւ ոչ ինքզինքս ողջ պիտի յանձնեմ : Երկիրը մարմինս թող չընդունի ու երկինքը հոգիս, յաւիտենական Աստուած մերժէ զիս՝ եթէ դրժեմ այս երդումս :

Բոլոր սուրերը շողացին ու միահամուռ գոչեցին ամէնքը :

— Կ'երդնունք, կ'երդնունք . մենք ալ այսպէս կ'երդնունք :

Տոպօ նորէն գլուխը անցուց սաղաւարտը ու նստաւ :

— Ուրեմն եղբայրներ, — ըսաւ, թուղթի թերթ մը ձեռք առնելով, — հիմա որոշենք թէ պարիսպներու պահակները ի՞նչպէս տեղաւորենք : Պահակներու բաժանումը միակերպ պէտք չէ ըլլայ պարիսպներուն վրայ, որովհետեւ քաղաքին ու նոր աշտարակին կողմը երկիրը տափակ է ու ձորեր ունի : Արեւելեան ու հիւսիսային կողմը լեռներ ու բլուրներ կան : Ապահովաբար թշնամիները այն կողմը պիտի զետեղուին ու պիտի հարուածեն պարիսպները, որպէսզի կարենան ներս խուժել :

— Երբեք պիտի չկարենան խորտակել, — ձեռք չարժեց Զաճէի :

— Կամաց կամաց, — պատասխանեց Տոպօ, ու շարունակեց . — Անոր համար մեծ թիւով հիւս եւ որմնադիր կանչած եմ՝ որպէսզի ինչ որ թշնամիները օրուան մէջ խորտակեն, գիշեր ժամանակ նորոգենք : Ուստի այն կողմը պիտի ըլլայ ամէնէն շատ գործը : Թէպէտեւ գունդերը հիմա կը բաժնենք, սակայն յարձակումներու համաձայն պիտի փոխոխենք :

— Դուք կարգադրեցէք, տիար հրամանատար, մենք կ'ընդունինք, — լսուեցաւ զանազան կողմերէ :

— Ես այսպէս մտածեցի ուրեմն . պաշտպանութիւնը չորս գունդերու պիտի բաժնենք : Մէկ գունդը գլխաւոր դուռան քով պիտի ըլլայ, երկրորդը մինչեւ անկիւնի աշտարակը տարածուող մասին վրայ . երրորդը արտաքին բերդին մէջ, իսկ չորրորդը բանտերու ամրոցին շուրջ հիւսիսային կողմը : Այս գունդերու համաձայն չորս մասի պիտի բաժնենք նաեւ բանակը : Մնացողներուն Մեքչէի տեղակալս պիտի հրամայէ : Յարձակումներու ժամանակ իր կարգադրութիւններու համեմատ պիտի փոխուին զինուորները . ինչպէս նաեւ բերդի ներքին պաշտպանութիւնն իրեն կը յանձնուի :

— Իսկ քաղաք նայող մա՞սը, — հարցուց Հեկեաւեչ :

— Հոն քիչ ուժ պիտի տրամադրենք : Դրան քով կը բաւէ որ քանի հոգի հըսկեն . տակա արդէն նեղ դուռ մըն է ու Թուրքերը պիտի չկարենան յարձակում փորձել :

Ուրիշ թերթ մը հանեց :

— Զինուորները հետեւեալ կերպով բաժնեցի . Հին դրան քով, որ գլխաւոր դուռն է, մինչեւ նոր ամրոցը հարիւր զինուոր կենայ : Բանտի ամրոցին վրայ 40 հոգի, սպային հետ միասին 141 : Աղեքսանդր ամրոցին երկայնքին 120 հոգի, բացի դռնէն : Անկէ մինչեւ դուռը 105 հոգի :

— Այս ամէնը կ'ընէ 466, — ըսաւ Գրիգոր :

ԿԵՋԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Պ. Թադէոս Տիրատուրեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօրեղբօր կնոջ՝

ՏԻԿ. ԵՒԳԻՆԷ ՏԻՐԱՏՈՒՐԵԱՆԻ
(Ծնեալ Ժամկոչեան)

մահը, որ տեղի ունեցաւ Փետր. 28ին, (Մարսէյլ, 86 տարեկանին):

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցած է սեղմ շրջանակի մէջ:

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Ռոմանէն Օր. Ալիս Փափազեան մէկ տարեկան Յառաջ կը նուիրէ իր մօրեղբօր՝ Զարեհ Սուլաքեանի (Քալիֆորնիա):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Աղնիւ Նիկողոսեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Թուֆանեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Թուֆանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթին Շիրինեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նիկողոս Նիկողոսեան եւ համայն ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր եւ ազգականին՝ ԳԷՈՐԳ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Այրի Տիկին Թագուհի Կ. Գարիպեան, Տէր եւ Տիկին Նուպար Գարիպեան եւ զաւակները, Տիկին Երանուհի Գամպուրեան, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները շնորհակալութիւն կը յայտնեն եկեղեցւոյ վարչութեան, վարդապետներուն, դպրաց դասուն, Պ. Պարթեւեանին, Օր. Իրիս Պիւլպիւլեանին, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԱՐԻՊԵԱՆԻ

ընծայուած յուղարկաւորութեան համար:

Խորին շնորհակալութիւններ նաեւ բոլոր անոնց, որոնք իրենց ներկայութեամբ, ծաղկեպսակով, գրաւոր կամ այցելութեամբ եւ նուիրատուութեամբ յարգեցին իրենց ողբացեալին յիշատակը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժեռոմի Թաղ. խորհուրդը իր խորին վշտակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Կարապետ եւ Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Ասարլըքեանի եւ մօտիկ պարագաներուն իրենց սիրասուն Թոռնիկին եւ որդւոյն պզտ. Կլէմէսի կանխահաս եւ կսկծալի մահուան առթիւ: Հետեւեալ նուէրները եղած են փոխան ծաղկեպսակի:

Կարապետ եւ Ռուբէն Ասարլըքեան կը նուիրեն հարիւրական ֆրանք Թաղիս եկեղեցւոյ, դպրոցին, Հայ Կապ. Խաչին եւ Արենոյշներուն: Սարգիս Սփաղեան 40 ֆր., Յ. Պետրոսեան եւ Արմիկ Յակոբեան երեսունական ֆրանք, Պատ. թապա Անթուան, Վ. Անտոնեան, Մ. Տուլթլուեան եւ Պատ. Մօտէրն, Պ. Բարէթ քսանական ֆրանք: Վ. Շալճեան, Պ. Կարապետեան, Մ. Գասպարեան, Խ. Քոքոյեան, Կ. Կիւլէմիրեան, Ա. Սանտալեան, Ա. Արսլանեան, Յ. Ժամկոչեան, Բ. Բրուտեան, Ա. Մանկասարեան, Հ. Մկրտիչեան, Պ. Պերթօ, Մ. Սահակեան, Ժ. Սանտալեան, Յ. Ներսէսեան, Շ. Համբարձումեան, Յ. Պիպէրեան, Կ. Աճէմեան եւ Ն. Կիրիտլեան 10ական ֆր., Յ. Ճըրքեան հինգ ֆր. կը նուիրեն Թաղիս եկեղեցւոյ: Յ. Պետրոսեան, Վ. Անտոնեան, Պ. Կարապետեան եւ Ա. Պապեան քսանական, Մինասեան ընտանիք, Ոսկեան, Շէրպէթճեան եւ Բ. Փափազեան տասնական, Յ. Ճըրքճեան հինգ ֆր. կը նուիրեն Թաղիս դպրոցին:

Յ. Սիմոնեան, Կ. Յարութիւնեան եւ Կ. Գոչեան տասնական ֆր. կը նուիրեն Ազգ. Առաջնորդարանին:

Թաղականութիւնս շնորհակալութիւններ կը յայտնէ բոլոր նուիրատուներուն: Անդրանիկ Վառնաճեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկ. Գ. Ծատուրեանէն ստացած է Թաղիս դպրոցին նուէր 50 ֆրանք:

Թաղականութիւնս ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Վառնաճեան եւ բանտարկեալ Ահարոն Տատուրեանի մահուան առթիւ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀՐԱՒԷՐ

ԲԺ. ՅՈՎՍԷՓ ԵՒ ԸՆԿ. ՍԱԹԵՆԻԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ

Կապ. խաչի գրասենեակի բացումի առթիւ Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը եւ Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ խրախճանքի երեկոյ մը.—

Ի պատիւ նուիրատու ՎԱՍԻԿ եւ ԲԺ. ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ ընտանիքներու:

Շաբաթ, Մարտ 13, ժամը 17էն 23
Մշակոյթի Տան մէջ
17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Կը խնդրուի հայ հասարակութենէն, կազմակերպութիւններէն, վարժարաններէն, մամուլէն եւ բոլոր համակիրներէն ներկայ ըլլալու որպէս հրաւէր:

Ճոխ եւ տաք բիւֆէ, նուագ, երգ, անակնկալներ:

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի հիմնադրութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ:

Կազմակերպութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Ֆրանսայի խումբերուն:

Շաբաթ, Մայիս 22ին, երեկոյեան, Ռամոյի սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Փառատօնը այս տարի կը լրացնէ իր քսանամեակը: Կիրակի, Մարտ 14, ժամը 14,30ին Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, հովանաւորութեամբ Փարիզի համալսարանի տեսուչ՝

ԺԱՆ ՌՈՇԻ

ի նպաստ համալսարանական ուսանողներու բուժարաններուն ուր կը դարմանուին բոլորը առանց զանազանելու կամ ազգի խտրութեան:

Կը մասնակցին 14 ազգերու ժողովրդական խումբերը: Խօսք կ'առնէ համալսարանական բուժարաններու ընդհ. տնօրէն

ՏՈՔԹ. Տ. ՏՈՒԱՏԻ

Խճողումի տեղի չտալու համար կը խնդրուի այժմէն ապահովել տոմսերը դիմելով Սորպոնի գանձապաններուն:

Գին.— 6, 5, 4 եւ 3 փրանք:

ՀՍԿՈՒՄ

Մեծ Պահոց ընթացքին ամէն Հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը 6·30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի Հսկումի արարողութիւն եւ կը խօսուի աւուր պատշաճի քարոզ՝ սկսեալ այս Հինգշաբթիէն (4 Մարտ):

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մարտ 7էն սկսեալ, Մեծ Պահոց բոլոր Կիրակիներուն, յաւարտ պատարագի կը կատարուի Արեւագալի ժամերգութիւն:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի Օգափ. կայանին կը նուիրեն.— Պ. Այունդյեան հարիւր ֆր: Պ. Պ. Տ. Նշանեան, Եազըճեան (Սուասի սու Մոնմորանսի), Գ. Քէփճեան, Եղիսեան, Տիկ. Վ. Ասլանճեան (Սէն Շամոն), Ուզունեան ընտանիք, Տիկին Ս. Թորգոմեան յիսունական ֆրանք:

Տիկին Գասպարեան եւ Տօքթ. Քէչեան (Մարսէյլ) 30ական ֆրանք:

Տէր եւ Տիկին Բարթիասօղլու, Պ. Պ. Աքաչեան, Ներսէսեան, Վ. Խայեան, Օ. Թարաքճեան, Օր. Թավշանճեան: Երէցեան, Տիկ. Մաթոսեան, Արամ Գարակէօզեան, Ա. Յակոբեան, Պարսամեան, Ա. Միւթէվէլեան, Վէլէտեան, Էմմիեան (Կուրնէվիլ), Աչըքեան (Մէօտոն), Ալէքսանտր Ակօբոֆ, Տէր եւ Տիկին Բ. Մելքոնեան (Մոնրուժ), Նիկողոսեան, Վ. Վարդանեան եւ Մարթէն Պօյաճեան 20ական ֆրանք:

Պ. Պ. Տէր-Աբրահամեան, Ս. Քէչեան, Միլօշեան, Գասպարճեան, Ե. Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Մարտունի, Տէր եւ Տիկին Կղերունի, Մ. Շալճեան, Գ. Անտոնեան, Տիկին Ե. Ասլանեան, Ա. Տէտէեան, Յ. Առաքելեան, Ա. Սարգիսեան, Գ. Գասպարեան տասնական ֆրանք:

Հայ Կարմիր Խաչի Փարիզի գլխամասնաճիւղ կը նուիրեն. Տիկին Տէտէեան եւ Տիկին Պաղտասարեան 10ական ֆրանք:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզեան շրջանի բոլոր խումբերուն:

Մարտ 28ին, Շիմիի սրահը

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՏԷՍԻՆ.— Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մեծ Պահքի եօթը շաբաթներու ընթացքին, ամէն Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 7·30ին մասնաւոր հսկում պիտի կատարուի տեղւոյս Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, որուն առաջին անգամ կը նախագահէ Լիոնի հոգեւոր հովիւ Դոկտ. վրդ. Սահակեան եւ կը քարոզէ: Արեւագալի արարողութիւնները կը կատարուին ամէն Կիրակի յետ պատարագի:

Կը խնդրուի Կիրակնօրեայ պատարագի ժամերը նկատի առնել: Սկիզբ ժամերգութեան առաւօտ ժամը 8·45ին, Ս. պատարագ ժամը 9·45ին, Արեւագալ յետ պատարագի ժամը 10·30ին:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

Նուիրուած

Բանաստեղծ ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 14, ժամը 20·30ին, «Ռեժան»ի վերնայարկը, մեթրօ Քատէ

Խօսք կ'առնեն

Տիկին Մառի Աթմաճեան եւ Եդուարդ Աղամեան:

Գեղարուեստական բաժին մասնակցութեամբ ծանօթ արուեստագէտներու:

ԼԻՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մեծ Պահոց Կիրակիներուն յաւարտ Ս. Պատարագի, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենայ «Արեւագալ»ի արարողութիւն:

Իսկ ամէն Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները, ժամը 5ին, տեղի պիտի ունենայ «Խաղաղական» եւ «Հսկման» արարողութիւնք, որոնց ընթացքին պիտի տրուի նաեւ աւուր պատշաճի քարոզ:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ
ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Աղք. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը՝ Հինգշաբթի, (Մարտ 18), երեկոյեան ժամը 20·30ին, 32բ Րիւ տը Թրէվիզ:

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ: Արդէլք ունեցողները, ընտրութեանց կրնան մասնակցիլ գրաւոր ղրկելով իրենց քուէները:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի մէջ Կապոյտ Խաչի օրը կը տօնուի Մայիս 29ին:

×

«ՍՕՍԻ» պարախումբը իր կազմութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպած է Հայկական տոհմիկ պարերու երեկոյթ մը, Կիրակի Մայիս 9ին, ժամը 21էն 23·30:

LA MAISON DE LA MUTUALITE
24, Rue Saint-Victor, PARIS (5e)
(Métro : Maubert-Mutualité)

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդր. վարչութեան կազմակերպած Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի յիսնամեակը, Մայիս 15ին, Ալհամպրայի սրահին մէջ:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ ժամը 21ին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կարեւոր օրակարգ:

ԿՈՉ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Փոն տը Շէրիւի եւ շրջանի Հայութիւնը ձեռնարկած է Ազգային Տան մը շինութեան, դպրոցով եւ սրահով, որ միեւնոյն ատեն պիտի ծառայէ որպէս եկեղեցի: Շէնքին հիմը արդէն դրուած է, մէկ մեթր ալ բարձրացած: Տեղւոյն Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կոչ կ'ընէ ֆրանսահայ հայրենակիցներուն եւ միութիւններուն, որպէսզի իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը բերեն այս բարենպատակ գործին:

Այն հայրենակիցները որոնք կարեւոր գումարներով կ'ուզեն մասնակցիլ, իրենց անունները պիտի արձանագրուին շէնքին ճակատը եւ բարերար պիտի կոչուին:

Վարչութեան հասցէն է.—

Monsieur ACHOD AREKIAN
Rue de la Chaîne
CHARVIEU (Isère)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

ՄԱՐՏ 20ԻՆ, նոյն ժամուն, նոյն կայանէն: Հայկ. Արուեստը.— Հայկ. մանրանկարչութիւնը Օր. Սիրարփի Տէր-Ներսէսեանի կողմէ եւ «Հայկ. Արուեստի ազդեցութիւնը Ռոման արուեստի վրայ», Փրոֆ. Պալթրիւշայթիսի կողմէ: ԱՊՐԻԼ 10ԻՆ՝ «Հայերը Լիբանանի մէջ»

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած

Դպրոցասէրի Շրջանաւարտուհիներու եւ աշակերտուհիներու կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 28ԻՆ,

ժամը 15ին Ս. Մուրատեան վարժարանի սրահը:

26, Rue Troyon, Métro Pont de Sèvres

Կը ներկայացուին

ՄԱԳՆԻՍԸ
(Միպիլ)
UN CAPRICE
(Alfred de Musset)

Երգ, պար, արտասանութիւն
Մուտք 6 եւ 4 ֆրանք

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Աւարայրի հերոսներուն նուիրուած հանդէս, կազմակերպութեամբ Լիոնի Հայ Ազգ. Միութեան Կրթ. Մարմնի, Մարտ 7 ժամը 15ին, Ազգ. Տան մեծ հանդիսասրահին մէջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի նախաձեռնած մեծ համերգը, ծանօթ երգչուհի Տիկին Լուիզ (Անայիս) Պօզապալեանի, որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 15, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սալ Ռամոյի շքեղ սրահին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 փրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 Ֆր.	Հատը	0.30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՄԱՐՏ

MERCREDI 10 MARS 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

46ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 10253

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.253

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ԽԱՏԻՍԵԱՆ

(Մահուան 20րդ տարելիցին առթիւ)

Ա.

Ճիշդ քսան տարի առաջ, 1945 Մարտ 10ին մեռած յաւէտ կը բաժնուէր Աղեքսանդր Խատիսեան, որուն անունը սերտօրէն կապուած է Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումին ու զարգացման հետ, իբրեւ վարչապետ ու արտաքին նախարար :

Ծնած էր Թիֆլիս 1870ին : Կը պատկանէր Խատիսեան ազնուական գերդաստանին : Հայրը Թիֆլիս նահանգի պետական կալուածներու կառավարիչ էր : Մայրը Մարիամ -- ծնեալ Ջամբարեան, գրագիտուհի էր եւ Մարինեան ծածկանունով քանի մը հայերէն վէպեր հրատարակած էր : Մօրեղբայրը Պրոֆ. Գ. Ղամբարեան՝ Հայաստանի Հանրապետութեան անդրանիկ համալսարանի տնօրէն եղաւ անկախութեան շրջանին :

Մեծ եղբայրը՝ Կոստանդին, հիմնադիրներէն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան : Եղբայր քաշուած էր՝ նուիրուելու համար Բագուի Հայոց Կուլտուրական Միութեան : Միւս եղբայրներէն Գէորգ ուսարած էր Մոսկուայի երաժշտանոցական վարժարանը, Լեւոն՝ ճարտարապետութիւն ուսած Միւնիխի մէջ :

Աղեքսանդր Խատիսեան Թիֆլիսի ուսուցական գիմնազիոնը աւարտելէ վերջ բժշկութեան հետեւեցաւ՝ երեք տարի Մոսկուա եւ երկու տարի Խարքով :

Բժշկական ասպարէզը շատ նեղ կուգար իր խառնուածքին համար : Միջավայրն ու տոհմային դաստիարակութիւնը զինքը սահմանած էին հանրային գործունէութեան, որուն նուիրուեցաւ երիտասարդ տարիքէն սկսեալ :

Հազիւ աւարտած բժշկութիւնը, իր ծննդավայրը վերադառնալով, 1900ին մտաւ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան մէջ, որուն խորհրդական եղաւ 1902 - 1906, յետոյ քաղաքագլուխի օգնական՝ 1906 - 1910 :

Շնորհիւ իր բազմակողմանի հմտութեան, ճարտասանութեան եւ պետական մարդու մը պահանջուած յատկութիւններուն, Խատիսեան կոչուած է Վրաստանի ներկայ մայրաքաղաքի քաղաքագլուխի բարձր պաշտօնին, զոր վարած է ամբողջ եօթը տարի, 1910 - 1917, մինչեւ Փետրուարեան յեղափոխութիւնը :

1914ի Մեծ Պատերազմի սկիզբէն մինչեւ 1917 Կովկասի 44 քաղաքներու միութեան նախագահ է եղած եւ այդ հանգամանքով մասնակցած է 1914ին Ս. Պետերբուրգի մէջ գումարուած խորհրդաժողովի մը, ուր արտասանած է փայլուն ճառ մը : Ներկայացած է նաեւ Նիկոլա Բ. ցարին :

Մտերիմ բարեկամն է եղած Կովկասի փոխարքաներուն, մասնաւորաբար Վօրոնցով -- Դաշկովի, որուն օրով Հայերը ո՛չ մէկ նեղութիւն կրած են :

Իր պաշտօնին բերումով կապեր հաստատած է Կովկասի եւ Ռուսիոյ քաղաքական կուսակցութեանց վարիչներուն հետ, -- աջերուն եւ ձախերուն հետ միաժամանակ :

Հ. Յ. Դաշնակցութեան դատավարութեան առեն Ս. Պետերբուրգի ծերակոյտին առջեւ երեք ժամ տեւող ճառ մը խօսած է, իբրեւ Թիֆլիսի քաղաքագլուխ, վկայելով որ 1905 - 1907 Դաշնակցութիւնը պարզապէս պաշտպանած է Կովկասի Հայութիւնը՝ Թաթարներու ոճրային յարձակումներուն դէմ :

Առաջին աշխարհամարտի սկիզբէն կարեւոր դեր մը վիճակուած էր իրեն Կովկասի մէջ, իբրեւ նախագահ եւ լիազօր 44 քաղաքներու միութեան, որ 32000 անկողիններով հիւանդանոցներ բացած է զինուորներու համար : Կովկասեան միութեան 19000 պաշտօնեաներուն երկու երրորդը Հայեր էին :

Հայ կամաւորական գունդերու կազմութեան մէջ ալ ունեցած է իր մասնակցութեան բաժինը : Անդամ էր Հայ Ազգային Խորհուրդին : 1915 - 17 մասնակցած է համայն Ռուսիոյ քաղաքներու եւ զեմստվոներու (գաւառային ինքնավարութիւն) համագումարներուն եւ իբրեւ ներկայացուցիչ Հայոց Ազգային Բիւրոյի՝ միջնորդ հանդիսացած է հայ կամաւորական խումբերու եւ Կովկասի փոխարքային ու բանակի սպայակոյտին միջեւ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

ՃԵՄԱՅԷԼԻ ԼՈՒԾՈՒՄԸ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՀԱՄԱՐ

ԼԻԲԱՆԱՆՑԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԸ ԱՐԱԲԵՒՀՐԷԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿՈՒԶԷ ՍՏԵՂԾԵԼ

Լիբանանեան շրջանակները շատ մտահոգ են արաբեւիսրայէլեան տագնապին բռնած ընթացքէն : Յորդանանի, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ բոլոր նախզգուշական միջոցները ձեռք առնուած են Յորդանան գետի ջուրերուն ընթացքը փոխելու աշխատանքները սկսելու համար : Ինչպէս 1956ին, Սուէզի առթիւ, ներկայիս ալ վախ կայ որ տագնապը իր գագաթնակէտին հասնի եւ զինեալ բախումի դուռ բանայ : Քանի մը տարի առաջ, Դամասկոսի մէջ, անհրաժեշտ կը նկատուէր որ ՄԱԿի զինուորներ տեղաւորուին Սուրիոյ եւ Իսրայէլի սահմանին վրայ, իսկ այսօր Լիբանանի կարեւորագոյն կուսակցութեան (Քաթայէպ) պարագլուխը՝ Փիէր Ճեմայէլ, որ նաեւ Հանրային շինութեանց նախարար է պաղեստինեան հարցին լուծում մը կը թելադրէ, որ ըստ իրեն, խաղաղութիւն եւ կայունութիւն պիտի վերահաստատէ այդ շրջանին մէջ :

« 15 տարի է, կ'ըսէ Ֆալանժիստներու նախագահը, միջազգային ատեանները, ի զուր կը փորձեն կարգադրել այս կնճռոտ հարցը : Մեծ պետութիւնները կարծած էին ատեն մը, որ ժամանակը բոլոր վէրքերը պիտի սպիացնէ : Արդ, ժամանակը աւելի հրահրեց կրակը քանի որ երբեք այսօրուան չափ, այդ շրջանի խաղաղութիւնը վտանգուած չէ, Պաղեստինի պատճառաւ : Միջազգային մեծ հարցերէն մէկն է ինչպէս՝ Պերլին, Լաոս, Կիպրոս : Երեւան եկած է նաեւ թէ այդ թերաճ շրջանին տնտեսական եւ ընկերային զարգացումն ալ ուղղակի կախում ունի այդ հարցին ելքէն :

« Պաղեստինի խաղաղութիւնը միայն ամէնէն տարրական արդարութեան սկզբունքներուն վրայ կրնայ հիմնուած ըլլալ : Այդ արդարութիւնը կը սկսի գաղթականներու հայրենադարձութեամբ, ինչ որ ՄԱԿը անդադար կը յանձնարարէ 1948ի իր նշանաւոր բանաձեւէն ի վեր : Անգամ մը որ այս սկզբունքը ընդունուի լիբանանեան ձեւի լուծում մը կ'առաջարկեմ պաղեստինեան հարցին համար : Լիբանանի մէջ ալ, ժողովուրդին մէկ մասը կը մերժէ միութեան կամ դաշնակցութեան որեւէ ծրագիր : Լիբանանեան Ազգ. միասնականութիւնը ամէն օր փոխադարձ զիջումներ կը պահանջէ բոլոր համայնքներուն կողմէ, որոնք քով քովի կ'ապրին նոյն երկինքին տակ եւ որոնք վերջնականապէս մէկ հայրենիք ընտրած են՝ Լիբանանը : Կարելի է ապրելու նոյն պայմանները նախատեսել, նոյնիսկ սահմանադրական կանոնագիր մը արաբեւհրէական Պաղեստինի մը ձեւին մէջ : Անգամ մը որ հայրենադարձ գաղթականները ՄԱԿի հովանաւորութեամբ եւ ծախքով, տեղաւորուին, պաղեստինեան պետութեան ժողովուրդը նոյնքան արաբ պիտի ունենայ որչափ հրեայ : Երկու համայնքները, Լիբանանի օրինակով, անկախ պետութիւն մը պիտի կազմեն որ տնտեսական եւ քաղաքական լաւագոյն յարաբերութիւնները պիտի պահէ իր արաբ դրացիներուն հետ : Ինչ կ'ուզեն թող մտածեն այս թելադրանքին մասին, ներկայ պայմաններուն մէջ միակն է որ կարելի է եւ ամէնէն մօտը իրականութեան : Իսրայէլ, ներկայ կացութեան մէջ, չի կրնար ապրիլ եւ վերապրելու համար միշտ Միացեալ Նահանգներու պէտք պիտի ունենայ : Միւս կողմէ, Արաբները իրենց յափշտակուած հայրենիքը կրնան կրկին ձեռք ձգել, պատերազմի գնով միայն, որ 4 - 5 տարիէն անխուսափելի է, ինչպէս ըսաւ Սուրիոյ ղեկավարը : Կը մնայ միայն միջին ճամբայ մը գտնել որ կարգադրէ տագնապը առանց յաղթականի կամ պարտեալի :

Օրէ Օր

ԿԱՐՄԻՐ ՀԱՒԿԻԹԻ ՕՐ ՉԷ...

Պետական գաղտնիք մը երեւան հանած չեմ ըլլար, եթէ լուր տամ Եւրոպայի եւ Մերձաւոր Արեւելքի Հայութեան որ Ամերիկայի Հայոց ազգը Ապրիլ Քսանչորսի աղէտը պիտի ոգեկոչէ, այս տարի, շքեղ պանդոկներու մէջ սարքուած անճախընթաց կոչունքներով :

Թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար, անմիջապէս աւելցնեմ որ բոլոր կազմակերպութիւններն ալ տենդագին գործունէութեան մէջ են այս օրերս : Ամէնուն ալ նպատակն է, անշուշտ, զանազան ձեւերով հարեւանին պատմել ողբերգութիւնը, որ մեզի բաժին ինկաւ յիսնամեակ մը առաջ : Եւ խայտառակել Թուրք ժողովուրդը, որ ազգային ճարտարապետի վերածեց զանգուածային կոտորածը իր անզէն հպատակներուն :

Աւելցնեմ նաեւ որ Հայոց ազգը — ինչպէս ուրիշ տեղեր — Ամերիկայի մէջ ալ եկեղեցի պիտի երթայ այդ օրը եւ պիտի աղօթէ արցունքը աչքին :

— Հայո'ց Աստուած, լուսերու մէջ ա'ռ մեր նահատակները, որոնք մեռան անապատին մէջ, առանց իրենց շիրիմներուն :

Ո'չ մէկ դիտողութիւն՝ գրիչով, խօսքով թէ խունկ ու բուրվառով կատարուելիք ոգեկոչումի ձեւին դէմ :

Բայց, այս տողերուն տիրոջ խելքը չի հասնիր, Հոգեհանգիստէն ետք, կոչունքով եւ թէյասեղանով, գինիով ու ծխախոտով, կիրակնօրեայ «գրաբար» արդուզարդով մեր գլխուն պայթած այդ ահաւոր դժբախտութիւնը սգալու այս որոշումին :

Եւ խելքս իր յարգելի պատճառները ունի այդքան հեռուները չհասնելու :

Մեր ժողովուրդը, բաւական անկարգապահ, միայն ժամուն ու ժողովարանին մէջ է որ «ինքզինքը կը պահէ», ինչպէս չարաճճի Յակոբիկը, որ միայն վարժուհիին ներկայութեան է որ կը խելօքնայ եւ «մուկ կը կտրի» :

Ժամէն դուրս հանեցէք քանի մը հարիւր Հայեր, լեցուցէք զանոնք սրահ մը եւ աշխատեցէք կարգուկանոն պարտադրել իրենց : Չէք կրնար :

— Եղբայր, դպրո՞ցն ենք, ո՞ւր ենք, մեր ուզածին պէս կը խօսինք, տեսնապե՞տը ինչ կը խառնուի մեր գործին ...

Ինչո՞ւ պիտի չծխենք եղեր ...

Ապրիլ Քսանչորսը մեր վեցերորդ տաղաւարը չէ, գիտեմ : Բայց, գիտեմ նաեւ որ -- ցնոր տնօրինութիւն — միայն աղօթատեղիի մը մէջ է որ կրնայ երկիւղած պատշաճութեամբ ոգեկոչուիլ : Որովհետեւ, միայն այնտեղ է որ Հայր կը մոռնայ արտաքին աշխարհը եւ կը փոխադրուի Հայոց աշխարհ, ուր մահասարսուռ խաւարը իջաւ 1915ին :

Իսկ հացկերոյթներու կլոր թէ քառակուսի սեղաններուն բոլորտիքը, Հայոց ազգը — նոյնիսկ այդ օրը — կը մոռնայ Եղեռնը եւ կը կսկսի կլոր ու քառակուսի շատախօսութեան :

-- Ո՞ւր էք, չէք երեւար ... եկած գացած չունինք ... Մենք աղէկ ենք ... Հարսըս հարբուխի պէս բան մը անցուց, բայց հիմա լաւ է ...

— Մի՛ նայիր, բայց Անինկին քովը նստողը, կարծեմ, աղջկան նշանածն է ... Ներկայանալի մէկը կ'երեւայ ... Քանինո՞ց է արդեօք ...

— Կառքերնիդ փոխեր էք, հա՞ ... Մենք ալ ատանկ միտք մը ունինք, բայց, նայինք, Եւրոպա երթանք զանք, յետոյ :

— Արշա՛կ, ետքէն մեզի երթանք Երուանդենք ալ կը կանչենք եւ ...

-- Ա՛լ խօսող չեն գտեր, այս բանաստեղծը բերեր են ...

— Քալէ՛ մէյ մէկ հատ նետենք ...

— Աս աղջկան ջութակն ալ բնա՛ւ չեմ սիրեր ...

— Վախը ներսս առած է ... Վիէթնամի խնդիրը երթալով ...

-- Մի՛ վախնար, մենք անանկ ուժով ենք որ ... Մոսկո՞ւն ով է եղեր ...

— Եղբա՛յր, պիտի սկսին թող սկսին, ժամը 8ը անցաւ ...

— Նախագահը՞ ինչու չէ եկեր ...

— Գործ ունի եղեր ...

— Զարդին տարին դուն կարգուա՞ծ էիր ...

— Խե՞նթ ես, ինչ ես ... տասը տարեկան էի ...

— Սաթենիկ, աս ուժգ տուր նայիմ ..

-- Աս հագուստդ նո՞ր առեր ես ... Կարմիրը քեզի կ'երթայ, գիտե՞ս ...

— Ատոր համար հագայ ... Օղերս սիրեցի՞ր ...

— Աս «յոտնկայս» ըսածնին ալ բնա՛ւ գործիս չի գար ... Հազիւ նստանք յոգնութիւն պիտի առնէինք ...

— Է՛, ոտքի ելլելու ենք մեր մեռելներուն ...

-- Իմ կարծիքովս ասոնք աւելորդ բաներ են ... Մեռեր գացեր են, մե՛ղք եղեր է, բայց ...

— Աս ո՞րչափ ալ ծաղկեպսակ ... Պարապ ծախքեր ... Ըսել է աստափ Միութի՞ւն ունինք եղեր ...

— Մատանիս սիրեցի՞ր ...

-- Բարով վայլես ... Բախտաւոր ես..

×

Երբ բազմութիւն մը, յիսուն, վաթսուն տարի Եւրոպան ու Ամերիկան տեսնելէ ետքն ալ, տակաւին չի գիտեր թէ յոտնկայս յարգանքը ինչ է հասարակ ողբացեալի մը պարագային, բացարձակօրէն չի կրնար պատշաճօրէն յարգել իր նահատակները հացկերոյթներով, ուր կը տիրէ, անխուսափելիօրէն, քիչ - շատ զուարթ մթնոլորտ մը :

Վարդապետ չեմ, ո՛չ ալ տէրտէր, բայց համոզուած եմ որ մեր ազգը միայն եկեղեցիէն ներս մեռել յարգելու վարժըւած է :

Աջ ձեռքդ բաժակ, ձախ ձեռքս գլանիկ, շրթունքիդ վրայ «հոգեշահ» խօսքեր ու չորս բոլորտիքդ ալ սալոնական արդուզարդ եւ ... Ապրիլ Քսանչո՞րս ...

Բայց, հայրենակիցներ, Ապրիլ Քսանչորսը կարմիր հաւկիթ խաղալու օր չէ :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

«ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԱՐՈՒԵՍՏԸ»

Շարժանկարը իր վաթսուններորդ տարին բոլորեց : Ուսումնասիրութիւններ եւ պատմութիւններ գրուած են այս արուեստին մասին, բայց անոր պատմութիւնը դեռ չէր գրուած : Դժուար ձեռնարկ մը, քանի այդ մարզին մէջ վաստակ ունեցողներու տարիքը հաւասար է շարժանկարին տարիքին ու այդ պատճառաւ ալ անոնք պէտք եղած հեռաւորութիւնը չունին դէպքերն ու գործերը դատելու քննական լուրջ տեսանկիւնէ մը : Ինչպէս արդի գրականութեան համար, հոս եւս կարելի է միայն խօսիլ անհատականութիւններու, եւ ո՛չ դպրոցներու մասին, որոնց դասաւորումը կարելի պիտի ըլլայ աւելի ուշ : Անհատականութիւններու մասին գրուածներուն մէջ ալ կրնան վրիպումներ պատահիլ : Արժէքաւոր ստեղծագործողներ կամ ստեղծագործութիւններ կրնան շուքին մէջ մնալ կամ թերի դասաւորման ենթարկուիլ : Վերջին դատաւորը ժամանակն է որ կու տայ : Ան է որ իր անողոք վճիռը կ'արձակէ : Վաթսունը հազիւ բոլորած արուեստի մը համար, դժուար է անշուշտ Շէյքսփիրներ գտնել, բայց առնուազն կարելի է խօսիլ կարգ մը անուններու մասին, որոնց շնորհիւ պատկերը դարձաւ նկար ու նկարը վերածուեցաւ արուեստի : Անոնցմէ էր Ժորժ Մէլիէս որ 1895ին առաջին հանդիսատեսներէն եղաւ Լիւմիէրի շարժուն պատկերներուն ցուցադրութեան : Այդ րոպէէն իսկ ան հասկցաւ թէ ինչ կարելիութիւններ կը բացուին արուեստի ասպարէզին համար : Եւ ինչպէս Լիւմիէրի գործիքը, շնորհիւ այս մարդուն, պիտի դառնար մոգական լապտեր մը, որ երեւակայութեան ու երազին դուռները պիտի բանար մեր առջեւ :

Գիտական պրպտումներու համար ստեղծուած գործիք մը (շարժուն նկարներ արձանագրող) ահա կը դառնար «սուտին» ու անիրականին պատգամախօսը : Իր ժամանակակիցներէն կը տարբերէր Մէլիէսի տեսակէտը շարժանկարին դերին նկատմամբ : Լիւմիէրի մը համար այդ գործիքը յատուկ էր այժմէական դէպքեր արձանագրելու (երկրաշարժ, պատերազմ, հանդիսութիւններ) եւայլն : Մէլիէս հասկցաւ որ շարժանկարը, լուրերու տեղեկատու մը ըլլալէ աւելի պէտք էր դառնար պատմիչ մը, հէքեաթի իմաստով, ու ստեղծեց սէնարիօն եւ բեմադրութիւնը, եթէ բանաստեղծ բառը կը նշանակէ յօրինող, Մէլիէս ուրեմն իսկական բանաստեղծ մըն էր, որ գիտէր յօրինել թէ միտքով եւ թէ իր ձեռքերու ու դէմքին խաղերով : Էտիսըն, Լիւմիէր, Մարէ, Տիքսըն եւ ուրիշներ ստեղծեցին շարժանկարի գործիքը ու զայն կատարելագործեցին : Մէլիէս այդ գործիքով ստեղծեց Եօթներորդ արուեստը : 1897էն մինչեւ 1902, Մէլիէս արտադրեց բազմաթիւ ժապաւէններ, որոնց թէ դերակատարը եղաւ եւ թէ բեմադրիչը : Իրեն կը պարտինք՝ Ֆաուստը, Փիկմալիոնը, Սանտրիյոնը, եւ Ժիւլ Վէռնի «Դէպի Լուսին Ճամբորդութիւնը» եւ ուրիշներ :

Հասարակութիւնը խանդավառութեամբ կը հետեւէր իր կազմակերպած շարժանկարային ցուցադրութիւններուն : Իսկ գործի մարդիկ սկսած էին հետաքրքրուիլ այս արուեստով ու հիմը կը դնէին նոր ճարտարարուեստի մը : Հոլիվուտ իր առաջին գործերը հրապարակ կը հանէր, մինչ Փարիզի մէջ Փաթէ ընկերութիւնը խոշոր գումարներ կը յատկացնէր «Փարիզի Գաղտնիքները», «Թըշուառները» ու նման ժողովրդականութիւն ունեցող գործերու համար : Գործի մարդոց ներգործումը այս ասպարէզին մէջ պատճառ դարձաւ որ այս ինքնուրոյն արուեստը միշտ ալ հաւատարիմ չմնայ իր կոչումին : Փերեզակներու շահամոլութիւնը, որուն կը նպաստէր բնականօրէն ժողովուրդին ցոյց տուած հետաքրքրութիւնը հանդէպ նոր ժապաւէններուն՝ լուրջ արգելքներ էին շարժանկարի արուեստին բնականոն զարգացման : Այսինքն ժամանակ չէր տրուեր յօրինողներուն, որպէսզի լուրջ եւ շարժանկարին յատուկ գործեր արտադրէին : Այս փութկոտութեան հետեւանքը պիտի ըլլար այն, որ շարժանկարը դառնայ աժան գրականութեան պատգամախօսը, վերապահուած ամբոխներուն :

Դժուար էր նորաստեղծ արուեստի մը իսկական դիմագիծը բնորոշել ու նոյնքան դժուար, այդ դիմագիծը անաղարտ պահել՝ երբ ան շահու ասպարէզ դարձած էր գործի մարդոց համար :

Ճիշդ է որ փորձեր կը կատարուէին անկումը կասեցնելու համար : Ֆրանսական Ակադեմիան նոյնիսկ կը փութացնէր իր ուժերը այս նոր արուեստին ծառայելու համար, որպէսզի ան մնայ բարձր պատուանդանի մը վրայ : Այդ մտահոգութեանց հետեւանքն էր Հանրի Լըվատանի «Դուքս տը Կիզի սպանութիւնը» ժապաւէնի վերածուիլը 1908ին, ինչպէս նաեւ «Ցուլայի համբոյրը» : Ազգային Թատրոնն ալ անտարբեր չէր : Ան ալ իր ամենալաւ ուժերը կը տրամադրէր՝ Մունէ - Սիւլլի, Լը Պարժի, Լամբէր եւ Բէժան, որոնք Ազգ. Թատրոնին յատուկ գործերը կ'արտասանէին հրաշք գործիքին առջեւ, որ աւաղ դեռ համր էր : Կարելի է երեւակայել ծիծաղելին, Րասին եւ Քոռնէյ արտասանել, դէմքի ու ձեռքի հարուստ շարժումներով ու յետոյ պատկերներուն մէջ գետեղել ցուցատախտակ մը բացատրելու համար ըսուածը որ չէր լսուած :

Նոյն երեւոյթը բնականաբար եւ միւս երկիրներուն մէջ : Իտալացիները, որոնց օփերայի հանդէպ ունեցած նախասիրութիւնը ծանօթ է, առատօրէն կ'օգտագործէին անոր վերապահուած նիւթերը : Պոմպէյի վերջին օրերը՝ (1908ին) Քապիրիա (1913), ահա նիւթեր որ կը հրամցուէին Տ'Աննունցիոյի սիրահար հասարակութեան, մինչ բեմին ետեւէն նուագախումբի գործիքները ահարկու ժխոր մը կը բարձրացնէին ամէն անգամ որ պաստառին վրայ երեւային Աննիպալի փիղերը կամ ալ երբ մարտիրոսներ առաջնորդուէին դէպի վայրի կենդանիներու կրկէսներուն մէջ :

Այս յետադարձ ակնարկը ու անոր պարփակած օրինակները շարժանկարի սկզբնական շրջանի հոլովոյթներուն առընչութեամբ աւելի լաւ ըմբռնել կու տան Ժորժ Մէլիէսի մը բերած նպաստը այս ասպարէզին :

Շնորհիւ իրեն ու իր հետեւորդներուն, որոնց մասին պէտք է առանձնապէս խօսիլ, շարժանկարը պահած է ու դեռ պիտի պահէ «Եօթներորդ Արուեստ»ի իր կոչումը :

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

(Գ. եւ վերջին մաս)

1860ի Ազգային Սահմանադրութեան մէջ ճշդուած են պարտքի եւ իրաւունքի սահմանները : Ինչ որ ազգին պարտքն է, ազգայնոց իրաւունքն է, իսկ ինչ որ ազգայնոց իրաւունքն է, ազգին պարտքն է, — ըսուած է հոն :

Մեր հարիւրամեայ Սահմանադրութեան հիմնադիրներ — Օտեան, Ռուսինեան, Սերվիչէն, Պալեան — հաւանաբար ներշնչուած են Մոնթէսքիէոյի եւ ֆրանսական յեղափոխութեան ջատագոված ու պաշտպանած սկզբունքներէն :

Պարոնեան, ողջամիտ մարդ, ունկնդիր՝ յառաջդիմական գաղափարներու թելադրանքին, կը վկայագրէ ու կը հաստատէ բոլոր սահմանադրութիւններուն համար հիմնական այս սկզբունքը :

« Հպատակ ազգ մը, երբ առ կառավարութիւնն ունեցած պարտաւորութիւնները կատարէ, լիուլի իրաւունք կ'ունենայ կառավարութենէն ինչքի, կենաց եւ պատուոյ ապահովութիւն խնդրել, եւ կառավարութիւնն պարտաւոր է անոր այս խնդրանքն կատարել ոչ իբրեւ շնորհ, այլ իբրեւ իր պարտքը » («Ասկէ - Անկէ», էջ 38) :

Մեծ երգիծաբանը, շատ լաւ գիտէր անշուշտ, որ մենք կ'ապրէինք Թուրքիոյ մէջ, ուր իրաւունքներ չկային մեզի համար, այլ պարտականութիւններ միայն կային : Բայց քաջութիւնն ունեցած է յիշեցնելու « բարեխնամ » կառավարութեան, թէ «Հայերը զրկուած են բոլոր իրաւունքներէն, զորս հլու եւ հպատակ ազգերն կը վայելեն ամէն տեղ եւ ամէն ատեն » :

Սեւ շրջանակի մէջ առնուած լուրը — Մուշի հարստահարութեանց մասին — հրատարակուած է Թատրոն, 1875 Նոյեմբեր 22ի թիւով : Երկու օր ետք, Նոյեմբեր 24ին տպագրական տեսչութիւնը հետեւեալ պաշտօնագիրը կ'ուղղէ թերթին .

« Թատրոն անունով հայերէն թերթը իր անցեալ Շաբաթ օրուան թիւին մէջ հրատարակած էր Մուշէն ստացուած թշնամական բովանդակութեամբ նամակի մը մէկ մասը եւ զայն շրջապատած էր վիշտի ու սուգի նշանով : Յիշեալ նամակին մէջ արձանագրուած յերիւրանքներուն եւ չափազանցութիւններուն վրայ հիմնուելով, թերթը յօդուածին տակ աւելցուցած էր չափազանցուած խորհրդածութիւններ, որուն համար ներկայ թուականէն սկսեալ կը դադրեցուի մէկ ամիս պայմանաժամով (1875 Նոյեմբեր 24)» :

Ամիս մը ու երեք օր ետք, 1875 Դեկտեմբեր 27ին, կրկին լոյս կը տեսնէ թերթը, դադարման պայմանաժամը աւարտած ըլլալով : Այս առթիւ Պարոնեան կը գրէ դառն հեգնութեամբ .

« Մենք այնպէս համոզուած էինք, որ Մուշի նամակը սեւ շրջանակի մէջ դնելով հետեւած էինք տպագրութեան այն ամենապարզ կանոնին, որով խմբագիրները սեւ շրջանակի մէջ կ'առնեն տխուր լուրերն. մենք այդ լեզուն գործածելով վստահ էինք, որ մեղմ, օրինաւոր, աղերսալի եւ գթութիւն հայցող թշուառի մը լեզուն կը խօսէինք. սխալած ենք եղեր եւ մեր սխալանաց պատիժը կրեցինք :

« Սակայն այս հարուածը մեզի այնքան դառն երեւցաւ, որ մինչեւ այսօր ուր որ սեւ գիծ մը կը տեսնանք կոր նէ՝ հազար մղոն հեռուէն կը փախչինք կոր... Հրաման գրկեցինք տպարան, որ թերթերնուս մէջ որչափ սեւ գիծ կայ նէ՝ ամէնն ալ դուրս վանէ. Թող գիծէն զուրկ բարիքն Աստուծմէ գայ : Ասոր ի պատասխան՝ տպարանապետը հարցուցած էր, թէ գիծն հանէ տեղը ի՞նչ դնէ : Գիծերն հանէ տեղը ինչ կ'ուզես նէ ան դիր, ըսինք իրեն : Ուրախ ենք, որ տպարանապետն անմիջապէս կատարեր է մեր խնդիրքը, որով Թատրոնն այսօր առանց գծերու ներկայանալով՝ դադարման առիթ տուող բաներէն մին իր մէջէն պակսեցուցած կ'ըլլայ» (էջ 40 - 41) :

Նոյն օրուան թիւով (1875 Դեկտեմբեր 27) թերթը հրատարակած է իր ընթերցողներէն մէկուն նամակը, իբր թէ «չափազանցուած լեզուով գրուած տողերէն կէտագրութեամբ անցնելով » :

Կծու երգիծանք կայ անշուշտ «կէտագրութեամբ անցուած » այդ տողերուն մէջ ալ : Պարզ է, երգիծաբանը չուզեր տպագրական տեսչութեան առիթ տալ

ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԿԱՏԱԿ ՄԸ

— Չեմ գիտեր ի՞նչ ունի այս աղջիկը, քանի մը օր է կարծես հիւանդ է, գլխուցաւը կը բռնէ. մի կարեր կ'ըսեմ, մտիկ չըներ :

Այս միջոցիս Մաքրիկ մտածումներու մէջ էր : Աղջիկ մը երբ կը զոհէ երիտասարդի մը ինչ որ ամէնէն աւելի նուիրական է իրեն համար, կը կարծէ թէ իր սիրոյն եւ անձնուիրութեան անհերքելի ապացոյցները տուած է : Չէր կրնար ըմբռնել թէ Վահրամ, այն վեհանձն երիտասարդը (այս Մաքրիկի կարծիքն էր) կարող լինի այդքան վատութեամբ խեղճ աղքատ աղջկան մը կեանքը թունաւորել : Մտածելով մտածելով գտաւ թէ Թագուհին սխալ հասկցած լինելու է, կամ իր բերանը փնտռել ուզած է պատմութիւն մը ընելով, կամ թէ Վահրամ, ով գիտէ ինչ պատճառաւ, խաբած է Թագուհին : Մաքրիկը չենք մեղադրեր. կը ճանչնա՞ր աշխարհս :

Ամառն ամէն իրիկուն դուրս կ'ելլէին. Գոհարիկ եկաւ Մաքրիկի սենեակն հարցուց թէ ի՞նչ ունի. պատասխան տուաւ թէ բան մը չունի. բայց դուրս չելլեր Գոհարիկ սենեակէն ելաւ, վեր գնաց հագուելու : Մաքրիկ այս առիթէն օգուտ քաղեց քովի սենեակն երթալով ուր Վահրամ նստած էր դաշնակին առաջ : Յուշիկ յուշիկ ներս մտաւ, Վահրամ գլուխը դարձուց եւ խնդալով ըսաւ .— Ա, դո՞ւն ես, Մաքրիկ :

Այդ ժպիտին, այդ հարցումին վրայ Մաքրիկ կարծես թէ նոր աշխարհ եկաւ. զգաց թէ ըսուածները սուտ էին, հետեւաբար առանց վարանելու մօտեցաւ Վահրամի եւ խնդալով ըսաւ .

— Բան մը լսեցի, իրա՞ւ է :

— Ի՞նչ լսեցիր :

— Կը նշանուի՞ս եղեր :

— Որո՞ւ :

— Միսաք էֆէնտիի աղջկանը : (Մաքրիկ երդումը մոռցած էր) :

— Անանկ խօսք մը կայ. ինչո՞ւ կը հարցնես :

— Հապա ե՞ս ինչ ընեմ :

— Դուն ինչ ընես. եթէ կ'ուզես քեզ ալ կը սիրեմ :

— Բայց պարտէզը անցուցած գիշերնիս, ինծի տուած խոստումներդ, մոռցա՞ր :

— Էհ, անոնք կատակ էին, մենք անանկ կատակներ շատ կ'ընենք, Մաքրիկս :

Վահրամ գլանիկը բերանը դրաւ, դաշնակը զարնել կը շարունակէր. Մաքրիկ բերանը չբացաւ. դուրս ելաւ, գնաց ինկաւ նստարանին վրայ, ճրագ չվառեց, դուռը գոցեց : Ամբողջ գիշերը լացաւ :

Զ.

Մաքրիկ առաւօտուն կանուխ անկողնէն ելաւ. արդէն ամբողջ գիշերը չէր քնացած գրեթէ. հագուեցաւ եւ գնաց Գոհարիկին սենեակը :

— Ես այսօր պիտի երթամ, ըսաւ. քանի եկած եմ չեմ գացած :

— Այս օդին ի՞նչպէս պիտի երթաս. գոյնդ ալ նետած է, հիւա՞նդ ես, ի՞նչ ես :

Օդը լաւ չէր. երկինքը ամպեր կային եւ բարակ բարակ անձրեւ կուգար. կարծես Մաքրիկի տխրութիւնն աւելցնելու համար :

— Քանի մը գիշեր է գէշ երազներ կը տեսնեմ, այսօր շատ անհանգիստ եմ :

— Ե՞րբ պիտի գաս :

— Թագուհին այս օրերս պիտի գայ, մէկտեղ կուգանք :

Գոհարիկ այլեւս չպնդեց. դուրս ելաւ եւ հրամայեց որ ծառան պատրաստուի միասին երթալու. յետոյ ելաւ իր սենեակը եւ վար իջնելով գնաց Մաքրիկին քովը, քսակի մը մէջ դրած հինգ ոսկի տուաւ :

Բարի Գոհարիկ, գիտցի՞ր թէ արեւան գինն է որ Մաքրիկի կը վճարես :

— Մաքրիկ, այս քիչ է, բայց մնացածը պահած եմ. գիտեմ որ եթէ տուն երթաս, ամէնը պիտի ծախսես, անոր համար մնացածը պահեցի, ետքը դուն ալ գոհ կ'ըլլաս :

Մաքրիկ ժպիտ մը ունեցաւ, շնորհակալ եղաւ, մնաք բարով ըսաւ, առանց մոռնալու «Գրիգոր էֆէնտիին ալ ձեռքը կը պագնեմ » խօսքը :— Գոհարիկ ուշադրութիւն չըրաւ որ Վահրամի անունը չէր տար :

Դուրս ելաւ, սպասաւորը ետեւէն. երբ քիչ մը հեռացաւ, ետ դարձաւ, ակնարկ մը նետեց Գոհարիկ տանը, եւ թաշկինակը հանելով կամացուկ մը աչքերը սրբեց : Յոյս, սէր, անմեղութիւն, ամէն ինչ այդ ապարանքին մէջ թաղուած թողուր :

Իջան նաւամատոյց, մտան շոգենաւ, ելան կամուրջ եւ անտի շուկան ուր Մաքրիկ հօրը, հարսին, Պետիկի համար քիչ բան գնեց :

Չենք ուզեր երկար բարակ պատմել տան իրարանցումը երբ Պետիկ պատուհանէն նայելով իմաց տուաւ թէ հօրաքոյրն է : Զիրար գրկեցին, զիրար համբուրեցին :

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(8 Շար.)

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ «ՅԱՆԳԱԲԱՌԱՐԱՆԸ»

ԽՄԲ. — «Պատմա-բանասիրական հանդէս»ի 1964ի վերջին թիւին մէջ շահեկան տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Ս. Ղազարեան, Հայոց լեզուի շրջուն բառարաններու կամ յանգա-բառարաններու մասին: Յատկապէս կ'անդրադառնայ այն աշխատանքներուն, որոնք հինգ տարիէ ի վեր կը կատարուին Հայաստանի մէջ՝ մեծ ծաւալով Յանգաբառարանի մը պատրաստութեան համար :

Ստորեւ՝ հիմնական մասերը :

Նախ բացատրենք թէ ի՞նչ է յանգաբառարանը — լեզուի մը բառացանկն է, ուր բառերը դասաւորուած են այբբենական կարգով՝ սկսեալ բառավերջին հընչիւնէն : Այս ձեւի դասաւորութեան հետեւանքով իրարու ետեւէ կը շարուին այն բառերը, որոնք ունին նոյն վերջաւորութիւնը :

1904էն սկսեալ նման բառարաններ լոյս կը տեսնեն լատիներէնի, յունարէնի, թոխարերէնի, հին սլաւոներէնի համար, Աշխարհի մէջ առաջին «յանգաբառարանը» լոյս տեսած է հայերէն. ան իր տեսակին մէջ միակն է եւ կ'ամփոփէ գրաբարի, միջին հայերէնի եւ աշխարհաբարի 37.500 բառեր :

Մեզի հասած տեղեկութիւններուն համաձայն, այս «Յանգարան»ի հրատարակութենէն (մօտաւորապէս հարիւր տարի առաջ) քանի մը տարի ետք լոյս կը տեսնէ մէկ ուրիշ՝ Թէրզեանի հեղինակութեամբ: Այնուհետեւ, բաւական երկար ժամանակ, հայատառ յանգաբառարաններ չեն հրատարակուիր : Միայն 1961ին Պէյրութի մէջ լոյս կը տեսնէ յանգաբառարան մը, Խաչիկ Աթանասեանի հեղինակութեամբ :

Հայոց լեզուն աշխարհի լաւ ուսումնասիրուած լեզուներէն է : Հայ բառարանագրութիւնը չափազանց զարգացած է եւ գովելի աւանդներ ունի, սակայն գիտութեան նոր ճիւղերուն, յատկապէս ձեւանաքունին զարգացման հանգամանքը կը ստիպէ, որ ուսումնասիրուի լեզուին կառուցուածքը եւ հրատարակուին յանգաբառարաններ: Այս բառարաններուն օգուտը եւ ընծայած կարելիութիւնները մեծ են, թուենք մէկ առ մէկ — ամբողջական պատկերացում կազմել արդի գրական հայերէնի բառերուն ձեւի առանձնայատկութիւններուն մասին, դիւրութեամբ որոշել ածանցումին բնոյթը, դիւրութեամբ անջատել բարդ բառերուն ձեւական բաղադրիչները, փորձնական բառակազմութեան մէջ՝ ձեւոյթները անջատել եւ սահմանել թէ ո՞րն է արմատը, ո՞րն է ածանցը ըստ ձեւական – կառուցուածքային լեզուաբանութեան, համախմբել իրարու հետ առնչուող եւ փոխադարձ կապ ունեցող բառակազմական ածանցներով կազմուած բառերը եւ տալ անոնց տեսութիւնը, ճշգրիտ ձեւով որոշել բառակազմութեան ուսումնասիրութեան սահմանները, ածանցներուն քերականական նկարագիրը ճշդել, անոնց համանութիւնները հետազօտել :

Նմանօրինակ բառացանկը անհրաժեշտ է հայագիտութեան, հայերէնի փորձառական հնչիւնաբանութեան համար: Ան մեծապէս օգտակար կրնայ ըլլալ հնչիւնաբանութեան համար ալ, քանի որ ժամանակակից հնչիւնաբանութեան կարեւոր հարցերէն է նաեւ որոշել, թէ ի՞նչ հնչոյթներով եւ հնչիւններու ինչ ձեւի կապակցութիւններով կրնան վերջանալ բառերն եւ բառաձեւերը :

Ինքնին հասկնալի է, որ այս բառացանկը աւելի օգտակար կրնայ ըլլալ կցական լեզուներուն, ուրեմն նաեւ հայերէնի ձեւական – կառուցուածքային ուսումնասիրութեան համար :

Այս բառացանկը անհրաժեշտութիւն մըն է նաեւ մեքենական թարգմանութեան համար : Աւելցնենք նոյնպէս, որ այս բառարանը սեղանի գիրք կրնայ դառնալ բոլոր անոնց համար, որոնք կը զբաղին հայերէնագիտութեամբ, Հայոց լեզուին, անոր բառակազմութեան օրինաչափութիւններուն ուսումնասիրութեամբ : Անհրաժեշտութիւն մըն է նոյնպէս ուսուցիչներուն եւ Հայոց լեզուն սորվողներուն համար : Բանաստեղծական լեզուին համար կարեւոր արժէք ունի բառավերջը, քանի որ յանգաբառարանին մէջ բառերը դասաւորուած են ըստ վերջաւորութիւններուն, որով կրնայ օգտագործուիլ նաեւ տաղաչափութեան եւ այդ բնագաւառին վերաբերող ուսումնասիրութիւններուն համար :

Նկատի ունենալով այս բոլոր կէտերը, Հայաստանի մէջ 1961էն ի վեր աշխատանքներ կը կատարուին Հայոց լեզուի յանգաբառարան մը կազմելու համար :

Ժամանակակից հայերէնի «Բառացանկ»ը եւ «Յանգաբառարանը» պիտի ունենան հայ գրական լեզուին բոլոր բառերը՝ ԺԹ. դարու 70ական թուականներէն մինչեւ մեր օրերը : Մինչեւ իսկ այն բարբառային բառերը, որոնք թէեւ գործածական չեն, բայց կը մտնեն Հայոց բառ ու բանի, առած – ասացուածքներու կազմութեան մէջ : «Բառացանկ»ին եւ «Յանգաբառարան»ին մէջ պիտի մտնեն նաեւ այն օտար բառերը, որոնք չունին գրական հայերէն համարժէքներ, ինչպէս նաեւ անոնք, որոնք թէեւ ունին գրական համարժէքներ, բայց լայնօրէն կ'օգտագործուին գրական, մասնագիտական գրականութեան մէջ: Այս զոյգ բառարաններուն մէջ մեծ տեղ է տրուած գիտական, մասնագիտական տարազներուն, զետեղուած են մասնագիտական այն բառերը, որոնք կը կիրարկուին արդի գիտական գրականութեան մէջ : Ներկայացուած են նոյնպէս տեղագրական հանրածանօթ անուանումները, թէեւ այժմ անյայտացած, բայց պատմութեան մէջ մեծ դեր կատարած ժողովուրդներու եւ ցեղերու անունները : Վերջացնելու համար աւելցնենք, որ բառարաններուն մէջ մեծ տեղ տրուած է տառային, վանկային, վանկա – տառային, վանկա – բառային այն յապաւումներուն, որոնք տարածուած են մեր լեզուին մէջ :

Ժամանակակից Հայոց լեզուի «Բառացանկ»ը եւ «Յանգաբառարանը» կազմելու ատեն ուսումնասիրուած են ցարդ հրատարակուած բառացանկերը, հայերէն եւ այլ լեզուներով շրջուն բառարանները, հաշուի առնուած են անոնց դրական եւ բացասական կողմերը :

Ուղղագրութիւնը՝ Հայաստանի մէջ կիրարկուածն է :

Ս. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

կրկին դադրեցնելու թերթին հրատարակութիւնը, բայց կը զգացնէ իր խոր դառնութիւնը :

Ահա քանի մը տող այդ նամակէն.

«Թատրոն»ին դադարման վրայ մեծ ցաւ զգացի : Նախ՝ անոր համար, որ ... : Երկրորդ՝ անոր համար, որ ... : Երրորդ՝ անոր համար, որ ... : Չորրորդ՝ անոր համար ... : Բայց որովհետեւ ... «Թատրոն»ը ... թէպէտեւ ... բայց ինչո՞ւ համար ... որովհետեւ ... որո՞ւ կ'ըսես ... ճշմարտութիւնը ... այն ինչ զոր ուրեք ... իրրեւ կայծ ... ծանր է, ծան...» , : Եւայլն :

Նամակին տակ խմբագրութիւնը տուած է հետեւեալ ... բացատրութիւնը.

«Այո, իրաւունք ունիք, որովհետեւ ... ո՞վ կը յուսար, որ ... բայց դուք պիտի ըսէք, թէ ... ամենեւին, վասնզի ... բայց ինչ եւ է ... : Մինչեւ ... ըստ որում ... եւայլն (էջ 42 – 43) :

Վերջացնենք սակայն ու եզրակացնենք :

Ըսուած է, թէ ազգերը առանց յեղափոխութեան չեն կրնար ազատագրուիլ եւ թէ ազատութիւնը նուէր չի տրուիր, այլ կ'առնուի :

Կը հաւատամ, թէ Պարոնեան գաղափարակիրն էր ու ախոյեանը այս զոյգ ճշմարտութեանց : Եւ եթէ ռազմաճակատին վրայ չէր յաճախ, սակայն զօրանոցին մէջ էր միշտ :

Վախէն դողացողները այսօր աւելի շատ են, քան ծերութենէ դողացողները :

Պարոնեան վախէն դողացող չէր եւ ժամանակ չունեցաւ ծերութենէ դողալու, որովհետեւ 48 տարեկան կար – չկար, երբ մահը առաւ տարաւ զինք :

Իր բացը լեցնող մարդ չունինք հիմա :

Բ. ԹԱՇԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ ՄԸ
ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ

Ամիսներ առաջ, Քազապլանքայի Ֆրանսերէն թերթերէն «Լա Վիժի Մարոքէն»ը եւ «Լը Փըթի Մարոքէն»ը գովեստով կ'արտայայտուէին արուեստագէտ հայ ոսկերիչի մը, Վահան Մարգարեանի մասին: Իրապէս, 77ամեայ հայ ծերունիին գործերը այնպիսի հետաքրքրութիւն մը առեղծած էին տեղւոյն վրայ, որ նոյնիսկ Սաարուտին Աղա Խան, Մարոքէն անցքին, այցելած է հայ արուեստագէտին բնակարան – թանգարանը եւ հիացումով արտայայտուած ցուցադրուած փորագրութիւններուն մասին :

Վահան Մարգարեան ծնած է Պոլիս, առաջին աշխարհամարտէն ետք անցած Եւրոպա եւ չորս տարի բնակած Փարիզ, իսկ 1932էն ի վեր կը մնայ Քազաքլանքա: Օտար հողի վրայ նիւթական որոշ ապահովութիւն մը ձեռք բերելու հայ արհեստաւորի նոյն ճակատագիրն է ասիկա, սակայն Պ. Մարգարեանի վրայ կը հիանանք մանաւանդ անով՝ որ կրցած է նիւթական իր մտահոգութիւններուն կողքին քաջութիւն ու ուժ ունենալ արհեստը վերածելու արուեստի, ներշնչուելու եւ յօրինելու նաեւ արուեստի գործեր : Իրապէս, 15 տարիներու խղճամիտ աշխատանքի մը պտուղն է որ այսօր իր բնակարանին մէջ ցուցադրելու հպարտութիւնը ունի Պ. Մարգարեան :

Իր փորագրութիւններն ու քանդակները, ընդհանրապէս պղինձի վրայ, կը կազմեն 18 մեծ կտորներ: Ներշնչումը ընդհանրապէս կրօնական է, ինչպէս՝ դրախտ (գլխաւոր գործը, կազմուած 175 մասերէ եւ 21 քիլօ ծանրութեամբ), Քրիստոսի Ծնունդը, Մանկութիւնը, Չարչարանքները, խաչելութիւնը, համբարձում, Հոգեգալուստ, եւայլն:

«Լա Վիժի Մարոքէն»ի թղթակիցը Պ. Մարգարեանի տուած իր այցելութենէն ետք հարց կուտայ. «Եթէ համարձակէինք՝ պիտի հարցումներ ընէինք այս մարդուն : Պիտի հարցնէինք թէ ինչո՞ւ, ուստի ի՞նչ մղումով տարիներու այս աշխատանքը : Բայց պիտի կարենա՞ր արդեօք մեզի պատասխանել : Կը ստեղծագործէ իր տիեզերքի սահմաններուն մէջ. անկէ դուրս չի գար՝ բայց եթէ ինքզինքը գիտելու, իր գործին մէջ ինքզինքը տեսնելու, զարմանալու : Այնքան զգացուած կը խօսի իր գործի մասին: Կը հաւատայ իր անձին, որովհետեւ տուած է իր առաւելագոյնը : Կ'ապրի գաղթային մշուշին մէջ, կը քնանայ խաչի մը շուքին տակ, եւ ունի մէկ գանգատ միայն, այն՝ թէ դատապարտուած է չճանչցուելու :

«— Կը հասկնա՞ք, կ'ըսէ Պ. Մարգարեան, ուզեցի արուեստի գործեր տալ» :

Չենք գիտեր թէ օտար լրագրողներ ձեզ որքանով հասկցան, բայց մենք, Պ. Մարգարեան, կը հասկնանք, շատ լաւ կը հասկնանք, եւ ձեզ ի սրտէ շնորհաւորելով, մեր կարգին հարց կուտանք թէ արդեօք դեռ քանի Վահաններ կան, աշխարհի չորս ծագերուն վրայ, որոնց յոգնաբեկ ոսկորներուն հետ նաեւ գեղեցիկ երազներուն պտուղն ալ պիտի մնայ օտար հողի վրայ, առանց ճանչցուելու :

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Այսու կը ծանուցանենք մեր հաւատացեալ Հայ ժողովրդեան, թէ կաթողիկոսարանս երէկ, 1965 Մարտ 1, Երկուշաբթի օր, գնեց Էշրէֆիէ թաղամասի մուտքին գտնուող նորակառոյց շէնք մը եօթը յարկերով, կեդրոնական ջեռուցիչով, վերելակով, հեռաձայնով եւ բնակութեան արդիական այլ յարմարութիւններով օժտուած :

Երեք հարիւր քսան եւ հինգ հազար Լիբանանեան ոսկիով գնուած հասութաբեր այս նոր շէնքը Սուրբ Աթոռիս Վեհափառ Հայրապետին կողմէ կոչուեցաւ Զարեհեան կալուած ի յիշատակ եւ ի յարգանս Երանաշնորհ Տ. Տ. Զարեհ Ա. Կաթողիկոսին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ :

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ
(ԿՆԻՔ)

2 Մարտ 1965, Անթիլիաս

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (178)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Եկեղեցւոյ երկու աշտարակներուն վրայ տասը տասը զինուոր: Ասիկա ներքին բերդին պաշտպանութիւնն է :

— 486 — հաշուեց Գրիգոր բարձրաձայն :

Տոպօ շարունակեց :

— Հիմա կարգը արտաքին բերդինն է : Զապի ամրոցին վրայ 90 մարդ ըլլայ մինչեւ Պեպէք ամրոցը: Անկէ մինչեւ անկիւնի աշտարակը 130: Հին դռնէն մինչեւ անկիւնը 58: Հոն նեղ, քարաշէն պատ մը կայ որ ներքին եւ արտաքին բերդերը իրարու կը կապէ. հոն աւելի աչքով քան զէնքով պէտք է հսկել : Ուստի կը բաւէ 38 զինուոր :

Ու Մեքչէիին ակնարկ մը տալով շարունակեց :

— Հոն աւելի տկարները կը դնենք, ու յարձակումներու ժամանակ թեթեւ վիրաւորեալներն ալ :

— 800էն մէկ պակաս, — ըսաւ Գրիգոր :

— Հիմա հարցը սպաները բաժնելուն վրայ է : Ինծմով սկսելու համար, ես ամէն տեղ կ'ուզեմ ներկայ ըլլալ :

Խանդավառ կեցցէներ թնդացին :

— Մեքչէի տեղակալս պարտքը արդէն գիտէք: Իսկ չորս գնդապետներէն մէկը Հին դրան քով պէտք է գտնուի : Հոն ուժ եւ աներկիւղ հոգի պէտք է: Որովհետեւ շատ որոշ կարելի է նախատեսել որ Թուրքերը անկէ պիտի ուզեն ներս խուժել : Հոն մահուան դէմ առ դէմ պէտք է կենալ, անվախօրէն :

Գասպար Փեթէօ ոտքի ելլելով կուրծքին զարկաւ :

— Այդ տեղը ես կը խնդրեմ :

Կեցցէներու աղաղակին մէջ կարելի էր տեսնել Տոպոյի հաւանողական գլխու շարժումը: Ծերունի Զենճի ձախը երկարեց Փեթէօին :

— Անկէ զատ, — ըսաւ Տոպօ, արտաքին բերդը ամէնէն վտանգաւոր տեղն է: Հոն Թուրքերը խրամները գոցելու պիտի աշխատին: Հոն ալ գնդապետներու քաջութիւնը, հայրենասիրութիւնը, եւ մահէ չվախնալը հարկաւոր է :

Փեթէօէն զատ դեռ երեք գնդապետներ կային, երեքն ալ միասին ոտքի ցատկեցին.

— Ահաւասիկ եմ, — ըսաւ Պոռնեմիսսա :

— Ահաւասիկ եմ, — ըսաւ Ցիւկեթի :

— Ահաւասիկ եմ, — ըսաւ Զոլթայի :

— Որպէս զի իրարու հետ կռիւ չընէք, — ըսաւ Տոպօ ժպտելով, — երեքնիդ ալ հոն պիտի ըլլաք :

Թնդանօթաձիգները արդէն իրենց տեղերը գիտէին : Սակայն Տոպօ անոնց համար ալ սպայ մը կ'ուզէր : Ո՞վ կրնար ըլլալ :

Բացի Տոպոյէն ոչ ոք թնդանօթներէն կը հասկնար. ուստի այն պաշտօնն ալ ինքը ստանձնեց :

Ու քանի որ ասոր վրայ ալ նոր կեցցէներ թնդացուցին դահլիճը եւ ամէնքը թնդանօթաձիգներուն կը նայէին, անոնք շփոթած հարցուցին.

— Վաս իսթ տաս. Վաս սակթ էր — (Ի՞նչ է, ի՞նչ կ'ըսէ) :

Պոռնեմիսսա հինգ Գերմանացիներուն դառնալով այսպիսի բացատրութիւն տուաւ.

— Մայն հէռն. Քափիթան Տոպօ վիրտ սայն տէր հաուփթ պում – պում : Ֆէրշթա՞նտըն: (Տեարք իմ. հրամանատար Տոպօ պիտի ըլլայ գլխաւոր պում – պումը: Հասկցա՞ք) :

ԿԷԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Վահրամ Եսայեան (Վերսայլ) կը ծանուցանեն իրենց պզտիկ թոռնիկին

Օր. ԱՐՄԷՆՈՒՀԻ ՀՈՎԱԿԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ տեղի ունեցաւ Փետրուար 26ին, Մոնմորանսիի հանգստեան տան մէջ։

Այս առթիւ կը նուիրեն՝ հարիւր Ֆր. Սէվանի Կապ. Խաչին, հարիւր Մշակոյթի Տան, ։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։ Յիսուն ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման, հարիւր Ֆր. Կարմիր Խաչին ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Էլիզ Միրիճեան (Գահիրէ), Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Միրիճեան, Արա Միրիճեան (Նիւ Եորք) կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԿԻՐԱԿՈՍ ՄԻՐԻՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ Միրիճեան եւ Կիրակոսեան ընտանիքներու ննջեցեալներու յիշատակին ։

Ի գիտութիւն ազգայնական յիշատակը յարգողներուն ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՓԻԷՐ ՊԵՆԻԹԻ (Ռոնի նահանգ) ժիւլ Քուրմոն հիւանդանոցին խումբ մը հիւանդ հայրենակիցները շնորհակալութիւն կը յայտնեն Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի ընկերուհիներուն, որոնք իրենց այցելութիւնով եւ նուէրներով բարոյական եւ նիւթական մխիթարութիւն բերին իրենց ։

×

Ալֆորվիլի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Տօտօղեանէ յիսուն Ֆր. իր հանգուցեալ հօր մահուան տարելիցին առթիւ ։

Նոյնպէս երեսուն Ֆր. Տէր եւ Տիկին Գալիքեանէ, փոխան ծաղկեպսակի, օրդ. Տիկին Փաշայեանի յուղարկաւորութեան առիթով ։

ՇԱԽԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ եւ Աբեղայի արարողութիւն ։

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

Նուիրուած

Բանաստեղծ ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլ Ս. Սահակ Մեսրոպ Մայր Եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի Մարտ 28, Կիրակի օր, ժամը 15ին, Մայր Եկեղեցիի մէջ ։ Ընկերակցութեան բոլոր անդամները կը հրաւիրուին չթերանալ ներկայ ըլլալու ժողովին, իրենց քաղաքացիական պարտքը կատարելու համար ։ Հեռաւոր վայրերու մէջ գտնուող անդամներէ (որոնց անդամավճարները զանձել կարելի չէ եղած) կը խնդրուի որ հաճին մինչեւ ժողովին թուականը հանդիպիլ եկեղեցի՝ իրենց վճարումները կատարելու, կամ ժողովին օրը նոյն նպատակով մէկ ժամ առաջ ներկայանալ Դիւանին ։

ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

(Լիոնի եւ շրջականերու)

Հովանաւորութեամբ Հայ Թատր. Պաշտպան «Արուեստասիրաց»ի եւ ղեկավարութեամբ գերասան ԹՐԱԳՕՇի ։

Մասնակցութեամբ ԺԻՒՏԷՔՍԻ

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Լիոնի Ազգ. Տան նորակառոյց բեմի վրայ պիտի ներկայացնէ՝

ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻՊ

Բազմաթիւ երգերով, նուագ Պ. Պէրպէրեան ։

Մուտք 4 ֆրանք ։

Տոմսերու համար դիմել «Արուեստասիրաց»ի անդամներուն ։

Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակի առթիւ կը ներկայացուի 10 Ապրիլին ՑԵՂԻՍ ՎՐԷԺԸ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Օր. ՍԻԼՎԻ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

եւ

Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Նշանուած

Անկէն 7 Մարտ 1965 Փարիզ

Կնքահայրութեամբ Պ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԱՆՏԻԿԵԱՆԻ ։

ՀՐԱՒԷՐ

ԲԺ. ՅՈՎՍԷՓ ԵՒ ԸՆԿ. ՍԱԹԵՆԻԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ

Կապ. խաչի գրասենեակի բացումի առթիւ Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը եւ Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ խրախճանքի երեկոյ մը ։ —

Ի պատիւ նուիրատու ՎԱՍԻԿ եւ ԲԺ. ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ ընտանիքներու ։

Շաբաթ, Մարտ 13, ժամը 17էն 23

Մշակոյթի Տան մէջ

17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Կը խնդրուի հայ հասարակութենէն, կազմակերպութիւններէն, վարժարաններէն, մամուլէն եւ բոլոր համակիրներէն ներկայ ըլլալ որպէս հրաւէր ։

Ճոխ եւ տաք ընթրիք, նուագ, երգ, անակնկալներ ։

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի հիմնադրութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ ։

կազմակերպութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Ֆրանսայի խումբերուն ։

Շաբաթ, Մայիս 22ին, երեկոյեան, Ռամոյի սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները յետագային ։

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Փառատօնը այս տարի կը լրացնէ իր քսանամեակը ։ Կիրակի, Մարտ 14, ժամը 14,30ին Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, հովանաւորութեամբ Փարիզի համալսարանի տեսուչ՝

ԺԱՆ ՌՈՇԻ

ի նպաստ համալսարանական ուսանողներու բուժարաններուն ուր կը դարմանուին բոլորը առանց զանազանքի կամ ազգի խտրութեան ։

Կը մասնակցին 14 ազգերու ժողովրդական խումբերը ։ Խօսք կ'առնէ համալսարանական բուժարաններու ընդհ. տնօրէն

ՏՈՔԹ. Տ. ՏՈՒԱՏԻ

Խճողումի տեղի չտալու համար կը խնդրուի այժմէն ապահովել տոմսերը դիմելով Սորպոնի գանձապաններուն ։

Գին. — 6, 5, 4 եւ 3 ֆրանք ։

ՀՍԿՈՒՄ

Մեծ Պահոց ընթացքին ամէն Հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը 6.30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի Հսկումի արարողութիւն եւ կը խօսուի աւուր պատշաճի քարոզ՝ սկսեալ այս Հինգշաբթիէն (4 Մարտ) ։

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մարտ 7էն սկսեալ, Մեծ Պահոց բոլոր Կիրակիներուն, յաւարտ պատարագի կը կատարուի Արեւագալի ժամերգութիւն ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝

ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝

ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ

8 BIS. RUE DES TERNES

PARIS (17e)

Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՉԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակնօրեայ Պաշտամունք

Սէն ժերոմ, ժամը 9.30ին

MARSEILLE, 20 Rue Jemmapes

ժամը 10,45ին

Կը քարոզէ՝

ՎԵՐ. ՅԱՐԹ. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԱԶԳ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Ազգ. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը՝ Հինգշաբթի, (Մարտ 18), երեկոյեան ժամը 20.30ին, 32բ Րիւ տը Թրէվիզ ։

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ։ Արգելք ունեցողները, ընտրութեանց կրնան մասնակցիլ գրաւոր զրկելով իրենց քուէները ։

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզեան շրջանի բոլոր խումբերուն ։

Մարտ 28ին, Շիմիի սրահը

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր ։ Մանրամասնութիւնները յետագային ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Մարտ 23, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 20.45ին

THEATRE DES ARTSԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

66, Rue Rochechouart — Métro : Anvers - Cadet

Կը ներկայացուի

ՓՕԼ ԿԱՎՈՅԻ խիստ ծիծաղաշարժ մէկ կատակերգութիւնը

ԱՆՈՒՇ ՓՈՐՁԱՆՔ

4 ԱՐԱՐ

(Հայերէնի թարգմանուած Ա. ԱԼԵԱՆԱՔԵԱՆԷ)

Գլխաւոր դերակատարութեամբ

ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ, ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆԻ, ԼԻՒՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ եւ ՅԱԿՈԲ ՍՏԱՄՊՕԼՑԵԱՆԻ ։

Ինչպէս նաեւ մասնակցութեամբ փիէր Թերզեանի, վիքի Մոստիչեանի, Սարգիս Մոստիչեանի եւ Նատիա Թօփուզեանի ։

Բեմադրութիւն՝ Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ ։

Pour les billets s'adresser :

U.G.A.B., 11 Square Alboni, PARIS (16e) — TRO. 03-18.
Mme BAKERDJIAN, 35, Rue de Trévise, PARIS (9e) — PRO. 61-10.
Mme MARKARIAN, 32, Rue de Trévise, PARIS (9e) — TAI. 65-44
« Maison MASSIS », 21, Rue Saulnier, PARIS (9e) — PRO. 16-88.
THEATRE DES ARTS, 66 Rue Rochecouart, PARIS (9e)
TRU. 05-12 et TRU. 14-38
H. PALOUYAN, 43, Rue Richer, PARIS (9e) — PRO. 25-46.

ՏԷՍԻՆ. — Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մեծ Պահքի եօթը շաբաթներու ընթացքին, ամէն Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 7.30ին մասնաւոր հսկում պիտի կատարուի տեղւոյս Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, որուն առաջին անգամ կը նախագահէ Լիոնի հոգեւոր հովիւ Դաւիթ վրդ. Սահակեան եւ կը քարոզէ ։ Արեւագալի արարողութիւնները կը կատարուին ամէն Կիրակի յետ պատարագի ։

Կը խնդրուի Կիրակնօրեայ պատարագի ժամերը նկատի առնել ։ Սկիզբ ժամերգութեան առաւօտ ժամը 8.45ին, Ս. պատարագ ժամը 9.45ին, Արեւագալ յետ պատարագի ժամը 10.30ին ։

ԼԻՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մեծ Պահոց Կիրակիներուն յաւարտ Ս. Պատարագի, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենայ «Արեւագալի» արարողութիւն ։

Իսկ ամէն Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները, ժամը 5ին, տեղի պիտի ունենայ «Խաղաղական» եւ «Հսկման» արարողութիւնք, որոնց ընթացքին պիտի տրուի նաեւ աւուր պատշաճի քարոզ ։

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

ՄԱՐՏ 20ԻՆ, նոյն ժամուն, նոյն կայանէն ։ Հայկ. Արուեստը. — Հայկ. մանրանկարչութիւնը Օր. Սիրարփի Տէր-Ներսէսեանի կողմէ եւ «Հայկ. Արուեստի ազդեցութիւնը Ռոման արուեստի վրայ», Փրոֆ. Պալթրուշայթիսի կողմէ ։

ԱՊՐԻԼ 10ԻՆ՝ «Հայերը Լիբանանի մէջ»

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ ժամը 21ին ։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ԿՈՉ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Փոն տը Շէրիւի եւ շրջանի Հայութիւնը ձեռնարկած է Ազգային Տան մը շինութեան, դպրոցով եւ սրահով, որ միեւնոյն ատեն պիտի ծառայէ որպէս եկեղեցի ։ Շէնքին հիմը արդէն դրուած է, մէկ մետր բարձրացած ։ Տեղւոյն Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կոչ կ'ընէ Ֆրանսահայ հայրենակիցներուն եւ միութիւններուն, որպէսզի իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը բերեն այս բարենպատակ գործին ։

Այն հայրենակիցները որոնք կարեւոր գումարներով կ'ուզեն մասնակցիլ, իրենց անունները պիտի արձանագրուին շէնքին ճակատը եւ բարերար պիտի կոչուին ։

Վարչութեան հասցէն է. —

Monsieur ACHOD AREKIAN
Rue de la Chaîne
CHARVIEU (Isère)

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Աւարայրի հերոսներուն նուիրուած հանդէս, կազմակերպութեամբ Լիոնի Հայ Ազգ. Միութեան կրթ. Մարմնի, Մարտ 7 ժամը 15ին, Ազգ. Տան մեծ հանդիսասրահին մէջ ։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ
ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՐՏԱԴՐԻՉԸ
ՀԷԼՎԱՅԻ ԼՈԳՈՒՄԻ ՍուսամՀԷԼՎԱՅԻ
ԹԱՀԻՆ ՇԱՐՈՑ (ՌՈՃԻԿ) ՎԱՐԴԵԱՆՈՅՇ
LE BOSPHORE MARQUE DEPOSÉE
ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...
CHOC-ALVA • CHOCO-LOC
Sté le BOSPHORE
SIÈGE SOCIAL
2, Rue Louis Astouin Marseille (2ème)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ՄԱՐՏ
JEUDI 11 MARS 1965
Le Numéro : 0,30 Fr.

46րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10254
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
41e ANNÉE — Nº 10.254

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ԽԱՏԻՍԵԱՆ

(Մահուան 20րդ տարելիցին առթիւ)

Բ.

Կովկասի քաղաքական ու վարչական դիմագիծը հիմնական յեղաշրջումներու ենթարկուեցաւ 1917 Փետրուարի ռուսական յեղափոխութենէն վերջ :

Թիֆլիզի մէջ տեղի ունեցան քաղաքապետական նոր ընտրութիւններ : Եւ քաղաքապետ ընտրուեցաւ վրացի մը :

Վրացիներու աստղը կը սկսէր փայլիլ Կուր գետի ափերուն, ուր տարիներով Հայերը փայլուն դիրքեր էին գրաւած, բնակչութեան մեծամասնութիւնը կազմած եւ Թիֆլիզը դարձուցած արեւելահայերու մշակոյթի վառարանը :

Քանի մը ամիս վերջ, 1917 Օգոստոսին, Խատիսեան կ'ընտրուէր Աղեքսանդրապոլի քաղաքագլուխ : Շէնք Թիֆլիզէն կը փոխադրուէր քառասուն հազար բնակչութեամբ գաւառական քաղաք մը :

Իր ինքնակենսագրութեան մէջ «Հայրենիք ամսագիր, 1923 Նոյ.), Խատիսեան կը գրէ ·

«Շատ յատկանշական էր եւ գրեթէ մարգարէական այն հեռագիրը, որով զիս կը հրաւիրէին Աղեքսանդրապոլ : Հեռագիրը կ'ըսէր. «Դուք՝ ինչպէս առասպելներու հերոսը՝ ոտք կոխելով հայրենի հողի վրայ, անմիջապէս պիտի զգաք ձեզ հզօր եւ պիտի սկսիք նոր դարաշրջան մը մեր ժողովուրդի պատմութեան մէջ»: Եւ իրաւ հազիւ վեց ամիս անցած՝ Աղեքսանդրապոլի քաղաքագլուխը դարձաւ Հայաստանի Հանրապետութեան արտաքին գործոց նախարար» :

Այդ Թուականին կը սկսի Խատիսեանի կեանքին նոր շրջանը : Կը մտնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը : Ու իր ամբողջ դիւանագիտական կարողութիւնները ի սպաս կը դնէ հայկական դատի հետապնդման, առաջնակարգ դեր գրաւելով անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան մէջ :

Աղեքսանդրապոլի քաղաքապետ ընտրուելէ վերջ 1917 Հոկտեմբերի սկիզբը Խատիսեան գնաց Մոսկուա՝ քաղաքներու համագումարին : Յետոյ անցաւ Ս. Պետերբուրգ, ուր ներկայ եղաւ բոլշեւիկեան յեղափոխութեան :

Ռուս զինուորներու «դէպի տուն» մեկնումով կովկասեան ճակատը քայքայուած էր եւ 1917 Դեկտ. 5ին զինադադար կնքուած Երզնկայի մէջ կովկասեան Սէյմի եւ Թուրքիոյ միջեւ : Պատուիրակներէն մէկն էր Արշակ Ջամալեան :

Թուրքերը խախտեցին զինադադարը եւ Տրապիզոնի մէջ գումարեցին խորհրդաժողով մը Սէյմի պատուիրակներուն հետ, որոնց մէջ էին Աղեքսանդր Խատիսեան, Յ. Քաջազնունի, խորհրդականներ՝ Ռ. Տէր-Մինասեան եւ Լէօ :

Խորհրդաժողովի բացման օրը Խորհ. Ռուսիա Պրէսթ-Լիթովսքի մէջ Գերմանիոյ հետ կնքեց ծանօթ դաշնագիրը, 1918 Մարտ 3ին: Թուրքերը Լենինէն իբրեւ նուէր ստացան Կարսը, Արտահանը եւ Պաթումը եւ ստիպեցին Սէյմի պատուիրակները որ ընդունին դաշնագրին տրամադրութիւնները: Սէյմը ետ կանչեց իր պատուիրակները Տրապիզոնէն, խզելով բանակցութիւնները :

Հայաստանի անկախութեան հռչակումէն շաբաթ մը վերջ, Յունիս 4ին Պաթումի մէջ կնքուեցաւ առաջին միջազգային դաշնագիրը, որուն տակ Հայաստանի Հանրապետութեան անունով ստորագրեցին Խատիսեան, Քաջազնունի եւ Միք. Պապաջանեան :

1918 Յունիս 14ին Ա. Ահարոնեան, Խատիսեան, Պապաջանեան, Փրոֆ. Մենսար Բունիաթեան եւ Զօր. Ղորղանեան Պոլիս գացին մասնակցելու խորհրդաժողովի մը, որ տեղի չունեցաւ՝ կեդրոնի պետութեանց ծանր կացութեան պատճառով : Պատուիրակները Հայաստան վերադարձան զինադադարէն վերջ :

Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին վարչապետն եղաւ Յովհ. Քաջազնունի, որու դահլիճին մէջ Խատիսեան ստանձնեց արտաքին նախարարութիւնը : Իսկ 1919ին դարձաւ վարչապետ՝ մինչեւ 1920ի Մայիսը, երբ համայնավարական ներքին խլրտումներուն հետեւանքով Դաշնակցութեան Բիւրոն ձեռք առաւ իշխանութեան ղեկը, Բժ. Համօ Օհանջանեանի վարչապետութեամբ :

1920ի ամառը Խատիսեան զրկուեցաւ արտասահմանի հայկ. գաղութները՝ կազմակերպելու համար Հայաստանի համար ներքին փոխառութիւն: Հետզհետէ այցելեց Պաթում, Պոլիս, Փարիզ, Լոնտոն, Մանչեսթըր, Հռոմ, Գահիրէ, Աթէնք, Իզմիր, Պուլկարիա եւ Ռումանիա :

Մեծ յաջողութեամբ պսակուեցաւ իր առաքելութիւնը : Ամէն տեղ արտակարգ խանդավառութիւն ստեղծեց իր պերճախօս ճառերով : Հայրենաբաղձ Հայեր սքանչելի ընդունելութիւն ըրին իրեն ինքնաբուխ եւ առատաձեռն նուէրներով : Յիշատակութեան արժանի է Պոլսոյ ազգային երեսփոխանական ժողովին մէջ իր խօսած խանդավառ ճառը, զոր անձամբ լսելու պատեհութիւն ունեցայ :

Կէս մնաց իր գործը: Թուրքերը յարձակած ըլլալով Հայաստանի վրայ, Խատիսեան փութաց վերադառնալ Երեւան : Ծանր օրեր էին: Իրեն վիճակուեցաւ ստորագրել Աղեքսանդրապոլի չարաբաստիկ դաշնագիրը, 1920 Դեկտ. 2ին, բոլշեւիկեան նոր իշխանութեան՝ Յեղկոմի լիազօր Սիլինի ստիպման տակ :

Դեկտեմբեր 16ին Հայաստանէն անցաւ Թիֆլիզ: 1921 Փետր. 10ին Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութեան նախագահ Ա. Ահարոնեանի հրաւէրով եկաւ Փարիզ, ուր մինչեւ իր մահը մաս կազմեց Պատուիրակութեան, նախ իբրեւ անդամ, իսկ 1934 Փետր. 10էն վերջ իբրեւ նախագահ, երբ Ահարոնեան Մարսիլիոյ մէջ ճառ խօսած պահուն կաթուածահար կ'ըլլար :

Հայաստանի անկախութեան քանդումէն վերջ, արտասահմանի մէջ Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը՝ Պօղոս Նուպարի Ազգային Պատուիրակութեան հետ գործակցաբար ամէն ջանք թափեց՝ Հայաստանի անկախութիւնը վերականգնելու, մանաւանդ Թուրքիոյ հայկական նահանգներուն մէջ ազգային «օջախ» մը ապահովելու համար :

Փարիզ, Ճենովա, Լոնտոն, Ժընեւ, Լօզան Ջուրի ճամբայ դարձան : Մեծերը ո՛չ մէկ ճիգ փորձեցին՝ արդար հատուցում մը ընելու համար հայ բազմաչարչար ժողովուրդին :

Ժընեւի Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ 1920ի աշնան երբ Քեմալի Քարաբէքիրի բանակները Հայաստան կ'արշաւէին ո՛չ մէկ դրական պատասխան էր տուած Հ. Հ. Պատուիրակութեան օգնութեան կոչերուն՝ իր բախտին լքելով մանուկ Հանրապետութիւնը, մե՛ծ շնորհք մը բրաւ Հայերուն, իր կողքին ստեղծելով Գաղթականական մարմին մը, որուն վարիչ նշանակեց յայտնի մարդասէր Նորվեկիացի բեւեռախոյզ Ֆրիտեոֆ Նանսէնը :

Մեր զոյգ պատուիրակութիւնները վերածուեցան Գաղթականական գրասենեակներու :

Հայաստանի Հանրապետութեան անցագիրները փոխարինուեցան Նանսէնեանով: Մեր գրպանի ինքնութեան Թուղթերուն վրայէն ջնջեցին «Հայաստանի քաղաքացի» պատուանունը եւ մեզ դարձուցին «Հայկական ծագումով գաղթական» (հիմա ծագումն ալ ջնջած են եւ մեզ կը կոչեն պարզապէս «հայ գաղթական») :

Վերջին աշխարհամարտի ընթացքին Գաղթականական զոյգ մարմինները գործակցեցան, կանոնաւոր ժողովներ գումարելով փոխն ի փոխ Խատիսեանի եւ Զօպանեանի նախագահութեամբ: Օգտակար աշխատանք կատարեցին գրաւման ծանր տարիներուն՝ ի պաշտպանութիւն հայ գաղթականներու շահերուն :

Ազատագրութենէն վերջ, անոպայ մարդիկ չխղճահարեցան բանտարկել ալ այս պատուական մարդը, որ ամբողջ կեանքը նուիրած էր ազգին ծառայութեան, անձնազոհութեամբ եւ բոլորովին անշահախնդրօրէն :

Իր մէկ հատիկ պատանի տղուն հետ յիսուն օր ճաշակեց բանտի դառնութիւնները: Երբ արձակուեցաւ, բոլորովին քայքայուած էր առողջութիւնը : Անկողին ինկաւ: Իր հիւանդի սենեակին մէջ շարունակեցինք գումարել Գաղթականական զոյգ մարմիններու եւ Հ. Հ. Պատուիրակութեան ժողովները :

Խառնուածքով լաւատես, երբե՛ք չընկճուեցաւ: Ու ամէնէն ծանր օրերուն անխախտ մնաց իր գաղափարականին վրայ : Մասունքի պէս պահած եմ բանտէն գրած նամակները, որոնք իր մաքուր, ազնիւ եւ բարի սրտին ջինջ պատկերացումն են :

Յառաջացած տարիքի մէջ սորված էր մայրենի լեզուն, զոր գիտցաւ արժեցնել մեր բեմերուն վրայ խօսած պերճախօս ճառերով: Աշխատակցեցաւ Յառաջին եւ Հայրենիքին: «Քաղաքապետի մը յիշատակները» եւ «Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու զարգացումը» հրատարակեց Հայրենիք ամսագրին մէջ : Վերջինը 1930ին իբրեւ գիրք լոյս տեսաւ Աթէնքի մէջ :

Իր անունն ու համբաւը հայկական սեղմ շրջանակէն դուրս տարածուած էին ամբողջ Կովկասի մէջ :

Հայ ժողովուրդը շատ քիչ պետական դէմքեր ունեցած է Խատիսեանի պէս : Անիկա իր արժանաւոր տեղը գրաւած է Հայոց ժամանակակից պատմութեան մէջ :

Իր յիշատակը յաւէտ անթառամ պիտի մնայ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԱԲՆԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԷՄ

«ԱՇԽԱՀԱԿԱԼ, ԴԱՒԱՃԱՆ, ՈՃՐԱԳՈՐԾ» Կ'ԸՍԷ ՆԱՍԸՐ

Նասըր ուրիշ ճառ մը արտասանած է Ասիութի մէջ Դաշնակցային Գերմանիոյ դէմ, կէտ առ կէտ քննելով Երհարտի կառավարութեան կիրակնօրեայ որոշումները : «Գերման Դաշնակցային Հանրապետութիւնը իր դաւաճան քաղաքականութեամբ արաբ ազգին դէմ, փաստեց թէ աշխարհակալ պետութեանց վատթարագոյնն է եւ կը ներկայացնէ նոր-գաղթատիրութիւնը : Մինչ մեծ բարեկամութիւն մը ցոյց տուած ենք դաշնակցային Գերմանիոյ նկատմամբ եւ 1961ի ոչ-յանձնառու երկիրներու ժողովին, անդրադարձած էինք գերման միասնականութեան հարցին, բայց անցեալ Սեպտեմբերին արեւմտեան Գերմանացիները կը վստահեցնէին մեզի որ Իսրայէլի զէնք պիտի չղրկեն այն ատեն երբ համաձայնագիր մը կը ստորագրէին այդ երկրին հետ 300 հրասայլ յանձնելու համար : Չենք կրնար վստահութիւն ունենալ, որովհետեւ զէնք տալով Իսրայէլի, դաւաճան եւ ոճրագործ դարձան : Դաշնակցային կառավարութիւնը կ'ըսէ թէ համայնավար ազդեցութեան թափանցումին նպաստած եմ արաբ երկիրներուն մէջ: Նման խօսքեր ոչ մէկ տպաւորութիւն կը գործեն մեր վրայ : Ժամանակները անցած են երբ որեւէ ազդեցութիւն, համայնավար, ֆրանսական, ամերիկեան կամ գերմանական կրնայ դեր խաղալ այդ շրջաններուն մէջ :Կը պայքարինք աշխարհակալութեան դէմ եւ պիտի պայքարինք արաբ աշխարհին մէջ արեւմտեան Գերմանիոյ աշխարհակալութեան դէմ: Գալով Գերմանիոյ մերժումին մասնակցելու հնգամեայ երկրորդ ծրագրին, մեզի չի մնար, բայց եթէ Արեւմտեան Գերմանիա ջնջէր մեզի հետ ստորագրած համաձայնագիրը, մենք գիտենք թէ ինչպէս կը պատասխանենք որովհետեւ մեր քով 37 միլիոն եգիպտական ոսկիի վարկ մը ունի » :

Նասըրի համար, Արեւմտեան Գերմանիա անկախ պետութիւն մը չէ քանի որ իր երկիրը գրաւուած է Անգլիացիներու, Ֆրանսացիներու, Ամերիկացիներու եւ միւս կողմէ Խորհ. Միութեան կողմէ : Նասըր յայտարարած է նաեւ թէ չուզեր անդրադառնալ Բոնի այն որոշումին որ կը վերաբերի դիւանագիտական յարաբերութիւններ ստեղծելու Իսրայէլի հետ, բայց շեշտած թէ արաբ պետութիւնները պիտի վերաքննեն արեւմտեան Գերմանիոյ հետ իրենց յարաբերութիւնները եթէ նման ճանաչում մը ըլլայ :

«Պատրաստ ենք կռուելու Իսրայէլի հետ, աւելցուցած է Ռայսը անդրադառնալով պաղեստինեան հարցին, եթէ այդ երկիրը յարձակում գործէ արաբական որեւէ երկրի դէմ : Արաբական միասնականութիւնը Պաղեստինի ազատագրման մէջ է: Պաղեստին պիտի չմտնենք գորգով ծածկուած հողի մը վրայ այլ՝ արիւնով ծածկուած հողի մը վրայ: Այդ երկիրը ազատագրելու համար, պէտք է աւելցնենք մեր ուժերը եւ ըլլանք ինչ որ Իսրայէլ չի կրնար ըլլալ.— Զօրակոչի ենթարկել հինգ միլիոն զինուոր եւ արաբ բանակները միացնել » :

Երհարտ, սակայն, լաւատես կը մնայ եւ Նասըրի ճառին առթիւ յայտարարած է.— « Մեր քաղաքականութիւնը ամուր հիմերու վրայ դրուած է հիմա, եւ այլեւս ազատած ենք այն վարկածներէն զորս ունէինք այդ երկիրներու նկատմամբ : Անշուշտ չեմ նսեմացներ արաբ երկիրներու հակազդեցութեանց կարեւորութիւնը բայց պէտք չէ ջղայնանանք: Նախագահ Նասըրի բռնած ընթացքը նկատի առնելով, անհրաժեշտ է որ բան մը ընենք բնականոն դարձնելու համար դաշնակցային Հանրապետութեան եւ Իսրայէլի յարաբերութիւնները » :

Նասըր ուրիշ ճառ մըն ալ խօսած է շեշտելով.— «Եթէ Իսրայէլ յաղթական ելլէ այս խնդրին մէջ, վերջն է Արաբներուն: Այն ատեն պիտի ըսեն թէ Արաբները միայն խօսելու ատակ են եւ երբեք գործի չեն անցնիր: Երբեք պիտի չընդունինք որ քաղաքական հաւասարակշռութիւն մը ըլլայ երկու միլիոն Հրեաներու եւ հարիւր միլիոն Արաբներու միջեւ, արուեստական երկրի մը եւ 13 արաբ երկիրներու միջեւ »: Նասըր ամբաստանած է նաեւ արեւմտեան մամուլը որ միշտ Իսրայէլի դատը կը պաշտպանէ, աւելցնելով «ինչ ալ ընենք Արեւմուտքը միշտ դժգոհ է: Եթէ համայնավարները բանտարկենք, ֆաշիստ կ'ըլլանք, եթէ ազատ արձակենք, համայնավար կ'ըլլանք, բայց կարեւորութիւն չենք տար »:

ՎԱՐԶԱՊԵՏ ՓՈՄՓԻՏՈՒ հեռատեսիլէն զրոյց մը ունեցաւ խօսնակին հետ, անդրադառնալով օրուան հրատապ հարցերուն :

ԷՋԵՐ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

Ա.

1874ի աշնան բացուեցաւ Էջմիածինի Գէորգեան ճեմարանը: Դեռ 1869ին Էջմիածին մշակած եւ ռուսական կառավարութեան վաւերացումին ենթարկելու համար Պետերբուրգ ուղարկած էր նոր բացուելիք ճեմարանին կանոնագրութիւնը, սակայն անոր վերջնական վաւերացումը ձգձգուեցաւ մինչեւ 1874: Նոյն տարուան Սեպտեմբեր 28ին կատարուեցաւ ճեմարանին հանդիսաւոր բացումը:

Նախատեսուած էր առաջին տարին ճեմարան ընդունիլ 74 հոգի, որոնց 42ը՝ Ռուսահայաստանէն եւ Ռուսաստանէն, 21 հոգի՝ Տաճկաստանէն, 12 հոգի՝ Պարսկաստանէն: Աշակերտներ հաւաքելու համար մարդիկ ղրկուեցան թեմերը: Ճեմարանի հիմնադիր Գէորգ Դ. Կոստանդնուպոլսեցի կաթողիկոսը մտադիր էր ճեմարանը օգտագործել եկեղեցական կադրեր պատրաստելու համար: Սակայն ճեմարանին կեանքը ցոյց տուաւ, որ ան կարեւոր չափով ծառայեց նաեւ Հայութեան աշխարհիկ կրթութեան գործին:

Հայկական դպրոցներուն համար հարիւրաւոր ուսուցիչներ տալէն զատ, ճեմարանը հանդիսացաւ հայ մշակոյթին ժառանգութեան ուսումնասիրութեան եւ մշակման օճախներէն մէկը: Հոն մանկավարժական եւ գիտական աշխատանք կատարած են յառաջադէմ ուսուցիչներու եւ գիտնականներու քանի մը սերունդներ:

Ճեմարանը տակաւին չէր բոլորած իր գոյութեան առաջին տասնամեակը, երբ հոն կ՚աշխատէին ականաւոր հայագէտներ — Վահան Բաստամեան, Մկրտիչ Պալեան, Ստեփանոս Պալասանեան, Սեդրակ Մանդինեան եւ ուրիշներ: Այս եւ յետագայ սերունդներու հայագէտները՝ Մ. Աբեղեան, Ս. Կանանեան, Վ. Սուքիասեանց, Գ. Լեւոնեան, Կ. Տէր – Մկրտիչեան, Գ. Յովսէփեան, Մ. Օրմանեան, Բ. Սմբատեան, Կ. Կոստանեան ճեմարանին մէջ իրենց կատարած աշխատանքները կը ծաւալէին երկու ուղղութեամբ, իբրեւ ուսուցիչներ կը նպաստէին իրենց սաներուն աշխարհայեացքին մշակումին եւ անոնցմէ շատերուն կուտային գիտական ուսում, միւս կողմէ՝ իրենց ձեռքին տակ ունենալով ճեմարանին հարուստ գրադարանը եւ Էջմիածինի մատենադարանը, կը կատարէին գիտական ուսումնասիրութիւններ, նպաստելով Հայագիտութեան տարբեր ճիւղերուն մշակումին:

Ճեմարանին մէջ առաջնութիւնը կը տրուէր լեզուներուն՝ մասնաւորապէս մայրենի լեզուին, գրականութեան, ուրիշ ժողովուրդներու գրականութեան, պատմութեան եւ առհասարակ հայագիտական առարկաներուն դասաւանդութեան: Հայոց լեզուի առաջին ուսուցիչներէն Մկրտիչ Պալեան քերականութիւնը բաժնած էր ծրագրային երկու բաժիններու. առաջին եւ երկրորդ դասարանի աշակերտներուն գաղափար կուտար շարահիւսութեան եւ բանահիւսութեան մասին, իսկ երրորդ եւ չորրորդ դասարանցիներուն՝ աւելի լրիւ ծանօթութիւններ, ընդ որում, երրորդ դասարանցիներուն համար ան կազմած էր շարահիւսութիւն, տեղ տալով նաեւ ձեւաբանութեան, իսկ չորրորդ դասարանին համար ընդհանրապէս կը ծանրանար բանահիւսութեան վըրայ, չմոռնալով շարահիւսութիւնը: Նոյն դասարանին մէջ գրականութեան ուսուցումը կը կրէր ընթերցանութեան բնոյթ, ըստ որում իբրեւ նիւթ կը ծառայէին բացառաբար գրաբար բնագիրները:

Մինչեւ 1890 կը պահպանուէին ծրագիրներ կազմելու նոյն սկզբունքները: Միակ նուաճումը, որ նկատելի էր, աշխարհաբարի պաշտօնական մուտքն էր՝ իբրեւ առարկայ: Ճեմարանի գոյութեան առաջին տարիներուն աշխարհաբարին տեղ կը տրուէր այնքանով, որ գրաբարեան բնագիրները հասկնալի դառնալու համար կատարէին թարգմանութիւն կամ բովանդակութեան վերարտադրութիւն: Մասնակի չափով գաղափար կը տրուէր նաեւ քերականութեան տարրական հասկացողութիւններուն վերաբերեալ, իսկ աշխարհիկ գրականութեան մասին խօսք չկար: Յետագային Մանուկ Աբեղեան գրաբար, աշխարհաբար, ինչպէս նաեւ հին եւ նոր գրականութիւն դասաւանդելով, 15 տարուան ընթացքին ծրագիրները կարգ կանոնի դնելէն, դասագիրքեր պատրաստելէն զատ, քերականութեան տեսութեան ուսուցումը կ՚ամրացնէր գործնական վարժութիւններու միջոցաւ: Աբեղեան ընթերցանութեան նիւթ կը դարձնէր ժողովրդական ստեղծագործութիւնները, վեր կը հանէր անոնց գեղարուեստական արժանիքները, կը վերլուծէր բանաստեղծութիւններուն տաղաչափութիւնը, գաղափար կուտար գրականութեան տեսութեան մասին: Աբեղեանի գործակիցները, ինչպէս նաեւ նախորդ շրջանի ուսուցիչներէն ոմանք, մայրենի լեզուին եւ գրականութեան դասաւանդութեան գործին մէջ եւրոպական յառաջադէմ գաղափարներու ազդեցութեամբ, աշակերտները հեռու կը պահէին սահմանափակ, վերացական բանաձեւերէն, կուտային գործնական գիտելիքներու ծանօթութիւններ, վերլուծելով երկը, լուսաբանելով անոր յօրինման ժամանակաշրջանը եւ հեղինակներուն հայեացքները:

Հայոց լեզուին եւ գրականութեան գիտական մշակումը այս շրջանին աւելի ճոխացաւ լսարանական բաժնին մէջ: Սկզբնական տարիներու անհասկնալի, ճոռոմ հռետորականութիւնը աստիճանաբար անյայտացաւ, սնամէջ քարոզները փոխարինուեցան գրական երեւոյթներուն պարզաբանութեամբ, կեանքին հետ կապ ունեցող հարցերը լուսաբանուեցան գրականութեան միջոցով: Մինչեւ 1880–90 լսարաններուն մէջ գրականութեան տեսութեան մասին խօսք չկար, ընդհ. գրականութեան դասընթացքին մէջ կը բաւականանային «ուսումն Ս. Գրոց» կամ «քննութիւն Ս. Գրոց» դասաւանդութիւններով: Ընդհանուր գրականութեան դասընթացքը կը պտըտէր յունական, չինական, ասորական, եբրայեցոց, եւ առհասարակ հին եւ նոր ժողովուրդներուն գրական նմոյշներուն շուրջը, որոնք հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէին դիցաբանութեան կամ աստուածաբանութեան անկիւններէ միայն: Բայց 1890էն սկսեալ, յանձինս Յովհ. Յովհաննիսեանի, Աբեղեանի, Մանդինեանի, ինչպէս նաեւ Խոստիկեանի, Մալխասեանի, Ղափանցեանի, Լեւոնեանի եւ ուրիշներու, գրականութեան պատմութեան եւ արուեստներու ուսուցումը կը ստանայ գիտական բնոյթ: Օրինակ Իսրայէլի գրականութեան ծրագիրներէն մէկուն մէջ Մ. Աբեղեան գրած է. «Հին փիլիսոփայական դպրոցներուն ազդեցութիւնը գրականութեան վրայ. յոռետես միտքեր, տիեզերական վիշտ, ժամանակի հակասական բնաւորութիւնը: Սողոմոնը իբրեւ հեղինակ, երկերու տեսակները, հարսանեկան երգեր, այլաբանութիւններ»:

Ճեմարանի յունական գրականութեան առաջին ուսուցիչը՝ բանաստեղծ Յ. Յովհաննիսեան իր կազմած ծրագիրը սկսած է՝ յիշատակելով յունական գրականութեան նշանակութիւնը, անոր դերը եւրոպական եւ միւս ազգերու գրականութեան զարգացման գործին մէջ, կանգ առնելով հին Յոյներու աշխարհայեացքին վերլուծութեան, քաղաքակրթութեան, ինչպէս նաեւ եղերերգութեան, կատակերգութեան ծագման եւ նման այլ խնդիրներուն վրայ: Անոր կազմած ծրագրին մէջ տեղ գտած են վիպասանութեան, քնարերգութեան, ձօնի, բանաստեղծական տարբեր տեսակներու եւ սեռերու ներկայացուցիչները:

Գէորգեան ճեմարանին մէջ կարեւոր տեղ կը տրուէր օտար լեզուներու ուսուցումին եւ յատկապէս ռուսերէնին:

Ճեմարանի ուսումնական ծրագիրներուն մէջ յատուկ տեղ կը գրաւէին աշակերտները արուեստի ճիւղերուն ծանօթացնելու, տաղանդաւորներէն արուեստի մշակներ պատրաստելու խնդիրները: Դասաւանդուած են երգ – երաժշտութիւն, նկարչութիւն, գեղագրութիւն – գծագրութիւն: Առաջինը ընդգրկած է հայ երաժշտութեան հէնքերը, եկեղեցական երաժշտութեան գիտական բացատրութիւնները, ժողովրդական երգերը եւ ժամանակակից եւրոպական երաժշտութիւնը: Երկրորդը նպաստած է նկարելու ունակութիւններու զարգացումին եւ, դասական ու արդի նկարները ճանչնալու տեսական պատրաստութիւն տուած է: Երրորդը ունեցած է երկու բաժին. մէկը կը վերաբերէր գեղեցիկ ձեռագիրներու մշակումին, հայ գրչութեան արուեստի ըմբռնումին, միւսը ունեցած է ճարտարապետական նկարագիր եւ կապուած էր ազգային եւ միջազգային արժէքներու ուսումնասիրութեան հետ:

Մ. ԳԱՄԱՋԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՊԵՐԼԻՆ, (Յատուկ).— Արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ տխրութեամբ կը խօսուի ներկայ քաղաքական վիճակին մասին՝ ըսելով, որ այժմ Գերմանիա «բոլոր աթոռներուն մէջտեղը մնաց ...»: Ողբաբանութիւն մըն է այս, որով կ'ուզուի բացայայտել թէ Գերմանիա լքուած է ամէն կողմէ եւ անբաղձալի վիճակի մը ենթարկուած է:

— Ո՞վ է բարեկամ, ո՞վ է հակառակորդ ...:

Հրեաները դժգոհութիւն կը յայտնէին թէ, Դաշն. Գերմանիա հատուցման խոստումները վերջնական բարձր գումարի վրայ չէ որոշած, աւելի պէտք է տայ, Իսրայէլի պետութիւնը իրապէս եւ իրաւապէս պէտք է ճանչնայ, Եգիպտոսի գերմանացի գիտնականները պէտք է ետ կանչէ, ստիպէ որ հեռանան Եգիպտոսէն:

Գերման կառավարական շրջանակները կը պատասխանէին թէ չենք կրնար աւելի խոստումներ ընել, պիտի հատուցանենք մաս առ մաս, կ'ընդունինք բարոյական մեր յանցապարտութիւնը, նիւթական ամէն զոհողութիւն պիտի ընենք եւ ձեզ գոհ պիտի ձգենք, բայց չենք կրնար արաբական երկիրները վշտացնել Իսրայէլը դիւանագիտական ճամբով ճանչնալով: Հրէական պետական մարդիկ եւ սիոնական վարիչները, մանաւանդ Պ. Կոլտման ինչպէս հրէական համայնքին շաբաթաթերթին (Ալկէմայնէ Վոխընպլաթ) խմբագրապետը Քարլ Մարքս (յար եւ նման անունով ընկերվարական տեսաբանին) կը պնդէին իրենց տեսակէտին վրայ, եւ վարչապետ Էրհարտը նեղ դրութեան կը մատնէին:

Բայց միւս կողմէ Եգիպտոսի նախագահն ալ դժգոհ էր գերման Դաշն. Հանրապետութենէն, եւ մէջտեղ կը հանէր Գերմանիոյ կողմէ Իսրայէլի ղրկուած զինական առաքումներու հարցը: Ատենաուըր երկու տարի առաջ Ամերիկա գտնուած ատեն Պէն Կուրիոնի խոստացած եղեր զէնքի առաքում, բայց ասիկա գրաւոր համաձայնութիւն մը չէ եղեր: Ատենաուըր Էրհարտի հետ համակարծիք ե-

ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԿԱՏԱԿ ՄԸ

Այս կարգի ընտանիքներն եթէ դժբախտութիւն ունենան, սրտաճմլիկ տեսարան մը կ'ընծայեն երբ իրենց անդամներէն մին կամ ուրիշ սիրելի մը բացակայութենէ վերջ դառնայ իրենց մօտ: Բաւական լացին, Նիկողոս աղբօր վաւկին մահուան յիշատակները կը նորոգուէին: Բայց ամէն արցունք վերջ ունի. իրենք ալ սրբեցին իրենց աչքերը. խօսակցութիւններ սկսան: Մաքրիկ հետը բերածները տուաւ ամէնուն: Քովը գտնուած ստակն ամբողջ հանեց հօրը ձեռքը դրաւ:

Նիկողոս աղբօր վրայ լոյս իջաւ. խեղճերուն քով ստակ մը չէր մնացած, չուառած էին: Ծերունին գլուխը բացաւ եւ լալով սկսաւ օրհնէնք կարդալ Գրիգոր Էֆէնտիին, Գոհարիկին, Վահրամին, որոնք այսպէս իրենց խեղճութիւնը կը մոռցնէին եւ անմեղներուն ապրուստը կը ճարէին:— Դառն հեղնութիւն, կեանքի դառն հակադրութիւն:

Հարսն անհամբեր էր, անկիւն մը քաշուեցաւ եւ սկսաւ խօսիլ Մաքրիկին հետ. պատմեց թէ քանի հոգիներ հիմա զինքը կ'ուզէին եւ թէ անպատճառ պիտի նշանուի եւ այնուհետեւ Գատր – Գիւղ պիտի երթայ. թող հարսնիքը ուշ ըլլայ:

— Հոգիս, վաղը մէկալ օր կը տեսնուինք, խելքս վրաս չէ, արդէն հիմա պիտի երթամ, այս գիշեր կարելի է չեմ գար, վաղը կը խօսինք:

— Ո՞ւր պիտի երթաս:

— Թագուհին բաներ մը ապսպրեց տունը, այսօր պէտք է երթամ խօսիմ, խօսք տուի որ երթամ, ալ գիշերը չեմ կրնար դառնալ. վաղը ցորեկ կուգամ:

Թագուհիին անունը լսելով հարսը չդիմադրեց. բայց երբ դուրս ելաւ Մաքրիկ, չուզեց որ Պետիկը հետը երթայ.— Մօտիկ է, կ'ըսէր, ծովեզերքէն կ'երթամ, ժամ պիտի երթամ, անկէ կ'անցնիմ:

Անձրեւը դադրած էր. արեւը մարը կը մտնէր, երեկոյեան հեշտ արեւ մը. շատ աղուոր իրիկուն մըն էր. ցօղաթուրմ ծառերէն անձրեւի կաթիլներ կը կաթկթէին: Ս. Յովհաննէս մօտ էր: Գլուխը իր քօղին մէջ պատած, Մաքրիկ դուրս ելաւ, անցաւ երկաթէ դուռնէն եւ մտաւ եկեղեցի:

Պոլսոյ մէջ չկայ եկեղեցի մը որ այնքան խորին տպաւորութիւն ընէ փափուկ եւ տխրած հոգիներու վրայ որքան կ'ընէ Նարլը Գափուի փոքրիկ եկեղեցին: Խորլուութեան մէջ թաղուած՝ կարծես կըղզեակ մըն է ծովուն մէջ: Մերթ ընդմերթ ալիքները կուգան ընդհատել աղօթքին մրմունջներն եւ ի յուշ ածել տառապեալ հոգւոյն՝ կեանքի տխուր իրականութիւններն. յուզում, վիշտ, փոթորիկ, հանդարտութիւն կը յաջորդեն միմեանց. դիւրաբեկ նաւակներն օր մը այդ ալեկոծութեանց մէջ անհետ կը լինին: Մաքրիկ կը զգար թէ ինք ալ դիւրաբեկ նաւակ մըն է: Գնաց Մայր Վշտակիր պատկերին առաջ, երկու ձեռքերուն մէջ առաւ երեսները եւ լացաւ: Ալիքները կը բախէին. ալ աչքերը սրբեց. մութը սկսած էր տիրել, պատուհանէն անգամ մը նայեցաւ: Գատր – Գիւղ աչքին առջեւ կը պարզուէր վերջալոյսի լուսովը դեղնած: Ակնարկ մը նետեց, դուրս ելաւ: Հանդիպեցաւ քարոզիչ վարդապետին, ձեռքը պագաւ, երկար չխօսեցաւ եւ սկըսաւ ծովեզերքէն ընթանալ յուշիկ յուշիկ: Կարծես բոլորովին մթննալու կը սպասէր:

Է.

Այդ գիշերը Նիկողոս աղբար բաւական արթուն կեցաւ մահճին մէջ, վասնզի մտքովը կը պատրաստէր ինչ որ պիտի ընէր յաջորդ օրն: Առտուն կանուխ արթնցաւ. ամբան գեղազուարճ առաւօտ մըն էր, օդը զով. թռչունները կը ճլուըլային: Պատուհանին առաջ նստեցաւ, հարսը եւ թոռը քովը. խմեցին սուրճերնին: Սպասեցին որ Մաքրիկը գայ, բայց տեսնելով թէ ան կ'ուշանայ, Նիկողոս աղբար աւելի սպասելու համբերութիւնը չունեցաւ պէտք էր որ իր հարըստութեան ցոյցերը շուտով տեսնուէին: Փոքրիկ ծխամորճը մէկ կողմ նետած էր շատ ժամանակէ հետէ — զաւկին մեռնելէն ի վեր — գտաւ, առաւ, լեցուց, բերանը դրաւ գայն: Ծխամորճը ձեռքը Պետիկն ալ առջեւէն, դուրս ելաւ, երկու անգամ երեսը խաչակնքելով: Զմ… Ս. Յովհաննէս երթալ, աղօթել Գրիգոր Էֆէնտիի եւ ընտանեացն արեւշատութեանը համար. եկեղեցիէն կամաց կամաց չուկայ իջաւ: Մէկուն հետ կը խօսէր, միւսին հետ կատակ կ'ընէր. իր ծանօթները զարմացած էին այս յանկարծական փոփոխման վրայ:— Ի՞նչ կրնանք ըսել. մարդկային սիրտը առիթ մը կ'որոնէ միշտ որպէսզի մոռնայ ցաւերն ժպտի. պարարտ քսակ մը, հանդարտ մոռցնել կուտան շատ ցաւեր, եւ հնարաւոր կ'ընծայեն կորաքամակ ծերունիներու՝ ճեմել բարձր ի գլուխ: Նիկողոս աղբար ուղղակի նպարավաճառին գնաց ուր երկու օսկի մանրի վերածեց, եւ պատրաստեց տան համար երկու ամսուան պարէն:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(9 Շար.)

գալ, որ զէնքի առաքումները դադրեցուին եւ Եգիպտոսի նախագահին գոհացում տրուի։ Սակայն Նասր հրաւիրած էր արդէն Ուլպրիխթը Եգիպտոս, եւ այս արարքը Արեւելեան Գերմանիոյ պետութեան ճանաչումը կրնար նշանակել։ Դաշն. Հանրապետութեան տնտեսագէտները ի զուր ողբացին թէ 750 միլիոնի վարկ բացած էին Եգիպտոսի, տասնեակ ապերախտութիւն է։ Նասր մնաց իր տեսակէտին վրայ թէ Եգիպտոս կը ձգտի երկու Գերմանիաներու հետ գործակցիլ։

Ուլպրիխթի տրուած պատիւները վրդովեցուցին Դաշն. Գերմանիոյ քաղաքական շրջանակները, բայց կը խօսուի արդէն Արեւելեան Գերմանիոյ եւ Եգիպտոսի միջեւ հիւպատոսներու փոխանակութեան եւ 300 միլիոն մարքի վարկի մը մասին, որ պիտի բացուի եղեր Արեւելեան Գերմանիոյ վրիտ քաակէն։

Դարձեալ Խորհրդային Միութեան կը վերագրուի այս արարքը, որովհետեւ Մոսկուա կը ջանայ զօրացնել Արեւելեան Գերմանիոյ դիրքը դէթ չէզոք երկիրներու մօտ։ Իսկ Կոսիգին Էրհարդի հրաւէրին պաշտօնապէս չէ պատասխանած դեռ, այլ շշուկներէ կը հասկցուի թէ Կոսիգին ներկայիս տրամադիր չէ Պոնն այցելելու։

Կը թուի թէ Արեւմտեան Գերմանիոյ բարեկամ պետութիւնները տրամադիր չեն սովետներուն մօտ դիմում կատարելու Գերմանիոյ վերամիացման համար։

Էրհարդի կառավարութեան դիրքին շատ աննպաստ էր նաեւ նախկին նացիներու (հիթլերական կուսակցութեան անդամներու) մէջ գտնուած յանցապարտներու դատական հետապնդման ժամանցումի խնդիրը։ Կառավարութեան տեսակէտը այն էր թէ 1965 Մայիս 8էն, այս տարի ուրեմն, ըստ օրէնքի այլեւս վերջ պէտք էր դնէր ամէն նոր դատական հետապնդում՝ եթէ յանցապարտներ ցոյց տրուէին ալ, կամ անոնց համար բողոքներ ըլլային։ Այս քսան տարուան ժամանակը 1945 Մայիս 8 — 1965 Մայիս 8 ամէն կողմէ բաւարար չնկատուեցաւ եւ տասը տարի եւս հետապնդման առաջարկներ եղան։ Կառավարութիւնը ստիպուեցաւ երեսփ. ժողովին որոշման յանձնել այս խնդիրը։ Հրատարակուած պաշտօնական թիւերէն կը հետեւի, որ դեռ շատ նացի յանցապարտներ կը գտնուին, որոնք որեւէ կերպով անյայտ մնացած են, կամ ուրիշ անունով կ'ապրին, եւ կամ իրենց մասին պրպտումներ չեն եղած։ Շատեր իբր պարզ անդամ ցոյց տուած են իրենք զիրենք, իսկ իրենց դրացման մասին լռած են։ Ոչ միայն Գերմանիոյ մէջ կան դեռ պրպտելի կարեւոր դիւանածրարներ, այլ մանաւանդ Արեւելեան Գերմանիա, Ռուսիա, Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա եւ Ամերիկա։ Յատկանշական է, որ վերոյիշեալ երկիրները երբեմնի նացիներու մասին մաս առ մաս դիւանաթուղթեր կը հրատարակեն եւ Պոնի կառավարութիւնը ափ ի բերան կը ձգեն թէ ինչպէս այսինչ բարձրաստիճան պաշտօնեան կամ նոյնիսկ դատաւորը կեղծելով եւ իր անցեալը ծածկելով դիրքի վրայ պահուած է։

Բացայայտ է, որ Պունտէսթակը Մարտ 10ին նշանակուած ժողովին մէջ օրէնսական ձեւ մը պիտի գտնէ երկարաձգելու համար քսան տարուան ժամանցումի պայմանը։ Արդէն նոյնը ըրին Պելժիոյ մէջ, իսկ Խորհրդային Միութեան կողմէ ազդարարուեցաւ Գերմանիոյ Դաշն. Հանրապետութեան կառավարութեան, որ ցեղասպանութեան դէպքերու դատական հետապնդումը պայմանաժամ չի վերցըներ, հետեւաբար ժամանցումը անընդունելի կը համարուի։

Իսկ Պերլինի կառավարութեան կողմէ Վիլլի Պրանտ յայտարարեց, որ ժամանցումը պէտք է յետաձգել, ոճրագործները պէտք է պատժուին։ Երանի՛ թէ ամէն ցեղասպանները իրենց պատիժը կրէին...։

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ 44ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

—o—

ՎԻԷՆ, (Յառաջ). — Տարիներէ ի վեր, տարագիր Հայութիւնը յամառօրէն տօնախմբած է Փետրուար 18ի ժողովրդային ապստամբութեան տարեդարձը։

Երբեմն ճոխ եւ հանդիսաւոր, իսկ երբեմն ալ աւելի համեստ բովանդակութեամբ յայտագրով գաղութիս Հայութիւնը իր յարգանքի տուրքը վճարած է այն բոլոր զոհերու յիշատակին, որոնք յանուն ազատութեան, առաջինն ըլլալով, ծառացան, ընդվզեցան համայնավար բռնակալութեան դէմ։

Փետրուար 28ին անգամ մը եւս, Համօ Օհանջանեան ակումբին մէջ մասնակցեցանք Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի կողմէ կազմակերպուած ընտանեկան խնջոյքին։

Ընկեր Մուշեղ Մուրատեան, հակիրճ եւ անպաճոյճ բառերով բացումը կատարեց խնջոյքին։ Կարեւոր նկատեց նաեւ անմիջապէս սեղանապետ մը ընտրել վարելու համար խնջոյքը եւ ստեղծել հարկ եղած խանդավառութիւնը։

Ներկաներու հաւանութեան ծափերով, սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Պէնոն Ծիհանշահեան։

Եւ ահա, սկսան խմբական երգերը, անուշիկ մեներգները եւ արտասանութիւնները։

Ժամանակը յառաջացած ըլլալով, յարմար դատուեցաւ որ օրուան բանախօսը՝ ընկեր Մ. Միրզէ, իր խօսքն ըսէ ապստամբութեան տարեդարձի առիթով։

Մեր յարգելի բանախօսը, նախ օրուան նիւթին շուրջ բրաւ խորիմաստ եւ շատ տեղին խորհրդածութիւններ եւ նոյնիսկ գիտողութիւններ։

Շարունակելով իր խօսքը, ծանրացաւ ներկայ օրերու անախորժ կացութեան վրայ։ Երկարօրէն խօսեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կատարած եւ կատարելիք դերին մասին ի նպաստ հայկական դատին եւ հայապահպանման։

Ի վերջոյ, ընկեր Մ. Միրզէ, իր խօսքին իւրայատուկ շեշտ մը դնելով գոչեց. — «Հայրենակիցներ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ծնած է հայ ժողովուրդին ծառայելու համար եւ անոր ապահովելու անհրաժեշտ ափ մը հող։ Հայրենիք մը, փառաւոր անցեալով, հարուստ ժողովուրդ մը, մենք ուրիշ բան չենք ակնկալեր, ոչ եւ ոչ։ Նոր երիտասարդ սերունդ, վստահ եղէք, որ ձեզմով պիտի ապրի հայ ժողովուրդը»։

Խանդավառ ծափերով, ներկաները ողջունեցին յուսադրիչ այս խօսքերը։

Իսկ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի տղաքը, միշտ ներկայ իրենց գործօն մասնակցութեամբ, ասպարէզ իջան իրենց խմբական պարերով եւ ստեղծեցին — վերջին պահուն — խանդավառ եւ ջերմիկ հայկական մթնոլորտ մը։

×

ՀԱՅ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ. — Վերջին թղթակցութենէս ասդին, Վիէնի Ազգային Միութիւնը եւ կազմուած երկու յանձնախումբերը իբրեւ օգնական, անմիջապէս գործի լծուեցան Ապրիլեան Մեծ Եղեռնի յիսնամեակին տալու որոշ հանդիսաւոր եւ պաշտօնական հանգամանք մը։

Կ'երեւի թէ, ամէն ինչ կարգադրուած, մնացած էր որոշել տօնակատարութեան օրը եւ հայրենակից ուսանողներու խանութներու փակման հարցը, անշուշտ առանց պարտադրանքի։

Եւ այս մասին, մասնաւոր հրաւիրագիրով, քաղաքիս հայ խանութպաններն ու շրջուն առեւտրականները, խորհրդակցական ժողովի մը հրաւիրուած էին երկուշաբթի իրիկուն (1 Մարտ) Համօ Օհանջանեան սրահին մէջ։

Մեծ թիւով հայրենակից առեւտրականներ (45 հոգի) պատասխանած էին հրաւէրին։

Եւ փոխանակ, կտրուկ եւ միաձայն կարգադրութեամբ որոշելու տօնակատարութեան օրը, — ներկաներէն որոշ հատուած մը, երկարօրէն վիճի առարկայ դարձուց օրը եւ խանութներու փակման հարցը։ Յայտնի եղաւ, որ յանձնախումբի հանգամանքը, ոմանց համար, աւելի բարձր կը նկատուի. եւ պարտադրիչ։

Վերջ ի վերջոյ, ցանկալի համաձայնութիւնը յաղթանակեց եւ որոշուեցաւ Եղեռնի յիսնամեայ տարեդարձը տօնել, ճիշդ օրը, Շաբաթ, Ապրիլ 24ին, կէսօրէ ետք (ձայնաւոր պատարագ, թափօր եւ իրիկունը բանախօսութիւն)։

Կ. Տ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

ԲԱՄՊԱԿ՝ ՔԱՐԷՆ

Մէկ թոն երկաթաքարէն կարելի է ստանալ քան — երեսուն խորանարդ մեթր բամպակ։ 1300 աստիճան տաքութիւնը բաւական է, որ այդ ապառաժի պէս կարծր քարէն մնայ միայն հրահեղուկ զանգուած մը, որ, իր կարգին, յատուկ մեքենաներու միջոցաւ կը փոշիանայ։ Գոյացած նիւթը, որ փափուկ եւ մազոտ է, ինչպէս նաեւ թեթեւ է բամպակի պէս, քարին հետ ոչ մէկ նմանութիւն ունի։ Սակայն օժտուած է տաքութիւնը եւ ելեկտրականութիւնը մեկուսացնող յատկութիւնով մը, որ կրնայ օգտագործուիլ թեքնիք բազմաթիւ նպատակներու։

Հայ գիտնականները յաջողած են նաեւ զանազան քարերու թափուկներէն պատրաստել պողպատէն աւելի դիմացկուն նիւթեր, որոնք կ'օգտագործուին խողովակներու, սալերու, մեքենաներու պատրաստութեան համար։

Ներկայիս ծրագիր կայ շինելու քարաձուլարան մը, որ տարին պիտի կրնայ յիսուն հազար թոն զանազան ամուր իրեր պատրաստել քարերու թափուկներէն։

ՍՏԱՑԱՆՔ

Arménouche, symphonie poétique de Barkève Orfa, Paris 1965, illustrations par l'auteur.

ՄԵՐ ԿԵՆՍԱԲԱՆԱԿԱՆ ՑԱՒԵՐԸ եւ նիւթ 23, Փրոֆ. Աննա Ասլանի, դարմանումի եղանակը իր գիտական հիմերով, գրեց Տոքթ. Վարդ Շիկահեր, Պոլիս 1965։

Ս. ԳԻՐՔԷՆ ՑՈՒՔԵՐ ԵՒ ՑՕՂԵՐ, գրեց Թովմա Ա. Քհնյ Շիկահեր, Պոլիս 1964։

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

—o—

Ես մարդ մըն էի, այսինքն պայքարող մը։

ԿԷՕԹԷ

×

Որքան մտածես, այնքան կը համոզուիս, որ բան չես գիտեր։

ՎՈԼԹԷՐ

×

Քեզի համար ընկերներ ընտրելու ատեն, զգոյշ եղիր, որովհետեւ կան մարդիկ, որոնք վարակիչ են հիւանդութեան պէս։

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐԳԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (179)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Յետոյ Տոպօ կանչել տուաւ բոլոր զինուորները։ Բերդին հրապարակին վրայ, անոնց ալ կրկնեց հինգ կէտերը, որոնց վրայ ներսը երդում ըրած էին։ Անոնց ալ ըսաւ թէ ով որ կը վախնայ՝ լաւագոյն է որ սուրը մէկդի դնէ քան թէ ընկերները տկարացնէ։ Որովհետեւ, — ըսաւ, — ախտ մըն է։ Մանաւանդ թէ անկէ ալ աւելի փոխադրական, որովհետեւ ակընթարթի մը մէջ մէկէն միւսը կ'անցնի։ Ուստի այս վերահաս օրերուն քաջասիրտ մարդոց պէտք ունինք։

Ապա պարզել տալով բերդին կապոյտ-կարմիր դրօշը միացուց ազգայինին հետ։

— Երդուընցէք, — հրամայեց։

Այս խօսքին վրայ բերդին մայր եկեղեցւոյ զանգակը ղօղանջեց, մէկ հարուած մը միայն եւ ոչ աւելի։

Ամէն ոք դէպի քաղաք նայեցաւ։ Այդ ղօղանջը կարծես վայի աղաղակ մը ըլլար. վայ մը միայն։ Ապա լռութիւնը ճնշեց բերդին, քաղաքին եւ շրջակայքին վրայ։

Ե.

Նոյն իրիկուն Տոպօ ճաշի հրաւիրեց բոլոր անոնք որ կէսօրէն հետը երդում ըրած էին դահլիճին մէջ։

Սեղանին մէկ ծայրը Տոպօ նստած էր՝ իսկ միւս ծայրը Մեքշէի։ Տոպոյին աջ կողմը Վաղենտ Վրդ., իսկ ձախ կողմը Զեձէի։ Վաղենտ Վրդ.ի քով նստած էր Փեթէօ, պեխերը ծակելու չափ սուր ոլորած, սոսկալի մարդ մըն էր։

Պատշաճ ալ էր զինքը պատուել այդ տեղը տալով, մեծ եղբայրը Յովհաննէս Փեթէօ արքունի պալատական էր, թագաւորին տակառապետը։ Անոր շնորհիւ հասաւ վառօդը, ու հինգ թնդանօթներն ալ ինքը ղրկեր էր Վիէննայէն։ Իրմէ վերջ՝ աստիճանի կամ տարիքի կարգով կուգային միւսները, մերթ Տոպոյէն, մերթ Մեքշէիէն մեկնելով։

Զոլթայի խարտեաշ երկայնահասակ մարդ մը, կարծես աչքերը միշտ նշան առնելու վրայ էին, բայց դէմքը միշտ ժպտուն։ Պոնեմիսսա, Փիւկետի – գայլի բաշերով հաստիկ մարդը։ Ապա Ֆարքաշ Քորան – Ապոնի գաւառի հետեւակներու գնդապետը, երիտասարդ թիադէմ, երկաթ խածնող կզակ ունեցող մարդը։ Վաղենտ Քենտի, եւ Ստեփան Հեկետուշ, Գէորգ Շերետիի զինուորները, որոնք յիսուն մարդ բերած էին։ Լաւրենտ Ֆեքեթէ, որ Ռեկեցէն եկած էր տասնըհինգ մարդով, — կարմիր դէմքով վայելուչ մարդ մը, սափրիչը անգթօրէն ջարդեր էր կանուխէն սպիտակցած մազերը։ Միքայէլ Լէօքէօշ, որ ազատ քաղաքները հարիւր մարդով ղրկած էին, — տղու նայուածքով բայց հուժկու անդամներով մեծ մարդ մը։ Պօղոս Նատի, զոր Գէորգ Պաթօրի երեսուն մարդով ղրկած էր, ցուլի պէս ուժով յանդուգն մարդ մը։ Մարտինոս Եասայի, Եասի ժողովրդապետի քառասուն մարդոց գնդապետը — իր մէջտեղէն երկուքի բաժնուած երկար մազերով աւելի հանդարտաբարոյ գրագիրի մը կը նմանէր։ Մարտին Սենցի սեփհշի գնդապետը, որ քառասուն հետեւակներ բերած էր — քիչ մը փորեղ, հաստ վիզով ազատորեար մը, կապոյտ բաճկոն հագած էր, բայց քաջ կռուող մարդ։ Միքայէլ Պոր, քաջ հրացանաձիգ, Շարոշ գաւառը ղրկած էր 70 հետեւակով — խարտեաշ ու սակաւաթել պեխերով երազկոտ մարդ մը, կարծես իր զինանըշանին լուսինը կամ երգող ժամացոյցը ըլլար։ Ուկոչէն եկած էր Գէորգ Սալաչքի — հաստ ոտքերով ու մարմնեղ բայց խիստ նայուածքով. Էմերիք Նատի, ազնիւ եւ քաղաքավարի երիտասարդ մը, որ ամէնուն յարգանքով կը նայէր, տիկին Հոմոնայի ղրկած էր զինքը 18 հետեւակներով։ Էփերիէշէն եկած էր Անտոն Պըլաշքոյ — խածան դէմքով, գռուզ մօրուքով ուժեղ մարդ մը, հագած էր կապոյտ բաճկոն մը ու մէջքէն մեծղի ծանր սուր մը կախած։

Վերոյիշեալները բոլորն ալ գնդապետներ էին։ Անոնցմէ վերջ կարգով նստած էին Յոր Ռաքշի, արքայական բանակին ամէնէն երկարահասակ սպան — կենդանաշէր նայուածք մը ունէր ու պինդ ոլորուած երկար պեխեր. Թոմաս Պոյքի, պորչոտցի յիսուն հրացանաւորներու ըսպան — արդէն ալեհեր մազերով ու մօրուքով, բայց երիտասարդական աշխուժով մարդ մը։ Անոնք աւելի ուշ եկան, ուստի նստան բերդի սպաներուն քով, որոնք հետեւեալներն էին. Յովհաննէս Շուքան ծերունի հաշուակալը. Էմերիք գրագիրը, բանալիներու պաշտօնեայ եւ զինետան վերատեսուչը. Միքայէլ դրագիրը, պարենաւորման սպան, կամ ինչպէս նոյն ժամանակները կը կոչէին «հացբաժնող»։ Մատաթիա Տիէօնիէօշ քարտուղարը, եպիսկոպոսին դրագիրը (բերդը՝ եպիսկոպոսին զլխաւոր կալուածն էր...)։

ԿԵԶԱ ԿԱՐԴՈՆԻ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Սահակ Նազճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգե-հանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց սիրելի եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ԱՍԱՏՈՒՐ ՊԱՏՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10·30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

×

Այս առթիւ Տէր եւ Տիկին Նազճեան հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.— 30 ֆր. Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին, քսան ֆրանք Հանգստեան տուներուն : Նոյն առթիւ Տէր եւ Տիկին Մովսէս Քիւչիւքեան կը նուիրեն քսան ֆր. Հանգստեան տուներուն : (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

×

Այրի Տիկին Էլիզ Միրիճեան (Գահիրէ), Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Միրիճեան, Արա Միրիճեան (Նիւ Եորք) կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԿԻՐԱԿՈՍ ՄԻՐԻՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ Միրիճեան եւ Կիրակոսեան ընտանիքներու ննջեցեալներու յիշատակին :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ եկեղեցւոյ եւ փոխան ծաղկեպսակի .— Տիկ. Բարունակեան եկեղեցւոյ տասը ֆր., Տիկին. Աղաւնի Յակոբեան եկեղեցւոյ տասը : Որբ. Հրանդ Աթէշեանի հոգեհանգստեան առթիւ փ. ծաղկեպսակի, Արթիւր Արութեան աղքատաց քսան : Կիւլէսէր Կիւլէսէրեան աղքատաց յիսուն, Նիւեօրքաբնակ Ս. Ֆէսճեան որ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել տուած էր տարաբախտ Հ. Աթէշեանի հոգւոյն համար, նուիրած է եկեղեցւոյ՝ հարիւր յիսուն ֆրանք, Կ. Խաչին՝ հարիւր, աղքատաց հարիւր, Հ. Բ. Ը. Միութեան՝ հարիւր եւ Տ. Հմայեակ քհնյ. հօր՝ 50 : Տարաբախտ Անդրանիկ Վառնաճեանի հոգեհանգստեան առթիւ Այրի Տիկին Էլիզ Վառնաճեան նուիրած է եկեղեցւոյ՝ 50, Առաջնորդարանին յիսուն եւ Դպրաց Դասուն քսան : Այս առթիւ, Տէր եւ Տիկին (որդի) Վազգէն Վառնաճեան Առաջնորդարանին քսան եւ Դպրաց Դասուն տասը : Հանգուցեալին փեսան, Ժօժ Լուսարարեան Առաջնորդարանին երեսուն եւ եկեղեցւոյ քսան : Փետր. 26ին որբ. Նուրիցա Տէյիրմէնճեանի թաղման առթիւ, ոմըն Կ. Խաչին տասը : Բ. ոմն Աղքատաց՝ տասը :

×

Պօմոնի Թաղ. Խորհուրդը ողբացեալ Տիկին Էլիզ Գասպարեանի թաղման առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ փոխան ծաղկեպսակի .— Վ. Տէր-Վարդանեան Առաջնորդարանին տասը եւ եկեղեցւոյ տասը ֆր : Ժ. Տէր-Վարդանեան Կ. Խաչին քսան, Գ. Տէր-Վարդանեան Առաջնորդարանին՝ տասը, Տէր եւ Տիկին Յ. Տօլպաշեան Առաջնորդարանին քսան, Տէր եւ Տիկին Գ. Ահարոնեան եկեղեցւոյ քսան, Փիրանեան եղբարք եկեղեցւոյ տասը : «Արմէնիա» երգչախումբ եկեղեցւոյ 20, Կիրակոս Կարապետեան եկեղեցւոյ 10, Առաջնորդարանին տասը եւ Կ. Խաչին 10, Ժանօ Իսպիրեան Առաջնորդարանին տասը, Պ. Նաճարեան եկեղեցւոյ տասը եւ Կ. Խաչին տասը : Մ. Եէմէնէճեան եկեղեցւոյ քսան, Տօրումեան եղբարք եկեղեցւոյ քսան, Ա. Փափազեան եկեղեցւոյ քսան, Ս. Մանուկեան Առաջնորդարանին քսան, Լօֆէթ Աֆարեան եկեղեցւոյ քսան, Պարիս Մուսայէլեան աղքատաց երեսուն :

Որբ. Օննիկ Յովհաննէսեանի թաղման առթիւ նուէրներ (փ. ծ.) .— Յ. Գարաօղլանեան Կ. Խաչին տասը : Ֆէրա եւ Պուլուտեան եկեղեցւոյ քսան, Գ. Մալգասեան եկեղեցւոյ տասը, Պ. Ֆրանսուա, Պառ տիւ Շէն եկեղեցւոյ տասը, Տէր-Մեսրոպեան եկեղեցւոյ տասը, Պ. Թիյէ Պառ-Թապա եկեղեցւոյ 10 : Եղբարք Զարըքեան եկեղեցւոյ քսան, Ոմն Կ. Խաչին տասը ֆրանք :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Նուարդ Օհանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10·30ին իրենց սիրեցեալ եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՎԱՀԷ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

ՀՐԱՒԷՐ

ԲԺ. ՅՈՎՍԷՓ ԵՒ ԸՆԿ. ՍԱԹԵՆԻԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ

Կապ. Խաչի գրասենեակի բացումի առթիւ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը եւ Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ խրախճանքի երեկոյ մը .—

Ի պատիւ նուիրատու ՎԱՍԻԿ եւ ԲԺ. ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ ընտանիքներու :

Շաբաթ, Մարտ 13, ժամը 17էն 23

Մշակոյթի Տան մէջ

17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Կը խնդրուի հայ հասարակութենէն, կազմակերպութիւններէն, վարժարաններէն, մամուլէն եւ բոլոր համակիրներէն ներկայ ըլլալ որպէս հրաւէր :

Ծօխ եւ տաք բնթրիք, նուագ, երգ, անակնկալներ :

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի հիմնադրութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ :

կազմակերպութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Ֆրանսայի խումբերուն :

Շաբաթ, Մայիս 22ին, երեկոյեան,

Ռամոյի սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Փառատօնը այս տարի կը լրացնէ իր քսանամեակը : Կիրակի, Մարտ 14, ժամը 14,30ին Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, հովանաւորութեամբ Փարիզի համալսարանի տեսուչ՝

ԺԱՆ ՌՈՇԻ

Ի նպաստ համալսարանական ուսանողներու բուժարաններուն ուր կը դարմանուին բոլորը առանց զանազանքի կամ ազգի խտրութեան :

Կը մասնակցին 14 ազգերու ժողովրդական խումբերը : Խօսք կ'առնէ համալսարանական բուժարաններու ընդհ. տնօրէն

ՏՈՔԹ. Տ. ՏՈՒԱՏԻ

Խճողումի տեղի չտալու համար կը խնդրուի այժմէն ապահովել տոմսերը դիմելով Սորպոնի գոնապաններուն :

Գին.— 6, 5, 4 եւ 3 փրանք :

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

Նուիրուած

Բանաստեղծ ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝

ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝

ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ

8 BIS, RUE DES TERNES

PARIS (17e)

Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՉԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակնօրեայ Պաշտամունք

Սէն Ժերոմ, ժամը 9·30ին

MARSEILLE, 20 Rue Jemmapes

ժամը 10,45ին

Կը քարոզէ՝

ՎԵՐ. ՅԱՐԹ. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԱԶԳ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Ազգ. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը՝ Հինգշաբթի, (Մարտ 18), երեկոյեան ժամը 20·30ին, 32բ Րիւ տը Թրէվիզ :

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ : Արդեւք ունեցողները, ընտրութեանց կրնան մասնակցիլ վճարելով վճարելով իրենց քուէները :

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզեան շրջանի բոլոր խումբերուն :

Մարտ 28ին, Շիմիի սրահը

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր : Մանրամասնութիւնները յետագային :

ԼԻՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մեծ Պահոց Կիրակիներուն յաւարտ Ս. Պատարագի, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենայ «Արեւագալի» արարողութիւն :

Իսկ ամէն Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները, ժամը 5ին, տեղի պիտի ունենայ «Խաղաղական» եւ «Հսկման» արարողութիւնք, որոնց ընթացքին պիտի տրուի նաեւ աւուր պատշաճի քարոզ :

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՅՑԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

ՄԱՐՏ 20ին ժամը 23·15ին Ֆրանս-Քիւլթիւրէն (347 մեթր) Հայկ. Արուեստը.— Հայկ. մանրանկարչութիւնը Օր. Սիրարփի Տէր-Ներսէսեանի կողմէ եւ «Հայկական Արուեստի ազդեցութիւնը Ռոման արուեստի վրայ», Փրոֆ. Պալթրիւշայթիսի կողմէ :

ԱՊՐԻԼ 10ԻՆ՝ «Հայերը Լիբանանի մէջ»

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. «Շաւարշ Միսաքեան» խումբի ամսական դասախօսութիւնը այս Երկուշաբթի, ժամը 21ին, Ահարոնեան սրահին մէջ, 26 Րիւ տէ Քոնվալէսան :

Նիւթ :— Հայ եկեղեցւոյ նուիրապետական աստիճաններուն եւ վարչական կազմակերպութեան մասին :

Սիրով կը հրաւիրուին ընկերները եւ Նոր Սերնդականները :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլ Ս. Սահակ Մեսրոպ Մայր Եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի Մարտ 28, Կիրակի օր, ժամը 15ին, Մայր Եկեղեցիի մէջ : Ընկերակցութեան բոլոր անդամները կը հրաւիրուին չթերանալ ներկայ ըլլալու ժողովին, իրենց քաղաքացիական պարտքը կատարելու համար : Հեռաւոր վայրերու մէջ գտնուող անդամներէ (որոնց անդամավճարները գանձել կարելի չէ եղած) կը խնդրուի որ հաճին մինչեւ ժողովին Թուականը հանդիպիլ եկեղեցի՝ իրենց վճարումները կատարելու, կամ ժողովին օրը նոյն նպատակով մէկ ժամ առաջ ներկայանալ Դիւանին :

ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

(Լիոնի եւ շրջականերու)

Հովանաւորութեամբ Հայ Թատր. Պաշտպան «Արուեստասիրաց»ի եւ ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇի :

Մասնակցութեամբ ԺԻՒՏԷՔՍԻ

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Լիոնի Ազգ. Տան նորակառոյց բեմի վրայ պիտի ներկայացնէ՝

ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻՊ

Բազմաթիւ երգերով, նուագ Պ. Պէրպէրեան :

Մուտք 4 ֆրանք :

Տոմսերու համար դիմել «Արուեստասիրաց»ի անդամներուն :

Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակի առթիւ կը ներկայացուի 10 Ապրիլին ՑԵՂԻՍ ՎՐԷԺԸ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Վիսպատընէն (Գերմանիա) ամերիկահայ Տոքթ. Գրիգոր Աւետիքեան կը փնտռէ իր ազգականները, ընիկ Սեբաստիոյ Պուրհան գիւղէն, որոնք կը կարծուի թէ կը գտնուին Փարիզի շրջանին մէջ : Անոնց անուններն են. Կիւլպահար Հայքէշեան կամ Գարաճեան, Մարիամ Հայքէշեան կամ Գալայճեան, Կարապետ Ծառուկեան, Երուանդ Պապոյեան եւ Համբարձում Գէորգեան : Յիշեալներուն մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին .—

Dr. R. G. AVADIKIAN
M. S. A. Force Hospital Box 636
WIESBADEN (Allemagne)

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ (20 Մարտ), ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

Կը խօսի ընկ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ : Նիւթ ունենալով՝ Ապրիլեան Եղեռնը:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ ժամը 21ին : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ : Կարեւոր օրակարգ :

ՇԱՒԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ եւ Արեւագալի արարողութիւն :

ԿՈՉ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Փոն տը Շէրիւի եւ շրջանի Հայութիւնը ձեռնարկած է Ազգային Տան մը շինութեան, դպրոցով եւ սրահով, որ միեւնոյն ատեն պիտի ծառայէ որպէս եկեղեցի: Շէնքին հիմը արդէն դրուած է, մէկ մեթր բարձրացած : Տեղւոյն Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կոչ կ'ընէ ֆրանսահայ հայրենակիցներուն եւ միութիւններուն, որպէսզի իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը բերեն այս բարենպատակ գործին :

Այն հայրենակիցները որոնք կարեւոր գումարներով կ'ուզեն մասնակցիլ, իրենց անունները պիտի արձանագրուին շէնքին ճակատը եւ բարերար պիտի կոչուին:

Վարչութեան հասցէն է .—

Monsieur ACHOD AREKIAN
Rue de la Chaîne
CHARVIEU (Isère)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի մէջ Կապոյտ Խաչի օրը կը տօնուի Մայիս 29ին :

×

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի նախաձեռնած մեծ համերգը, ծանօթ երգչուհի Տիկին Լուիզ (Անայիս) Պօզապալեանի, որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 15, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սալ Ռամոյի շքեղ սրահին մէջ : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé

Թանկագին ու Մնայուն

Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ֆ.

Շրջանակով 300 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette.
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

Expédition contre-remboursement

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար· 60 Ֆ·	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ·
Արտասահման՝	Տար· 80 ֆր·	Հատը	0·30 Ֆ·

ՈՒՐԲԱԹ 12 ՄԱՐՏ
VENDREDI 12 MARS 1965

Le Numéro : 0,30 Fr.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10255 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — No 10.255

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԻՊԱՐ ՀԱՅ ՄԸ

Հայ Մշակոյթի Տան բարերարներու ցանկին վրայ Թիւ մը եւս կ'աւելնայ ։

Թիւ մը, ոչ թէ անուն մը, որովհետեւ նոր նուիրատուն, խակական մարմնացում համեստութեան, չուզեր յայտնել իր անունը, նախընտրելով մնալ ստուերի մէջ։

Իր սրտի միակ գոհունակութիւնը կը գտնէ ազգօգուտ գործ մը կատարած ըլլալու գիտակցութեան մէջ ։

Ո՛չ միայն համեստ է, այլեւ ազնուահոգի եւ անձնազոհ ։

«Մասամբ ազգային պարտականութիւն»մը կատարած ըլլալու անհուն ուրախութիւնը կը զգայ — ինչպէս կը գրէ իր նամակին մէջ —, երբ իր ունեցածը ամբողջութեամբ կը յատկացնէ ազգին ։ Ու ինք կը շարունակէ ապրիլ աւելի քան պարզ կեանք մը, յիշեցնելով հին բարի օրերու բարեպաշտ ճգնաւորները, որոնք աշխարհէն բոլորովին քաշուած քարանձաւներու մէջ կը բնակէին եւ լերան բոյսերով կը սնանէին ։

Նոր օրերու ճգնաւոր մըն է Հայ Մշակոյթի Տան նոր բարերարը, որուն կեանքը մատաղ տարիքէն սկսեալ մինչեւ այսօր եղած է ոդիսական մը ։ Եւ սակայն իր խաչը տարած է քրիստոնէական համակերպութեամբ եւ Յոբ երանելի համբերատարութեամբ ։ Քաջաբար կուրծք տուած է տաժան բախտի բոլոր ծանր հարուածներուն ։

Զոհած է իր կեանքը։ Զրկանքով ապրած ։ Արհամարհած է նիւթը ։ Նուիրուած է նիւթէն վեր հոգեկան ու իմաստասիրական պրպտումներու ։ Քննած է պատմական դէպքեր ։ Ճշդած է դանադան թուականներ, իր ուսումնասիրութեանց լոյսին տակ, հակադրելով իր տեսակէտները Աստուածաշունչ մատեանի գրութեանց ։

Իր քննութեանց արդիւնքը ամփոփած է գրքոյկի մը մէջ, իբրեւ «Փորձ Սուրբ Գրոց վրայ»։ Իր փափաքն է, որ բոլոր Հայերը կարդան զայն ։

Նուիրատու հայրենակիցը Կիլիկեցի է։ Ծնած է Մարաշի գիւղերէն Կապանի մէջ, ուր, ըստ աւանդութեան, աքսորուած է քրիստոնէական եկեղեցւոյ մեծ դէմքերէն Յովհան Ոսկեբերան (344 – 407)։

1895ի Զէյթունի ապստամբութեան օրերուն, Թուրք ջարդարարները կոտորած էին շրջակայ գիւղերու անպաշտպան Հայերը։ Կապանի ջարդին նահատակուած էին իր ծնողքն ու հարազատները ։

Գերման բարեսիրական կազմակերպութիւն մը կարգ մը ուրիշ որբերու շարքին մեր այս հայրենակիցն ալ կը տանի Երուսաղէմ, ուր գերմանական դպրոցի մը մէջ կ'ուսանի մինչեւ պատանեկութեան տարիքը ։

Այնուհետեւ իր կեանքը կը հետեւի Հայու ճակատագրի բնական ընթացքին, — Թափառական երկրէ երկիր, ի խնդիր պատառ մը հացի ։

Երուսաղէմէն Եգիպտոս, յետոյ Պոլիս՝ Օսմանեան Սահմանադրութենէն վերջ ։ Պալքանեան պատերազմ ։ Աշխարհամարտ։ Մեծ Եղեռն։ Զինադադար ։ Ցնորդ կրկին տարագիր՝ օտար ափերու վրայ ։

Իսկ եւ իսկ պատկերազարդ պատմութիւն Հայոց՝ իր կեանքը, ինչպէս մեզմէ շատերուն ։

Իր կեանքի վերջալոյսին հասած, ճաշակելէ վերջ Հայուն բաժին ինկած բոլոր դառնութիւնները, միակ մտածումն է եղած «մասամբ ազգային պարտականութիւն» մը կատարել ։

«Մասա՞մբ», երբ իր ամբողջ ունեցածն է, որ կը նուիրէ, գերագոյն զոհաբերութեամբ, — անըմբռնելի մեր օրերու մտայնութեան ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԵՐՄԱՆ-ԱՐԱԲ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՊՈՆԻ ԱՐԱԲ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐԸ ԵՏ ԿԸ ԿԱՆՉՈՒԻՆ

Գահիրէ հաւաքուած արաբ երկիրներու ներկայացուցիչները յանձնարարեցին, որ անմիջապէս ետ կանչուին Պոնի բոլոր արաբ դեսպանները, յայտարարեց Նասըր Շեպին – էլ – Քոմ արտասանուած ճառի մը մէջ։ Նախագահ Նասըր աւելցուցած է որ կը տեղեկացնեն գերման կառավարութեան որ բոլոր արաբական երկիրները պիտի խզեն իրենց դիւանագիտական յարաբերութիւնները եթէ Դաշնակցային Գերմանիա գործադրէ իր որոշումը։ «Եթէ գերման դաշնակցային Հանրապետութիւնը ճանչնայ Իսրայէլը, մենք կը ճանչնանք Արեւելեան Գերմանիան, կը գրաւենք Եգիպտոսի բոլոր գերմանական դպրոցները եւ արգելքի տակ կ'առնենք մեր երկիրը գտնուող գերման ինչքերը »։

Նասըր յայտարարած է թէ այս միջոցները ձեռք պիտի առնուին անկախ այն բանաձեւերէն զորս քուէարկած են արաբ թագաւորներու եւ պետական գլխաւորներու անձնական ներկայացուցիչները, Գահիրէ հաւաքուած եւ որոնք պէտք է վաւերացուին այս Կիրակի նոյն երկիրներու Արտաքին նախարարներու կողմէ ։ «Այս որոշումները, կ'ըսէ Նասըր, կը նշանակեն թէ արաբական երկիրները քաղաքական ասպարէզ կրնան կարգալ։ Կը նշանակեն նաեւ թէ դաշնակցային Գերմանիան չի կրնար մեր վրայ յարձակում գործել ։ Կ'ուզեմ ըսել որ արեւմտեան Գերմանիոյ դանձի երեսուն առ 100ը արաբական երկիրները կը գտնուի ։ Եթէ տնտեսական գետնի վրայ պոյքոթի ենթարկենք այս երկիրը, պիտի զրկուի այդ երեսուն առ հարիւրէն։ Այսօր երբ յայտնուեցաւ թէ դաշնակցային Հանրապետութիւնը աշխարհակալ պետութիւն մըն է, մեր պարտականութիւնն է զայն սրբագրել ինչպէս պէտք է սրբագրենք բոլոր աշխարհակալ պետութիւնները »։

Պոնի կառավարութեան բանբերը յայտարարեց թէ ոչ մէկ բան կ'ուզեն ըսել արաբական որոշումին առթիւ, կը սպասեն Կիրակի օրուան պաշտօնական վաւերացումին ։

× Իրհարտի բանագնացը երկար տեսնուած է Թէլ Ավիվի քաղաքական ղեկավարներուն եւ Էշքոլի հետ ։ Ոչ մէկ դեկոյց հրատարակուած է այս առթիւ, բայց խորայէլեան մամուլը կը յայտնէ թէ կառավարութիւնը պայմանաւորած է երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ ստեղծելու առաջարկը, Պէտք է որ Գերմանիա վերսկսի իր զինուորական օժանդակութիւնը Իսրայէլի ։

× Լիբանանեան կարգ մը թերթեր (Ալ Հայաթ եւ Ալ Մոհերէր) դեկոյց մը հրատարակած են ըստ որուն պաղեստինեան կեռիլլաները խափանարարական աշխատանքներ կը տանին Իսրայէլի մէջ ։

Հայ Մշակոյթի Տան Կեդրոնական Ցանձնախումբը խորապէս կը գնահատէ իր համեստ ու անանուն բարերարին սրտաբուխ նուիրատուութիւնը ։

Ի՛նչ բարի օրինակ՝ բախտէն նպաստաւորուած մեր հայրենակիցներուն համար, որոնք մեծ թիւ մը կը կազմեն մեր գաղութին մէջ ։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Ի՛ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

ՅՈՅՆԵՐԸ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԱՆԳԼ· ԴԻՐՔԵՐԸ

Թրքական աղբիւրէ կը հաղորդուի թէ Կիպրոսի յոյն ուժերը, անակնկալ յարձակումով մը գրաւեցին անգլիական բոլոր զինուորական դիրքերը։ Յունական զօրախումբ մը գրաւեց նոյնպէս անգլիական ճամփ մը եւ հոն տեղաւորուեցաւ ։ Յունական ուժերը իրենց գրաւած տեղերը ամրացուցին ծանր զէնքերով եւ իրենց հակակշռին տակ առին օդակայանի գօտին։ Ինչպէս յայտնի է, Նիկոսիոյ անգլիական օդային խարիսխը եւ Կիպրոսի միջազգային օդակայանը իրարու յարակից են, եւ մինչեւ հիմա հոն իջնող սաւառնակները ենթակայ էին անգլիական խարիսխներու հակակշիռին։ Յոյները իրենց այս կարգադրութեամբ, ոչ միայն անգլիական խարիսխը կը պաշարեն, այլեւ իրենց հակակշռին տակ կ'ունենան քաղաքային օդակայանը եւ սաւառնակներու մեկնակէտը ։

ԽՈՐՀ· ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՓՈՓՈԽ

Կիպրոսի Խորհ· դեսպանը, Երմոշին, որ ատենէ մը ի վեր Մոսկուա կը գտնուէր, Կիպրոս վերադարձաւ ։ Օդակայանը, Երմոշին լրագրողներուն յայտարարեց թէ խորհրդային քաղաքականութիւնը Կիպրոսի հարցին մէջ անփոփոխ կը մնայ եւ Ռուսիա բացարձակապէս հակառակ է ամէն արտաքին միջամտութեան ։ Պէտք է որ Կիպրոսի ժողովուրդը ինքն իսկ տնօրինէ իր բախտը ։

Միւս կողմէ, Աթէնքէն հասած հեռագիրներու համաձայն, Կոսիգին Մոսկուա հրաւիրած է Յունաստանի վարչապետը ։

Հելլէն կառավարութիւնը, որ այսպիսի հրաւէրի մը չէր սպասեր, կը մերժէ զայն մեկնաբանել։ Միայն թէ կառավարութեան մօտիկ շրջանակներ կ'ըսեն թէ Փափանտրէու Մոսկուա պիտի երթայ այն պայմանով որ Ռուսիա Կիպրոսի քաղաքականութեան մէջ փոփոխութիւններ մտցնէ Յունաստանի ի նպաստ եւ ուժ տայ հելլենական տեսակէտներուն եւ Յունաստանի զօրավիգ ըլլայ ։

Թրքական շրջանակներու կարծիքով, Ռուսիա պէտք կը զգայ Յունաստանի մօտենալ եւ երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական ռազմավարութիւն մը փորձել, որովհետեւ Թուրքիոյ մէջ դահլիճը փոխուեցաւ եւ նոր կառավարութիւնը ընդունակ է Արեւմուտքին մօտենալու նորէն։ Միւս կողմէ, կ'ըսեն, Փափանտրէուի ընդդիմադիրները կը մեղադրեն վարչապետը անոր համար որ քիչ մը շատ կը թեքի դէպի ձախ. եւ այս պարագան կրնայ ներքին խառնակութիւններու առիթ տալ ։

ԱԽՈՒՐԵԱՆԻ ԱՄԲԱՐՏԱԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

Անգարայէն կը հաղորդեն թէ խորհ· դեսպան Ռիժով արտաքին գործավարութեան ընդհանուր քարտուղար Հալուք Պայիւլքէնի այցելելով քանի վայրկեան տեսակցեցաւ ։

Դեսպանը մեկնած ատեն լրագրողներուն յայտնեց թէ տեսակցութիւնը դարձած է Հայաստանի մէջ Ախուրեանի (Արփաչայ) ամբարտակին շուրջ, Թուրք եւ խորհ· պատուիրակներուն հաւաքական աշխատութիւնները կը շարունակուին եւ հինգ օրէն արդիւնք ձեռք պիտի բերուի ։

Դեսպանը շարունակեց· «Պիտի կրնանք նաեւ համաձայնութիւններ հիւսուածեղէնի գործարաններուն մասին, կրնանք նաեւ կառուցանել նոր գործարաններ, ներկայ գործարաններու մեքենաներուն արդիականացման առնչութեամբ» ։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հայրենակից մը Հայ Մշակոյթի Տան բացման առթիւ 1895էն նահատակուած իր ծնողաց յիշատակին կը նուիրէ հաճեւինը հազար ֆրանք (երկուհարիւր միլիոն հին ֆրանք), Հրանտ Սամուէլեանի միջոցաւ ։

(Կարդալ մեր այսօրուան խմբագրականը) ։

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԼՕԶԱՆԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ՊԻՏԻ ՓՈԽԵՆ

Անգարայէն կը հաղորդեն թէ վարչապետ Իւրկիւպլիւ Ազգ· ժողովի բեմէն ճառախօսած պահուն, յիշեցուց թէ Լօզանի Դաշնագրին մէջ փոփոխութիւններ պիտի ըլլան ։

Ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, Արտաքին Նախարարութիւնն ալ ատենէ մը ի վեր այս ուղղութեամբ պատրաստութիւններ կը տեսնէ ։

Թրքական տեսակէտով՝ Լօզանի դաշնագրին մէկ մասը արդէն իսկ դադրած է գործադրութենէ, ուստի կ'ուզեն փոխել Դաշնագրին 37րդ եւ 45րդ յօդուածները, որոնք կապ ունին Թուրքիոյ յոյն փոքրամասնութեան կացութեան եւ Արեւմտեան Թրակիոյ Թուրքերուն հետ ։ Ջեռնարկներ պիտի կատարուին, Երկոտասան կղզիներու Թուրքերն ալ ենթարկելու համար Լօզանի Դաշնագրին այդ յօդուածներուն ։

Ըստ Թրքական նոյն աղբիւրին՝ Ֆէնէրի Յունաց Պատրիարքարանի կացութիւնն ալ պիտի քննուի, որովհետեւ կ'ըսեն Թուրքերը, Պատրիարքարանը կը գործէ իբր « կառավարութեան մէջ կառավարութիւն », եւ դանազան անձերու մասնաւոր «պատուանշաններ » կը բաշխէ ։ Վարչապետ Իւրկիւպլիւ նախապէս իբր ծերակուտական խօսած պահուն եւս, յայտարարած էր թէ Յունաց Պատրիարքարանը կը գործէ իբր պետութեան մէջ տարբեր պետութիւն մը, եւ նախորդ Արտաքին Նախարարին հարցուցած էր թէ այդ հաստատութիւնը իրաւունք ունի՞ մասնաւոր պատուանշաններ բաշխելու ։

Թրքական նոյն շրջանակները կ'աւելցնեն թէ Լօզանի Դաշնագրին համաձայն, պիտի վերաքննուի Հէյպէլիի Յունաց Աստուածաբանական վարժարանին կացութիւնը եւս ։

ԲՈՒՌՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Դարձեալ, Անգարայէն կը հաղորդուի թէ բուռն երկրաշարժ մը պատահած է բազմաթիւ նահանգներու մէջ, Իզմիր, Մուղլա Այտըն եւ Մանիսա ։ Սալիհլիի մէջ ալ նոր ցնցումներ պատահած են եւ խուճապահար ժողովուրդը փողոցները գիշերած է։ Շատ տուներ եւ շէնքեր մասամբ քանդուած են ։

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ (ՎԱԼԱՆՍ)

ՎԱԼԱՆՍ — Մեր գաղութին ծանօթ, Տիկին Օտէթ Միքայէլեանը այս տարի եւս իր թեկնածութիւնը դրած է Քաղաքապետական ընտրութեանց ցանկին մէջ ։ Կը խնդրուի հայ գաղութէն նկատի ունենալ որ Տիկին Միքայէլեան միշտ օգտակար եղած է մեր հայրենակիցներուն ։

ԷՋԵՐ
ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1873ին Էջմիածին հրաւիրուած Նիկողայոս Թաշճեան, օգնական ունենալով Մակար Եկմալեանը, ձայնագրեց Հայկ. շարականները եւ պատարագի որոշ մասերը: Ճեմարանի մէջ երաժշտութիւնը գրուեցաւ հիմնական նիւթերու շարքին, սակայն ձայնագրութեան մասին գաղափար կը տրուէր տարրական չափով: Եկեղեցական սահմանափակ ձայն-եղանակներու ուսուցումը շարունակուեցաւ մինչեւ 1893 – 94 ուսումնական տարին, երբ հրապարակ եկաւ մեծատաղանդ Կոմիտասը: Ան առաջինն էր, որ դպրոցական ծրագիրներուն մէջ ուսումնական դարձուց նաեւ եւրոպական ձայնագրութիւնը եւ հայ ժողովրդական երգն ու երաժշտութիւնը: Դասերու ընթացքին եւ դուրսը ան կը սորվեցնէր քառաձայն երգեր: Աշակերտները կը ձայնագրէին ազգային եւ ժողովրդական երգեր, կը սորվէին եւրոպական ձայնագրութիւն:

Գերմանիոյ մէջ մասնագիտանալէ եւ Էջմիածին վերադառնալէ ետք, իբրեւ մասնագէտ Կոմիտաս իր բազմաթիւ եւ բազմապիսի մշակումներուն եւ ուսումնասիրութիւններուն հետ միասին ճեմարան բերաւ երաժշտութեան ուսուցման նոր, թարմ եւ կատարելագործուած եղանակ, բովանդակութեամբ հարուստ ծրագիրներ: Անոր ձեռքին տակ մշակուեցան երաժշտութեան, յատկապէս հայ երաժշտութեան քաջահմուտ բազմաթիւ աշակերտներ: Անոր սաներէն Սպիրիտոն Մելիքեան նոյն ճեմարանին, ինչպէս նաեւ Ներսիսեան դպրոցին մէջ, արմատացուց Կոմիտասի երաժշտական աւանդները:

Երաժշտութեան համեմատութեամբ նկարչութեան, գծագրութեան եւ վայելչագրութեան ծրագիրները չունէին նոյն հարուստ բովանդակութիւնը եւ ուսուցման որակը, բայց եղածը արժանի էր ուշադրութեան: Ասոնց դասաւանդումի գործին մէջ առաջին դժուարութիւնը պատրաստուած ուսուցիչներ ունենալու խնդիրն էր: Եթէ երաժշտութեան գործին մէջ նոյն դժուարութիւնը յաղթահարելի էր, որովհետեւ մասնագէտներ պատրաստելու խնդիրը միշտ գտնուած է հոգեւոր իշխանութեան ուշադրութեան ծիրին մէջ, նկարչութեան եւ գծագրութեան համար մասնագէտներ ունենալու հարցը այնքան ալ չէ հետաքրքրած զիրենք: 1890ին փոխուեցաւ այս նիւթերուն, յատկապէս նկարչութեան դասաւանդութեան վիճակը եւ ծրագիրներու բովանդակութիւնը, երբ իբրեւ նկարչութեան ուսուցիչ հրաւիրուեցաւ Վարդգէս Սուրէնեանց: Նկարելու կարողութիւններէն զատ, ան աշակերտներուն կը դասաւանդէր նաեւ տեսական գիտելիքներ: Սակայն Սուրէնեանց աշխատեցաւ տարի մը միայն եւ չկրցաւ ստեղծել ուսուցումի կայուն եղանակ մը: Նկարչութեան, գծագրութեան եւ վայելչագրութեան դասաւանդութիւնը բնականոն ճամբու մէջ մտաւ 1900ին, երբ իբրեւ ուսուցիչ հրաւիրուեցաւ Գարեգին Լեւոնեան: Հետեւելով եւրոպական դպրոցներու օրինակներուն, ան ստեղծեց դասաւանդութեան կուռ եղանակ մը, որ անդերադանցելի մնաց ճեմարանի ամբողջ գոյութեան ընթացքին:

Գէորգեան ճեմարանը հանդիսացաւ հայ առաջին ուսումնական հաստատութիւնը, ուր գիտական հիմունքներով դասաւանդուած են նաեւ մանկավարժական նիւթերը: Գործնականի եւ տեսականի համադրումը մը եղաւ փորձոցը, որ հիմնուեցաւ Ս. Մանդինեանի կողմէ: 1881–83ին եւ ետքը լսարանական բաժնին մէջ մանկավարժութիւնը դասաւանդուած է եւրոպական մասնագիտական համալսարաններուն ծրագիրներուն համազօր դասընթացքով:

Ճեմարանի մանկավարժութեան ուսուցիչը՝ Ս. Մանդինեան մանկավարժութեան, հոգեբանութեան եւ տրամաբանութեան ծրագիրներ մշակեց, որոնք կը կրէին Հերբերտի մանկավարժ. դպրոցին կնիքը: Մանկավարժութեան աչքի զարնող ուսուցիչներ էին նաեւ Բարամեան, Օլթեցեան, Շաւարշեան եւ յատկապէս Էդիլեան: Այս վերջինը յատկապէս մեծ դեր կատարեց մանկավարժական դաստիարակութեան ուղղութեամբ:

×

Տարիներու ընթացքին Գէորգեան ճեմարանը դարձաւ հայ մտաւորականներ պատրաստող կրթարան մը: Այսպէս՝ ճեմարանի առաջին ուսուցիչներէն Վահան Բաստամեան խմբագրեց «Դպրոց» մանկավարժական ամսագիրը եւ ուսումնասիրեց ու հրատարակեց Մխիթար Գոշի «Դատաստանագիրք»ը: Մկրտիչ Պալեան դասերուն հետ միաժամանակ կը զբաղէր մեր գողթան երգերու տաղաչափութեան ուսումնասիրութեամբ: Ան գտաւ գողթան երգերուն եւ Հայկ. բազմավանկ չափերուն նմանութիւնը: Այս շրջանի բեղնաւոր գիտնականներէն էր Ս. Պալասանեան: Անոր ձեռքին տակ կրթուեցան Մ. Աբեղեան, Գ. Տէր-Մկրչեան, Ս. Մալխասեանց, Կ. Տէր-Մկրտիչեան, Գ. Յովսէփեան եւ այլ ծանօթ հայագէտներ: Գործնական մանկավարժական աշխատանքներուն առընթեր, Ս. Պալասանեան գրեց Հայոց պատմութեան ամբողջական դասագիրքը, գրաբարի քերականութեան ձեռնարկը, «Բանաւոր գրականութիւնը»: Թղթակցելով հայ պարբերականներուն, ան հրատարակեց կարգ մը արժէքաւոր ուսումնասիրութիւններ: Ի. դարու առաջին տասնամեակին կարեւոր գործեր տեսաւ Կ. Կոստանեան: Ան առաջիններէն մէկն էր, որ բազմակողմանի հետազօտութեան ենթարկեց հայ միջնադարեան բանաստեղծութիւնը եւ հանդիսացաւ շատ տաղերգուներու յայտնագործողը:

1880ին եւ 1890ին իբրեւ ուսուցիչ ճեմարան հրաւիրուեցան նախկին ուսանողներ Մ. Աբեղեան, Գ. Յովսէփեան, Կ. Տէր-Մկրտչեան, Կոմիտաս: Նոյն թուականներուն ճեմարանին մէջ կ'աշխատէին նաեւ Յ. Յովհաննիսեան, Ար. Կանայեան, Սեդրակ Մանդինեան եւ ուրիշներ: Դասախօսական կազմին հին եւ նոր անդամները մանկավարժական քրտնաջան աշխատանք կատարելէ զատ, իրենց ուժերը նուիրեցին հայագիտութեան զարգացման գործին:

Հայագիտութիւնը ճեմարանին մէջ բարձր աստիճանի մը հասաւ երբ անով զբաղեցաւ Մ. Աբեղեան: Բազմաթիւ հայագէտներ պատրաստեց: Նաեւ՝ բանասիրական բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ կատարեց:

Հայագիտութեան զարգացումը շարունակուեցաւ նաեւ ճեմարանի գոյութեան վերջին տարիներուն: 1914 – 1915 ուսումնական տարիէն սկսեալ հոն պաշտօնավարեցին Աշոտ Յովհաննիսեան, […] Տէր-Պօղոսեան, Պ. Մակինցեան, […] Մալխասեանց եւ ուրիշներ:

1916 Դեկտեմբեր 20ին ճեմարանին մէջ կազմուեցաւ ազգագրական գիտական յանձնախումբ մը, որ պիտի ունենար […] եւ իր հրատարակութիւնը: Յանձնախումբին նախագահ կ'ընտրուի Գ. Յովսէփեան, քարտուղար՝ Ա. Յովհաննիսեան, անդամներ՝ Լ. Գեանճեցեան, […] Տէր-Յակոբեան, Գ. Ղափանցեան […] ուրիշներ: Յանձնախումբը ծրագրած […] հիմնել նաեւ ազգագրական հանդէս մը, որուն առաջին թիւը պիտի յատկացուէր Թրքահայաստանի՝ տնտեսութիւն, ճարտարապետութիւն, տարազ, արհեստ, կենցաղ եւայլն:

Այս աշխատանքները, սակայն, մնացին անաւարտ, որովհետեւ 1917 Դեկտեմբեր 21ին ճեմարանը փակուեցաւ:

Մ. ԳԱՄԱՋԵԱՆ

ՀԱՅ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Քիչ գիրքեր չեն գրուած հայ տպագրութեան պատմութեան մասին, սակայն անոնք բոլորն ալ նուիրուած են այդ հարցին ընդհանրապէս: Եւ ահա, հրապարակի վրայ է գիրք մը, որ կը վերաբերի միայն մէկ քաղաքի մը՝ Կ. Պոլսոյ հայ տպագրութեան (*):

Հեղինակը՝ Քնարիկ Կորկոտեան տարիներ շարունակ ուսումնասիրած է հայ հնատիպ գիրքը (1509 – 1850) եւ այժմ հասարակութեան կը ներկայացնէ Պոլսոյ հայ տպարաններուն եւ տպագրիչներուն աշխատութեան նուիրուած այս ուշագրաւ գործը:

Թէեւ հայ տպագրութեան առաջին օճախը Վենետիկը եղած է, բայց հայերէն լեզուով տպագրուած գիրքերուն քանակը ամէնէն շատ Պոլսոյ մէջ եղած է: Հեղինակին հաշիւով, առաջին տպագիր գիրքէն մինչեւ 1800 հայերէն լեզուով Վենետիկի մէջ լոյս տեսած են 255, իսկ Կ. Պոլսոյ մէջ՝ 328 գիրք:

Հեղինակը հաւաքած եւ կազմած է Կ. Պոլսոյ մէջ մինչեւ 1850 տպագրուած հայերէն գիրքերուն ամբողջական մատենագիտութիւնը, ներկայացուցած է տպարաններուն պատմութիւնը, տուած է հետաքրքրական տեղեկութիւններ անոնց մասին, ինչպէս նաեւ կատարած է ճշգրտումներ: Օրինակ, Կորկոտեան պարզաբանած է «Յովհաննէս եւ Յակոբ», «Յովհաննէս եւ Պօղոս» տպարաններուն կապը, Ստ. Պետրոսեանի տպարանին գործունէութեան ժամանակաշրջանը եւն. Հետաքրքրական է տպագրիչներ Գրիգոր Մարզվանեցիի եւ Աստուածատուր Կոստանդնուպոլսեցիի, ինչպէս նաեւ անոնց տպարաններուն յարաբերութիւններուն պատմութիւնը:

Գիրքին արժանիքներէն մէկն ալ այն է, որ հեղինակը տարիներու ընթացքին յաջողած է հաւաքել եւ ի մի բերել բաւական թիւով հնատիպ գիրքեր, որոնք մինչեւ այսօր յիշատակուած չեն մատենագիտական աղբիւրներու մէջ: Ինչպէս օրինակ՝ Սարգիս դպիրի տպագրած «Գիրք դպրութեան եւ տաղարանը» (1709), Աստուածատուր դպիրի Յովհաննէս Հաննայի «Երուսաղէմի պատմութիւնը» (1731), Սարգիս դպիրի «Տօնացոյցը» (1720) եւ քանի մը սաղմոսներ, աղօթագիրքեր, ժամագիրքեր եւայլն:

Պոլսոյ տպարանները շատ անգամ գիրքեր հրատարակած են Էջմիածնի կաթողիկոսներուն պատուէրով, ինչպէս, օրինակ, Ագաթանգեղոսի «Պատմագիրք»ը (1709), Գրիգոր Տաթեւացիի «Գիրք հարցմանց»ը (1729) եւայլն:

Գիրքը բարեխիղճ ձեւով խմբագրած է բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու Պ. Յակոբեան:

Ն. ՈՍԿԱՆԵԱՆ

(*) Քնարիկ Կորկոտեան «Հայ տպագիր գիրքը Կ. Պոլսում»: Երեւան, 1964, 153 էջ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԿԱՏԱԿ ՄԸ

Յոյն նպարավաճառը զարմացած էր. դիմացի սրճարանէն տեսնելով Նիկողոս աղբօր ահագին առեւտուրն, եկան իրենց զարմանքն յայտնելու: Նիկողոս աղբար փառաւորուած էր: — Ունայնասիրութիւնը կարեւոր մաս մը կը կազմէ կեանքի հրճուանքներուն: Մեծատուն թէ ձկնորս, կը զգան անհուն գոհունակութիւն եթէ կարենան իրենց քաւկի փայլով շլացնել զիրենք շրջապատողներու աչքերն: Այդ գոհունակութիւնը ունեցաւ Նիկողոս աղբար, եւ արժանի էր ատոր, յետ այնքան վիշտերու:

Երբ վերջացուց իր գործը նպարավաճառին խանութը, իջաւ դէպի ծովեզերք ուր կը գտնուէին ածուխի խանութներն եւ փայտի դէզերը: Բայց անոնց մօտենալէ առաջ, մտաւ ծովեզրի սրճարանը, յոգնած էր — այնքան շուտ կը յոգնին ատատալիր քսակ ունեցողները — սուրճ մը առաւ, Պետիկն ալ շաքար մը. վերջը դարձաւ փայտի դէզին քով: Այցելեց մէկ երկու դէզեր. սակարկութիւններ կ'ընէր. մի կիսկատար կը թողուր, միւսին կ'անցնէր. կը փափաքէր ամէն ինչ լաւ շօշափել: Կէս ժամէն աւելի էր որ այս աշխատութեանց հետամուտ էր եւ այնքան զբաղած որ ուշադրութիւն չըրաւ թէ Պետիկը քովէն հեռացած էր. երբ չորս կողմը նայեցաւ, Պետիկը չկար: Աչքն աղէն անդին պտըտցուց, սկսաւ կանչել, վրդոված էր, մանաւանդ որ ծովուն մօտ բազմութիւն խռնուած էր. սիրտը դող եկաւ, չուարեցաւ: «Պետիկ, Պետիկ, ծօ Պետիկ» կը պոռար, եւ սկըսաւ, ոտքերը դողդղալով, ծովեզերքն երթալ. բայց յանկարծակի հոգի առաւ: Պետիկ վազելով կուգար եւ յանդիմանութիւն լսելու ժամանակ չթողուց:

— Տէտէ տէտէ, եկո՛ւր եկո՛ւր, նայէ ինչ կայ, եկուր նայէ, բան մը կը բերեն ծովէն:

Հոգեբանները տակաւին չեն տուած իրենց վերջին վճիռը թէ՝ արդեօք կանա՞յք աւելի օժտուած են հետաքրքրութեան յատկութիւններով թէ ծերունիները: Կը կարծենք թէ այս վճիռը բաւական ուշ պիտի տրուի — եթէ երբեք տրուի — բայց առ այժմ սա ճշմարիտ է թէ հանդիստ վիճակի տէր մարդիկ ընդհանրապէս հետաքրքիր են. այսպէս էր նաեւ Նիկողոս աղբար ալ. հետեւաբար ամենայն սիրով ընդունեց Պետիկին հրաւէրն եւ սկսաւ յառաջանալ դէպի այն կողմն ուր բազմութիւնը կը խռնուէր: Բայց չէր քալեր այնքան հապճեպով: Մանաւանդ թէ կանգ առնելով, յոյն քահանայէ մը, որ դէմն ելաւ եւ իրեն ծանօթ էր, քթախոտ ուզեց, ուժով մը քաշեց, քիչ մը խօսեցաւ, հակառակ Պետիկի անհամբերութեան, եւ ապա սկսաւ զովեզրն երթալ:

Ճանապարհը հինգ վայրկեան կրնար տեւել, բայց եւ այնպէս Նիկողոս աղբար, մէկ երկու անձերու, որոնք կը վերադառնային այն կողմէն, հարցուց թէ ինչո՞ւ բազմութիւնը ծովեզր կը խռնուէր:

— Իրաւ որ չենք գիտեր, կը պատասխանէին, գործ ալ ունինք չենք կրնար սպասել: Ձկնորսները դիակի՞ մը հանդիպեր են, ի՞նչ են ըրեր. կը քաշեն կը բերեն, կամ ձի ըլլալու է, կամ կով. գնա, դուն ալ գնա, բան գործ չունեցող մարդու գործ բացուած է:

Ծերունին կ'ուզէր ետ դառնալ, կովու ձիու դիակ շատ տեսած էր, մէկ քանիներն ալ քաշելու ինքն ալ մասնակցած էր ժամանակաւ: Բայց Պետիկը խօսք չէր հասկնար, սկսաւ լալ, մեծ հօրը քղանցքներէն կը քաշէր. թոռանը սիրտը չկոտրելու համար ետ չդարձաւ: Բազմութիւնը սաստկացած էր, շատերն իրարու ուսերու վրայ կ'ելլէին. կ'երեւէր թէ կենդանիի դիակը ծովեզրն հանած էին, վասնզի ամէն գլուխներ գետինը կը նայէին ուշադրութեամբ:

Նիկողոս աղբար մօտէն կ'ըսէր. «Ինչպիսի մարդիկ ալ կան, կարծես թէ առաջին անգամն է որ Սամաթիայի ծովեզերքը կենդանիի դիակ կ'ելնայ»: Բայց այ[…] մտածութիւններն ունենալով հանդ[…] ինքն ալ կը ճեղքէր բազմութիւնը. […] բոխին մէջէն մէկ երկու հոգիներ զինք նշմարելով, անմիջապէս աղաղակեցին «Աղէկ եկար, դուն ճանչնալու ես». […] այս լսելով ճամբայ բացին որ ծերունին դիակին մօտենայ:

Այս գերագոյն վճիռը շատ հաճոյ եղաւ Նիկողոս աղբօր անձնասիրութեան, […]տի գոռոզաբար կը յառաջանար. […] Սամաթիոյ չճանչցածը ինք պիտի ճանչնար. ամենայն վեհութեամբ առաջ[…]ցաւ երբ բազմութիւնը իրեն տեղ տուաւ […]

— Կնկան մը դիակ է, կնկան մը դի[…] է, նայէ, կը ճանչնա՞ս, կ'ըսէին:

Նիկողոս աղբար մօտեցաւ դիակին, […] ուժով բռնած Պետիկին ձեռքէն, որ չ[…] սուի. ծռեցաւ, նայեցաւ, շփոթեցաւ […] կրկին նայեցաւ եւ աղէկ մը. կ'երեւի […] տարակոյսի տեղի չմնաց: Գլուխը […] վերցուց. ապուշի պէս աչքերը […] կողմը պտըտցուց եւ լալով ինկաւ դի[…]կին վրայ:

Մաքրիկի դիակն էր:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(10 եւ վերջ)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ԵՐԵԿՈՅԹ ԵՒ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԱՐՏ. ԵՊԻՍԿ.Ի

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ) — Հարաւի Հայութիւնը կը շարունակէ՝ ջերմօրէն եւ պատկառանքով խոնարհիլ՝ իր ազգ. սրբութիւններուն առջեւ. մոգական ուժի մը ենթակայ՝ ներկայ է հոն՝ ուր կը բաբախէ Հայկազանց Ոգին: Ահա թէ ինչու՝ Մազընոյի սրահը լեփ-լեցուն էր՝ հոծ բազմութեամբ. Հինգշաբթի գիշեր էր. «Վարդանանց օր»ը. օրն անոնց որ ծառացան բռնութեան դէմ եւ փառքով ինկան...: Պիտի խօսէր՝ Հարաւային Թեմի բազմաշնորհ Առաջնորդը:

Բացուեցաւ երեկոյթը՝ որուն գեղարուեստական կոկիկ բաժինը յաջողապէս կատարեց Պոլ. Օտտոյի երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Գուրգէն վրդ. Թըր-Թըռեանի: Ոգեւորութեամբ երգուեցան՝ Վարդանանց քայլերգը, «Թէ Հայրենեաց պսակադիր»ն ու կատարուեցաւ՝ «Խորհուրդ Վարդանանց» խմբական արտասանութիւնը:

Երեկոյթի նախագահին նախաբանը.—

« Ձայնը հեռաւոր երգի մը վըսեմ՝
Դարերու խորէն ես մի՛շտ կը լսեմ ...»:

Այդ անուշ ու վսեմ ձայնն էր որ կանչեց մեզ հոս՝ նուիրական տուրք մը հատուցանելու յիշատակին այն արի արանց նախահայրերուն որ ինկան՝ Աւարայրի դաշտին մէջ, Հայ եւ Սասանեան ահագնագոյն բախումին, 1514 տարի առաջ:

Վարդանանց գոյամարտը կը գրաւէ՝ Հայոց հին պատմութեան ամէնէն լուսաւոր եւ փառաւոր էջերէն մէկը: Փառք՝ Վարդաններ, Սահակ ու Մեսրոպներ, Վռամշապուհ արքաներ եւ Անդրանիկներ նուիրաբերող հայ մայրութեան: Անցեալ տասնեհինգ դարերը չկարողացան եղծանել Վարդանանց ոգին որ կը շարունակէ ապրիլ հայ ժողովուրդին մէջ՝ իբրեւ կենսատու զօրութիւն եւ ահա կանք դեռ ու պէտք է շարունակենք կենալ...:

Յետոյ՝ նախագահը հրաւիրեց՝ օրուան բանախօս, Արտաւազդ եպիսկ. Թրթռեանը որուն կուռ բանախօսութիւնը կը ներկայացնեմ՝ հոս, «Յառաջ»ի ընթերցողներուն.—

Վարդանանց բախումը կը ցուցադրէ մեզի՝ լուսաւոր երես մը եւ կը պահէ միշտ՝ իր եզակի եւ բացառիկ էութիւնը: Ամէն տեղ, ամէն հայ պէտք է ճանչնայ բացառիկ արժէքն ու կարեւորութիւնը այս անօրինակ բախումին որ իր խորհուրդով եւ լոյսով ապրեցուցած եւ ոգեւորած է՝ այնքան սերունդներ: Վարդանանց շարժումը, իր անվեհեր թռիչքով եւ իբրեւ ներշնչարան, այնքան ալ ծանօթ չէ՝ մեր երիտասարդ սերունդին, հակառակ իր բարձր արժէքին: Ասոր պատճառն է՝ անտարակոյս, մայրենի լեզուին հիմնական ծանօթութեան պակասը՝ վարժարաններու չգոյութեան հետեւանքով: Այս առթիւ, կը յանձնարարեմ մեր երիտասարդ սերունդին որ կարդայ՝ Դերենիկ Դէմիրճեանի՝ «Վարդանանց», ընդարձակ եւ գեղեցիկ գործը որ հայրենասիրական գետնի վրայ, կը ներկայացնէ բարձր արժէք մը:

Հիմնուելով՝ Եղիշէի եւ Ղազար Փարպեցիի պատմական տուեալներուն վրայ, Հայոց Աշխարհին մէջ, քրիստոնէութիւնը, իբրեւ պետական կրօնք, բարեփոխեց, յեղաշրջեց Հայոց կեանքը. շուտով ըստեղծուեցաւ՝ Գիր, մշակուեցաւ ոսկեդարեան մատենագրութիւն՝ քրիստոնէութեան ներշնչումին տակ...: Հայ ժողովուրդն իր ճակատագիրը կապեց քրիստոնէութեան որուն վերապահուած էր հսկայ դեր մը...: Եւ սակայն, հակընդդէմ կերպով, տակէ վերջ, կարծես թէ մահացու մեղք մը գործած ըլլար, հայ ժողովուրդը չգտաւ իր կեանքին խաղաղութիւնը...:

Սասանեանք հաշտ աչքով չդիտեցին Հայոց մերձեցումը՝ Հելլէնութեան: Կը նախանձէին մեր ժողովուրդին բացառիկ արժանիքներուն եւ քաջութեան գործերուն:

— Յազկերտ կը ձգտէր կազմել՝ ընդարձակածաւալ կայսրութիւն մը, սարսափեցնել Բիւզանդիոնը եւ նուաճել զայն: Եւ խելոյն գործի սկսաւ: Հայաստան ղրկեց՝ Դենշապուհ մարզպանը որ մարդահամար կատարէ. սա՝ նախ, նենգամտօրէն յայտնեց թէ՝ Հարկերու եւ այրուձիի թեթեւացում պիտի կատարուի, բայց յետոյ, շատ չանցած, խիստ տուրքերու ենթարկեց եկեղեցիները, նոյնիսկ խոպան գետիններն ու անտառները: Միասին տարած էր նաեւ Մոգպետ մը: Իրար ձգեց նախարարներն ու ժողովուրդը որ դիմացան ու տոկացին այնքան ատեն որ չէին դպած իրենց նուիրական սրբութեան — հաւատքին ...: Սասանեանք զարմանալով կը զարմանային թէ՝ ուրկէ էր այսքան հարատեւութիւնը...:

Շատ չանցած՝ Թելադրեցին որ Հայը լքէ իր մոլար կրօնքը ու ընդունի՝ զրադաշտական կրօնքը: — Հայ ժողովուրդը մերժեց՝ առանց վարանումի: Յազկերտ իր արքունիքը հրաւիրեց՝ նախարարները ու աւագանին եւ Վարդան. ասոնց յանդուգն պատասխանները կատղեցուցին Յազկերտը որ կարճ միջոց մը տուաւ՝ վերջնական պատասխանի համար — մերժումը կորստեան պիտի մատնէր՝ ոչ միայն զիրենք այլ՝ իրենց երկիրը...: Նախարարք, ճարահատ, հաւանութիւն յայտնեցին: Յազկերտ ուրախացաւ. Հայաստան ղրկեց մոգերու բանակ մը որ կործանէ եկեղեցիները: Ժողովուրդը երբ իմացաւ ճշմարտութիւնը եւ տեսաւ մոգերու բանակը, լեցուեցաւ՝ անօրինակ կատաղանքով...: Գերզօր են՝ հաւատքն ու ազատութեան ոգին:

Մոգ ու Յազկերտ ափ ի բերան մնացին. անզօր էին սպառնալիքն ու տանջանքը. ամբողջ ժողովուրդ մը, մէկ անձի պէս, ոտքի ելած էր, պատրաստ՝ մեռնելու: Ինչ փոյթ թէ՝ հայ ժողովուրդը պիտի ճակատէր հսկայ կայսրութեան մը դէմ. կ'ուզէր՝ ազատ ապրիլ...: Կեանքի ու մահուան գերագոյն պայքարն սկսած էր:

Վարդան մղած էր բազմաթիւ ճակատամարտներ բայց այս մէկը պիտի մղուէր՝ երկնաւոր Թագաւորին եւ հայրենիքին համար: Ամէն ոք դէպի կռիւ ու ազնուական, իմացեալ մահ ...: Արշալոյսէն՝ վերջալոյս, կռիւն ահաւոր էր՝ Պարսից հնգապատիկ ուժին եւ փիղերու երամակներուն դէմ: Վասակի միջամտութիւնը կատարեց՝ վճռական դեր. դաւաճանութիւնը հասցուց զինք՝ իր անփառունակ ու զարշելի վախճանին ...:

Ինկան՝ կարմիր Վարդան եւ իր կտրիճները. բանակը մնաց անտիրական ... բայց Հայունն էր՝ բարոյական, սրբազան յաղթանակը...: Ղեւոնդեանք բանտարկուեցան՝ մութ ու խոնաւ զնդաններու մէջ եւ ենթարկուեցան՝ անօրինակ տանջանքներու. ի զուր. կրօնափոխ չեղան: Բանտապահները ապշանքով կը պատմէին՝ անոնց կամքի անխորտակելի ուժի մասին: Կը յայտնէին թէ բանտին մէջ տեսած էին լուսեղէն տեսիլք ...: Մոգպետը չի հաւատար ու բանտ կը մտնէ՝ ստուգելու համար. այլայլած կը մնայ, տեսնելով լուսեղէն սանդուխ մը որմէ՝ մէկիկ մէկիկ կը բարձրանան նահատակ քաջերը — Վարդան եւ իր ընկերները ...:

Բանտարկեալները կը փոխադրեն հեռաւոր վայրեր. երրորդ օրը, պահակները ականատես կ'ըլլան՝ նոր տեսիլներու. նահատակներն յարութիւն առած՝ կը համբառնան ...: Մեծամեծները, ահ ու սարսափի մատնուած, կը կաշառեն պահակները որպէսզի մէկու մը չպատմեն՝ ինչ որ տեսան: Յիսուսավայել տեսիլք որ ափ ի բերան կը թողու մազդեզական աշխարհը ...:

Ինչո՞ւ Պարսիկը ետ կեցաւ իր նպատակէն՝ երբ գրեթէ յաղթական էր. վասնզի չէր հաւատար որ Հայը կրօնափոխ կ'ըլլայ: Ուխտապահներն անխախտ մնացին իրենց հաւատքին վրայ: Յազկերտ թողուց որ Հայը պաշտէ իր Քրիստոսն ու ապրի զատ ...:

Պարսիկները կարողացան կողոպտել մեր հայրենիքը, բայց Հայուն հաւատքն ու բարոյական ուժը մնացին անհպելի:

Զօրցունեցաւ Վարդանանց բարոյական յաղթանակը որ պիտի ներշնչէ դեռ՝ բազում սերունդներ: Իրենց իմացեալ մահով, որ համազօր է անմահութեան, կեանք տուին հայ ժողովուրդին: Վարդանանցը հաւատքի եւ ազատութեան պայքարն է որուն խորհուրդը պէտք է փոխանցուի սերունդէ՝ սերունդ:

Իրենց պէս, մենք եւս հայօրէն ներշնչուինք եւ հայօրէն ապրինք. այս հաւատքով ու ջերմ մաղթանքով կը վերջացնեմ՝ խօսքս: Օրհնեալ ըլլան՝ հայ ժողովուրդն ու Վարդանանց յիշատակը: Քալենք միշտ՝ անոնց շաւղէն որ կեանքի ճամբան է:

Սրահը դղրդաց խանդավառ ծափերով եւ երեկոյթը փակուեցաւ՝ սրբազան հօր յուզումնոտ «պահպանիչ»ով ...:

ՎԱՀՐԱՄ ՄԻՍԹԻԿ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ

ԽՈՇՈՐ ՔԻԹ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

Փարիզի մէջ, քանի մը օր առաջ, տեղի ունեցած է բացումը խոշոր քիթ ունեցողներու ակումբին, որուն անդամ արձանագրուելու համար պէտք է պարտապանաց քիթ ունենալ:

Խոշոր քիթ ունեցողներու միութեան նպատակն է իր անդամները պաշտպանել անմիտ մարդոց ծաղրանքներէն:

ՄԱՔ ՄԻԼԸՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Մեծն Բրիտանիոյ նախկին վարչապետ Հարոլտ Մաք Միլըն սկսած է գրել իր «Յուշեր»ը, որոնց արժէքը 150էն 250 հազար ոսկի կը հաշուուի: Գիրքին առաջին մասը կ'աւարտի 1940ի պատերազմի սկզբնաւորութեամբ:

Երկու քարտուղարներ կը մեքենագրեն Անգլիոյ նախկին վարչապետին գրածները:

ՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

Ամերիկայի մէջ գոյութիւն ունի ակումբ մը, որուն անդամակցելու միակ պայմանը՝ տարեկան կէս միլիոն տոլարէն աւելի շահիլն է: Ակումբին անունն է՝ Հարուստ Թոշակաւորներու Ակումբ: Անցեալ տարի, այդ ակումբին անդամագրուած են միայն վեց հոգի: Այսինքն, 1964ին կէս միլիոն տոլարէն աւելի շահած մարդիկը: Ակումբի անդամ 18 հարուստ ձեռնարկուներէն 11ը կը պատկանին Ճէնըրալ Մոթորս Ընկերութեան: Մէկը՝ Ընկերութեան տնօրէնն է, որ 1964ին գանձած է ութ հարիւր հազար տոլար: Երկրորդը՝ Մասաչուսէցի Դրամագլուխի գետեղման դրամատան տնօրէնն է, որ ամէն տարի կը շահի վեց հարիւր հազար տոլար:

Անշուշտ, բացառութիւններ են ասոնք, որովհետեւ, Ամերիկայի մէջ, ձեռնարկներու տնօրէններու միջին թոշակները հարիւր յիսունէն հարիւր եօթանասուն հազար տոլարի միջեւ կը տարուբերին: Ասկէ զատ, պէտք է նկատի ունենալ նաեւ՝ թէ բարձր թոշակները շատ ծանր տուրքի կ'ենթարկուին ու պետութիւնը կ'առնէ գրեթէ հարիւրին ութսունը: Բայց, պետութեան այդքան շատ չվճարելու համար, հարցը կը կարգադրեն ընկերութեանց հետ, որ կը գործադրեն վնասուց հատուցման քաղաքականութիւնը: Եւ այսպէս, կամաց-կամաց, տնօրէնները ընկերութեանց մասնակցելով իրենք ալ կը դառնան ձեռնարկու:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (180)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Բաղդասար գրագիրը, քարտուղար. եւ ուրիշ քանի մը հոգի ալ: Որովհետեւ Տոպօ ոչ միայն սպաները հրաւիրած էր, այլ որպէսզի բերդի բոլոր զաւակները պատուուած ըլլան՝ կանչած էր նաեւ տասնապետ մը, հասարակ զինուոր մը, էկէրցի ազատորեար մը եւ էկէրցի գեղջուկ մըն ալ:

Կերակուրները հրամցնելը Տոպոյի հին սպասաւորներու պարտքն էր. բայց որպէսզի գործը դիւրանայ՝ գլխաւոր բանակներն ալ իրենց սպասաւորները տրամադրեցին:

Տոպոյի ետեւ կեցած էր Քրիստափոր Թարեան (ծագումով հայ) զինակիրը: Ինքը կը ծառայէր Տոպոյին, ինքը կը դընէր անոր առջեւ կերակուրներն ու գաւաթը կը լեցնէր հազիւ պարապ տեսնէր:

Նոյն օրը Ուրբաթ ըլլալով՝ ընթրիքը գայլաձուկով եւ բողկով սկսաւ, ապա խաշած ու խորոված թառափով եւ կըրնկաձուկով շարունակուեցաւ, պանիրով խմորով ու եփած պտուղով վերջացաւ: Բայց պակաս չէր նաեւ պանիրը, խաղողը, խնձորն ու տանձը, մինչեւ իսկ ձմերուկն ալ:

Ինչո՞ւ տուած էր այս ճոխ ընթրիքը՝ սովորաբար խնայողութեան վարժած Տոպօն: Իբր երդումի փակո՞ւմ, թէ որպէսզի իրարու անծանօթ սպաները զիրար ճանչնան ու իրարու աւելի մտերմանան: Կամ թերեւս գինիի ազդեցութեան տակ հոգիներու ո՞ւժը քննելու համար: Սկիզբը մթնոլորտը շատ հանդիսաւոր, գրեթէ սրբազան էր. երդումի մեծ ու սուրբ լըռջութիւնը կը սաւառնէր տակաւին ճակատներուն վրայ:

Սեղանի ձիւնափայլ սփռոցները, Տոպոյի զինանշանը կրող արծաթեայ սպասները, սեղանին վերեւ շղթայով կախուած խորաքանդակներով զարդարուած փայտէ տակառիկը եւ աշնան ծաղիկներու փունջերը, այդ տօնական երեւոյթը կը բազմապատկէին:

Հոգիները չէին տաքցած մինչեւ իսկ այն ատեն ալ երբ գայլաձուկէն վերջ գեղեցիկ տակառէն սկսաւ ոսկեգոյն գինին հոսիլ բաժակներու մէջ: Տակաւին Տոպոյի վսեմ խօսքերը կ'արձագանգէին սեղանակիցներու հոգիներուն մէջ, ինչպէս զանգակի ղօղանջէն վերջ երկար ժամանակ ականջ կը դնենք անոր յաջորդող լռութեան:

Ձուկի խորովածէն վերջ պնակները փոխուեցան: Ամէնքը կը սպասէին որ Տոպօ հիւրերուն մաղթանք ընէր:

Սակայն Տոպօ յոգնած դէմքով նստած էր կաշեպատ բազկաթոռին վրայ: Գուցէ կը մտածէր թէ ոչ անուան տօն էր այսօր եւ ոչ ալ հարսանիք, երդումէն վերջ ինքը այլեւս ամէնուն հրամանատարն էր ու այժմ պարզապէս ընթրիքի նստած էր իր սպաներուն հետ:

Սակայն կը սպասէին որ երկու խօսք ըսէր:

Այդ լռութեան ժամանակ յանկարծ խոհանոցէն լսուեցաւ կիներու զուարթ երգը:

Ես կը սիրեմ բռնակիլ եզերբը գիւղակին.
Նըշանածըս այդ ճամբէն կը տանի ձին
ջրին:
Կ'անցնի իր ձին տանելու, ինքզինք ինծ
ցուցնելու,
Իր երկու վարդ այտերուն համբոյրներս
առնելու:

Ամպերը յանկարծ փարատեցան եւ երերկինքը պարզուեցաւ: Կրնա՞ն այդ մարդիկ տակաւին լուրջ մնալ, երբ կիները երգով կ'ընդունին վերահաս վտանգը:

Մեքչէի ձեռք առաւ արծաթեայ բաժակը եւ ոտքի ելաւ:

— Յարգելի բարեկամներ, — սկսաւ, — մեծ դէպքերու նախօրեակին առջեւն ենք: Ինքն Աստուած ալ երկնքի պատուհանէն առջեւ նստած պիտի դիտէ թէ ի՞նչպէս պիտի կռուին երկու հազար մարդիկ երկու հարիւրհազարի դէմ: Ես սակայն չեմ վախնար: Մեր մէջ վատեր չկան, արդէն դուք ալ կը լսէք թէ ինչպէս կիները զուարթօրէն կ'երգեն խոհանոցին մէջ: Բայց եթէ այսպէս ալ չըլլար, սակայն մեր մէջ երկու մարդ կայ՝ որոնց քով կոյրերն ու խեղճերն ալ պիտի չվախնան: Անոնցմէ մէկը տուած է Աստուած իբր օրինակ հունգարական քաջասրտութեան. անոր մէջ պողպատին ուժը կայ: Ան ոսկեզօծ սուրի մը կը նմանի, ուժէ եւ ազնուականութենէ խառնըուած: Իսկ միւսը, զոր նոյնպէս պատանեկութենէս կը ճանչնամ, խելքի, քաջութեան արթնամտութեան ու ամէն տեսակ հնարամտութեան վարպետն է: Ուր որ այս երկու մարդիկը ներկայ են, կամ մէկուն ուժին՝ կամ ալ միւսին խորամանկութեան տակ՝ վստահ կը զգամ ինքզինքս: Ուր որ ասոնք ներկայ են, հոն ներկայ է նաեւ հունգարացիին ուժը, հունգարացիին խելքը ու հունգարական փառքը: Աւելորդ է ուրեմն վտանգէն վախնալ: Կը փափաքիմ ուրեմն որ դուք ալ ինծի պէս ճանչնաք այս երկուքը. Ստեփան Տոպօ մեր հրամանատարը, ու Գրիգոր Պոռնեմիսա մեր զինապետը:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Էլիզ Միրիճեան (Գահիրէ), Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Միրիճեան, Արա Միրիճեան (Նիւ Եորք) կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԿԻՐԱԿՈՍ ՄԻՐԻՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ Միրիճեան եւ Կիրակոսեան ընտանիքներու ննջեցեալներու յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Այրի Տիկին Նուարդ Օհանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին իրենց սիրեցեալ եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՎԱՀԷ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

×

Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Յովհաննէսեան եւ Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Մարտիրոսեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց հօր եւ մօր ՄԱՐՏԻՐՈՍ եւ ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ մահուան առաջին եւ 17րդ տարելիցին առթիւ, այս Կիր. առաւօտեան ժամը 10.30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն, Նոր Սերունդը եւ Կապ. Խաչը, խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնեն ընկերներ Կարապետ եւ Տիրատուր Սիմոնեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց մօր եւ խնամիին այրի տիկին ՄԱՐԳՐԻՏ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

×

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Այրի Տիկին Քալթաճեանի եւ ընկերուհի Ովսաննա Պէրպէրեանի իրենց ամուսնոյն եւ փեսային ողբացեալ Եսայի Քալթաճեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 30 ֆրանք կը յատկացնէ չքաւոր ընտանիքի մը։

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկերուհի Այրի Տիկին Նուարդ Բապուճեանէ յիսուն ֆրանք փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Ֆիլոր Գարիպեանի մահուան առթիւ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

MANUFACTURE DE CONFECTION
Ets. NAJARIAN SARL
324, Rue St.-Martin, Paris (3e)
Tél. : 272-71-59
272-64-34

Demande : 1) Homme de 23-25 ans, pour seconder l'affaire, notions de comptabilité et dactylographie (situation d'avenir à personne dynamique et capable).
2) Sténo-dactylo, petit secrétariat, même débutante.

Ecrire, Téléphoner ou se présenter.

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մեծ Պահոց ընթացքին ամէն Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 7ին Սէն-Ժերմէի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ Խաղաղականի եւ Հսկումի, իսկ Կիրակի օրերը պատարագէն վերջ, Արեւագալի ժամերգութիւնները տեղի կ'ունենան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Վիսպատընէն (Գերմանիա) ամերիկահայ Տոքթ. Գրիգոր Աւետիքեան կը փնտռէ իր ազգականները, բնիկ Սեբաստիոյ Պուրհան գիւղէն, որոնք կը կարծուի թէ կը գտնուին Փարիզի շրջանին մէջ։ Անոնց անուններն են. Կիւլպահար Հապէշեան կամ Գալաճեան, Մարիամ Հապէշեան կամ Գալայճեան, Կարապետ Ծատուրեան, Երուանդ Պապոյեան եւ Համբարձում Գէորգեան։ Յիշեալներուն մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին.—

Dr. R. G. AVADIKIAN
M. S. A. Force Hospital Box 636
WIESBADEN (Allemagne)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պոլ. Օտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի։ Ողբ. Գալուստ Գարապաճաղեանի մահուան առթիւ.— Պ. Ս. Խաչիկեան 10 ֆրանք, Պ. Եր. Զարգարեան հարիւր, Տիկին Նահապետեան քսան։ Թաղականութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Գարապաճաղեան, Սընտրեան եւ Քէօմիւրեան ընտանիքներուն։ Նոյնպէս Կ. Այվազեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի ստացած է Պ. Հացպանեանէ 20, Տիկին Ազաւնեանէ տասը ֆրանք։

×

Սէն-Ժերմէի Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Զորպաճեանէ երեսուն ֆրանք եկեղեցւոյ պայծառութեան համար, Փարիզէն ողբ. Յակոբ Ինէճեանի մահուան տարելիցին առթիւ։

ՀՐԱՒԷՐ

ԲԺ. ՅՈՎՍԷՓ ԵՒ ԸՆԿ. ՍԱԹԵՆԻԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ

Կապ. Խաչի գրասենեակի բացումի առթիւ Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը եւ Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ խրախճանքի երեկոյ մը.—

Ի պատիւ նուիրատու ՎԱՍԻԿ եւ ԲԺ. ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ ընտանիքներու։

Շաբաթ, Մարտ 13, ժամը 17էն 23
Մշակոյթի Տան մէջ
17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Կը խնդրուի հայ հասարակութենէն, կազմակերպութիւններէն, վարժարաններէն, մամուլէն եւ բոլոր համակիրներէն ներկայ ըլլալ որպէս հրաւէր։

Ձոխ եւ տաք բիւֆէ, նուագ, երգ, անակնկալներ։

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Փառատօնը այս տարի կը լրացնէ իր քսանամեակը։ Կիրակի, Մարտ 14, ժամը 14,30ին Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, հովանաւորութեամբ Փարիզի Համալսարանի տեսուչ՝

ԺԱՆ ՌՈՇԻ

ի նպաստ Համալսարանական ուսանողներու բուժարաններուն ուր կը դարմանուին բոլորը առանց դաւանանքի կամ ազգի խտրութեան։

Կը մասնակցին 14 ազգերու ժողովրդական խումբերը։ Խօսք կ'առնէ Համալսարանական բուժարաններու ընդհ. տնօրէն

ՏՈՔԹ. Տ. ՏՈՒԱՏԻ

Խճողումի տեղի չտալու համար կը խնդրուի այժմէն ապահովել տոմսերը դիմելով Սորպոնի դրամարկղերուն։

Գին.— 6, 5, 4 եւ 3 ֆրանք։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓՌՈՒԷՆ

ՄԱՐՏ 20ին ժամը 23.15ին Ֆրանս-Քիւլթիւրէն (347 մեթր) Հայկ. Արուեստը.— Հայկ. մանրանկարչութիւնը Օր. Սիրարփի Տէր-Ներսէսեանի կողմէ եւ «Հայկական Արուեստի ազդեցութիւնը Ռոման արուեստի վրայ», Փրոֆ. Պալթրուշայթիսի կողմէ։

ԱՊՐԻԼ 10ԻՆ՝ «Հայերը Լիբանանի մէջ»

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. «Շաւարշ Միսաքեան» խումբի ամսական դասախօսութիւնը այս Երկուշաբթի, ժամը 21-ին, Ահարոնեան սրահին մէջ, 26 Րիւ տէ Քոնվալէսան։

Նիւթ.— Հայ եկեղեցւոյ նուիրապետական աստիճաններուն եւ վարչական կազմակերպութեան մասին։

Սիրով կը հրաւիրուին ընկերները եւ Նոր Սերնդականները։

ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ
(Լիոնի եւ շրջականերու)

Հովանաւորութեամբ Հայ Թատր. Պաշտպան «Արուեստասիրաց»ի եւ ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇի։

Մասնակցութեամբ ԺԻՒՏԷՔՍԻ

Այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Լիոնի Ազգ. Տան նորակառոյց բեմի վրայ պիտի ներկայացնէ՝

ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻՊ

Բազմաթիւ երգերով, նուագ Պ. Պէրպէրեան։

Մուտք 4 ֆրանք։

Տոմսերու համար դիմել «Արուեստասիրաց»ի անդամներուն։

Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակի առթիւ կը ներկայացուի 10 Ապրիլին ՑԵՂԻՍ ՎՐԷԺԸ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ (20 Մարտ), ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ։

Կը խօսի ընկ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ։

Նիւթ ունենալով՝ Ապրիլեան Եղեռնը։

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ ԺՈՂՈՎԻ ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Աղք. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը՝ Հինգշաբթի, (Մարտ 18), երեկոյեան ժամը 20.30ին, 32բ Րիւ տը Թրէվիզ։

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։ Արգելք ունեցողները, ընտրութեանց կրնան մասնակցիլ գրաւոր ղրկելով իրենց քուէները։

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ ժամը 21ին։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբին ժողովը այս Չորեքշաբթի (17 Մարտ) ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՒԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ եւ Արեւագալի արարողութիւն։

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզեան շրջանի բոլոր խումբերուն։

Մարտ 28ին, Շիմիի սրահը

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր։ Մարամասնութիւնները յետագային։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած
Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Մարտ 23, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 20.45ին
THEATRE DES ARTSի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
66, Rue Rochechouart — Métro : Anvers - Cadet

Կը ներկայացուի
ՓՕԼ ԿԱՎՈՅԻ խիստ ծիծաղաշարժ մէկ կատակերգութիւնը

ԱՆՈՒՇ ՓՈՐՁԱՆՔ

4 ԱՐԱՐ
(Հայերէնի թարգմանուած Ա. ԱԼԵԱՆԱՔԵԱՆԷ)

Գլխաւոր դերակատարութեամբ
ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ, ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆԻ, ԼԻՒՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ եւ ՅԱԿՈԲ ՍՏԱՄՊՕԼՑԵԱՆԻ։
Ինչպէս նաեւ մասնակցութեամբ փիէր Թերզեանի, Վիքի Մոստիչեանի, Սարգիս Մոստիչեանի եւ Նատիա Թոփուզեանի։
Բեմադրութիւն՝ Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

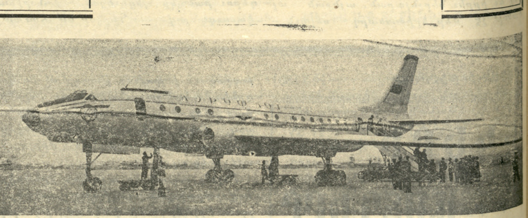
Pour les billets s'adresser :

U.G.A.B., 11 Square Alboni, PARIS (16e) — TRO. 03-18.
Mme BAKERDJIAN, 35, Rue de Trévise, PARIS (9e) — PRO. 61-10.
Mme MARKARIAN, 32, Rue de Trévise, PARIS (9e) — TAI. 65-44
« Maison MASSIS », 21, Rue Saulnier, PARIS (9e) — PRO. 16-88.
THEATRE DES ARTS, 66 Rue Rochecouart, PARIS (9e)
TRU. 05-12 et TRU. 14-38
H. PALOUYAN, 43, Rue Richer, PARIS (9e) — PRO. 25-46.

21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ — ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ —

4 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ

AEROFLOT SUR TU 114 A REACTEUR

ՓԱՐԻԶ - ՄՈՍԿՈՒԱ - ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՑ ԺԱՄԷՆ ԵՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ
Մասնաւոր վարձուած օդանաւով

Ճամբորդութիւնը կազմակերպուած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի, Պր. ԼԻՈՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ եւ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԼՈՅՏ ԸՆԿ. կողմէ աջակցութեամբ Աէռոֆլոթի Թիւ 114 օդանաւին

Մեկնում Յուլիս 30ին Վերադարձ Օգոստոս 23ին

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԻԱԿ ՄԵՐ ԽՈՒՄԲՆ Է ՈՐ ՁԵԶ ԿԸ ՎԱՍԱՀԵՑՆԷ

21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

Արձանագրուեցէք այժմէն։ Նուազագոյն ծախքով եւ ընկերական հաճելի ու հանգստաւէտ հայրենիք այցելութեան միակ ապահով եւ վստահելի միջոցը։

Օդային ճամբորդութիւն, պանդոկ, ճաշ, պտոյտ եւ այցելութիւն

ՄԷԿ ԳԻՆ 2650 ՖՐ. ՄԱՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ամէն տեղեկութեանց համար անցագիր, սօֆ-քոնտուի, վիզա եւայլն, դիմել կազմակերպիչներուն

Mr. ANDONIAN LEON, 17, Ave. des Acacias, CLAMART (Seine) — Tél. 642-58-39
Մարսէյլի շրջանին համար դիմել
Mr. ALEXANIAN, 18 Rue d'Aix, MARSEILLE 1er — Téléphone : 20-63-43

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0.30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 13 ՄԱՐՏ
SAMEDI 13 MARS 1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 10256 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — No 10.256

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Օրակարգի վրայ է դարձեալ ցեղասպանութեան հարցը :

Ամբաստանեալի աթոռին վրայ բազմած են գերման նացիներէն անոնք, որ վերջին աշխարհամարտի ընթացքին իրենց զինուորական կամ քաղաքային պաշտօններուն բերումով մեղսակից կամ մասնակից են եղած Հրեաներու ջարդին :

Ցարդ բազմաթիւ մարդիկ դատարան յանձնուած եւ պատժուած են :

Ամէնէն առաջ պարագլուխները քաւեցին իրենց ոճիրը : Գերմանիոյ անձնատուութենէն անմիջապէս վերջ, յաղթական դաշնակիցները Նիւրէնպէրկի դատարանին առջեւ հաշիւ պահանջեցին Հիթլէրի անմիջական գործակիցներէն եւ մահուամբ պատժեցին զանոնք, իբրեւ պատերազմի պատասխանատու :

Հրէական կազմակերպութիւններ գործի լծուած են ամէն կողմ եւ քանի տարիէ ի վեր ամէն օր նոր ոճրագործ մը կը գտնեն եւ դատարան կը յանձնեն :

Յիշատակելի կը մնայ Այխմանի պարագան : Հրեաները յեղափոխական միջոցի դիմեցին : Նացի դահիճը Արժանթինի իր թաքստոցէն ձերբակալելով օդանաւով տարին Իսրայէլ եւ Թէլ Աւիվի դատարանին մէջ ցուցադրական դատավարութենէ մը վերջ մահապատիժի ենթարկեցին :

Գերման կառավարութիւնը ծրագրած էր յառաջիկայ Մայիս 8ին վերջնապէս փակել ցանկը եւ այնուհետեւ ո՛չ մէկ հետապնդումի ենթարկել ցեղասպանութեամբ ամբաստանուածները, հիմնուելով այն օրէնքին վրայ, որ քանի տարի վերջ ժամանցումի կ՚ենթարկուին ոճիրները :

Այս ծրագրին դէմ ծառացան հրէական բոլոր կազմակերպութիւնները, պահանջելով պայմանաժամ չսահմանել գերման ոճրագործներու հետապնդումին համար :

Գերման դաշնակցային կառավարութիւնը Մարտ 10ին իր օրինագիծը ներկայացուց Պոնի խորհրդարանի քննութեան եւ վաւերացման :

Ընկերվարական երեսփոխանները, որոնք ցարդ կողմնակից էին կառավարութեան ծրագրին, յանկարծ տեսակէտ փոխելով դէմ արտայայտուեցան ժամանցումին :

Քրիստոնեայ դեմոկրատները սկզբունքով համաձայն են օրինագիծին, սակայն բազմաթիւ երեսփոխաններ անձնապէս դէմ են : Ոմանք կ՚առաջարկեն քանի տարին երեսունի բարձրացնել, կամ ժամանցումի թուականը փոխանակ 1945ի 1955էն կամ 1959էն սկսեալ հաշուել :

Ժամանցումի ամէնէն թունդ կողմնակիցն է ազատական կուսակցութիւնը, որուն կը պատկանի օրինագիծը պատրաստող նախարարը :

Նախ քան խորհրդարանին բացումը ժամանցումին հակառակ բոլոր երեսփոխաններն ու բազմաթիւ լրագրողներ — մեծ մասամբ հրեայ — մահուան սպառնագիր են ստացած :

Կը տեսնուի որ Հրեաներու դէմ ատելութիւնը կրկին կ՚արծարծուի Գերմանիոյ մէջ, որոշ մտայնութեան տէր մարդոց կողմէ :

Թիւպինկէնի հետազօտական կաճառի կատարած քննութեանց համաձայն գերման այրերու հարիւրին 63ը, իսկ կիներու հարիւրին 76ը համաձայն են, որ ժամանցումի օրէնքը ընդունուի : Դատական հետապնդումները շարունակելու հակառակ են ամէնէն աւելի 30էն 40 տարեկանները, անոնք որ հիթլերական սերունդը կը ներկայացնեն :

Ցեղասպանութեան խնդիրը կը զբաղեցնէ նաեւ բոլշեւիկեան իշխանութիւնները :

Գերագոյն սովետի նախագահութեան Մարտ 5 թուակիր հրովարտակը պայմանաժամի ո՛չ մէկ սահմանափակում կը ճանչնայ «Նացի ոճրագործներուն համար, որոնք ամէնէն ահռելի ոճիրները գործած են խաղաղութեան եւ մարդկութեան դէմ»: Նոյնը՝ պատերազմի ոճրագործներուն համար :

Հրովարտակը կը շեշտէ. «Խ. Միութեան ժողովուրդները, որոնք ամէնէն մեծ կորուստները կրեցին պատերազմի ընթացքին, չեն կրնար ընդունիլ որ ֆաշական բարբարոսները անպատիժ մնան : Հիթլերեան ոճրագործները պէտք է պատժուին ամէն տեղ եւ ամէն ժամանակ, առանց ժամանցումի»:

Հրովարտակը կ՚աւելցնէ որ Խորհ. կառավարութիւնը այս որոշման յանգեր է՝ ներշնչուելով Միջազգային զինուորական դատարանի կազմութենէն եւ ՄԱԿի ընդհանուր ժողովի բանաձեւերէն :

«Ցեղասպանութիւն» բառը գոյութիւն չունէր 1915ի Մեծ Եղեռնի օրերուն եւ անոր յաջորդող տարիներուն :

Թուրքերու աննախընթաց ցեղային ոճիրներէն երեսուն տարի վերջ միայն պիտի ստեղծուէր անիկա, բնորոշելու համար Հիթլերի սարքած ահռելի սպանդը Հրեաներու դէմ :

Յաղթական դաշնակիցները 1918ի զինադադարէն վերջ ո՛չ մէկ լուրջ ձեռնարկ ըրին հետապնդելու, դատարան յանձնելու եւ պատժելու համար Իթթիհատի ոճրագործ նախարարները, կուսակցական վարիչները, գաւառներու կուսակալները, միւթեսարըֆներն ու գայմագամները, որոնք աւելի քան մէկուկէս միլիոն Հայերու արիւնը խմեցին : Մինչ ամէն միջոց ունէին իրենց ձեռքին մէջ, Պոլիսն ու բազմաթիւ շրջաններ գրաւած ըլլալով :

Անգլիացիք 1920 Մարտ 20ին Պոլսոյ մէջ շուրջ հարիւր երեւելի ջարդարարներ ձերբակալելով Մալթա օդափոխութեան տարին ... Հայերու վրիժառու գնդակներէն զերծ պահելու համար զանոնք :

Զինադադարը չվերջացած՝ բոլորը մոռցեր էին արդէն հայկական ջարդերը : Ոճրագործներէն հաշիւ պահանջող չկար : Իսկական եւ առաջին պատկառելի ցեղասպանները պատիւներու արժանացան : Անոնց ժառանգորդները այսօր դափնեպսակով կը ներկայանան քաղաքակիրթ ու «արդարադատ» աշխարհի առջեւ : Մոսկուա կը սիրաբանի Անգարայի հետ :

Նացի ոճրագործներուն համար ժամանցում չճանչցող Կրեմլինը ինչո՞ւ բառ մըն ալ չըսեր առաջին ցեղասպաններուն մասին :

Ինչո՞ւ այս երկու չափն ու երկու կշիռը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԻՊՐՈՍ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Մարտ 17ին, Ապահովութեան Խորհուրդը կրկին պիտի քննէ Կիպրոսի հարցը : Նիստէն առաջ, Կիպրոսի Արտաքին նախարարը՝ Քիփրիանու, վերջին տեսակցութիւն մը ուզած է ունենալ յոյն իշխանութեանց հետ ճշդելու համար Յունաստանի եւ Կիպրոսի բռնելիք դիրքը այդ ժողովին : Արտաքին նախարար Կրոմիքոյի եւ Նիկոսիոյ խորհրդային դեսպանին յայտարարութիւններէն ետք, կը պարզուէր թէ հիմնական տարակարծութիւն մը կայ յոյն եւ խորհրդային տեսակէտներուն միջեւ կղզիին երկու համայնքներուն հարցին վրայ : Արդարեւ Յոյները եւ Կիպրացիք համաձայն չեն «համայնք» բացատրութեան եւ կ՚ուզեն որ կիպրացի, յոյն եւ թուրք բնակչութիւնը նկատի առնուի իր ամբողջութեան մէջ: Աթէնքի եւ Նիկոսիոյ կառավարութիւնները կը խորհին թէ վճռականութիւն պէտք է ցոյց տալ, առնուազն Թուրքիոյ չափ :

Կը կարծուի թէ խօսակցութեան գլխաւոր կէտը եղած է այն դիրքը զոր կիպրացի նախարարը պէտք է բռնէ որպէսզի ապահովէ միջազգային ուժին պահպանումը Կիպրոս, երեք ամսուան նոր ժամանակաշրջանի մը համար եւ ՄԱԿի միջնորդին պաշտօնավարութեան վերանորոգումը, որպէսզի Փլազա շարունակէ իր ճիգերը ելք մը գտնելու համար, կիպրական հարցին : Քիփրիանուի այցելութիւնը վերջացած է ճաշով մը զոր վարչապետ Փափանտրէու տուած է Կիպրոսի Արտաքին նախարարին ի պատիւ : Ներկայ եղած է նաեւ Կիպրոսի ելմտական նախարարը, որ Աթէնք կը մնայ Քիփրիանուի մեկնումէն ետք, տնտեսական օգնութիւն մը ստանալու համար, երկրագործական ապրանքներու ձեւին տակ :

× Քիփրիանու Լոնտոն անցած է ուր պիտի տեսնուի բրիտանացի ղեկավարներու հետ, Նիւ Եորք մեկնելէ առաջ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արդարութեան նախարարը վաւերացնել տուաւ Նախարարաց Խորհուրդին կողմէ, օրինագիծ մը որ կը վերաբերի ամուսնացած կիներու իրաւունքներուն յաւելման : Ցարդ գոյութիւն ունէին ամուսնական երեք ձեւեր որոնցմէ առաջինը՝ ինչքերու ամբողջական միակցումը (քոմիւնոթէ տէ պիէն) կը ջնջուի : Կը մնան երկու միւս ձեւերը՝ ամբողջական բաժանում (սեփարասիոն տէ պիէն) եւ «ստացուածքներու սահմանափակուած միակցում» (քոմիւնոթէ ռէտիւիթ օ զ՚աքէ) որ ամէնէն ընդհանրականը կը դառնայ : Այս ձեւով իւրաքանչիւրը տէր է ամուսնութենէ առաջ իր ունեցածին իսկ ամուսնութենէն ետք կը պատկանի երկուքին հաւասարապէս : Նոր օրէնքը թոյլ պիտի տայ նաեւ որ երկու տարի ամուսնութենէ ետք, այր եւ կին փոխեն ռեժիմը, եթէ փափաքին (ցարդ վերջնական էր): Ասկէ զատ ամուսնացած կինը պիտի կարենայ ազատօրէն ընել իր ուզած արհեստը, դրամատան մէջ կրնայ հաշիւ ունենալ առանց ամուսնոյն արտօնութեան, ազատ է ուզած կրթութիւնը տալու զաւակներուն եւն. :

ՆԱՑԻԱԿԱՆ ՈՃԻՐՆԵՐՈՒ ժամանցումի հարցը քննուեցաւ գերման խորհրդարանին կողմէ : Սպառնալիքի զանազան նամակներ ստացած են երեսփոխանները : Գերման իրաւական օրէնքին համաձայն բոլոր տեսակի ոճիրներու հետապնդումը կը դադրի քանի տարի ետք: Երեսփոխանները միջին ճամբայ մը գտան, յանձնախումբի մը յանձնելով բանաձեւի մը պատրաստութիւնը, որ առանց դէմ երթալու գերման օրէնքին, ձեւ մը գտնէ երկարաձգելու համար ոճրագործներու հետապնդումը :

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ պիտի աւելցնեն Եգիպտոսի եղած օժանդակութիւնը :

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը երեսփ. ժողովին առջեւ յայտարարեց թէ Անգլիա իրեն կը վերապահէ 1964ի անգլօ-գերմանական համաձայնագիրը դադրեցնելու իրաւունքը (կը վերաբերի Հռենոսի բրիտանական զօրքին պահպանման) եթէ տարակարծութիւնը մնայ Պոնի եւ Լոնտոնի միջեւ :

ԿՈՉ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Մենք, Հոգեւոր Պետերս Հայ Առաքելական, Կաթողիկէ եւ Աւետարանական համայնքներու, հոգեկան մխիթարութեան սրտալից զգացումներով կ՚ուղղենք մեր խօսքը մեր սիրեցեալ եւ պատուական Հայ ժողովուրդին Ապրիլեան Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակի համազգային տօնակատարութեան առթիւ :

Որոշած ենք, Յիսնամեակի այս տարուան ընթացքին, Հայ Ազգին Մէկուկէս միլիոն զոհերուն անմոռանալի յիշատակը պանծացնել եւ ոգեկոչել միասնական ոգիով եւ համահայկական տարողութեամբ :

Յառաջիկայ Ապրիլ 24ին, Պէյրութի մէջ, մեր ժողովուրդի ամբողջական մասնակցութեամբը պիտի կատարուի յիշատակի ոգեկոչման փառաշուք հանդիսութիւնը մեր սիրելի նահատակներուն, որուն իրենց բաժինը պիտի բերեն մեր հոգեւոր բոլոր զաւակները առանց դաւանական եւ առանց կուսակցական խտրութեան :

Մենք կը հաւատանք, որ մեր նահատակներուն յիշատակը արժանավայել շուքով կը փառաւորուի երբ եղբայրական սիրոյ ոգիով, ներդաշնակ եւ համերաշխ գործակցութեամբ եւ միութեան ազնիւ զգացումներով կը համախմբուին հայ ժողովուրդին բոլոր զաւակները եւ իբրեւ մէկ մարմին իրենց մէջ կը վերանորոգեն նահատակներու սուրբ արիւնով նուիրականացած հաւատարմութիւնը քրիստոնէական հաւատքին եւ հայ հայրենիքին հանդէպ եւ ազատութեան ու արդարութեան սրբազան սկզբունքներուն նկատմամբ : Մենք եւս պէտք է քալենք հաւատարմութեան նոյն ճամբով, որ հայ ժողովուրդին հարազատ ճամբան է. ու պէտք է քալենք կողք կողքի, ձեռք ձեռքի եւ սիրտ սրտի :

Այսու կոչ կ՚ուղղենք մեր բոլոր զաւակներուն անխտիր որ ի սփիւռս աշխարհի, առաջնորդուիլ նոյն ոգիով եւ համահայկական ու եղբայրական այս հասկացողութեամբ կազմակերպել Ապրիլեան նահատակաց յիշատակի հանդիսութիւնները եւ անգամ մը եւս ցոյց տալ աշխարհին, որ հայ ժողովուրդը միասիրտ է եւ միակամ եւ ամուր կառչած կը մնայ իր միասնութեան սկզբունքին եւ կ՚ուզէ հաւատարմօրէն շարունակել իր ճամբան .— ծառայել Աստուծոյ եւ ծառայել մարդկութեան :

Ապրիլեան Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակին առթիւ, յարգանքի որպէս անդրանիկ եւ անմիջական արտայայտութիւն, Ապրիլ ամիսը կը հռչակենք Յիշատակի ամիս, եւ կը հրաւիրենք հաւատացեալ համայն հայ ժողովուրդը, որ այդ նուիրական ամսուան ընթացքին դադրեցնէ բոլոր տեսակի հրապարակային խրախճանքները եւ իր զգացումներուն ու մտածումներուն սլաքը սեւեռած պահէ Ապրիլեան Նահատակներու օրհնեալ յիշատակին՝ զայն միշտ բարձր եւ մաքուր պահելու նախանձախնդրութեամբ :

Կ՚աղօթենք ի բոլոր սրտէ որ Աստուած հայրն մերոց պահէ ու պահպանէ վերածնած հայ ժողովուրդը ի խնամս մարդասիրութեան իւրոյ եւ ամէնուն պարգեւէ քաջառողջ եւ երջանկալից երկար կեանք՝ լի բարօրութեամբ եւ աստուածային օրհնութեամբ :

Շնորհք, Սէր եւ Խաղաղութիւն եղիցին ընդ ձեզ ընդ ամենեսեան . Ամէն :

ՎԵՐ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Փ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ
(Նախագահ Մերձ. Արեւելքի Հայ Աւետարանական Միութեան)
ԻԳՆԱՏԻՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԺԶ. ԲԱԹԱՆԵԱՆ
(Կաթ. - Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ)
ԽՈՐԷՆ Ա.
(Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ)
Պէյրութ, 6 Մարտ, 1965

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

(1886 - 1965)

ԽՄԲ.— Ահարոնի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Յառաջ կը հրատարակէ այս յօդուածները, ըսելու համար բանաստեղծին բերնով. «Գիտցէ՛ք որ դեռ կենդանի եմ»:

Մեկնեցաւ այս աշխարհէն հեզահամբոյր եւ բարի Ահարոնը: 1965 Յունուար 31ին, Կիրակի գիշեր մը, օտար հիւանդանոցի մը մէջ, Փարիզի գիշերային թախծոտ լոյսերու ցոլքերուն նման մարեցաւ:

Հարկ չկայ Տատուրեան մականունը տալու, նա միայն Ահարոն էր, ամփոփուած անծանօթ երազներու մէջ: Աշխարհին մէջն էր, աշխարհէն դուրս կ'ապրէր, առանց ընտանիքի, առանց սիրոյ: Կ'ուզէր սիրել ու սիրուիլ, եւ անկարող էր սիրելու: Բանաստեղծ էր իր ներքին վիշտն երգելու համար եւ ինքզինքը կը կոչէր. Փեսայ վիշտի:

Կ'ըսեն թէ սրտի ցաւով մեռաւ, լացաւ աշխարհին, լացաւ ինքն իր վրան. զինքը ճանչցան եւ չըմբռնեցին թէ այդ բարձր, լեցուն մարմնին մէջ փափուկ սիրտ մը կար, հեզ հոգի մը, որ քերթուածներով, բարեկամութեամբ սէր եւ գնահատում կ'ակնկալէր:

Ծնած էր Օվաճըգ գիւղը (Իզմիտի շրջան) եւ պատանութիւնն անցուցած էր Պոլիս, յաճախելով Վենետիկի Մխիթարեան վարժարանը (Գատըգիւղ): Դ. Վարուժանի նման նուիրուեցաւ գրականութեան, կարդաց դասական հեղինակները, իր միտքը զարգացուց գրաբարեան հեղինակներու երկերով. ապրեցաւ Ալիշանի շունչին տակ:

Երբ Վենետիկ հասաւ Մուրատ-Ռափայէլեան մտնելու (1907 - 1909), արդէն հասակն առած, իր առջեւ բաց գտաւ վենետիկեան հորիզոնին գեղեցկութիւնը: Երեք տարի միայն գրականութիւն, հայերէն եւ Հայոց պատմութիւն սորվեցաւ:

Քալեց Դ. Վարուժանի հետքերուն վրայէն. ինքն ալ ենթարկուեցաւ Մխիթարեան դասական դպրոցին, բայց ոչ Հեթանոս երգեր, «Ցեղին սիրտը» կամ «Սարսուռներ» ընտրեց իրեն բանաստեղծութեան նիւթ, այլ արդիական կեանքը, մարդկայինը. սէրը եւ մանաւանդ խաչուած սէրը որ խորքը կազմեց իր ամբողջ քերթուածներուն:

Վենետիկէն դարձաւ Պոլիս, մտաւ գրական ասպարէզին մէջ, իր քերթուածները յայտնութիւն եղան, կուռ եւ ուժանկարօր էին, մտքին կը խօսէին, խորհիլ կուտային եւ քիչեր կրնային իջնել անոր մտածութիւններուն խորը:

Քեմալական շարժումներուն պատճառով՝ 1922ին լքեց յաւիտենապէս Վոսփորի ափերը, եւ բախտն ունեցաւ բազմաթիւ հայ ուսանողներու հետ Փրակայի համալսարանը մտնել, երբ Մազարիք նախագահը, ազդուած Հայութեան տառապանքներէն, շուրջ 75 հայ ուսանողներ ձրի կ'որդեգրէր իր երկրին մէջ:

Ահարոն աւարտեց համալսարանը եւ ապա անցաւ Ֆրանսա. հոն պիտի մնար իր ամբողջ կեանքով, Փարիզ, Մարսէյլ, մանաւանդ Փարիզ:

Հոն էր որ զինքը ճանչցայ եւ մտերմացանք. յիշեց իր Մխիթարեան դասախօսները, Վենետիկն իր կոնտոլներով, Ս. Ղազարն, աննման Ս. Ղազարը: Սաէպ Թէնսի կ'երթայի ուր կը պաշտօնավարէր Դպրոցասէր Տիկնանց քով: Կը կարդայինք իր նոր հեղինակած քերթուածները: Անգամ մը տարաւ զիս իր սենեակը, ամուրի եւ պոհեմ (բոշայ) մարդու մը սենեակը, կազի օճախը մէկ կողմ, փոշիներու տակ գիրքեր, միւս կողմը անկողինը խառնակ եւ բաց, փոքրիկ սենեակ մը, աւելի խառնակ քան Յովհաննէս Շիրազի սենեակն Երեւանի մէջ: Մաշած աթոռի մը վրայ նստեցուց զիս եւ կարդաց իր խոնարհները քերթուածաշարքը, դեռ չէր տպուած, խորասուզուած էր, իր խոնարհ հոգին կը խօսէր այդ նուագներուն մէջ: Ուզեց բացատրել. հարկ չկայ, ըսի. այնքան հոգիով կը կարդաս որ միթին իմաստներն ալ հասկնալի կը դառնան:

— Ի՞նչ է տպաւորութիւնդ, հարցուց անձկութեամբ:

— Միւս քերթուածներուդ մէջ նուաղրանդ բամբիռ է. ասոնց մէջ քնար է, պատասխանեցի:

— Ինծի կ'ըսեն թէ մութ ես, անհասկնալի ես, ըսաւ զանգատի շեշտով:

— Նարեկացին ալ մութ է, ըսի, սակայն գլուխ գործոց է. դուն բարձր դասակարգի բանաստեղծ ես, որոնք գիտեն խորասուզուիլ եւ ճաշակել հարուստ հանդերձանքի տակ թաքուն խոր մտածութիւններդ, սէրդ ու վիշտդ:

Մեր յաճախակի հանդիպումներուն, հաճոյք կը զգար որ իր ստեղծագործութիւններուն վրայ խօսէինք: Ամէնէն լաւ ժամերը Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի պարտէզներուն մէջ կ'անցընէինք:

Աւետիք Իսահակեանն ալ ամէն շաբաթ կէսօր հիւր էր վարժարանին, մինչեւ Երկուշաբթի կէսօր:

— Վանք կը քաշուիմ, կ'ըսէր, եւ այն հսկայ սօսիները ո՜րքան հաճելի զրոյցներ լսած են մէկ կամ միւս քերթողէն: Իսահակեանը զուարթախօս եւ քիչ մը թօթով, Ահարոն՝ անոյշ եւ ծուռ նայուածքով, միշտ երազային:

Ահարոնը պէտք է համարել Մխիթարեան դասական բանաստեղծութեան վերջին ներկայացուցիչը, շարունակող Դ. Վարուժանի թռիչքներուն, տարբեր նիւթերով, տարբեր խառնուածքով եւ ներշնչումով, բայց նոյն կուռ եւ յղկուած հայերէնով որ դրոշմէ է Մուրատ-Ռափայէլեանի քերթողներուն:

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՀԱՐՈՆ

Ա.

ԽՄԲ.— Այս յօդուածը գրուած է Ահարոնի երկրորդ գիրքին հրատարակութեան առթիւ, Մագաղաթներէն ետք՝ Պոհեմականք,— այս է որ կը կոչուի երկրորդ Ահարոն:

Մագաղաթներուն մէջ ընդհանրապէս մեր ժամանակը կ'անցընենք Սիոնի վրայ, Հրէական Եհովային սաստերուն եւ անժպիտ հրամաններուն մօտ: Արուեստով եւ զգացումներով այնքան պիրկ կոճկուած Ահարոնը յանկարծ «Պոհեմականքին» մէջ կը գտնենք աւելի համարձակ, աւելի անսեթեւեթ: Ինչ —«Մագաղաթ»ներուն մէջ ծայրայեղ բանաւորը «Պոհեմականք»ին մէջ կը դառնայ կ'ըլլայ աւելի բնական, զուտ հոգեւորը կը պայծառանայ մարմինով, եւ միտքով թէկուզ դոյզն ինչ մոլորեալը սիրտին քմայքով կ'արխանայ, եւ աւելի ճշմարիտ, աւելի մարդացած դուրս կուգայ Պոհեմականքին մէջ:

Ինչ որ ըսէք, ինչ որ ըսէ նոյնիսկ ինք, այս եղաւ իմ նախընծայ տպաւորութիւնս «Պոհեմականք»ին հմայքին տակ: Չէ՞ որ ամէն բանաստեղծութիւն տեսակ մը կախարդանք է, քանի որ ան կը ներկայանայ տարբեր լեզուով, տարբեր բացատրութիւններով, տարբեր ճամբաներով խսկ: Ահա կենդանի օրինակը մեր երկրորդ Ահարոնը: Ո՞ւր է, ըսի ինքնիրենս, այն տեսակ մը դեղեւկոտ պատանին, որ «Մագաղաթ»ներուն մէջ հատընտիր բառերու խուրձերուն ետեւ կը պահուըտէր, ո՞ւր է ան, բերանը մինչեւ վերջը կաթ կը հոտէր, անմեղութեան անպարեգօտ մերկութեամբ պարածածուկ, ո՞ւր է այն Ահարոնը, որ Սիոնի կայծակներուն յարատեւ կասկածին տակ՝ լերան ստորոտը հանդերձ ամփոփած Մովսէսին կը սպասէր: Հիմա, «Պոհեմականք»ին մէջ խնդիրը փոխուած է: Այո, ըսի եւ կը կրկնեմ, արուեստը նոյն, լարերը ամփոփող ջութակին փորը նոյն, բայց ձայնը, ձայնին ելեւէջը, Պառնասէն փչող փոթորիկին կշռոյթը ոչ նոյն արուեստակութիւնը ունի, ոչ ալ զգացումներուն երգը նոյն ամանակը: Ըսած կ'ըլլանք ուրեմն — աւելի բնական, աւելի մարդ, քանի որ (տես «Պոհեմականք»ը դուն ալ, ընթերցող) աւելի ուսանող է, աւելի մօտէն կը քերէ այն տարիներուն, ուր մարդ աւելի ինքն է, ուր մարդ տակաւին անճեռագործ չապիկը կը հագնի, ուր դեռ մարդկային բնիկ ճշմարտութիւնը արուեստակուած համեմներով իր համուէն չէ կորսնցուցած, եւ ամօթի տարապայման վերապահումը չէ փոխած բնութիւնը մարդուն, հրեշտակի չէ փոխարկած զայն, որ երկրակոխ էութիւն է համակ, ծնունդ արտի, արօտի սրբութիւններու ծաղիկի պէս ինքնեկ մերկութեամբ աստղի պէս անյեղլի ճակատով, օտարին գիրքերը տակաւին չէն այլայլած իր գիրքը, մայրենի ու հայրենի գիրկին գիրքը, ուր կմիքը ժպտելով կ'ուտէ յետոյքին վրայ, եւ բնաւ անհ կան չըլլար հայրիկին ու մայրիկին փումը ամէնէն դիւրազգած եղունգին վրայ: Զարաճճի է մարդ, մէկ խօսքով:

Իրաւ, տառերու մէջ ամփոփուած հիմա այդ բնականութիւնը, զոր Ահա րոն կը ջանայ ներկային ոյժ ու անհ շարժումներուն մէջ արուեստակել, բայ վերջապէս, այնպէս մը ըրած է որ քաշուած բոլորովին, ու սպառնիլի ան տիական համարձակութիւնը ընդուն է ամօթը որ, Միլտոնի բասծին պէս մարդկային անմեղութիւնը աղմկեց, երջանկութիւնը տարաւ կապկպեց ժլ ու կեղծօրէն պարկեշտ մարդոց վար մակին ծայրը:

Եւ արդէն, «Պոհեմականք»ին մէ գիտէ՞ք, թէ ուր ենք: Եհէ՜ ... գլխ ւորաբար Փրակա ենք, Ահարոնին խա ւարծի երիտասարդութեան ափին վրայ ուր անոր բնականէն քիչ մը խեռ թաքթաքուր քմայքը, անժպիտ բա սով խսկ գերզգայուն, կը ճգնի խաղ խաղալ մօտակայ հուրիներու հետ, րոնք, միամիտ բայց ամենահնար, ել Արեւելքի մէկ տղան ընտելացնելու Ար մուտքի մեծ փառքին որ կը կոչ Սէր ...:

Գտանք, ուրեմն, «Պոհեմականք»ի գաղտնիքը, գտանք Մագաղաթներ մէջ տեղ տեղ արդէն ցոլացիկ շողա յեռ խուցին բանալին: Հէք Ահարոն, քան բռնեց զինքը «Մագաղաթ»ներ մէջ, որպէսզի վանականին բնական թիւնը ծածկող, առականող քուրձը կր նակէն չհանէ, բայց, ահա, միւս բոլո րին պէս, որոնք միեւնոյն կոչումին միեւնոյն մարզանքին ծպտուած հերո ներն են, չկրցաւ մինչեւ վերջ սուրբ ձեւանալ, եւ, տես, ահա Փրա կայի Համալսարանին բակին մէջ Ահարոնը կը ճչուի, երամին մէջ նոնց՝ որոնք Պոհեմական, Գնչուակ իրենց հմայքը, թուղ ու մաւտ զոյն րով, մեր մանկութեան յաճախ կը պտ ցընէին Արեւելքի մէջ: Ուրեմն ա ծանրոցը կախուած է Ահարոնին վիզէ Մագաղաթներուն մէջ ինչէր ըրաւ ա պարանոցով հեռանելու համար Պոհե լուծը, ընդվզեցաւ, բայց, շատ չանց ահա ինքն ալ, ուրիշներու նման, յանփ թերս կը խաղայ իրեն հասակակից կա պիդոնին առջեւ, որ իր կապարճին նետերը անոր վրայ կ'արձակէ, վիրաւոր ձգելու համար զայն Ահարո եան ուխտին ու կոչումին հեռե պարտաւածներուն նմանողութեամբ:

Կրկին քանեակներէն հատիկ մը, գարիտի պէս յեռուած նուներէն կար թուշ մը միայն, քանի որ, ո՛հ, ո՛ր դժուար է սա անզգած ու ամօթա

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Գիւղի ցորեկ:

Նեղութիւն մը կը մաղուի՝ ինչպէս փոշի: Պատուհանները խափանուած արեւին դէմ: Մանկամարդներ շեմերուն վրայ զուլպայ կը հիւսեն: Գամբռ մը՝ լեզուն թիզ մը կախած՝ կը մրափէ ծերուկի մը քով՝ որ բիրը գիրկը, գլուխը ուսին ինկած՝ թմբիրի մը մէջ կզակը կը շարժէ: Լաճ մը՝ փողոցէն հոսող ջուրին հետ կը խաղայ, ուրկէ կատու մը իր ծարաւը կը ջնջէ: Ցածուկ լուսամուտներու առջեւ թաղարի ծաղիկներ իրենց տապահար գլուխը կը կախեն:

Զանձրոյթի մթնոլորտին մէջ զարմանքի, հետաքրքրութեան, հիացումի եւ նախանձի կոչեր կը բարձրանան յանկարծ, շրթունքէ շրթունք, դռնէ դուռ, պատուհանէ պատուհան ոստայն հիւսելով:

— Զարմուկը եկեր է ...

—- Զարմուկ քուրիկը եկեր է ...

Զարմուկը — Զարմուհին — Պոլիսէն կուգար ուր ծառայելու գացած էր: Քանի մը ամսուան մէջ ալ ան շատ իսկ քաղքենի եղած էր իր գիւղին, իր թաղին համար: Իր տպածոյէ զունազեղ շալվարին տեղ՝ զոր արդէն հոս թողած էր, մէջքէն ի վար կը բոլորուէր մոխրագոյն լաւ շրջազգեստ մը՝ վերջին նորոյթի համաձայն նեղ: Կիսաբուրդ կերպասէ վըրանոց մը, որ կը դրկէր իր ձեւաւոր իրանը: Մազերը աւելի լաւ յարդարուած էին եւ դէմքը քիչ մը քսուած:

Տարեցները հոգածութիւնով կը մօտենային իրեն, տարեկիցները տեսակ մը նախանձով, աղջիկները հետաքրքրութիւնով եւ պզտիկները զուրգուրանքով ու հիացումով: Հիմա դեռ իր տունը չհասած, շրջապատուած էր ամէնքէն: Հարցուփորձերու ելեւէջին մէջ ան կեցած էր ինքնավստահ, զոհ եւ քիչ մըն ալ անզգալի անտարբերութիւնով, ու խայտանքով կը պատմէր Պոլսոյ կեանքը, հարուստ ու ամայի տան մը մէջ իր հանգիստ կեցուածը, տէրերուն ազնուութիւնը, իր կարօտը գիւղին ու գիւղացիներուն համար, չահած դրամը եւ շատ մը գնումները: Յոխորտանքով կը ցուցնէր ամէնուն՝ մեծադիր լուսանկարը իր եւ իր զաւկին, որուն երեք հատը երեք մէջիտի պատրաստել տուած էր Բերայի ծանօթ լուսանկարչատունի մը: Եւ մինչ լուսանկարը տունէ տուն կը ճամբորդէր՝ մերթ հիացման եւ մերթ ծիծաղի ու արգահատանքի խօսքերու միջեւ, ինք կը չարունակէր վայելել իր ընկերներուն մտերմական անէծքներն ու ձեռքի կատակները:

Թաղին մէջ օրուան իրողութիւնն էր այս վերադարձը, որովհետեւ Զարմուհին ամէնէն գեղեցիկ եւ սիրուն աղջիկներէն մէկն էր այդ թաղին, երեք տարուան հարս՝ որ ամուսինին օգնելու համար՝ թողած էր նորածինը եւ օտար դուռներ ափ առած:

Ոմանք կասկածով կը նայէին այս արդուզարդին եւ նորազարթ պչրանքին վրայ, ուրիշներ միամտութիւնով: Իսկ իր խիստ մտերիմները, հետաքրքիր շատ մը բաներու, հիմա երբ եռուզեռը քաշուած էր, նստած էին պատուհանի մը տակ, ուր վարդենի մը իր թերթերուն պոռթկումը կը դնէր, եւ կը ջանային խոստովանցնել զայն թէ իր անձնականութեան եւ թէ աշխատած տան սրսկապանին մասին ...:

Ասոնք անոնք էին՝ որ կամ նոյն շրջանէն անցած՝ իրենց փորձառութիւններուն կրկնուած ըլլալուն մասին հետաքրքիր էին, կամ համոզուած թէ մօտաւոր բախտը նոյնը պիտի վճռէ իրենց համար՝ փորձառութիւն կը հաւաքէին, կամ անհոգ չարաճճիներ՝ որոնք կ'ուզէին իրենց գիւղական մտքովը ծիծաղիլ քաղքենի դայթակղութիւններու վրայ:

Վերադարձողը կը խօսէր, անձանձրոյթ կը խօսէր ամէն բանի վրայ, թեւը պըչրանքով մը տարածած պատուհանէն դուրս, վարդենիին վրայ, ուր ձեռքովը կը խաղար կարմիր, դեղարաց վարդի մը հետ:

Միամիտ մանկունակ բախտ, — բախտը այս աղջկան — որ փուշերովը խայթեր տակաւին անոր մատները ...

×

Զարմուկ քանի մը օրուան «հրամանով» եկած էր ու պիտի դառնար:

Եւ ահա կը դառնար ...

Հրաժեշտի առտուն, երբ դարձեալ հ ւաքուեր էին նոյն մտերիմներուն դր առջեւ, հով մը սարսեց վարդենիին ճի ղերը, եւ այն վարդը որուն հետ խաղ ցած էր աղջիկը երկու օր առաջ՝ ցր ցրիւ թափեցաւ վար իր գլխուն ...

Ան ժպտեցաւ այս վարդային սրսկ մէն եւ հեռացաւ՝ վարդաժպիտ ...

Հէք աղջիկ, դուն դարձեալ կ'երթ քաղաք, ուրկէ եկած էիր, գիւղի տա որ բացուեցար քաղաքի թոհ ու բ մէջ, ինչպէս վարդը յորդ՝ բացուած արեւին տակ: Դուն կ'երթաս, բայց ա եօք, յանկարծական հով մը ինչպէս թերթատեց այդ վարդը, պիտի՞ չթեր տէ, պիտի՞ չթափէ ու փողոց ձգէ քու անխարդախութեանդ, պարզութեա նդ թերթերը, եւ պիտի՞ չգտնուի մէ որ այդ թարմագեղ սրսկումէն հաճո ցած՝ ժպտի՝ ինչպէս դուն ժպտեցար վարդի թերթերուն տակ, առանց խոր լու որ վերը ճիւղը, ծաղիկին բոյնը՝ ժակը դատարկ ու աւեր կը մնայ, ամուլ եւ կորսուած ...:

1911 ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲ

ՌՈՍՈՒՑԻՉԻՍ՝ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԱՀԱՐՈՆԻ

Կ'ուզեմ յաւէտ ողբացեալ ուսուցիչիս Ահարոն Տատուրեանի «կենդանի» յիշատակին նուիրել այս քանի մը տողերը ։

Աւելի քան երեք տասնեակ տարիներ են անցեր այն օրերէն ի վեր, երբ մենք տակաւին փոքրիկ աղջիկներ, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի դրասեղաններուն առջեւ նստած՝ ճշմարիտ Հայու հարազատ դաստիարակութիւն կը ստանայինք, ունենալով մեզի իբրեւ դաստիարակ ուսուցիչներ փայլուն մտաւորականներու փաղանգ մը, ամէնքն ալ մեզմէ յաւէտ բաժնուած արդէն ։ Անոնց վերջինը Ահարոն Տատուրեան, մեր հայերէնի եւ գրականութեան ուսուցիչը, որուն մահը կը սգանք բոլորս, իր նախկին աշակերտուհիները ։

Արդարեւ պարոն Ահարոն Տատուրեան այն բացառիկ դէմքն էր, որուն շունչին տակ, հպարտ եմ ըսելու, սորվեցայ սիրել հայ գիրն ու գրականութիւնը ։ Ամէնէն շատ սիրած պահս էր այդ պահը ։ Այսօրուան պէս տակաւին թարմ է միտքիս մէջ, — Զանգակի առաջին զարկին իսկ Պ. Ահարոն Տատուրեան մեր դասարանէն ներս կը մտնէր իրեն յատուկ բարի ժպիտով մը ։ Ամէնքս ալ կը սիրէինք զինքը, հակառակ իր մեզի տուած զանազան որակումներուն, երբեմն նոյնիսկ վիրաւորական, — յիմար, (շատ յաճախ գործածած բառը), պարապ — տակառ, անկուտ ղդում, դառն — անուշ եւայլն ։ Այս ածականները իր բերնին մէջ տեսակ մը փաղաքշական բառեր դարձած էին, այնպէս որ անոնք կ'արտասանուէին մտերմիկ եւ հայրական ։

Մասնաւորապէս աններող էր անոնց հանդէպ, որոնք գրական յայտնի դէմքերու մասին նուազ ժրաջանութիւն ցոյց կուտային, մանաւանդ այն դէմքերուն հանդէպ, որոնց համար պաշտամունքի հասած սէր մը ունէր, — Պ. Դուրեան, Մ. Մեծարենց, Վ. Տէրեան, Դ. Վարուժան, Սիամանթօ, եւայլն ։

Անոնց մասին խօսած ժամանակ այլեւս վերացած էր, ժամերով կը բացատրէր մեզի անոնց քերթուածներուն իւրաքանչիւր տողին իմաստն ու խորութիւնը, շարունակ կրկնելով. — Հոյակա՛պ, անզուգակա՛ն, աստուածայի՛ն ։ Կարծես մեր ներկայութիւնը մոռցած՝ անոնց հետ կը խօսէր այդ պահուն, նայուածքը միշտ պարապին ։ Ու յանկարծ մեզմէ մէկին ուղղելով խօսքը ։ — Դուն բան մը հասկցա՞ր, գաւակս ։ Այս «գաւակս» բառը այնչափ զգայուն եւ հայրական էր իր կողմէ մեզի ըսուած, որ մենք արհաւիրքի ծնողազուրկ որբուհիներս տեսակ մը որդիական հաճոյքով կը լսէինք այդ բառը եւ աւելի եւս յարգալիր՝ սիրով կը լեցուէինք իրեն հանդէպ ։

Երբեմն վարժարանին մէջ տեղի ունեցող տօնական հանդիսութեանց զինքը դժուարով կը տանէինք ։ Հակառակ մեր այնքան խնդրանքներուն, անկարելի կ'ըլլար քանի մը խօսք լսել իրմէ հրապարակաւ ։

— Ի՞նչ պէտք կայ, ի վերջոյ ես ճառախօս չեմ, ըսելով կը հրաժարէր ։

Օր մըն ալ, որ բնաւ պիտի չմոռնամ, կրկին հայերէնի պահն էր ու մենք անհամբեր կը սպասէինք պարոնին ։ Բոլոր ընկերուհիներով խօսք մէկ ըրած էինք, — երբ պարոնը դասարան մտնէր, միաբերան պիտի արտասանէինք իր մէկ քերթուածը, «Մատանի», այն ժամանակ տակաւին անտիպ ։ Չեմ գիտեր ուրկէ՞ ձեռք անցուցած էինք ։ Երբ զանգը հնչեց, ամէնքս ոտքի, սկսանք արտասանութիւնը երբ ներս կը մտնէր մեր դասարանէն ։

Վիշտը մատիս մատանին է ոսկեշող,
Ջոր կը կրեմ նըշանածի կարօտով,
Խորհրդաւոր աստղ, տարիքիս հետ անող,
Ուր կը փայլի սէրս արփաթել նարօտով ։

Վերջին տունը այսպէս կ'աւարտի. —

Բայց թողէ որ յիշատակով մայրենի,
Անցնիմ հըպարտ ճամբաներէն մըտերիմ,
Վիշտիս պայծառ փեսան եմ, մատըս մատնի,
Կ'աղաչեմ, մի հանէ մատէս՝ երբ մեռնիմ ։

Դրան սեմին վրայ կանգնած, պահ մը ինքնամոռաց, մտիկ ըրաւ, յետոյ քա՛հ, քա՛հ մը փրցուց սրտանց ու յատակ, յետոյ իսկոյն լրջացած՝ դարձաւ մեզի ։

— Ոչնչութիւններով ժամանակ մի անցընէք, աւելի լաւ է ձեր դասերով զբաղիք ։

Այդ օրուան մեր դասը Սիամանթոյի «Արցունքներս» քերթուածն էր, որով պիտի մասնակցէինք կազմակերպուած արտասանութեան մրցումին, որ տեղի պիտի ունենար վարժարանին մէջ բոլոր դասարաններու լաւագոյն արտասանողներուն մասնակցութեամբ ։ Միշտ պիտի յիշեմ իր այնչափ բծախնդիր թելադրութիւնները ամէն մէկ բառին, առոգանութեան, շեշտին, բութին եւ տարակէտին մասին ։

— Բառերուն վրայ պէտք է օրօրուիլ, մանաւանդ երբ կ'ըսես ։

«Ու երգիս տեղ շիթ առ շիթ, շիթ առ շիթ,
Արցունքներս էին որ ինկան վար» ։

Աչքերուդ մէջ արդէն այդ յուզումին եւ արցունքին կաթիլները պէտք է նշմարուին տալու համար բուն իսկ արտայայտութիւնը ։

Յարգելի վարպետ, երբ այսօր կը վերյիշեմ այն օրերը, երբ կ'արտասանէի «Արցունքներս», գուցէ այն ժամանակ չկրցայ դէմքիս տալ այն յուզումնալից արտայայտութիւնը, զոր կը պահանջէիք ։ Սակայն այսօր, երբ յարգանքով եւ յուզումով կը խոնարհիմ ձեր գերեզմանին վրայ, հաւատացէք որ սրտաբուխ արցունքի կաթիլներ են որ կ'իյնան աչքերէս ։

ԱԼԻՍ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ներկայիս մէջ ապրելով ընտրութիւն ընել ։ Ուրեմն, տեսէք դուք ալ, Մատաղ թեմներուն ծանրախոհ Ահարոնը ինչ նոր կրօնքի մը Թլփատութենէն կ'անցնի ։ Լման պիտի տամ հատուածը, ամբողջական նիւթի մը բոցը չընդհատելու համար. —

Աղջիկ մ'էր ան խարտիշահեր,
Գետին մօտիկ կիթառ կ'ածէր,
Վառուած՝ մրսած ձեռքիս համար ։
Կարծես պզտիկ կըրակ մ'ըլլար,

Ինչո՞ւ կ'այրէր, երգն ի՞նչ ծուխ էր՝
Առաւօտեան կամարն ի վեր,
Ջուրին մէջ ո՞վ խարոյկ վառեց,
Որ բըռաւ գե՛տը մըշտահեծ ։

Մատղաշ աղջիկն անուշադիր,
Բընութեան մէջ խորունկ թըրթիռ,
Կը նուագէ, կուլայ լըռին,
Աչքը դէմի ծաղկած լեռին ։

Կը մօտենամ, համբոյր յանկարծ
Կ'ընէ կըրակն իր բոցարծարծ .
Հըրդե՞հ է. գետը չի կըրնար
Սահիլ երթալ սարերն ի վար ։

Կըրակն ու երգն ինչո՞ւ գացին
Խորհուրդներուն մէջ այգածին
Գետը տեսայ, կաթիլ մ'էր լոկ՝
Աչքերուն մէջ կոյսին անոյշ ։

Աղջիկ մ'էր ան խարտիշահեր,
Ու կ'որոնեմ անկէ ի վեր .
Ո՛, անգամ մ'ալ գտնել ու լալ
Իր կիթառին ձայնով զուլալ ։

ԵՍԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ կ'երգէ իր գործերը, 45 թուր սալ մը (չորս երգ), դաշնակով կ'ընկերանայ Ժաքլին Պէօրլէ ։

ՓԵՏՐ. 18»Ը ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

— * —

ԼՈՆՏՈՆ, (յապաղած). — Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Նաւասարդեան»ի, Շաբաթ Փետրուար 13ին, տեղի ունեցաւ «Փետրուար 18»ի տարեդարձի տօնակատարութիւնը, Լոնտոնի Պուշ Հաուսի սրահին մէջ ։

Հանդէսը սկսաւ խրախճանքով, ապա հրամցուեցաւ ընթրիք ։ Մէջ ընդ մէջ եղան արտասանութիւններ եւ մեներգներ, արտասանեցին Մովսէս Թասլաքեան եւ Ստեփան Քըրքէչէրեան, մեներգեցին Օր. Այտա Գոլլիգա եւ Պ. Շահէն Մովսէսեան ։

Օրուան բանախօսը՝ ընկեր Գրիշ Դաւըթեան, հակիրճ խօսքերով ըրաւ «Փետրուար 18»ի պատմականը, վերլուծեց անոր խորհուրդը եւ անդրադարձաւ անոր ունեցած հետեւանքներուն՝ մեր ազգային պատմութեան մէջ ։

Յակոբ Չէրչիասհակեան, օրուան սեղանապետը, յաջողութեամբ վարեց խրախճանքի բաժինը բարձր պահելով տրամադրութիւնները ։

Առ ի քաջալերանք եւ գնահատանք Նաւասարդեանին, Տիկին Գլեմանս Մրթըրեան հարիւր սթերլինկ նուիրեց Կոմիտէութեան եւ Տիկին Կուէնթ Գասապեան՝ յիսուն սթերլինկ ։

Նաւասարդեանի կողմէ ընկեր Գ. Դաւըթեան յայտնեց կոմիտէի գնահատանքը եւ շնորհակալութիւնը յիշեալ ազնիւ տիկիններուն ։

Հանդէսը, որ սկսած էր ժամը 7.30ին, տեւեց մինչեւ առաւօտեան ժամը մէկը, շատ հաճելի մթնոլորտի մը մէջ ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Մօրը համար ամէն ինչ է տղան, մինչդեռ, անոր համար, մայրը իր կեանքի շղթային մէկ օղակն է միայն ։

ՏԻԶՐԱՑԷԼԻ

×

Ամէն բան մարդ պէտք է ինքը փորձէ, ամէն բան ինք իմանայ, դուն եթէ չսորվիս, ոչ ոք քեզի չի սորվեցներ ։

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐԳԻ

×

Մարդ որքան դառնութիւն ճաշակէ, այնքան աւելի մոլեգնաբար քաղցրին ծարաւը կը զգայ ։

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐԳԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (181)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Տոպօ ոտքի վրայ ընդունեցաւ բաժակներու հարուածները, եւ ոտքի վրայ մնալով այսպէս պատասխանեց ։

— Սիրելի արենակիցներ ։ Եթէ եղջերուի մը պէս վախկոտ ըլլայի՝ որ քանի մը շուներէն կը դողայ, սակայն երբ հարցը հայրենիքիս մասին է, կը կենամ, կը դիմադրեմ ։ Եուրիցիչի օրինակը ցոյց կուտայ մեզի թէ որքան զօրաւոր կրնայ ըլլալ ամէնէն խեղճ բերդն ալ եթէ կտրիճներ ըլլան մէջը ։ Մեր բերդը Քէօսեկէն աւելի զօրաւոր է, ու մենք ալ աւելի զօրաւոր պէտք է ըլլանք ։ Ես կը ճանչնամ Թուրք բանակը ։ Դեռ հազիւ աղուամազ բուսած էր քթիս տակը՝ երբ ներկայ գտնուած եմ Մոհաչի դաշտը, եւ տեսայ Սիւլէյմանի վայրագ զօրքը ։ Հաւատացէք ինծի, որ այդ քսանութը հազար Հունգարացիները պիտի կարենային ոտքի տակ ջախջախել այդ հարիւր հազար խառնիճաղանճը, եթէ մէկ հոգի գտնուէր որ պատերազմը կառավարել գիտնար ։ Հոն ոչ ոք առաջնորդեց, ոչ ոք կազմակերպեց ։ Գունդերը ոչ թէ թշնամիին դիրքերուն համաձայն պարզուեցան, այլ ինչպէս որ բախտը բերաւ ։ Խեղճ Թոմորի, օրհնեալ ըլլայ իր յիշատակը, քաջ մարդ էր բայց առաջնորդ ըլլալու համար չէր ծնած ։ Կը կարծէր թէ առաջնորդ ըլլալու գիտութիւնը այդ մէկ Ետեւէս բառին մէջ կը կայանար ։ Ան, ուրեմն, աղօթք մը ըրաւ, ապա անգամ մը հայհոյեց ու գոչեց . Ետեւէս ։ Ու մեր զօրքը մրրիկի մը նման խոյացաւ թշնամիի մէջքին ։ Թուրքերը սագերու երամի մը նման ցրուեցան մեր առջեւէն ։ Իսկ մենք կ'արշաւէինք կուրօրէն, հրաթեւ երիվարներով, հունգարական հին կրակով՝ թնդանօթներու դէմ ։ Անշուշտ թնդանօթներու շղթայուած գնդակները ըրին ինչ որ մարդկային ուժը չկրցաւ ընել ։ 28 հազարէն չորս հազար հոգի միայն մնացինք ողջ ։ Բայց այդ ահաւոր աղէտէն երկու մեծ դասեր կրնանք առնել ։ Առաջին՝ թէ թրքական բանակը քաջերու բազմութիւն մը չէ, այլ ամէն տեսակ խառնիճաղանճ ամբոխ ։ Ժողովուած ամէն տեսակ մարդ ու կենդանի, որպէսզի բազմութեամբ հաւու սիրտ ունեցողները վախցնեն ։ Երկրորդ դասը՝ թէ Հունգարացին որքան ալ քիչ ըլլայ կրնայ շփոթեցնել Թուրքերը եւ յաղթել անոնց, եթէ քաջութեան հետ խելքն ալ գործածէ իբր վահան ։

Սեղանի շուրջ նստողները լարուած մըտիկ կ'ընէին հրամանատարի խօսքերուն ։ Տոպօ շարունակեց ։

— Մեր պարագային մէջ խելքը կը թելադրէ որ ոտքերնիս կապարէ ըլլայ, մինչեւ որ թագաւորին բանակը հասնի ։ Թուրքերը պիտի հարուածեն, պիտի աւերեն, գուցէ տապալեն ալ պարիսպները, որ մինչեւ ժամանակ մը պիտի կարենան մեզ պաշտպանել ։ Բայց այն ատեն մենք պէտք է առաջ գանք ։ Ու ինչպէս որ պարիսպները մեզ կը պաշտպանեն՝ մենք ալ պարիսպները պէտք է պաշտպանենք ։ Պարիսպին վրայ յարձակող թշնամին, ամէն ծակին մէջ մեզի պիտի հանդիպի ։ Պիտի չթողունք որ հայրենիքին ճակատագիրը մեր ձեռքէն խլեն, երբեք ։

— Երբեք, ոչ, ոչ, երբեք պիտի չթողունք, — գոչեցին ամէնքը ոտքի ցատկելով ։

— Շնորհակալ եմ ամէնուդ, որ եկաք, — շարունակեց Տոպօ ։ Շնորհակալ եմ ձեզի որ ձեր սուրերն ու սրտերը բերիք հայրենիքի պաշտպանութեան համար ։ Անսասան վստահութիւն մը կը զգամ ներսէս թէ Աստուած դէպի Էկէր երկարելով ձեռքը, պիտի ըսէ հեթանոս ծովուն, մինչեւ հոս, եւ ոչ աւելի ։ Այս զգացումը զօրացնէ ձեզ ալ, ու այն ատեն վստահ եմ թէ նոյն այս տեղը ուրախութեամբ պիտի կարենանք կատարել յաղթանակի խնջոյքն ալ ։

— Ամէն, — գոչեցին ամէն կողմէն, ու շառաչեցին արծաթէ ու անագէ բաժակները ։

Տոպոյէն վերջ Փեթէօ ոտքի ելաւ, այդ աշխոյժ գնդապետը ։

Աջ ու ձախ քաշեց վիզը, պեխը ոլորեց, գաւաթին մէջ նայելով ժպտեցաւ անգամ մը, ապա նորէն լրջացաւ ։ Ու վերջապէս խօսիլ սկսաւ ։

— Տիար Մեքչէի վստահութիւնը դրած է Տոպոյի եւ Պոռնեմիսսայի վրայ ։ Իսկ ասոնք, մեր ու պարիսպներուն վրայ ։ Լաւ ուրեմն, ես ալ պիտի ըսեմ թէ ի՞նչ բանի վրայ դրած եմ վստահութիւնս ։

— Լսենք, լսենք ։

— Այս տարի քանի մը զօրաւոր բերդեր ալ ինկան . Թեմեշվար ու Սոլնոք ։

— Հապա Վեսփրե՞մ ։

— Վեսփրեմի մէջ մարդ չկար ։ Ինչո՞ւ ինկան ուրեմն այդ երկու զօրաւոր բերդերը ։ Ժամանակները անցնելով պիտի ըսեն թէ ինկան՝ որովհետեւ Թուրքերը աւելի զօրաւոր էին ։ Մինչդեռ այնպէս չէ ։ Անոր համար ինկան՝ որովհետեւ Թեմեշվարը սպանիացի վարձկաններ կը պաշտպանէին . Սոլնոքը՝ Սպանիացիներ, Չեխեր եւ Գերմանացիներ ։ Հիմա ուրեմն ըսեմ ձեզի թէ ինչ բանի վրայ դրած եմ վստահութիւնս ։

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Այրի Տիկին Ե. Օհաննեան, Տէր եւ Տիկ. Գ. Օհաննեան եւ զաւակը, Տոքթ. Տ. Օհաննեան, Տիկ. Վ. Ամատունի, Տիկ. Ա. Ազարեան եւ զաւակները, Պալասանեան ընտանիքը խորունկ ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ Մարտ 11ին, Հինգշաբթի առաւօտ, 74 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի (15 Մարտ) ժամը 10.45ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն Թ'Ուէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Բացման հանդէսին առթիւ

ստացուած նուէրներ

Բ. ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. կոմիտէէն	1000
Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. կոմիտէէն	500
Պ. Կարապետ Յակոբեան	500
Ընկեր մը (Մինիխէն)	150
Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի ենթակոմիտէէն	100
ընկ. Արշաւիր Յովսէփեանէ (Պէյրութէն) 20 տոլար	
Պ. Քէշիշեանէ	100
Սեմիզճեան - Աւետիսեանէ	100
Ֆ. Կապ. Խաչի Իսիի մաս.էն	50
Հ. Յովսէփ վրդ. Լեւոնեանէ	50
Պ. Թէրզեանէ	50
Պ. Մելքոն Պետրոսեանէ (Անթոնի)	50
Պ. Մեսրոպ Տէր-Գրիգորեանէ	50
Պ. Սրապեանէ	20
Պ. Վարդավառ Գամպէրեանէ (Թանգարան այցելութեան առթիւ)	20
Ոմն (Կրընոպլէն) նոյն առթիւ	10

×

Պ. Գէորգ Նիկողոսեանի (Առնուվիլ) մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Հայ Մշակոյթի Տան կը նուիրեն՝ Տիկին Մարի Շիրինեան եւ զաւակները 40 Ֆր., Տիկին Անիսէ Սարաֆեան, Տէր եւ Տիկ. Կար. Սարաֆեան եւ Տիկին Սիրանոյշ Թուֆանեան տասնական, Տէր եւ Տիկին Ն. Նիկողոսեան, Օննիկ Թուֆանեան եւ Գէորգ Թուֆանեան քսանական, Տիկին Աղնիւ Նիկողոսեան 30, Տիկին Անթառամ Սարաֆեան եւ Տիկին Եղիա Թորգոմեան՝ հինգական ֆր.: Գումար 170 ֆրանք:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի Օգն. կայանին կը նուիրեն — Տէր եւ Տիկին Գ. Ճիէր-ճեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Տապագեան եւ Տիկին Մարիամ Այվազեան հարիւրական ֆրանք, Գալփաքեան ընտանիք, Տիկին Սապունճեան, Պ. Հ. Գրըրքճեան (Վէրտէօն), Պ. Կ. Ասլանեան (Պուլօնեը սիւր Մէր), Տիկ. Ծատուրօֆ, Ֆրէնկեան հաստատութիւն 50անական, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլեան, Զէրքէզեան ընտանիք, Պ. Ա. Մինասեան (Քուրպըվուա), Պ. Ա. Սիմսարեան երեսունական, Պ. Դ. Ճիզմէճեան, Պ. Պէքեան, Տիկին Գանժունցէֆ, Պ. Ե. Սարգիսեան: Պ. Ալիքսանեան (Անիէր), Պ. Շ. Կիւմիւշեան (Բօ), Պ. Շ. Միքայէլեան (Փուաթիէ), Պ. Պ. Դուրեան, Օհաննէսեան ընտանիք (Պուա Քոլոմպ), Թօփալեան (Բոմէնվիլ), Ոմն (Կրընոպլը), Պ. Ա. Խանճեան, Պ. Ստեփանեան (Իսի լէ Մուլինօ), Սապօնճեան ընտանիք (Նուազի լը Սէք), Գալայճեան ընտանիք (Վինէօվ), Տէր եւ Տիկին Գ. Գափամաճեան (Քոլոմպ), Տէր եւ Տիկին Ա. Յակոբեան (Պանեօ), Տէր եւ Տիկին Տ. Հաճեան (Նիս), Պ. Ա. Արզարեան (Ալպի), Պ. Մ. Տէտէեան քսանական, Պ. Աթալլահ, Եղբայրեան ընտանիք (Պանեօ), Պ. Ժ. Գազանճեան, Պ. Ա. Նատիրեան, Պ. Մինասեան, Պ. Բարունակեան, Պ. Գամճեան 15ական, Այրի Տիկին Մօնոյեան, Գրաճեան ընտանիք, Տիկին Ինճէեան, Պ. Տէմիրճեան, Պ. Հ. Արէլեան, Պ. Կ. Կուպաթեան, Պ. Մ. Գալուստեան, Պ. Յ. Էրքիլէթեան, Պ. Մավիլեան (Իսի լէ Մուլինօ), Մելքոնեան ընտանիք (Մէօտոն), Սէմէրճեան ընտանիք (Ալֆորվիլ) տասնական ֆր.:

ՀՐԱՒԷՐ

ԲԺ. ՅՈՎՍԷՓ ԵՒ ԸՆԿ. ՍԱԹԵՆԻԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ

Կապ. խաչի գրասենեակի բացումի առթիւ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը եւ Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ խրախճանքի երեկոյ մը.—

Ի պատիւ նուիրատու ՎԱՍԻԿ եւ ԲԺ. ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ ընտանիքներու:

Շաբաթ, Մարտ 13, ժամը 17էն 23

Մշակոյթի Տան մէջ

17, Rue Bleue, PARIS (9e)

Կը խնդրուի հայ հասարակութենէն, կազմակերպութիւններէն, վարժարաններէն, մամուլէն եւ բոլոր համակիրներէն ներկայ ըլլալ որպէս հրաւէր:

Ճոխ եւ տաք ընթրիք, նուագ, երգ, անակնկալներ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՌԷՆ

ՄԱՐՏ 20ին ժամը 23.15ին Ֆրանս-Քիւլթիւրէն (347 մեթր) Հայկ. Արուեստը.— Հայկ. մանրանկարչութիւնը Օր. Սիրարփի Տէր-Ներսէսեանի կողմէ եւ «Հայկական Արուեստի ազդեցութիւնը Ռոման արուեստի վրայ», Փրոֆ. Պալթրուշայթիսի կողմէ:

ԱՊՐԻԼ 10ԻՆ՝ «Հայերը Լիբանանի մէջ»

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. «Շաւարշ Միսաքեան» խումբի ամսական դասախօսութիւնը այս Երկուշաբթի, ժամը 21-ին, Ահարոնեան սրահին մէջ, 26 Րիւ տէ Քոնվալէսան:

Նիւթ.— Հայ եկեղեցւոյ նուիրապետական ատիճաններուն եւ վարչական կազմակերպութեան մասին:

Սիրով կը հրաւիրուին ընկերները եւ Նոր Սերնդականները:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

MANUFACTURE DE CONFECTION
Ets. NAJARIAN SARL
324, Rue St.-Martin, Paris (3e)
Tél. : 272-71-59
272-64-34

Demande : 1) Homme de 23-25 ans, pour seconder l'affaire, notions de comptabilité et dactylographie (situation d'avenir à personne dynamique et capable).
2) Sténo-dactylo, petit secrétariat, même débutante.

Ecrire, Téléphoner ou se présenter.

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ ԺՈՂՈՎԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Աղք. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը՝ Հինգշաբթի, (Մարտ 18), երեկոյեան ժամը 20.30ին, 32բ Րիւ տը Թրէվիզ:

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ: Արդէլք ունեցողները, ընտրութեանց կրնան մասնակցիլ վճարելով իրենց քուէները:

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է
բոլոր ճամբորդութիւններու համար
ՕԴԱՆԱՒ-ՇՈԳԵՆԱՒ-ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage
PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սէն Շամոնի խումբին կողմէ:

Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 21էն մինչեւ լոյս:

SALLE DES FETES

Orchestre :

LES COMPAGNONS DE LA DANSE

— BAR — COTILLONS —

— BUFFET — JEUX —

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի հիմնադրութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ:

կազմակերպութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Ֆրանսայի խումբերուն:

Շաբաթ, Մայիս 22ին, երեկոյեան,

Ռամոյի սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ (20 Մարտ), ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Կը խօսի ընկ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ: Նիւթ ունենալով՝ Ապրիլեան եղեռնը:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբին ժողովը այս Չորեքշաբթի (17 Մարտ) ժամը 21ին, սովորական հասցէին: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ռուբէն Ուսանողական Միութեան հերթական ժողովը այս Երեքշաբթի (Մարտ 16) իրիկուն ժամը 20.30ին Մշակոյթի Տան մէջ:

ՇԱՒԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

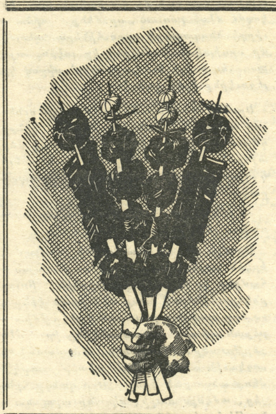
Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ եւ Աբեղայի արարողութիւն:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզեան շրջանի բոլոր խումբերուն:

Մարտ 28ին, Շիմիի սրահը

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՃԱՇԱՐԱՆ ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵԽԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր:

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ:

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES
4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0.30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 14 ՄԱՐՏ

DIMANCHE 14 MARS 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10257

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.257

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ո՛Չ ՄՈՌԱՑՈՒՄ, Ո՛Չ ԺԱՄԱՆՑՈՒՄ

Դաշնակցային Գերմանիոյ խորհրդարանը (Պունտէսթակ) լուրջ քննութեան ենթարկեց կառավարութեան ծրագիրը ժամանցումի մասին :

Տարբեր հոսանքներու պատկանող տասներկու երեսփոխաններ թեր ու դէմ արտայայտութիւններ ունեցան :

Եօթը ժամ տեւող վիճաբանութիւններէ վերջ մեծամասնութեամբ ընդունուեցաւ բանաձեւ մը, որով կ'որոշուի յանձնախումբի մը քննութեան ենթակել նացիներու ոճիրներու ժամանցումի պայմանաժամը անորոշ ժամանակով երկարաձգելու հարցը :

Առաջին խօսք առնողն էր դատական նախարար ազատական Պիւխըր -- կողմնակից ժամանցումի —, որ յայտնեց թէ կառավարութիւնը անցեալ Նոյեմբերին ծրագրած էր յառաջիկայ Մայիս 8էն վերջ ալ ոճրագործներու հետապնդումին: Սակայն նկատելով, որ այդ թուականէն ետք ալ կրնան կարեւոր ոճիրներ եւ ականաւոր ոճրագործներ երեւան հանուիլ, Փետրուար 26ին որոշեց այս ցաւոտ հարցին լուծումը ձգել Պունտէսթակին :

Ըստ նախարարին, անհրաժեշտ է սրբագրել Սահմանադրութիւնը եւ փոփոխութեան ենթարկել պատժական օրինագիրքը՝ որպէսզի կարելի ըլլայ ջնջել ժամանցումի համար ի զօրու եղող քսան տարուան պայմանաժամի օրէնքը :

Նախարարէն վերջ երկար ճառ մը խօսած է կառավարական կուսակցութեան յայտնի դէմքերէն Կէրհարտ Պէնտա, որ խորհրդարանին ներկայացուցած է յիսուն քրիստոնեայ - դեմոկրատ երեսփոխաններու ստորագրութեամբ բանաձեւ մը, որով կը պահանջէ ջնջել ժամանցումի օրէնքը, առանց փոխելու Սահմանադրութիւնն ու պատժական օրինագիրքը, այն բոլոր ոճիրներուն համար, որոնց հեղինակները արժանի են դատապարտուելու տաժանակիր աշխատանքի :

Գերման 76 մասնագէտ իրաւաբան փրոֆէսօրներ դէմ են արտայայտուած ժամանցումի օրէնքին :

Քրիստոնեայ դեմոկրատներու խորհրդարանական խմբակցութեան նախագահ Պարցէլ ամբողջ յանցանքը Հիթլերի վրայ բեռցնելէ վերջ, մէկ ջուրով լուացած է նացիներն ու համայնավարները, որոնք ձեռք ձեռքի տուած քանդեցին Վայմարի Սահմանադրութեամբ ստեղծուած ժողովրդավարական վարչաձեւը :

« Երկուքն ալ մենատիրական են, բաժնէ, թշնամի՝ ազատութեան եւ արհամարհող՝ մարդու հանդէպ : Հիթլեր մեռաւ, սակայն Ուլպրիխտ դեռ կ'ապրի » :

Վարչապետ Էրհարտ անձամբ կողմնակից է ժամանցումի օրէնքի ջնջումին, սակայն չուզեր պաշտօնապէս դիրք բռնել, ժողովրդականութիւնը չկորսնցնելու համար: Գերմանացիներու հարիւրին 63ը կ'ուզէ միանգամ ընդ միշտ սպունգ քսել անցեալին վրայ եւ այլեւս չխօսիլ նացիական ոճիրներու մասին : Վեց ամիսէն ընտրութիւններ պիտի կատարուին եւ Էրհարտ չի փափաքիր քուէ կորսնցնել, դէմ երթալով ժողովուրդի մեծամասնութեան փափաքին :

Ընկերվարական կուսակցութիւնը կ'առաջարկէ փոխել միաժամանակ Սահմանադրութիւնն ու պատժական օրէնքը: Իր ներկայացուցած բանաձեւը շատ կարճ է.— « Ժամանցումէ զերծ է մարդասպանութեան եւ ցեղասպանութեան հետապնդումը » :

Քրիստոնեայ Դեմոկրատ Պէնտայի եւ ընկերվարականներու բանաձեւը քննութեան պիտի ենթարկուին յանձնախումբին կողմէ : Կը կարծուի թէ Պունտէսթակը մեծամասնութեամբ դէմ պիտի քուէարկէ ժամանցումին, երբ յանձնախումբը ներկայացնէ իր տեղեկագիրը :

Փարիզի մէջ ալ շարժումներ կան ժամանցումի օրէնքին դէմ :

Հրէական կազմակերպութիւն մը, որ կը կոչուի « ո՛չ մոռացում, ո՛չ ժամանցում », Պունտէսթակի նախագահին ուղղած է ութ հարիւր Ֆրանսացի երեւելի անձնաւորութիւններու ստորագրութեամբ հեռագիր մը, շեշտելով որ համաձայն միջազգային իրաւունքի սկզբունքներուն եւ դաշնակիցներու որոշումներուն, նացիներու ոճիրները չեն կրնար ժամանցումի ենթարկուիլ :

Հեռագիրը կ'աւելցնէ .

« Ֆրանսայի հանրային կարծիքը Պունտէսթակէն կը սպասէ ազդու միջոցներ՝ պատերազմի ոճրագործները փնտռելու, ամբաստանեալի աթոռին վրայ բազմեցնելու եւ արժանի պատիժը տալու համար » :

Ահա՛ թէ ինչպէս կ'աշխատին մարդիկ, նիւթականէն վերջ նաեւ բարոյական գոհացում ստանալու համար :

« Ո՛չ մոռացում, ո՛չ ժամանցում » :

Ա՛յս պէտք է ըլլայ նաեւ կարգախօսը ամէն հայրենասէր Հայու, Մեծ Եղեռնի յիսնամեակին առթիւ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Նիկոսիայէն Թրքական թերթերուն կը հաղորդուի թէ ըստ Կիպրոսի իրաւարար Կալօ Փլազայի յայտնութեանց՝ Ռուսերը տեւականօրէն զէնք եւ ռազմանիւթ կը փոխադրեն դէպի կղզին : ՄԱԿի շրջանակներուն համաձայն, Ռուսերը Կիպրոս ղրկած են ծանր եւ մեքենայացուած գնդացիրներ, զրահապատ կառքեր եւ հրասայլեր : Ասկէ առաջ, Ռուսերը զինուորական փոխադրական կառքեր ղրկած էին Ֆամակուսթա : Վերջերս ռազմանիւթի նոր առաքումներ կատարուած են Կիպրոսի միւս նաւակայքերուն գծով :

Անցեալ տարի, Մոսկուայի մէջ, այս ուղղութեամբ ստորագրուած էր զինուորական համաձայնագիր մը, որ այժմ կը գործադրուի մեծ գաղտնապահութեամբ: Վերջին առաքումը կատարուեցաւ Եգիպտոսէն հասած նաւու մը միջոցով: Ճշդուած է, կ'ըսեն Թուրք թերթերը, որ այս զէնքերուն մէկ մասը Կիպրոս տարուած է Եգիպտոսի զէնքի մթերանոցներէն, բոլորն ալ 1939 – 1954 տարիներու արտադրութեան : Ռուսերը անոնց մէջ աւելի նոր եւ արդիական զէնքեր տուած են Եգիպտոսի :

Այժմ, Կիպրոսի մէջ Յոյները կազմած են ազգ. պահակախումբեր, որոնք կը կրեն ռուսական, հելլենական եւ եգիպտական զէնքեր : Յոյները նոր զէնքերով աւելի զօրացուցած են իրենց դիրքերը :

Դարձեալ, Թուրքերը կը հաղորդեն թէ վերջերս ռուսական չորս թորփիլահալած յանձնուած է Կիպրոսի յոյն իշխանութեան: Այդ ռազմանաւերը Աղեքսանդրիայէն հասած են :

ՅՈՅՆԵՐԸ ՍԵՒՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԻ ՀԱՐՑ ԿԸ ԴՆԵՆ

Գրած էինք թէ Թուրքերը կը պատրաստուին փոփոխութեան ենթարկել Լօզանի դաշնագիրը՝ վրէժ լուծելու համար Յոյներէն, Կիպրոսի պատճառով :

Այս առթիւ հելլէն արտաքին նախարարութեան կողմէ կը յայտարարուի .—

Լօզանի դաշնագրով, Թուրքիա հրաժարած է Կիպրոս կղզիի բոլոր իրաւունքներէն : Եւ ինչ պայմանով որ ըլլայ, եթէ երբեք ճանչնայ Լօզանի դաշնագիրը, արդիւնքը այն կ'ըլլայ որ Սեւրի դաշնագիրն կը վերադառնայ :

Անգարայի քաղաքական շրջանակները կը պատասխանեն հելլէն կառավարութեան :

-- Լօզանի դաշնագրով, Կիպրոսը ոչ թէ Յունաստանի, այլ Անգլիոյ տրուած է : Վարչապետ Իւրկիւպլիւի ակնարկութիւնը այս կէտին կը վերաբերէր, եւ ըսել ուզած էր թէ Լօզանի դաշնագրով Միջերկրականի մէջ ստեղծուած Թուրք - եւհելլէն հաւասարակշռութիւնը պիտի խանգարուի, եթէ Կիպրոս Յունաստանի տրուի : Այդ պարագային է որ հարկ պիտի ըլլայ վերաքննել Լօզանի դաշնագիրը, երբ խանգարուի Թուրք-հելլէն հաւասարակշռութիւնը :

Թուրքիոյ արտաքին նախարարութենէն իրաւասու անձ մը կը յայտարարէ .-- Թուրքիա կը փափաքի պահպանել իր յարաբերութիւնները Յունաստանի հետ, չենք փայլեցներ իրեն, երբ Սեւրի դաշնագրէն կը ճառէ : Մեր անկեղծ փափաքն է շարունակել մեր յարաբերութիւնները, Լօզանի դաշնագրին լոյսին տակ :

Օրը Օրին

«ՄԻՒՌՈՆՕՐՀՆԷՔ ՄԸ Զ'Ա՞ՐԺԵՐ»

Օդանաւ մը լեցուն Հայ 'Նիւ Եորքէն , օդանաւ մը լեցուն Հայ Պոսթընէն Անթիլիաս պիտի երթան Մայիսին՝ ներկայ ըլլալու համար Միւռոնօրհնէքի-արարողութեան մը, որ տեղի պիտի ունենայ ամսուն վերջը : Ուխտաւորներուն թիւը երեք հարիւր :

Այս երկու օդանաւերուն մէջ, քով քովի նստած պիտի ըլլան Ամերիկայի չորս ծագերէն եկած հայրենակիցներ : Օդանաւերէն մէկը նամբայ պիտի ելլէ Մայիս 15ին, միւսը 22ին: Ամէնքն ալ պիտի վերադառնան — ուզեն թէ չուզեն — Յունիս 15ին — ո՛չ աւելի կանուխ, ո՛չ ալ աւելի ուշ : Այդպէս տնօրինած է օդանաւային ընկերութիւնը :

Այս լուրը կարդացող Փարիզահայը կամ Լոնտոնահայը պիտի զարմանայ :

— Աս Ամերիկահայերն ալ, ի՜նչ բարեպաշտ մարդիկ են եղեր··· Հազար տոլար պիտի ծախսեն միւռոնօրհնէք մը տեսնելու համար ··· Ուրեմն, իրա՛ւ են եղեր երբ կ'ըսեն թէ Ամերիկայի մէջ կանանչ տոլարը ծառերէն կը ժողվեն··· Երանի՜ իրենց ···

Եւ սակայն, ճշմարտութիւնը փոքրիկ մը տարբեր է : Որովհետեւ, միայն բարեպաշտութիւնը չէ որ Արեւելք կը տանի այս ուխտաւորները : Ո՛չ ալ տոլարներու առատութիւնը :

Եթէ երկու օդանաւերը վարձուած չըլլային Առաջնորդարանին կողմէ ու եթէ տոմսակին սովորական գինը 1000էն 425 տոլար զեղչուած չըլլար, չեմ կարծեր որ մարդ տեղէն շարժեր՝ պարզապէս միւռոնի պատրաստութեան արարողութեան ներկայ ըլլալու համար :

Աւելի համեղ խայծի մը պէտք կար, որպէսզի երեք հարիւր Հայեր չորս, հինգ հազար մղոն հեռու տեղ մը երթային միասին: Փորձառութեամբ գիտենք որ տասը Հայ քով - քովի չես կրնար բերել սա դիմացի սրճարանը տանելու համար զիրենք ·

— Զէ՛, ատ սրճարանը լաւ չէ, միւսը լաւ է ···

— Աղէկ, միւսը կ'երթանք ···

— Ես հոն ոտք չեմ կոխեր ···

— Ես ալ դիմացինը չեմ գար ···

Ի վերջոյ, տասը Հայեր, տասը տարբեր սրճարաններ կ'երթան :

Բայց, ինչո՞ւ այս «միութիւն եւ համերաշխութիւնը՝» այս պարագային :

Որովհետեւ, Ամերիկահայաստանի մէջ գրոց - բրոցներն անգամ գիտեն որ տոլարը հարիւր սէնթ է: Երբեմն, նոյնիսկ, գրել կարդալ չգիտցողներէն աւելի լաւ :

Ամերիկահայը, իր գործը գիտցող մարդ, կը հաւատայ «մէկ քարով երկու թռչուն զարնել »ու տեսութեան :

-- Նայէ որ ըսեմ, Սուրբիկ ··· Հօրաքոյրս տեսած չեմ 1919էն ասդին··· Մօրեղբայրս վերջին անգամ տեսայ 1921ին ··· «Մերին»ին քոյրն ալ աս կողմերն է ··· Աղբօրս եւ քրոջս զաւակները, հարսները, փեսաները եւ թոռները բնա՛ւ տեսած չեմ··· Ասանկ առիթ ամէն օր չի ներկայանար, Սուրբիկ ··· Քալէ՛ դուն ալ··· Չորս հարիւր քսանը հինգ տոլարն ալ բա՞ն է··· Վեց հարիւրի չափ խնայած կ'ըլլամ···· Աղուո՜ր զեղչ է ··· Թէ ազգականներս տեսած կ'ըլլամ, եւ թէ ուխտ մը կատարած կ'ըլլամ··· Միշտ ուզած եմ գիտնալ թէ այդ հազար եւ մէկ ծաղիկ որ կ'ըսեն որտեղուանքէն կը ժողվեն ··· Անպատճառ, կաթողիկոսնիս իր սուրբ մատներով ժողված ըլլալու է, չենէ միւռոնը ինտո՞ր սուրբ կ'ըլլայ··· Խօսքս մտիկ ըրէ, դուն ալ եկուր ···

×

Ուխտագնացութիւն մըն ալ կազմակերպած է, կարծեմ, էջմիածնական Թեմը Յուլիսին — դէպի էջմիածին : Այսինքն, Հայաստան: Հարկաւ, մէկ կամ երկու օդանաւ ալ այդ ձեւով կը լեցուի եւ քանի մը հարիւր հայրենակիցներ երանութիւնը կ'ունենան տեսնելու Ամենայն Հայոց հայրենիքը : Անոր մէկ անկիւնը : էջմիածնական Թեմի ալ պատրուակը միւռոնօրհնէքն է, եթէ չեմ սխալիր :

×

Որեւէ իրաւունք չունինք մեր հայրենակիցներուն բարեպաշտական զգացումներուն հետ խաղալու :Իրաւունք չունինք նոյնիսկ կատակի նիւթ ընելու զանոնք :

Եթէ ջերմեռանդ հաւատացեալը ուխտ բրած է տեսնելու միւռոնի օրհնութիւնը, մենք կը յարգենք իր այդ ուխտը :

Կը յարգենք մանաւանդ անոր համար որ մեր եկեղեցական արարողութեանց մէջ անգամ կը գտնենք մեր պատմութիւնը: Մեր դիմագիծը: Մեր հոգին :

Եթէ միւռոնօրհնէքն ու ջրօրհնէքը խաղողօրհնէքն ու մատաղօրհնէքը կրնան, գոնէ մասամբ, դիւրացնել՝ Հայաստանի օդէն ու ջուրէն զրկուած Հայը Հայ պահելու մեր ճիգերը՝ հազար օրհնէք ալ մեր կողմէ՝ հաւատացեալին:

Արտասահմանի Հայը -- հիւր՝ ասոր, անոր տունը — թող Հայ մնայ ի՛նչ ձեւով, ի՛նչ ճամբով որ կ'ուզէ: Միայն թէ մնայ :

×

Այս զոյգ ուխտագնացութիւնները — Անթիլիաս եւ էջմիածին -- Ամերիկահայերուն «պիտի նստին» մօտաւորապէս կէս միլիոն տոլարի :

Այս գումարին մէկ խոշոր պատառը պիտի մտնէ օդանաւային ընկերութեանց եւ օտար պանդոկներու գրպանը , իսկ բաւական «յարգելի» մէկ պատառն ալ պիտի օգտուի ազգը : Որովհետեւ, ամէն ուխտաւոր, անպատճառ , «բան մը» պիտի ձգէ Անթիլիասի, էջմիածնի եւ Երեւանի գանձանակը : Այսինքն, Հայոց ազգին գանձանակը :

— Շէն եւ պայծառ մնաք ···

Բայց, պզտիկ հարցում մը Ամերիկահայ ազգին :

-- Մեծապատիւ ու մեծայարգ ազգ — ինչո՞ւ տափ. գրպանէդ լեփ - լեցուն դուրս չի գար, երբ «անտես մի՛ առնէք» բողոքը Հայոց Մշակոյթն է ··· Ան ալ միւռոնօրհնէք մը չարժե՞ր ···

ԵՐՈՊԱՑԻ

ՍՈՒՐԲ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ

Այս սուրբը ծանօթ չէ մեր ժողովուրդին, բայց Յայսմաւուրքը կը յիշէ զայն եւ մարտիրոսութեան յիշատակը կը տօնէ Մայիս 9ին, Լատին եկեղեցին՝ Յուլիս 25ին, Հայոց եկեղեցին՝ Յունիս 14ին (Աւգերեան) :

Ծագումը.— Ծննդավայր ցոյց կը տրուի Պաղեստին, ըստ ոմանց՝ Սուրիա, ըստ այլոց՝ Լիւկիա : Աւգերեան կը համարի Սկիւթացի : Գերի բերուած, «ի ժամանակս Դեկոսի ամբարիշտ արքային» (Յայսմ.) կամ «յամս թագաւորութեանն Յուլիանոսի եւ դատաւորութեանն Դեկոսի (Ալիշան), «յաշխարհն Ասորւոց» ուր եւ քրիստոնէացած :

Անձնագրութիւն.— Մարմնով հսկայ, — հասակը տասներկու ոտք (Հէօֆըր) կամ ոչ պակաս քան չորս մեթր (Տիւքէթ) : Դէմքը ահեղատեսիլ, — «զարշելի եւ չարապատկեր», ինչպէս ինքն իսկ կ'ըսէ՝ «զազգն իմ կերպարանքս ցուցանէ», ըստ աւանդութեան՝ «ի շանագլուխ ազգէն... մարդակերաց» :

Անունը.— Այս հսկան, «այր հուժկու եւ ահեղ տեսլեամբ», բուն անունով՝ Ռեբրոպոս, գրուած նաեւ Պռեպրոպոս, Ռեպրոպոս, Պեպրիբոս, կամ Ադոկխիմոս, ըստ անձնանուններու անգլերէն բառարանի մը՝ Օֆերուս, և ըստ հայկական աղբիւրներու՝ Մարգարիտ : Կը մկրտուի Անտիոքի եպիսկոպոսին՝ Բաբիլասի ձեռքով, այլ ըստ հայկական աղբիւրներու՝ Պետրոս անուամբ քահանայի մը ձեռքով, ու կը կոչուի Քրիստափոր, որ թարգմանի «քրիստոսազգեաց կամ քրիստոսակիր»՝ ըստ մեր հին մատենագիրներուն, կամ «քրիստոսաբեր»՝ ըստ Աճառեանի, հետեւողութեամբ Հիւպշմանի :

Ստուգաբանական.— Հայերէն կրել եւ հագնիլ բայերը իմաստաբանական նմանութիւն մը ունին, որովհետեւ հագնիլը կրել է՝ զգեստը ուսերուն վրայ նետելու գործողութեամբ : Բայց բերել բայը եւս իմաստով կը կապուի կրել բային : Ծագումով սանսկրիտերէն՝ բերել (=բհար) բայէն ունինք բեռն գոյականը :

Նոյն այս սանսկրիտ բառն է որ առած է յունարէն փերօ (=բերել) եւ լատիներէն նոյնպէս փերօ (=բերել) բայերը : Պուազաք, ստուգաբանական բառարան յունարէն լեզուի, կը գրէ թէ յունարէն նոյն բառը բարդութեանց մէջ առած է փորօ ձեւը, — լէօֆոփոր(ոս), հայերէն հնագոյն համապատասխան բառը՝ լուսաւոր : Այս բացատրութեամբ, հայերէն —ւոր ածանցը եւ յունարէնը — փոր կը դառնան համազօր : Ուրեմն, թագաւոր կը նշանակէ թագ կրող, զինուոր = զէնք կրող : Յետագային՝ — ւոր ածանցը ըստացած է, իմաստի զարգացումով, ունեցող նշանակութիւնը, ինչպէս՝ տնուոր = տուն ունեցող եւ դեռ այլ նշանակութիւններ :

Յունարէն նոյն փոր վերջաւորութեամբ կազմուած է թէոֆոր, աւելի հին (հեթանոսական գրականութեան եւս ծանօթ) քան քրիստափոր բառը,— մերոնք չեն գործածած սակայն թէոփոր, այլ թարգմանած են «աստուածազգեաց», որ ստորոգելի տրուած է Իգնատիոս եպիսկոպոսին : Հայերէնի մէջ աստուածազգեաց կամ քրիստոսազգեաց հոմանիշ են, աստուածաբանական նոյն տարազը կը կազմեն, բայց կը տարբերին պատմութեան տուած բացատրութեամբ, — Իգնատիոսը այն սուրբն է՝ «զոր առեալ Փրկչին մերոյ (Քրիստոս) ի գիրկս իւր՝ զգեցուեաց», մինչ երկրորդը՝ «որ զՔրիստոս կրէ յինքեան» : Երկրորդին համար ունինք «աստուածաբարձ» բառը, լեզուաբանական տեսակէտով՝ աստուածաբեր բառին հոմանիշ, բայց — բեր վերջաւորութիւնը իմաստի նոր զարգացում մը ստացած ըլլալով (բերել = ծնիլ), կը դայթակղեցնէր միտքերը, (մի՞թէ կարելի է աստուածներ ծնիլ), եւ առեղծուեցաւ աստուածաբանական ծանր վիճաբանութիւն մը թէոփորիոմ եւ թէոտոքիոմ տարազներով ծանօթ տեսութեանց միջեւ :

Նոյն փոր վերջաւորութեամբ կազմուած է Քրիստափոր անունը : Կը կարծեմ թէ, խուսափելու համար քրիստոսաբեր բառին դայթակղեցուցիչ իմաստէն, մեր մատենագիրները թարգմանած են քրիստոսազգեաց, իբրեւ անձնանուն գործածելով Քրիստափոր, որ, արդի աշխարհաբարով, կը նշանակէ Քրիստոս կրել, բեռան պէս առնել ուսերուն վրայ, — շալկել : Ահա տեսէք թէ ի՛նչպէս .—

Կենսագրութիւնը.— Ահաւոր ուժ մը ունէր այս հսկան, հեթանոսական անունով՝ Ռեբրոպոս, հայկական անունով՝ Մարգարիտ, քրիստոնէական անունով՝ Քրիստափոր :

Քաջ, տոկուն, անպարտելի մարդ մըն էր : Երկաթեայ մահակով կը զարնէին գլխուն, հոգը չէր : Միակ ցանկութիւնն էր գտնել աշխարհի ամէնէն զօրաւոր, ամէնէն անվախ թագաւորը, եւ աշխարհի զօրաւորագոյնին ծառայելու հպարտութեամբ եւ երանութեամբ՝ դառնալ անոր ծառան : Իրեն ցոյց կը տրուի իշխան մը, իբրեւ մարդոց մէջ ամէնէն քաջը, ամէնէն անվախը, — կ'երթայ ծառայել իշխանին, որ, սակա՛յն, յուսախաբ կը թողու զինք, որովհետեւ ամենազօր այս իշխանը սաստիկ կը վախնար սատանայէն :

— Ուրեմն, սատանան է զօրաւորագոյնը, կ'ըսէ ու կ'երթայ կը մտնէ սատանային ծառայութեան մէջ :

Բայց օր մը, երբ կը պտըտէր անտառի մը մէջ՝ սատանային հետ ընկերովի, այս վերջինը կը փախչի սարսափահար, տեսնելով Քրիստոսի պատկերը : — Զօրաւորագոյնը Քրիստոսն է, ուրեմն, կ'ըսէ ու կը սկսի փնտռել Քրիստոսը :

Ո՞ւր գտնել, սակայն, Քրիստոսը : Կ'երթայ հարցնել ճգնաւորի մը, որ իրեն կը յանձնարարէ պայքարել, օգնել տկարներուն, փրկել արկածեալները, վերջապէս հետեւիլ քրիստոնէական պատուիրանքներուն, — Քրիստոս ինք կուգայ կը գտնէ քեզ՝ երբ կը հետեւիս իր ճամբուն, կ'ըսէ :

— Հասակս երկար, ուժս անսպառ, երթամ, ուրեմն, օգնեմ ուղեւորներուն, որոնք կ'անճարկին կը մնան գետերուն եզերքը :

Արդարեւ, ուրիշ ի՞նչ կրնար ընել, խօսելու անգամ անկարող այս մարդը :

Ու կ'երթայ բնակութիւն կը հաստատէ Մեծ Գետին եզերքը եւ ուղեւորները շալկած՝ կ'անցընէ գետին մէկ եզերքէն միւսը : Կենդանի կամուրջ, կամ մարդակիր :

Օր մը, մանուկ մը կը ներկայանայ, կ'ուզէ անցնիլ գետը : Ուսին վրայ կը նետէ մանուկը, բայց զարմանահար կ'ըլլայ, որովհետեւ քիչ էր մնացեր՝ կքէր ծանրութեան տակ : Գաւազանին վրայ կռթնած՝ կը մտնէ ջուրը, հազար դժուարութեամբ եւ կեանքը վտանգելով, կ'անցնի գետը եւ մանուկը կը դնէ ցամաքին վրայ :

— Դուն ո՞վ ես որ այսքան ծանր կը կշռես, կը հարցնէ մանուկին :

— Ես Քրիստոսն եմ, կ'ըսէ մանուկը :

— Նշան տուր որ հաւատամ :

— Գետինը տնկէ ձեռքիդ գաւազանը :

Հազիւ թէ մխուած էր հողին մէջ, գաւազանը կը դառնայ արմաւենի, բարձր եւ պտղառատ (*) :

Հսկան կը խոնարհի մինչեւ գետին ու կը խոստանայ այնուհետեւ ծառայել Քրիստոսի :

— Անունդ ի՞նչ է, կը հարցնէ Քրիստոս :

— Օֆերոս :

– Այսուհետեւ պիտի կոչուիս Քրիստոփերոս (հայերէն՝ Քրիստափոր, այսինքն Քրիստոս կրող) :

Ըստ այլ աւանդութեանց՝ Բաբիլաս եպիսկոպոսն է, որ մկրտելէ ետք զայն, կ'անուանէ Քրիստափոր, այսինքն «զՔրիստոս զգեցեալ» :

Մկրտութենէն ե՛տքն է «զգեցեր զՔրիստոս» թէ Քրիստոսը գետէն անցընելէն ետքն է կոչուեր Քրիստափոր, ստուգելը կարեւոր չէ, բայց գեղեցիկ է... հէքեաթը, որ յօրինուեր է անունի ստուգաբանութիւն կատարելու հին փորձերու օրինակով :

Այնուհետեւ Քրիստափոր ծառայեց աշխարհի հզօրագոյնին, իմաստութիւն ընդգեցաւ շնորհիւ Քրիստոսի, քարոզեց քրիստոնէութիւն եւ այնքան գտաւ յաջողութիւն, որ երկրին կառավարիչը, Դագնոս, հրամայեց ձերբակալել, բանտարկել եւ խոշտանգել զայն, նոյնիսկ երկու պոռնիկ կիներ, Կալինիկէ եւ Ակիւլինէ, դրաւ բանտարկեալին խցիկին մէջ, «թերեւս կարասցեն զնա ողոքանօք դարձուցանել ի կուռսն», բայց պոռնիկներն ալ քրիստոնէացան, կատաղութիւն պատճառելով կառավարիչին, որու հրամանաւ, այս անգամ, կախելով «զԱկիւլինէ զհերացն գլխոյն՝ կապեցին յոտսն երկու վէմս մեծամեծս եւ լուծան յօդքս անձինն», իսկ միւսը, Կալինիկէ, «երկաթի շամփուր երկայն անցուցեալ յոտիցն մինչեւ ի թիկունսն, մեքենայիւ կախեցին խոտորնակի, կապեցին վէմս յոտսն եւ ի ձեռսն» :

Իր կարգին, Քրիստափորը կը նետեն բոցավառ խարոյկի մը մէջ, բայց «ոչ այրեցաւ, այլ որպէս յաթոռ նստեալ՝ պատմէր զահաւոր եւ զմիւսանգամ զալուստն Քրիստոսի» : Յետոյ վիզէն ծանր քար մը կախած՝ կը նետեն ջրհորի մը մէջ, բայց Աստուծոյ հրեշտակը զայն ողջամբ դուրս կը հանէ հորէն :

Այս անգամ կառավարիչը կը հրամայէ «բերել ձիւթ եւ ձէթ եւ արկանել ի սան մի պղնձի, եռացուցանել եւ կացուցանել զնահատակն յեռանդանն, եւ ապրեալ լինէր ի վերին զօրութենէն» :

Եւ դեռ ի՛նչ չարչարանքներ, հետեւողութեամբ Ագաթանգեղոսի դպրոցին : Ամէն անգամ, սակայն, ողջ կը մնայ Քրիստափոր, իսկ չարչարողները կը դառնան մէկ – մէկ նոր ... Քրիստոսազգեաց :

Ի վերջոյ բռնապետը կը հրամայէ երեք հազար զինուոր բերել եւ նետաձգութեամբ ծակծկել սուրբին մարմինը, բայց արձակուած նետերը ետ ետ կը դառնային ու կը վիրաւորէին նետաձիգները, նոյնիսկ մէկ նետը կ'երթայ կը մտնէ կառավարիչին աչքը :

Սուրբը շա՛տ կը ցաւի այս արկածին համար, կը խղճայ նետաձգութեան զոհ դարձած բռնապետին վրայ, ու գիտնալով որ իր հրաշագործ մարտիրոսական արիւնով միայն կը փրկուի վիրաւոր աչքը, յօժարութիւն կը յայտնէ զոհել ինքզինք, ուստի կ'ըսէ .

— Կտրեցէք գլուխս եւ արիւնս քսեցէք վիրաւոր աչքին, հրաշք պիտի պատահի, պիտի բուժուի : Եւ սուրով կը կտրեն Քրիստափորին գլուխը, արիւնը կը քսեն բռնապետին աչքին, որ կը բուժուի : Իր կարգին՝ բռնապետն ալ ... կը զգենու զՔրիստոս :

Սուրբին մահը, «յամսեանն Մեհեկի, որ օր հինգ էր ամսոյն», կը պատմուի ուրիշ աւանդութեամբ մը եւս այսպէս . — Սրամահ չմեռած՝ Քրիստափոր կ'աղօթէ եւ Աստուծմէ կը խնդրէ «շնորհ ոսկերաց իւրոց զի հալածեսցէ զդեւս եւ ուր անունն իւր յիշատակեսցի՝ փրկեսցին յամենայն նեղութենէ, ի կարկտոյ եւ ի ժանտոյ եւ յերաշտութենէ» :

Կ'ըսեն թէ Աստուած ընդունած է այդ խնդրանքը :

Ահաւասիկ Քրիստափորի – հրաշագործ աղօթքը .—

« Որք յիշեսցեն զչարչարանս իմ որ վասն մեծի անուանդ քո, եւ մերձեսցին ի նշխարս ոսկերաց իմոց, որք նեղեալ իցեն ի պէսպէս ցաւս եւ ի տանջանս, եղիցի բժշկութիւն մարդոյ եւ անասնոյ, դիւաց հալածումն, մեղաց լուծումն, հիւանդաց առողջութիւն, պատերազմաց հաւատացելոց զօրավիգն յաղթութեան, եւ ամենայն կենդանեաց որ տուան ի պէտս մարդկան՝ բժշկութիւն, բուսոց եւ տնկոց աճումն եւ պահպանութիւն ի վերայ եկելոց բարկութեանց ի հրամանի քումմէ, զի դու ես որ հարկանես եւ դարձեալ բժշկես ողորմութեամբ քով որպէս եւ կամիս, որ արարիչդ ես ամենայն արարածոց» :

Այս աղօ՛թքը վկայ, մահէն ետք մեծ ժողովրդականութիւն շահած էր Քրիստափոր, Արեւմուտքի մէջ : Ձեռքէ ձեռք կը խլէին իր պատկերը, — յաղթահասակ կանգնած, ուսերուն վրայ Քրիստոս հեծած, ինքը գաւազանին կռթնած՝ ծանր բեռ մը կրելու ճիգով, կէս կորաքամակ : Այս պատկերը այնքան յարգի էր, որ Միջին Դարուն յաւ տատուոր եղաւ պատկերի, որովհետեւ կը հաւատային
Քրիստափորի պատկերը տեսնողը
կը մնար յանկարծամահ չուելէ հոն,
կ'երթան մարդիկ չորս ուսի վրայ .

Christophori faciem die quacumque tue
Illa nempe die morte mala non mort

Այսպէս, Քրիստափորի պատկերը
տեսնուէր դիրքերու, տուներու եւ եկ
ղեցիներու մէջ, բլուրներու վրայ, ճ
բաներու կողքին, գետերու եզերք
Փարիզի մայր եկեղեցիին առջեւ, ժա
նակին, դրուած էր իր հսկայ արձա
Վիլհելմշոհէի Ջրվէժին գլուխը կանգ
էին Հերքիւլեան արձան մը, Քրիստա
րի անունը տրուած, որու բարձրութ
դնահատելու համար՝ բաւական է
թէ ձեռքի մահակին մէջ կրնային տե
ւորուիլ երեք հոգի :

Այսօր ալ տակաւին Քրիստափոր
համարուի այն պաշտպան սուրբը,
կը դիմեն մարդիկ երկրաշարժի եւ
մաճարակի ժամանակ, — բայց
ւորաբար ուղեւորներու պաշտպան
րըն է այս ... Մարգարիտը :

Տ. ՆԱՐԴ

(*) Քրիստոնեայ մատենագիրներու եւ արաբ մատենագիրներու մօտ, արմաւենիի այս դրուագը խնամութիւն մը ցոյց կուտայ : Արդարեւ, Գուրանի մէջ կը պատմուի (Գլ. ԺԹ. 23) թէ Մարիամ յղի էր անապատին մէջ, ու կը տոչորէր ծարաւ եւ անօթի, երբ հրաշքով կը բուսնի արմաւենի մը, որու շուքին տակ, աղբիւրի մը եզերքը, կը ծնի Յիսուս, եւ այս պատճառով՝ Արաբները Յիսուսի կու տան Ջու էլ Նախլէ (արմաւորդի) անունը :

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՀԱՐՈՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բարեբախտաբար գիշերային պահ
անցած են Ահարոնին համար : Ոչ լու
ոընկային, ոչ անձրեւոտ գիշերներու
ան այլեւս անկարող է պահակութեան
Ահարոն տատուան առ առաւելն մթն
ժամու մը կրնայ անդրադառնալ իր ն
րայլին : Բայց, ափսո՜ս, որ երազ էր
Սակայն դիտեցէք, բոյլ ոչ մէկ
կը պակսի գրուածքին մէջ, միայն
պատմուածքին կիզիչ ջերմութիւնը
բարեխառնուի արուեստին պահանջ
ներով : Ինչպէս ըսի «Մարգարիտներ
ռաւթով, ժամանակակից մեր քերթող
ներուն ոչ մէկը կրնայ մրցիլ այս մ
սին Ահարոնի հետ : Գրականութեան
անոր հանդիսաւոր մուտքը յայտնութ
մը կ'ըլլայ իր անյողդողդ ու ջերմեռան
երկիւղածութեամբ հանդէպ լեզուին՝
րով կը տաղերգէ եւ հանդէպ զգացում
ներուն՝ զոր կը ցանկայ տալ իրենց բն
մոյն, տարբերային պարզութեամբ ու
ճիտ արտայայտութեամբ : Երբ զգացում
ներդ պիտի արտայայտես, ճար չկայ
պարտաւոր ես, եթէ կ'ուզես տեւակ
ըլլալ, ցեղիդ հին ու նոր արդի ու ապ
գայ սերունդին համազօր ու համապատ
լեզուին հետեւիլ, ներդաշնակութեան
ւիքներուն հետ թաւալիլ չարժումներ
համաչափութեամբ, կշռոյթը պահել
բելքի ու վայրէջքի միջոցին .— Ա
արդէն արուեստը իր ոսկի գանձներ
ահա որեւէ քերթուածի ալ համազգեստ
Ամէնէն վաւերուն բանաստեղծին
պերճիմաստ եւ ուղղալեզու արձակագ
մը կայ, այնպէս որ յաճախ կարելի
մեր գրուածքներուն համար իբրեւ նմ
առնել այդպիսի քերթողի մը լեզուն՝
փոքր ինչ դանդաղ ընթացքը ունէ լաւ
գոյն արձակագիրի : Բաղրատունին,
օրինակ իր Հայկին մէջ աւելի հայկար
է քան իր Տրամաբանութեան եւ Պօ
քարոզներուն մէջ : Նոյնը կարելի է ը
Հիւրմիւզին համար : Միտք բերէք,
Նաւանդ, պահիկ մը Դուրեանի, Վար
ժանի, Մեծարենցի, Զարիֆեանի քերթ
ւածներուն լեզուն, ափյափոյ օրինակ
տալու համար միայն : Հիացումի զգա
ցումէն դրդուած միայն, կը համարձ
կիմ ըսել, թէ Թէքէեան իր ժամա
քերթողական բարձունքէն շատ աւելի
պիտի թեւածէր, եթէ, իր տեսակ մը
մառութեան յաղթելով, լեզուին եւ ն
դաշնակութեան, դուն ըսէ՝ արուես
քիչ մը աւելի յարգանք ընծայէր քան
որ իր սովորութիւնն է : Բնութիւ
վերջ ի վերջոյ, Արուեստն է գլխով
Երկուքը կը նոյնանան եւ ընթերցողի
հաղորդեն տպաւորութեան բոյը եւ
մաստին ամբողջական ըմբռնումը
Քերթուածի մը կերտումին մէջ բառ
րուն անվթար ազոյգը, կշռոյթը,
ռերուն խնամութիւնը, իրարու
փոխադարձ թաւալումը, նպատակի
չուրջ զինուորուիլը, ճանչնալ եր
բերել զայն իր օրինակով — ահա բն

թիւնը յայտնաբերուած տաղով տողով, այն է՝ ճշմարտութեան փողով :

Հոս է, ուրեմն, Ահարոնին յաջողութիւնը, անոր՝ որ իբրեւ եղբեւանի ջով կը պրկէ աշնան յանկարծադէպ դալերուն, նոյնիսկ Թէքնիի աշնան մէջ : Արուեստին եւ բնութեան այդ անփոխարինելի յարակցութեամբն է որ մեր չարաճճին տեղ-տեղ այնքան պոհեմ եղած է, որ կը կաղէ, պարզ խօսքով՝ գնչու կ՚ըլլայ եւ, կարծես, հայ բառը իբրեւ զուտ ակնահմայ ու գրգռիչ շարժում մը կը կիրարկէ իր նշանաւոր Պոհեմականքին մէջ, որ իր կապտաւուն շարադրով Օվանըգի Գետին երկնքի մէկ պատառիկը կը յիշեցնէ : Աչքի անոյշ խարկանք մը օտարութեան դեղիններուն մէջ : Կը տեսնես քան թէ կը կարդաս — այնքան կենդանի է լեզուն՝ որ գետի պէս կը յորդէ, թէ ինչպէս Փրակայի երբեմնի ուսանողը հին յուշերը ձիւթի պէս կը ծամէ, առանց պալի ընելու ծամելիքին թալաութիւնը : Տե՛ս, թէ ինչպէս կ՚առինքնէ Ահարոն.—

Դուն իմ վիշտիս սօսափով օրօրուած
սէ՛ր անզբաւ,
Ո՛վ չայցելուած գերեզման, ուր միայն
ձի՛ւնը տեղաց,
Ուր չարտասուեց ո՛չ մէկ կին եւ ոչ մէկ
մարդ հակեցաւ.
Քեզ յարութեան կը կոչեմ, նոր հարսի
պէս զարդարած :

Ճանչցար, հոգի՛ս, զաղտնիքներն ե՛ւ
երկինքին ե՛ւ հողին,
Ծաւալեցաւ ծոցիդ մէջ դաշնակութիւնն
ահաւոր՝
Զորս իմաստուն տարբերուն արարչական
տաւիղին.
Պիտի հրնչես դուն հիմա զողանջիւնով
անսովոր :

Այնքան վարագաթեւ է քերթուածը, որ այս տողերուն, այս սքանչելի եղերգին իմաստը կը տանիմ ես, իմ կարգին եւ իմ հայեցողութեամբ, բոլոր այն անտեսուած եւ չայցելուած գերեզմաններուն, ուր կ՚ամփոփուին ցեղիս զաւակներուն հրէշային սպանդին մնացորդները, գուցէ մը ճարպի վերածուած կամ ափ մը աճիւնի : Ես կը փոխարկեմ զայն այն «քաղաքակրթական» այլասերութեան, որուն ուժով կարելի է անխռով ու անզգած ականատես ըլլալ անօրինակ խժդըժութիւններու, նոյնիսկ քաղաքակրթութեան սպանդանոցին մէջ : Խելքովս ես — ո՞վ կրնայ խափանել — այն իմաստը կուտամ, թէ հասկցար դուն հիմա աշխարհը եւ կառավարները : Եւ այս հասկացողութիւնը, դասը փոխանակ քեզ վհատեցնելու, պիտի զօտեպնդէ, ընդհակառակն, ի խնդիր լաւագոյն ապագայիդ : Բաւական է որ քերթողն ու անոր ինքնակոչ մեկնիչը սպանդանոցէն դուրս ունին նոր սերունդ կոչուած Հայաստան մը :

Զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, երբ ձեռքս անցաւ «Պոհեմականք»ը, յօդուած մը կը կարդայի Ֆրանսերէն, եւ ճիշդ այն մասին վրայ էի ուր կ՚ըսուէր. — «Ազգ մը չի մեռնիր, քանի որ կ՚ապրի անոր լեզուն»: Ու կը խորհրդածէի, դարտ ու չիւան չունեցող մարդու պէս, թէ ուրեմն այս է պատճառը որ մեր ժառանգաբար կամ «ազնուաբար» թշնամիները կ՚աշխատին նախ որեւէ միջոցով մեր լեզուն կտրել մեր բերնին մէջ, թլփը քաշել հանել, ազգութիւնն ալ յետոյ կոճոպելու, կեղեւելու համար : Անանկ չեղա՞ւ միթէ ասկէ առաջ, մոռցա՞նք միթէ հին Աւստրիան, Ռումանիան, Թըրանսիլվանիան, նոյնիսկ Հայ Հռոմը, որ երէկի ու այսօրուան պատմութիւնն է : Հիմա այս մեր նոր փորձանքին կրակներուն մէջ ալ ամենուրեք նոյն նահատակութիւնը չե՞նք տեսներ միթէ : Տեսէք, ո՞ւր տարաւ մեզ Ահարոնի պոհեմական տափանքին առասպելը : Ո՛հ, որքան սիրուն է ամէն առասպել, որ յոյսի մը, իրականութեան մը կ՚առաջնորդէ : Եւ կա՞յ քերթուածէն աւելի ազգու լեզու մը որ հաւատք ներշնչէ մեզի : Այդ լեզուն ըլլայ արձակ թէ ոտանաւոր, ըլլայ Նարեկ կամ Շնորհալի, ըլլայ Րաֆֆի թէ ամէն տեսակ Գամառ – Քաթիպաներ :

Պեղէ՛, շատ խոր է յատակն՝
հարուածներուդ տակ փլխրուն,
Դուն սարսափած զանգահար՝
աշտարակին գետնափոր,
Անխոնջօրէն ձայնելով մեռելներուս
սիրաձուն,
Տե՛ս, կը բացուի գերեզմանն՝
ոսկեդրուագ զերդ խնփոր :

Ո՛հ, Պոհեմականքին մէջ ինչ ճամբաներ եւ միջոցներ կան մեզ մեր ապագայ յոյսերուն, մեր վերածնութեան տանող : Ճիշդ տեղն է ըսել՝ Ամէն ճամբայ Հռոմ կը տանի :

Բայց իրաւ կ՚ըսեմ ձեզի, որ դեռ չէք կարդացած Պոհեմականքը — Ճշմարիտ հոգեկան սնունդ մըն է ան, ներկայիս մեր վատուժած իրականութեան մէջ : Անարինութիւնը Փիլիքականէն աւելի մտաւոր հիւանդութիւն մըն է, եւ Պոհեմականքին պէս գրուածներ տառի, տողի խողովակով աւիւն, արիւն կը ներարկեն մեր հէք գոյութեան : —

Ո՞վ է տէրն, հէ՛ք ուղեւոր, ճամբաներուն
վրայ անյոյս ...

Բայց ես կ՚ըսեմ Ահարոնին թոյլտուութեամբ — Չկայ որեւէ ճամբայ որ անյոյս ըլլայ : Եթէ մարդ կը պահէ վիզին վրայ ադամանդեայ քայլը, որուն խօսքը կ՚ընէ Քերթողն Ահարոն, ան միշտ կազմ ու պատրաստ կը գտնէ ճամբայ մը, անոնց գերբուկներուն մէջէն իսկ, դէպի ազատալոյս գահ մը, բայց նաեւ դէպի լուսաւոր պողոտայ մը քաղաքակրթութեան ջնարակէն ալ դուրս :

Այս տեսութեամբ, հոգեւոր ընթրիք մըն է Ահարոնի լայնշի ու լուսափայլ էջերով մատեանը, թէ իսկ ան առաւելապէս թրվռայ տարփանքներով, որոնք սակայն մարմնական, ազդուոր շրջապատէ մը անցնելով, կրնան տանիլ մեզ հոն որ մեր մաղնիսական ասեղն է հինգ հարիւր տարիներէ ի վեր :

ԵՏԱՆ

«ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ»

(Հեղինակ՝ ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ)

Ես ալ ուրիշներու պէս, այս գիրքը կարդացի մէկ շունչով : Եւ իւրաքանչիւր էջը դարձուցած ատեն ափսոսացի որ հատորը լրանալու վրայ է :

Արշաւիր Շիրակեանի գիրքը այն բացառիկ գործերէն է, որուն ընթերցման ատեն մարդ կը մոռնայ որ ձեռքերուն մէջ թուղթի թերթեր են ու աչքերուն առջեւ՝ տպագիր տառերու անվերջանալի շարքեր : Անոր ամէն մէկ էջէն կեանքի յորդ ալիք մը կը խուժէ վրադ, կ՚առնէ քեզ իր յորձանքին մէջ, երբեմն կը հրէ քեզ մռայլ անդունդի մը շրթունքին, որուն ահաւոր խորութիւնը վայրկեան մը կը չափես շնչակտուր, դողահար, երբեմն ալ կը հասցնէ շողարձակ բարձունքներու, ուր կուրծքդ կը սկսի ազատ շունչ առնել տալ :

Կեանքի ու մահուան միջեւ տարուբերող, կեանքի ու մահուան յարաշարժ ալեկոծութեամբ լեցուն գիրք մը, որուն գործողութիւնը ոչ իսկ վայրկեան մը կը դանդաղի :

Արկածալից գործողութիւններու հրապոյրը չէ այս գիրքին միակ արժանիքը : Աւելի զգայացունց, աւելի բազմահանգոյց գործողութիւններով հարուստ ուրիշ գրքեր կան, որոնք նոյն խոր տպաւորութիւնը չեն գործեր : «Կտակն էր Նահատակներուն» հատորին բացառիկ բնոյթն ու արժէքը արդիւնք են երկու հիմնական իրողութեանց ·

Ա) Անոր պատկերացուցած դէպքերը մաս կը կազմեն մեր կեանքի ամէնէն եղերական եւ նոյն ատեն ամէնէն հերոսական մէկ շրջանին :

Բ) Հեղինակը, որ նաեւ գրքին հերոսն է, ամէն տեղ եւ ամէն վայրկեան կ՚ապրի ամբողջ ժողովուրդի մը հաւաքական տառապանքով, ձգտումներով եւ ոգիով :

Արդարեւ, գիրքը կը պատկերացնէ Մեծ Եղեռնին յաջորդող զինադադարի տարիները, երբ Հայութիւնը կորսնցուցած էր իր մտաւորականութեան ընտրանին, երբ աւելի քան մէկ միլիոն հայ երիտասարդներ, կիներ, ծերեր, մանուկներ նահատակուած էին Միջագետքի անապատներուն մէջ ահաւոր չարչարանքներով եւ երբ հայկական դարաւոր շէնքերն ու տաճարները հրկիզուած էին, աւերակի վերածուած : Եւ այս բոլորը կազմակերպիչ, այս բոլորը յղացող ու հրահանգող մեծ ոճրագործները անպատիժ կը շրջէին Հռոմի եւ Պերլինի պողոտաներուն վրայ : Չկար հատուցում, չկար արդարութիւն : Ահա, ընդհանուր լքումի եւ յուսաբեկումի այդ մռայլ օրերուն է որ բարձրացան Արշաւիրներու վրիժառու բազուկները եւ պատուհասեցին ցեղասպան ոճրագործներէն մէկ քանին :

Բերնէ բերան ժողովրդական առասպելի մը պէս տարիներէ ի վեր կը խօսուէր այս մասին, բայց մեզմէ գրեթէ ոչ ոք ի վիճակի էր կենդանի գոյներով տեսնելու արտակարգօրէն դժուարին եւ վտանգալից այդ արարքներուն խօսուն շարժանկարը : Մօտ կէս դարու անջրպետ մը պէտք էր, որպէսզի հայ դաւաճանի մը եւ երեք Թուրք դահճապետներու ահաբեկիչը՝ Արշաւիր Շիրակեան իր այս գիրքով մեր աչքերուն առջեւ քակէր իր յուշերուն մշտավառ ժապաւէնը :

Գիրքը կարդալէ ետք եւ կարդալու ընթացքին միայն մարդ կը սկսի ըմբռնել թէ որքան զոհողութիւն, որքան ճիգ, որքան հնարամիտ եւ հերոսական խոյանքներ անհրաժեշտ էին արդարութեան ձայնը գործի վերածելու համար : Մէկ կողմէ՝ եւրոպական մեծ ոստաններու գաղտնի ոստիկանութեան աչալուրջ հսկողութիւնը վայլող ինքնապահ եւ հարուստ փաշաներ, որոնք անձնական պահակներ ունէին եւ կ՚ապրէին վերջին ծայր զգուշաւոր կեանք մը, միւս կողմէ՝ իրենց նահատակ ազգին վրէժովը բռնկած մէկ երկու երիտասարդներ, որոնց դէմ են արտաքին բոլոր պայմանները, բոլոր օրէնքները եւ որոնք ստիպուած են լոկ անձնական նախաձեռնութեամբ գլուխ բերել «Նահատակներու Կտակը» :

Ահա այս ուխտի իրագործման ալեկոծ պատմութիւնն է Ա. Շիրակեանի գիրքը : Անհաւատալի թուող դրուագներու յաջորդականութիւն մը, որոնք սակայն չորս իրական դէպքերու արդիւնքով կը պսակուին :

Իզուր չէ որ ըսուած է. իրականութիւնը երբեմն աւելի անհաւատալի կը դառնայ քան երեւակայութենէ ծնած վէպը : 1915էն ետք, մեր ժողովուրդի պատմութեան տասնամեակը, իր ջարդերով, արիւնով, անհուն տառապանքով եւ ինքնապաշտպանութեան եւ հատուցումի խոյանքներով, գլեց անցաւ իրականութեան բոլոր ըմբռնելի սահմանները :

Շիրակեան, որ այս հատորին մէջ իր արարքներուն վկան ու խոստովանողը կը հանդիսանայ, պարզ ահաբեկիչ մը չէ, այլ կը մարմնաւորէ բազմիցս ու չարաչար խոշտանգուած ամբողջ ժողովուրդի մը այրած հողին, զսպուած արցունքները, խորտակուած երազները եւ խաչուած աչքերը : Իր անձը եւ ապահովութիւնը մոռցած, գրեթէ ոգեղէն դարձած այս խիզախ երիտասարդը կը զգար որ կ՚առաջնորդուի ոչ թէ մարդկային բնական ուժերու մղումով, այլ միլիոն մը նահատակներու ցաւակոծ շունչէն մտրակուած եւ ամբողջապէս ինքն ալ շունչ ու ոգի դարձած : Ատով միայն բացատրելի են հոգեկան ուժերու անօրինակ զօրաշարժը իր մէջ, որ զինքը կը վերածեն առասպելական հերոսի մը, որուն հարուածը անվրիպելի կը դառնայ եւ անձը՝ անխոցելի :

Գիրքը գրուած է խիտ, արագ, բայց տաք ու կենդանի ոճով : Պիտի ըսէի նոյնիսկ՝ վարպետի գրչով, եթէ չվախնայի կեանքի այս յորձանուտին առջեւ արուեստի ընկալեալ չափեր տեղաւորելէ :

«Համազգային» Մշակութային Ընկերութիւնը, առանձին կոկիկ հատորով մը լոյս ընծայելով Ա. Շիրակեանի յուշերը, Ապրիլեան Եղեռնի յիսնամեակի ոգեկոչման լաւագոյն նպաստը բերած եղաւ : Հատորը կը պարունակէ երեք յառաջաբաններ, որոնցմէ առաջինը, Կ. Սասունիի ստորագրութեամբ եւ ճշգրիտ բնորոշումներով կը ներկայացնէ հեղինակին անձը, երկրորդը կը պատկանի Ե. Փամպուքեանի գրչին եւ խտացած մէկ պատմականը կուտայ Մեծ Եղեռնի դէպքերուն : Բազմաթիւ գրքերու ընթերցումով եւ ուսումնասիրութեամբ կազմուած պատմական այդ ակնարկը ամփոփ գիծերու մէջ մեզի կը ներկայացնէ հայկական տարագրութեան եւ ջարդերուն ամբողջ ընթացքը, գործադրութեան կերպերը եւ մեր կորուստներուն թուական տուեալները : Իսկ երրորդ յառաջաբանով Ս. Վ. փաստերու լոյսին տակ կը ներկայացնէ Ապրիլեան Եղեռնի գլխաւոր պատասխանատուներու ահաբեկումին պատճառները :

« Կտակն էր Նահատակներուն » միայն գիրք մը չէ, այլեւ պատմական չմեռնող վայրկեան մը, որ բաբախուն կեանքի ու շունչի կը վերածուի գալիք սերունդներուն համար :

Մ. ԻՇԽԱՆ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 5 Մարտ, 1965

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (182)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Վստահ եմ՝ որովհետեւ էկէրը ոչ ըսպանիացիներ, ոչ Զեխեր եւ ոչ ալ Գերմանացիներ կը պաշտպանեն : Հոս, հինգ թնդանօթաձիգները հաշուի չառնելով, ամէնքը հունգարացի են, մեծ մասով էկէրէն. իրենց բոյնը պաշտպանող առիւծներ : Ես վստահութիւնս հունգարական արիւնի վրայ դրած եմ :

Հոս դէմքերը արդէն կարմիր դարձած էին, բաժակներ բարձրացան : Փեթջօ կրնար ճառը վերջացած ալ համարել, բայց ան ճառախօսներու առատաբանութեամբ շարունակեց :

— Իսկ հունգարացին կայծքարի կը նըմանի : Որքան աւելի հարուածես այնքան աւելի կայծ կը հանէ : Թքնեմ այդ թնճկաւոր Մահմէտի ուջէն ելած, թղենիէն ինկած, կտոր փրթուած, ջուր խըմողներու երեսին : Մտքերնին դրած են թէ իրենց առջեւ պիտի չկարենան դիմանալ այս երկու հազար հունգարացի մայրերէն ծնած՝ կտրիճները, ձիերուն վրայ սնած, հունգարական ցորենով զօրացած ու էկէրի անապակ գինին ծծող գինուորները :

Կեցցէները, սուրերու շառաչը եւ ծիծաղները՝ խեղդեցին անոր ձայնը. բայց ան անգամ մըն ալ ոլորեց պեխերը, կողմնակի ակնարկ մը տալով այսպէս վերջացուց :

— Մինչեւ այսօր էկէր պատուաւոր քաղաք մըն էր, Հեւեշի եւ Պորշոտի Հունգարացիներու քաղաքը : Տայ Աստուած որ ասկէ վերջ Հունգարիոյ փառքի ու պարծանքի քաղաքն ըլլայ : Պարիսպներուն վրայ հեթանոսներու արիւնով պիտի դրենք · Մի՛ դպչիր հունգարացիին : Ու երբ դարեր վերջ երկրի յաւիտենական խաղաղութեան մամուռը պատէ բերդին աւերակները, ապագայ դարերու զաւակները գլխարկ հանած պիտի անցնին, ու հպարտ զգացումով պիտի կարենան ըսել : « Հոս մեր հայրերը կռուած են, օրհնեալ ըլլան իրենց աճիւնները » :

Բայց սար վրայ այնքան աղմուկ փրթաւ, ու համբոյրներու այնպիսի կարկուտ մը տեղաց ճառախօսին վրայ որ ալ անկարելի էր շարունակել :

Բայց ինքն ալ չէր ուզեր այլեւս շարունակել :

Նստաւ ու ձեռքը Թոմաս Պոյլքի Պորշոտի զինուորներու դնդապետին երկարելով ըսաւ ·

— Թոմաս, ուր որ մենք երկուքս ըլլանք՝ Թուրքերու գլուխները թող հոտին :

— Այնքան սիրուն խօսեցաւ, — յարեց Թոմաս, — որ անմիջապէս հարիւրի դէմ ալ կը վազէի մինակս :

Փեթջօէն վերջ այլեւս ոչ ոք քաջութիւն կը զգար խօսելու : Գրիգորի անունն ալ տուին, բայց ինքը իբր դիտնական մը, երբեք չէր խօսեր : Ուստի ամէն ոք իր քովինին հետ սկսաւ խօսիլ, ու դահլիճը զուարթ աղմուկով լեցուեցաւ :

Տոպօ ալ քիչ մը տաքցաւ ու մերթ մէկ մերթ միւս սեղանակիցին կ՚երկարէր բաժակը զարնելու համար :

Գրիգորին ալ բաժակ երկարեց, ու քանի որ Վարդապետը Փեթջօի քով գացած էր խօսելու, քովը կանչեց Գրիգորը :

— Հոս եկուր, տղաս :

Ու երբ Գրիգոր քովը նստաւ շարունակեց ·

— Թջօրջօքներու մասին կ՚ուզէի քեզի հարցնել : Անոնց ալ գրեցի, բայց կ՚երեւի աւելորդ տեղ :

ԿԷԶԱ ԿԱՐԴՈՆԻ

(Շար·)

Այրի Տիկին Ե. Օհանեան, Տէր եւ Տիկ. Գ. Օհանեան եւ զաւակը, Տոքթ. Տ. Օ- հանեան, Տիկ. Վ. Ամատունի, Տիկ. Ա. Ազարեան եւ զաւակները, Պալասանեան ընտանիքը խորունկ ցաւով կը ծանուցա- նեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եղ- բօր եւ ազգականին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ Մարտ 11ին, Հինգշաբթի առաւօտ, 74 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի (15 Մարտ) ժամը 10.45ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժօն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն Թ'Ուէնի գերեզմանա- տունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Սէն Ժերմէի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Ասլըրքեանի ի- րենց սիրասուն որդւոյն փոքրիկն Կզմէսի կանխահաս եւ դառնաղէտ մահուան առ- թիւ եւ այս առիթով շնորհակալութեամբ ստացած է հարիւր ֆրանքի նուիրա- տուութիւն մը:

ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱՅԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 250ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Քեմենչիստ ՌՈՒԲԷՆ

Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 21ին Ս. Սահակ - Մեսրոպ սրահին մէջ:

Կը մասնակցի Օր. Մատլէն Մարկոս- եան (դաշնակ):

Յայտագիր.— Սայաթ - Նովա, Կոմի- տաս, Սպենդիարեան եւ Ռուբէն:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած

Դպրոցասէրի Շրջանաւարտուհիներու եւ աշակերտուհիներու կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 28ԻՆ,

ժամը 15ին Ս. Մուրատեան վարժա- րանի սրահը:

26, Rue Troyon, Métro Pont de Sèvres

Կը ներկայացուին

ՄԱԳՆԻՍԸ

(Միպիլ)

UN CAPRICE

(Alfred de Musset)

Երգ, պար, արտասանութիւն

Մուտք 6 եւ 4 ֆրանք

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Ս. Սահակ Մեսրոպ Մայր Ե- կեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծա- նուցանէ թէ իր ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի Մարտ 28, Կիրակի օր, ժամը 15ին, Մայր Եկեղեցիի մէջ: Ընկերակ- ցութեան բոլոր անդամները կը հրաւիր- ուին չթերանալ ներկայ ըլլալու ժողո- վին, իրենց քաղաքացիական պարտքը կատարելու համար: Հեռաւոր վայրերու մէջ գտնուող անդամներէ (որոնց անդա- մավճարները գանձել կարելի չէ եղած) կը խնդրուի որ հաճին մինչեւ ժողովին թուականը հանդիպիլ եկեղեցի՝ իրենց վճարումները կատարելու, կամ ժողովին օրը նոյն նպատակով մէկ ժամ առաջ ներ- կայանալ Դիւանին:

ԿՈՉ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Փոն տը Շէրիւի եւ շրջանի Հայութիւնը ձեռնարկած է Ազգային Տան մը շինու- թեան, դպրոցով եւ սրահով, որ միեւնոյն ատեն պիտի ծառայէ որպէս եկեղեցի: Շէնքին հիմը արդէն դրուած է, մէկ մեթր ալ բարձրացած: Տեղւոյն Ազգ. Միու- թեան վարչութիւնը կոչ կ'ընէ ֆրանսա- հայ հայրենակիցներուն եւ միութիւննե- րուն, որպէսզի իրենց նիւթական եւ բա- րոյական օժանդակութիւնը բերեն այս բարենպատակ գործին:

Այն հայրենակիցները որոնք կարեւոր գումարներով կ'ուզեն մասնակցիլ, իրենց անունները պիտի արձանագրուին շէնքին ճակատը եւ բարերար պիտի կոչուին:

Վարչութեան հասցէն է.—

Monsieur ACHOD AREKIAN
Rue de la Chaîne
CHARVIEU (Isère)

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները Շա- բաթ (20 Մարտ), ժամը 20.30ին, Մշա- կոյթի Տան մէջ:

Կը խօսի ընկ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ:

Նիւթ ունենալով՝ Ապրիլեան Եղեռնը:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

MANUFACTURE DE CONFECTION
Ets. NAJARIAN SARL
324, Rue St.-Martin, Paris (3e)
Tél. : 272-71-59
272-64-34

Demande : 1) Homme de 23-25 ans, pour seconder l'affaire, notions de comptabilité et dactylographie (situation d'avenir à personne dynamique et capable).
2) Sténo-dactylo, petit secrétariat, même débutante.

Ecrire, Téléphoner ou se présenter.

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ ԺՈՂՈՎԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԱԶԳ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Ազգ. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը՝ Հինգշաբթի, (Մարտ 18), երեկոյեան ժամը 20.30ին, 32բ Րիւ տը Թրէվիզ:

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլ- լալ: Արդէլք ունեցողները, ընտրութեանց կրնան մասնակցիլ գրաւոր ղրկելով իրենց քուէները:

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ԵՌԶԿԱՏՑԻՆԵՐՈՒ

Ստացուած է քիչ քանակութեամբ

Աշխատակցութեամբ Տիկին Նուրիցա Փիլիպպոսեանի եւ Ա. Կապենցի ստուար հատոր մը, 500 էջ եւ նկարազարդ:

Դիմել Բալուեան գրատուն՝

43 Րիւ Րիշէ, Փարիզ:

Գին 30 ֆրանք, փոստի ծախքով ապա- հովագրեալ՝ 33.50 ֆրանք:

ԿՈՉ

ՀԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՑ

Մօտաւոր Արեւելքէն նոր գաղթի շար- ժում մը սկսած է, ամէն օր Աղքատա- խնամի գրասենեակը դիմում կը կատար- ուի գործի խնդրանքով:

Աղքատախնամը յաջողեցաւ ոմանց օգ- տակար ըլլալ: Խնդրանքները բազմաթիւ են եւ դիմողներն ալ պատրաստակամ ա- մէն աշխատանքի:

Հետեւաբար կոչ կ'ընենք հայ առեւտր- րականներուն որ նկատի ունենան անոնց տխուր պարագան եւ պաշտօնեայի պէտք ունեցողները դիմեն Աղքատախնամի գրա- սենեակը անձամբ կամ հեռախօսով՝ (ՓՐՕՎԱՆՍ 77-73):

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

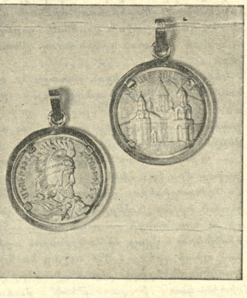
ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé

Թանկագին ու Մնայուն

Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ֆ.

Շրջանակով 300 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

Expédition contre-remboursement

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սե- րունդի Սէն Շամոնի խումբին կողմէ:

Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 21էն մին- չեւ լոյս:

SALLE DES FETES

Orchestre :

LES COMPAGNONS DE LA DANSE

— BAR — COTILLONS —
— BUFFET — JEUX —

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի հիմնադրու- թեան 20րդ տարեդարձին առթիւ:

Կազմակերպութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Ֆրանսայի խում- բերուն:

Շաբաթ, Մայիս 22ին, երեկոյեան, Ռամոյի սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդր. վարչութեան կազմա- կերպած Վասպուրականի յաղթական հե- րոսամարտի յիսնամեակը, Մայիս 15ին, Ալհամպրայի սրահին մէջ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբին ժողովը այս Չորեքշաբթի (17 Մարտ) ժամը 21ին, սովորական հաւա- քատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ռուբէն Ուսանո- ղական Միութեան հերթական ժողովը այս Երեքշաբթի (Մարտ 16) իրիկուն ժամը 20.30ին Մշակոյթի Տան մէջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի մէջ Կապոյտ Խաչի օրը կը տօնուի Մայիս 29ին:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնա- ճիւղի նախաձեռնած մեծ համերգը, ծա- նօթ երգչուհի Տիկին Լուիզ (Անայիս) Պօզապալեանի, որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 15, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սալ Ռամոյի շքեղ սրահին մէջ:Ման- րամասնութիւնները յաջորդով:

×

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Մայիս 16ին

Սորպօնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզեան շրջանի բոլոր խումբերուն:

Մարտ 28ին, Շիմիի սրահը

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Մարտ 23, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 20.45ին

THEATRE DES ARTS Ի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

66, Rue Rochechouart — Métro : Anvers - Cadet

Կը ներկայացուի

ՓՕԼ ԿԱՎՈՅԻ խիստ ծիծաղաշարժ մէկ կատակերգութիւնը

ԱՆՈՒՇ ՓՈՐՁԱՆՔ

4 ԱՐԱՐ

(Հայերէնի թարգմանուած Ա. ԱԼԵԱՆԱՔԵԱՆԷ)

Գլխաւոր դերակատարութեամբ

ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ, ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆԻ, ԼԻՒՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ եւ ՅԱԿՈԲ ՍՏԱՄՊՕԼՑԵԱՆԻ:

Ինչպէս նաեւ մասնակցութեամբ Փիէր Թերզեանի, Վիքի Մոստիչեանի, Սարգիս Մոստիչեանի եւ Նատիա Թօփուզեանի:

Բեմադրութիւն՝ Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Pour les billets s'adresser :

U.G.A.B., 11 Square Alboni, PARIS (16e) — TRO. 03-18.
Mme BAKERDJIAN, 35, Rue de Trévise, PARIS (9e) — PRO. 61-10.
Mme MARKARIAN, 32, Rue de Trévise, PARIS (9e) — TAI. 65-44
« Maison MASSIS », 21, Rue Saulnier, PARIS (9e) — PRO. 16-88.
THEATRE DES ARTS, 66 Rue Rochecouart, PARIS (9e)
TRU. 05-12 et TRU. 14-38
H. PALOUYAN, 43, Rue Richer, PARIS (9e) — PRO. 25-46.

ԵՒՐՈՊԱՅԻ

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՐՏԱԴՐԻՉԸ

ՀԷԼՎԱ ԹԱՀԻՆ

ԼՈԳՈՒՄ ՇԱՐՈՑ

Սուսամ - ՀԷԼՎԱ (ՌՈՃԻԿ)

ՎԱՐԴԷ-ԱՆՈՅՇ

LE BOSPHORE MARQUE DEPOSEE

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...

CHOC-ALVA • CHOCO-LOC

Sté le BOSPHORE

SIÈGE SOCIAL

2, Rue Louis Astouin Marseille (2ème)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60
C.C.P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0.30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
16
ՄԱՐՏ
MARDI
16 MARS
1965

Le Numéro : 0,30 Fr.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 10258

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.258

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹԱՂԱՊԵՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—o—

ԿԱՅՈՒՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ

—o—

Կիրակի օրուան Թաղապետական ընտրութիւններու առաջին հրջանը արդէն որոշ պատկեր մը տուաւ: Ընդհանուր ձեւով նոյն Թաղապետական կազմերը վերընտրուած են ինչ որ ցոյց կուտայ որոշ կայունութիւն մը :

Օրուան գլխաւոր յաղթականները կարելի է նկատել կեդրոնի ցանկերը , Իւ էն Էռ եւ համայնավար յաջողած են մեծ իրենց դիրքերը պահպանել :

Լիոնի մէջ քաղաքապետ Փրատէլ վերընտրուած է իր ցանկով : Վերընտրուած անձնաւորութեանց կարգին յիշենք նաեւ Փինէ, Շապան - Տէլմաս, Փոմփիտու, Ֆլիմլէն, Կի Մոլէ : Մարսէյլի մէջ Կասթոն Տէֆէռ համեմատականի մնացած է, բայց ընտրութիւնը ապահովուած է յառաջիկայ կիրակի : Վերընտրուած է Տըպրէ (Ամպուազի մէջ) Մոնթրվիլ (Սէն Սեռէ), Միթըրան (Շաթօ - Շինոն), Քորնիւ - Ժանթիլ (Քան), Ֆելիքս Կայառ (Պարպեզիէօ): Համեմատականի մընացած են կանոնիկոս Քիռ (Տիժոն), Թեթժնժէ (Ռենն), Շմիթլէն (Պելֆոր), Լըքանիւէ (Ռուան), Քլոսթերման (Վերսայլ): Պարտուած են Հերցոկ (Լիոն), Կորս - Ֆրանքլէն (Լիոն), Լաքազ եւ Վայսման : Բոլորն ալ Իւ էն Էռ : Փարիզի արուարձաններու մէջ ժողովրդական ճակատը որոշ յաղթանակներ արձանագրած է ինչպէս՝ Օպերվիլիէ, Պանեէօ, Պանեոյէ, Պոպինէի, Պոնտի, Շուազի լը Ռուա (նախապէս համայնավար), Տրանսի, Ժընըվիլիէ, Իվրի, Մալաքոֆ, Մոնթրէօյ, Նանթեռ, Նուազի լը Սէք, Փանթէն, Սէն Տընի, Սիւռէն, Վիլժիւիֆ, Վիթրի : Այս շրջաններու մէջ նախորդ Թաղապետութիւնները ընդհանրապէս համայնավար էին : Ժողովրդական ճակատը շահած է նաեւ այն շրջաններուն մէջ, ուր գլխացը կար միայն Իւ էն Էռ ցանկ մը :

Ալֆորվիլի մէջ, համեմատականի մնացած են : 14862 քուէարկողի վրայ, Ռուոլ Պլէօզի (կեդրոն) ցանկը ստացած է 6758 ձայն, Ֆրանչեսքիի (ժող. ճակատ) 6171 մինչ Իւ էն Էռին կը մնար 1547 ձայն :

Այս առաջին արդիւնքներուն ի տես կարգ մը անձնաւորութիւններ յայտարարութիւններ ըրած են : Շապան Տէլմաս ըսած է թէ «Պորտօ ընտրած է ապացան անցեալին դէմ»: Սէն Շամոնի մէջ, Անթուան Փինէ չեշտած է.— «Արդիւնքը ցոյց կուտայ թէ բնակչութիւնը մաւերացուց հրջաններու ձուլումը : Քաղաքական գետնի վրայ չեմ խօսիր այս ընտրութեանց առթիւ, որովհետեւ ըստ իս քաղաքականութիւնը պէտք է ջնջուի Թաղապետական վարչութեան մէջ» :

Ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարութիւնը կը յայտարարէ .— «Մեր կուսակցութիւնը մեծ գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ ընկերվարական թեկնածուներու ձեռք ձգած յաջողութիւնները» :

× Փարիզի մէջ, առաջին հրջանին ոչ մէկ ցանկ անցած է :

× Թիքսիէ - Վինեանքուրի ցանկերը ձայներու հարիւրէն տասը առած են Փարիզի մէջ :

ԹՈՒՐՔԸ ԴԱՒԱԴԻՐ ԵՒ ՍՏԱԽՕՍ

—o—

ԱՏԱՆԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ 300 ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՈՍԿՈՐՆԵՐԸ ԳՏՆՈՒԱԾ ԵՆ ...

Պոլսոյ «*Ճիւմհուրիյէթ*» թերթը, 40 տարի առաջ, 1922 Մարտ 6ի իր թիւին մէջ հրատարակած հետեւեալ լուրը վերահրատարակած է իր 1965 Մարտ 6ի թիւով .

Ատանայի Սալը Համիտ Թաղը գտնուող հայկական եկեղեցիին մէջ չուրջ երեք հարիւր անմեղ Թուրքերու ոսկորները երեւան հանուած են: Ատանայի մէջ հրատարակուող թերթերը գանօրէն կ'արտայայտուին այս սարսռազդեցիկ ոճրագործութեան մասին :

Իրենց եկեղեցին Թրքական սպանդանոցի մը փոխակերպած Հայերը առանց Աստուծմէ վախնալու մէկ ալ կը պնդեն որ Թուրքիոյ մէջ իրենց հարստահարութիւն կը կատարուի եւ Ամերիկայի մէջ գիրքեր կը հրատարակեն : Այս ձեւով կը համարձակին Ամերիկացիներուն գութը շարժել Հայերուն հանդէպ եւ թշնամութիւն հրահրել Թուրքերուն դէմ: Եթէ Ամերիկայի մէջ գտնուէր այսպիսի եկեղեցի մը եւ այդ եկեղեցիին մէջ երեք հարիւր ամերիկացիի գլուխը գտնուէր, Ամերիկայի մէջ մէկ Հայ չէր մնար, բոլորն ալ լինչի կ'ենթարկուէին: Մինչդեռ մեր երկրին մէջ Հայերը բարօրութեան մէջ կ'ապրին :

« Ենի Ատանա» թերթն ալ հետեւեալ ձեւով արտայայտուած էր .—

« Սալը Համիտ Թաղին Հայոց Եկեղեցին Մուհասէպէի Հուսուսիյէի փոխանցուած է: Մուհասէպէն ալ ուզած է զայն Թատրոնի ու սինէմայի փոխակերպել եւ նորոգութեան ընթացքին գետնայարկը կոյտ մը ոսկորի առջեւ գտնուած : Արդէն յայտնի էր որ այդտեղ գրուման հրջանին սպանդանոցի վերածուած է: Որ եւ է տեղ մը իրենց առանձին գտած Թուրքերը այստեղ կը բերէին: Ով գիտէ այստեղ քանի անմեղ Թուրքի արիւնը մըտած են: Բացէիբաց յայտնի եղաւ որ ցարդ լսուածները իրականութիւն են» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼ իր հաւանութիւնը տուած է դիւանագիտական յարաբերութիւններ ստեղծելու Դաշնակցային Գերմանիոյ հետ: Այս առթիւ Թէլ Ավիվի թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը պէտք է բաժնէ դիւանագիտական յարաբերութեանց եւ նացիականութեան պատմական հարցը :

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ հաւաքուած արաբական 13 երկիրներու ներկայացուցիչները յայտարարեցին թէ Պոնի կառավարութեան որոշումը կը ձգտի նեղը դնել Արաբները: Լիբանանի Արտաքին նախարարը՝ Թաքլա ըսաւ .— « Իսրայէլեան խաղ մըն է որուն կը սպասէինք: Կը յուսանք միաձայնութեամբ որոշում մը տալ, նկատի առնելով իւրաքանչիւր արաբական երկրի դիրքը : « 13ները» պիտի արտայայտուին չորս առաջարկներու վրայ .— Ա) Անմիջապէս ետ կանչել Պոնի արաբ դեսպանները: Բ) Ամբողջական խզում դաշնակցային Գերմանիոյ հետ դիւանագիտական յարաբերութեանց : Գ) Տնտեսական յարաբերութեանց խզում դաշնակցային Հանրապետութեան հետ եթէ Պոն յամառի իր թշնամական դիրքին մէջ հանդէպ Արաբ Մ. Հանրապետութեան : Դ) Ազդարարութիւն մը ընել այն մեծ պետութեանց որոնք զօրավիգ կը կենան Իսրայէլի, յայտնելով թէ արաբ երկիրները պիտի դադրեցնեն առեւտրական որեւէ գործ եթէ շարունակեն զօրավիգ կենալ Իսրայէլի :

Օրը Օրին

Taisez-vous, les Sauvages!..

—o—

Տարին՝ 1919: Հասցէն՝ Փարիզ, *Ռիւ Մէօսիէօ լը Փռէնս*, պանդոկ մը, որուն՝ անկուտի ուսանողը միայն կը հանդուրժէ: Վեցերորդ յարկը սենեակի նմանող բան մը ունի մեզմէ մէկը: Մենք ալ ծակեր գտեր ենք Պուլ'Միշի պորտին վրայ: Ի՛նչ, հապա պապուդ տանը սենեա՞կը, պիտի տար քեզի Փարիզը, խենթուկ :

Տասը օր չկար որ հասեր էինք Լոյսի Ոստանը՝ լուսաւորուելու համար :

Այդ տարին, իրա՛ւ կ'ըսեմ, ամէնքս ալ աղու՛որ պատանիներ էինք՝ այս ամականին Պոլսական ջերմութեամբ: Գեղահասակ ու կրակոտ պատանիներ: Պարապ տեղը չէր որ Սկիւտարի մեզի տաբեկից — ի՛նչ կ'ըսեմ,, մեզմէ քանի մը գարուն պզտիկ - աղջիկները արցունքով բաժնուած էին մեզմէ: Արցունք մը, սակայն, զոր իրենցմէ եւ մեզմէ զատ ոչ ոք տեսած էր :

— Չմոռնա՛ս, կը խենթենամ ...

— Չեմ մոռնար, երդում կ'ընեմ ... « Ո՞վ է, տեսեր սիրած եարին մոռնալ, ո՛վ մոռնայ ջուխդ աչքերով քոռնայ ... Միասին Փարիզ բերած էինք կարմրուկ թուշեր, անտառախիտ մազեր ու մանաւանդ մեր «սիրուհի»ներուն սիրտը:

— Փարիզի աղջիկները Փարիզի տղոց հա՞, տղաք ...

Բերած էինք, նաեւ, Սկիւտարի երգերը եւ մեզ ժամցու դնողներուն «երանի»ն:

— Ի՛նչ բախտաւոր էք, Փարիզը պիտի տեսնէք ... Ա՛խ, Փարիզ, Փարիզ, հոգի՛ս ուզէ՛, տամ ... Ո՛վ գիտէ ի՛նչ պատիւներով պիտի դիմաւորեն ձեզ՝ մեր ֆրանսացի բարեկամները ... *Վի՛վ լա Ֆրանս* ... « Պզտիկ դաշնակից »ին զաւակներն էք, վերջապէս ... *Վի՛վ լ'Արմէնի* ... Հոգ մի՛ ընէք, համալսարանը ձեզմէ թոշակ անգամ պիտի չպահանջեն Ֆրանսացի ընտանիքներու մօտ պիտի ապրիք իբրեւ տան տղան ... Ազգականի պէս բան մը ... Շիտակը ըսելով, Ֆրանսացի եւ Հայ իրարու ազգական կը սեպուին ... Շատ ուրախ ենք որ մենք ալ Ֆրանսայի համար արիւն թափեցինք ... Ուր երթաք ձեզ ձեռքի վրայ պիտի պըտտցնեն: Շան զ'էլիզէէն, սա՛նկ խումբով վեր, վար քալած ատեննիդ, ձեզ մատով ցոյց պիտի տան ... Հայրի՛կ, մենք ալ Փարիզ փոխադրուինք, կ'ըլլա՞յ, հայրի՛կ ...

×

Չմոռնաք տարեթիւը — 1919 :

Այսինքն այն տարին, երբ ազգին առաջնորդները ալ — Պատրիարքէն մինչեւ տիրացուն եւ գրագէտէն մինչեւ վարժապետը — նման հոգեշահ քարոզներով կ'օրօրէին ազգին զանգուածը .

— Վերջապէ՛ս ազատեցանք ... Անգլիացիին, Ֆրանսացիին, Ամերիկացիին պէս բարեկամներ ունեցող ժողովուրդ մը փրկուած կը սեպուի ... Շատը գնաց, քիչը մնաց, հայ ժողովուրդ, ուրախացի՛ր ... Մօտ ատենէն մեր հողերը մեզի պիտի տան ... Այսօր, ա՛լ անանկ եղած է որ, Եւրոպայի ո՛ր անկիւնը կ'ուզէք գացէք, երբ «մենք Հայ ենք » ըսէք, բոլոր դուռները կը բացուին ձեր առջեւ ... Դուն նստինք, շիտակ խօսինք մեզի պէս ալ մաքուր, անկեղծ, հաւատարիմ եւ անձնուէր ազգ, շատ չի գտնուիր ... Սիրելի ժողովուրդ Հայոց, շա՛տ չարչարուեցար, շա՛տ բան քաշեցիր անօրէնին ձեռքը, բայց փրկութեան ժամը հնչած է.. Լոյս Ճորճը կ'ըսէ որ ... Քլեմանսօն ըսեր է որ ... Լորտ Պրայսին եառը որոշապէս կը պարզէ թէ ...

×

Եւ Օգոստոսի այդ օրը մենք չորս, հինգ հայ պատանիներ այս հոգեշահ քարոզներով պատուաստուած, հաւաքուեր էինք մեզմէ մէկուն «ապարան»ը — *Ռիւ Մէօսիէօ լը Փռէնս*, օ *սիզիէմ*

Երկինքէն կրակ կը թափէր: Բացինք «ապարան»ին պատուհանը եւ սկսանք երգել .

—Կուժն առայ, ելայ սարը,
Զգտայ ֆիտան եարը ...
-- Սօնա՛ եար, Սօնա՛ եար...
Սօնա սիրուն, Սօնա եար ...

— Իմ չինարի եարը, իմ չինարի եարը
Ո՞վ է բան ասել իմ գովական եարին ,
իմ եարին ..
— Երեւան բաղ եմ արել, ջան արեւ ,
Արեւ, աղբերս, հոգիս մատաղ եմ արել..

Գեղջուկ երգերու այս շարքէն անցանք յեղափոխական երգի մը .

-- Լօ, լօ, լօ Սիփանայ սէգ սարի վերայ,
կտրիճներ չտապով գալիս են, միանում..

Յանկարծ ... Փոթորիկ :

Պանդոկին բակէն, *քոնսիէրժը*, «պարտապանաց» տարածութեամբ Նորմանտուհի մը, ձայնը ձգեր կը պոռար.

— *Թէզէ' - վու, լէ սովաժ ...* *վ'նէթ փա դ'ան Արմէնի, թու 'ա մէմ* ...

Իրարու երես նայեցանք՝ապշահար:

— Աս ի՞նչ բան է, տղաք ... Թրքուհի չըլլայ ... Հապա՛ մեզի կ'ըսէին որ ֆրանսացին Հայուն երգը լսէ, ոտքերը գետնէն կը կտրեն ...

— Զարմանալի՛ բան է ...

— Հաւատա՛լս չի գար ...

— Գրաւի կուգամ որ աս կնիկը ֆրանսացի չէ ...

— Եղբա՛յր, ինչպէ՛ս կարելի է ...

— Ինծի անանկ կուգայ որ այս փուկը մեր պատմութիւնը կարդացած չէ ...

— Եւ չի գիտեր որ Հայ, Ֆրանսացի միեւնոյն բաներն են ...

— Վա՛յ ապուշ կնիկ, վա՛յ ...

— Սենեակդ փոխէ, Հայկազ ...

×

— *Թէզէ - վու, լէ սովաժ* ...

Յիսուն տարի ետք, դիւանագիտութեան կրկէսին մէջ, ենթադրաբար քիչ մը աւելի փորձառու եւ նուազ միամիտ Հայոց ազգը կրնա՞յ պնդել թէ իրեն հանդէպ ցոյց տրուած վերաբերումը այսօր, աւելի բարեցակամ է քան գիւղացի *քոնսիէրժ*ին կծու սաստը :

Չեմ կարծեր :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՓԱՐԱԿՈՒԷՅ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷ ԳԱՂԹԱԿԱՆ ԿՈՒԶԷ

Երեսփոխան Գասըմ Կիւլէք, որ «բարեկամութեան պտոյտ» մը կատարած էր վերջին անգամ Հարաւ. Ամերիկայի երկիրներուն մէջ, իր տպաւորութիւնները հաղորդեց Թրքական մամուլին եւ ըսաւ .

— Փարակուէյ Թուրքիայէ գաղթական կ'ուզէ, մասնաւորաբար Թուրք գաղթականներ : Տեսակցեցայ Փարակուէյի Հանրապետութեան Նախագային եւ խորհրդարանի նախագահին հետ, երկուքն ալ այս փափաքը յայտնեցին: Փարակուէյի մէջ մէկ այր մարդու տասը կին կը վիճակի եւ հոն ընդարձակ եւ անմշակ գետիններ ալ կան: Փարակուէյի ժողովուրդը կը հիանայ Թուրքերու հերոսութեան վրայ, գիտէ թէ անոնք որքան քաջ են(?) :

«ԳԱՄԲՌԸ»

ԽՄԲ. — Յակոբ Մարթայեան կը շարունակէ «Հայ Մշակոյթի Համայնապատկերը», — ընթերցողը կրնայ երեւակայել թէ ի՛նչ հսկայ գիրք մը, քանի մը ստուար հատոր անպայման, պիտի կազմէ այս Համայնապատկերը, զոր կը հրատարակէ «Մարմարա» 3–4 տարիներէ ի վեր: Քանիցս նմոյշներ տուինք այս աշխատութենէն, — սկսած է Ե. դարէն՝ այժմ հասած է մեր օրերուն: Այս անգամ կուտանք նմոյշ մը եւս, Ռուբէն Զարդարեանի գործին նուիրուած գլուխէն:

Զարդարեան ունի կենդանական աշխարհէն քաղուած պատկեր մը, Գամբռը, հոյակապ այլաբանութիւն մը, վսեմ խորհրդապատկեր մըն է գաղափարապաշտ ստոյիկ կեանքի, Զարդարեանի ամէնէն ընտիր գլուխ–գործոցներէն մին: Գամբռը (ֆրանս. տոկ, անգլ. մէս թիֆ, գերմ. Տոկկէ) յաղթանդամ ու ազնուազգի շուն մըն է, խոշոր գլուխով, լուրջ նայուածքով, հուժկու ու ոսկրուտ, շընազգիներուն թերեւս ամէնէն պատկառազդուն: Շուրջիններէ, տափակութիւններէ արհամարհող ազնուականութեան խորհրդանիշն է ան, ինչպէս հեղինակին՝ նոյնպէս եւ շատերու համար: «Հսկայ, պերճաշուք գամբռ մըն է, կ'ըսէ հեղինակը, լեռներուն եւ դաշտին կապուտիչ օդովը սնած ու հասակ առած՝ որ կը քալէ յաղթական ու հանդարտ վսեմութեամբ մը, երբ քաղքենի շուներու ամբողջ վոհմակը, զաճաճ քոսոտ, շատախօս՝ կը հալածէ զայն մոլեգնաբար: Իր երկու կողերէն դարվար կը կախուին մազերը գանգրաւոր առատութեամբ յայտարար նշան իր ազնիւ ցեղին ու ազնուականութեան, մինչդեռ հերթափ կըռնակը կը մատնէ արդէն իր ծերութիւնն ու տարիքին յառաջացած ամլութիւնը..: Բոլորովին տարբեր այն հասարակ շուներէն՝ որոնք փողոցներու ցեխին ու աղբախառն զազրութեան մէջ կը ծնին ու կը մեծնան, եւ որոնց ահա բոլոր արդահատելի բանակը իր ետեւէն կը վազէ ու կը հաչէ: Բայց ինչո՞ւ կը հաչէ: Փողոցային բոլոր կիրքն է որ սալայատակներուն տիղմին մէջէն կը փրփրի, տկար ու նըւաստ բնազդներու իբր թէ արժանաւորութիւնն է որ ինքզինք այս անհամեմատ բաղդատութեան մէջ վիրաւորուած զըտնելով՝ ոտքի կ'ելլէ, կը մռռայ, կը կաղկանձէ: Ինչ մեծախօսութիւն, անասունի ինչ գիտակից խրոխտանք միասին, յառաջընթաց գամբռին՝ որուն, ւո՞ւր, առջեւի մէկ ոտքը կաղ է արդէն եւ իր գնացքին ազնուական լրութիւնը կ'աւրէ: Եւ սակայն իր այդ վիրաւոր ու խեղանդամ վիճակը՝ փոխանակ իր մարմնական շնորհքին ու անձնավարկութեան վնասելու, զայն աւելի կը մեծցնէ, իր անտարակուսելի ուժն ու մեծ հոգի անձնավըստահութիւնը կը շեշտէ...: Սակայն ուսւկէ՞ ուր այս մոլորանքը լեռնէ դէպի դաշտ, դաշտէն դէպի քաղաք, ի՞նչ ստիպողական ճակատագիր է որ զայն իր առջեւ խառնած բերեր է մինչեւ հոս...: Յայտնի է թէ վաչկատուն համայնքի մը մէկ անդամն է ինքը՝ ուժեղ ծնողքի մը արիւնէն ծնած՝ իբրեւ գամբռ, գամբռի զաւակ, մանկութիւնն անցուցած լեռներու վրանդին մէջ, առաջին օրերուն իսկ արթնցած իր հոգւոյն խորը գայլին ատելութիւնը եւ նախիրին անպարագիծ անձնուիրութիւնը: Որքան հպարտ ու երջանիկ զգաց ինքզինք ամաղոն մայրը՝ երբ գիշեր մը արինոտ դունչով՝ յաղթական դարձաւ իր ձագին հետ փառաւոր կռիւէ մը...: Տարիներ անցան ու անոնց ընթացքին մէջ նոյն յուզումնալից, անհանգիստ մշտավառ կեանքը: Բայց ահա ժամանակին անողորմ հովին, ծերութեան սատանան սողաց քարերէ վեր, մինչեւ այդ լեռներն ալ, ու զտաւ զինք հոս: Մազերը թափիլ սկսան, վերջին կըռիւին մէջ առջեւի թաթերէն մէկը անդարմանելի կերպով ճզմուեցաւ: Այլեւս հիացման տեղ՝ արգահատանք կը նշմարէր իր հովիւ տիրոջը աչքերուն մէջ: Զգիմացաւ տեսր իր ընդվզող հոգիին վէսութիւնը եւ ահա կաղն ի կաղ, տաժանքով ու յոգնութեամբ լեռնէն դէպի դաշտ, դաշտէն դէպի քաղաք, այս փողոցներուն մէջ, ուր անարժան շնիկներու ամէն զոյնէ ու ամէն հասակէ վոհմակ մը իր ետեւէն կը հաչէ...:

Կը քալէ միշտ հանդարտ ու անշտապ ընթացքով՝ աներկիւղ, անձնավստահ, կը քալէ գամբռը՝ արհամարհելով շնական վոհմակը...: Քալէ՛ վէսօրէն, քալէ բարձրավիզ, ո՛վ գամբռ, քալէ այս միջակութիւններուն ծիծաղելի ամբարտաւանութեան առջեւէն որ արժանաւորութեան դէմ կը կաղկանձէ: Քալէ այս ճամբան որ հասնի, որովհետեւ սխալ տեղ եկար ու սխալ միջավայրի մէջ ինքզինքդ գտար, դարձիր դէպի դաշտին լայն մենութիւնը, դէպի լեռն անկաշկանդ. լաւ է անօթի մեռնիլ՝ քան թէ երկութաթերը երկնցնել՝ կուրծքը ցեխին քսել քաղաքի ծակաչք մարդէն կտոր մը հաց խնդրելու: Լաւ է կատաղի, անհաւասար կռիւի մը մէջ երիտասարդ գայլի մը հետ ճակատ ճակատի գալ ու մեռնիլ վիրալից՝ քան թէ փողոցի մը մէկ անկիւնը ոլեւարիլ ու իբր նուաստ, արհամարհուած կենդանի աւարտել քեզի աըրուած կեանքի բաժինը»:

Զարդարեանի այս չքեղ պատկերը՝ առաջին ակնարկին զուգահեռ կրնայ նըկատուիլ նոյն հեղինակին «Մենաւոր Ծառը» խորագիրը կրող պատկերին: Հեռուն, դարատափին վրայ աճող այդ մենաւոր ծառը՝ խիտ ծառաստանէն ելեր փախեր էր գիշերով ու հող էր ինկեր մոլորուն որբի մը պէս: Իր առանձին անկիւնին մէջ. մախանքէ, քէնէ ու կիրքէ հեռու՝ իր հանգիստ քունն ու խաղաղութիւնը կ'ունենար: Մեկուսանալէ, ամբոխէն հեռանալու ու բարձրանալու այդ տխորժը՝ Զարդարեանը մղեր էր կենդանական աշխարհէն գամբռը գտնելու որպէս խորհրդանիշ՝ նոյն նպատակին համար: Գամբռը ազնուազգի է, լեռնցի է — ու արդէն լեռները ներշնչման աղբիւրներու շարքին են Զարդարեանին — քաջ է, գիտէ ինքզինք պաշտպանել: Հիմա ծերացեր է, դաշտ ու քաղաք է իջեր եւ մնացեր դռնեհիկ ամբոխին ու փողոցային գզրութիւններու մէջ: Զարդարեան, գամբռը շրջապատող ու հաչող վոհմակով՝ կ'ուզէ արհամարհոտ ձաղկում մը պտըտցնել հայ հասարակական կեանքի հասարակ տեղիքներու փողոցային կիրքերու, ամբոխային դատաստաններու, միջակութիւններու ու տափակութիւններու վրայ: Թերեւս դասակարգային բարդոթիւններ ու հասարակական կնճիռներ ալ իրենց որոշ ազդեցութիւնը գործած ըլլան հեղինակին հայեացքներուն, որ նախասիրութիւնները հեռացնելով ամբոխէն, տարին խուլերէն՝ դէպի վերին աստիճանները ազնուականութեան, որպէս ծայրագոյն սահման ունենալով ինքնասոյզ մենասիրութիւնը:

Այս վերլուծման կարելի է յանգիլ՝ երբ «Գամբռ»ին վրայ առաջին ակնարկ մը պտըտցնենք: Սակայն տարբեր հայեցակէտէ մը, կարելի է աւելի խոր մեկնաբանութեան մը հասնիլ երբ քիչ մըն ալ յամենանք «Գամբռ»ով զբաղելու: Որպէս բաղդատութեան եզր պէտք է յիշենք Անտըրսընի (եւ ոչ Անտէրսէն) պատմըւածքներուն «Տգեղ բադիկը»: Մայր բադը թուխս էր նստեր. երբ ժամը հասաւ՝ բադիկները բեկեցին կճեպները ու ելան դուրս, իրենց մօր թեւերուն տակ հաւաքուեցաւ: Հաւկիթներէն մէկն կը յամառէր կենդանութեան նշան չտալու, սակայն քիչ վերջ ան ալ բեկուեցաւ ու մէջէն դուրս ելաւ բադի նմանող խոշոր թռչնազգի մը տգեղ դէմքով: Թխսակից ձագերը հաւաքաբար զայն կտցեցին ու հալածեցին: Անունը մնաց «Տգեղ բադիկ», որ ապրեցաւ խումբէն հեռու: Սովորական բադիկ մը չէր ան, սակայն, այլ ազնուազգի կարապ մը, որ վերջապէս օր մը միացաւ կարապներու հօյլին:

Գամբռն ալ ցեղի մը, ազգի մը խորհըրդանիշն է, այլաբանական եզր մը: Ազնուական ցեղ մը որ երկար քաջագործութիւններէ ետք, իր ծերութեան օրերուն կ'իյնայ միջավայրի մը մէջ որ չի ճանչնար անոր արժանիքները, ազնուականութիւնը, կը թերագնահատէ զայն, այդ անսովոր արարածը որ իրեն չի նըմանիր: Գամբռը մէկ ոտքը կաղալէն, կը քալէ ժխորին մէջէն, հաչիւններով շըրջապատուած, սակայն ինք անտարբեր ու պատկառազդու, իր պարաւթեանը մէջ յաղթական, արհամարհելով ամբոխը, որ, ինչպէս Զարդարեան կ'ըսէ, «արժանաւորութեան դէմ կը կաղկանձէ», եւ կամ ինչպէս Համլէթ կ'ըսէ, «հարուածներ՝ որ համբերատար արժանաւորը կը ստանայ միշտ անարժաններէն»: Զարդարեան կ'ուզէ որ գամբռը՝ «կատաղ[ի] անհաւասար կռիւի մը մէջ երիտաս[արդ] գայլի մը հետ ճակատ ճակատի գայ [ու] մեռնի վիրալից՝ քան թէ փողոցի մը մ[էկ] անկիւնը ոլեւարի որպէս նուաստ, ար[համար]հուած կենդանի»: Այսպէս հըր[...] սակայն, «Տգեղ բադիկը», պտուղ[...] մատներ, որոնք զայն միւսներէն զա[...] լով՝ ցոյց տուին որպէս ազնուազգի կա[...] րապ մը:

ՅԱԿՈԲ ՄԱՐԹԱՅԵ[ԱՆ]

ՕՏԱՐ ՄԱՍՆԱԳԷՏԻ ՄԸ ԿԱՐԾԻՔԸ

ԹՈՒՐՔՈՅ ՄԱՍԻՆ

ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ ԻՐ ՆՊԱՏԱԿ[ԻՆ] ՉԷ ՀԱՍԱԾ ԵՒ ՊԷՏՔ ԵՂԱԾԻՆ ՊԷՍ Չ[Է] ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԱԾ.— ԱՐՏԱՔԻՆ ՕԺԱՆ[Դ]ԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՏԿԱՐ ԵՆ.— ՀՈՂԱ[-] ԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՍԱԾ Է.— ԱՇԽԱ[-] ՏԱՆՔՆԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ԱՌԱՋ ՏԱՆԻԼ ԹԱՓՈՎ»:

Թուրքերը եւրոպացի մեծ տնտեսագ[...] մը հրաւիրած են, Ժան Թինպէրկէն, [որ] պէտք քննէ Թուրքիոյ Հնգամեայ Ծր[ա]գրին աշխատանքները: Մամուլի ասու[...] լիս մը տալով Անգարայի մէջ, Փրոֆ[.] Ժան Թինպէրկէն յայտարարեց.

— Հարկ չկայ մեծ բարեփոխումներ [...] նելու առաջին ծրագրին մէջ, [...] Փրոֆ. Թինպէրկէն: Նպատակին եւ գոր[...] ծադրութեան եղանակին միջեւ կարեւ[որ] տարբերութիւն մը չկայ, հետեւաբ[ար] հարկ չենք զգար հիմնական փոփոխու[...] թեան մը ենթարկելու Հնգամեայ Ծրա[-] գիրը: Պէտք է ընդունիլ թէ 1950էն ե[...] վերականգնումի համեմատութիւնը հա[...] րիւրին վեցի շուրջ կը կայանայ: [...] թէ հարկ չկայ ամբողջովին փոխել, [...] այն թէ Հնգամեայ Ծրագիրը կազմած [...] իր գործադրութեան մէջ, պէտք եղած [...] պէս եւ լիակատար ձեւով չէ կիրարկուա[ծ] եւ չէ հասած իր բուն նպատակին: Ուս[...] մըն 1966ի ծրագրին պատրաստութե[ան] մէջ, պիտի օգտուինք անցնող տարիներ[ու] փորձառութենէն: Նախորդ տարիներ[ու] մէջ, վերականգնումի համեմատութի[ւնը] հարիւրին եօթնէն վար էր, կարելի՞ գոցել այս բացը, թէ կարելի չէ, [...] մասին պէտք է խորհիլ եւ միջոցներ ձեռ[...] առնել: Իմ կարծիքով գոյացած բա[ց] մեծ բան մը չէ, կարելի է գոցել: Հի[մա] որ երկրորդ Հնգամեայ Ծրագիրը [...] պատրաստենք, լայնօրէն պիտի օգտուի[նք] անցնող տարիներու փորձառութենէն: Մասնաւորաբար հողագործութեան մար[զի]գին մէջ, Փլանը չէ յաջողած եւ ակը[...]

ԿԱՐՕՏ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Գիւղն Արագի ափին էր:

Գարնանը, երբ վարարում էր գետը, տանը նստած՝ կը լսէիր նրա ալիքների մռնչիւնը, ուշ աշնանը՝ նրանց մեղմիկ ծփանքները: Առաւօտ շուտ Մասիսն ու Բարթուղեան լեռներն այնքան մօտիկ ու յստակ էին երեւում, որ թւում էր, թէ ձեռքդ պարզես՝ նրանց լանջերից մանտակ ու խավրծիլ կը քաղես: Բայց ամէնից շատ Մայր Արաքսն ու հայկական լեռները, այդքան մօտիկ ու այդքան հեռու, գեղեցիկ էին երեւում առաւ լուսնեակ գիշերներին:

Գիւղում ոչ ոք դաշտապահ Առաքելին նման չէր տեսնում ու չէր զգում այդ գեղեցկութիւնները, չնայած չկար մարդ, որ իրեն աւելի խելօք չհամարէր նրանից ու չծաղրէր նրան: Գուցէ պատճառը դա էր, որ վեց ու կէս տասնամեակ աշխարհում ապրելուց յետոյ էլ Առաքելը խուսափում էր մարդկանցից, լուռ էր մնում նրանց շրջանում եւ եթէ խօսելիք էր ունենում, խօսում էր կամ անասուններէ, կամ դաշտերի հետ: Նրանց էր պատմում իր մտքերն ու մտադրութիւններ, իր վշտերն ու ցաւերը: Եւ, ինչ թաքցնենք, այդ ամէնի համար ծաղրում էին Առաքելին, նրա «մի տախտակը պակաս» էին համարում:

Անարդար էին: Առաքելը պակասաւոր մարդ չէր: Պարզապէս նրա բնաւորութիւնն էր այդպէս: Մենակութիւն էր սիրում ու լաւ էր զգում իրեն հանդ ու դաշտում, մարդկանցից հեռու: Իր ամբողջ կեանքում նա դաշտապահ էր եղել, պաշտպանել ցանքսերն ու մարգագետինները նախիրներից, լուսաբացից մինչեւ արեւամուտ, մահակը ձեռքին, քայլել էր հովտից հովիտ, սարաւանդից սարաւանդ: Հանգստացել էր ժայռերի տակ խոնաւ կանաչի վրայ փռուելով, կամ գետափին՝ ականջը ձայների, հայեացքը՝ զուլալ ալիքներին: Ասում էին, որ նրա հայրն էլ դաշտապահ է եղել, պապն էլ: Ուրեմն բնութեան սէրը ժառանգական էր Առաքելի մէջ, գալիս էր պապից ու հօրից: Եւ հիմա, երբ նա արդէն, ինչպէս գիւղում էին ասում, «զառառխչի» չէր այլեւս, տխրում, ձանձրանում էր: Ու դարձեալ դաշտ էր գնում, ժամերով թափառում էր արտերում, նայում էր, թէ որտեղ ինչպէս են աճել ցանքսերը, նստում էր թմբերի վրայ, նայում հեռաստաններին, Մասիսներին ու Բարթուղեան լեռներին: Աչքերը կկոցած, արեւելքից արեւմուտք ձգուող լեռների կոյտերի մէջ որոնում էր այն գիւղերը, որոնցով քանի քանի անգամ էր անցել «երկրից» հեռու էր ու անհասանելի, բայց աչքիդ առաջ: Կարող էիր միայն նայել, նայել հարազատ վայրերի կողմն ու վառուել, այրուել, կարօտից: Եւ Առաքելը նայում էր՝ առաւօտ, երեկոյ, գիշեր, ցերեկ:

Ամռան գիշերները շոգին դիմանալու համար քնում էին տափակ կտուրներին: Ինչ գեղեցիկ էր աշխարհը: Լուսնի շողքերը փշրւում էին գետի ալիքների մէջ, հայելու հազարաւոր կտորտանքների նըման փայլվում էին ցոլքեր նետելով երկինք: Մասիսները՝ ոտից գլուխ սպիտակ, լուսեղէն, երկնքին միացած, մօտենում, կանգնում էին ուղիղ Արագի ափին, Առաքելի աչքերի մէջ: Թէ սիրտ ունես, դիմացիր: Ուրիշները, ցերեկուայ աշխատանքից յոգնած–զաղրած, քնում էին խոր քնով, իսկ Առաքելը քնել չէր կարողանում: Նայում էր կաթնագոյն մշուշի մէջ լողացող լեռներին ու մէկիկ–մէկիկ յիշում էր նրանց վրայով անցնող ճանապարհները, կածաններն ու արահետները: Մտքով քանի հազարերորդ անգամ անցնում էր այդ ճանապարհներով, իջնում լեռների միւս երեսը: Քորուն ու Մուսուն գիւղերի կանաչ, կանաչ, տարածու մարգագետիններով, Արծափ բարձրադիր գիւղի մօտով, արծաթաշող գետակներով գնում էր, գընում, բարձրանում ծանօթ լեռներն ու իջնում կանաչ հովիտները: Եւ հասն[ում] էր «երկիր», իրենց գիւղը, ուր դաշտ[...] րի, արտերի ու մարդերի տէրն էր եղ[ել] վաղ պատանեկութիւնից մինչեւ զա[...] ուր որոտում, սար ու ձորով մէկ դղ[...] դղրդում էր նրա ձայնը եւ այդ ձայն[...] սարսափած, հովիտներից լեռներն [էր] փախչում մարդ ու անասուն, գող [ու] զաղան:

Նրա երեւակայութեան մէջ այն[...] հիմա դաշտերն անտէր էին, լուռ ու [...] մայի, ձորերում միայն ոռնում էին [...] ցած քայլերը, գիւղերն անտէր, «խար[...] բա», յուրթի խոտերն ու եղինջն[...] ծածկել էին տները, աղբիւրների [...] կունքները փակուել էին, նրանց առ[...] զուները՝ մամռոտել: Այդպէս, եւ մի[...] այն այդպէս էր պատկերացնում Առա[...] քելը՝ իրեն հարազատ «երկիրը» ու սի[րտ]ը ներսում խորովում էր: Եւ ոչ ոքի [...] խօսք չէր ասում այդ մասին, ոչինչ [...] ասում նոյնիսկ որդիներին՝ Արամին [ու] Տիգրանին:

Արամը գիւղական խորհրդի նախագ[ա]հըն էր, զբաղուած էր մեծ–մեծ գոր[...] ծերով: Տիգրանը գիւղի (կոմսոմոլների) քարտուղարն էր:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՔՈՉ[...]

(1 Շար.)

կլուած արդիւնքները չէ տուած, նահանջած է: Կայ նաեւ ներքին մատակարարման խնդիրը, որ լուծուած չէ Հարկ եղածին պէս: Տուրքերու հասոյթները աւելցած են, բայց տուրքերու իրականացումը թերի է: 1966ի ծրագրին պատրաստութեան առթիւ, նոյն նպատակակէտները մտքի մէջ ունենալ, այս ուղղութեամբ փոփոխութիւններ չընել: Միայն թէ այս անգամ կարեւորութեամբ նկատի ունենալ անհատ — նախաձեռնութեան մասնակցութիւնը, որուն համար կազմուած են արդէն մասնագիտական յանձնախումբեր: Մօտաւորապէս հարիւր մասնագիտական կոմիտէներ պիտի օժանդակեն Հնգամեայ Ծրագրի աշխատանքներուն: Անոնց գործերը դիւրացնելու համար, Փլանաւորման Կազմակերպութիւնը դիմումներ պիտի կատարէ պետական եւ անհատական նախաձեռնութիւններուն: Ինչ կը վերաբերի տուրքերու խնդրին, հասոյթները աւելցած են, բայց այդ տուրքերը Փլանին մէջ ակնկալուած հասոյթները չեն ապահոված: Կայ նաեւ արտաքին վճարումներու եւ յատկացումներու պարագան, որ առանձնապէս կարեւոր է: Վարկերը, յատկացումները պէտք եղածին պէս չեն առնուած եւ բաղձալի արդիւնքները չեն տուած: Այս ուղղութեամբ քննադատութիւններ եւ պահանջներ կան, որոնք պիտի հաղորդուին օտար եւ շահագրգռուող պետութիւններուն: Գալով հողային բարեկարգումի խնդրին, նոր կառավարութիւնը գործի ձեռնարկած է, եւ այս խնդիրը անոր կը վերաբերի: 1964ի վերականգնումի թափը 1963էն աւելի վար է, իսկ հողագործական հասոյթները դուրս կը մնան որեւէ պետական հակակշիռէ: Մնաց որ Քոնսորսիոմին բացած վարկերը քիչ են եւ բարձր սակերով տրուած են, այս մասին գանգատ պիտի յայտնուի արտաքին աշխարհին: Իբր եզրակացութիւն, կ'ուզեմ ըսել թէ Թուրքիոյ մէջ սկսած Փլանաւորման եւ վերականգնումի աշխատանքները բաւական կարեւոր են, արժանի՝ լուրջ նկատողութեան: Եթէ այսպէս չըլլար, Թուրքիա չէր գար:

Այս յայտարարութենէն ետք փոխ–վարչապետ Սիւլէյման Տէմիրէլ եւ «Ենի Թուրքիա» կուսակցութեան նախագահ Էքրէմ Ալիճան մերժեցին Փրոֆ. Թինպէրկէնի տեսակէտները՝ պետական ծրագրի եւ վերականգնումի արդիւնքներուն մասին: Էքրէմ Ալիճան պատասխանեց թէ իր տեսակէտները սխալ են եւ իրողութեան չեն համապատասխաներ: Վերականգնումի արդիւնաբերութեան տոկոսը ոչ թէ հարիւրին 6·2, այլ մօտաւորապէս հարիւրին երեք է:

Նոյնը պնդեց նաեւ փոխ վարչապետ Տէմիրէլ, համամիտ չեղաւ Թինպէրկէնի եւ պնդեց թէ վերականգնումի իսկական թափը հարիւրին 3·9 է: Իսկ վարչապետ Իւրկիւպլիւ, պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, ըսաւ թէ թուանշանները ստացած է եւ գանոնք պիտի ենթարկէ ձեռնհասներու նկատառումին:— Տեսնենք հարիւրի 6·2 է, թէ ոչ 3·9, ըսաւ վարչապետը:

Պետական Փլանաւորման խորհրդական Փրոֆ. Թինպէրկէն վերջին անգամ հաստատած էր թէ վերականգնումի արդիւնքները հարիւրէն 4 – 4·5ի շուրջ կը կայանան:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի կէսօրէ ետք Հայ Արիներու Միութեան Փարիզի շրջանը Սալ տը լա Շիմիի մէջ կազմակերպած էր իր 34րդ տարեկան հանդէսը:

Բաղդատմամբ նախորդ տարիներուն շատ աւելի մեծ բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը, — հայ եւ օտար բարեկամներ, ծնողքներ, եւ Փարիզի Հայութեան ընտրանին:

Հանդէսին ներկայ էր կաթողիկոսական պատուիրակ Սերովբէ Արք. շրջապատուած Փարիզի շրջանի եկեղեցականներէ, Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանի վարդապետներէ: Ներկայ էին նաեւ Դպրոցասիրաց վարժարանի աշակերտուհիները, գլխաւորութեամբ իրենց տնօրէնուհիին, Օրիորդ Գարագաշեանի, ֆրանսական սկաուտական կազմակերպութեանց պետերը, երիտասարդական միութեանց ներկայացուցիչները, սկաուտներ եւ գայլիկներ:

Հանդէսը սկսաւ սկաուտական կեանքէ գունաւոր ֆիլմով մը, որ կը ներկայացնէր սկաուտական բանակումի կեանքը, լատերու շինութեան եւ արշաւանքը:

Պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ սկաուտական քայլերգով, յետոյ Միութեան դրօշակները բարձրացան բեմ, եւ սկաուտ պետ Վարուժան Գալֆայեան արտասանեց ողջոյնի խօսքը:

Տիկին Ա. Աւագեանի առաջնորդութեամբ եւ ղեկավարութեամբ գայլիկները սկսան իրենց յայտագիրը: Նախ արտասանութիւններ հայերէն, «Մարդ»ը Լորիկ Մեծատուրեանի, «Հայը» Պետրոս Ծաղուկեանէ, «Եփրատը» Ժիրայր Ամիրխանեանի կողմէ, բոլորն ալ յաջող:

Առաջին անգամ ըլլալով գայլիկները ներկայացուցին «Կրակին պարը»: Հնդկական տարազներով, եւ լուսախաղերով, շատ գեղեցիկ նորութիւն մը որ մեծապէս գնահատուեցաւ ժողովուրդին կողմէ:

Ներկայացուցին նաեւ նաւագներու երգախառն ներկայացում մը մեծ յաջողութեամբ:

Հանդէսին ներկայ էր, իբր հիւր, հայ արիներու Մարսէյլի գայլիկներուն շրջանային պետ՝ Օր. Ալիս Շամիրեան, որ բացառիկ յաջողութեամբ երգեց «Արդեօք գիտես դու» (Աշոտ Սաթեան), «Երգէ ինձ համար» (Ալեքսանդր Յարութիւնեան) եւ «Տատրագոմի հարսը» օփերայէն կտոր մը դաշնակի ընկերակցութեամբ հեղինակին՝ Արա Պարթեւեանի:

Հայ Արիներու Միութեան պետ Տոքթ. Գուրգէն Մեծատուրեան, երկու խօսքով շնորհակալութիւն յայտնեց հասարակութեան եւ կարդաց միջազգային սկաուտական կոմիտէի տնօրէն Զօրավար Սբրայի ուղերձը, Քանատայէն գրկուած, որուն մէջ տնօրէնը «Յանուն համաշխարհային սկաուտական շարժումին՝ իր ջերմագին շնորհաւորութիւնները կը յայտնէր Հայ Արիներուն, որոնք անցեալին եւ ներկային միշտ բարձր մակարդակի վրայ պահած են իրենց գործունէութիւնը եւ նորանոր յաջողութիւններ կը մաղթէր:

Հայ Արիներու պետը բեմ հրաւիրեց Միութեան նոր նախագահը Պ. Սարգիս Պալապանեան, որ նախ հայերէն եւ յետոյ ֆրանսերէն խօսեցաւ Հայ Արիներու Միութեան գործունէութեան մասին՝ ազգային եւ միջազգային գետնին վրայ, ծանրացաւ անոնց բացառիկ դերքին վրայ համազգային սկաուտական եղբայրութեան մէջ եւ կոչ ըրաւ ժողովուրդին, գնահատել սկաուտներուն գործունէութիւնը, քաջալերել զիրենք եւ իրենց զաւակները յանձնել Հայ Արիներուն:

Հայ Արիները ներկայիս ունին նուիրուած եւ հմուտ նախագահ մը որ մեծ խանդավառութեամբ լծուած է իր պաշտօնին:

Միջնարարէն առաջ գայլիկները եւ սկաուտները ներկայացուցին հայկական եւ կովկասեան պարեր ղեկավարութեամբ Սուրէն Փանոսեանի եւ ընկերակցութեամբ սկաուտական նուագախումբին, ինչպէս միշտ՝ մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով հանդիսականներուն մէջ:

Հանդէսին երկրորդ մասը սկսաւ հայերէն գաւեշտով մը, «Երկու խուլերը», Գայլիկները եւ սկաուտները յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը: Անոնք ներկայացուցին նաեւ Թումանեանի «Կաթիլ մը մեղր» նոր բեմադրութեամբ եւ մասնակցութեամբ Ալիս Շամիրեանի:

Սկաուտական նուագախումբը, մասնակցութեամբ Վարուժան Գալֆայեանի, Սուրէն Փանոսեանի եւ Ժիրայր Սրվաճեանի հայկական, սկաուտական եւ ֆրանսական եղանակներու շարքով մը խանդավառեց հանդիսականները

Անցեալ տարուան վրայ տեսանք նոր յառաջդիմութիւններ: Հայ Արիները ներկայիս ունին արժէքաւոր նուագախումբ մը:

Հանդէսը վերջանալէն առաջ սկաուտները եւ գայլիկները երգեցին Միութեան քայլերգը:

Բեմ հրաւիրուեցաւ Սերովբէ սրբազան, շնորհաւորութեան ուղերձ մը ըրաւ նոր յաջողութիւններ մաղթեց եւ հանդէսը վերջացաւ Տէրունական աղօթքով, որուն մասնակցեցաւ ամբողջ սրահը:

Հայ Արիներու 34րդ տարեկան հանդէսը գերազանցեց նախորդները, իր յայտագրով, կազմակերպութեամբ եւ մեծ բազմութեամբ:

Հայ Արիները մեծ յառաջդիմութեան մէջ են, անցեալ տարուան վրայ կրկնապատկուած է իրենց թիւը, կազմուած են նոր խմբակներ եւ գայլիկներու նոր խումբ մը, բոլորն ալ արժանի շնորհաւորութեան:

ՀԱՅ ԱՐԻ

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ ՊՈԼԻՎ. ՕՏՏՈՅԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Առատաձեռնութիւնը մենաշնորհը չէ Ամերիկայի եւ Լիբանանի մասնաւորաբար սրտով հարուստ հայ ազգայիններուն: Ծանուցինք՝ անցեալ Դեկտեմբեր 31ին մէկ միլիոն ֆրանքի նուիրատուութիւնը Օր. Հայկանուշ Թորիկեանի՝ Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարանին: Այս երկրորդ առիթով՝ մեծ ուրախութեամբ կը ծանուցանենք մէկ միլիոն սրտաբուխ նուիրատուութիւնը Պուլվ. Օտտոյի Հայոց եկեղեցւոյ՝ Թեմիս Ազգ. Կեդր. Վարչութեան անդամ եւ նոյն եկեղեցւոյ ատենապետ՝ Պ. Երուանդ Զարդարեանի, որուն անխոնջ եւ բոլորանուէր ճիգերուն պսակումն է առաւելաբար վերաշինութիւնը Պուլ. Օտտոյի Հայոց այնքան սիրուն եւ շրջանին համար պատուաբեր եկեղեցւոյ:

Պ. Երուանդ Զարդարեան այն ազգայիններէն է որոնք գիտեն արուեստը տալուն եւ վայելքը առատաձեռնութեան՝ իրենց արդար քրտինքին օրհնեալ վաստակէն: Թող ներէ Պ. Երուանդ Զարդարեան՝ եթէ առանց իր հաւանութեան արձանագրեցինք այս տողերը, որոնց մէջ ծրարուած են գոհունակութիւնն ու շնորհակալիքը Պուլ. Օտտոյի Հայութեան եւ մաղթանքը աստուածային գեղուն Օրհնութեան:

Լիարուռն՝ սրտաբուխ նուիրատուութիւնը այս շրջանին մէջ հոս կանգ պիտի չառնէ անտարակոյս: Նորանոր նուիրատուութիւններ իրարու պիտի յաջորդեն՝ վստահաբար: Բայց, որքան հրախտագէտ պիտի ըլլայինք՝ ազգովին՝ ոսկիով եւ սրտով հարուստ այն ազգայինին, որ յանձն առնէր բարերարութիւնը Ազգային վարժարանի մը, ինչ որ աւելի քան օրհնութիւն մը պիտի ըլլայ շրջանիս Հայութեան համար եւ յաւերժական յիշատակարան մը՝ իր անունին: Ատենն է ազգովին այդ ուղղութեամբ մտածելու, խօսելու եւ գործելու: Որովհետեւ՝ միայն դպրոցներով կայ մեզ փրկութիւն: Երկու տասնամեակ յետոյ՝ եկեղեցիներուն մէջ սաղմոս կարդացող մոմով իսկ դժուար պիտի ըլլայ գտնել:

ԴԻՒԱՆ ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ
ՀԱՅՈՑ ՀԱՐԱՒ. ՖՐԱՆՍԱՅԻ
(ԿՆԻՔ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (183)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Այդպէս է, — պատասխանեց Գրիգոր գաւաթը առջեւը դնելով, — չեմ կարծեր որ զիրենք հոս տեսնենք: Յովհաննէս աւելի կ'ընտրէ բաց դաշտի վրայ կռուիլ Թուրքերու դէմ: Իսկ Փրանկը այնքան հեռու չի գար, չի թողուր Անդրդանուրը:

— Շիտա՞կ է որ Իշխան Վաղենտ մեռած է:

— Այո, արդէն քանի մը ամիսէ ի վեր մեռած է խեղճը: Միայն մահը կրցեր է քակել իր շղթաները:

— Կնոջմէն ո՞րքան աւելի ապրեցաւ:

— Քանի մը տարի: Տիկինը այն ատեն մեռաւ երբ մենք Պոլսէն կը դառնայինք: Երբ Տեպրեցէն հասանք ճիշդ թաղումը կը կատարէին:

— Լաւ տիկին մըն էր, — ըսաւ Տոպօ մտախոհ:

Ու ձեռքը բաժակին երկարեց կարծես անոր համար ուզէր խմել:

— Իրաւ, իրեն պէս քիչեր կան աշխարհիս վրայ, — հառաչեց Գրիգորն ալ:

Ու ինքն ալ բաժակին երկարեց ձեռքը, լռութեամբ իրարու զարկին բաժակները: Գուցէ երկուքն ալ կը մտածէին թէ այդ ազնիւ տիկինը հիմա վերէն կը տեսնէր իրեն համար բարձրացուած բաժակները:

— Հապա Զրինի՞ն, — սկսաւ դարձեալ Տոպօ, — անոր ալ գրեցի որ էկէր գայ:

— Ան պիտի գար, բայց արդէն ամիսներէ ի վեր լուր առեր է թէ Պոսնիոյ փաշան իր վրայ քալելու կը պատրաստուի եղեր: Փետրուարի մէջ խօսած էի տիար Նիկողայոսի հետ: Ինքը արդէն այն ատենէն գիտէր թէ Թուրքերը մեծ բանակով պիտի գային Թեմեշվար, Սոլնոք ու Էկէրի վրայ: Թագաւորին ուղղած նամակը ինծի գրել տուած էր:

— Ահ, չեմ հասկնար, այդ Ղուկասն ալ, արդէն հոս պէտք էր ըլլալ, — ու դէմքը մթագնեցաւ, — յետոյ Վարշանին ալ, լրտես... Պէտք էր մինչեւ հիմա լուր մը բերած ըլլալ:

Դրան առջեւ սրինգի ու փողի ձայներ լսուեցան.

Միխայէլի սեւ մուճակը ցեխոտ է -
Առուի ափին նշանածին կը սպասէ:

Կարծես ամէնուն վրայ նոր աւիւն եկաւ: Տոպոյի նշանին վրայ զինակիրը ներս մտցուց սրնգահարները. երեք սրինգ ու երկու փող զարնողներ էին: Մէջերնին էր գնչուն ալ գլխուն ժանգոտած մեծ սաղաւարտ մը անցուցած, վրան աքաղաղի երեք փետուրներ տնկած, մէջքին առանց պատեանի սուր մը կը ճօճար առասանով կապուած ու բոպիկ ոտքերուն վրայ անհեթեթ խթաններ կապած էր. ուռած դունչերով կը փչէր սրինգը:

Ամէնքը հաճոյքով մտիկ ըրին անոնց: Երբ երգը կրկնել սկսան, իսկ վառ ձայն մը լսուեցաւ գնդապետներու կարգէն:

Եկուր գարուն, կանանչացուր
անտառներն,
Որ կարենամ երիվարըս ես թամբել,
Փորձել կ'ուզեմ շատոնց հանգչող իմ
զէնքերն,
Թուրքեր լալով իմ անունըս քող յիշեն:

Երգող գնդապետը մարմնեղ ու ոլորուած պեխերով երիտասարդ մըն էր: Պեխերը միշտ այնքան ցցուած էին քթին տակէն՝ որ ետեւէն ալ կարելի էր տեսնել ու ճանչնալ զինքը:

— Ո՞վ է այդ գնդապետը, — հարցուց
— Քոմարոմի հրամանատարին կրտսեր եղբայրը. Յոբ Փաքշի:

Գրիգոր Տոպոյին հակելով:

— Լաւ ձայն ունի:

— Ու կտրիճ տղայ մը ըլլալու է, երգող մարդը միշտ կտրիճ կ'ըլլայ:

— Հապա այդ կլոր, ոլորուած պեխերով ու կրակոտ աչքերով մա՞րդը:

– Ստեփան Պուտահազի, մեր սպաներէն է:

— Կը տեսնուի թէ կռուի համար ծնած է: Իսկ այդ խիտ մօրուքով մա՞րդը: Հոն քիչ մը աւելի վարօք, որ ձեռքը բաժակին կ'երկարէ:

— Ֆրանկիսկոս Պայի, սպայ. նոյնպէս կտրիճ մարդ է:

— Իսկ այդ մետաքսէ փողկապով վայելուչ երիտասա՞րդը վարը Էկէրի աղատորեարին քով նստողը:

— Ստեփան Ֆեքեթէ, սպայ:

— Իրաւ, հետը խօսած ալ եմ:

Փաքշի գնդապետը տուն մըն ալ ուզեց երգել, բայց բառերը միտքը չեկան: Սրնգահարներն ալ կեցան սպասելով թէ ե՞րբ պիտի սկսի:

Այդ վայրկեանական դադարի միջոցին մէկը մեծաձայն գոչեց.

— Կեցցէ մեր վարդապետը:

— Կեցցէ մեր բանակին ծերը, — գոչեց Զոլթայի:

Ձեձէի զուարթութեամբ պատասխանեց. —

ԿԵԶԱ ԿԱՐԴՈՆԻ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Եոփգարտաչեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Ա. Ուզուն-եան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ծը-նորհք Անդրէասեան եւ զաւակները, Այ-րի Տիկին Տիրուհի Հայրապետեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Տիգրանուհի Եոփգարտաչեան եւ զաւակները, Հայր Մեսրոպ Եոփգարտաչեան (Սէն Շամոն), Օր. Անի Պոտուքեան ցաւով կը ծանու-ցանեն իրենց հօր, մեծ հօր, եղբօր, ազ-գականին՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՏԻԳԱՐՏԱՇԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 12ին, 85 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի (Մարտ 17) ժամը 15·30ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փո-խադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը: Ոչ-ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլա-լով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նը-կատել:

ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱՅԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 250ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Քեմենչիստ ՌՈՒԲԷՆ

Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 21ին Ս. Սահակ-Մեսրոպ սրահին մէջ:

Կը մասնակցի Օր. Մատլէն Մարկոս-եան (դաշնակ):

Յայտագիր.— Սայաթ-Նովա, Կոմի-տաս, Սպենդիարեան եւ Ռուբէն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծա-նուցանէ թէ՝ ողբացեալ Տիկին Կատարի-նէ Զավզավաթճեանի յիշատակին կա-տարուած հոգեհանգիստին առիթով՝ շը-նորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկին Հայկազուն Մակարեան երեսուն ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Լուսարարեան 30, Պ. Թէրզեան քսան, (քսան ալ Մարսէյլի Ազ-քատախնամին): Զավզավաթճեան ընտա-նիք Սէն-Ռաֆայէլի ծերանոցին 200: (Աւանդ. զումարները ստանալ եկեղեցիի քարտուղարութենէն):

×

Մարսէյլի Ս. Սահակ Մեսրոպ Մայր Ե-կեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծա-նուցանէ թէ իր ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի Մարտ 28, Կիրակի օր, ժամը 15ին, Մայր Եկեղեցիի մէջ: Ընկերակ-ցութեան բոլոր անդամները կը հրաւիր-ուին չթերանալ ներկայ ըլլալու ժողո-վին, իրենց քաղաքացիական պարտքը կատարելու համար: Հեռաւոր վայրերու մէջ գտնուող անդամներէ (որոնց անդա-մավճարները գանձել կարելի չէ եղած) կը խնդրուի որ հաճին մինչեւ ժողովին թուականը հանդիպիլ եկեղեցի՝ իրենց վճարումները կատարելու, կամ ժողովին օրը նոյն նպատակով մէկ ժամ առաջ ներ-կայանալ Դիւանին:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած

Դպրոցասէր Տրչանաւարտուհիներու եւ աշակերտուհիներու կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 28ԻՆ,

ժամը 15ին Ս. Մուրատեան վարժա-րանի սրահը:

26, Rue Troyon, Métro Pont de Sèvres

կը ներկայացուին

ՄԱԳՆԻՍԸ

(Սիպիլ)

UN CAPRICE

(Alfred de Musset)

Երգ, պար, արտասանութիւն

Մուտք 6 եւ 4 ֆրանք

THEATRE DE PLAISANCE

111, Rue du Château, PARIS (14e)

(Métro : Pernety)

Ուրբաթ, Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը ժամը 21ին

ԺԱՆ-ԺԱՔ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

կը ներկայացնէ հայ մշակոյթի գանձերը

CHANT PROFOND D'ARMENIE

Décors : MADELEINE LOUYS

Régie : J. J. ASLANIAN

avec Robert Darame, Jacques Degor, Eve Griliquez, Liliane Jeney et Philippe Chauveau

Textes français de Luc-André Marcel et Gérard Hékimian.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները Շա-բաթ (20 Մարտ), ժամը 20·30ին, Մշա-կոյթի Տան մէջ:

Կը խօսի ընկ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ:

Նիւթ ունենալով՝ Ապրիլեան եղեռնը:

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի հիմնադրու-թեան 20րդ տարեդարձին առթիւ:

Կազմակերպութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Ֆրանսայի խում-բերուն:

Շաբաթ, Մայիս 22ին, երեկոյեան, Ռամոյի սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ ԺՈՂՈՎԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Աղք. Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը՝ Հինգշաբթի, (Մարտ 18), երեկոյեան ժամը 20·30ին, 32բ Րիւ տը Թրէվիզ:

Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլ-լալ: Արգելք ունեցողները, ընտրութեանց կրնան մասնակցիլ գրաւոր ղրկելով իրենց քուէները:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սե-րունդի Սէն Շամոնի խումբին կողմէ:

Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 21էն մին-չեւ լոյս:

SALLE DES FETES

Orchestre :

LES COMPAGNONS DE LA DANSE

— BAR — COTILLONS —

— BUFFET — JEUX —

ԿՈՉ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Փոն տը Շէրիւի եւ շրջանի Հայութիւնը ձեռնարկած է Ազգային Տան մը շինու-թեան, դպրոցով եւ սրահով, որ միեւնոյն ատեն պիտի ծառայէ որպէս եկեղեցի: Շէնքին հիմը արդէն դրուած է, մէկ մեթր ալ բարձրացած: Տեղւոյն Ազգ. Միու-թեան վարչութիւնը կոչ կ'ընէ Ֆրանսա-հայ հայրենակիցներուն եւ միութիւննե-րուն, որպէսզի իրենց նիւթական եւ բա-րոյական օժանդակութիւնը բերեն այս բարենպատակ գործին:

Այն հայրենակիցները որոնք կարեւոր գումարներով կ'ուզեն մասնակցիլ, իրենց անունները պիտի արձանագրուին շէնքին ճակատը եւ բարերար պիտի կոչուին:

Վարչութեան հասցէն է.—

Monsieur ACHOD AREKIAN

Rue de la Chaîne

CHARVIEU (Isère)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի խումբի հանդէսը Մայիս 9ին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդր. վարչութեան կազմա-կերպած Վասպուրականի յաղթական հե-րոսամարտի յիշնամեակը, Մայիս 15ին, Ալհամպրայի սրահին մէջ:

×

«ՍՕՍԻ» պարախումբը իր կազմութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ կազմակեր-պած է Հայկական տոհմիկ պարերու ե-րեկոյթ մը, Կիրակի Մայիս 9ին, ժամը 21էն 23·30:

LA MAISON DE LA MUTUALITE

24, Rue Saint-Victor, PARIS (5e)

(Métro : Maubert-Mutualité)

×

Մարսէյլի մէջ Կապոյտ Խաչի օրը կը տօնուի Մայիս 29ին:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնա-ճիւղի նախաձեռնած մեծ համերգը, ծա-նօթ երգչուհի Տիկին Լուիզ (Անայիս) Պօզապալեանի, որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 15, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սալ Ռամոյի շքեղ սրահին մէջ: Ման-րամասնութիւնները յաջորդով:

×

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Մայիս 16ին

Սորպօնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբին ժողովը այս Չորեքշաբթի (17 Մարտ) ժամը 21ին, սովորական հաւա-քատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ռուբէն Ուսան-ղական Միութեան հերթական ժողովը այս Երեքշաբթի (Մարտ 16) իրիկուն ժամը 20·30ին Մշակոյթի Տան մէջ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզեան շրջանի բոլոր խումբերուն:

Մարտ 28ին, Շիմիի սրահը

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր: Մանրամասնութիւնները յետագային:

H. PASDERMADJIAN

Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE

Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)

C. C. P. Paris 1278-35

Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազ-դերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար դիմել Վարչութեան:

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ԵՈԶԿԱՏՑԻՆԵՐՈՒ

Ստացուած է քիչ քանակութեամբ Աշխատակցութեամբ Տիկին Նուրիցա Փիլիպպոսեանի եւ Ա. Կապենցի ստուար հատոր մը, 500 էջ եւ նկարազարդ:

Դիմել Բալուեան գրատուն՝

43 Րիւ Րիշէ, Փարիզ:

Գին 30 ֆրանք, փոստի ծախքով ապա-հովագրեալ՝ 33·50 ֆրանք:

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք

CONTES ET LEGENDES ARMENIENS

Ֆրանսերէնով պատրաստուած՝

Շ. Տէր-Մելքոնեանի կողմէ

Գունաւոր կողք, մաքուր տպագը-րութիւն, պատկերազարդ:

Գին՝ 5 ֆրանք

Առաքման ծախքերով 6·50

Ստանալու համար դիմել Հ. Սա-մուէլեան գրատունը, եւ կամ՝

Mme C. DER-MELKONIAN

11, Rue Gabriel Péri

CHATILLON s/BAGNEUX (Seine

C. C. P. PARIS 19668-59

Կարելի է նաեւ անձամբ դիմել Յա-ռաջի խմբագրութեան:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé

Թանկագին ու Մնայուն

Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ֆ. Շրջանակով 300 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN

66, Rue Lafayette.

PARIS (9e)

Tél. : PRO. 11-63

Expédition contre-remboursement

IMPRIMERIE SPÉCIALE DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. Հատը 0.30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՄԱՐՏ
MERCREDI 17 MARS 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10259 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — No 10.259

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԷԿՈՒԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ ԾԱՌԵՐ ՊԻՏԻ ՏՆԿՈՒԻՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԵՒ ԱՅԼ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՓՈՂՈՑՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԿՐԵՆ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ.Ի ՇԻՐԻՄԻՆ

Երեւանէն ստացանք կարգ մը տեղե-կութիւններ այն լարուած աշխատանքնե-րուն մասին, որոնք կը կատարուին Հայ-րենիքի մէջ, արժանավայել կերպով նշե-լու համար Ապրիլեան Եղեռնի Յիսնամ-եակը :

Ապրիլի սկիզբը լոյս պիտի տեսնէ «Էջ-միածին» ամսագրի բացառիկ թիւը : Աշ-խատանքները կը սկսին վերակառուցելու համար Մայր Տաճարի Ս. Ստեփանոսի սեղանը որ պիտի նուիրուի Ապրիլեան նահատակներուն :

Պատրաստ է նաեւ յուշարձանի նախա-գիծը որ պիտի կառուցուի Մայր Տաճա-րի հիւսիսային կողմը : Հիմնարկէքը պի-տի կատարուի Ապրիլ 24ին :

Եղեռնի Յիսնամեակը Հայաստանի մէջ պիտի նշուի հետեւեալ ձեւով :

Կառավարական որոշումով Երեւանի մէջ պիտի բարձրացուի մեծ յուշարձան մը, պիտի տնկուին մէկուկէս միլիոն ծառեր : Երեւանի եւ այլ քաղաքներու փողոցները պիտի վերակոչուին նահա-տակ մեծ դէմքերու անուններով :

Զեկուցումներ եւ հանդիսութիւններ պիտի կազմակերպուին գիտական, մշա-կութային հիմնարկութեանց եւ հասա-րակական կազմակերպութեանց կողմէ :

Եղեռնի մասին զեկուցումներ պիտի կարդացուին բոլոր կարեւոր հիմնարկու-թիւններուն, կրթական հաստատու-թեանց, գործատուներու եւ գիւղական ակումբներու մէջ :

Պիտի հրատարակուին յօդուածներ, ուսումնասիրութիւններ թերթերու եւ ամսագրերու մէջ եւ գիրքեր ալ լոյս պի-տի տեսնեն :

Ապրիլ 24ի, Շաբաթ օրը, մեծ ուխտա-գնացութիւն մը պիտի կատարուի Կոմի-տաս վարդապետի շիրիմին, իբրեւ խոր-հըրդանիշը Ապրիլեան Նահատակներուն :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԱԲՆԵՐԸ ՏԱՐԱԿԱՐԾԻՔ ԵՆ՛

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՔ ՀԱՆԳՍՏԱՑԱՆ

Գահիրէ հաւաքուած Արաբները միա-ձայնութիւն մը չկրցան ստեղծել եւ կը թուի թէ Նասր առանձին մնացած է ա-րաբական լիկային մէջ : Արդարեւ չկըր-ցան միացեալ որոշում մը տալ Պոնի կա-ռավարութեան նկատմամբ ինչ որ մեծ գոհունակութիւն պատճառած է իրհար-տի :

Կը կարծուի նոյնիսկ որ Ռուսը պիտի յետաձգէ ժողովրդական Գերմանիան ճանչնալու իր որոշումը, տեսնելով թէ Իրաք եւ Եմէն իր ետին չեն : Հաւանա-բար այս մասին որոշում մը տայ Մայի-սին գումարուելիք ոչ-յանձնառու եր-կիրներու ժողովին, Ալժէրի մէջ : Ծայր-արաբական երկիրները զգացական ձեւով կապուած էին Գերմանիոյ ի նկատի առ-նելով որ դաշնակցային Հանրապետու-թիւնը գաղթատիրական պետութիւն մը չէր, ալ աւելի վարկ կ'ունենար այդ ա-ղերուն մօտ : 900 միլիոն տոլարի օժան-դակութիւնն ալ աւելի կը նպաստէր այդ կապերուն ամրապնդման :

Գահիրէ հաւաքուած 13 արաբ երկիր-ներու Արտաքին նախարարները, մեծա-մասնութեամբ որոշած են խզել իրենց դիւանագիտական յարաբերութիւնները Պոնի հետ եթէ Իսրայէլի ճանաչումը գը-րական բնոյթ ստանայ : Բայց որեւէ որո-շում չեն կրցած տալ միաձայնութեամբ, ինչ կը վերաբերի Փանքովի կառավարու-թեան ճանաչման : Կը թուի թէ Թունուզ, Մարոք եւ Լիբիա ինչպէս նաեւ Լիբանան եւ Սէուտեան Արաբիա որոշ վերապա-հութիւն ցոյց տուած են հապճեպով ձեռք առնուած նախաձեռնութեան մը դէմ, հետեւելով Պուրկիպայի յայտնած կար-ծիքին.— «Գերմանիան չի մեռնիր եթէ Արաբները խզեն իրենց դիւանագիտական յարաբերութիւնները իրեն հետ» :

Կը յիշուի թէ այդ ժողովին մէջ միայն երկու երկիրներ՝ Իրաք եւ Եմէն համա-ձայն եղած են խզելու Գերմանիոյ հետ եւ միայն՝ Սուտան, Ալժերիա եւ Քուէյթ ուզած են ճանչնալ արեւելեան Գերմա-նիան :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, տեղական խոր-հուրդներու ընտրութեանց առթիւ, քանի մը հարիւր հոգի տեսած են Խրուշչեւը եւ ջերմօրէն ծափահարած : Լրագրողի մը յայտարարած է թէ հանգիստի բնականոն կեանք մը կը վարէ գիւղը : Նախկին վարչապետը նիհարցած է եւ ծերացած :

ՊԱՂՏԱՏԷՆ կը հաղորդեն թէ իրաքեան հինգ զօրաբաժիններ կը պատրաստուին Քիւրտերու վրայ յարձակիլ : Համախըմ-բուած են Քէրքիւք, Մուսուլ, Պաքուպա եւ Պաղտատի հիւսիսը :

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ մէջ աւելի քան 11 մի-լիոն քուէարկող ընտրութեանց մասնակ-ցած են, ինչ որ մրցանիշ մը կը նկատ-ուի :

ՊԱՆՏՈՆԿԻ խալամական ափրեւասիա-կան ժողովը վերջացած է : 33 մասնակ-ցող երկիրներու պատուիրակները որո-շած են ափրեւասիական իսլամական կազմակերպութիւն մը ստեղծել : Ժողո-վը քաղաքական բանաձեւեր ալ քուէար-կած է դատապարտելով աշխարհակալու-թիւնը եւ գաղթատիրութիւնը :

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ խռովութիւններ սկսած են Թրքական գիւղերուն մէջ : Հրացա-նաձգութիւն մը ծայր տուած է ազգային պահակազօրքին եւ Թուրք կիպրացինե-րուն միջեւ : Ըստ ՄԱԿի մէկ բանբերին զոհ չկայ :

ՉԻՆԱՍՏԱՆ եւ Խորհ. Միութիւն կը շարունակեն բողոքել իրարու դէմ : Փե-քին նոր բողոքագիր մը ղրկած է Մոս-կուա յայտնելով թէ «ոչ միայն Մոսկու-այի հիւանդանոցները պէտք եղած խը-նամքը չեն բերած չին ուսանողներուն, այլեւ ծեծած են : «Նոր Չինաստան» մամուլի գործակալութիւնը կ'ըսէ նոյն-իսկ թէ Հուանկ Շաօ Քինկ անուն ուսա-նող մը «ձեռքերէն վիրաւորուած Մարտ 4ի ցոյցին ընթացքին, ծեծ կերած է Մարտ 10ին, Բոտկին հիւանդանոցը, ա-պա ձեռքերը եւ ոտքերը կապուած հի-ւանդանոցին յիմարներու բաժինը փո-խադրուած է» : Մոսկուան ալ կը պա-տասխանէ այդ մանրամասնութիւններ տալով : Բոտկին հիւանդանոցին անձնա-կազմը կը յայտարարէ թէ չին քանի մը ուսանողները պահանջած են որ հիւան-դանոցը մնան երբ ոչ մէկ բան ունէին : Պահանջած են որ վիրաւորուած ըլլալու վկայականներ տրուին, կոպիտ կերպով նախատելով բժիշկները : Պրաւդայի ուղ-ղուած այս ազդուկին մէջ, հիւանդանո-ցին անձնակազմը կ'ըսէ նաեւ թէ Բոտկին հիւանդանոցին մէջ այդ տղոց ստեղծած գայթակղութիւնը միայն խուլիկանի գը-ռեհիկ գործ կարելի է նկատել» :

Օրը Օրին

«ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ՉԸՆԵՐ ԵՂԵՐ...»

Նորմանտուհիին «Սո՛ւս կեցէ՛ք»ը տա-կաւին մեր ականջին մէջ, աշնան մռայլ իրիկուն մը հասանք Մէնչէսթըր՝ մու-խի, ծուխի, մշուշի, անձրեւի եւ խոնա-ւութեան դասական քաղաքը, ուր աւելի քան տասը հազար մանարաններու մէջ, Արեւելքի թէ Ափրիկէի շուկաներէն քա-նի մը փենիով գնուած բամպակն ու բուրդը «կը քաղաքակրթեն» ու յետոյ քանի մը շիլինով կը վաճառեն այդ շու-կաներուն : Այս «ռազմավարութեամբ» չէ՞ր որ բրիտանական կայսրութիւնը «մարմին եղեւ» :

×

Երբ կայարանէն դուրս ելանք, Հայ-կազն ու ես, մաղ-մաղ անձրեւ մը վար կ'իջնէր «նազելանեմ» : Երկինքը —բայց, ներողութի՛ւն, Մէնչէսթըրի ունեցա՞ծն ալ երկինք է, թէ, ընդհակառակն, մա-ռախլապատ կամար մը, որ վար կը հրէ հազա՛ր հազա՛ր ծխնելոյզներէ բարձրա-ցող մուխն ու մուրը :

Մենք, վոսփորի արեւներով օծուն, հիմա մեր օրերը պիտի անցընէինք այդ մուխին ու մուրին մէջ : Դժբախտու-թի՛ւն :

Ու կայարանէն ճամբայ ինկանք՝ ի խնդիր պանդոկի մը :

Այնքա՛ն անփորձ ու խեղճ էինք որ մեր պայուսակներն անգամ մեր ձեռքը պիտի հասնէին... ամիս մը ետք, որովհետեւ Լոնտոնի, կայարանը սխալ *կիչէ* մը ձը-գած էինք : Այո՛, այնքա՛ն անվարժ էինք որ խելք չէինք ըրած հեռագրել բարեկա-մի մը թէ «սպասէ կուգանք կոր» :

Բայց, ի՛նչ կարեւորութիւն ունէր : Հայեր էինք և Անգլիացիները, բնականա-բա՛ր, քառասուն կտոր պիտի ըլլային որ մեզի օգնէին : Մեծ դաշնակիցը պզտիկ դաշնակիցին չօգնէ՛ — ըլլալի՞ք բան է :

Ընդարձակ հրապարակի մը վրայ, ուր արքայաբար կ'իշխէր Վիքթորիա թագու-հիին արձանը, կը բացուէր Թագուհիին «Պանդոկը» :

— Ասիկա շնորհքով տեղ մը ըլլալու է, քալէ՛ նայինք...

Ներս մտանք ու ներկայացանք ընդու-նելութեան պաշտօնեային :

— Մենք Հայ ենք, Պոլիսէն կուգանք, սենեակ ունի՞ք...

Պաշտօնեան խնդաց : Ինչպէ՛ս չխնդար մեր վրայ — գլուխը տեսնելէ ետք— յար-դէ կաղապարուած գլխարկ եւ ամառուան հագուստ :

— Կը ցաւիմ, չունինք...

Այս «կը ցաւիմ»ին աշխարհաբարն էր — «Դո՛ւք ով, այս պանդոկը սենեակ ու-զողը ով...» :

Քալեցինք քանի մը փողոց : Մեր քո-վէն անցնողներուն շրթունքին վրայ քըմ-ծիծաղ : Օ՛, Անգլիացինե՞րն ալ խնդալ գիտեն եղեր : Բայց, հանելուկը պիտի լուծէինք մէկ, երկու տարի ետք — Անգ-լիոյ մէջ, յարդէ կարծր գլխարկ կը դնեն միայն... ձկնավաճառները, մսավա-ճառները, եւ մակուկավարները...

Անցանք շէնքի մը առջեւէն, որուն ճա-կատը գրուած էր «Ին» : Այսինքն, «պան-դոկ, իջեւան», ինչպէս մեզի սորվեցու-ցած էին մեր «անգլիագէտ» վարժապետ-ները՝ առանց բարակը մաղելու : Իսկ մենք մտած էինք... ըմպելարան մը :

— Մենք Հայ ենք, Պոլիսէն կուգանք, սենեակ կը փնտռենք...

— Ասիկա պանդոկ չէ... *կուտ պայ*...

Ժամը գիշերուան 10ին, մեր դիմացը ցցուեցաւ վիթխարի, կարմիր գինիի գոյնով շէնք մը — Սկիւտարէն ալ մեծ, Չամլըճայէն ալ բարձր :

Ներս մտանք : Շքեղաշուք պանդոկ մըն էր : Լուսացնցուղ դահլիճներ եւ «*Թէյք ա քամթր էփէնկլ*» Լորտեր ու Լէյտիներ :

— Առնք իրա՞ւ լորտ են, կ'ըսես...

— Հարկաւ... Անգլիացի չե՞ն...

Մօտեցանք գրասենեակի «*միս*»ին եւ, այս անգամ քիչ մը աւելի ինքնավըս-տահ շեշտով, յայտարարեցինք.

— Մենք Հայ ենք, Պոլիսէն կուգանք եւ սենեակ կ'ուզենք... Ունի՞ք...

Ոսկեգոյն վարսերով Անգլուհին բաներ մը փսփսաց ուրիշ «*միս*»ի մը ու երկուքը միասին սկսան խնդալ : Յետոյ, մօտե-ցան.

— Շա՛տ կը ցաւինք, սենեակ չկայ...

— Բայց, մենք Հայ ենք, Հայ, գի-տէ՛ք հարկաւ... Ինչպէ՛ս կրնաք...

— Տարբերութիւն չըներ թէ ինչ էք... Երթաք բարով...

— Իմացա՞ր ինչ ըսաւ — տարբերու-թիւն չըներ եղեր...

Գիշերուան ժամը 11 : Մաղ-մաղ անձրեւը կը շարունակուի : Ու մենք, յոգնած, անօթի, կը թափառինք փողոցէ փողոց — Մոզլի Սթրիթ, Տինզկէյթ, Քուին էն Սքուէր, Մարքիթ Սթրիթ, Փիքըտիլի... Բայց աս ի՞նչ բան է — մեզմով հետաքրքրուող չկայ :

— Մենք Անգլիացի մը տեսնէինք Սկիւ-տար, իրարու ձեռքէ կը խլէինք որ իրեն օգտակար ըլլանք... Աս ի՛նչ պաղզաւա-կութիւն է...

— Ատանկ մի՛ ըսէր... Եթէ գիտնան որ Հայ ենք, մեզ կ'առնեն իրենց տունը կը տանին... Բայց չեն գիտեր...

Կէս գիշերը շատ ալ հեռու չէր, բայց մենք տակաւին կը թափառէինք, միշտ, ի խնդիր տաքուկ անկողինի մը :

Յանկարծ...

Բայց, ներողութի՛ւն, գրաշարը պիտի ճաշէ : Վաղը առտու կը տեսնուինք...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՏԽՐՈՒՆԻ.- ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Փրաւիտէնսի մէջ մեռած է Սաքօ Յակոբեան :

Մեր ողբացեալ բարեկամը շուրջ 70 տարեկան, ծնած էր Խրիմի Սիմֆերոպոլ քաղաքը, Յաճախած էր Էջմիածնի Գէ-որգեան ճեմարանը : Հայաստանի անկա-խութեան շրջանին ծառայած էր հայրե-նիքին : Խորհրդայնացումէն ետք ուրիշ մտաւորականներու հետ ինք ալ դարձած էր գաղթական եւ Փարիզ եկած ուր, 1923ին հիմը պիտի դնէր Սիփան երգչա-խումբին : Երաժիշտ եւ ուսուցիչ, տա-ղորուած արուեստագէտի բնածին խան-դով, ամբողջ կեանքը հոգեւին նուիր-ուած էր հայկական երաժշտութեան :

Յետագային անցաւ նախ Հարաւային ապա Հիւսիսային Ամերիկա, ուր նուիր-ուեցաւ հայկական երաժշտութեան եւ ե-կեղեցական երգեցողութեան :

Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Սաքօ Յակոբեանի :

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԶԱՐԴԱՐԱՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ ԹՐՔԿ. ԳՐՔԵՐ

Ա.

Թրքական ջարդարարական ժողովներու արձանագրութիւնները ինչպէս նաեւ Հայկական Եղեռնի վերաբերեալ պետական փաստաթուղթերը, 1918 Հոկտեմբերին Թրքական Նախարարութեանց արխիւներու մէջէն վերցուած էին, պաշտօնական փաստեր չձգելու համար ապագային :

Այդ գրաւոր փաստերուն մաս կը կազմէին նաեւ նախարարներուն՝ իրենց ստորադասեալներուն՝ վալիներուն, միւթէսարըֆներուն հետ ունեցած թղթակցութիւնները, Պատերազմական նախարարութեան կողմէ բանակի հրամանատարներուն տրուած հրամանները, շրջաբերականները եւ յարակից գրութիւններ՝ սեփականութեանց գրաւումներու եւ իւրացումներու մասին :

Հայկական Եղեռնի հետ կապ ունէին նաեւ «Թէշքիլաթը Մախսուսէ»ի պետութեան կողմէ կազմակերպուած այդ Ջարդարարական Մեքենային՝ թղթակցութիւնները, հեռագիրները եւ ծածկագիրները :

Ազիզ Պէյ, որ «Թէշքիլաթը Մախսուսէ»ի ղեկավար անդամներէն մին էր եւ նախապէս ալ եղած էր Ընդհ. Ապահովութեան տնօրէն, 1918ի Հոկտեմբերի սկիզբը Թալէաթի փախուստէն առաջ, թէ «Թէշքիլաթը Մախսուսէ»ի մասնաւոր կազմակերպութեան փաստաթուղթերը եւ թէ Իթթիհատի ընդհանուր Կեդրոնի թուղթերը, պաշտօնատանց հետ եղած ստուարաթիւ թղթակցութիւնները, պաշտօնէն հեռանալէ առաջ, տարած եւ այլեւս չէր վերադարձուցած :

Սակայն եւ այնպէս, երբ Զինադադարէն յետոյ կազմուեցաւ Պատերազմական Ատեան մը, «Ջարդարարները դատելու նպատակով» Օսմանեան Երեսփ. Ժողովի 5րդ Յանձնախումբի թուղթերուն մէջէն գտնուեցան կարգ մը փաստաթուղթեր, որոնք կը հաստատէին գոյութիւնը ծածկագիր հեռագիրներու արեւմտաբնակ բանտարկեալներէ չէթէները կազմելու մասին, 1914 Նոյեմբերէն սկսեալ : Ձեռքի տակ կան այժմ Նոյեմբեր 16, 1914 Նոյեմբեր 20, Դեկտեմբեր 16 եւ Դեկտեմբեր 19, 1914 թուակիր գրութիւններ այդ մասին, այն օրերէն, երբ ոչ ՍարըՂամիշի Թրքական պարտութիւն կար, ոչ ալ Վանի ինքնապաշտպանութեան կռիւները սկսած էին : Իզմիթի, Պալըքէսիրի, Սամսոնի եւ Պրուսայի շրջաններուն մէջ մարդասպան — չէթէներու կազմակերպական աշխատանքներ կատարուած էին, 1914 Նոյեմբեր եւ Դեկտեմբեր ամիսներուն :

Թուրքերը իրենց գործած ոճիրները արդարացնելու համար հրատարակեցին կարգ մը գրքեր :

Առաջին հին Թուրքերէնով «Հայ կուսակցութիւններու Յեղափոխական շարժումները Սահմանադրութենէն առաջ եւ վերջ» : «Էրմէնի Քոմիթէլէրինին Հարէքեաթը Իխթիլալէի լէրի Մէշրութիյէթտէն էվվէլ վէ սօնրա», 1916ին՝ Պետական տպարանէն (Մաթպաայը Ամիրէ) : Զէրպարտութեանց այդ հաւաքածոյին նման, Ֆրանսերէն գիրք մըն ալ «Հայ - Թրքական Հարցը» (Լա քէսթիոն Թիւրքօ - Արմէնիէն), հրատարակուեցաւ Պէռնի մէջ (Զուիցերիա) Ալֆրէտ Րիւսթէմի կողմէ : Րիւսթէմ լեհական հրեայ մըն էր, որ Թրքացաւ, Թուրք կնոջ մը հետ ամուսնանալով եւ իր Ալֆրէտ անունը փոխեց Ահմէտի, դարձաւ Ահմէտ Րիւսթէմ : Գիրքը հրատարակուած է 1918ին :

Ահմէտ Րիւսթէմ մեծ պատերազմէն առաջ, 1910ական թուականներէն սկսեալ Ուաշինկթընի Թրքական դեսպանն էր ; մինչեւ 1916, եւ ճարպիկութեամբ ամերիկեան մամուլին մէջ սուտեր եւ հերքումներ կը թխէր : Ամերիկեան պետական պաշտօնատունն ալ գրեթէ տարի մը կը լռէր, զանազան քաղաքական հաշիւներով մինչեւ 1916ի սկիզբները : 1916ի պետական պաշտօնատունը դեսպան Րիւսթէմը հրաւիրեց տեսակցութեան մը համար, եւ, առանց բառ մը փոխանակելու՝ անցագիրը ձեռքը տուաւ եւ վռնտեց այս երկրէն : 1919ին Րիւսթէմ եղաւ Մ. Քեմալի հետ : Իր գրքին պարունակութիւնը նոյնն է նախորդ Թրքական գրքին : «Հայերը անհաւատարիմ» էին, «Հայերը զէնք ունէին», «Պոմպա ունէին» եւ «զինուորական անհրաժեշտութեան համար տարագրուեցան» եւ նման յանկերգներ : Անտեղեակ ձեւանալով, որ 1914ի աշնան արդէն Ջարդարարական ծրագիրներու գործադրութեան սկսուած էր, պատերազմի առիթէն օգտուելով :

Րիւսթէմէն վերջ՝ 1928ին Ֆալիֆէ (?) էտիպ երկու հատոր «Յուշեր» հրատարակեց (անգլերէն) Հայերու մասին : Նոյն «քլիշէ եղած» սուտերու կրկնութիւնը :

1950ին՝ ուրիշ Թուրք մը Սասա Ուրաս (տեղեկութեան մը համաձայն նախկին ոստիկանապետ մը) հրատարակեց 785 էջերէ բաղկացած գիրք մը՝ լատինատառ Թուրքերէնով : Անգարայի մէջ տպագրուած է, ոչ - գիտական ուսումնասիրութիւն մը՝ թերի վիճակագրութիւններով, արտաքնապէս անկողմնակալ, բայց ներքնապէս միւս Թուրք խեղաթիւրողներու նման, Թուրքը գոհ եւ Հայը «յանցաւոր» կը նկատէ ...

Ուշադրութեան արժանի կարեւոր գիրք մըն է ուրիշ Թուրքի մը՝ Մէվլան Զատէ Րիֆաթի «Թուրքիոյ Յեղափոխական ներքին երեսը» «Թուրքիա ինքլապընըն իչ եւզիւ» անուն գիրքը հին Թուրքերէնով եւ չորս մասերէ կը բաղկանայ : Տպուած է 1929ին, Հալէպի «Էլ Վաղըթ» տպարանին մէջ : Այս Թուրքն ալ, նոյն կերպով, կը կրկնէ այն մտքերը, ինչ որ Իթիլաֆական Տամատ Ֆէրիտ փաշան 1919 Յունիսին Փարիզի Վեհաժողովին առջեւ ըսաւ. «Թուրքերը աւելի մեծ կորուստ ունեցան քան Հայերը, պատերազմի ընթացքին » :

Ըստ Մէվլան Զատէ Րիֆաթի՝ «Իթթիհատի բռնապետութեան շրջանին, մեղապարտ են միայն Իթթիհատը եւ չէթէները, որոնց թիւը մօտաւորապէս ութ հազարէն տասը հազար էր եւ թէ Անատոլուի Թուրքը անմեղ է : Եւ տարագրութիւններն ու ջարդերն ալ հայ կամաւորներու չարիքներէն, Վանի կռիւներէն եւ Շապին Գարահիսարի բերդի գրաւումէն վերջ տեղի ունեցեր են »...

Պատմութեան մէջ դէպքեր կը ճշդուին թուականներով, սակայն բոլոր այդ Թրքական գիրքերուն մէջ ճշգրիտ թուական երբեք չէ յիշուած, որպէսզի ամբողջ ճշմարտութիւնը չպարզուի եւ չփոթ ստեղծուի դէպքերու գործուած ճիշդ ժամանակի մասին : Բարեբախտաբար ձեռք անցած են պաշտօնական ուրիշ շատ մը վաւերագրեր, որոնք իրենց կրած թուականներով կը յայտնեն ճշմարտութիւնը, եւ ցոյց կուտան Թուրքի կանխամտածումը Եղեռնի մասին :

Արդար Ատեան մը նեթէ քննէ վերոյիշեալ Թրքական գիրքերը, անոնց բովանդակութեան մեծ մասը աղբանոց կը նետէ :

ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Շար.)

ՍՏԵՓԱՆ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

(1857 - 1947)

Մեծ հայագէտ Մալխասեանց ծնած է 1857 Նոյեմբեր 7ին, Ախալցխա : Տարրական կրթութիւնը ստացած է տեղւոյն Կարապետեան դպրոցին մէջ, ապա յաճախած է ռուսական գաւառական ուսումնարանը, որ աւարտած է 1874ին : Նոյն տարին կը դառնայ Էջմիածնի նորաբաց Գէորգեան ճեմարանին անդրանիկ սաներէն մէկը : 1878ին Էջմիածնի ծախքերով կը ղրկուի Պետերբուրգ եւ Հայագիտ... թեան մէջ մասնագիտանալու նպատ... կ'ընդունուի տեղւոյն համալսարան... րեւելեան լեզուներու ճիւղը : 1881ին ստիպուի ձգել դպրոցը եւ զբաղիլ գր... կան աշխատանքներով : 1887ին կը վե... դառնայ եւ կը շարունակէ իր ուսում... 1889ին կ'աւարտէ Պետերբուրգի համա... սարանին հայ - սանսկրիտ եւ հայ - վ... րացական բաժինները՝ ստանալով թեկ... նածուի աստիճան : Մալխասեան աշակ... տած է նաեւ հայագէտ Քերովբէ Պա... կանեանին :

Մինչեւ 1921 վարած է ուսուցչական... տեսչական պաշտօններ :

Մալխասեանցի գրական - հայագիտ... կան վաստակը մեծ եւ բազմակողմանի... Զորս բնագաւառներու մէջ կարեւոր... կը գրաւէ — գրականութիւն, պատմ... բանասիրութիւն, լեզուաբանութիւն... բառարանագրութիւն :

Պետերբուրգի մէջ ուսանող եղած շր... ջանին կ'աշխատակցէր «Արարատ», «Մ... շակ» եւ այլ պարբերականներու, հրա... տարակելով ինքնուրոյն եւ թարգման... կան բանաստեղծութիւններ եւ յօդուած... ներ : Գերմաներէնէ թարգմանած է Շի... լլերի «Լիր Արքան» (1887 եւ 1888... «Մաքպետ»ը (1892), Գ. Էպերսի «Մ... եմ» (1898) վէպը :

Մալխասեանց լաւ գիտէր գրաբար... ընդհանրապէս հայերէնը իր բոլոր շր... ջաններով : Շնորհիւ այս իրողութեան... յաջողութեամբ իրագործեց պատմագիր... ներ Ստեփանոս Տարօնեցիի, Ղեւոնդ Ե... րեցի, Ղազար Փարպեցիի, Ագաթանգե... ղոսի, Մովսէս Խորենացիի, Սեբէոսի, ... միրտովլաթ Ամասիացիի գործերուն գի... նական հրատարակութիւնները : Անոր շ... նորհիւ լայն հասարակութեան մատչ... դարձան : Մովսէս Խորենացիի եւ Փ... ւստոս Բիւզանդի Հայոց պատմութիւն... ները՝ աշխարհաբար, իսկ Սեբէոսի Պա... մութիւնն ու Սիմէոն Երեւանցիի «Ջա... բռը»՝ ռուսերէն թարգմանութեամբ :

Այդ աշխատութիւններէն զատ ան ու... արժէքաւոր գործեր հայ պատմա... գիրներու մասին, ինչպէս՝ «Ուսումն... սիրութիւն Փաւստոս Բիւզանդի պատմու... թեան» (1896), Սեբէոսի պատմութի... եւ Մովսէս Խորենացի » (1899), «Խորե... նացու առեղծուածի շուրջը» (1940)...

Յատկապէս այս վերջին աշխատութի... մեծ ծառայութիւն մըն էր հայ պատմա... գիտութեան համար. այդ ուսումնասի... րութեամբ ան, ի հակադրութիւն Խորե... նացին աւելի ուշ շրջանի պատմագիր հա... մարողներուն, գիտական ձեւով հիմնա... ւորեց եւ փաստեց անոր հինգերորդ դա... րու պատմագիր ըլլալը :

Մալխասեանցի բանասիրական վեր... աշխատութիւնները լոյս տեսան յետմա... հու : Անոնցմէ առաջինը՝ «Առակներ, ... ւանդութիւններ, մանրավէպեր » հաւա... քածոն է (1958), որ կը պարունակէ Խ... Խալցխայի բարբառով ժողովրդական ...

ԿԱՐՕՏ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Տօն օրերին տղաները գիւղի հրապարակում ճառեր էին ասում խորհրդային իշխանութեան մասին, որ ժողովրդին փրկեց կոտորածից եւ սովից : Որդիների պատուի համար, թէ նրանցից վախենալով, հիմա Առաքելին առաջուայ պէս չէին ծաղրում : Ճիշդն ասած, ինքն էլ իր տղաներից քաշւում էր, իր հարազատ որդիներից : Չէր հետաքրքրւում նրանց գործերով, գիւղի վէճերով եւ աղմուկներով, չնայած թաքուն, հօրական խորքում հպարտանում էր, որ մեծ ու փոքր լսում էին Արամին, որ ջահէլների մէջ բոլորից աչքաբաց տղան, ասում են՝ իր Տիգրանն է : Չէր բացւում տղաների մօտ, մանաւանդ մի երկու տարի առաջ եղած մի վէճից յետոյ :

Երկու տարի առաջ, ամէն անգամուայ պէս, պատի տակ, արեւի դէմ՝ կռճղին նստած, նայում էր լեռներին : Ու խորին հառաչանքով ինքն իրեն, ինչպէս իր համար շշնջաց .

— Վայ, ընկեր Սթալին, հօրի՞ մեր երկիր թողեր ես Թուրքին ...

Արամը լսեց, բարկացաւ հօր վրայ, խիստ խօսքեր ասաց նրան : Երեկոյեան Տիգրանն էլ եկաւ տուն : Երկու եղբայր միացան իրար, ինչ ասես, որ չասացին հօրը : Մայրն էլ պաշտպանեց նրանց :

Բարկացած որդիները հօրը բացատրում էին, որ այդ խօսքը լսողները խորհրդային իշխանութեան հակառակ մարդ կը համարեն նրան ու տղաների վրայ էլ կը կասկածեն, որ այդ խօսքը, իսկապէս, թշնամու խօսք է եւ իրենց հայրն անխելք լինելով՝ կրկնում է :

Վէճն ու կռիւր այնտեղ հասան, որ Առաքելը զղջաց իր գործած մեղքի համար, թողութիւն խնդրեց որդիներից .

— Ես անուսում մարդ եմ, մատաղ : Ձեր հօր ներող եղէք ... Երդւում կենեմ, լաօ, որ ոչ հակա իմ, ոչ էլ թշնամի ... էդ խօսք էլ ուրիշի խօսք չէր, իմ սրտէն ելաւ ... ես շնորհակալ եմ խորհրդային իշխանութենէն, զուրբան ... թէ որ մեր երկիր չէ մի օր մըղի տան, ես էլ բոլշեւիկ կը գրուեմ : Երդւում կենեմ ձեր առաջ, մատաղ, որ կը գրուեմ ...

Առաքելը չհասկացաւ, թէ ինչու իր այդ անկեղծ, «սրտէն ելած» խօսքերը նոյնպէս բարկացրին որդիներին :

— Դու քո տղերի թշնամի՞ն ես, հալեւոր, — վրայ տուեց կինը, — հօրի՞ քու գլխուց դուրս բաներ կը խօսաս : Օլորդ է, որ կ'ըսեն խելքից թեթեւ ես ...

Մի շաբաթից աւել՝ որդիները հարազատ հօր հետ չէին խօսում : Դիտում էլ կարծես թէ շփոթուած ու վախեցած էին :

Եւ այդ օրուանից Առաքելը լուռ էր մնում նաեւ իր հարազատ ընտանիքում : Առաջուայ պէս ուրախանում, հպարտանում էր որդիների համար, բայց չէր բացում սիրտը նրանց մօտ, վախենում էր : Իսկ սիրտը յաճախ էր լցւում պռունկէ - պռունկ, լցւում էր տխրութեամբ, կարօտով, խնդութեամբ ու լացով : Այդպիսի դէպքերում առաջուայ պէս գնում էր դաշտերը, խօսում էր կանաչների ու ջրերի հետ, երկնքի, արեւի, գետերի ու սարերի հետ : Շոյում էր, օրինակ, Սիբեխի երկարաւուն, մուգ կանաչ տերեւը եւ քնքշութեամբ հարցնում էր .

— Հօրի՞ էս տարի նուաղ ես, մատաղ ... Համբերէ, քու յոյս մի կտրի, մի գուցէ երկինք խղճայ, անձրեւ խառ քըգի ...

Կամ նստում էր Արագից դուրս եկող առուների ափին, նրանց զուլալուած ալիքներին նայելով, խօսում էր .

— Գիտեմ, մատաղ, Բինգեօլէն կուգաք ... Հազար երնէկ ձըզի, որ պագեր իք երկրի հողն ու կանաչ, անցեր իք ձորերով ու դաշտերով ... երկրի հոտն ու զով բերեր իք ձեր հետ ...

Ու բուռ ջուր էր վերցնում, խմում էր ծարաւած, կամ քսում չորից այրւող դէմքին, հեռուներին նայելուց յոգնած աչքերին : Ու տուն էր վերադառնում ուշ երեկոյեան, նստում էր դրան առաջ ... կած կռճղին, «զուլլաապ» թութուն ... ծխում ու նայում աստղերին : ... աստղերն էին, ինչ որ դեռ ջահել ... ներից տեսել էր երկրում, երկնքի ... ճանապարհներով էին շարժւում : Մ... այն թէ այդ աստղերն այնտեղ աւելի ... էին, աւելի փայլուն ու մօտիկ : Այս... աստղերը հեռու էին ու գունատ :

Երկար նայում էր երկինքին, նայում էր ... նայում, ծխում ու մտածում ... Յետ... ևթէ ամառ էր, բարձրանում էր տանի... պառկում էր մէջքին ու մնում այդպէ... երկար, երկար : Տղաները տուն էի... գալիս յաճախ կէս գիշերն անց, գալիս ... ին բարձրաձայն խօսելով ու վիճելով ... Մայրը վեր էր կենում, ուտելու բան էր ... տալիս նրանց ու գալիս, պառկում էր ... նրա կողքին, առանց հետը խօսելու, ... ռանց մի բան հարցնելու, որովհետեւ ... գիտէր որ Առաքելը պատասխան չէ... նրա հարցերին : Այդպէս լուսադէմին էր ... փակուէին աչքերը, որ առաւօտ կանուխ ... վեր կենայ, կովն ու հինգ ոչխարը դաշ... տանի, հեռանայ մարդկանցից ինքն ... հետ լինի, կովի ու ոչխարների, հանդե... րի ու դաշտերի հետ :

ՀՐԱՉԵԱՅ ՔՈՉԱ...

(2 Շար.)

ռակներ, աւանդութիւններ, մանրավէպեր, չափաւոր խօսքեր եւ ասմունքներ (141 հատ), որոնք Մալխասեանց լսած էր իր հօրմէն :

1961ին լոյս տեսաւ «Մատենագիտական դիտողութիւններ» գրքոյկը : Զրուած է հայերէնի ճեւաբանութեամբ, շարահիւսութեամբ, բառային կազմով եւ ուղղագրութեամբ : «Գրաբարի հոլովումը, խոնարհումը եւ նախդիրները» (1891 եւ 1910), «Գրաբարի համաձայնութիւնը» (1892) գիրար ամբողջացնող լեզուաբանական – հայագիտական արժէքաւոր ուսումնասիրութիւններ են : Անոր «Գրաբարի համաձայնութիւնը» գրաբարի շարահիւսութեան միակ դասընթացքն է՝ գրուած արեւելահայերէնով :

Մալխասեանց լեզուին զարգացման չափանիշ կ'ընդունի անոր հին ըլլալը, այսինքն «Լեզուն որչափ շատ է գործածւում, կամ այլապէս՝ որչափ հին է՝ այնքան աւելի է զարգանում »: Այս իմաստով ան հայերէնը կը նկատէ հնդեւրոպական լեզուներուն ամէնէն հիներէն եւ զարգացածներէն մէկը : Այդ զարգացման եւ փոփոխութիւններուն ալ պատճառով հայերէնի մէջ բառերը եւ քերականական ձեւերը հեռացած են նախնական ձեւերէն եւ ստացած՝ «յատուկ, ազգային կերպարանք », մինչդեռ որոշ լեզուներ, ինչպէս՝ ցենդերէնը եւ սլաւոներէնը , շատ աւելի մօտ են սկզբնական լեզուին, «ուրեմն համեմատաբար քիչ են զարգացել »: Սակայն զարգացումը կը շարունակուի եւ «Ինչպէս Հնդիկ – եւրոպական լեզուներն սկզբում բարբառներ էին կազմում նախալեզուի վերաբերութեամբ՝ այնպէս էլ նոքա առանձին լեզուներ դառնալով՝ իրանք եղան մայր լեզու եւ տուին իրանց ճիւղերը կամ բարբառները»: Հայերէնը նոյնպէս նախապատմական ժամանակներուն ունեցած է զանազան բարբառներ, թէեւ անոնց մասին ոչ մէկ հետազօտութիւն կամ արձանագրութիւն մնացած է : Հայաստանի աշխարհագրական դիրքն ալ իր դերը ունեցած է բարբառներու ստեղծումին մէջ: Մալխասեանց կ'ընդունի հայերէնի բարբառներուն գոյութիւնը նաեւ Ե. դարուն, նոյնիսկ, ինչպէս ինք կը գրէ, «ոսկեդարի մատենագիրների» մօտ :

Գրաբարը, իր կարծիքով, յետագային մնած լեզու դարձաւ, որովհետեւ՝ «նորա մայր լեզուն էլ, սկզբնական հայերէնը ... 2-3 հազար տարուայ ընթացքում ենթարկուել էր ձայնագիտական եւ քերականական բազմաթիւ փոփոխութիւններ եւ այլեւայլ բարբառներ յառաջ բերելով՝ ինքը մեռել էր »: Մալխասեանցի կարծիքով Սուրբ Գրքին՝ Սահակի եւ Մեսրոպի թարգմանութեան լեզուի հէնքը արարատեան բարբառը եղած է :

Մալխասեանց դէմ եղած է օտար լեզուներէ կատարուած անհարկի եւ աւելորդ փոխառութիւններուն: Այս իմաստով հետաքրքրական է իր «Մեծ վտանգի հանդէպ» յօդուածը, որ լոյս տեսաւ «Գործի» մէջ , Պաքու, 1917ին :

Հայ իրականութեան մէջ կազմուած եւ հրատարակուած են բառարաններու գրեթէ բոլոր տեսակները, որոնցմէ շատերը՝ « Նոր Հայկազեան բառարան», Հր. Աճառեանի «Հայերէն արմատական », « Հայոց անձնանուններ » բազմահատոր, Ջախջախեանի, Նորայր Բիւզանդացիի թարգմանական բառարանները իրենց տեսակին մէջ չգերազանցուած օրինակներ են :

Մալխասեանց կեանքին վերջին տարիներուն ձեռնարկեց մեծ բառարանի մը պատրաստութեան: Այս մասին կը գրէ . « Թէպէտ բաւական թուով բառարաններ կան տպուած հայերէն լեզուով կամ հայերէն ու մի օտար լեզուով՝ բայց ոչ մէկը նրանցից հայերէն լեզուի բառարան չէ, այս բառի ընդարձակ նշանակութեամբ»: Իսկապէս, մեր բառարաններուն մեծագոյն մասը թարգմանական բառարաններ են, իսկ բացատրական բառարաններն ալ լաւագոյն պարագային կ'ընդգրկեն հայերէնի մէկ շրջանը : Յիշենք Հայկազեան եւ Փէշտմալճեան բառարանները, որոնք գրաբարի բառապաշարը կ'ընդգրկեն եւ այդ բառերուն (գրաբար) նշանակութիւնը կուտան, իսկ կենդանի հայերէնին տասնեակ հազարաւոր բառերը, ինչպէս նաեւ հին բառերուն արդի կենդանի նշանակութիւնները դուրս կը մնան :Աշխարհաբառէն գրաբար եղած սակաւաթիւ բառարաններն ալ, բնականաբար, չունին գրաբարի եւ ժամանակակից հայերէնի բառերը : Այս պակասը լրացնելու կոչուած էր Մալխասեանցի հայերէն բացատրական բառարանը :

Մալխասեանցի համար գրաբարի բառապաշարին լաւագոյն աղբիւրները եղած են նոր Հայկազեան երկհատոր բառարանը եւ Առձեռն բառարանը, Ջախջախեանի հայ – իտալերէն եւ Փէշտմալճեանի բացատրական բառարանները: Աշխարհաբարի բառապաշարին աղբիւրները եղած են Գարամաճեանի, Ամատունիի, Աճառեանի, Դպրաչեանի եւ քանի մը ուրիշ բառարաններ : Բառարանը ունի 120.000 բառ :

Համաձայն հեղինակի ծրագրին բառարանը պէտք է պարունակէր «հայերէն լեզուով գրուած ու խօսուած բոլոր բառերը մեր մատենագրութեան սկզբից մինչեւ մեր ժամանակները, այսինքն՝ բառամթերքները գրաբարի, ստորին գրաբարի, ռամկօրէնի, արդի գրական լեզուի եւ գաւառական բարբառների՝ իրենց ոճաբանութիւններով, հին եւ նոր ժամանակի փոխառեալ բառերը եւրոպական կամ արեւելեան լեզուներից, ցոյց տալով նրանց ծագումը, գրական լեզուի եւ բարբառների բառերի ամէն մի նշանակութեան համար համապատասխան օրինակներ, քերականական ցուցմունքներ եւայլն »:

Այսպէսով՝ բառարանը կուտայ 1500 տարիներու գրաւոր եւ բանաւոր հայերէնը՝ բառարաններու մէջ ամփոփուած չափով :

Ստեփան Մալխասեանցի քառահատոր բառարանը հայերէնի բառագանձին ամէնէն մեծ հաւաքածոն է եւ մեր բառարաններուն մէջ առ այժմ ամէնէն հարուստն է իր բառացանկով, ոճաբանութեամբ եւ բառայօդուածին գիտական լուսաբանութեամբ :

Հայագիտութեան լաւագոյն գործերէն մէկն է :

Լ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
«Պատմա–բանասիրական հանդէս»

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

Ա) Այսու կը տեղեկացնենք ի գիտութիւն համայն հայ ժողովրդեան , որ Հայ Առաքելական, Կաթողիկէ եւ Աւետարանական Համայնքներու Հոգեւոր Պետերու՝ Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոսի , Նորին Ամենապատուութիւն Տ. Իգնատիոս – Պետրոս ԺԶ. Պաթանեան պատրիարքի եւ վերապատուելի Յովհաննէս Ահարոնեանի միաձայն հրաւէրով եւ նախագահութեամբ, 1965 Փետրուար 12, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը վեցին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի Վեհարանի Դահլիճին մէջ կայացաւ համազգային տարողութեամբ եւ խորհրդակցական բնոյթով ժողով, որուն կը մասնակցէին.—

Ա.— Հայ Առաքելական, Կաթողիկէ եւ Աւետարանական Համայնքներու հոգեւորական եւ աշխարհական ներկայացուցիչները .

Բ.— Պետական հինգ հայ երեսփոխանները.

Գ.— Հայ քաղաքական երեք կուսակցութիւններու (Հ. Յ. Դաշնակցութեան , Ս. Դ. Հնչակեան եւ Ռամկ. Ազատական) ներկայացուցիչները :

Յիշեալ ժողովին մասնակցողներուն թիւն էր քառասուն. Նպատակը՝ խորհրդակցիլ եւ ստեղծել կարելիութիւններ միաձայնաբար, համերաշխ գործակցութեամբ եւ արժանավայել շուքով ոգեկոչելու եւ պանծացնելու Ապրիլեան Մեծ Եղեռնի մէկուկէս միլիոն հայ նահատակներուն յիշատակը Յիսնամեակի առիթով :

Նախ ,կարգաւ խօսք առին երեք Հոգեւոր Պետերը եւ բացատրեցին իրենց միտքը ու յայտնեցին իրենց բաղձանքներն ու առաջադրանքները, միանգամայն ընդգծելով իրենց կատարեալ համամտութիւնը համազգային ամբողջական եւ անխտրական ոգիով տօնակատարելու Ապրիլեան նահատակներու յիշատակի Յիսնամեակը :

Բոլոր ժողովականները գոհունակութեամբ եւ խանդավառութեամբ ընդառաջեցին յայտնուած մտքերուն եւ բաղձանքներուն. ստեղծուեցաւ ջերմ մթնոլորտ մը եղբայրական սիրոյ ոգիի շունչին տակ եւ համերաշխ գործակցութեան հեռանկարին առջեւ :

Բ) Տեղւոյն վրայ կազմուեցաւ Կեդրոնական Գործադիր Յանձնախումբ մը ներկայացուցչական լայն նկարագրով՝ ուսումնասիրելու համար համազգային նման մեծ տօնակատարութեան մը գործնական եւ լաւագոյն միջոցները, եւ ապա, յետ վաւերացման, յառաջ տանելու համար կազմակերպական աշխատանքները: Ստորեւ կուտանք անունները Կեդրոնական Գործադիր Յանձնախումբի անդամներուն.—

Պ. Պ .Մեթր Խաչիկ Պապիկեան, Վահէ Սէթեան, Տոքթ. Երուանդ Ծիտէճեան , Տոքթ. Եղիկ Գոնեալեան, Յարութիւն Ծէրէճեան, Մեթր Հրաչ Սեդրակեան , Տոքթ. Լեւոն Ահարոնեան, Փաւքալ Փապուճեան եւ Փրոֆ. Դանիէլ Ոսկեան : Կեդրոնական գործադիր այս յանձնախումբը կը գործէ երեք հոգեւոր պետերու նախագահութեան ներքեւ :

Գ) Կեդրոնական Գործադիր Յանձնախումբին առաջին նիստը գումարուեցաւ Հայ-Կաթողիկէ պատրիարքարանի դահլիճին մէջ, Փետրուար 15ին, Երկուշաբթի երեկոյեան ժամը վեցին, ուր որոշուեցաւ ի միջի այլոց, որ Հոգեւոր երեք պետերը, ընկերակցութեամբ պետական հինգ Հայ երեսփոխաններու այցելութիւն մը տան Լիբանանի Հանրապետութեան Նախագահ Նորին Վսեմութիւն Պարոն Շարլ Հէլուի եւ յայտնեն Նորին Վսեմութեան Հայ ժողովուրդին միաձայնական կամքը ներկայացնող այս գեղեցիկ բաղձանքն ու առաջադրութիւնը :

Դ) Երեք Հոգեւոր Պետերը եւ հինգ պետական երեսփոխանները, Փետրուար 22ին, Երկուշաբթի ժամը 12ին, Սարայի նախագահական Ապարանքին մէջ արժանացան սիրալիր ընդունելութեան մը Նորին Վսեմութիւն Պ. Նախագահին կողմէ :

Նորին Վսեմութիւնը տեղեկանալէ ետք առաջադրուած տօնակատարութեան մասին, նախ իր գոհունակութիւնը յայտնեց եւ գնահատեց նահատակներու յիշատակի ոգեկոչման գաղափարը եւ խոստացաւ ընծայել իր բարոյական աջակցութիւնը որպէսզի արժանաւորագոյն փառաւորութեամբ պանծացուի յիշատակը Հայ Նահատակներուն :

Ե) Կեդրոնական Գործադիր Յանձնախումբին երկրորդ նիստը տեղի ունեցաւ Հայ Աւետարանական Համայնքի Կեդրոնատեղիին մէջ, ուր քննուեցան տօնակատարութեան յատուկ զանազան հարցեր եւ ծրագիրներ :

Զ) Յիսնամեակի տօնակատարութեան կազմակերպական աշխատանքները կը շարունակուին համերաշխութեան ջերմ մթնոլորտի մէջ եւ եղբայրական գործակցութեան սերտ կապով :

Է) Տօնակատարութեան համար տրուած վերջնական որոշումները յարմարագոյն ժամանակին պիտի հաղորդուին Հայ Ժողովուրդին :

ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՈՒԹԻՒՆ
Ապրիլեան Եղեռնի Յիսնամեակի
Տօնակատարութեան Կեդր. Գործադիր
Յանձնախումբի

6 Մարտ 1965

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (184)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Ձեր մեծ հայրերը ծեր են :

— Կեցցէ բերդին կոտսերագոյն պաշտպանը, — գոչեց Փեթէօ :

Անոր վրայ Քրիստափոր Թարեան ալ ստիպուեցաւ բաժակ մը առնել ու զարնել հիւրերուն հետ :

— Կեցցէ այն Թուրքը ,— գոչեց Գրիգոր, — որուն ականները ամէնէն առաջ պիտի թափենք :

Անոր համար մարդ չկար որուն հետ գաւաթ զարնէին , ամէնքը խնդացին ու քովինին հետ գաւաթ զարնելով խմեցին:

Կարմրադէմ Էկէրցի աղաւը ոտքի ելաւ. կապոյտ վերարկուն աջ ուսին նետելով աջէն ձախէն սրբեց պեխերը, ապա մազերը դէպի ետեւ շոյելով ըսաւ .

— Կեցցէ այն մարդը՝ որ առաջին անգամ պիտի մեռնի Էկէրի համար :

Ու խորհրդաբար եւ լուրջ շուրջը նայեցաւ եւ առանց մէկուն հետ գաւաթ զարնելու մինչեւ յատակը պարպեց բաժակը:

Ուզէ չէր ալ մտածած թէ ինքն իրեն համար կը խմէր :

×

Ժամացոյցը 11 կը ցուցնէր երբ պահակ մը մտաւ եւ դրան մէջ կենալով իմացուց .

— Տէր հրամանատար, Թուրքերը Մաքլար հասած են :

— Յառաջապահը միայն , տղաս :

-- Աւելի , տէր հրամանատար : Լուսնկային տակ հեղեղի մը նման կուգան, շատ վրաններ ու կրակներ կը տեսնուին:

— Այն ատեն վաղը հոս պիտի ըլլան , — ըսաւ Տոպօ գլուխը շարժելով :

Եւ արձակեց պահակը պատուիրելով որ մինչեւ առաւօտ այլեւս լուրերը չբերեն:

Եւ ոտքի ելաւ. Նշան՝ թէ կրնային ցրուիլ :

Մեքշէի դահլիճին մէկ անկիւնը քաշեց Գրիգորը , Ցիւկեթին, Փեթէօն, ու Զոլթային: Քանի մը բառ փսփսաց անոնց եւ յետոյ Տոպօյին քով անհետացաւ : Կրունկները իրարու զարկաւ :

-- Տէր հրամանատար, այս գիշեր երկու հարիւր հոգիով դուրս կ'ուզէինք ելլել :

— Ո՞ր դժոխքին խորը :

— Մաքլար :

— Մաքլա՞ր :

— Թուրքերուն գիշեր բարի մաղթելու:

Տոպօ զուարթօրէն շոյեց պեխերը . ապա պատուհանի մը խորշին մէջ մտաւ : Մեքշէի ստիպուեցաւ ետեւէն երթալ :

— Շատ լաւ Ստեփան : Բերդի մարդոց համար քաջալերիչ պիտի ըլլայ այս տեսակ պտոյտ մը :

— Ես ալ այնպէս կը խորհիմ :

— Եթէ պատերազմի եռանդը մեծ է՝ սուրը աւելի լաւ կը կտրէ : Բայց քեզի թոյլ չեմ տար երթալու :

Մեքշէի տխրեցաւ :

Տոպօ անխռով նայեցաւ անոր :

— Դուն ցուլի մը պէս ես: Ամէն ծառի դէմ կը խոյանաս , ու օր մը յանկարծ պիտի չկարենաս եղջիւրներդ դուրս քաշել :Մինչդեռ դուն պէտք ես գոյշ ըլլալ գլխուդ , որպէսզի եթէ իմս իյնայ , քուկդ տեղը ըլլայ : Այս բանը քեզի միայն կ'ըսեմ : Իսկ Պոռնեմիսսա եւ միւսները կրնան երթալ : Գրիգոր աւելի խոհեմ է, թող ինքը այցելութիւն մը տայ Թուրք բանակին: Կանչէ գինքը վայրկեան մը :

Գրիգոր անմիջապէս քովը վազեց :

-- Գրիգոր . ուրեմն կրնաս երթալ , — ըսաւ Տոպօ. — բայց ոչ երկու հարիւր հոգւով , այլ ութսուն ինիսունով: Այդչափը կը բաւէ : Վրանին կը հասնիք, քիչ մը կը չփոթցնէք զիրենք ու կը վերադառնաք : Մեր մարդոց կեանքի վնաս չհասնի :

Բայց արդէն միւս սպաներն ալ հոն հաւաքուած էին :

— Հրաման տուէք ես ալ երթամ :

-- Ամէնքդ չէք կրնար երթալ: Խնդիրը Պոռնեմիսսայի յանձնեցի. ձեզմէ երեք հոգի կրնայ ընտրել : Իսկ ով որ չընտրուի՝ թող իր երդումին վրայ մտածէ. կատարեալ հնազանդութիւն :

— Փեթէօ, Զոլթայի, Ցիւկեթի, -- հաչուեց Գրիգոր կարգադրող ձայնով :

Մետաքսէ փողկապով Ստեփան Ցեքեթէ այնքան աղաչական նայեցաւ Գրիգորին, որ իր փափաքին հասաւ :

-- Ստեփան Ցեքեթէին արդէն քիչ առաջ խօսեցաւ :

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Եոխգարտաշեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Ա. Ուզունեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Շը-նորհք Անդրէասեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Տիրուհի Հայրապետեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Տիգրանուհի Եոխգարտաշեան եւ զաւակները, Հայր Մեսրոպ Եոխգարտաշեան (Սէն Շամոն), Օր. Անի Պոտուքեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ հօր, եղբօր, ազգականին՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՈԽԳԱՐՏԱՇԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 12ին, 85 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի (Մարտ 17) ժամը 15·30ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը: Ոչ - ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Առնուվիլի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Ազնիւ Նիկողոսեանի իր ամուսնոյն Գ. Նիկողոսեանի մահուան առթիւ: Այս առթիւ ընկերուհի Նիկողոսեան իր ամուսնոյն յիշատակին մասնաճիւղիս կը նուիրէ քսան ֆրանք: Նոյնպէս ընկերուհիներ Հապէշեան տասը, Հերմինէ Նիկողոսեան տասը, Արսինէ Պառաւեան տասը, Վարդանուշ Ստամպոլեան հինգ, Կարօ Ոսկերիչեան յիսուն ֆր. կը նուիրեն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԷՍԻՆ.— Կապ. Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Յովհ. Հարէլեանէ տասը ֆրանք, Օննիկ եւ Տիրուհի Իսլայէլեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Փոն տը Շէրիւի եւ շրջանի սրահին համար:

Գրիգոր Սօմունեան 500 ֆրանք, Աշոտ Աղիկեան, Նշան Անլըեան, Արիս Խաչատուրեան հարիւրական, Ղ. Պալեան, Մ. Պօյաճեան, Վ. Յովսէփեան, Ս. Մելիքեան, Մ. Ակինեան, Ս. Ստեփանեան, Գ. Գարդաշեան, Ս. Չէքմէնեան, Ս. Թիւրքմէնեան, Յ. Չիյտէմեան, Յ. Զադըրեան, Հ. Ուզունճեան, Ն. Գարակեավուրեան, Ի. Գրիգորեան, Ա. Սուքիասեան, Ա. Կօշկարեան, Յ. Թէրզեան եւ զաւակը, Գ. Գասպարեան, Հ. Դիշըեան, Մ. Հաճի Քէլօղլանեան, Ա. Մելքոնեան, Կ. Եղիաեան, Ոսկիան Ասլանեան 50ական ֆրանք:

(Շար.)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած

Դպրոցասէրի Շրջանաւարտուհիներու եւ աշակերտուհիներու կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 28ԻՆ,

ժամը 15ին Ս. Մուրատեան վարժարանի սրահը:

26, Rue Troyon, Métro Pont de Sèvres

Կը ներկայացուին

ՄԱԳՆԻՍԸ

(Միպիլ)

UN CAPRICE

(Alfred de Musset)

Երգ, պար, արտասանութիւն

Մուտք 6 եւ 4 ֆրանք

THEATRE DE PLAISANCE

111, Rue du Château, PARIS (14e)

(Métro : Pernety)

Ուրբաթ, Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը

ժամը 21ին

ԺԱՆ-ԺԱՔ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

կը ներկայացնէ հայ մշակոյթի գանձերը

CHANT PROFOND D'ARMENIE

Décors : MADELEINE LOUYS

Régie : J. J. ASLANIAN

avec Robert Darame, Jacques Degor, Eve Griliquez, Liliane Jeney et Philippe Chauveau

Textes français de Luc-André Marcel et Gérard Hékimian.

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Կրընոպլէն Պ. Յակոբ Մանոնեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր մօրը՝ Տիկին Մարի Մանոնեանի (Կրընոպլը):

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբին ժողովը այս Չորեքշաբթի (17 Մարտ) ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէն ընկերական ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Օհանջանեան Ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլորի ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 3·30ին, դպրոցի սրահին մէջ: Ռընաժի, Լանսէի ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սէն Շամոնի խումբին կողմէ:

Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 21էն մինչեւ լոյս:

SALLE DES FETES

Orchestre :

LES COMPAGNONS DE LA DANSE

— BAR — COTILLONS —

— BUFFET — JEUX —

ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱՅԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 250ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՔԵՄԵՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆ

Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 21ին Ս. Սահակ - Մեսրոպ սրահին մէջ:

Կը մասնակցի Օր. Մատլէն Մարկոսեան (դաշնակ):

Յայտագիր.— Սայաթ - Նովա, Կոմիտաս, Սպենդիարեան եւ Ռուբէն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Ս. Սահակ Մեսրոպ Մայր Եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի Մարտ 28, Կիրակի օր, ժամը 15ին, Մայր Եկեղեցիի մէջ: Ընկերակցութեան բոլոր անդամները կը հրաւիրուին չթերանալ ներկայ ըլլալու ժողովին, իրենց քաղաքացիական պարտքը կատարելու համար: Հեռաւոր վայրերու մէջ գտնուող անդամներէ (որոնց անդամավճարները գանձել կարելի չէ եղած) կը խնդրուի որ հաճին մինչեւ ժողովին թուականը հանդիպիլ եկեղեցի՝ իրենց վճարումները կատարելու, կամ ժողովին օրը նոյն նպատակով մէկ ժամ առաջ ներկայանալ Դիւանին:

ՓԱՐԻԶԻ

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝

ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝

ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ

8 BIS, RUE DES TERNES

PARIS (17e)

Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՉԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակնօրեայ Պաշտամունք

Սէն Ժերոմ, ժամը 9·30ին

MARSEILLE, 20 Rue Jemmapes

ժամը 10,45ին

Կը քարոզէ՝

ՎԵՐ. ՅԱՐԹ. ՀԷԼՎԱՃԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ (20 Մարտ), ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Կը խօսի ընկ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ:

Նիւթ ունենալով՝ Ապրիլեան եղեռնը:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի հանդիսաւորութիւն Ա-ւետման: Ժամերգութիւն ժամը 10ին: Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ ժամը 10·30ին: Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝

ԳԵՐ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ԼԻՈՆ *ԼԻՈՆ*

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի հիմնադրութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ:

Կազմակերպութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Ֆրանսայի խումբերուն:

Շաբաթ, Մայիս 22ին, երեկոյեան, Ռամոյի սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի խումբի հանդէսը Մայիս 9ին:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզեան շրջանի բոլոր խումբերուն:

Մարտ 28ին, Շիմիի սրահը

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր: Մարամասնութիւնները յետագային:

H. PASDERMADJIAN

Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE

Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)

C. C. P. Paris 1278-35

Tél. : DANton 88-65

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ

Մարտ 23, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 20·45ին

THEATRE DES ARTS Ի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

66, Rue Rochechouart — Métro : Anvers - Cadet

Կը ներկայացուի

ՓՕԼ ԿԱՎՈՅԻ խիստ ծիծաղաշարժ մէկ կատակերգութիւնը

ԱՆՈՒՇ ՓՈՐՁԱՆՔ

4 ԱՐԱՐ

(Հայերէնի թարգման. ուած Ա. ԱԼԵԱՆԱՔԵԱՆԷ)

Գլխաւոր դերակատարութեամբ

ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ, ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆԻ, ԼԻՒՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ եւ ՅԱԿՈԲ ՍՏԱՄՊՕԼՑԵԱՆԻ:

Ինչպէս նաեւ մասնակցութեամբ փիէր Թերզեանի, վիքի Մոստիչեանի, Սարգիս Մոստիչեանի եւ Նատիա Թօփուզեանի:

Բեմադրութիւն՝ Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Pour les billets s'adresser :

U.G.A.B., 11 Square Alboni, PARIS (16e) — TRO. 03-18.
Mme BAKERDJIAN, 35, Rue de Trévise, PARIS (9e) — PRO. 61-10.
Mme MARKARIAN, 32, Rue de Trévise, PARIS (9e) — TAI. 65-44
« Maison MASSIS », 21, Rue Saulnier, PARIS (9e) — PRO. 16-88.
THEATRE DES ARTS, 66 Rue Rochecouart, PARIS (9e)
TRU. 05-12 et TRU. 14-38
H. PALOUYAN, 43, Rue Richer, PARIS (9e) — PRO. 25-46.

ԵՒՐՈՊԱՅԻ

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՐՏԱԴՐԻՉԸ

ՀԷԼՎԱ ԹԱՀԻՆ

ԼՈԳՈՒՄ ՇԱՐՈՑ

Սուսամ - (ՌԵՃԻՒ)

ՀԷԼՎԱ ՎԱՐԴԷ-ԱՆՈՅՇ

LE BOSPHORE MARQUE DEPOSEE

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...

CHOC-ALVA • CHOCO-LOC

Ste le BOSPHORE

SIÈGE SOCIAL

2, Rue Louis Astouin Marseille (2ème)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0.30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ՄԱՐՏ
JEUDI 18 MARS 1965

Le Numéro : 0,30 Fr.

41րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10260 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — No 10.260

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳԱՅԼԸ ԳԱՌՆՈՒԿԻ ՀԱԳՈՒՍՏՈՎ

Կիպրոսի արտաքին նախարար Կիպրիանու ՄԱԿի ժողովին առջեւ, Անգարայի պատուիրակին ներկայութեան հրապարակաւ իբրեւ «ցեղասպան» խարանած էր Թուրքերը, որոնք 1915ին աւելի քան մէկ միլիոն անմեղ ու անպաշտպան Հայեր ջարդած էին :

Նախարարը աւելցուցած էր, որ Հայերը կը պատրաստուին այս պարհուրելի դէպքին յիսնամեակը ոգեկոչել մօտերս արժանավայել հանդիսութեամբ :

Միջազգային արիոպագոսին առջեւ, օտար պետական դէմքերու ներկայութեան կատարուած այս ամբաստանութիւնը չէր կրցած հերքել Թուրքիոյ ներկայացուցիչը :

Սակայն Կիպրացի նախարարին ազդարարութիւնը կը թուի թէ սթափեցուցած է Թուրքերը, որոնք սկսեր են հին տետրակներ քրքրել, հայկական քարոզչութեան հակազդելու համար, չինծու պատմութիւններով :

Սուտի, զրպարտութեան եւ կեղծարարութեան ասպետները հրապարակի վրայ են դարձեալ :

Մեր ընթերցողները կարդացին Պոլսոյ ամբոխավար «Ճիւմհուրիյէթ»ի քառասուն տարի առաջ հրատարակած սուտ մէկ լուրին արտատպումը իր 1965 Մարտ 4ի թիւին մէջ :

Իբրեւ թէ 1925ին Ատանայի հայկական գրաւեալ եկեղեցիներէն մէկը թատրոն-սինեմայի վերածելու առեն անոր պետնայրկէն գտեր են «շուրջ երեք հարիւր անմեղ Թուրքերու ոսկորները» : Ֆրանսացիներու կողմէ Կիլիկիոյ գրաւման շրջանին Հայոց եկեղեցին սպանդանոցի վերածուած է եղեր : Հայերը իրենց ձեռք անցուցած Թուրքերը այնտեղ տանելով կը սպաննեն եղեր :

Ամբոխավար թերթը քառասուն տարի առաջ կը մեղադրէր — եւ այսօր ալ կը շարունակէ մեղադրել — Հայերը, որ Ամերիկայի մէջ գրքեր կը հրատարակեն՝ Ամերիկացիներու գութը շարժելու համար եւ թշնամութիւն կը հրահրեն Թուրքերուն դէմ :

« Ճարպիկ գողը տանտէրը կախել կուտայ», կ'ըսէ թրքական առածը :

Թրքական ոճիրները ծանօթ են ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհին եւ ո՛չ մէկ Ճիւմհուրիյէթ կամ Եէնի Ատանա կրնան հերքել զանոնք կամ մեղմացնել՝ Հայերու դէմ հակայարձակումի դիմելով եւ երեք հարիւր «անմեղ» Թուրքերու ջարդի առասպելներ հիւսելով :

Հայոց եկեղեցիները ո՛չ սպանդանոց են եւ ո՛չ ալ աղբանոց՝ այլազգի դիակներ թաղելու համար : Անոնք սրբավայրեր են եւ սուրբերը միայն տեղ ունին այնտեղ :

Քանի որ խնդիրը Ատանայի մասին է, յիշողութիւնները թարմացնելու համար յիշենք թէ ի՛նչպէս 1909 Ապրիլին, Օսմանեան Սահմանադրութենէն ինը ամիս վերջ, երեսուն հազար անզէն ու անպաշտպան Հայեր դաւադրաբար կոտորուեցան Թուրքերուն կողմէ :

Առաջին ջարդը տեղի ունեցաւ ամբոխին կողմէ, որ իր արժանի պատը տուաւ Ատանայի մէջ, շնորհիւ Ատանայի քաջարի երիտասարդներու դիմադրութեան :

Երկրորդ եւ ահաւոր ջարդը կատարեցին Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի շարժուն բանակի զինուորները, որոնք իբրեւ թէ հոն ղրկուեր էին կարգը հաստատելու եւ ջարդարարները պատժելու համար ...

Ահա՛ թէ ինչ կ'ըսէ պաշտօնական տեղեկագիրը, խմբագրուած Թոսունեան երեսփոխան Յակոբ Պապիկեանի կողմէ, որ Կիլիկիա ղրկուած էր կառավարութեան կողմէ .—

« Ըստ իմ կատարած քննութեան արդիւնքին, անձերու կորուստը 25 – 30 հազարի կը հասնի : Կառավարութիւնը ամէն միջոցի դիմած է ջարդուող քրիստոնեաներու թիւը ծածկելու համար : Զանազան վայրերու քահանաները, առաջնորդները եւ մուխթարները, որոնք միայն պիտի կրնային տալ ճիշդ գաղափար մը ջարդերու մասին, բոլորը սպաննուած են : Համիտիէի մէջ զոհերը երկու հազարի կը հասնին. հոն եւս քահանաները խողխողուած ըլլալով, կարելի չէ ճիշդ ու ճիշդ հաշուել մեռածներուն թիւը : Զանազան վայրերէ աշխատելու համար 20.000 հայ բանուորներ եկեր էին Ատանայի շրջանը : Անոնք ալ մեծ մասամբ ջարդուած են » :

Չենք ուզեր աւելի երկարել մէջբերումը : Արար աշխարհ ծանօթ է ցեղասպաններու սխրագործութեանց :

Լաւ կ'ըլլայ, որ անոնք գոցեն իրենց բերանը եւ լուռ մնան : Եւ դահիճի չվերածեն զոհերը :

Գայլը թող չփորձէ գառնուկի մորթ հագնիլ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱԿԱԳԵՐՄԱՆ ՀՈՍԱՆՔ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

ՊՈՒՐԿԻՊԱ ԻՐԱՔ ՉԵՐԹԱՐ

Արաբական երկիրներու մէջ, բուռն ցոյցեր սկսած են Գերմանիոյ եւ նոյնիսկ ... Թունուզի դէմ :

Պաղտատի մէջ երկու հազար իրաքցի ուսանողներ ցոյց մը ըրած են բողոքելու համար Բոնի կառավարութեան «Իսրայէլասէր» քաղաքականութեան դէմ : Դաշնակցային Հանրապետութեան դեսպանատան դրօշակը վար առնուած է եւ պատառ-պատառ եղած ցուցարարներուն կողմէ : Ըստ Պաղտատի ձայնասփիւռին, երկու հազար ուսանողները տողանցք մը կատարած են Պաղտատի փողոցներուն մէջ դեսպանատուն երթալէ առաջ եւ պահանջած են որ դեսպանատունը փակուի : Ըստ գերմանական դեսպանատան տեղեկագրին, շէնքին երկու յարկերը քանդուած են դեսպանատան երեք կառքերը կրակի տրուած են եւ ներկայ ոստիկանները ոչ մէկ միջամտութիւն ըրած են :

Ցոյցեր տեղի ունեցած են նաեւ Յորդանան, Սուրիա, Լիբանան ոչ միայն Բոնի այլեւ Թունուզի դէմ : Տրուած ըլլալով Պաղտատի խառնակ վիճակը Պուրկիպա ջնջած է իր ճամբորդութիւնը : Թունուզի նախագահին շրջանակներուն մէջ, կը շեշտեն թէ այս որոշումը յետաձգում մը չէ : Ալժէրի ձայնասփիւռը քննադատած է Թունուզի դիրքը եւ մասնաւորաբար յարձակած է Թունուզեան մամուլին վրայ .— « մտահոգիչ է նկատել, ըսած է խօսնակը, որ քանի մը արաբ ղեկավարներ ազգային շահեր նկատի ունենան արաբական շահերէն առաջ եւ տեղի տան կարգ մը արեւմտեան երկիրներու շանթաժին : Արդարեւ թէ Միացեալ Նահանգները եւ թէ Մեծն Բրիտանիա բարեացակամ վերաբերում ունեցան Բոնի նկատմամբ այս տագնապին մէջ, որուն իսկական պատասխանատուներն են» :

Երուսաղէմի մէջ 29ի դէմ 66 ձայն եւ 10 ձեռնպահ Քնեսէթը (խորհրդարան) վաւերացուց դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատումը դաշնակցային Գերմանիոյ հետ : Այս առթիւ փոխվարչապետը շեշտած է թէ եթէ Իսրայէլեան խորհրդարանը մերժէ այդ յարաբերութիւնները ստեղծել, Նասրի հաշւին խաղ քաշած պիտի ըլլայ, « Նասր աշխարհի մէջ միակ ղեկավարն է որ կ'ուզէ Իսրայէլը քանդել » :

Թրիփոլիի մէջ (Լիբանան) քանի հոգի վիրաւորուած են, հակագերման ցոյցերու ընթացքին :

× Դաշնակցային Գերմանիոյ կառավարութիւնը բուռն բողոք մը բարձրացուցած է Պաղտատի կառավարութեան դէմ :

Էրհարտ դիտել տուած է թէ Միջին Արեւելքի երկիրներուն մէջ, երկու չափ երկու կշիռ կայ ... «Արեւմտեան պետութիւնները դիւանագիտական յարաբերութիւնները ունին Իսրայէլի հետ եւ զէնք կուտան Իսրայէլի եւ արաբական երկիրները հակազդեցութիւն չունին : Մենք այս երկուքէն մէկը ընենք, դժգոհութիւն կ'ըլլայ : Գահիրէի որոշումները տրամաբանական չեն թուիր ինծի : Արդարեւ անցեալ տարուան վերաջաւորութեան, գերման խորհրդարանի նախագահին ըսուած էր, Գահիրէի մէջ ուր պաշտօնով գացած էր — թէ դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատումը Իսրայէլի հետ այնքան ծանրակշիռ չըլլար արաբական երկիրներուն համար որքան զէնք տալը : Արդ այսօր, որոշեցինք զէնք չտալ եւ Նասր մեզ կը մեղադրէ որ դեսպան կը փոխանակենք » :

Գերմանիա կը նախընտրէ որ իր դեսպանատունը, ապահովութեան համար, Թէլ Աւիվ հաստատուի եւ ոչ՝ Երուսաղէմ :

ԲԱՑԱԿԱՅԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

(ԸՆԿ. ՍԱՀԱԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ)

1960 Մարտ 18ին, մեզմէ առյաւէտ կը բաժնուէր ընկ. Սահակ Տէր-Թովմասեան, բաց մը ձգելով իր կուսակցութեան եւ հանրային կեանքի մէջ :

Ոչ հայրենակից, ոչ իսկ տարեկից, մենք չենք յիշեր զինքը Տարօնի 1915ի կռիւներէն կամ փետրուարեան ապստամբութեան օրերէն, երբ ձեռնհասօրէն կը վարէր «Փրկութեան Կոմիտէի» քարտուղարութիւնը :

Մենք զինքը ճանչցանք Փարիզ եւ մեր սերունդին համար, ծնած համայնակուլ պողոտաներու վրայ, ընկեր Սահակը եղաւ մէկը անոնցմէ, որոնք տեսած ըլլալով հայրենիքը, շնչած ըլլալով Հայաստանեան լեռներու օդը, կոխած ըլլալով հարազատ հողին վրայ, հայրենիքի սէրը սորվեցուցին արտասահմանի նորահաս սերունդին, ջահ մը փոխանցեցին անոր եւ օր մը՝ մեռան, այն հաւատքով որ բան մը ըրած են, կրակ մը վառած են հայ երիտասարդներուն սրտին մէջ եւ իրենց գործը կէս չէ մնացած :

Մեր տարաբախտ երէց ընկերը փառքի մարդ չէր : Միշտ հեռու մնացած է ցուցական ելոյթներէ, քիչ կը խօսէր իր մասին, անոր համար բացի իր մտերիմներէն, շատեր անծանօթ են իր կուսակցական կամ հանրային գործունէութեան :

« Յառաջ »ի եւ Դաշնակցական մամուլի ընթերցողները կը յիշեն սակայն իր ստորագրութիւնը .— Ս. Թաթուլ կամ Ս. Տէր-Թովմասեան — որ յաճախ կ'երեւէր այդ թերթերուն էջերուն մէջ, պատերազմէն առաջ իսկ :

Մեզի համար, գլխաւորաբար բացակայ մըն է այլեւս : Վարժուած էինք իր լուռ ներկայութեան : Երբ բակին մէջ, կը տեսնէինք զայն, գիտէինք որ ժամը երեքն է եւ կուգայ, մանաւանդ մեր խմբագրապետին մահէն ետք, քանի մը ժամ անցընելու իր սրտին ու մտքին մօտ միջավայրի մը մէջ, ուր ան, ամէն օր, կը փնտռէր մեր Մեծ Բացակային յիշատակը : Կը սիրէր օգտակար ըլլալ որեւէ ձեւով : Իրեն համար չկար նուաստացուցիչ աշխատանք, եւ հակառակ մեր պնդումներուն, կը պատահէր նոյնիսկ որ մեզի հետ թերթ ծալէ՝ երբ ամառը, բանուորները կը բացակայէին արձակուրդով :

Համեստ էր, ածականին լաւ իմաստով : Կ'աշխատէր շուքի մէջ, չէր փնտռեր առաջնակարգ դիրքեր, իր գոհունակութիւնը գտնելով գործ մը կատարած ըլլալու հաճոյքին մէջ :

Ապրեցաւ լուռ, ու Մարտի վաղ առաւօտ մը, վերջին գարուն մը չտեսած, մեկնեցաւ լուռ, ինչպէս այդ օրերուն այնքան յատկանշական ձեւով կը գրէր Հայաստանցին, այս նոյն թերթին մէջ.—

« ... Մեկնեցիր լուռ, համեստօրէն, ինչպէս ողջ քո կեանքիդ ընթացքին : Ո՛չ աղմուկ, ոչ ծնծղայ : Պարտականութեան գիտակից մարդ, երբեք զբաղեցնել չտուիր շրջապատդ քո Եսով : Կամաւոր ողջակէզի պէս, ծառայեցիր ժողովուրդիդ, նաեւ ազատատենչ մարդկութեան ու երբ ֆիզիքական ուժերդ չարօրէն դաւաճանեցին քեզ, ճակատագրի անողոք հարուածի տակ ընկար անմռունչ, այնպէս ինչպէս անմռունչ էիր հայկական Գոյամարտի օրերին Շատախի լեռներում, Արարատեան ոսոխի դէմ » ... :

Հինգ տարիներ անցան, արդէն : Բացականերու թիւը օրէ օր կ'աւելնայ, բացականեր այն սերունդէն որու ներկայութիւնը անհրաժեշտ էր Սփիւռքի նորահաս սերունդին համար : Եւ մենք կը շարունակենք անոնց գործը, այն խոր համոզումով, այն վառ հաւատքով որ եթէ չենք կրնար ընել իրե՛նց ըրածը, ինչ որ կ'ընենք՝ կը բաւէ արդարացնելու համար իրենց զոհողութիւնը, իրենց նուիրումը եւ իրենց յոյսը այն սերունդին վրայ զոր հասցուցին :

« ՅԱՌԱՋ »

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ մթնոլորտը կրկին լարուած է : Յոյն կառավարութիւնը որոշած է բուռն կերպով հակազդել Թրքական յարձակման մը նոր սպառնալիքներուն դէմ : Աթէնք կանչած է Զօր. Ղրիվաս որպէսզի զինուորական ղեկավարներու հետ քննուի կղզիին կացութիւնը : Լեֆքայի մէջ յոյն կիպրացի մը սպաննուած է իսկ կղզիին Թուրք իշխանութիւնները երկու յոյն սպայ ձերբակալած են եւ ապա ազատ արձակած անոնց գլուխը ածիլելէ ետք :

ՓԵՔԻՆԻ կառավարութիւնը տեղի տալու միտք չունի եւ կը շարունակէ պահանջել որ Մոսկուա ներողութիւն խնդրէ «խորհրդային ոստիկանութեան կողմէ հալածուած չին ուսանողներուն համար» :

ՆԱՍՐ Արաբ Մ. Հանրապետութեան նախագահ ընտրուած է ձայներու 99.999 առ հարիւր համեմատութեամբ :

ԹԱՂԱՊԵՏԱԿԱՆ ընտրութեանց երկրորդ եւ վերջին շրջանի նախօրեակին դիրքերը կը ճշդուին : Հակառակ Իւ Էն Էռի որոշումին, Փրոֆ. Քոմիթի, աչք առնելով կուսակցութենէն արտաքսումը, կը պահէ իր ցանկը Մարսէյլի 3րդ շրջանին մէջ, Տէֆէռի դէմ, փափուկ կացութիւն մը ստեղծելով : Արդարեւ մինչ իր քաշուելով ընկերվարական պարագլուխին ընտրութիւնը ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը պիտի ունենար, ներկայիս իր ընտրութիւնը խնդրոյ առարկայ չըլլալով հանդերձ, կրնայ դժուար կացութիւն մը ստեղծել Տէֆէռի համար, որ մեծամասնութիւն չունենալով թաղապետական խորհուրդին մէջ, կրնայ այլեւս քաղաքապետ չըլլալ :

ԱԿՆ, ԴՐԱԽՏԱՅԻՆ ԱԿՆԸ

ԽՄԲ.— Քաղուածք մը հւս Յակոբ Մարթայեանի «Հայ Մշակոյթի Համայ – նապատկերէն», Ակնայ շրջանին նուիր – ուած տեղագրական կենդանի պատկեր, որ հոգեթրթիռ յիշատակներ կ՚արթնցնէ անոնց մօտ որոնք ծնած եւ ապրած են այս բնաշխարհին մէջ, հայաշունչ ար – ուեստով մը անմահացած :

Յառաջիկային պիտի հրատարակենք բանաստեղծութիւն մը, Թուրքի մը կող – մէ գրուած, մեր դրախտային Ակնի նը – ւիրուած .—

Մեր գիւղացիներուն ամբողջ չարքը ներկայացնելէ առաջ՝ կ՚արժէ անգամ մը բարձրանալ Զմշկածագի եւ Արաբկիրի վրայէն եւ հանդիպիլ Ակն :

Ես Զմշկածագի կամ Տիւրիկէի (Տիվ – րիկ) բնական ճամբաներէն չէր որ Ակն հասայ, աւելի կէս դար առաջ, այլ հա – գարումէկ նրբուղիներէ, արահետներէ, կածաններէ, ու կապաններէ, ճամբուն կէսը ջորիով, մնացեալն ալ ձիով : Կու – զայի Բիւրակնի սարերէն, չուրջ երեք հազար մեթր բարձրութիւններէ, ուր ոչ մէկ ձի կը դիմանայ ու կը գործածուի ջորի, որ ամէնէն դիմացկուն բեռնատար անասունն է այդ վայրերուն : Իջանք Քղի (1700 մեթր), ապա անցանք Երզնկայի դաշտը, հոնկէ ալ՝ հետեւելով Գայլ գե – տին (Գարասու), որ Եփրատի օժանդակ – ներէն է, հասանք Կամախ կամ Անի Ամ – րոց (ոչ Ախուրեանի ափին վրայ՝ մայ – րաքաղաք Անին), 1100 մեթր բարձրու – թեան վրայ, ու հաստատուեցանք Կամա – խի ենթակայ աւաններէն Կամարիկի Գո – մեր կամ Գոմիկ գիւղը, Ս. Աստուածա – մայր եկեղեցիով, Մնձուր լեռնաշղթային հիւսիսը : Հոն ջորիները փոխանակեցինք ձիերով : Այդ գիւղէն էր որ պարբերա – բար այցելեցի շրջակայ գիւղերն ու ա – ւանները, որոնք ցրուած էին Արեւմտեան Կառնի (Ս. Թորոս եկեղեցիով), Թորդան (Ս. Յարութիւն), Թաւկներ (Ս. Աստ – ուածածին), ու դէպի հիւսիս արեւ – մուտք՝ Երզնկայի Գուրուչայ գաւառա – կին ենթակայ Մեծ – Արմտան (Ս. Աստ – ուածածին) ու Փոքր Արմտան (Նմանա – պէս Ս. Աստուածածին) որ ծննդավայրն է Յակոբ Մնձուրիի : Այս թափառումնե – րու ընթացքին էր որ անգամ մը Եփրատի ստահանքին հետեւելով դէպի հարաւ ա – րեւմուտք՝ Լիճք գիւղը ու Գարապուտաք գետակը անցնելէ քիչ ետքը, Տիւրիկէ հասնելէ քիչ առաջ մտանք խոր հովիտ մը, ուր գետը կ՚երկճղէր, աւելի ճիշդը՝ Տիւրիկէէ եկող Չալթը գետակը կը խառ – նուէր Եփրատի ջուրերուն, Գոչաղան Թէփէի առջեւ ու Եփրատ արմուկ մը կազմելով կը թեքէր դէպի հարաւ արե – ւելք : Արձագանգներով լեցուն այդ հո – վիտն ի վար իջնելով էր որ քանի քիլմ. քալելէ ետք հասանք Ակն (Թուրքերէն՝ Էկին, հիմա Քեմալիէ, 2625 բնակչու – թիւնով), ծովէն 900 մեթր բարձրու – թեան մը վրայ : Ոչ Մուշի, ոչ ալ Խար – բերդի կը նմանէր ան, չունէր ընդար – ձակ դաշտ : Ջուր, ձորակ, հովիտ, լեռ, բլուր ու սարահարթ էր ամէն կողմ, կա – նանչի ամէն նրբերանգներովը պճնուած, այգի, թթաստան, մրգաստան, ակ, աղ – բիւր, ջուր ու ջրաղացք ամէն կողմ : Եփ – րատ բաւական խոր ու ցից հովիտ մըն էր ակօսեր լեռներուն մէջէն : Ակն կը գտ – նուէր այդ հովիտին անմիջական արեւ – մուտքը, կամուրջով մը միացած արե – ւելեան ափին, որոշ բարձրութեան մը վրայ ու կռնակը տուած Հարմանճըք լեռ – նաշղթային, իր դիմացը ունենալով Մըն – ձուր լեռը (3188 մեթր), քանի քիլմթ. դէպի արեւելք : Մօտակայ քաղաքներն էին Տիւրիկէ (12 քիլմթր.), Զմշկածագ (12 քլմթր.), Արաբկիր (55 քիլմթր.). Խարբերդի հեռաւորութիւնն էր 95 քիլո – մեթր, Երզնկայինը հարիւր :

Կամուրջին դիմացի կողմէն դիտուե – լով կատարեալ ամփիթատրոնի մը կը նմանէր Ակն : Երկյարկանի ու եռայարկ տուներ աստիճան աստիճան կը բարձրա – նային կանանչութիւններու, ծառաս – տաններու ու պարտէզներու մէջէն, փո – ղոցները ու արահետները յաճախ սան – դըխաւոր, կատարելապէս այծի գիւղ մը, Բումէլի Հիսարի նման, ուր բնականօրէն հարթ ու տափարակ տեղ գրեթէ անկա – րելի է գտնել, ձորի յատակէն մինչեւ գիւղին գագաթը, որ շուրջ մէկ քիլոմե – թըր է, եւ ուր լեռնաշղթայ մը կ՚երկարի Բերդի Քարէն մինչեւ Գոչանի Ջրվէժը : Ինչ որ կարելի է տեսնել որպէս այգես – տան – տեղական բառով՝ հնձան - ար – ուեստականօրէն լեցուած, հարթուած հող է :

Բայց եւ այնպէս սքանչելի է Ակն՝ եթէ մագլցելու վարժուած ես եւ կը վստահիս սրտիդ մայր երակներուն : Մշակելի ըն – դարձակ հողի ու արտի կարելի չէ հան – դիպիլ, որովհետեւ ամէն կողմ դարվեր ու դարվար կանանչ տարածութիւն, կամ ձոր ու ձորակ, կիրճ ու կապան, կամ գետ, առու, աղբիւր կամ քար, խիճ ու աւազ է : Հաւանաբար աշխարհագրա – կան այս պայմաններն են պատճառ ե – ղած, որպէսզի Ակնցին գաղթէ ու գաղ – թէ, ընդհանրապէս Պոլիս, կարծես ան – հատնում ու անսպառ ակէ մը :

Աւանդութիւնը կ՚ըսէ թէ Ակն հիմնը – ւած է Անեցիներէ, քաղաքին անկումէն (1045) ետք : Այս գաղթականութեան վը – րայ բարդուեցաւ Վասպուրականցիներու խաւ մը, երբ Արծրունիներու քաղաքա – կան իշխանութիւնը վերջ գտաւ (1021) : Այնպէս որ Ակնցիները կարելի է Բագ – րատունիներու եւ Արծրունիներու խառ – նուրդ մը նկատել : Վասպուրականցի գաղթականները կրնան կանխած ըլլալ Անեցիները : Ապուչեխ գիւղը հաւանաբար հիմնուած է Անեցիներէ : Բիւզանդացինե – րէ ետք Հագարացիներէ (Արաբներ) ալ հալածուած այդ եկւորները՝ Եփրատի այս կիրճերուն մէջ է որ ապաստան գը – տան, աւելի ապահովութեան քան մշա – կութեան մտահոգութիւնը ունենալով : Իր կորովով, ջանասիրութիւնով ու մը – կաններու ուժով ե յարատեւութիւնով է որ Ակնցին տեսակ մը դրախտի վերա – ծած է այդ ապառաժի, ջուրի ու զառի – վերի զանգուածը, որոնք բնական տար – րերը կը կազմեն այդ հողամասին : Բիւ – զանդացիները հալածած են Ակնցիները իրենց նոր բոյնին մէջ ալ, դաւանական ճնշում են բանեցուցած անոնց վրայ ու ի վերջոյ յաջողած են ափ մը ժողովուրդ կորզել Առաքելական եկեղեցիէն ու զայն դարձնել Հայ Հռոմի, որոնք նախապէս կը կոչուէին Ծաթք,— ամէն բանով Հայ, ազգութեամբ, լեզուով, աւանդութիւ – նով ու բարքերով, եւ միայն կրօնքով Յունադաւան : Ատոնց կարելի էր հանդի – պիլ Ակնայ շուրջ, գլխաւորաբար Վանք Ձորակ, = Շրզու ու Մուշեղկան գիւղե – րուն մէջ : Մնացեալ հայաբնակ գիւղերը, թէեւ միշտ մահմետականներով խառն, իրաւասութեան ներքեւ էին Առաքելական եկեղեցիին :

Ակն գիւղաքաղաքին մէջ ճաշակեցի ի – րենց շիշէկ ձուկը, համբաւաւոր կէօտէնը (համեմուած չոր միս) ու բաշուկը (կարկանդակ) եւ ուր կիւլմէզ փիստան (մետաքս շրջազգեստ) հագած գեղուհի մը ինծի փէրվէնտէ (պտղանոյշ) հրամ – ցուց : Ակն ունէր երկու եկեղեցի, վարի Թաղի Ս. Գէորգը ու վերի Թաղի Ս. Աստուածածինը : ԺԻ. դարու կիսուն այ – րեր էր երրորդ եկեղեցին, Ս. Յովհան Ոսկեբերանը : Ակն ժամանակին ունէր հինգ հազարէ աւելի հայ բնակչութիւն եւ երեք վարժարան, վարի Թաղի Ս. Ներ – սէսեանը, վերի Թաղի Ս. Նարեկեանը, Արեգի Թաղին մէջ ալ Հայկազեան ծաղ – կոցը :

Ակնայ մէջ այցելեցի, Վարի ու Վերի Թաղերէն զատ նաեւ Թաշ – Տիպի Թաղը, ուր ժայռի մը վերեւը, գիւղաքաղաքին ամենաբարձր վայրը, Հոթար լերան ըս – տորոտը կառուցուած էր Ս. Յակոբայ վանքը, յետոյ Մեծ Ձորը ուր գետեզերքը կառուցուած էր Անմահութեան վանքը, աւելի ետքը Պզտիկ կամ Տափակ Ձորը : Ճուկ Ձորը, Խնկաձորը, Զոմխատը, Գը – րիկ աղբիւրը, Կովկուլ աղբիւրը, Գոչա – նի Ջրվէժը, որ կը հոսէր Արեգի Թաղին ետեւէն, Ս. Լուսաւորիչ վանքին մօտ, նաեւ Լուսաղբիւր վանքը որ կը գտնուէր քաղաքին դիմացը, Ցնծալենց պարտէզ – ներէն քիչ վեր : Ս. Թալալոս անուն վանք մըն ալ կը գտնուէր Հայոց գերեզմանա – տան մէջ, վերի Թաղը :

Ակն նշանաւոր էր նաեւ իր աղբիւրնե – րով, ինչպէս Կաթնաղբիւր, Հարսնիխա – խի աղբիւր, Հովաղբիւր, Բերդի աղ – բիւր, Խնձաձորի աղբիւր, Իսնակի աղ – բիւր, Ակնզովի աղբիւր, եւ ուրիշներ, Ակնը վերածելով ակերու ու ջուրերու քաղաքի : Բայց ամէնէն համբաւաւորը Քառասնակն էր (Թուրքերէն՝ Քըրք – կէօզ), միաժամանակ ժողովրդական զբօ – սավայր : Ակնէն մէկ ժամ հեռու, Կամա – րակապ ու Կարուշլա գիւղերուն մօտ է ան, գրեթէ Կարուշլայի սահմաններուն մէջ : Լերան մը կողին, երկու թթենինե – րու հովանիին տակ, երկար ու աչագին ապառաժ մըն է ան, որուն քառասուն խոռոչներէն ջուրեր կը բխին ու կը հա – ւաքուին աւազանի մը մէջ : Այս է Ակնայ հռչակաւոր Քառասնակը : Աւազանէն ջրուղի մը նախ կ՚իջնէ վար, Կարուշլա, կը լեցնէ անոր եօթը աղբիւրները, կը ջրէ անոր այգիները ու պարտէզները, կը դարձնէ անոր ջաղացքները, յետոյ տար – բեր ջրուղի մը կը հոսի դէպի ձախ ու կը յագեցնէ Կամարակապ ու Արկու գիւղե – րուն ծարաւն ալ : Քառասնակի գագաթէն կը տեսնենք Ակնայ համապատկերը, վա – րը զմրուխտի մը նման հանգչած Եփրա – տի ափին, ու մեր շուրջ հսկայ լեռներ, որոնք կ՚երկարին մինչեւ Փալանտէօքէն :

Ակն իր շուրջ հայաբնակ վեց գիւղ ու – նէր : Քառասնակի կողմը կը գտնուէին Կամարակապ (Թուրքերէն Կէմիրկափ, 1961էն ի վեր Թօյպելէն, 211 բնակիչնե – րով) ու Կարուշլա (Թուրքերէն Կէրիւշ – լա, 1961էն ի վեր՝ Եուվա, 114 բնակիչ – ներով) : Ատենին Կամարակապ հնգապա – տիկն էր Կարուշլայի, ունէր հազարէ ա – ւելի հայ բնակիչ, Ս. Աստուածածին եկե – ղեցիով : Կարուշլա, ուր կը գտնուէր Ս. Կոզմաս եւ Ս. Դամիանոս վանքը, ունէր շուրջ երկու հարիւր հայ բնակիչ, Ջար – խափան Ս. Աստուածածին եկեղեցիով :

Ակնցին համար մասնաւոր հրապոյր մը ունէր Ապուչեղ կամ Ապջուխա գիւղը (Թուրքերէն Ափչաղա, 1961ին անունը անփոփոխ պահուած, 437 բնակչութիւ – նով), որ ժամանակին ունէր հազարէ ա – ւելի հայ բնակիչ, Ս. Նշան եկեղեցիով, ուր պահուած էր Սասանցի կոչուած մանրանկարչական նշանաւոր Աւետարա – նը ու Պօղոսենց կոչուած եպիսկոպոսա – կան ծանրագին զգեստներ ու ոսկեթե – լարդ խոյրեր, որոնք յետոյ Պոլիս, Մայր Եկեղեցի փոխադրուեցան ու զո – հարներէն շատեր զողութեան զոհ գացին : Ապուչեխ ունէր իր հայ վարժարանը, Վարագայ անունով : Գիւղը անսպառ ակ մը եղած է մեծահարուստ ամիրաներու սեղանաւորներու որոնք նշանաւոր բա – րեգործները հանդիսացան Պոլսահայ գա – ղութին, հաւաքուելով Պատրիարքարանի շուրջ, ու նաեւ մեծամեծ դրագէտներու, որոնք մասնակցեցան արեւմտահայ զար – թօնքին, գլխաւորութեամբ Արփիար Ար – փիարեանի : Այցելեցինք այդ գիւղը, որ կէս ժամուան հեռաւորութիւն ունէր Քա – ռասնակէն, բարձունքի մը վրայ : Հոսկէ եւս տեսանք Եփրատի արծաթ փայլը ու լսեցինք անոր խոխոջը, խմեցինք գիւղին թանը :

ՅԱԿՈԲ ՄԱՐԹԱՅԵԱՆ

ՍՊԱՍԱՐԿՈՒ ԻՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Ծառայել համեստօրէն, հաւատարմօ – րէն, յարատեւօրէն : Նուիրուիլ ամբող – ջապէս այն բազմաչարչար ժողովուրդին՝ որու արժանաւոր զաւակն էր, ինչպէս եւ անոր արդար իրաւունքներուն եւ դատին հետապնդման : Ծառայել ղօհարերու – թեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքե – րուն մէջ, այն կուսակցութեան շարքե – րուն, որ տէր ու պաշտպան կանգնեցաւ Հայութեան, եւ վերարծարծեց Անկա – խութեան եւ Ազատութեան ոգին, այս ե – ղաւ Ս. Տէր – Թովմասեանի հպարտան – քը :

Ս. Տէր – Թովմասեան, հակառակ իր արժանիքներուն, այն զիտակից համեստ – ներէն էր, որոնք կը նախընտրեն շուքի մէջ մնալ, երբ այդ շուքը սաւերն է այն ժողովրդանուէր կուսակցութեան, ո – րու զինուորագրուած էր : Ձեղաւ ա – նոնցմէ՝ որոնք առօրեայ կեանքի եւ պայ – քարներու դէպքերով կը յաջողին առաս – պելներ հիւսել իրենց մասին : Ձեղաւ ա – նոնցմէ՝ որոնք տասնապատկել գիտեն ի – րենց մէկ գործը, այլ անոնցմէ՝ որոնք տասը գործ կը տեսնեն, բայց յաճախ մէ – կըն իսկ յիշատակել կը մոռնան :

Ս. Տէր – Թովմասեան իր ամբողջ կեանքի տեւողութեան հաւատաց այն ա – ռաքելութեան, որ հաւաքաբար ստանձ – նած ենք, եւ ամէն տեղ, հանրային կեանքի մէջ, որ եւ իցէ օգտակար աշ – խատանքի պարագային, բոլոր ճակատ – ներուն վրայ, պատասխանելով միշտ՝ ... կայ, միշտ՝ պատրաստ ծառայելու :

Դեռ հազիւ դպրոցը աւարտած, ծառ... յեց իբրեւ զաւառական քարոզիչ, ... զափոխական եւ ազգային զաղափար... խօսութիւնը ծանօթացնելու եւ տար... ծելու համար : Յետոյ մասնակցե... Վանայ շրջանի կորիճ զաւակներ... գործին, Տիգրան Բաղդասարեանի կո... քին, Շատախի ինքնապաշտպանութ... կռիւներուն ընթացքին, երիտասարդ... կան եռանդով եւ քաջութիւնով :

Յետոյ պիտի գաղթէր իր հայրենակ... ներուն հետ դէպի այն հողամասը, ... բոլորին զոհաբերութեան շնորհիւ պ... ստեղծուէր Հայաստանի Ազատ եւ Ա... կախ հանրապետութիւնը, եւ իր աշխ... տանքի բաժինը պիտի բերէր քառ... հայրենիք ստեղծելու գործին :

Հայաստանի խորհրդայնացումէն ե... պիտի հալածուէր բոլշեւիկներու կո... եւ փետրուարեան ապստամբութեան ... նորհիւ պիտի ազատէր ու դառնար Փ... կութեան Կոմիտէի քարտուղար :

Գաղթաշխարհի մէջ Սահակ Տէ... Թովմասեան պիտի մնար կամաւոր, ... սպասարկու իր ժողովուրդին : Քառա... սուն տարիներ անընդհատ, տարագր... թեան մէջ, ան անսայթաք սպասար... պիտի հանդիսանար, այն իտէալներ... որ մեզի փոխանցած է մեր հազարա... պատմութիւնը եւ որոնց ախոյեանը ... հանդիսանայ Հ. Յ. Դաշնակցութի... Ան իր ժրաջան աշխատանքի բաժինը ... րաւ, կազմակերպչական, քարոզչա... քաղաքական մարզերուն մէջ, վարե... պատասխանատու պաշտօններ, ինչ... եւ բանակցութիւններ հայկական եւ ... տար կազմակերպութիւններու հետ :

Սահակ Տէր – Թովմասեան լծուե... նոյնպէս սերունդ հասցնելու ճակատ... ռաքելութեան, նախ Ս. Վրացեանի ... քին, Րաֆֆի Լսարանի օրերուն, ... Րաֆֆի խումբը կազմելով, եւ վերջ... 1945էն սկսեալ՝ Շ. Միսաքեանի կող... օժանդակելով այն շարժումին սահ... ման, որ օրէ օր կարեւոր տեղ մը գ... գրաւէր Ֆրանսահայ կեանքին մէջ, ... ժանդակելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան ... Սերունդի հիմնարկութեան :

Ս. Տէր – Թովմասեան ծառայած ... դեռ բազմազան մարզերու մէջ ... խստապահանջ ինքն իրեն հանդէպ ... պարտականութեան գիտակից : Ա... տած է լուռ առանց փառք ու պա... փնտռելու, մոռնալով իր ը... նիքը, իր միակ գոհացումը եւ վար... տրութիւնը համարելով իր սիրած ժո... վուրդին եւ կուսակցութեան օգտա... դառնալը :

Հինգ տարի առաջ, մահը պիտի ը... հատէր իր ծառայութեան ընթացքը : ... պիտի ըլլար սակայն մինչեւ ... շունչը հաւատարիմ նուիրեալը իր ժո... վուրդին ձգելով անմոռանալի յիշա... մը, իր ընկերներու եւ բարեկամ... հոգիներուն մէջ :

Ն. ՆԻԿՈՂՈ...

ՋԵԿՈՅՑ

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵ...

1965/66 Տարեշրջանի

Համալսարանական կրթաթոշակնե...

1.— Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմն... կութիւնը 1965 / 66 ուսումնական տա... շրջանին համար եւս որոշ թիւով կը... թաթոշակներ պիտի յատկացնէ արժա... ւոր հայ ուսանողներու :

2.— Կրթաթոշակներու յատկացու... պիտի կատարուի ընտրութեամբ, հա... կական ծագում ունեցող ուսանողնե... որոնք իրենց բնակավայրին եւ կամ ... երկրի մը կրթական հաստատութիւննե... մէկուն մէջ բարձրագոյն ուսման հե... ւելու համար զուրկ են նիւթական ա... րաժեշտ միջոցներէն : Սկզբունքով Հի... նարկութիւնը չի փափաքիր հովանաւո... րել ուսանողներ՝ որոնք իրենց բարձ... գոյն ուսման կ՚ուզեն հետեւիլ հեռա... երկիրներու համալսարաններուն մէ... Շատ բացառիկ պարագաներու տա... միայն որ կրթաթոշակներ կրնան յատ...

կացուիլ այս վերջիններուն՝ եթէ նախ – ընտրուած մասնագիտութեան կարելի չէ հետեւիլ տեղական համալսարաններու մէջ :

3.— Թեկնածուները պարտին լրացնել համալսարան մուտքի անհրաժեշտ բոլոր պայմանները եւ ընդունուած ըլլալ նուազագոյն «Սօֆօմօր» դասարանը կամ յաջողութեամբ անցուցած՝ Բ. կարգի «Պաքալորիայի» քննութիւնները :

4.— Ընտրութիւնները պիտի կատարուին այն թեկնածուներէն միայն՝ որոնք կը գտնուին իրենց դասարանի յաջողագոյն հարիւրին քանի մէջ և որոնց ընդհանուր միջինը նուազագոյնը հարիւրէն ութսուն է : Ընտրական Յանձնախումբը առնցմէ կ'ընտրէ իր գատողութեամբ արժանաւորագոյն նկատուած թեկնածուները միայն :

5.— Թեկնածուները իրենց ձեռագիր դիմումնագիրը պէտք է ներկայացուցած ըլլան ստորեւ նշանակուած հասցէներէն մէկուն — պարագային համաձայն — ամէնէն ուշ մինչեւ 31 Մայիս 1965 : Ի պատասխան թեկնածուներուն կը ղրկուին հարցաթերթիկներ՝ որոնք ճշգրտօրէն լեցուելէ ետք, պահանջուած փաստաթուղթերուն հետ պէտք է վերադարձուին Հիմնարկութեան ներկայացուցիչ մարմիններուն եւ կամ Լիզպոնի Կեդրոնին, ամէնէն ուշ մինչեւ 31 Յուլիս, 1965: (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն ինչպէս նաեւ Աւստրալիոյ համար այս թուականները պիտի ըլլան յաջորդաբար 1965 Դեկտեմբեր 15 եւ 1966 Փետրուար 15) :

6.— Հիմնարկութիւնը սահմանափակ թիւով կրթաթոշակներու համար նկատի պիտի ունենայ նաեւ դիմումներ թեկնածուներէ՝ որոնք արդէն տիրացած են համալսարանական վկայականի մը եւ կը փափաքին կատարելագործել իրենց ուսումը իրենց բնակած երկրին կամ արտասահմանի կրթական բարձրագոյն հաստատութիւններէն մէկուն մէջ: Նախընտրութիւն պիտի տրուի արժանաւորագոյն թեկնածուներէն անոնց՝ որոնք նախապէս օգտուած չեն բնաւ Հիմնարկութեան կրթաթոշակներէն : Դիմումները պէտք է կատարուին վերոյիշեալ ձեւով գործելով եւ նկատի պէտք է առնուին նոյն պայմանաժամերը :

7.— Ներկայացուած դիմումները ի վերջոյ պիտի կեդրոնացուին Լիզպոն՝ ուր Հիմնարկութեան Ընտրական Յանձնախումբը իր վերջնական որոշումները պիտի տայ Օգոստոս – Սեպտեմբեր ամիսներու ընթացքին : (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն եւ Աւստրալիոյ պարագային՝ Մարտի ամիսը) : Յանձնախումբին որոշումները թեկնածուներուն պիտի հաղորդուին ուղղակի Լիզպոնի կեդրոնէն :

8.— Դիմումները պէտք է ուղարկուին հետեւեալ հասցէներուն :

Ա) Լիբանան բնակող թեկնածուներուն համար՝

Educational Committee
of the Calouste Gulbenkian Foundation
in Lebanon
Stephen Building — Riad Solh Street
BEIRUT (Lebanon)

Բ) Սուրիա բնակող թեկնածուներուն համար՝

Mr. K. Nersoyan
P. O. Box 757
ALEPPO (Syria)

Գ) Թուրքիա բնակող թեկնածուներուն համար,

Scholarships Committe
of the Calouste Gulbenkian Foundation
c/o Mr. J. J. Abravanel
Portuguese Consul
Beyoglu — ISTANBUL (Turkey)

Դ) Ֆրանսա բնակող թեկնածուներուն համար՝

Comité des Boursiers Arméniens
de la Fondation Calouste Gulbenkian
51, Avenue d'Iéna
PARIS - 16e (France)

Ե) Անգլիա բնակող թեկնածուներուն համար՝

The Secretary
Calouste Gulbenkian Foundation
U. K. & Commonwealth Branch
98 Portland Place
LONDON W.1 (England)

Զ) Իրաք բնակող թեկնածուներուն համար՝

Dr. V. Alexanderian
The President of the Diocesan Council
Prelacy of the Armenian Church
Bab El-Shargi-near Younis Sebawi Square
(formerly Tayaran Square)
BAGHDAD (Iraq)

Է) Պրազիլ բնակող թեկնածուներուն համար՝

Mr. Yervant Kechichian
Caixa Postal No 18107
Aeroporto — SAO PAULO (Brazil)

9.— Վերոյիշեալ տարբեր երկիրներ բնակող թեկնածուներ, ինչ ալ ըլլայ իրենց հպատակութիւնը, պէտք է դիմեն ուղղակի Հիմնարկութեան կեդրոնին, հետեւեալ հասցէով՝

Calouste Gulbenkian Foundation
Department of Armenian Affairs
Scholarship Selection Committee
Scholarships Selection Committee
LISBOA 1 (Portugal)

10.— Ներկայ ուսումնական տարեշրջանին Հիմնարկութենէն համալսարանական կրթաթոշակ ստացող ուսանողներ իրենց կրթաթոշակները 1965/66 տարեշրջանին վերանորոգել տալու համար պարտին իրենց դիմումները յղել ուղղակի Հիմնարկութեան Կեդրոնին՝ ստանալու համար հարկ եղած հարցաթերթիկները՝ որոնք ամբողջացուելէ ետք պէտք է վերադարձուին Լիզպոն՝ ամէնէն ուշ մինչեւ 1965 Յուլիս 15 :

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

1 Մարտ, 1965

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՓՐՈՖ. ՏԷՏԷԵԱՆ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷՋ

ՎԵՆԵՏԻԿ, (Յառաջ) — Շաբաթ, 7 Մարտ, Աթենէօ Վենեթոյի դահլիճներէն մէկուն մէջ տեղի ունեցաւ բանախօսութիւն մը ֆրանսացի մեծանուն գրագէտ Զոլայի մասին :

Ալիանս Ֆրանսէզի նախաձեռնութեամբ յարմար դատուած էր հրաւիրել հայազգի Փրոֆ. Շարլ Տէտէեան, որ ներկայիս կը վարէ Սորպոնի Համալսարանի բաղդատական գրականութեան ամպիոնը :

Մեր սիրելի դասախօսին բանախօսութեան նիւթը կը կազմէր Զոլան, որպէս պատմագիր եւ վիպասան :

Ընդհանուր ակնարկէ մը ետք գրագէտին գործերուն, օրուան դասախօսը քննութեան նիւթ դարձուց Նիւոնի պատմուածքները (Քոնթ ա Նինօն) կարդալով անկէ նմոյշներ :

Այս հաւաքածոյին մէջ տեսանք Զոլա մը, որ կը փնտռէր իր անհատականութեան հետ համաձայն կերպեր, Զոլա մը, որ ցոյց կուտար դասական գիծեր : Անոր բնապաշտական, հեգնական եւ պարսաւագրական (փանֆլեթական) հակումները երեւան պիտի գային իր յաջորդ պատմուածներու մէջ :

Նուվօ Քօնթ ա Նինօնի մէջ Զոլայի ակնարկը թողած առասպելական դարձուածքները կը դառնար դէպի պատմական եւ ընկերային փնտռտուքներու. ան ջանացած է իր այս ստեղծագործական շարքին մէջ կերտել անհատներ, խորհրդանիշեր, քննելով անոնց հոգեբանական աշխարհները :

Փրոֆ. Տէտէեանի ճարտար դարձուածքներուն շնորհիւ, Զոլան մեզի համար բացատրական նոր դէմք մը ստացաւ եւ մենք ճանչցանք ուրիշ Զոլա մը արտայայտիչ լայն հասունութեամբ :

Փրոֆ. Տէտէեանի Վենետիկ գտնուելու առիթէն օգտուելով Մուրատ Ռափայէլեանի Տեսուչ Հ. Սերովբէ վրդ. Ագըլեան փութացած էր մեծ մտաւորականը հրաւիրել վարժարանիս աշակերտութեան հետ սեղանակից ըլլալու :

Մեծ եղաւ մեր հոգեկան գոհունակութիւնը այդ օրը, երբ յարգելի հիւրը պատասխանեց Տեսուչ Հօր մաղթանքներուն մաքուր հայերէնով մը :

ՊՏՂՈՒՆԻ

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Երբեմն, լռութիւնը ամէնէն խիստ քննադատութիւնն է :

ՊԷՔՍԹԸՆ

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ապրիլեան Եղեռնի Յիսնամեակի կարգադիր Յանձնախումբը, որ կազմուեցաւ 42 միութիւններու, կազմակերպութիւններու, հայ քաղաքական կուսակցութիւններու եւ երեք կրօնական յարանուանութեանց ներկայացուցիչներէ բաղկացած միացեալ ընդհանուր ժողովի մը ընթացքին, համերաշխ մթնոլորտի մը մէջ կը շարունակէ իր աշխատանքները եւ ամէն ջանք կը թափէ, որպէսզի լաւագոյն ձեւով եւ պատշաճ շուքով կատարուի Մեծ Եղեռնի մէկուկէս միլիոն նահատակներու ոգեկոչումը :

Այս կապակցութեամբ, Ապրիլեան Եղեռնի Յիսնամեակի կարգադիր յանձնախումբը կը հաղորդէ հայ հասարակութեան, թէ որոշուած է .

Ա.— Ապրիլ 24ին, Շաբաթ կէսօրէ ետք, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ :

Բ.— Նոյն օրը, ժամը 18ին, ծաղկեպսակ մը պիտի զետեղուի Անծանօթ Զինուորի գերեզմանին վրայ :

Գ.— Ապրիլ 25ին, Կիրակի երեկոյ ժամը 20.30ին, Փլէյէլի սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր երեկոյ՝ Ապրիլեան Եղեռնի Յիսնամեակին առթիւ :

Յանձնախումբ լիայոյս է, որ Փարիզի հայ հասարակութիւնը արժանավայել գիտակցութեամբ եւ խուռներամ ներկայ պիտի գտնուի այս ձեռնարկներուն եւ, ինչպէս միշտ, իր բարոյական եւ նիւթական լիառատ աջակցութիւնը պիտի բերէ մեր աշխատանքներուն :

Նոր եւ յաւելեալ մանրամասնութիւններ կը հաղորդուին յառաջիկային :

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ
ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ԿԱՐԳԱԴԻՐ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՓԱՐԻԶ, 15 Մարտ 1965

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Մեծ մարդիկը քիչ խօսքով շատ բան կ'ըսեն, իսկ պզտիկ մարդիկը՝ շատ խօսքով քիչ բան կամ ոչ մէկ բան կ'ըսեն :

ԼԱ ՌՈՇՖՈՒՔՕ

×

Առանց առաքինութեան ոչ մէկ հանճար արժէք ունի :

ԿԵՕԹԷ

×

Եթէ այր մարդը բնութեան ամէնէն գեղեցիկ ծաղիկն է, կինը՝ անոր բոյրն է :

ՄԱՏԱՄ ՏԸ ՍԹԱԼ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (185)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Տիար հրամանատար, — կը պաղատէր փոքրիկ Թարեանը, — հրաման տուէք ես ալ հետերնին երթամ :

Տոպօ նորէն շոյեց պեխերը :

— Ոչ, լաւ : Բայց միշտ Տիար Գրիգորի ընդդապետին ետեւէն քալէ : Եթէ սատկեցնեն քեզ՝ ալ աչքիս առջեւ չերեւնաս, հասկցա՞ր :

Զ.

Գրիգոր գրեթէ վազելով գնաց վանք, ձիաւորներու զօրանոցը : Փող զարնելու տեղ ատրճանակը անգամ մը պարպեց լայն սրահին մէջ:

Մարդիկը անմիջապէս անկողնէն ցատկեցին :

— Հոս եկէք, — գոչեց Գրիգոր : Ամէնէն աշխոյժներէն հարիւր հոգի ընտրեց :

— Մէկ – երկու, անմիջապէս հագուեցէք, երեք վայրկեանէն սուրերնիդ առած ու ձի հեծած ըլլաք վարը դրան քով: Դուն վազէ տիար փոխ – հրամանատարին ու մարդ բռնելու գործիք մը ուզէ ու հետս բեր : Ամէն ոք փոքր հրացան ունենայ թամբին վրայ :

Այն ատենները ատրճանակին փոքր հրացան անունը կուտային:

Գրիգոր սանդուղներէն վար վազեց ու աւտո ուղղուեցաւ : Կամարակապի մը տակէն ցոլացող կարմիր լոյսին տակ դետին գդեստ հագած ու տագաւարտաւոր մարդ մը տեսաւ : Մարդը հակառակ դարձած կաթսայի մը վրայ նստած ու ծունկերուն վրայ սեխ դրած կ'ուտէր : Բալիկ էր :

Գրիգոր գոչեց .

— Շարքէօղի :

— Հրամեցէք, տէր իմ, — ցատկեց գնչուն պատրաստական :

— Եթէ հետս գաս՝ կրնաս աղուոր ձի մը ձեռք ձգել :

Գնչուն սեխը գետին դրաւ :

— Կուգամ . բայց ո՞ւր :

— Թուրքերուն դէմ, — պատասխանեց Գրիգոր զուարթօրէն. — անոնք հիմա կը քնանան, յանկարծակիի բերելու կ'երթանք :

Գնչուն գլուխը քերեց ու սեխին նայեցաւ. վերջապէս նորէն սանին վրայ նըստաւ :

— Չեմ կրնար, — ըսաւ լրջութեամբ :

— Ինչո՞ւ չես կրնար :

— Էչ ալ ամէնուն հետ այշօր երգում ըրի որ բերդը պիտի չթողում :

— Բայց անոր համար չէ որ երդում ըրինք: Երդում ըրինք որ բերդը պիտի պաշտպանենք :

— Կարելի է որ միւսները անոր համար երդում բրած ըլլան, — պատասխանեց գնչուն ուսերը գրեթէ մինչեւ ականջները վեր քաշելով, — բայց էչ անոր համար երդում ըրի որ չատկիմ եթէ բերդը թողում. Աստուած ինծի օգնական :

Ու նորէն գդը առնելով սեխը, գլուխը շարժեց եւ սկսաւ ուտել :

×

Գրիգոր քիչ վերջ արդէն Փեթէօյի, Ֆիւկետիի ու Զոլթայիին հետ կը ձիավարէր Մաքլարի ճամբուն վրայ, լուսընկայ ու աստղազարդ երկնքի տակ :

Իրենցմէ հազիւ յիսուն քայլ առաջ կ'երթային Ստեփան Ֆեքեթէ ու Պետրոս Պոտոկֆալվի Էկէրի զինուորը, որ ճամբան գիտէր : Ջերմաջուրի քովէն մարգագետին մտան . հոն ձիերուն ոտքի տրոփիւնը դադրեցաւ փափուկ հողին վրայ : Հարիւր ձիաւորները հարիւր թռչող ստուերներու կը նմանէին :

Ատոնաքի ուռենիներու անտառին մէջ իրենց աչքերուն զարկին թրքական պահակներու առաջին կրակները :

Պետրոս կեցաւ . միւսներն ալ ետեւէն :

Լուսնի մահիկը ամպերու մէջէն այնքան լոյս միայն կը սփռէր որ մարդոց ու ծառերու կերպարանքները սեւ ստուերներու նման կը գծուէին գիշերուան մէջ :

Գրիգոր Պոտոկֆալվիին մօտեցաւ :

— Ձիէն իջիր : Գաղտագողի, օձի մը նման սողոսկելով գնա մինչեւ առաջին պահակը : Եթէ քովը շուն ըլլայ ու հաջել սկսի, դայածիդ պէս դարձիր գգուշութեամբ : Բայց եթէ շուն չկայ՝ կռնակէն դարձիր ու սպաննէ : Ապա կրակին աչք մը տուր, եթէ քովը ուրիշ պահակներ չկան, տերեւի մէջ փաթթուած քիչ մը վառօդ նետէ կրակին մէջ : Դուն անմիջապէս գետին պառկէ որ մարդ չտեսնէ քեզ :

— Իսկ ձի՞ս :

— Ձիդ այս ծառին կապէ, դառնալուդ հոս կը գտնես :

— Իսկ եթէ կրակին քով ուրիշներ ալ ըլլա՞ն :

— Կը դիտես թէ ո՞ւր են եւ ի՞նչպէս պառկած են, եւ ամէնէն շատ ո՞ւր են : Ապա շուտով կը վերադառնաս :

Կէս ժամէն աւելի սպասեցին առուակին եզերքը ուռենիներու թուփերուն քով : Գրիգոր կարգադրութիւններ կ'ընէր :

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՌՈՒԷՆ

Երկուշաբթի եւ Երեքշաբթի (Մարտ 22 եւ 23) իրիկուան ժամը 22·45ին, Ֆրանս Քիւլթիւռ կայանէն (347 մեթր) պիտի ձայնասփռուի Հայկական յայտագիր մը զոր պատրաստած են Էմ Կոլլէքէզ եւ Ռուբէն Մելիք (խրազորձում Ռասուլ Օքլէռ): Երգ, արտասանութիւն եւ զանազան տեսակցութիւններ: Կը մասնակցին Ալէն Քինի, Ժան–Ժաք Ասլանեան, Ժ. Մարթէն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէն իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Էլլէն Բիւզանդի, իր սիրասուն որդւոյն Բենօ Քիւթիւքեանի ղառնակսկիծ մահուան առթիւ:

Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ, Տէր եւ Տիկին Արշակ Մկրեանի եւ պարագաներուն իրենց մօր եւ զօքանչմօր Այրի Տիկին Ֆիլոր Գարիպեանի կորուստին առթիւ:

Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն իր վշտակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Քալթաճեանի իր ողբացեալ ամուսնոյն ընկեր Եսայի Քալթաճեանի վաղահաս մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ յիսուն ֆրանք Մշակոյթի Սան Շաւարշ Միսաքեան սրահին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Գալուստ Մինասեանէ տասը ֆր. իրենց երկրորդ Թոռնիկին Վրէժի ծննդեան առթիւ:

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ Այրի Տիկ. Գոհար Տէր–Վարդանեանէ քսան ֆր., փոխան ծաղկեպսակի ողբացեալ Տիկին Ֆիլոր Գարիպեանի մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ վարչութեան ընկերուհիներ Սաթենիկ Ետիգարտաշեանի եւ Անահիտ Ուզունեանի, ինչպէս նաեւ Ետիգարտաշեան, Ուզունեան եւ Անդրէասեան ընտանիքներուն, իրենց հօր Կարապետ Ետիգարտաշեանի մահուան տխուր առթիւ:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Փոն տը Շէրիւի եւ շրջանի սրահին համար:

Բ.

Հայր Սուրբ Դ. Սահակեան Լիոնէն 40 ֆրանք, Այրի Տիկ. Խ. Ղազարեան Լիոնէն 50, Այրի Տիկ. Ա. Սօխումեան Լիոնէն քսան ֆրանք:

Գ. Գարակեավուրեան 40, Խ. Էօրնէքեան, Յ. Գասպարեան, Ն. Թիւրքմէնեան, Յ. Սիմոնեան, Յ. Քէլօղլանեան, Կ. Գաստպեան, Ն. Հէքիմեան, Ա. Ղազարոսեան, Ռ. Մուրատեան 30ական, Յ. Մուրատեան, Գ. Ազիզեան, Կ. Քէլօղլանեան, Յ. Գարիպեան, Ա. Ալիքեան, Յ. Թիւրքմէնեան, Ա. Թիւրքմէնեան, Ն. Գարակէօզեան, Զ. Նահապետեան, Ա. Մուրատեան, Յ. Խաչատուրեան, Յ. Զաւէյճեան, Ա. Մուրատեան, Ե. Տիրվանեան քսանական ֆրանք:

(Շար.)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ
Կ'ԵՐԳԷ
ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ
Մի դպիr, Կարեկցութիւն, Նուէր
Դէպի սէր
45 tours Microsillon
Դիմել հեղինակին.—
6, Ave. Lorne, COLOMBES
ԿԱՄ
FLEURON, 27 Rue Bleue, PARIS 9e

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէն ընկերական ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Օհանջանեան Ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլորի ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 3·30ին, դպրոցի սրահին մէջ: Ռընաժի, Լանսէի ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՓԱՐԻԶԻ
ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝
ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ
Այս Կիրակի կը խօսի՝
ՊԱՏ. ՍԻՄԼԵԱՆ
8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՉԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
Կիրակնօրեայ Պաշտամունք
Սէն Ժերոմ, ժամը 9·30ին
MARSEILLE, 20 Rue Jemmapes
ժամը 10,45ին
Կը քարոզէ՝
ՎԵՐ. ՅԱՐԹ. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

10 jours
de bonnes
affaires

d'après Deswarte

à
la FOIRE
internationale
de LYON

20
mars 1965
29

RENSEIGNEMENTS

FOIRE INTERNATIONALE DE LYON
LYON 6e
Palais des congrès Tél. 24-29-61
PARIS 8e
136, Bd Haussmann Tél. 924-68-50

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ (20 Մարտ), ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Կը խօսի ընկ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ:
Նիւթ ունենալով՝ Ապրիլեան Եղեռնը:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սէն Շամոնի խումբին կողմէ:

Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 21էն մինչեւ լոյս:

SALLE DES FETES
Orchestre :
LES COMPAGNONS DE LA DANSE
— BAR — COTILLONS —
— BUFFET — JEUX —

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Ս. Սահակ Մեսրոպ Մայր Եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի Մարտ 28, Կիրակի օր, ժամը 15ին, Մայր Եկեղեցիի մէջ: Ընկերակցութեան բոլոր անդամները կը հրաւիրուին չթերանալ ներկայ ըլլալու ժողովին, իրենց քաղաքացիական պարտքը կատարելու համար: Հեռաւոր վայրերու մէջ գտնուող անդամներէ (որոնց անդամավճարները գանձել կարելի չէ եղած) կը խնդրուի որ հաճին մինչեւ ժողովին թուականը հանդիպիլ եկեղեցի՝ իրենց վճարումները կատարելու, կամ ժողովին օրը նոյն նպատակով մէկ ժամ առաջ ներկայանալ Դիւանին:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի հանդիսաւորութիւն Ս. Աւետման: Ժամերգութիւն ժամը 10ին: Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ ժամը 10·30ին: Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝

ԳԵՐ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՍՈՒՆԻ

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի հիմնադրութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ:

Կազմակերպութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Ֆրանսայի խումբերուն:

Շաբաթ, Մայիս 22ին, երեկոյեան, Ռամոյի սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱՅԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ 250ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ
ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ
Քեմենչիստ ՌՈՒԲԷՆ

Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 21ին Ս. Սահակ–Մեսրոպ սրահին մէջ:

Կը մասնակցի Օր. Մատլէն Մարկոսեան (դաշնակ):

Յայտագիր.— Սայաթ–Նովա, Կոմիտաս, Սպենդիարեան եւ Ռուբէն:

ՊԱՐԻ ԴԱՍԵՐ

Տիկին Հ. Թորոսեան պարի դասընթացքներ կը կազմակերպէ երախաներու համար:

Պայմաններու եւ արձանագրութեան համար դիմել 17, Րիւ Պլէօ, Երեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 18·30էն մինչեւ 20·30:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի խումբի հանդէսը Մայիս 9ին:

×

«ՍՕՍԻ» պարախումբը իր կազմութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպած է Հայկական տոհմիկ պարերու երեկոյթ մը, Կիրակի Մայիս 9ին, ժամը 21էն 23·30:

LA MAISON DE LA MUTUALITE
24, Rue Saint-Victor, PARIS (5e)
(Métro : Maubert-Mutualité)

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզեան շրջանի բոլոր խումբերուն:

Մարտ 28ին, Շիմիի սրահը

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՕԴԱՅԻՆ ՃԱՄԲՈՎ ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ
2 Օր Մոսկուա 15 օր Երեւան
Մեկնում 26 Օգոստոս, վերադարձ 12 Սեպտեմբեր
Հայաստան այցելելու լաւագոյն թուականը:
Կազմակերպիչ՝ ՎԵՐ. Յ. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ
Այժմէն արձանագրուեցէք այս հաճելի եւ մատչելի ճամբորդութեան համար:
Գին 2080 ֆրանք մէկ անձի համար
Դիմել կազմակերպիչի հասցէին
PASTEUR ARTHUR HELVADJIAN
6, Place de la Rotonde — ST - JÉROME — MARSEILLE - 13e
Tél. : 62-85-10

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie
Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. Հատը 0·30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 18 ՄԱՐՏ
VENDREDI 18 MARS 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10261 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — No 10.261

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՉՄՌՌՆԱ՛ՆՔ

Ո՛չ մոռացում, ո՛չ ժամանցում :

Այս կարգախօսին պէտք է կառչի Հայութիւնը ի սփիւռս աշխարհի՝ իր անկորնչելի իրաւունքներու պաշտպանութեան համար :

Շատ մեծ անարդարութիւններ գործուեցան մեր ազգին հանդէպ :

Թշնամին իր գիւային ծրագիրը գործադրեց իր ցեղին յատուկ վայրագութեամբ ու վատութեամբ : Ամբողջ ժողովուրդ մը արմատախիլ ըրաւ իր դարաւոր հայրենի հողերէն եւ տարագրութեան ճամբաներուն վրայ անխնայ կոտորեց անպաշտպան ու անմեղ մարդիկ, կիներ ու երախաներ :

Հաշիւ պահանջող չկար : Պոլսոյ գերմանական դեսպանը չէր ուզեր վշտացնել Իթթիհատի ոճրագործ կառավարութիւնը, որ իր զինակիցն էր : Անատոլուն գերմանական գաղթավայր մը դարձնելու ծրագիրն ալ իր որոշ դերը խաղաց անշուշտ Վիլհելմ Բ. կայսեր կառավարութեան հաճոյակատար քաղաքականութեան մէջ :

Երբ Մեծ Եղեռնի առաջին արձագանգները հասան Եւրոպա, Երրեակ Համաձայնութեան պետութիւնները — Ֆրանսա, Անգլիա եւ Ռուսիա — 1915 Մայիս 24ին Բարձրագոյն Դրան ուղղուած ծանուցագրով մը սպառնացին Հայկական ջարդերուն համար անձնապէս պատասխանատու բռնել կառավարութեան բոլոր անդամներն ու անոր գործակալները :

Յաղթանակէն վերջ, մոռցան այս ըսպառնալիքը :

Յաղթական Դաշնակիցները ո՛չ միայն բարոյական գոհացում չտուին հայ ժողովուրդին՝ պատասխանատուութեան կանչելով ջարդարարները, ինչպէս խոստացեր էին, այլեւ թոյլ տուին, որ Թուրքերը առանց անմարսողութեան ենթարկուելու կլլեն Հայերու միլիոններու հասնող շարժուն եւ անշարժ կալուածներն ու նիւթական հարստութիւնները :

Սուլթանական կայսրութեան ժառանգորդ Հանրապետական Թուրքիան գրչի մէկ հարուածով, բարոյական սկզբունքներու գլխովին հակառակ օրէնքով մը իւրացուց Թուրքիայէն հեռացող Հայերու գոյքերը :

«Լքեալ գոյքերու օրէնք»ին դէմ ո՛չ մէկ կառավարութիւն բողոքեց :

Հայ գաղթականական մարմինները Փարիզէն քանիցս յուշագիրներ ներկայացուցին Ժընեւ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան, որ կը յաւակնէր պաշտպանելու փոքր, իրաւազրկուած ազգերու արդար իրաւունքները :

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը «Երեքներու յանձնախումբ» մը կազմեց Սպանիոյ, Իտալիոյ եւ Շուէտի ներկայացուցիչներէն՝ որպէսզի խնդիրը քննեն եւ տեղեկագիր ներկայացնեն :

Երեքներու տեղեկագիրը քննուեցաւ Խորհուրդի 1925 Դեկտեմբեր 14ի նիստին մէջ, առանց եզրակացութեան յանգելու : Մինչ այդ Թուրք կառավարութիւնը 1925 Հոկտեմբեր 20ին ծանուցագիր մը ղրկած ըլլալով, Խորհուրդը Երեքներու յանձնախումբին յանձնարարեց նոր քննութեան ենթարկել հարցը եւ տեղեկացնել իրեն :

Թուրքերը յայտնեցին, որ 1923 Յուլիս 17ին Իսմէթ փաշա (Լօզանի խորհրդաժողովին առջեւ պաշտօնապէս պարզած է Թուրք կառավարութեան տեսակէտը հայ գաղթականներու հպատակութեան, ընդհանուր ներման եւ վերադարձի պայմաններուն մասին : Ուրիշ ըսելիք չունին :

Ազգերու Դաշնակցութիւնը այնուհետեւ հարցը փակուած նկատեց եւ երբեք չըզբաղեցաւ Հայոց գոյքերը վերադարձնելու կամ հատուցում տալու խնդրով, ըն- ռելեայն վաւերացնելով Անգարայի կառավարութեան աւազակաբարոյ արարքը :

Սըր Էրիք Տրըմմընտ, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը չբարեհաճեցաւ նոյնիսկ պատասխանելու Գաղթականաց Կեդրոնական Յանձնախումբի իրեն ուղղած բազմաթիւ նամակներուն՝ 1925էն մինչեւ 1929 :

Արդարութիւնը խաչուեցաւ նոյն այն մարմնին կողմէ, որ պարտականութիւն ունէր զայն գործադրելու, համաձայն իր Ուխտի գերագոյն սկզբունքներուն եւ յանուն տարրական բարոյականի :

Մեր կարծեցեալ բարեկամներուն մեղի տուած հարուածները նժարին վրայ աւելի ծանր կը կշռեն քան թշնամիինները :

Զմռռնա՛նք այս դառն ճշմարտութիւնը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐԷՆ ԿԻՊՐՈՍ

ՄԱԿ-Ը ՄՏԱՀՈԳ

Կը թուի թէ Կիպրոսի հարցը նոր փուլի մը մէջ կը մտնէ, աւելի տագնապալի մանաւանդ երբ նկատի առնուի կղզիին մէջ տեղի ունեցած վերջին միջադէպերը :

Թրքական իշխանութիւնները մեծ խրաբանդումի մէջ են եւ օդային ու ծովային ռազմափորձեր կը պատրաստեն, որոնք պիտի սկսին Մարտ 24ին, կիպրական ափը : Յարդ Յոյները ոչ մէկ միջոց ձեռք առած են, ընդհակառակն կը փորձեն ամէն ձեւով որ կացութիւնը չվատթարանայ : Ջօր. Գրիվաս, որ Աթէնք հասած է նախատեսուածէն 24 ժամ առաջ երկար խօսած է Պաշտպանութեան նախարարին եւ Արտաքին նախարարին հետ, քննելու համար Կիպրոսի վերջին դէպքերը : Այս խօսակցութեանց շուրջ, ցարդ ոչ մէկ պաշտօնական հաղորդագրութիւն լոյս տեսած է, բայց կը կարծուի թէ Գրիվաս պնդած է որ իրեն ապահովութիւն տրուի թէ Յունաստան պիտի միջամտէ եւ անմիջապէս Կիպրոսի օգնութեան հասնի եթէ Թրքական ցամաքահանում մը կատարուի կղզիին վրայ : Նոյն աղբիւրներու համաձայն, յունական իշխանութիւնները կը վարանին, նկատի առնելով Միացեալ Նահանգներու դիրքը՝ զինուորական գետնի վրայ չմիջամտել Կիպրոսի մէջ : Յոյն կառավարութիւնը գիտել տուած է թէ ինչ անձկութեամբ, դաշնակիցները կը հետեւին կիպրական տագնապին եւ կը տեսնեն թէ պաղ պատերազմը կրնայ տաքի վերածուիլ : Միւս կողմէ սակայն, Գրիվաս գիտել տուած է թէ ոչ մէկ բան արգելք կը հանդիսանայ որ Կիպրոսի եւ Յունաստանի միացումը տէ Ֆաքթօ ճանչցուի, անգամ մը որ կղզիին Թուրքեւկիպրական դիմադրութեան օճախները մաքրուին : Հոս ալ, յոյն կառավարութիւնը կը վարանի, ի տես այն վտանգներուն որոնք կը ծագին Թուրք-յունական զինեալ բախումէ մը :

Յոյն կառավարութիւնը տրամադիր է խօսակցութիւններ ունենալու ՄԱԿի հովանիին տակ, եթէ խաղաղութիւնը վերահաստատուած է Կիպրոսի մէջ : Տակաւին առենը չէ որ Յունաստան եւ Թուրքիա գլուխ գլխի խօսին :

Գրիվաս տեսնուած է նաեւ սպայակոյտի պետին եւ վարչապետ Փափանտրէուի հետ : Նոր խօսակցութիւններ ալ պիտի ունենայ : Ուրիշ լուրի մը համաձայն, Կիպրոս վերադառնալէ առաջ, Գրիվաս Սելանիկ պիտի երթայ տեսնուելու համար Ջօր. Ենիմաթայի եւ 3րդ բանակի պետերուն հետ որոնց յանձնուած է սահմաններու պաշտպանութիւնը :

Նիւ Եորքի մէջ ալ մտահոգութիւն կը տիրէ : Ապահովութեան Խորհուրդի օրակարգի վրայ է, ինչպէս նախատեսուած էր, Կիպրոսի հարցը : Թուրք պատուիրակը յայտարարած է որ պիտի ամբաստանէ կիպրական կառավարութիւնը որ յարձակումներ կը պատրաստէ Թուրք փոքրամասնութեան դէմ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՄԵՆՔ ՁԵԶԻ ՀԱՄԱՐ Կ'ԱՂՕԹԷԻՆՔ...»

Այո՛, յանկարծ Հայկազը լուսապայծառ միտք մը յղացաւ .

— Գիտե՞ս ինչ կ'ընենք . . .

— Լոյտ Ճորճին հեռագիր մը կը քաշենք եւ կ'ըսենք որ մենք, դաշնակից ազգի մը երկու որբերս . . .

— Կատակը մէկ կողմ . . . ժամը 12ն է ու տակաւին փողոցն ենք . . . Ելի՛ր երթանք «Մէնչէսթըր Կարտիըն»ի խմբագրատունը . . . Հայերէն ո՛ր թերթը կ'ուզես բա՛ց, մէջը, անպատճառ այդ թերթին հայասիրական մէկ յօդուածը կայ . . Մե՜ղք, խե՞լքս ուր էր ժամը 7ին, 8ին, 9ին . . . Կ'երթանք մեր վիճակը կը բացատրենք . . . Վստահ եմ որ . . . Քալէ՛, քալէ՛ . . .

Ոստիկանին հարցուցինք «հայասէր» թերթին խմբագրատան հասցէն :

Հինգ վայրկեան ետք, Մարքիթ Սթրիթի վրայ բացուող նեղլիկ, ներս քաշուած, անելի մը ծայրը կարդացինք թերթին անունը :

Բարձրացանք չորս, հինգ մատ : Դուռը հրեցինք եւ բարեւեցինք «զօրավար»ի համազգեստով կարճլիկ մարդու մը :

Քանի միտքս է ըսեմ որ հակառակ մեր յոգնութեան ու յառաջացած ժամուն, վրանիս քաջութիւն մը եկած էր, որովհետեւ մե՜ծ, շա՜տ մեծ յոյս ունէինք որ զոնէ այս անգամ «տարբերութիւն չընեն» ըսող պիտի չըլլար :

— *Կը՛ւտ իվնինկ, Սըր* . . . Մենք Հայ ենք, Պոլիսէն կուգանք . . . Դպրոց պիտի երթանք . . . Այս իրիկուն հասանք եւ քանի մը ժամէ ի վեր պանդոկ կը փընտռենք, չենք գտներ . . . Ամէն տեղ լեփլեցուն . . . ինչպէս որ գիտէք, մեր ժողովուրդը, այսինքն մենք, Հայերս . . .

Կունտուկլոր «զօրավար»ը յօնքերը պռստեց, ծուռ ծուռ մեզի նայեցաւ — այսինքն մեր յարդէ գլխարկներուն — եւ ըսաւ .

— Ի՞նչ էք ըսիք, Հա՞յ . . . Հա՞յը ինչ է . . . Թուրք ըսել կ'ուզէք . . . Կը ջարդէիք, կը ջարդուիք, նորէն մէջտեղու՛նքն էք . . . *Ուէլ*, ի՞նչ կ'ուզէք . . .

— Ձեր խմբագրապետը տեսնել կ'ուզէինք . . .

— Մեր խմբագրապե՞տը . . . Դո՞ւք ով էք եղեր որ մեր խմբագրապետը պիտի տեսնէք եղեր . . . Եթէ կարեւոր ըսելիք մը ունիք ինծի ըսէք, այլապէս « *պազ աֆ* » . . .

— Լա՛ւ, մենք Հայ ենք եւ մեր թերթերը իր գրածները կը թարգմանեն . . . Մեզի ըսած են որ ձեր թերթը Հայերուն բարեկամ է . . .

— Նոր բաներ կը լսեմ . . . Յետո՞յ . . .

— Ինչպէս որ ըսինք մենք Հայ ենք . . .

— Ատիկա հասկցանք, մնացա՛ծը . . .

— Կ'ուզենք որ ձեր խմբագրութիւնը մեզի պանդոկ մը յանձնարարէ . . . Պատերազմին մենք ձեզի համար կ'աղօթէինք . . . Անանկ որ յոյս ունինք որ դուք ալ . . .

Մարդուն ջիղերը ոտքի ելլելու վրայ էին : Այդքան մը բան հասկցանք իր արտայայտութենէն եւ իր շեշտէն, որուն ետին պահուըտած էր ամբարտաւանութիւնը :

— Մտի՛կ ըրէք . . . Մենք լրագիր կը հրատարակենք, պանդոկի գործակալութիւն չենք . . . Մեր խմբագրապետին ալ ե՛րբեք անգամ չէք կրնար տեսնել . . .

— Բայց ան ուրախ պիտի ըլլայ որ երկու հայ պատանիներ եկեր են . . . Նորէն կրկնենք — մենք Հայ ենք, Հայ, Թուրք չենք, Աստուած չընէ . . . Հայ քրիստոնեայ, ձեզի պէս քրիստոնեայ . . Մեր զինուորները Անգլիոյ թագաւորին համար կռուեցան եւ . . .

— Ինծի նայեցէք, ես զբաղած մարդ եմ, ժամանակս մի՛ առնէք . . . Ձեզի խորհուրդ մը տամ . . . Կարծեմ, այս քաղաքին մէջ Հայերը եկեղեցի մը ունին . . . Հասցէն եւ հեռաձայնը տամ, հոն գացէք . . . Մենք Հայերով զբաղելու ատեն չունինք . . . *կուտ պայ* . . .

Կոտրած սրտով ու քայքայուած տրամադրութեամբ դուրս ելանք : Փողոցն ի վար քալեցինք եւ հասանք *Էքսչէյնճ* երկաթուղիի կայարանը : Հեռաձայնեցինք եկեղեցին : Մեզի պատասխանեց երիցատան անգլիացի տնտեսուհին :

— Վարդապետին հետ կրնա՞նք խօսիլ :

— Դուք ո՞վ էք . . .

— Պոլիսէն եկած երկու Հայ պատանիներ . . . Պառկելիք տեղ գտած չըլլալով . . .

— Այստեղ եկեղեցի է, պանդոկ չէ . . . Վարդապետն ալ այս գիշեր «քարթ փարթի» ունի, Աստուա՛ծ գիտէ երբ տուն կուգայ . . . *կը՛ւտ պայ* . . . Ասանկ ուշ ատեն հեռաձայն ընելն ալ մեծ ամօթ է . . . Հոս Հայաստան չէ . . .

×

Կայարանին սրճարանը անցանք՝ պատառ մը բան ուտելու համար :

Քունը, պատանիի քունը, մեր աչքերէն կը վազէր : Կայարանին սպասման սրահը նստարաններ կային : Անոնց վրայ ալ մեզի պէս փողոցը մնացած մարդիկ, որոնք անո՛ւշ անո՛ւշ կը քնանային :

— Եկուր մենք ալ երկննանք, ուրիշ ճար չկայ . . .

— Բայց, եթէ իմանա՛ն որ Անգլիացի չենք . . .

— Խենթ բաներ մի՛ ըսեր . . . Երբ աչքերնիս գոցենք, ինչէ՞ն պիտի հասկնան թէ Հայ ենք . . .

Առտուն երբ արթնցանք, աքաղաղը շատոնց իր երգը երգած էր :

×

« Էդ օրուանից էս կողմ» երկու փուշեր կը չարչարեն սիրտս ու հոգիս : Մէկը՝ Նորմանտուիին փուշը, միւսը «զօրավար»ին փուշը : Մէկուն համար՝ «վայրենիներ» ենք, միւսին համար՝ Թուրք :

Մինչդեռ մեր պապերն ու մեր հայրերը, մեր մեծամեծներն ու մեր գրոցբրոցները բոլորովին տարբեր Ալէլուիա կարդացած էին :

×

1965 :

Հայ ժողովուրդը կը սգայ տասնոր եղեռնին յիսնամեակը : Ի՛նչ իմաստուն քայլ մը առած պիտի ըլլար, եթէ միեւնոյն աղօթքներով ալ սգար իր խելագարութեան հարիւրամեակը :

Եւ իր բառարանէն դուրս վռնտէր «Հայասէր» բառը՝ խաչը հանելով անոր հետ դիմակը :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեցին .

1.— Քլիվլէնտէ (Միացեալ Նահանգներ) մեր ընկերներէն Գէորգ Թոփալեան (Մելիտինեցի) Միջին Արեւելք երկար շրջապտոյտէ մը ետք, Հարաւային Ֆրանսա եւս այցելէ ետք կը վերադառնայ իր բնակավայրը :

2.— Պուէնոս Այրէսէն Պ. Վարդան Բարսեղեան, որ կը մեկնի դէպի Ռումանիա, շրջապտոյտ մը կատարելու :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

Հինգերորդ դարէն սկսեալ մատենագիրներու եւ գիտնականներու բանակ մը — պատմագիրներ, գրողներ, բանաստեղծներ, թարգմանողներ, փիլիսոփաներ, բժիշկներ, ուսողագէտներ — ըստեղծեց հայ բազմահարուստ մատենագրութիւնը: Միջնադարեան Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունեցած են աւելի քան 1100 գրչութեան օճախներ եւ դպրոցներ, ուր գրուած եւ ընդօրինակուած են հայ եւ օտար մտքին հարստութիւնները: Դժբախտաբար այդ հարստութեան կարեւոր մասը կորսուած է, միայն 25.000 ձեռագիր գիրքեր փրկուած են, որոնց տասը հազարը կը պահուի Երեւանի Մատենադարանին մէջ: Մնացած մասը՝ շուրջ 15.000 ձեռագիրներ կը գտնուին զանազան երկիրներու մէջ:

Հայկական ձեռագիրներ կան Ֆրանսայի Ազգ. Մատենադարանին մէջ Փարիզ (450 ձեռագիր), բրիտանական Թանգարանը Լոնտոն (150), Վատիկանի մատենադարանը Հռոմ (150), Արքայական մատենադարանը Պերլին (100) եւայլն: Աւելի քան 150 քաղաքներու մէջ կան հայկական ձեռագիրներ: Աշխարհի մէջ գտնուող գրեթէ բոլոր հայկական ձեռագիրներուն ցուցակը կազմած է ձեռագրագէտ Մեսրոպ Տէր-Մովսիսեան:

Արտասահման գտնուող ձեռագիրներուն առաջին ցանկը կազմած է ֆրանսացի ծանօթ գիտնական Կիյոմ տէ Վիլֆրուա, 1739ին: Անոր ցուցակը կը պարունակէ Փարիզի արքայական մատենադարանին մէջ պահուող հայկ. ձեռագիրները: Ֆրանսերէն լեզուով գրուած այդ ցուցակին յառաջաբանին մէջ կը կարդանք. «Լուդովիկոս ԺԴ.ի թագաւորութենէն ետք գրագէտ աշխարհը կարծես թէ զրկուած էր նոր յայտնագործութիւններու ականատես ըլլալու բոլոր յոյսերէն:— Բայց հայկական ձեռագիրներուն այս ցուցակը բոլորովին նոր աշխարհ մը կը բանայ մեր ընթերցողին առջեւ: Եւ ո՞վ կրնար մտածել, որ այդ աւերակ եւ ամայի շրջաններուն մէջ (խօսքը Արեւմտահայաստանի այն շրջաններու մասին է, ուրկէ Փարիզի արքայական մատենադարանը փոխադրուեցան հայկ. ձեռագիրներ) կրնան գտնուիլ այսքան պատուական եւ այսքան շատ գանձեր»:

Հին ժամանակներէ ի վեր հայկական ձեռագիրներ ձեռքէ ձեռք անցած են Եւրոպայի մէջ: Կիլիկեան հայկական թագաւորութիւնը ԺԲ. – ԺԴ. դարերուն սերտ կապեր հաստատած էր եւրոպական տէրութիւններու եւ եկեղեցիներու հետ, գոյութիւն ունէր առեւտրական աշխոյժ երթեւեկ հայ եւ եւրոպացի առեւտրականներու միջեւ: Հայկական ձեռագիրները, բացի իրենց բովանդակութենէն, ուշադրութիւն կը գրաւէին նաեւ շնաշխարհիկ մանրանկարներով, ոսկիով եւ թանկագին քարերով զարդարուած կազմերով: Եւրոպացի իշխաններուն համար մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէին հայկական ձեռագիրները: Հայ վաճառականները այլեւայլ ապրանքներու հետ միասին Եւրոպա կը տանէին նաեւ ձեռագիրներ:

Մեսրոպատառ մատեաններուն նկատմամբ հետաքրքրութիւնը աւելի շատցաւ հայկական տպարաններու հիմնադրութենէն ետք: ԺԶ. դարու սկիզբը, երբ տպագիր գիրքեր կը տպուէին միայն Եւրոպայի մէջ, հայ տպագրութեան նախահայր Յակոբ Մեղապարտ Վենետիկի մէջ 1512ին հիմնեց անդրանիկ հայ տպարանը: Այնուհետեւ հայերէն գիրքեր լոյս ուեցան Կ. Պոլիս (1567), Հռոմ (1584), Միլանօ (1621), Փարիզ (1633), Ամստերտամ (1660), Լայփցիկ (1680), Պետերբուրգ (1783), Լոնտոն (1783) եւ այլուր:

Ձեռագիրները տարածուած են, անշուշտ, գլխաւորաբար ժողովուրդին արտագաղթին պատճառով:

Հայրենի օճախը հարկադրաբար լքած Հայը ուր որ գացած է, տարած է նաեւ մայրենի լեզուն ամբարող մեսրոպատառ գիրքը, հայրենիքէն հեռու բացած է նորանոր գրչութեան օճախներ եւ դպրոցներ: Մեր գրասէր հայրերը մեծ ուշադրութիւն դարձուցած են նաեւ օտար հողերու մէջ ցրուած ձեռագիրները հաւաքելու եւ պահպանելու գործին մէջ: Անօրինակ զոհողութիւններու գինով անոնք շինեցին մատենադարաններ, հայթայթեցին միջոցներ գիրքերուն կեանքը յաւերժացնելու համար:

Հայ եւ օտար շրջանակներու մէջ անուանի է Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց մայրավանքին մատենադարանը, ուր դարերու ընթացքին հաւաքուած են ու կը պահուին աւելի քան 4500 հայերէն ձեռագիրներ: Վերոյիշեալ մատենադարանին մէջ կեդրոնացած են Հայոց թագաւորներուն, թագուհիներուն, իշխաններուն, հանրային գործիչներուն (Գագիկ Արծրունի Թագաւոր, Կեռան Թագուհի, Վասակ Իշխան, Ներսէս Լամբրոնացի եւայլն) անձնական ձեռագիրները: Աշխարհահռչակ հայ մանրանկարիչ Թորոս Ռոսլինի զարդարած ձեռագիրներուն մեծ մասը կը գտնուի Երուսաղէմի մատենադարանը: Ս. Յակոբեանց վանքին տպարանը հրատարակած է եւ կը շարունակէ հրատարակել Երուսաղէմի հայերէն ձեռագիրներուն բազմահատոր գիտական ցանկը:

Արտասահմանի հայ մատենադարաններուն մէջ իր մեծութեամբ երկրորդ տեղը կը գրաւէ Վենետիկի Ս. Ղազար կղզին վրայ հիմնուած Մխիթարեան մատենադարանը, ուր կը պահուին աւելի քան չորս հազար ձեռագիրներ: Այս մատենադարանին սեփականութիւնը կը հանդիսանայ 902ին ընդօրինակուած Մլքէ թագուհիին աւետարանը, որ հոյակապ եւ եզակի կոթող մըն է եւ մտած է համաշխարհային արուեստի պատմութեան մէջ: Վենետիկի Մխիթարեաններու տպարանը արժանացած է մրցանակներու եւ կը նկատուի աշխարհի լաւագոյն տպարաններէն մէկը: Գիտական մեծ բարեխղճութեամբ կազմուած եւ հրատարակուած են հայկական ձեռագիրներու ցուցակներ: Անհնարին է պատկերացնել հայագիտութիւնը առանց Վենետիկի ձեռագիրներու հրատարակութեան եւ առանց վենետիկցի հայ գիտնականներուն աշխատութիւններուն:

Արտասահմանի հայկական ձեռագիր մշակոյթին երրորդ կարեւոր շտեմարանն է Վիէննայի Մխիթարեան ձեռագրատունը: Հոս կը պահուին շուրջ հազար հայերէն թանկարժէք ձեռագիրներ, որոնց մէկ մասին նկարագրութիւնը՝ հայերէն եւ գերմաներէն լեզուներով կը գտնենք Հ. Տաշեանի կազմած ցուցակին մէջ: Այս ցուցակը կը հանդիսանայ գլուխ գործոց մը իր տեսակին մէջ: Վիէննայի ձեռագրատան նիւթերու հրատարակութեան եւ ուսումնասիրութեան գործին մէջ անուրանալի դեր կատարած է «Հանդէս Ամսօրեայ»ն, որ Եւրոպայի հայագիտական ամէնէն հեղինակաւոր հանդէսներէն մէկն է:

Արժէքաւոր ձեռագիրներ կան նաեւ Նոր Ջուղայի Ս. Ամենափրկիչ վանքի մատենադարանին մէջ, ուր կը պահուին աւելի քան հազար ընտիր մատեաններ: 422 ձեռագիր մատեաններ կը գտնուին Զմմառի մատենադարանին մէջ:

Ձեռագրական հաւաքածոներ կան նաեւ ուրիշ քաղաքներու մէջ — Ղալաթիա, Անթիլիաս, Սեբաստիա, Հալէպ, Անգարա, Նիկոսիա, Կերլա եւայլն: Անհատներու քով եւս կը գտնուին քիչ թէ շատ հարուստ հաւաքածոներ: Յիշատակենք քանի մը անուններ — Յ. Քիւրտեան, Ճոն Ռայլենտս՝ Մ. Նահանգներ, Չեսթըր Պիտհի՝ Իրլանտա, Ատամ Գուպլար՝ Գերմանիա, Փրոֆ. Գաչէն՝ Իրան եւն.:

Անհատական գրադարաններու մէջ գտնուող ձեռագիրները նոյնպէս չեն վրիպած գիտնականներու ուշադրութենէն: Վերջին քանի մը տարիներուն հրատարակուած են զանազան հաւաքածոներու գրացուցակները: Փրոֆ. Սիրարփի Տէր – Ներսէսեան 1958ին երկու հատորով հրատարակեց Չերթըր Պիտհիի 67 ձեռագիրներուն նկարագրութիւնը եւ մանրանկարներուն սուսւր հատորը: Փրոֆէսէօրուհին կը պատկանի նաեւ Ուաշինկթընի Ֆրիր պատկերասրահի հայկական ձեռագիրներուն նկարագրութիւնը:

Ծրագրուած է մանրաժապաւէններու վրայ արձանագրել եւ յատուկ հաւաքածոներու մէջ պահել աշխարհի բոլոր հայկական ձեռագիրները: Նիւթական ծախքերը կը հոգայ Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութիւնը:

Արտասահմանի մէջ գտնուող հայկական ձեռագիրները մեծ արժէք կը ներկայացնեն: Օրինակ, Թորոս Ռոսլինի մանրանկարները պարունակող բոլոր ձեռագիրները կը գտնուին օտար քաղաքներ՝ Երուսաղէմ, Անթիլիաս, Պալթիմոր, Ուաշինկթըն: Վենետիկի մէջ կը գտնուին Պղատոնի գործերուն հին հայերէն թարգմանութիւնները: Բիւզանդական նշանաւոր դիւանագիտական հանրագիտարանի («Գիրք Վաստակոց») բնագիր հայկական թարգմանութիւնները դարձեալ կը գտնուին արտասահման՝ Վիէննա, Վենետիկ: Առանց Զմմառի ձեռագիրին, անկարելի է հրատարակել Մխիթար Գօշի դատաստանագիրքին կատարեալ բնագիրը: ԺԳ. դարու հայ բանաստեղծ Ֆրիկի բանաստեղծութիւններու լաւագոյն ձեռագիրները կը գտնուին Օքսֆորտ: Միջազգային գրական յուշարձաններէն «Անտիոքի ասիզները», որու հին ֆրանսերէն բնագիրը կորսուած է, մնացած է միայն հայկական թարգմանութիւնը, կը գտնուի արտասահման:

Գ. ԱԲԳԱՐ[...]

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԶԱՐԴԱՐԱՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԳՐՔԵՐ

Բ.

Կը թուի թէ Մէվլան Զատէ Րիֆաթ հակառակ է Իթթիհատին եւ կը կատարէ կարգ մը յայտնութիւններ, զորս տառացի կը թարգմանենք թուրքերէն բնագրէն:

Ըստ Մէվլանզատէ Րիֆաթի, «Իթթիհատ եւ Թէրագգըն իր ձեռքին մէջ ունէր Օսմանեան Կայսրութիւնը: Այդ կոմիտէին անդամ զօրավարները եւ սպաները Գերմանիա ուսած էին, եւ գերման ուժին կը վստահէին» (էջ 4):

Իթթիհատի ղեկավարները գերման ազդեցութեան ենթարկուած էին եւ երբ գերման զրահաւորները Թուրքիա եկան, Թուրքիա իրր թէ գնեց զանոնք Գերմանիայէն: Սայիտ Հալիմ Թուրքիոյ վարչապետը, որ Իթթիհատի կեդրոնը գացած էր այդ լուրը հաղորդելու, հոն սակայն անոնք նախապէս գիտէին արդէն եւ կը խօսէին Եգիպտոսի եւ Կովկասի գրաւման մասին, ինչպէս նաեւ բանալու Թուրանի ճամբան (էջ 7): Այդ խորհրդակցութեանց ընթացքին ճաւիտ յայտնած էր որ երկիրը սնանկ է եւ դրամ չկայ պատերազմի համար: Էնվէր վստահեցուց որ դրամ պիտի ստանայ Գերմանիայէն: Երբ Թուրքիա պատերազմի մասնակցեցաւ, Գերմանները Նեղուցներու մէջ գերման սպայակոյտ մը հաստատեցին: Գերման դեսպան Վանկէնհայմ, ներկայանալով «Մէրքէզը Ումումին» (Իթթիհատ կեդրոնը), ըսաւ. «Ալ ինչ կ'ուզէք: Գ[...] կարիոյ հետ պիտի գինակցինք, ձեզի [...] գնելք եղող միւս տարրերը (Հայերը) [...]տի ճզմէք, Կովկասը պիտի գրաւէք [...] Թուրանի ճամբան պիտի բանաք» (էջ 13) «Եթէ չարաթ մըն ալ ուշացնէք, ձեր [...] հերը կը կորսնցնէք»:

Էնվէր յայտնած է, թէ «Գերմանիա[...] ձեռքը մեզի երկարած է չենք կրնա[ր] մերժել անոնց գինակցութեան առաջարկ[ը]» (էջ 25):

Մինչդեռ այդ խորհրդակցութիւններէ տասը օր առաջ արդէն գինակցութիւն գաղտնի կերպով ստորագրուած էր 19[14] Օգոստոս 2ին:

Ըստ Մէվլան Զատէի՝ պատերազմի [...]ուխթ տուողներէն մին եղած է Սիոնակա[ն] եւ Ազատ Որմնադիրներու պետերէ[ն] հրեայ Գարասօն, որ ազդեցիկ անդա[մ] մըն էր Իթթիհատի մէջ: Աւելցնենք նաեւ թէ այդ նոյն Գարասօն էր՝ որ Աւստրի[ոյ] արտաքին նախարար հրեայ Էրենթա[լ ...]

ԿԱՐՕՏ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Այսպէս անցնում էին օրեր, շաբաթներ, ամիսներ, տարի: Արամն ամուսնացաւ, հարս բերին տուն: Մի տարի յետոյ նորածնի ճիչ լսուեց Առաքելի յարկի տակ:

Տիգրանը գնաց քաղաք սովորելու, նոր մեքենաներ երեւացին դաշտերում, նոր տներ ու դպրոց շինեցին գիւղում: Ամէն օր փոխւում էր մի բան, միւսը մոռացւում: Նոյնիսկ Առաքելի կինը՝ Սանամ Մարէն, Արամի ու Հարսի կամքով փոխել էր հին շորերը, նորերն էր հագել, որ բերել էին քաղաքից, գլխաշորերը հանել, գլուխը բաց էր ման գալիս: Իսկ Առաքելը դարձեալ նոյնն էր, հաստ ու թաւ, զորշ պեխեր, որ երկու կողմից իջնում էին ծնօտի վրայ, գլխին հին, մորթէ փափախ, որ դեռ երկրում ինքն էր կարել մի ամսական գառան մորթուց: Բուրդը հիմա թափուել, տակից երեւում էր սեւ կաշին, ոտքերին տրեխներ էին եւ ձեռքին՝ դաշտապանի հին մահակը:

Մեր նախագահ Արամ դեռ աշխարհ չէր եկել, որ Առաքել էդ փափախ կը դնէր, էդ կոպալ կ'առնէր ձեռքն ու դաշտեր կ'իջնէր,— ասում էին տարեկից, ծերունիները բարի ծիծաղով:

Այդ խօսքերը լսում էր Առաքելն ու ոչ մի ուշադրութիւն չէր դարձնում:

— Այ, հալիւոր, ամօթ է, գոնէ քու տղերքի պատիւ պահէ, որ վազիր - նավիր են գեղի մէջ,— կշտամբում, համոզում, խնդրում էր Սանամը:

Բայց Առաքելը դարձեալ նոյն Առաքելն էր մնում: Ոչ կորցնում էր որեւէ բան ունեցած չունեցածից, ոչ էլ նորն էր գտնում նորացած աշխարհի մէջ

Գորշացել էին մազերը, կարծես մոխիր էին ցանել վրան: Իսկ ուսերն ամուր էին, թեւերն առնացի, կուրծքը՝ ժայռի պէս անդրդուելի: Ծերանում էր, բայց չէր կոանում, հնանում էր, բայց չէր կոտրւում, վառւում էր, բայց չէր հալւում դաշտապահ Առաքելը:

Վաղուց բոլորն ընտելացել էին Արագի ափի իրենց նոր գիւղին: Ծիրան, դեղձ ու խաղող էին մշակում, որ չէին տեսել «երկրում», ուրախանում էին իրենց բերք ու պտուղով: Աշխատանքի ու նոր հոգսերի մէջ մոռանում էին, որ այս գիւղում հաստատուեցին երկրին մօտենալու համար, մոռանում էին հին տարաներն ու հայրենի բարբառները: Այդ ամէնը տեսնում էր Առաքելը, հոգու խորքում ցաւում էր, որ այդպէս[...] բայց չէր բողոքում, չէր աղօտամբ[...] Հանդի ու դաշտի մարդ, ինչ է հասկ[...]նում աշխարհից:

Միայն մի անգամ չդիմացաւ, [...] կնոջը զննական հայեացքով նայեց թեթեւ ծաղրանքով ասաց.

— Սանամ, հորի՞ դու էլ կոմ[...] չըրուես...

Ակնարկում էր կնոջ նոր հագուստ[ը], ակնարկում էր, որ նա գլուխը [...] տնէ տուն ու գիւղամէջ է գնում:

Լեզուանի Սանամը հասկցաւ Առա[քե]լին եւ, ինչպէս միշտ, խօսքի տակ չ[մ]նաց.

— Սեւ գայ վրէդ, դու լէ ըսես [...] հասկցայ աշխրքից, աշխրքէն բեխ[...] խեղճ ու կրակ Առաքել: Ուրիշի [...] ծաղրիս, իրնէկ քըղի...

Հարսը ծիծաղեց, հաւանութիւն [...] կեսրոջ խօսքերին: Ինչպէս միշտ, [...] տուողն էլի Առաքելը եղաւ: Սան[ամը] դեռ պիտի շարունակէր:

— Լաւ, լաւ, իմ գոմէշ փախ[...] կտրեց Առաքելն ու մահակը վերցրե[ց] Գնա գրուի, քըղի արդըլող չկայ...

ՀՐԱՉԵԱՅ ՔՈ[...]

(3 Շար.)

միջոցով, Վինըր Պանք Ֆէրայնի խոշոր– վակով 1901 Սեպտեմբեր մէկին Համիտին առաջարկած էր սիոնականներու կողմէ փոխ տալ առանց տոկոսի քսան միլիոն ոսկի (հարիւր միլիոն տոլար) եւ հինգ միլիոն ոսկի ալ (25 միլիոն տոլար) նուէր, Հրեաներու համար հող յատկացնելու նպատակով Տիբերիատի լճին հարաւը (Պաղեստին) (էջ 73) :

ԻԹԹԻՀԱՏԸ ԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ « ՆԵՐՔԻՆ ԵՐԵՍԸ »

« 1914ի աշնան պատերազմը աւելի սաստկացած էր : Անգլիական եւ Ֆրանսական մարտանաւերը Տարտանէլը բացած չէին, Նեղուցները փակ էին, սակայն ծովեզերքները պաշարման տակ կը գտնուէին :

« Ռուսիա Կովկասեան Բանակի կարեւոր ուժերը ընտրած եւ ղրկած էր դէպի սահմանագլուխները, եւ պաշտպանողական դիրք կը պահէր :

« Վերին հրամանատարի փոխանորդութեան բարձրացողը (Էնվէրը), փափաքած էր ռուսական ճակատները քննել, եւ երբ իմացեր էր որ Կովկասեան ճակատի ռուսական ուժերը տկար էին, նոր փառքի մը տիրանալու տղայական մտածումը ունեցեր էր եւ առանց նկատի ունենալու տարուան եղանակը եւ բանակի պարենաւորման կեդրոնէն հեռանալու պարագան, իր հրամանատարութեամբ Ռուսերուն վրայ յարձակիլ ուզած էր : Կովկասեան ճակատի Թուրք հրամանատարը Տամատ Հաֆըզ Իսմայիլ Հաքքը փաշա այդ ծրագրին համաձայն չէր գտնուած եւ բանակին գլխաւոր սպաները խորհրդակցութեան հրաւիրած էր : ըՍպայակոյտի կարգ մը սպաներ թելադրած էին ձմրան ընթացքին (1914 – 1915) պաշտպանողական դիրք պահել եւ մինչեւ 1915ի ամառը բանակին բոլոր թերիները լրացնելէ յետոյ միայն, յարձակողականի անցնիլ :

« Էնվէրին հետ գտնուող եւ Սպայակոյտի պետ (գերման) Պոռնսարթ փաշա (Ֆոն Շելլէնտորֆ) յայտնած է, թէ ռուս բանակները տկարացած են՝ գերման յարձակումներէն : Ապա ան պնդած է Էնվէրի վրայ, եւ թելադրած Գերմաններու բեռը թեթեւցնելու համար յարձակիլ Ռուսերու վրայ : Թուրք բանակը, հակառակ սպաներու առարկութեանց, Էնվէր ալ իբր վերին հրամանատարի փոխանորդը, իր ունեցած դիրքէն օգտուելով, յարձակողականի անցած էր Սարը Ղամիշի շրջանին մէջ : 1915 Յունուարին Օսմանեան ամենալաւ բանակը բնաջինջ եղած էր եւ հաւաստի տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքերը կորսնցուցած էին 75 հազար զինուոր, (էջ 82) (*) :

« Ռուսերը, Օսմանեան Բանակին այս ծանր պարտութենէն օգտուելով, նոր ուժերով հակայարձակումի անցած էին :

« Մէկ կողմէ դէպի Վան, միւս կողմէ ծովեզերքէն, Լազիստանի Սանճաքէն դէպի Տրապիզոնի նահանգը կեդրոնի ճակատէն ալ Էրզրումի եւ Երզնկայի ուղղութեամբ յառաջանալ սկսած էին :

« Հայկական կամաւորներու ջոկատներ յառաջապահ էին ռուս բանակին եւ իրենց մտած գիւղերուն եւ աւաններուն մէջ վայրագութիւններ ըրած, կիներ, մանուկներ եւ ծերեր, առանց խտրութեան սպաննած էին : (**)

« Հայ Ջէթէները վրէժխնդրութեամբ լեցուած էին : Նախորդ դէպքերու շրջաններին, ոմանց հայրերը, մայրերը, ոմանց ալ եղբայրները եւ քոյրերը, կիները եւ զաւակները սպաննուած կամ բռնաբարուած էին, իրենց տուները եւ խրճիթները այրուած կամ կողոպտուած էին : Բնական է որ անոնց սրտին մէջ գտնուած վրէժի զգացումները վառ կը մնային » : (***)

(Շար.) **ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ**

(*) Սարը Ղամիշի առջեւ թրքական պարտութեան առթիւ գերման զինուորական Առաքելութիւնը յայտնած է, որ 100 հազար թուրք զինուորներու 88·000ը կորուստի մատնուած է, եւ 12·000 թրքական զինուորներ առանց վերադարձի եւ կօշիկի, նահանջած են դէպի Էրզրում, 1915ի Յունուարի սկիզբը :

(**) Սխալ են Մէվլանզատէի այս տեղեկութիւնները, ընդհակառակն, թուրք Ջէթէները աւերած են հայկական գիւղերը, Էրզրումի եւ այլ շրջաններու մէջ : Ջարդած են Արտանուշի Հայերը, մարմինները բարձրութիւններէ վար գլորելով եւ քահանան ալ եկեղեցիին առջեւ սպաննած են : Վանի շրջանի Հայոց գիւղերը եւ Ուրմիոյ շրջանի հայ եւ ասորի գիւղերը քանդուած էին խալիլ պէյի եւ Ճէվտէթի զինուորական, քրտական եւ անկանոն ուժերու կողմէ՝ 1914 Դեկտեմբերին եւ 1915 Յունուարին :

(***) Պատերազմի մէջ երբ կամաւոր մը զինուորական հագուստ կը կրէ եւ կը կռուի, թշնամի զինուոր կը նկատուի եւ պատերազմական օրէնքներու ենթակայ է, բայց անոնց բնտանեկան պարագաները ոչ մէկ առնչութիւն ունին անոնց հետ, ըստ միջազգային օրէնքի :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆ, (Յառաջ).— Հայկազեան վարժարանի Ամանորի դպրոցական հանդէսը այս տարի նուիրուած էր «Վարդանանքի դիւցազնական գոյամարտին», որ տեղի ունեցաւ Մարտ 7ին, Ազգային Տան սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան Կրթ. մարմնին :

Ժամը 3·30ին օրուան նախագահը քանի մը հակիրճ խօսքերով բացումը կատարեց, եւ հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգելու համար մեր մէկ միլիոն հարազատներու անթառամ յիշատակը :

Ապա եռք նախակրթարանի աշակերտներու կողմէ պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ կենդանի պատկերով մը, որ կը խորհրդանշէր Վարդանի, Ղեւոնդ Երէցի եւ զօրականներու մեկնումը դէպի կռուի դաշտ՝ իրենց դրօշակով, որուն ընթացքին արտասանեց Օր. Հայկանուշ Կէնճեան՝ « Վարդան Մամիկոնեան» քերթուածը : Յետոյ գործադրուեցաւ Մանկապարտէզի երկսեռ աշակերտներու կողմէ գեղարուեստական խնամուած բաժին՝ ներ. արտասանութիւններ, խմբերգներ, խմբապարեր եւ այլազան խաղեր, առաջնորդութեամբ Օր. Ստեփանեանի :

Հանդէսի երկրորդ բաժնին բեմ հրաւիրուեցաւ տեղւոյս հոգեւոր հովիւ Տէր Դաւիթ վարդապետ Սահակեան, որ մօտ կէս ժամ տեւող իր գրաւոր ճառով պատմականը ըրաւ Վարդանանց հերոսամարտին, որոնք մահը արհամարհելով, յանուն հայրենիքի եւ կրօնքի ազատութեան նահատակուեցան Աւարայրի դաշտին վրայ՝ Տղմուտ գետի ափին, 1036 վկաներով : Հոգեւոր հովիւը մեծ ջանք թափած էր հասկնալի լեզուով բացատրելու համար օրուան տօնին իմաստը :

Տասը վայրկեան դադարի ընթացքին դպրոցական աշակերտներու բաժնուեցան հացիկներ, պտուղ եւ աղանդերներ : Դադարի ընթացքին եղան սրտաբուխ նուէրներ կրթական մարմնին, ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս տեղւոյս Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը յիսուն Ֆրանքով բացաւ նուիրատուութիւնը, կարճ ժամանակուան մէջ գոյացաւ՝ 850 Ֆր. :

Ապա եռք նախակրթարանի երկսեռ աշակերտութիւնը՝ ղեկավարութեամբ իրենց ուսուցչուհիին Տիկին Գեղան Գայթանճեանի երգեցին քանի մը խմբերգներ, բոլորն ալ նուիրուած Քաջն Վարդանի :

Խօսք առաւ կրթական մարմնի կողմէ Պ. Թաղէոսեան համառօտ ակնարկ մը նետելով դպրոցի գոյավիճակին վրայ եւ հրաւիրեց ծնողքները որ աւելի քան երբեք հետաքրքրուին իրենց փոքրիկներով :

Այս առթիւ ցաւով հարկ է մատնանշել, որ 15 փոքրիկներ կը բացակայէին հանդէսէն, որովհետեւ իրենց ծնողքները՝ անտարբեր եւ անհոգ, չէին փութացած հանդիսավայր : Դպրոցական շրջանին այդ երախաներուն վրայ տքնաջան ու գնահատելի աշխատանք տարուած է՝ ուսուցչուհիներուն կողմէ, իսկ հանդէսին օրը... կը փայլին՝ բացակայութեամբ :

Հանդէսի վերջաւորութեան կրկին կենդանի պատկեր մը սրահը ամբողջ մութերու մէջ Աւարայրի դաշտին վրայ. Վարդանանքի նահատակութիւնը Աւարայրի դաշտին վրայ եւ սեւեր հագած փոքրիկն Ներկիզեան ընկերակցութեամբ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի (ջութակ) երգեց « Լռեց ամպերը» եւ ճերմակ հագած հրեշտակներ, ծաղկեպսակներով, զարդարեցին նահատակներու մարմինները, այնքան զգայուն եւ յուզիչ էր պատկերը, որ բոլոր ներկաները յուզուեցան : Կրթական մարմինը հրապարակաւ կը շնորհաւորէ Տիկին Գայթանճեան ու Օր. Ստեփանեանը իրենց տարած խիկապէս հայրենասիրական գործին համար :

Հանդէսի փակումը կատարուեցաւ հոգեւոր հովիւ Տէր Դաւիթ վարդապետ Սահակեանի Պահպանիչով եւ Տէրունական աղօթքով :

ՀԻՒՍԷՅՆԻԿՑԻ

ԿՈՉ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒՆ

Սան Պաւլոյի Պետ. Համալսարանը

Նկատի առնելով Հայ լեզուին եւ հայ մշակոյթին եւ իր հնադարեան պատմութեան արժէքները, եւ այն շահագրգռական նպատները, որ կրնան առաջ գալ անոնց ուսուցումէն, առհասարակ միջազգային լեզուագիտական հարցերուն եւ Միջագետ Արեւելքի ժողովուրդներու պատմութեան առնչութեամբ, եւ ի մասնաւորի Հայագիտութիւնը ծաւալելու տեսակէտէն Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն մէջ,

Նկատի առնելով հայ նշանաւոր դէմքերու գրուած պատուաբեր գիրքերը միջազգային բեմերու վրայ եւ գիտութեան այլեւայլ մարզերուն մէջ :

Երկու տարիէ ի վեր, իր իմաստասիրութեան, գիտութեանց եւ գրականութեանց բաժինին մէջ, պետական հրամանագրով պաշտօնապէս հաստատած է Հայագիտութեան ամպիոնը, Հայ Ուսուցիչի պաշտօնավարութեան ու պատասխանատուութեան տակ, Հայ լեզուի, հայ գրականութեան, հայ պատմութեան եւ հայ մշակոյթի ուսուցման համար, մաս կազմող համալսարանիս ուսումնական յայտագրին, համահաւասար համալսարանիս միւս նիւթերուն, եւ օժտուած համապատասխան համալսարանական վկայականով (տիփլոմ) :

Լատին Ամերիկայի մէջ առաջին ձեռնարկն է, եւ Պրազիլի հայ համայնքի զաւակներուն համար լաւագոյն պատեհութիւն մը :

Հայագիտութեան նուիրուող հայ եւ օտար ուսանողներու եւ զատ ուսումնասէրներու ջանքերուն սատարելու նպատակով, Համալսարանիս տնօրէնութիւնը հիմը դրած է մասնաւոր հայագիտական գրադարանի մը կազմութեան, համալսարանիս մատենադարանին մէջ, եւ իր կարելին կ'ընէ հայագիտական ամպիոնին բարգաւաճման համար, սակայն հարկը կը զգացուի հայ հրատարակչական մարմիններու, հայ հեղինակներու եւ հայկական հաստատութիւններու մասնակցութեանը մեր ջանքերուն, խնդրելով որ գործակցին մեզի, մեր սոյն առաջադիր նպատակին իրագործման համար նորահաստատ հայագիտական գրադարանիս ղրկելով իրենց հրատարակութիւններէն եւ հեղինակութիւններէն մէկական կամ երկու օրինակներ, ինչպէս նաեւ հայ օրաթերթեր ու պարբերաթերթեր, քաջալերելով հայ ուսանողները եւ հայ մշակոյթին ու լեզուին նուիրուած օտարազգի ուսումնասէրները :

Համալսարանիս Տնօրէնութիւնը կը համարի, թէ հայագիտական ամպիոնի մը պաշտօնական սահեղծումովը, Կրթական Բարձրագոյն Հաստատութեան մը մէջ, լաւագոյն ծառայութիւնը մատուցած կ'ըլլայ հայ ժողովուրդին եւ իր դարաւոր մշակոյթին, եւ լաւագոյնս գնահատած իր գիտնական զաւակները, ինչպէս նաեւ լաւագոյն ձեւով սատարած կ'ըլլայ հայ արժէքներու ու տեսակէտներու ծաւալումին :

ՍԱՆ ՊԱՒԼՈՅԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՄՊԻՈՆ

ԾԱՆՕԹ.— Գրենական առաքումները կատարել Համալսարանիս հասցէին.

CADEIRA DE ARMENIO
Faculdade de Filosofia, Ciências e Letras
da Universidade de Sao Paulo
Caixa Postal 8105
SAO PAULO — BRASIL

«ՅԱՌԱՋ» ԻԹԵՐԹՕՆԸ (186)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Մինչեւ փախուստ տեսնէք, զայրկէք, ջարդեցէք : Ոչ ոք ընկերէն հարիւր քայլ հեռանայ, որ չզարնուի : Հաղիւ փողին ձայնը լսէք՝ անմիջապէս կը դառնաք ու տուն կ'արշաւէք : Մինչեւ որ փողը չհնչէ ազատ է հանդէսը :

Կտրիճները զէնքը շրջապատած անոր ամէն մէկ խօսքը մտիկ կ'ընէին :

Գրիգոր շարունակեց :

— Անոնք ապահովաբար պիտի չփոխեն ու ամենուն դիմադրելու ջանք ալ պիտի չընեն : Եթէ այսպէս պատահի, ջարդեցէք ամէնէն խիտ տեղը, մինչեւ ցրուին : Սորվեցէք միանգամ ընդ միշտ՝ որ ձիուն վրայ հեծնողը այնքան արագ պէտք է շարժէ սուրը որ թշնամին ժամանակ չունենայ զէնքը հարուածելու : Ձեր հարուածները տեղատարափի պէս ըլլան :

— Երկնալաց շանթի մը պէս,— աւելցուց Փեթէօ :

Գրիգոր լռեց ու ականջ դրաւ դէպի Թուրքերու կողմը :

Ապա նորէն իր մարդոց դարձաւ :

— Ո՞ւր է մարդ բռնողը :

— Հոս եմ, տէր գնդապետ,— պատասխանեց զուարթ ձայն մը խումբին մէջէն :

Ու հուժկու երիտասարդ մը շարժեցաւ :

— Քո՞վդ է գործիքը :

— Քովս է, տէր գնդապետ :

Ու եռաժանիի նման երկայն գործիք մը բարձրացուց :

—- Գործածել գիտե՞ս :

— Տէր գնդապետ, դուք սորվեցուցիք

— Լաւ ուրեմն, բռնէ մէկու մը վզէն, ինծի :

ու գետին փռէ չունը : Ինչ պատիւ պիտի ըլլայ եթէ բարձրաստիճան սպայ մը բռնենք : Ան ամէնէն ապուր վրանին մէջ կը կենայ եւ անշուշտ շատոնց ի վեր կը քնանայ. եթէ կարելի է անիկա բռնէ :

Նորէն ականջ դրաւ, ապա շարունակեց :

— Գերին պէտք է կապես, բայց միայն ձեռքերը, դէպի ետեւ : Եթէ ձի ձեռք ձգէք վրան կը նստեցնէք, ու այն ատեն դուն, Քրիստափոր, ու դուն, պզտիկ մարդ, մէջտեղ կ'առնէք ու անոր ձիուն սանձը ձեր ձիուն սանձին կապած կ'առաջնորդէք : Եթէ փախչելու փորձ ուզէ ընել, կամ պոռալ, կամ դէպի ետեւ վար ուզէ սահիլ ձիէն, ծեծեցէք :

— Իսկ եթէ ձի չըռնէք,— հարցուց Քրիստափոր :

—- Այն ատեն պէտք է ձեր քովէն վազցնէք, ու դուք անմիջապէս տուն դարձէք, առանց մեզի սպասելու :

Ականջ դրին : Գիշերը լուռ էր, միայն աշնան միջատի տխուր գիշերային բզզիւնը կը լսուէր այգիներէն, ու մերթ ընդ մերթ ձիու մը ոտքի հարուածը :

— Կրակը՝ բոց արձակեց,— ըսաւ ձայն մը :

Ամէնքը տեսան բոցին շողիւնը :

— Կուգայ,— լսուեցան մեղմ ձայները քիչ վերջ :

Ու բոլոր ձեռքերը սանձերը սեղմեցին :

Թուփերու մէջէն բաժնուեցաւ Պետրոսի ստուերը, վազելով կուգար :

— Պահակը սպաննեցի,— կը հեւար :

— Վայ մ'անգամ չկրցաւ ըսել, պարկի մը պէս ինկաւ : Կրակը վրաններու միջեւ կը վառի : Քովը Թուրք ծառայ մը նստած է, ձեռքը դեղին հողաթափ մը բռնած ու գոգին մէջ դեղին ներկ :

— Սպայի մը սպասաւորն է,— ժպտեցաւ Գրիգոր.— շարունակէ :

— Միւսները, հարիւրներով պառկած են գետին վերմակներ փռած, կրակէն դէպի ձախ մէկ խումբով :

— Կը քնանա՞ն :

(Շար.) **ԿԷԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Երկուշաբթի եւ Երեքշաբթի (Մարտ 22 եւ 23) իրիկուն ժամը 22·45ին, Ֆրանս Քիւլթիւռ կայանէն (347 մեթր) պիտի ձայնասփռուի հայկական յայտագիր մը զոր պատրաստած են Էյ Կոլլիքէզ եւ Ռուբէն Մելիք (խրագործում Ռաուլ Օքլէռ) : Երգ, արտասանութիւն եւ գանազան տեսակցութիւններ : Կը մասնակցին Ալէն Քիւնի, Ժան - Ժաք Աւլանեան, Ժ. Մարթէն :

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս եւ Արաքսի Սիմոնեան իրենց զաւկին՝ Սերգոյի Ներքին թժիշկի մրցման յաջողութեան առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընեն ․— 30 ֆրանք Աղքատախնամին, քսան Մշակոյթի Տան, քսան Ս. Թէհլիրեանի յուշարձանին : (Ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 30 «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ.Կ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Պօղոս Հաճեան ընտանիքէ, Տէր եւ Տիկին Ա.-ւագեան եւ Այրի Տիկին Նիկողոսեանէ 60 ֆրանք դպրոցի ֆոնտին, Պ. Գէորգ Նիկողոսեանի կսկծալի մահուան առթիւ, (Արնուվիլ) :

×

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է եկեղեցւոյ գմբէթի նորոգութեան յատկացուելու համար հետեւեալ նուէրները. Տէր եւ Տիկին Թ. Մեսրոպեան եւ զաւակները 250 ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Նշանուհի Գալէնտէրեանի մահուան առթիւ, Տիկին Արմենուհի Գէորգեան յիսուն, Սեդրաք Պօյաճեանի մահուան քառասունքին առթիւ: Պ. Զ. Տէր-Սարգիսեան հարիւր, Պ. Ս. Պայլօզեան երկու հարիւր (անցորդ Փարիզէն) :

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«Բարձր Հայքի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հայրենակից Սիմոն Գասպարեանի եւ իր զաւակներուն, իրենց կնոջ եւ մօր նորոգ հանգուցեալ Էլմաս Գասպարեանի կսկծալի մահուան առթիւ :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Փոն տը Շէրիւի եւ շրջանի սրահին համար :

(Գ. եւ վերջին մաս)

Տ. Սրվազլեան, Մեսիա Պոյեան, Գ. Եանեան քսանական ֆրանք, Գ. Ասատուրեան, Կ. Նահապետեան, Ղ. Պալեան, Կ. Ահարոնեան, Կ. Խաչատուրեան, Մ. Մանուկեան, Կ. Ֆէրակեան, Պ. Փափազեան, Հ. Հէքիմեան, Բարեպաշտ տիկին մը Տէսինէն, Կ. Յովհաննէսեան, տասնական, Խ. Պէրպէրեան15, Ա. Սարգիսեան, Մ. Ահարոնեան, Ալպէր, Պ. Զատուրեան, Ա. Պալիքեան, Կ. Մինասեան տասնական, Յ. Խըլաքեան 15: Գ. Թիւրքմէնեան, Ա. Տէմիրճեան, Մ. Կիրակոսեան, Ա. Մուրատեան, բարեպաշտ տիկին մը տասնական, Տ. Պօյեան 15, Յ. Զօպանեան, Մ. Գասապեան, Գ. Գընաճեան, Տիկին Ղազարոսեան, Գ. Սարաֆեան, Գ. Զագըրեան, Կ. Զիյաէմեան, Ի. Ֆաթօլեան, Կ. Սիմոնեան, Ե. Մինասեան, Ա. Մանուկեան, Խ. Սիմոնեան տասնական, Հաճի Մինասեան, Կ. Ներկիզեան, Կ. Գասապեան, Յ. Սուլթանեան, հինգական, Յ.Եալընըզեան 10, Յ. Ահարոնեան, Յ. Տէր-Ղազարեան, Ա. Գրիգորեան, Բեռլոնի «Ալթօ», Կ. Միւզիեան քսանական, Վ. Վարդանեան 5 :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստանէն Ռոպէր Պօղոսեան, ներկայիս 25 տարեկան, կը փնտռէ իր հայրը Վազգէն Պօղոսեանը, որ պատերազմի ատեն իբրեւ զինուոր ճակատ մեկնած էր : Ռոպէռ վեց ամսու էր այն ատեն: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել «Յառաջ»ին :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ :

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէն ընկերական ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Օհանջանեան Ակումբը : Կարեւոր օրակարգ: Բոլորի ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի պիտի առնուին :

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 3·30ին, դպրոցի սրահին մէջ : Ռընամի, Լանսէի ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱՅԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ 250ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Բեմենչիստ ՌՈՒԲԷՆ

Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 21ին Ս. Սահակ - Մեսրոպ սրահին մէջ :

Կը մասնակցի Օր. Մաալէն Մարկոսեան (դաշնակ) :

Յայտագիր.— Սայաթ - Նովա, Կոմիտաս, Սպենդիարեան եւ Ռուբէն :

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ.Յ.Դ. Նոր Սեբուճդի Սէն Շամոնի խումբին կողմէ :

Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 21էն մինչեւ լոյս :

SALLE DES FETES
Orchestre :
LES COMPAGNONS DE LA DANSE
— BAR — COTILLONS —
— BUFFET — JEUX —

ՎԱՐՁՈՒ Է

Կահաւորուած սենեակ մը վարձու է ուսանողուհիի մը տրամադրելու համար: Տեղեկութեանց համար հեռաձայնել Տիկ. Էֆթեանի, 607-55-93 :

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը յայտարարէ Մարսէյլի Հայութեան թէ 1915ի Ապրիլեան նահատակներու Յիսնամեակի ի յիշատակ կը հրաժարի Ապրիլի ընթացքին իր տալիք տարեկան պարահանդէսէն: Վարչութիւնը Մարտ ամսուան ընթացքին կը ձեռնարկէ հանգանակութեան մը, ի նպաստ իր բարենպատակ ձեռնարկներուն,— հայերէնի դասընթացք, հիւանդներու այցելութիւն, Օգափ. կայան եւն.: Այս առթիւ կոչ կ'ընէ Մարսէյլի հայրենակիցներուն որ իրենց սրտաբուխ նուէրներով քաջալերեն, ապապահպանման եւ իրերօգնութեան այս աշխատանքը, իրենց մասնակցութեամբ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի խումբի հանդէսը Մայիս 9ին :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայ Արենոյշներու տարեկան սկաուտական հանդէսը Մայիս չքեղ Թատերասրահին մէջ, Րիւ տիւ 23ին, Կիրակի օր, ժամը 15ին, Ժիմնազի Թէաթր Ֆրանսէ :

×

«ՍՕՍԻ» պարախումբը իր կազմութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպած է Հայկական տոհմիկ պարերու երեկոյթ մը, Կիրակի Մայիս 9ին, ժամը 21էն 23·30 :

LA MAISON DE LA MUTUALITE
24, Rue Saint-Victor, PARIS (5e)
(Métro : Maubert-Mutualité)

×

Մարսէյլի մէջ Կապոյտ Խաչի օրը կը տօնուի Մայիս 29ին :

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ (20 Մարտ), ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Կը խօսի ընկ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ :

Նիւթ ունենալով՝ Ապրիլեան եղեռնը:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի հանդիսաւորութիւն Աւետման : Ժամերգութիւն ժամը 10ին : Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ ժամը 10·30ին: Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝

ԳԵՐ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Մարտ 23, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 20·45ին
THEATRE DES ARTSի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
66, Rue Rochechouart — Métro : Anvers - Cadet

Կը ներկայացուի

ՓՕԼ ԿԱՎՈՅԻ խիստ ծիծաղաշարժ մէկ կատակերգութիւնը

ԱՆՈՒՇ ՓՈՐՁԱՆՔ

4 ԱՐԱՐ

(Հայերէնի թարգման ուած Ա. ԱԼԵԱՆԱՔԵԱՆԷ)

Գլխաւոր դերակատարութեամբ

ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ, ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆԻ, ԼԻՒՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ եւ ՅԱԿՈԲ ՍՏԱՄՊՕԼՑԵԱՆԻ :

Ինչպէս նաեւ մասնակցութեամբ Փիէր Թերզեանի, Վիքի Մոստիչեանի, Սարգիս Մոստիչեանի եւ Նատիա Թօփուզեանի :

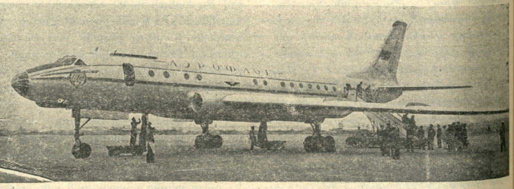
Բեմադրութիւն՝ Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

Pour les billets s'adresser :

U.G.A.B., 11 Square Alboni, PARIS (16e) — TRO. 03-18.
Mme BAKERDJIAN, 35, Rue de Trévise, PARIS (9e) — PRO. 61-10.
Mme MARKARIAN, 32, Rue de Trévise, PARIS (9e) — TAI. 65-44
« Maison MASSIS », 21, Rue Saulnier, PARIS (9e) — PRO. 16-88.
THEATRE DES ARTS, 66 Rue Rochecouart, PARIS (9e)
TRU. 05-12 et TRU. 14-38
H. PALOUYAN, 43, Rue Richer, PARIS (9e) — PRO. 25-46.

21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ	ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ — ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ —	4 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ

AEROFLOT SUR TU 114 A REACTEUR

ՓԱՐԻԶ - ՄՈՍԿՈՒԱ - ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՑ ԺԱՄԷՆ ԵՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Մասնաւոր վարձուած օդանաւով

Ճամբորդութիւնը կազմակերպուած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի, Պր. ԼԻՈՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ եւ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԼՈՅՍ ԸՆԿ. կողմէ աջակցութեամբ Աէռօֆլոթի Թիւ 114 օդանաւին

Մեկնում Յուլիս 30ին վեր ադարձ Օգոստոս 23ին

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԻԱԿ ՄԵՐ ԽՈՒՄԲՆ Է ՈՐ ՁԵԶ ԿԸ ՎԱՍՏԱՀԵՑՆԷ

21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

Արձանագրուեցէք այժմէն: Նուազագոյն ծախքով եւ ընկերական հաճելի ու համրդրատալից հայրենիք այցելութեան միակ ապահով եւ վստահելի միջոցը:

Օդային ճամբորդութիւն, պանդոկ, ճաշ, պտոյտ եւ այցելութիւն

ՄԷԿ ԳԻՆ 2650 ՖՐ. ՄԱՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ամէն տեղեկութեանց համար անցագիր, սօֆ-քոնտիւի, վիզա եւայլն, դիմել կազմակերպիչներուն

Mr. ANDONIAN LEON, 17, Ave. des Acacias, CLAMART (Seine) — Tél. 642-58-39

Մարսէյլի շրջանին համար դիմել

Mr. ALEXANIAN, 18 Rue d'Aix, MARSEILLE 1er — Téléphone : 20-63-43

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 ֆր.	Հատը	0.30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 20 ՄԱՐՏ

SAMEDI 20 MARS 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10262

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.262

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԽՌՈՎԱՅՈՅԶ ԱՐԵՒԵԼՔԸ

Կրկին ալեկոծուած են Մերձաւոր Արեւելքի երկիրները :

Զոյգ Գերմանիաներու մրցակցութիւնն է գլխաւոր պատճառը ստեղծուած անհանգարտ կացութեան :

Վալթէր Ուլպրիխթի Եգիպտոս այցելութիւնը եւ Արաբական Միացեալ Հանրապետութեան հետ համաձայնագրեր կնքելը իր անմիջական հակազդեցութիւնն ունեցաւ Դաշնակցային Գերմանիոյ մէջ :

Պոնի կառավարութիւնը սպառնաց դադրեցնել իր նիւթական օժանդակութիւնը Եգիպտոսի, նախքան Արեւելեան Գերմանիոյ վարչապետին ճամբորդութիւնը :

Գահիրէի կառավարութիւնը տեղի չտուաւ սպառնալիքին առջեւ եւ փառաշուք ընդունելութիւն սարքեց Ուլպրիխթի :

Դէպքերը զարգացան եւ յարաբերութիւնները արեւմտեան Գերմանիոյ եւ արաբական երկիրներու միջեւ լարուեցան ծայր աստիճան, մանաւանդ երբ այն տպաւորութիւնը ստացուեցաւ, որ Պոնի կառավարութիւնը պաշտօնապէս պիտի ճանչնայ Իսրայէլը եւ դիւանագիտական կապեր պիտի հաստատէ անոր հետ : Այս քայլը չէ առնուած տակաւին :

Մինչ այդ, Իսրայէլի խորհրդարանը որոշած է նախաձեռնարկ ըլլալ՝ արեւմտեան Գերմանիոյ հետ դիւանագիտական կապեր հաստատելու համար :

Արաբական երկիրներու մէջ բուռն ցոյցեր կատարուեցան Գերմանիոյ դէմ : Պաղտատի եւ Եմէնի մայրաքաղաք Թաէզի գերմանական դեսպանատուները այրուեցան : Տասնեակ հազարաւոր երիտասարդներ եւ ուսանողներ Իրաքի մայրաքաղաքին, սուրիական Տրիպոլիսի (Լիբանան) եւ այլ քաղաքներու մէջ թշնամական ցոյցեր կատարեցին Պոնի կառավարութեան դէմ :

Արաբական Լիկայի անդամ երկիրներէն չորսը հետեւելով Գահիրէի օրինակին, ետ կանչեցին իրենց դեսպանները Պոնէն : Թունուզ, Լիբիա եւ Մարոք չէզոք դիրք բռնեցին :

Թունուզի Հանրապետութեան նախագահ Պուրկիպա, որ շրջապտոյտի ելած է, յայտարարած ըլլալով Պաղեստինի հարցը կարգադրել հաշտարար եղանակով, իր դէմ հանած է արաբ ազգայնականները : Գերմանիոյ դէմ կատարուած ցոյցերէն բաժին հանուած է նաեւ Թունուզի : Պէյրութի մէջ ցուցարարները յարձակած են Թունուզեան դրամատան վրայ : Եմէնի մէջ նոյնպէս Պուրկիպայի դէմ թշնամական ցոյցեր կատարուած են :

Այս կացութեան առջեւ դաշնակցային Գերմանիոյ կառավարութիւնը կը պահէ իր պաղարիւնը եւ փոխադարձութեան չի դիմեր : Ընդհակառակն կ'ուզէ սիրաշահել Արաբները, նկատի ունենալով իր առեւտրական ու տնտեսական շահերը Մերձաւոր Արեւելքի երկիրներուն մէջ :

Արեւմտեան Գերմանիոյ համալսարաններն ու բարձրագոյն վարժարանները կը յաճախեն 4285 արաբ ուսանողներ, որոնց 1183ը եգիպտացի : Գերմանական ճարտարարուեստի հիմնարկութեանց մէջ փորձառական ուսման կը հետեւին 412 մասնագէտներ :

Գերման կառավարութեան բանբերը կը յայտարարէ թէ անոնք ըստ առաջնոյն պիտի շարունակեն իրենց ուսումը, առանց խանգարելու : Իսրայէլը իբրեւ պետութիւն ճանչցած են արդէն 85 երկիրներ, որոնց շարքին երկաթէ վարագոյրէն անդին գտնուողներ : Եթէ Գերմանիա անոնց օրինակին հետեւի, նպատակն է մոռցնել տալ անցեալը եւ ամրապնդել խաղաղութիւնը :

Նոյն բանբերը յայտնեց նաեւ որ կառավարութիւնը ամէն միջոցի պիտի դիմէ պաշտպանելու համար շահերը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ բնակող վեց հազար Գերմաններուն, որոնց երեք հազարը Եգիպտոսի մէջ :

Պոնի կառավարութիւնը 1100 – 1200 միլիոն մարքի օժանդակութիւն կ'ընէ արաբական երկիրներու, մինչ գերմանական հիմնարկութեանց գործառնութիւնները 118·8 միլիոնը չեն անցնիր :

Բազմաթիւ ուրիշ բարդ հարցեր իրենց լուծումին կը սպասեն դեռ Մերձաւորարեւելեան երկիրներու մէջ : Կիպրոս, Եմէն, Ադէն, Պահրէյն, Լիբիա, Սուտան, Իրաք (Քիւրտեր) տագնապի մէջ են :

Ե՞րբ պիտի վերահաստատուի խաղաղութիւնը խռովայոյզ արեւելքի մէջ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՐԴԸ ԱՆՋՐՊԵՏԻՆ ՄԷՋ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Խորհրդային Միութիւնը նոր յաջողութիւն մը արձանագրեց, զոր միջազգային մամուլը չի վարանիր արտակարգ նկատել : Արդարեւ առաջին անգամ ըլլալով այերանաւէն դուրս ելլելով, ռուս տիեզերագնացը նետուեցաւ անջրպետին մէջ եւ այդ քաջագործութեան պատկերը ցոյց տրուեցաւ խորհրդային հեռատեսիլէն, մեծ տպաւորութիւն գործելով : Լէոնով, առաջին մարդն է որ «կը քալէր աստղերու ճամբուն վրայ» :

Օրուան հերոսը սուզազգեստ մը հագուած է եւ անշուշտ կապուած է Վոսխոդ Բ. այերանաւին : Ուրիշ ընկեր մը կը մնայ Վոսխոդի մէջ, ղեկավարելով գործողութիւնները : Կը թուի թէ այս բացառիկ գործողութիւնը տեւած է քսան վայրկեան եւ կատարուած երեք հանգրուանով : Ինչ որ Լէոնով կ'ընէր, նկարագրուած կարելի է գտնել Ժիւլ Վեռնի եւ գիտութեան առասպելական (փիք–սիոն) *գիրքերուն մէջ :*

Խորհրդային այերանաւը արձակուած էր Հինգշաբթի երկու տիեզերագնացով : Լէոնով անջրպետի մէջ իր «պտոյտը» կը կատարէր եւ ողջ-առողջ, առանց որեւէ անհանգստութեան կը վերադառնար այերանաւը :

Տիեզերագնացին մարմինէն ամբողջովին պարպուած էր բորակածինը, անջրպետ նետուելէ առաջ, ատոր համար կը բաւէ մէկ ժամ զուտ թթուածին շնչել տալ մէկու մը :

× Լէոնիտ Բրեժնեւ շնորհաւորելով երկու տիեզերագնացները՝ Լէոնով եւ Բելյաեւ, շեշտած է թէ անոնց քաջագործութիւնը կը ծառայէ խաղաղութեան եւ մարդկութեան յառաջդիմութեան :

Այս անգամ խորհրդային ղեկավարին յայտարարութիւնը շատ աւելի համեստ ու պաշտօնական էր մինչ Խրուշչեւի օրով, «զրոյցներ» կը կատարուէին կուսակցութեան Ա. քարտուղարին եւ տիեզերագնացին միջեւ : Նման զրոյց մը տեղի ունեցած է Խրուշչեւի հետ, Հոկտեմբեր 12ին, իր տապալումին նախօրեակին եւ դեռ կը կատակէր ... :

Ամերիկացիք կը փորձեն Ֆէր Փլէյ *ըլլալ եւ կ'ընդունին թէ Ռուսերուն ըրածը արտակարգ բան մըն է :*

Նոյն կարծիքն ունին բրիտանացի գիտունները :

Ուրբաթ առտու տիեզերագնացները դեռ չէին վերադարձած եւ յայտնի չէր թէ ինչ նպատակ կը հետապնդէին Ռուսերը :

Օրը Օրին

ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՅՈՅՍԵՐ ՉՈՒՆԵՆԱՆՔ

Եթէ վերջին խօսաճառում? տարիներու մեր դառն յուսախաբութիւններէն որեւէ չափով օգտուած ենք ու որոշ փորձառութիւն ձեռք բերած ենք՝ իբրեւ քաղաքականութեան եւ դիւանագիտութեան քան հասկցող ժողովուրդ, որեւէ իրաւունք չունինք վարդավառ յոյսեր փայփայելու՝ Եղեռնի ոգեկոչումին առթիւ մեր կատարելիք աշխատանքներուն արդիւնքին մասին :

Որովհետեւ, կարելի է վստահօրէն յայտարարել թէ մեր ճիգերը որեւէ դրական ու անմիջական արդիւնքի պիտի չյանգին :

Ուրեմն, պիտի չօրօրուինք հոգեշահ պատրանքներով եւ հրաշքներու պիտի չսպասենք :

Եթէ — բանաստեղծաբա՛ր — կը կարծենք որ Ապրիլ 24ին, երկինքէն շանթ ու կայծակ պիտի թափի Ստամպոլի թէ Գոնիայի, Անգարայի թէ Գաաթեմունիի ճամբաներուն վրայ, շա՛տ կը սխալինք..

Եթէ կը կարծենք որ Ապրիլ 24ին, արեւը իր ճառագայթները ետ պիտի ժողվէ ու պիտի պահուըտի ամպերուն ետին՝ իբրեւ սգաւոր, շա՛տ կը սխալինք :

Եթէ կը կարծենք որ Ապրիլ 24ին, աշխարհը պիտի լսէ միայն բուերու ողբաձայն կանչը, բայց ո՛չ սոխակին դայլայլը, շա՛տ կը սխալինք :

Եթէ կը կարծենք որ Ապրիլ 24ին, ծաղիկներու թագուհին վար պիտի կախէ իր հպարտ գլուխը իբրեւ վշտակից, շա՛տ կը սխալինք :

Եթէ կը կարծենք որ աշխարհի արքաները, Ապրիլ 24ը պիտի յայտարարեն «սուգի օր» ու ժամ պիտի երթան «հոգւոցն հանգուցելոց» երգելու ի յարգանս «ննջեցելոց մերոց», դարձեալ շա՛տ կը սխալինք :

Այս բաներէն ո՛չ մէկը պիտի պատահի :

Եւ ազգերու ճակատագիրը տնօրինողները, մեր ճառերէն ու լացերէն, մեր բողոքներէն ու դիմումներէն ազդուա՛ծ — եւ ամօթով մնացած — մեզի պիտի չվերադարձնեն մեզմէ գողցուած մեր հայրենիքը :

— Հրամեցէ՛ք, սիրելի Հայեր, ահաւասիկ ձեր հողերը ... Ուրիշ բաներու ալ պէտք ունի՞ք, արդեօք... Մի՛ քաշուիք, ըսէք, ուզեցէք — զինուո՞ր, զէ՞նք, մեքենա՞յ, ոսկի՞, արծա՞թ, տոլա՞ր, ըռթերլի՞ն ...

Յոռետես չենք իբրեւ բազմութիւն, բայց կրնանք երդում ընել որ պզտիկ ազգերու անունով իրենց «գործը յառաջ քըշող »ները Մէհմէտ աղային ականջէն անգամ պիտի չքաշեն : Սակարա՛ն կայ, ճարտարարուե՛ստ կայ, շուկա՛յ կայ, վերջապէս, թոյլ կուտա՞ն, որ մանրանկար ժողովուրդի մը աչքին աղէկ երեւալու համար «հաւատարիմ դաշնակից»ին սիրտը կոտրեն :

×

Շա՛տ շա՛տ պիտի պատահին հետեւեալ բաները .

Պատուելին պիտի քարոզէ .

— Մեծ հայրիկէս իմացած եմ որ, ժամանակին, կարգ մը չար մարդիկ Հայ կը ջարդեն եղեր... կը կողոպտեն եղեր անոնց եկեղեցիները, կը քանդեն եղեր անոնց դպրոցները և կը փախցնեն եղեր անոնց աղջիկները ... Ասանկ գէշութիւններ ըլլալու չեն ... Հայերն ալ քրիստոնեայ կը սեպուին... Աղօթենք որ Տէրը իր մարդասիրութեամբ օրհնէ այս ժողովուրդը, Ամէ՛ն ...

Խմբագիրը պիտի գրէ .

— Հայկական խժդժութեանց նկարագրութիւնը սեւ էջ մը կը բանայ ազգերու պատմութեան հատորին մէջ ... Ցաւալի դէպքեր պատահեր են Արեւելքի մէջ ... Մեծ թիւով Հայեր կորսուեր են ... Ի՛նչ որ է, եղածը եղած է ... Մաղթենք որ այսուհետեւ ջարդող եւ ջարդուող իրարու հետ հաշտուին... Մենք ալ մեր ձեռքէն եկածը ընելու ենք որ անցեալը մոռնան ...

Իսկ յաջորդ ընտրական պայքարը իր մտքին մէջ ունեցող «երեսփոխանցուն» պիտի բարբառի .

— Մեր թաղին մէջ բազմաթիւ Հայեր կան... Աշխատասէր, օրինապահ քաղաքացիներ ... Անոնց նախահայրերը մեծ դժբախտութեան մը հանդիպեր են՝ ասկէ յիսուն տարի առաջ... Ինծի համար պատիւ է որ այս թաղին Հայերուն ծառայեմ ... Դերձակս Հայ է, սափրիչս Հայ աղջիկ առած է, նպարավաճառիս փեսան ալ Հայ է ... Այս ժողովուրդը շատ բան քաշած է, կ'ըսեն, անօրէններու ձեռքէն, բայց ուրախ ենք որ այդ անօրէնները այսօր չկան... Դրացիներու բարեկամութիւնը կը նպաստէ խաղաղութեան դատին... կեցցե՛ն մեր հայ հայրենակիցները ...

×

Մե՛ծ յաղթութիւն պիտի նկատենք եթէ չելլեն չգրեն ... Փիէռ Լոթիներու, Քլօտ Ֆառէրներու, Սիտնի Հուիթմըններու եւ այլոց հետեւողութեամբ.

— Հայաստանի մէջ տեղի ունեցող ջարդերու եւ խժդժութեանց նկարագրութիւնը շա՛տ զունաւորուած է ... կարգ մը հիւպատոսներ, միսիոնարներ եւ ճամբորդներ թռիչք տուած են իրենց երեւակայութեան ... Որովհետեւ, ի՞նչպէս կարելի է հաւատալ որ մարդիկ անապատներէն անցնին սովահար եւ ողջ մնան ... Առասպել ... Եւ ո՞վ բսաւ որ Հայերը, Թուրք ժողովուրդին ներադրեալ զոհերը, անմեղ են... Անոնք չէի՞ն որ զրգռեցին թուրք գիւղացին եւ թուրք ոստիկանը... Ի հարկէ, երբ փոքրամասնութիւն մը գլուխ կը վերցնէ օրինաւոր կառավարութեան դէմ, պատասխանատու կ'ըլլայ իր ըմբոստութեան հետեւանքներուն ... Հայերը ի՞նչ պէտք ունէին գաղտնի ընկերակցութիւններ հիմնելու... Սուլթանը իրենց տուած էր կեանքի, ինչքի եւ պատիւի ապահովութի՛ւն ... Բայց, եղան անկախութիւն պահանջեցին ... Սուլթան Համիտն ալ, Թալէաթն ալ, Էնվէրն ալ շատ բարի, ազնիւ, աստուածավախ մարդիկ էին, բայց Հայերը անոնց յարգը չգիտցան ...

×

Եթէ այս «խելագարապատում»ը բառ առ բառ ճիշդ չէ, կուգայ ժամանակը երբ մենք բառ առ բառ կը թարգմանենք կարգ մը կաշառուած թրքամոլներու զարշելի տողերը, որոնք լոյս կը տեսնէին նոյնիսկ այն օրերուն երբ մենք մեր պարբերական կերպարանքով օրակարգի վրայ էինք :

Այո՛, երէ նորկայ Յիսնամեակին առթիւ մեզի, խնայեն այս տեսակ զարշելի տողեր, ատո՛ր ալ փառք տանք ...

Բայց, միեւնոյն ատեն ալ մտածենք թէ ի՛նչ բաներ կրնանք ընել մենք մեր արտին մէջ եւ մենք մեզի՝ մեր նահատակներուն արժանի յաջորդները դառնալու համար :

ՆԻՐՈՊԱՅԻ

ՎՐԻՊԱԿ — *«Յառաջ»ի երէկուան թիւի թուականը պէտք է ըլլայ* ՈՒՐԲԱԹ 19 ՄԱՐՏ, (*տպուած Ուրբաթ* 18 *Մարտ*) :

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՋԱՐԴԱՐԱՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԳՐՔԵՐ

Գ.

«Քաղաքագէտներ այդ պարագան գի- տէին .— հայ կամաւորներու . — եւ այդ պատճառով յառաջապահ ընտրած է- ին զանոնք: Մինչդեռ Հայ Դաշնակցու- թեան ղեկավարները՝ Իթթիհատ Թէ- րաքքըի ղեկավարներուն հետ համաձայ- նութեան եկած էին, որ երբ պատերազմ ծագէր Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ, Հայերը յանձն կ'առնէին չէզոք մնալ եւ 1914ի Էրզրումի մէջ գումարուած Դաշ- նակցութեան 8րդ Քոնկրէին այդ յանձ- նառութիւնը ընդունիլ տուած էին(*):

« Իթթիհատ եւ Թէրաքքըի կառավա- րութիւնը երբ իմացաւ թէ հայ չէթէներ յառաջապահ եղած են, այս պարագան պատրուակ (վէսիյլէ) ընելով Դաշնակ կոմիտէի հայ ազգին անունով կնքած համաձայնութիւնը ջնջած է եւ ամէնէն առաջ, Պոլսոյ եւ վիլայէթներու մէջ գտնուող բոլոր ծանօթ Դաշնակ ղեկա- վարները մէկ առ մէկ ձերբակալած, ապա զանազան վայրեր զրկած է զանոնք եւ ճամբաներու վրայ սպաննել տուած:

« Պոլսէն՝ Զօհրապի, Վարդգէսի եւ Տիրան Քէլէկեանի նման բոլորին ծանօթ, յարգուած եւ համբաւեալ անձեր, որոնք գիտութեան եւ գաղափարի մարդիկ էին, տարագրելով բնաջնջած են: Զօհրապ եւ Վարդգէս էֆէնտիները Հալէպի եւ Տի- արպէքիրի միջեւ, իսկ Տիրան Քէլէկեանն ալ Զօրումի եւ Ամասիոյ միջեւ մեռցու- ցած են:

« Խաժակ, Զարդարեան, Ճանկիւլ- եան, Ակնունի, Տոքթ. Տաղաւարեան եւ նման անձեր դէպի Տիգրանակերտ ճամ- բուն վրայ, Ճին – Տէրէսի կոչուած ծա- նօթ վայրին մէջ սպաննած են, (էջ 83):

« Բանակի մէջ առնուած երիտասարդ հայ զինուորներ «ամէլէ թապուր»ներու (բանուորական վաշտեր) տրամադրած եւ զանոնք տաժանակիր աշխատութիւննե- րով մահացուցած են:

« Այդ կացութիւնը Հայերը մտատան- ջութեան մատնած էր եւ մղած ինքնա- պաշտպանութեան, ու ապստամբու- թեան (**):

« Վերջապէս Վանը գրաւած էին, Վա- լի Ճէվտէթ Պէյը՝ Էնվէրի փեսան, փա- խած էր եւ մինչեւ Ռուսերուն հասնիլը, ժամանակաւոր կառավարութիւն մը հաստատած էին Հայերը, եւ իրենց պետ ընտրած՝ Արամ Մանուկեանը. իսկ խալամ ժողովուրդի վերին աստիճանի զուլում եւ տառապանք պատճառած էին (***):

« Իթթիհատ եւ Թէրաքքըի պետերը մեծապէս յուզուած էին այս դէպքերուն առթիւ, եւ Էնվէրի փեսային փախուստը՝ Հայերու դէմ սաստկացուցած էր ոխը եւ զայրոյթը: Մէկ հայ իսկ ողջ չթողելու պայմանով, բնաջնջումի որոշում տալու համար, « Մէրքէզ Ումում»ին մէջ (Ընդ- հանուր Կեդրոն) գաղտնի նիստ մը գու- մարած են, (էջ 83):

« Այս մասին շատեր այս գրածներս յարմար չեն նկատեր, որոշումներ այս ձեւով ներկայացնելով: Թէեւ տխրա ռաւելի դժուար եղաւ, բայց եւ այնպէս աւելի կենդանի ձեւն էր, որ ընթերցողը առանց յոգնելու ճշմարտութիւնը կը տեսնէ, ուր իրողութիւնները պատշաճ ձեւով ներկայացուած կ'ըլլան: Կ'երեւան նաեւ դերակատարներուն գիտական կա- րողութիւնը, անոնց քաղաքական եւ ըն- կերային սկզբունքները, եւ պարզուած կ'ըլլան անոնց համոզումները:

ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Շար.)

(*) Այս կէտն ալ խեղաթիւրուած է. Դաշնակցական Հայեր բազմանք յայտ- նած էին, որ Թուրքիա պատերազմի չը- մասնակցէր, նկատի ունենալով իր տըն- տեսական եւ հողային շահերը: Իսկ եթէ թուրքեւռուս պատերազմը տեղի ունե- նար, թրքահպատակ Հայերը քաղաքա- ցիական պարտականութիւնը պիտի կա- տարէին երկրին մէջ, եւ ռուսահպատակ Հայերը իրենց նոյն պարտականութիւնը՝ Ռուսիոյ մէջ, ինչպէս որ ալ եղաւ, թրքական բանակին, ըստ զինուորական օրէնքի, Հայեր, թէեւ գործօն բանակի (մուազզաֆ), պահեստի (էհթիյաթ) ծա- ռայութեան փոխարէն զինուորական տուրք (պէտէլ) վճարած էին, այսու- հանդերձ կրկին բանակ կանչուած էին:

Իսկ Ռուսիոյ մէջ Հայերը իրենց թիւին 15 առ հարիւրովը զինուոր եղած էին, մօտ 150.000, ռուսական բանակի մէջ:

Թրքական բանակին մէջ գտնուողներ, Պատերազմական Նախարարութեան Փե- տըրուար 18 թիւ հրամանագրով աշխա- տաւորական գունդերու բաժնուած էին եւ աստիճանաբար մեկուսացնելով, գաղտնի վայրերու մէջ մեծամասնու- թեամբ կոտորուած էին, թուրք զինուո- րական եւ քաղաքային իշխանութեանց գործակցութեամբ:

(**) « Ինքնապաշտպանութիւն » եւ « Ապստամբութիւն » բառերը հակասա- կան են: Կեանքի եւ պատիւի պաշտպա- նութեան կռիւը ապստամբութիւն չի նը- շանակեր:

(***) Վան քաղաքի մէջ Հայերը կըռ- ուած էին ամիս մը, կամաւորներու գա- լէն, 1915 Մայիս 6էն առաջ: Մինչ Թուր- քերը Փետրուար եւ Մարտ 1915 ամիս- ներուն ջարդած էին Վանի նահանգին բազմաթիւ հայ գիւղերու բնակիչները եւ Ապրիլ 6ին Ախլաթի շրջանը, եւ Ապրիլ 8ին՝ Ատիլճէվազի շրջանը: Մէվլանզա- տէ անգէտ կը ձեւանայ այդ մասին:

ՆԱՓՈԼԻ

Կէօթէ, գերմանացի մեծ փիլիսոփայ- գրագէտը, առիթով մը խօսելով Նափո- լիի մասին ըսած է — «Կարող էք ըսել, պատմել, նկարել ձեր ուզածը, մինչդեռ հոս՝ այդ բոլորէն աւելին է: Եւ, աւել- ցուցած է .— « Կը ներեմ բոլոր անոնց, որոնց խելքը կորսուած է Նափոլիի մէջ»:

Արդարեւ քաղաք մըն է, ուր զբօսա- շրջիկներն ու այցելուները շատ անգամ կը կորսնցնեն իրենց խելքէն աւելի բան մը — իրենց ունեցած – չունեցածը: Գրաւիչ բայց « Թեթեւ – մատներ » ու- նեցող Նափոլցիները իրենց հիւրերուն վրայէն կ'առնեն ամէն բան՝ ինքնաշարժ- ներէն եւ հագուստներէն մինչեւ դրամա- պանակները եւ նոյնիսկ ... կիները:

Միջին հաշիւով ամէն ամիս հազարի մօտ ինքնաշարժներ կը գողցուին: Նա- փոլիցի ընտանիքի մը երկու ինքնաշարժ- ներէն մէկը՝ Ֆիաթ կը գողցուի տու- նէն, իսկ երկրորդը՝ նոր – նոր Ալֆա Ռոմէօն՝ երեկոյեան: Հռոմէն հասած զբօսաշրջիկ մը առտուն իր ինքնաշարժը գտաւ սովորական տեղը ... միայն շար- ժակը (մոթէօր) գացած էր:

Գողցուած ապրանքին մեծագոյն մասը վերստին շուկայ կը հանուի Ֆորչելլա թաղամասին մէջ, որ նեղ ու դարձդար- ձիկ փողոցներով շրջան մըն է: Ֆոր- չելլայի մէջ ձեռքի ճայնասփիւռները կը ծախուին կէս գինով, եւ «վաճառական- ներ» կրնան շատ նպաստաւոր գիներով գնել ամերիկեան լուացքի մեքենաներ, սառնարաններ, ելեկտրական ածելիներ եւ աշխարհի մէջ բոլոր ծանօթ գլանիկ- ներն ու ծխախոտները: Ուրկէ՞ կուգան այս ապրանքները: Խանութպան մը կը պատասխանէ — պէտք չէ հարցնել, ա- տոր համար այսքան աժան են »:

Նափոլիի տակ փապուղիներու լաբիւ- րինթոս մը կայ, որոնց մեծ մասը կը տանի նաւահանգիստի շրջանը: Բոլորն ալ շինուած են դարեր առաջ՝ ապնուա- կաններու եւ հոգեւորականներու կողմէ, վտանգի պարագային գաղտնի անցք ու- նենալու մտահոգութեամբ: Հազարի մօտ « փապուղիի առաջնորդներ » ներկայիս իրենց կեանքը կը շահին՝ գողերը առաջ- նորդելով յարմար վայրը, յարմար ժա- մուն:

1962ին անգլիական փոխադրանաւ մ... փոթորիկի հետեւանքով ընկղմեցաւ Նա- փոլիի առջեւ: Ապահովագրութեան ըն- կերութեան ջրասոյզները ջուրին խորու- թիւնը պատրուակ բռնելով, յայտարա- րեցին թէ կարելի չէր նաւը վերստ... ջուրէն երեսը հանել եւ փրկել ապրանք- ները: Ընկերութիւնը Գերմանիայէն կան- չեց մասնագէտ ջրասոյզներ եւ, մին... այդ, ընկղմած նաւուն շրջագիծին մէջ հաստատեց ոստիկան – նաւերու խիստ հսկողութիւն մը: Երբ Գերմանացիներ... եկան, փոխադրանաւը «մաքրուած» գը- տան, ապահովաբար գիշեր ժաման... աշխատող ջրասոյզ – գողերու կողմէ: Միեւնոյն օրերուն, Նափոլիի քովն... փողոցներուն մէջ պատուհանէ պատու- հան եւ պատշգամէ պատշգամ երկար... թելերու վրայ չորցուելու համար կախ- ուած էին արեւելեան գորգեր: Աւելոր... է ըսել, որ այս գորգերը առնուած է... ընկղմած նաւէն:

Նափոլցիները երանութեամբ կը յի... 1940ի օրերը, երբ ամերիկեան նպաստ... որ միլիոնաւոր թոներու կը հասնէ... չուրջ մէկ երրորդը կ'անյայտանար քա- ղաքին մէջ: Այդ օրերուն Նափոլիի ... րախաները ամերիկացի զինուորներ ... « գնէին» ու կը «ծախէին»: Երախայ ... կը մօտենայ զինուորի մը եւ կը խոստա- նայ ամէն բան, միամիտ զինուորը ... հետեւի տղուն, որ, անշուշտ, իր «զօ... կ'առաջնորդէ նեղ ու անծանօթ փողոց- ներէ: Ուրիշ մը՝ «զօհը» կրնայ գնել ... լիր վճարելով եւ, այսպէս, ձեռքէ-ձեռ... մինչեւ որ գնորդներէն մէկը ժամանա... յարմար նկատէ եւ անցնի գործողու- թեան: Ամերիկացի զինուորը նախ ... տիկ կը զինովցնեն եւ, անգամ մը որ ... գգայ վիճակի մատնուած է, վրայէն ... հանեն ամէն ինչ՝ սկսելով կօշիկներ... մինչեւ վարտիկը: Վրայ – գլուխը ... հանրապէս գնորդին ծախքը կը գոցէ ... իսկ դրամապանակին բովանդակութիւ- նը՝ կը մնայ շահ: «Սքանչելի օրեր է... դիտել կուտան տարեցոտ Նափոլցին... « Նափոլիի մէջ անօթի մեռնող չի կար...

Նափոլցիներու սխրագործութիւ... թափնեպսակը, այնուամենայնիւ, հե- տեւեալ պատմութեան մէջ պատկերաց- ուած է: 1944ին, Ամերիկեան տասը փո... փոխադրանաւեր կը ժամանեն Երկ... շաբթի օր մը՝ Նափոլի: Ուրբաթ օր՝ ... այն ինն հատ մնացած էին: Նափոլցի- ներ կը պատմեն, թէ նաւը կամաց մը ... ուացուցած են խարխսխէն եւ ամէն ... կողոպտելէ ետք, ձգած են միայն նաւու կմախքը:

Այս պատմութիւնը չափազանցութ... թուի թերեւս ոմանց: Այսուհանդեր... Նափոլի կը մնայ շատ հետաքրքրական ինքնատիպ քաղաք մը՝ ամէն տեսակէ... տով:

Թ. Ա.

ԿԱՐՈՏ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Ու դուրս ելաւ :Սարեակները ճռուո- գում էին տների քիւերին, կարմրում է- ին ծիրանիների սաղարթները, վառ- ւում էին կլորակ խարոյկների պէս: Օդը յստակ էր, լուացուած, բիւրեղապակու պէս թափանցիկ, լեռները մօտեցել էին Արաքսի ափին: Կանգ առաւ, նայեց, ով գիտի քանի հազարերորդ անգամ:

— Ո՞ւր կը նայես, Առաքել, — կանչեց նրա տարեկից, երկրից դեռ ընկեր — մտերիմ Մուշեղը, — քոռնաս լէ, չտես- նիս, հորի՞ քու խումար աչքեր կը ցաւ- ցուս ...

Առաքելը մեխուել էր կանգնած տե- ղում ու գառն ժպիտով նայում էր Մու- շեղին, այն մարդուն, հին ընկերոջն ու տարեկցին, որին հաւատում, վստահում էր, որի առաջ իր սիրտը չէր ծածկում, որի մօտ, եթէ երկուսով էին, լուռ չէր մնում: Մուշեղն էլ երկրում դաշտա- պահ էր, հարեւան Վանք գիւղացի: Այն- տեղ ամէն օր հանդիպում էին իրար, մաղախներից հանում կարմիր դարէ բո- քոնները, լուռ ու պանիր ու որեւէ բար- ձրադիր տեղ, ժայռի վրայ նստած, ու- տում էին, նայելով հեռուները ձգուող հովտին, որի մէջտեղով հոսում էր Մու- րադ գետը՝ հայկական Արածանին, իսկ նրա ալիքների մէջ խայտում էին դեղնիկ ձկներ... քանի անգամ դաշտում սուփրա են բացել ինքն ու վանքեցի Մուշեղը, քանի անգամ դեղնիկ ձուկ են խորովել միասին ու Նպատ լերան լանջին նստած՝ նայել եւ դաշտերին՝ ցորենի կարմը- րած արտերին, մինչեւ ուշ աշուն մնչ... կանաչ, շողացող մարգագետիններին, երկրի գոյներին ու կապոյտ, խոր երկն- քին:

— Քոռնաս լէ, չտեսնես, — կրկնեց Մուշեղը մտերմաբար, ցաւով:

Առաքելը խոր հառաչեց.

— Քու բերան կոտրի, Մուշեղ, որ մէկ լէ էդ խօսք չըսես ...

Ոբ երկուսով լուռ քայլեցին գիւղից դուրս: Քայլում էին կողք – կողքի, խօսում էին իրար հետ մտքով, ծխում է- ին ու յիշում հայրենի եզերքները:

Աշուն էր, դաշտերը դեղնել էին: Գիւ- ղից դուրս կանգ առան, նստեցին մի թմբի, հայեացքները դէպի հարաւ: Ու երկուսն էլ այդ վայրկեանին տեսնում է- ին հայրենի գիւղերը: Վանք գիւղը՝ Նը- պատ լերան ստորոտին, Դիտակը՝ դի- մացի լեռների վրայ, ուրկից երեւում էր Ջիրաւի դաշտը, որ սկսւում էր Նպատի ստորոտներից, երկարելով դէպի արեւ- մուտք, գնում կորչում էր կապոյտ մը- շուշի մէջ, ձուլւում երկնքին: Յիշում է- ին արեւածագը, երբ Նպատ լերան ստուերը փռւում էր մարգագետինների վրայ եւ Արածանու վճիտ ալիքներին, եւ վերջալոյսները, երբ կանաչ հովիտներն ու Արածանին հեղեղւում էին ծիրանիով:

Մինչեւ մթնշաղ նստեցին թմբին եւ ոչ մէկը մի խօսք չարտասանեց: Ասելիքնե- րըն արդէն ասել էին իրար, հանդիպելու առաջին րոպէներին: Լուռ գնացել էին դաշտ, լուռ էլ վերադարձան:

Մուշեղի տան մօտ իրարից բաժանուե- լու պահին Առաքելը շշնջաց.

— Վայ, քու բերան կոտրեր, Մուշեղ..

Մի քանի ժամ առաջ եղած խօսակցու- թեան վերջին արձագանգն էր դա:

Գիշերն անհանգիստ քնեց Առաքելը: Քնի մէջ խօսում էր ինքն իր հետ, ան- հասկանալի բառեր մրթմրթում, խոր- հառաչում էր: Մի անգամ էլ գոռաց, ա- հեղ ձայնով, ինչպէս այն վաղնջական օ- րերին, երբ տեսնում էր, որ նախիրները ոտնակոխ են անում ցորենի արտերը եւ նրա գոռոցից դղրդում էին սար ու ձոր:

Սանամն արթնացրեց ամուսնուն.

— Ի՞նչ եղաւ քըզի, հալիւոր ...

Առաքելը աչքերը տրորեց, նայեց աջ ու ձախ, նայեց կնոջը:

— Ի՞նչ երազ տեսար, — կրկին հարցը- րեց կինը:

Երկիրն էի գնացեր, արտեր կ'աւե- րէին, հերստայ ...

— Սեւ գայ վրէդ, — ծիծաղեց Սան... մը, — երկիր ըսելով պիտի մեռնիս...

Երկրորդ անգամ Առաքելը փնչալո... մռնչալով արթնացաւ լուսադէմին:

— Ի՞նչ եղաւ քըզի, մարդ ...

Առաքելը բարկացաւ.

— Իրա, չթողէք երա՞զ լէ տեսնում...

Միւս գիշերն էլ ծանր գիշեր եղաւ:

Սանամն արդէն անհանգստանում էր...

— Առաքել, դուրբան, ի՞նչ պատա... քըզի ...

Առաքելը չորեքը հագաւ, մա... վերցրեց ու դուրս ելաւ, նստեց ... առջեւի կոճղին: Սանամն էլ գնաց ... տեց նրա կողքին: Մինչեւ այդ օրերը ... ռաքելը երբեք չէր գանգատուել անք... թիւնից: Ի՞նչ պատահեց, ի՞նչ եղաւ ... նոջ հետ հոգով հաշտուած, բարի, ... գիտ ձայնով Առաքելը բացատրեց.

— Իմ սիրտ կը ցաւայ... Երկիր ... կը կանչէ ...

Սանամը վախեցաւ: Յանկարծ «... Առաքելը: Եւ գորովանքով փաթթ... ամուսնուն:

— Եղ, Առաքել, եղ գնա դաշտ, մա... րի, միտքդ ու հոգիդ քիչ ըմ հովցու...

Առաջին անգամ չէր, որ «գուսու... Առաքելն մահակն առած դաշտ էր գ... գիշերով:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՔՈ...

(4 Շար.)

ԱԶԳ. ԿԵԱՆՔԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18

ՏԷՍԻՆ, (Յատուկ) — Փետրուարեան ժողովրդային ապստամբութեան 44րդ տարեդարձը այստեղ ալ տօնուեցաւ Կիրակի Մարտ 7ին կէսօրէ ետք ժամը չորսին Հ. Յ. Դ. Տան ներքնայարկի սրահին մէջ, ընկերահամակրական խնջոյքով մը: Նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր տեղւոյս կոմիտէն, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին: Հիւրեր կային Լիոնէն եւ Սէն – Մօրիսէն :

Ընկեր Սարգիս Առաքելեան կոմիտէի կողմէ բացուած յայտարարելով խնջոյքը, քանի մը խօսքով փառաբանեց Փետրուարեան ապստամբութեան բնոյթը եւ պատմական արժէքը, շեշտելով թէ որեւէ ապստամբութիւն նախապատրաստուած արարք մըն է. մինչդեռ Փետրուարի ապստամբութիւնը ծայր տուաւ յանկարծակի իբրեւ տարերային անզուսպ շարժում, որ ապացոյցն էր Հայուն ազատ ապրելու կամքին :

Ներկաներուն կողմէ սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Ս. Առաքելեան որ խնդրեց երգել «Մշակ բանուորը»: Շուտով ստեղծուեցաւ հաճելի ու խանդավառ մթնոլորտ մը: Արտասանութիւններ, մեներգներ, պարեր ու խմբերգներ իրար յաջորդեցին :

Ընկեր Սարգիս Զէյթլեան խոր զգացումով արտասանեց առաջին անգամ Ժագ Յակոբեանի «Մենք»ը, իսկ երկրորդ անգամ Յովհաննէս Շիրազի «Հայաստանի աղջիկները» բանաստեղծութիւնը: Յաջողութեամբ արտասանեց նաեւ Նոր Սերնդական Դանիէլ Սաղաթէլեան, Տիկին Մարի Կարապետեան գնահատուեցաւ իր երկու մեներգներով՝ Հայոց աղջիկներ եւ Սայաթ Նովայէն : Պ. Պետրոս Շաննաքեան նոյնպէս ծափահարուեցաւ իր մեներգներով :

Սեղանապետին հրաւէրով ընկեր Գեղամ Կանանեան կարդաց իր գրաւոր բանախօսութիւնը, որ խնամքով պատրաստուած, փաստերու պրիսմաքէն կ'անցընէր ապստամբութեան առիթ տուող պատճառները: Մեր երիտասարդ ընկերը վերլուծելով պոլշեւիկներու դաւադրական գործունէութիւնը Հայաստանի հանրապետութեան գոյութեան դէմ, թուեց Պրեստ Լիթովսկի դաշնագիրը որ մեր անկախութեան վաճառումը կ'օրինականացնէր: Եթէ լենինեան հրովարտակով կը ճանչցուէր Թրքահայաստանը եւ Ատրպէյճան կը խոստանար լեռնային Ղարաբաղը, խոստումներ որոնք երբեք չիրականացան, պոլշեւիկները միւս կողմէ Թուրքերով ապստամբելու կը մղէին հայկական բանակի զինուորները օրինաւոր իշխանութեան դէմ եւ միեւնոյն ատեն կը գործակցէին Թուրքերու հետ: Դաշնակցութիւնը եւ Հայաստանի ժամանակաւոր կառավարութիւնը ջանացին փրկել Հայութեան ֆիզիքական գոյութիւնը եւ Հայաստանի անկախութիւնը :

Բոլշեւիկեան բանակի Հայաստան մուտքով Լեգրանի հետ կնքուած համաձայնագրի ութը կէտերը բնաւ չյարգուեցան: Ընդհակառակն, սկսան ձերբակալութիւնները, բանտարկութիւնները, աքսորը: Որոնցմէ զերծ չմնացին Սոցեալ Յեղափոխականները, Դեմոկրատները եւ Ռամկավարները: Նաեւ հայկական բանակի սպաները:

Ասոնց արդիւնք՝ Թալանը, բռնաբարումները, առեւանգումները: Վերջապէս, սպաննութեանց եւ վայրագ արարքներու ի տես ծայր տուաւ ժողովրդային ապստամբութիւնը: Արդար ցասումը ժողովուրդին համայնավար բռնակալութեան դէմ :

Ընկերը փակեց իր խօսքը հաւատք ներշնչելով նոր ապստամբութիւններու եւ ատոնց յաջորդող լուսաւոր օրերու :

Պ. Սահակեան (Յորդանանէն) երգեց «Հայաստան»ը: Ընկեր Վահան Հիւսեան իբրեւ ականատես, գրուագներ պատմեց կարմիր բանակայիններու անբարոյական արարքներէն եւ հաստատեց ռամկավարներու ալ մասնակցութիւնը այդ ապստամբական շարժումին :

Պ. Նուպար Պօտուրեան Փետրուար 18ը նկատեց մեծ թուական մը եւ հաստատեց թէ Հայը ամէն անգամ որ կրած է բռնապետողներու լուծը, ըմբոստացած է: Իր խօսքը ուղղելով երիտասարդ սերունդին, թելադրեց արժանի յաջորդները հանդիսանալ անհետացող սերունդներուն :

Պ. Միսաք Ֆռնալեան (Լիոնէն) իր զաւեշտական պատմութիւններով ծիծաղ սփռեց: Ընկերներ Գեղամ Կանանեան եւ Սարգիս Զէյթլեան իրենց կարգին Հայաստանեան եւ խորհրդային երգիծանքներով զուարճացուցին ներկաները :

Ընկեր Հայկունի Թաշճեան նախ խնդրեց մէկ վայրկեանի յոտնկայս լռութեամբ յարգել Համազասպի, իր կացինահար ընկերներուն եւ պոլշեւիկեան բոլոր զոհերուն յիշատակը: Յետոյ անդրադառնալով փետրուարեան ապստամբութեան, զայն նկատեց մեր ազատագրական պայքարի ամէնէն յատկանշական պատմական էջը :

Այժմ խօսքը մեր երկրորդ բանախօս ընկեր Միսաք Միրզէին էր: Մեր սիրելի ընկերը իբրեւ բնաբան առնելով Ժագ Յակոբեանի այնքան հայրենասիրութեամբ զեղուն բանաստեղծութիւնը՝ «Մենք»ը, այդ «Մենք»ին մէջ խտացուած նկատեց մեր ազատագրական պայքարներուն եւ այդ ճանի վրայ թափուած արեան խորհուրդը: Փետրուարեան ժողովրդային պոռթկումի պատճառը նկատեց հայ պոլշեւիկներու յախուռն գործունէութիւնը եւ ժողովուրդին բոլոր խաւերուն հանդէպ գործադրուած բռնութիւնները :

Հնչակեաններ եւ Ռամկավարներ յատուկ Թուցիկներով պախարակած են համայնավարներու անմարդկային ընթացքը :

Ընկեր Վրացեան դիմած է Լուկաշինին եւ խնդրած դադրեցնել վայրագութիւնները: Սակայն այս վերջինը չնչին պատասխան մը տուած է : Իսկ Լենին հարկ զգացած է Մեասնիկեանը ղրկել Հայաստան, վերջ դնելու համար հայ համայնավարներու անբարեխղճութեան :

Ապա, ընկեր Միրզէ թելադրիչ խօսքերով յիշեց մեր երիտասարդներուն ազգային պարտականութիւնները:

Իր խօսքը վերջացուց անգամ մըն ալ հաստատելով թէ միայն ազատ ու անկախ հայրենիքի մը մէջ մեր երիտասարդութիւնը կարող է իբրեւ հայ ապրիլ :

Բոլոր խօսողներն ալ ջերմօրէն գնահատուեցան :

Վերջապէս փոքրիկն Ղազարեան իր քաղցրիկ ձայնով երգեց «Իմ հեռաւոր Հայրենիք»ը որուն ձայնակցեցան ներկաները :

Ժամանակը յառաջացած ըլլալով խնջոյքը վերջ գտաւ եւ դարձեալ վերանորոգած՝ հանդիսականները լաւագոյն յիշատակներով մեկնեցան սրահէն :

×

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Յունուար վեցին տօնուեցաւ «Մանուկներու Օրը» նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին: Դպրոցը իր աշակերտներով բերաւ իր մասնակցութիւնը ղեկավարութեամբ ուսուցիչ Պ. Գեղամ Կանանեանի :

Գնահատելի է մանաւանդ սիրայօժար աջակցութիւնը Օր. Անժէլ Կարապետեանի, որուն անխոնջ աշխատանքին կը պարտինք աշակերտութեան երգի եւ պարի բաժինը :

Եղան հաճելի արտասանութիւններ, խմբերգներ, տրամախօսութիւններ ու բարոյալի թատերախաղեր : Աւանդական Կաղանդ Պապան բաժնեց իր նուէրները փոքրիկներուն: Տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Տէր Վարագ քահանայ Աւագեան իր ներկայութեամբ պատուելով հանդէսը, փակումը կատարեց թելադրիչ խօսքերով ու պահպանիչով :

×

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Տեղւոյս Կրօնական Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած հրապարակային ժողովին ընտրուած է 15 հոգիէ բաղկացեալ յանձնախումբ մը որ կը ներկայացնէ գաղութիս բոլոր հոսանքները :

Յանձնախումբը համերաշխ ոգիով գործի լծուած է: Ընտրած է դիւան մը՝ նաեւ երկու ներկայացուցիչներ, Միջին Ֆրանսայի ութ գաղութներուն ներկայացուցիչներով կազմուած Կեդրոնական Յանձնախումբին իբրեւ անդամներ :

Յանձնախումբը կ'աշխատի փայլուն կերպով կազմակերպել Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակի հանդիսութիւնները եւ լաւագոյնս օգտագործել բոլոր առիթները, օտարներուն պարզելու համար մեր քաղաքական տենչերն ու պահանջները եւ դատապարտելու Թրքական ցեղասպանութեան արարքները :

Վստահ ենք որ Յանձնախումբը պիտի յաջողի իր նուիրական առաքելութեան մէջ, իրեն աջակից ունենալով Տէսինահայութեան անվերապահ վստահութիւնը :

Նոյն առթիւ, տեղւոյս Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Դրօ» խումբը խնդրագիր մը ներկայացուցած էր քաղաքապետին, որպէսզի Պուանի փողոցը (ուր մեծամասնութեամբ Հայեր կը բնակին եւ ուր կառուցուած են նաեւ Հ. Յ. Դ. Տունը եւ Ս. Աստուածածնայ եկեղեցին) վերամկրտուի «1915 Ապրիլ 24» անունով :

Ուրախ ենք յայտնելու որ դրական պատասխան տրուած է այդ խնդրագրին :

ԳԻՄ

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ալֆորվիլէն Սերգօ Սիմոնեան յաջողութեամբ անցուցած է հիւանդանոցներու ներքին բժիշկի մրցումը (Քոնքուռ տ'էնթեռնա) :

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Տգիտութիւնը մտքին գիշերն է, բայց առանց լուսնի եւ աստղի գիշերը :

ԿՈՄՖԻՒԿԻՈՍ

×

Ցաւալի է ձախողիլը, սակայն աւելի ցաւալի է յաջողիլ չփորձելը :

ՖՐ. ՌՈՒԶՎԷԼԹ

×

Միայն ինքզինքը սիրող մարդը, աւելի դժբախտ է, քան այն մարդը, որ ոչ ոքէ կը սիրուի :

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ, կիսամսեայ թերթ ազգային, գրական եւ հասարակական, Ա. տարի, թիւ 5 եւ 6, Պուէնոս – Այրէս, Արժանթին :

«ԲԱԳԻՆ» ամսագիր գրականութեան եւ արուեստի, Դ. տարի, թիւ 3, Մարտ, 1965, Պէյրութ :

ԶԱՀԱԿԻՐ, լսարանական հանդէս, Ն. Փալանճեան ճեմարանի, Պէյրութ, Փետրուար 1965:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (187)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Արջերու պէս :

Գրիգոր կզակին տակ անցուց սաղաւարտին կաշին :

— Ուրեմն տղաք, կարելի եղածին չափ իրարմէ տասը քայլ չափ հեռու: Վրանին կը քալենք, ու երբ ես հրացանս պարպեմ, բոլոր հրացանները վրանին պարպեցէք, ու գայլերու պէս վրանին նետուեցէք : Պոռացէք, կանչեցէք, զարկէք, ջարդեցէք, մի վախնաք ձեր հայրերը չեն :

— Այնպէս մը պոռացէք իբրեւ թէ հազար հոգի ըլլայիք, — աւելցուց Փեթօ: Մինչ այս Պոռոկֆալվին ալ ձի հեծաւ: Գիծը տարածուեցաւ դէպի արեւելք :

Ամէնէն ծայրը Փեթօ կեցաւ, հեռուէն ճանաչելի իր սաղաւարտի արծուի երեք փետուրներէն: Գիծը մահիկի մը ձեւով կը դառնար, ու ինքը իր ձիուն ընթացքը Գրիգորինին կը համաձայնեցնէր :

Այլեւս Գրիգոր կ'առաջնորդէր :

Ատեն մը հանդարտօրէն տրոփեցին Թուփերու եզերքէն, ու յանկարծ արագ արշաւ մը սկսաւ.

Առաջին հանդիպող Թուրքին վայրագ գոչումը ցնցեց գիշերուան լռութիւնը, ու Գրիգորին վրայ պարպեց ատրճանակը. Գրիգոր պատասխանեց: Յաջորդ ակնթարթին բոլոր ատրճանակները պայթեցան ու հարիւր ձիաւորները «Վայ շուն շան որդի անօրէն հեթանոսներ» գոռալով դժոխային մրրկի մը պէս խոյացան քնացող Թուրք բանակին վրայ :

Վրաններու անտառը մեծ աղմուկով կեանք առաւ՝ Թուրք ու հունգար աղաղակներու փոթորիկով մը: Գետին պառկողները գլուխնին կորսնցուցած վեր կը ցատկէին. Թուրքերը կը ցատկէին, կը հրմշտկէին զիրար վրաններու միջեւ :

— Յառա՛ջ, յառա՛ջ, — կը գոչէր Գրիգոր :

— Ալլա՛հ, Ալլահ աքպա՛ր, — կ'ոռնային Թուրքերը :

— Վայ անօրէններ, — կը լսուէր ճռուող ձայն մը:

— Զարկէ չուները, — կը մռնչէր Գասպար Փեթօ վրաններու մէջէն :

Թուրքերու զոռում գոչումը ու Հունգարացիներու յիշոցները իրարու խառնուած կը լսուէին: Սուրեր կը ցատկռտէին, կը տապալէին, կը շարժէին. սուրեր կը շառաչէին, սակրեր կը շաչէին, ձիեր կը տրոփէին ու կը խրխնջային, վրաններ կը ճարճատէին, չուներ կը կաղկանձէին: Երկիրն անգամ կը դողար հարիւր ձիաւորներու տրոփիւնին տակ :

Գրիգոր երկու վրաններու միջեւ սեղմուած Թուրքերու վոհմակի մը վրայ նետուեցաւ, կը հարուածէր աջ ու ձախ, ու կը զգար թէ սուրը ամէն անգամ մարմնի կը հանդիպէր, կ'իյնային, կը տապալէին անոնք Մայիսի ցորենի նման՝ որուն մէջ որսկան շունը արշաւէր :

— Ալլա՛հ, Ալլա՛հ :

— Վայ անաստուած, առ քեզի շուն :

Թուրքերու ձիերը մէկ խումբով քիչ մը անդին կ'արածէին: Փոխչողները եաթաղանով կտրելով ձիերու կապերը վրանին կը նետուէին :

— Եաւէնէն, տղաք, — գոչեց Գրիգոր:

Ու ձիաւորներու վրայ վազեց : Կը հարուածէին ու կը խոցէին մարդ ու ձի անխտիր: Սուրերը կը շառաչէին եւ նիզակներ կը շաչէին :

— Ալլա՛հ, Ալլա՛հ :

— Սուրբ Խաչ օգնական: Առ քեզի շուն :

Կը հարուածէին սակրերը: Թուրքերը սարսափած կը ցատկէին ձիերու վրայ, մէկ ձիուն վրայ երկու հոգի ալ միասին: Կրցողը ձիով, չկրցողը հետիոտն կը փախչէր մութին մէջ :

Սակայն Գրիգոր չհալածեց զիրենք : Կեցաւ ու հաւաքուելու փողը հնչեցնել տուաւ :

Վրաններու քովէն ամէն կողմէն դուրս եկան իր մարդիկը :

— Թուրքերը կը փախչին, — գոչեց : — Շուտով մը հաւաքեցէք ինչ որ կարելի է տանիլ: Ոչ ոք ձին ձեռքէ թողու : Որ վրանին առջեւ որ կրակ վառած է՝ կրակը վրանին վրայ հրեցէք :

Զինուորները դարձեալ ցրուեցան: Գրիգոր ցնցեց սուրը արիւնը վրայէն թափելու համար՝ յետոյ երեք անգամ ալ վրանի մը մէջ մխեց սրբելու :

— Փիֆ. զզուելի գործ մըն է.— հեւաց Զոլթային, որ նոյնպէս սուրը մաքրելով զբաղած էր :

Ու քանի որ Թուրքեր այլեւս չէին երեւիր, Ֆիւկեռին կանչեց .

— Եկուր վրաններուն աչք մը տանք :

Լուսնի մեղմ լոյսով կարելի չէր տեսնել թէ ո՞րն է գլխաւորին վրանը: Վրանները իրարու նման չէին, մէկը կլոր, միւսը քառակուսի: Ու թէեւ մէկ կամ միւս վրանը աւելի զարդարուն ալ ըլլար, առաջին գծին վրայ զրկուած էր, ուրեմն հասարակ զինուորներու կը ծառայէր :

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՃԱՇ

ի պատիւ

ԸՆԿԵՐ ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆԻ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. կոմիտէի եւ Տրապիզոնի Հայր. Միութեան կողմէ :

Շաբաթ գիշեր (27 Մարտ) ժամը 8ին, Մշակոյթի Տան Ս. Թէիլիրեան սրահին մէջ :

17 *Րիւ Պլէօ , Մէթրօ Քաւէ*
Ճաշագին 10 փրանք

Ճնշումի տեղի չտալու համար կը խնդրուի նախապէս արձանագրուիլ եւ հեռախօսել հետեւեալ հասցէներու :

Յարթ. Շիրվանեան, 736 :38–45 :
Տիգ. Թորոսեան, 253–63–63 :
Ս. Յովհաննէսեան, 627–52–65 :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՌՈՒՆ

Երկուշաբթի եւ Երեքշաբթի (Մարտ 22 եւ 23) իրիկուն ժամը 22·45ին, Ֆրանս Քիւլթիւռ *կայանէն (347 մեթր) պիտի ձայնասփռուի հայկական յայտագիր մը զոր պատրաստած են Էվ Կոլիքէզ եւ Ռուբէն Մելիք (խրագործում Ռաուլ Օքլէռ): Երգ, արտասանութիւն եւ զանազան տեսակցութիւններ: Կը մասնակցին Ալէն Քիւնի, Ժան – Ժաք Ասլանեան, Ժ. Մարթէն :*

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի հանդիսաւորութիւն Ս. – ւետման : Ժամերգութիւն ժամը 10ին : Հայրապետական ձայնաւոր պատարագ ժամը 10·30ին: Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ՝

ԳԵՐ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ ·Յ· Դ· Նոր Սե – բուենդի Սէն Շամոնի խումբին կողմէ :

Շաբաթ , Մարտ 20, ժամը 21էն մինչեւ լոյս :

SALLE DES FETES

Orchestre :

LES COMPAGNONS DE LA DANSE

— BAR — COTILLONS —

— BUFFET — JEUX —

THEATRE DE PLAISANCE

111, Rue du Château, PARIS (14e)

(Métro : Pernety)

Ուրբաթ Մարտ 26, Շաբաթ Մարտ 27, Ապրիլ 3ին եւ 10ին, Շաբաթ ժամը 21 ·15ին

ԺԱՆ–ԺԱՔ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Կը ներկայացնէ հայ մշակոյթի զանձերը

CHANT PROFOND D'ARMENIE

Décors : MADELEINE LOUYS

Régie : J. J. ASLANIAN

avec Robert Darame, Jacques Degor, Eve Griliquez, Liliane Jeney et Philippe Chauveau

Textes français de Luc-André Marcel et Gérard Hékimian.

ՎԱՐՁՈՒ Է

ԺԻՒԱՆ – ԼԷ – ՓԷՆ

Տօլուն ճիշդ դիմացը, գեղեցիկ յարկաբաժին մը, ջեռուցիչ, պարտէզով, երեք սենեակ, կահաւորուած, մեծ հոգիի պառկելու տեղ, ամէն յարմարութիւն, խոհանոց, բաղնիք եւայլն :

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել .— 242 – 17 – 29 :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէն ընկերական ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Օհանջանեան Ակումբը : Կարեւոր օրակարգ: Բոլորի ներկայութիւնը պարտաւորիչ է : Բացականները նկատի պիտի առնուին :

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 3·30ին, դպրոցի սրահին մէջ : Ռընաժի, Լանսէի ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱՅԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 250ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Քեմենչիստ ՌՈՒԲԷՆ

Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 21ին Ս. Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ :

Կը մասնակցի Օր. Մաըլէն Մարկոս – եան (դաշնակ) :

Յայտագիր .— Սայաթ – Նովա, Կոմիտաս, Սպենդիարեան եւ Ռուբէն :

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը յայտարարէ Մարսէյլի Հայութեան թէ 1915ի Ապրիլեան նահատակներու Յիսնամեակի ի յիշատակ կը հրաժարի Ապրիլի ընթացքին իր տալիք տարեկան պարահանդէսէն: Վարչութիւնը Մարտ ամսուան ընթացքին կը ձեռնարկէ հանգանակութեան մը, ի նպաստ իր բարենպատակ ձեռնարկներուն ,— հայերէնի դասընթացք, հիւանդներու այցելութիւն, Օգնափ. կայան եւն.: Այս առթիւ կոչ կ'ընէ Մարսէյլի հայրենակիցներուն որ իրենց սրտաբուխ նուէրներով քաջալերեն, ազգապահպանման եւ եղբայրօգնութեան այս աշխատանքը, իրենց մասնակցութեամբ :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ

Կ'ԵՐԳԷ

ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Մի դպիր, Կարեկցութիւն, Նուէր Դէպի սէր

45 tours Microsillon

Դիմել հեղինակին .—

6, Ave. Lorne, COLOMBES

ԿԱՄ

FLEURON, 27 Rue Bleue, PARIS 9e

Հ. ՊԱԼՈՒԵԱՆ, 43 Րիւ Ռիշէ :

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար

ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage

PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)

Métro :
4 Septembre ou Opéra

Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր, ժամը 9–12 եւ 14–18 բացի շաբաթէն,

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ (20 Մարտ), ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Կը խօսի ընկ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ : Նիւթ ունենալով՝ Ապրիլեան եղեռնը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Մարտ 23, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 20·45ին

THEATRE DES ARTSի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

66, Rue Rochechouart — Métro : Anvers - Cadet

Կը ներկայացուի

ՓՕԼ ԿԱՎՈՅԻ խիստ ծիծաղաշարժ մէկ կատակերգութիւնը

ԱՆՈՒՇ ՓՈՐՁԱՆՔ

4 ԱՐԱՐ

(*Հայերէնի թարգմանուած Ա. ԱԼԵԱՆԱՔԵԱՆԷ*)

Գլխաւոր դերակատարութեամբ

ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ, ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆԻ, ԼԻՒՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ եւ ՅԱԿՈԲ ՍՏԱՄՊՕԼՑԵԱՆԻ :

Ինչպէս նաեւ մասնակցութեամբ Փիէր Թերզեանի, Վիքի Մոստիչեանի, Սարգիս Մոստիչեանի եւ Նատիա Թօփուզեանի :

Բեմադրութիւն՝ Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

Pour les billets s'adresser :

U.G.A.B., 11 Square Alboni, PARIS (16e) — TRO. 03-18.
Mme BAKERDJIAN, 35, Rue de Trévise, PARIS (9e) — PRO. 61-10.
Mme MARKARIAN, 32, Rue de Trévise, PARIS (9e) — TAI. 65-44
« Maison MASSIS », 21, Rue Saulnier, PARIS (9e) — PRO. 16-88.
THEATRE DES ARTS, 66 Rue Rochecouart, PARIS (9e)
TRU. 05-12 et TRU. 14-38
H. PALOUYAN, 43, Rue Richer, PARIS (9e) — PRO. 25-46.

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵԻԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր :

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ :

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՕԴԱՅԻՆ ՃԱՄԲՈՎ ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ

2 *Օր Մոսկուա* 15 *օր Երեւան*

Մեկնում 26 Օգոստոս, վերադարձ 12 Սեպտեմբեր

Հայաստան այցելելու լաւագոյն թուականը :

Կազմակերպիչ՝ ՎԵՐ. Յ. ՀԷԼՎԱՃԵԱՆ

Այժմէն արձանագրուեցէք այս հաճելի եւ մատչելի ճամբորդութեան համար :

Գին 2080 փրանք մէկ անձի համար

Դիմել կազմակերպիչի հասցէին

PASTEUR ARTHUR HELVADJIAN

6, Place de la Rotonde — ST-JÉROME — MARSEILLE - 13e

Tél. : 62-85-10

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0.30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 21 MARS 1965
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10263
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
41e ANNÉE — Nº 10.263

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԺԱՄ Է ԶԳԱՍՏՈՒԹԵԱՆ

Քառասունեւհինգ տարին է ի վեր առաջին անգամն է, որ Հայրենիք եւ սփիւռք կը հաղորդուին նոյն զգացումներով եւ կը ներշնչուին նոյն գաղափարականով :

Մեր սուրբ նահատակներու անմոռանալի եւ անթառամ յիշատակն է, որ գործեց այս հրաշքը :

Դարաւոր դաժան ցեղասպանութեան իր գիւային, անխնայ ծրագիրը գործադրած ատեն խոժոռ չէր դրած Հայերու միջեւ :

Տարագրած ու ջարդած էր հաւասարապէս Դաշնակցականը, Հնչակեանն ու Ռամկավարը, եպիսկոպոսը, վարդապետն ու քահանան, լուսաւորչականը, կաթոլիկն ու բողոքականը, հանրային գործիչը, ուսուցիչն ու խմբագիրը, բժիշկն ու փաստաբանը, գործատէրն ու բանուորը, հարուստն ու աղքատը, այրերն ու կիները, — երախայ, պատանի, երիտասարդ թէ ծեր, մեր հայրերը, մայրերը, քոյրերը, մանչ եւ աղջիկ զաւակներն ու թոռները, գիւղացին ու քաղաքացին, Հայութիւնը արմատէն չոր-ցնելու ոճրածին վճռականութեամբ :

Թշնամին յաջողեցաւ արմատախիլ ընել մեզ՝ մեր Հայրենի դարաւոր բոյներէն : Կոտորեց մեր ժողովուրդին կէսը : Գաղթական ղարձուց Մեծ Եղեռնէն վերապրող միւս կէսը, մե՛ծ դաշնակիցներու, խաչապաշտ մեծ պետութիւններու անտարբեր — չըսելու համար մեղսակից — աչքերուն առջեւ :

Զունեցանք պաշտպան մը, որ մարդասիրաբար, անշահախնդրօրէն, ազնիւ ու վեհ սկզբունքներէ առաջնորդուած ձեռք կարկառէր ճակատագրէն հալածական մեր մարտիրոս ու հերոս ժողովուրդին :

Խաչուեցաւ արդարութիւնը : Խոպան հողի վրայ հոսեցաւ մեր արիւնը հեղեղանման :

Մոռացումն ու ուրացումը եղան մեր բաժինը :

Բարեմիտ էինք — չըսելու համար միամիտ : Անկեղծօրէն կը հաւատայինք հեզինակաւոր բերաններէ հանդիսաւորապէս տրուած խոստումներուն :

Որքան մեծ էր մեր հաւատքը օտար «բարեկամ»ներուն վրայ, այնքան խոր եղաւ մեր հիասթափութիւնը, երբ անխղճօրէն լքեցին մեզ : Մանաւանդ՝ երբ շացին առանց կարմրելու սեղմելու ջարդարարներու արիւնոտ ձեռքերը :

Շատ սուղ գնեցինք մեր փորձառութիւնը : Մեր համբանքի կէսին արեան գնով :

Մոցեր էինք Խորէն Եպիսկ. Նարպէյի եղբայրական իմաստուն ազդարարութիւնը,

Ո՛չ եղբարք, ո՛չ, օտարներէն չկայ յոյս,
Մի՛ աչուընիդ դարձնէք յայս յայն կոյս :

Մոռցանք պատմութեան դաժան դասերը : Անցեալի անմխարանութեանց պոռթկած աւերները :

Ու փոթորիկէն վերջ, փոխանակ հայրենասիրական վեհ սկզբունքներէ առաջնորդուած՝ ձեռք ձեռքի տալով միացեալ ճակատ կազմելու՝ յանուն ազգապահպանման, փոխանակ իրերօգնութեամբ մեր մշակութային ձեռնարկներուն զարկ տալու եւ շինարար աշխատանք տանելու, ժամավաճառ եղանք ներքին փուճ պայքարներով, ջլատեցինք մեր ուժերը, ի մեծ ուրախութիւն մեր թշնամիին :

Հասած է այլեւս զգաստութեան ժամը :

Մեր անմահ նահատակներու ձայնը պէտք է արձագանգէ բոլորի հոգիին մէջ, սփիւռքէն մինչեւ հայրենիք :

Դահիճը արմատախիլ ըրաւ մեզ, բայց չկրցաւ թաղել Հայկական Դատը, որ վառ ու կենդանի է միշտ : Զկրցաւ մեր հոգիէն պոկել ազատութեան հուրը :

Գոհունակութեամբ կ'արձանագրենք հայրենիքէն հասած սփոփիչ լուրերը Մեծ Եղեռնի յիսնամեակի հանդիսաւոր եւ արժանավայել ոգեկոչման մասին :

Մէկուկէս միլիոն ծառեր պիտի տընկուին Հայաստանի մէջ ի յիշատակ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն :

Մեր նահատակ մտաւորականներու անունները պիտի անմահանան Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ :

Մեր կամքերը պիտի պողպատուին եւ մեր հոգիները պիտի զօտեպնդուին այն հաստատ հաւատքով, որ արդարութիւնը պիտի յաղթանակէ ի վերջոյ եւ մեր նահատակներու սուրբ արիւնով ոռոգուած հողերը պիտի վերադարձուին իրենց բուն տիրոջ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՂՋ-ԱՌՈՂՋ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՆ

ՊԱՊԸ ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԷ ՏԻԵԶԵՐԱԳՆԱՑՆԵՐԸ

Մինչ որոշ անձկութիւն մը կը տիրէր Ուրբաթ առաւօտ, ի տես խորհրդային աղբիւրներու լռութեան երկու տիեզերագնացներու վերադարձի մասին, ի վերջոյ Ուրբաթ ժամը 3.30ին / 5.30 Մոսկուայի ժամով, ժամուլի Թաս գործակալութիւնը զեկոյցով կը հաղորդէր որ Վոսխոդ Բ. իր 13րդ շրջանը լրացուցած էր : Կ'ըսուէր թէ տիեզերագնացները կարգով քնացած են եւ ամէն ինչ բնականոն է : Անկէ ետք սակայն կրկին լռութիւն : Կը հաստատուէր ի վերջոյ թէ Լէոնով եւ Բելյաեւ երկիր վերադարձան են երկու ժամ յապաղումով, նշանակուած վայրէն 1300 քիլոմեթր հեռու եւ տիեզերագնացները պարտաւորուած են իրենք ուղղութիւն տալ այերանաւին որ գաղրած էր հպատակելէ երկրէն տրուած ուղղութեան : Պաւել Բելյաեւ ձեռքով ղեկավարած է էջք մը, անձկութեան ժամեր ապրեցնելով բովանդակ աշխարհին :

× Կարմիր հրապարակին վրայ բաղմահազար բազմութիւն մը արտակարգ խանդավառութեամբ ողջունած է երկու տիեզերագնացներու վերադարձը : Խորհրդային կառավարութիւնը եւ համայնավար կուսակցութիւնը, այս առթիւ, յայտարարութիւն մը ուղղած են աշխարհի բոլոր կառավարութեանց շեշտելով թէ «Խորհ. Միութիւնը ոչ մէկ տեղ կը սպառնայ աշխարհի խաղաղութեան եւ կը փափաքի որ բոլոր առկախ հարցերը կարգադրուին բանակցութեամբ» : Խորհրդային յայտարարութիւնը կը դատապարտէ Վիէթնամի ամերիկեան յարձակումը ինչպէս նաեւ բոլոր «աշխարհակալ յարձակումները» :

× Պապը, Ս. Պետրոսի մէջ արտասանած քարոզին ընթացքին շնորհաւորած է խորհրդային տիեզերագնացները եւ մաղթած որ այս յառաջդիմութիւնը ծառայէ մարդիկ աւելի միացնելու եւ աւելի տրամադիր դարձնէ զանոնք ծառայելու խաղաղութեան իտէալներուն եւ հասարակաց բարօրութեան :

× Ամերիկացիք որոշ զանութեամբ կ'արտայայտեն իրենց հիացումը :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախկին թագաւորը՝ Ֆարուք մեռաւ առջի օր, Հռոմի մէկ ճաշարանին մէջ, զոհ սրտի տագնապի մը : 45 տարեկան էր : Թագաւոր եղած էր 17 տարեկանին երբ ուսանող էր Անգլիա եւ նորակազմ երիտասարդի մը արտաքինը

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Օրը Օրին

«ԳԵՂԱԾԱՂԻԿ ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆ»

Ապրիլ Քսանըչորսի «Հսկում»ի աղօթքներուն ու արցունքին սպէտք է յաջորդէ — այս տարի — իմքնամփոփումի եւ խորհրդածութեան շրջանը : Լրջութեան, ծանրախոհութեան եւ քաղաքական իմաստութեան շրջանը :

Երբ վերջին յիսուն տարիներուն, Աբեղմուտքի ճամբաներուն վրայ մեր տեսածն ու լսածը եւ մեր կարդացածն ու սորվածը կրցան մեր աչքերը բանալ, ապա ուրեմն, այլեւս, չենք կրնար վերադառնալ ամուլ ու ապարդիւն պայքարներու եւ բիւզանդական սնամէջ բանավէճերու կրկէսը, ուր քիչ մը շա՛տ երկար մնացինք, որովհետեւ —խոստովանինք— կիսկատար էր մեր քաղաքական դաստիարակութիւնը : Հասունութիւնը :

Սեփական հայրենիքէն փիզիքապէս բաժնուած ու մե՛ր ողբերգութեան հանդիպած ուրիշ որեւէ ընդվայրայած ազգային համայնք, ո՛ւր ալ թառած ըլլար եւ նիւթական ի՛նչ պայմաններու ալ ենթարկուած ըլլար, կը հաւատամ որ իմաստութիւնը ունեցած պիտի ըլլար կրնատելու, մկրատելու իր ներքին պայքարները :

Դժբախտաբար, մենք անընդունակ եղանք այդ պայծառատեսութիւնը ազգային առաքինութեան վերածելու : Պատճառները քննարկելու ատենը չէ : Բայց, ատենն է որ աչօք – բացօք տեսնենք անցեալի վրիպումներն ու սայթաքումները, եւ ըստ այնմ բանաձեւենք այն քաղաքականութիւնը, որուն պիտի հետեւինք, ներքին ճակատին վրայ, միեւնոյն սխալները չկրկնելու մտահոգութեամբ : Ինծի տրամադրուած տարածութեան կէս նամքան, անմիջապէս աւելցնեմ որ «ճակատներ» — ճկատի չունիմ եւ գանգատ թէ թելադրանք կը ներկայացնեմ ի լուր «համայն ազգիս Հայոց» :

×

Հաարակ մահկանացուին թաղումէն ետք, սգաւոր բարեկամները կը վերադառնան «օրերը ձեզի»ով մը : Եւ ա՛լ ամէն բան կը մոռնան : Ո՛վ որ խանութը գոցած էր, կ'երթայ կը բանայ : Ով որ «թուղթ»ը կէս ձգած էր, կը քալէ դէպի սրճարան :

Ու մեռելին տէրը կը մնայ մինակը՝ իր վիշտին, իր արցունքին հետ : Աշխարհը այսպէս եկած է, այսպէս ալ պիտի երթայ :

Ապրիլ 24ին, հաւանաբար, մեր կողքին տեսնենք քանի մը սրտցաւ օտարներ, որոնք շա՛տ պիտի ցաւին որ ջարդուեր ենք :

Յետոյ, ամէնքն ալ վերդարձած պիտի ըլլան խանութ, սրճարան թէ դիւանատուն : Կեանքը իր ճամբան պիտի շարունակէ անայլայլ : Ու մենք, նորէն, մինակ պիտի մնանք — մի՛ս – մինակ — մեր սուգին, մեր կսկիծին հետ :

Եւ այդ մինակութեան մէջ է, ահաւասիկ, որ պիտի սկսինք լրջօրէն մտածել՝ բարեկարգուելու մասին : Որովհետեւ, եթէ յաջորդ յիսնամեակն ալ պիտի նմանի անցնող յիսնամեակին՝ իր սխալներով, մեր գործը իրա՛ւ Աստուծոյ մնացած է :

Բարեկարգութեան առաջին պայմանն է չափաւորել, մեղմացնել, կարճ – կապել մեր ներքին գզուըտուքը եւ մեր քըննադատութեանց մէջ ըլլալ, յետ այսօրիկ, քիչ մը աւելի բարեմիտ ու բարեկիրթ, քիչ մը աւելի անոխակալ ու արդարակորով :

Զեմ հաւատար որ Երեւանը բան մը շահեցաւ՝ Դաշնակցականը «շուն»ի տեղ դնելով կամ իր դուրսի բարեկամները քայլ աւելի յառաջ անցան՝ նոյնքան ծանր բառեր նետելով Դաշնակցականին քթին – բերնին :

Ոչ՝ կարելի է, ո՛չ ալ բաղձալի որ հակամարտ հոսանքներէն մէկը կամ միւսը, առտուան արեւը չծագած, հիմնովին վերաքննէ ու բարեփոխէ իր տեսակէտները ազգային հարցերու մասին : Բայց, ե՛ւ կարելի է, ե՛ւ բաղձալի որ այդ տեսակէտները պարզուին առանց քինախնդրութեան :

Հայաստանի ներկայ իրաւակարգին հաւնողը թող ասկէ ետքն ալ շարունակէ հաւնիլ անոր — ճաշակի խնդիր է, վերջապէս — պայմանաւ, սակայն, որ այդ իրաւակարգը չսիրողին համար չգրէ թէ «հայ ժողովուրդին թշնամի է» :

Բարեկարգութեան այս առաջին պայմանին գործադրութիւնը այնքան դիւրին է, որքան հաւկիթ մը կուլ տալու արարողութիւնը : Կը բաւէ որ գործի վրայ գտնուողները համոզուին որ 50 տարիէ ի վեր ծեծուող ջուրը նորէն ջուր մնացած է եւ օշարակի չէ փոխուած :

Երբ քինախնդրութիւնը այս ձեւով մասամբ մեղմանայ, մեծապէս կը դիւրանայ ազգին կենսական շահերը ներդաշնակ ջանքերով հետապնդելու աշխատանքը : Այդ պարագային չուշանար այն օրը երբ բոլոր ճակատներու առաջնորդները թեւ – թեւի կը ներկայանան օտարին : Ու, բարեկամ թէ թշնամի, ա՛լ չեն կրնար անմիաբանութեամբ ամբաստանել մեզ.

— Հայե՛րը ... Օ՛, տասը տեսակ կարծիք, տասը տեսակ կամք ունին :

Այս «տեսակ»ներէն առաւելաբար օգտուողն է Ցեղասպանութեան Հայրը :

Ներքին «պատերազմ»ին դադարումը կամ անոր նկատելի չափաւորումը անպայման յառաջ կը բերէ հանդարտ մըթնոլորտ մը, որ, իր կարգին, կը ստեղծէ աւելի դրական աշխատանքներու նուիրուելու տրամադրութիւն մը : Եւ ժամանակ : Այդ աշխատանքներէն մէկն է, ի շարս այլոց, Արտասահմանի նորահաս սերունդը Հայ պահելու եւ անոր հոգին սերտօրէն Ամենայն Հայոց հայրենիքին կապելու աշխատանքը :

Անգամ մը մեզի ո՛չ – բարեկամ օրաթերթի մը մէկ տարուան հաւաքածոյին մէջ (305 թիւ) համրեցի 162 խմբագրական ու յօդուած՝ մեզի դէմ : Եթէ կայ մէկը, որուն մտքին մութ մնացած մասը լուսաւորուած է այդ յարձակումներով, թող մատը վեր հանէ :

×

Եթէ Ապրիլ Քսանըչորսի յիսնամեակը առիթ մը ըլլայ սթափումի՝ շատ մը անհամութիւններ ա՛լ չեն կրկնուիր յաջորդ յիսնամեակին :

Եթէ պատկերս չափազանցուած չէ, պիտի ըսեմ որ 1908էն մինչեւ 1964, բոլորեցինք «գեղածաղիկ մանկութեան» շրջան մը ազգային քաղաքականութեան կալուածին մէջ :

Երանի՜ դուրս գայինք շուտով :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՆԱՐԴԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ
Ը. ՑԱՆԿ

Տոքթ. Օր. Սեդա Թիրեաքեան (Ալֆորվիլ)	200
Տոքթ. Ազատ Եսայեան (Միլան)	200

FOIRE DE LYON

ԼԻՈՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

Իր դուռները կը բանայ այսօր : Կիրակի պաշտօնական բացումը պիտի կատարէ Պ. Էմիլ Ռոշ, Ընկերային եւ Տնտեսական խորհուրդի նախագահ, շրջապատուած բազմաթիւ անձնաւորութիւններէ : Տօնավաճառը պիտի տեւէ տասը օր : Կը վերջանայ Մարտ 29ին :

Երեք Խորհուրդ

Անդոհագին սարսուռով մըն է որ մտն կուզամ հայրենի աշխարհին աջն ու ձախը,— այն մասը որ մեր ձեռքն է այսօր, եւ ունի անկախ, ինքնօրէն գոյութիւն :

Կը պտըտիմ Երեւանի չուրջ բոլորը. կը թափառիմ սար ու դաշտ : Ի՜նչքան գեղեցկութիւններ որ աչքերուդ կը խօսին : Եւ սակայն սա մէկը իր չուքովն իսկ կը տիրապետէ բոլորին վրայ, եւ կը խտացնէ բոլորին պատմութիւնը :

Ա՛յ, լեռն է, ահա տե՛ս : Հեռուէն կը դիտեմ իր ամեհի զանգուածը, իր անսասան եւ խոժոռ կերպարանքը : Ցաւի — տենականութիւն մը ամբողջ : Պատմութիւն մը, բայց միանգամայն խորհուրդ : Պատմութիւնը իր հոլանաւորած ժողովուրդին, բայց եւ անոր փիլիսոփայութիւնը :

Կը պատահի որ աւելի մօտը գտնուիմ Արարատին : Ստորոտն եմ արդէն, եւ մանկունակ (անհամբերութիւն) մարմաջներ կ'ունենամ կուշտն ի վեր սողալու, մոռնալով որ ճակատն ենք եւ քիչ անդին թշնամին դարանի կեցած է, իսկ լեռը թաքստոցն է վայրագ աշիրէթի մը : Եւ խորհրդածութիւններ շրջան կ'ընեն գլխուս մէջ, ու ինչ որ մօտէն կը դիտեմ, կուգայ լրացնել սերտ կապակցութիւնը այս լերան ու հայ ժողովուրդին :

Ամբողջ լայնքովը փռուած երկու տարբեր աշխարհներու միջեւ, կողերն ապառաժուտ եւ ամուր, այլ միշտ ենթակայ հազար քմահաճոյքի եւ հարուածի, անսասան եւ անպարագիծ, կատարը ձիւնապատ, մերթ նոյնացած ամպի եւ մշուշի ոլորտներու հետ, մերթ պայծառապեղ լոյսի ալիքներով,— Արարատը, այո, թանձրացեալ, անսկիզբ եւ անվախճան խորհրդանիշն է այն ցեղին որ ծնունդ առաւ իր կողերէն, որպէսզի կեանք եւ լոյս կորզէ ապառաժներէն :

Արարատը հայ ժողովուրդին Կամքն է, տոկուն եւ ամեհի եւ ամենայաղթ :

×

Այդ՝ մէկն է ու մեծը : Բայց կա՛ն եւ ուրիշները : Կան ուրի՛շ խորհուրդներ մեր հայրենի երկրին մէջ :

Ա՛յ, տես Արագածը, դէմ դիմաց հըսկային հետ : Այս ալ ունի ձիւնի ծալքեր կողերն ի վար : Այս ալ բարձունք մըն է չքեղ եւ խորհրդաւոր ինչպէս բոլոր լեռները : Բայց օ՜, ծիծաղ կը ծորի իր կատարէն ու կուշտէն : Դալարագեղ ու կապտորակ, աշխոյժ եւ հմայիչ, Արագածը արգասաւորութեան ժպիտն է որ կ'արձակէ Շիրակեան եւ Արարատեան դաշտերուն վերեւ : Իր չուրջը կանանչ է ամէն բան : Իր կողերը կը խտղտին աշխատանքի եւ արգասաւորութեան երկունքով : Ու այն բնիկները որ իր կողերուն հիւթը կը բեղնաւորեն, աւազակներ չեն, այլ մշակներ :

Բայց չեմ կրնար աշխատանքի եւ արգասաւորութեան այդ խորհուրդին լրիւ պատկերը տալ, առանց յիշելու գմայլելի Զանգուն, — մեր պատմական Հրազդանը, որ Սեւանէն կը հոսի, Երեւանը ողողելու համար :

Դիտել գետին միայն այն մասը որ, քաղաքէն քան վայրկեան հեռու, կը շարունակէ իր ճամբան, քարաժայռերու մէջէն, հին պատմական պարիսպներու յատակները քերելով,— դիտել իր անդիմադրելի եւ մոնչագին այլ երաժշտական արշաւը ձորն ի վար, կը նշանակէ տեսնել ու ըմբռնել ծիգը այս ժողովուրդին, որ իր ճակատագիրը վարեց լեռներու կատարը եւ գետերու ափը, եւ իր աշխարհահայեացքին լաւագոյն տարրերը քաղեց լեռներէն, գետերէն ու դաշտերէն :

×

Արարատը Կամք, Արագածը՝ Արգասաւորութիւն, Հրազդանը՝ Աշխատանք, իսկ Սեւա՞նը :

— Տեսա՞ր Սեւանը, կը հարցնէին բարեմիտ ընկերներ, անձկութեամբ :

Տեսա՛յ, տղաք, տեսայ : Եւ ճիշդ ատո՛ր համար չեմ կրնար թոթովել ինչ որ զգացի, ու չեմ կրնար նկարագրել ինչ որ տեսայ :

Հեռուէն միայն, հեռուէն, իրիկնամուտի պահուն, հազիւ ծովակին ափերը նշմարած, աչքիս առջեւ կ'ուրուագծուի դիւթական համայնապատկեր մը . լման տիեզերք մը գոյնի, բոյրի, մշուշի եւ ալիքներու : Եւ կը թուի թէ բոլոր հին աստուածները ձեւ ու մարմին առած, կուգան մեզ դիմաւորելու, այսինքն ծաղրելու : Մրգանուշ, ալենուշ, ըղձանուշ,— այս բոլորը կը ծփան ու կը ժպտին արդէն, մեր աչքերուն առջեւ : Ծովակը եզերող հանդիպակաց լեռնաշղթային իւրաքանչիւր սարը, կ'ըսես որոշ յատակագծի մը վրայ կտրուած, տաշուած եւ զետեղուած է, քով քովի, ներդաշնակ ու համաչափ :

Բովանդակ համայնապատկերին ուժն ու խռովքը աւելի կը պրկեն հոգիս, երբ կ'անցնիմ կղզին ու կը մտնեմ վանքը :

Ո՜հ, լայնարձակ բնութիւն. բայց մթնոլորտ մը որ կը խեղդէ, ա՛լ կարելի չէ շնչել : Ափ մը հող, եւ քանի մը գըմբէթ : Ցից գահավէժ մը՝ դէպի ծովը, ու մռայլ կոչնակը, եւ խունկն ու մոմը քարերու վրայ : Միամի՜տ մարդկութիւն, որ ուզեր է անպարտելի, անվերծանելի աշխարհ մը պարփակել սրբատաշ քարերու եւ միաբանական խցիկներու մէջ, որ փորձեր է լերան, ծովուն, անտառին ու դաշտին աստուածները հպատակեցնել մէկ եւ միականի Աստուածի մը, եւ որ սակայն, իր փոքրութեան եւ անզօրութեան աւերակներուն վրայ կծկուած՝ կը խորդայ ու կը հոնդայ աճաւասիկ :

Խորհուրդ մը, ա՛յս ալ : Մռայլ եւ բագմակնճիռ հոգին ժողովուրդի մը որ աղօթեց ու երկրպագեց դարերով, բայց եւ չզլացաճանեց իր հեթանոս հաւատքին, որ հսկումներ կատարեց գմբէթներու տակ, բայց կոչնակի ձայնին մէջ, չուրացաւ անտառներու սօսափիւնը կամ ալիքներու ռազմերգը :

Արեւս վկայ, Սեւա՛ն, որ այս ժողովուրդը, իր եզձերուն լրումովն իսկ երիտասարդացած, չի մոռնար վերահաստատել հին փառքերդ, եւ հեթանոսական սարսուռները կը ծփծփան սարերուն եւ ջուրերուն վրայ, չունչ եւ մարմին կը գտնուն ու չ-կանուխ :

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

«Ոստան»
1920 Յունուար 14

ՐԱՖՖԻ
ԵՒ ՀԱՅ ՎԻՊԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

ԽՄԲ.— Կը վերհրատարակենք Արփիարեանի այս յօդուածաշարքը, գրուած Րաֆֆիի մասին՝ երբ դեռ ողջ էր Րաֆֆին (*Մասիս*, 1884 Սեպտ. 7), եւ ատով իսկ հետաքրքրական : (Սրբագրած ենք միայն լեզուական հին ձեւերը) :

Երբ Պոլիս վերադարձայ Թիֆլիզէն, բարեկամներս անվրէպ ինձ կ'ուղղէին հետեւեալ հարցումները.
— Տեսա՞ր Րաֆֆին :
— Խօսակցեցա՞ր հետը :
— Ի՞նչպէս մարդ է :
— Ի՞նչ կ'ընէ :

Մինչեւ իսկ կային այնպիսինները, որոնք երանի կարդացին այն աչքերուն, որոնք արժանի եղած էին հայ վիպասանը տեսնելու : Որպիսի՜ փոփոխութիւն ժամանակի : Ատեն մը անո՛նց համար էին այդ երանիները, որոնք Ս. Գեղարդն յէջմիածին համբուրած՝ ի տուն կը դառնային : Բայց բարեշրջման օրէնքը ճշմարտութիւն է : Գիրքերը այժմ մրցում կ'ընեն մասունքներու հետ :

Եւ ատոր մէջ ոչինչ կայ տարօրինակ : Ցաւի օրերու մէջ մեր հայրերուն սիրտերը կարօտակէզ էին մխիթարանքի : Երկրային յոյսը բառ մըն էր որ նշանակութիւն չունէր իրենց համար : Հայերը իրենց բոլոր կարողութիւնները կեդրոնացուցած էին իրենց հոգիներուն վրայ : Այժմ այլեւս այդ օրինակ տառապանքի օրեր չենք գուշակեր : Այժմ նոր կեանք, նոր գաղափարներ եւ ատոնց համար նոր առաջնորդներ :

Մին այդ առաջնորդներէն անվերապահօրէն Րաֆֆին է : Այն մեծ համակրանքը որ Րաֆֆի կը վայելէ ի Պոլիս եւ [illegible] Ռուսիա, ունի իր նշանակութիւնը անոնց համար, որոնք քայլ առ քայլ կը հետեւին ազգին գաղափարներուն զարգացման եւ փոփոխութեանց : Ուէ անձնաւորութիւն, երբ այս աստիճան իր վրայ կը հրաւիրէ ազգին համակրանքը եւ ուշադրութիւնը, կրնանք ապահովապէս ըսել թէ այդ անձնաւորութիւնը ժողովուրդին վրայ իր հզօր ազդեցութիւնն ունի : Այդ օրինակ ազդեցութիւն ձեռք բերել կարելի է միայն ժողովուրդին ըղձացումներուն ու գաղափարներուն ճշմարիտ թարգմանն հանդիսանալով : Այդ թարգմանը կրնայ մի Ներսէս Պատրիարք լինել կամ մի Րաֆֆի, իւրաքանչիւրն ունենալով գործելու իրեն յատուկ շրջանակը : Ժողովուրդները կը պարտին իրենց բարգաւաճումը գործիչներու մէջ աշխատութեան բաժանման : Ազգին սէրն ու յոյսը կը հաստատէ աշխատութեանց միջեւ ներդաշնակութեան կապը : Արդ երբ ուսումնասիրենք այդ անձնաւորութիւններն եւ իրենց գործերը, կրնանք բաւական ճշմարտութեամբ գիտնալ թէ ի՛նչ է ազգին ոգին, որո՞նք են իր գաղափարները եւ ո՞ւր կը դիմէ :

Րաֆֆիի անունը Ռուսիոյ Հայոց մէջ ունէր արդէն իր մեծ նշանակութիւնը, իսկ առ մեզ՝ ժողովրդական դարձաւ երբ «Արեւելքի» մէջ հրատարակեց խաչագողի Յիշատակարանը : Իր կամքէն անկախ պատճառներ անհնար դարձուցին Թուրքիոյ հայ մամուլին ծանօթացնել Րաֆֆիի գործերն աւելի մանրամասն :

Ընդհանրապէս աշխարհ բաւական անհրապաստ կարծիք կը սնուցանէ վիպասաններու մասին : Վերացեալ էակներ ահա այն գեղեցիկ տիտղոսը, որ կը հա[illegible] մարուի վիպասաններու չքանչանը : Այդ աննպաստ կարծիքը նախապաշարում է, բայց նախապաշարումները որքան ալ [illegible] ըը թափանցած լինին մարդկութեան [illegible] լոր խաւերուն մէջ, բայց եւ այնպէս [illegible] խապաշարում են, եւ ներելի չէ զանոնք ճշմարտութիւն համարել :

Նախապաշարումները սովորութիւններ են, — եթէ երբեք փոքր ինչ քննութեան ձանձրոյթն յանձն առնենք, շատ [illegible] պիտի տեսնենք թէ ո՛րքան խարխուլ [illegible] չըսենք իրենց հիմունքը, այլ իրենց [illegible] նարանները : Սակայն շատ դժուար [illegible] մարդուս համար ի բաց վանել սովորութիւն մը, որ իր թէ մարմնաւոր եւ [illegible] մտաւոր ապրելու եղանակին մաս կը [illegible] րինէ : Այսպէս է նաեւ վիպասաններու մասին տիրած նախապաշարման համար [illegible]

Ոչ մէկ դար այնքան չռայլօրէն արտադրած է վէպեր, որքան ԺԹ. դարու [illegible] ջին կէսը : Եւ ոչ մէկ դար այնքան [illegible] ծեցեր է թէ ինքը դրականութեան մարմնացումն է որքան մեր այս վեր[illegible] կէս դարը : Կա՛մ պէտք է յայտարարել թէ վերացեալ դարու մը մէջ կ'ապրինք [illegible]

ԿԱՐՕՏ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻ՛Ն

Դանդաղ վեր կացաւ կռճղի վրայից : Գնաց :

Վերադարձաւ տուն, երբ արդէն արեւ կար ...

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Այդ դէպքից մի քանի օր յետոյ, արեւը դեռ չծագած, գիւղի ներքին թաղով մէկ լսուեց Սանամի ծղրտոցը : Հարեւանները, ով արդէն շորերը հագած, ով շտապ հագնելով, վազեցին Առաքելի տան կողմ : Քանի գնում, Սանամի ծղրտոցն աւելի բարձր ու սուր էր դառնում, հասնում էր գիւղի հեռաւոր տները :

Արագի ափի այդ մեծ գիւղը ամբողջովին իրար անցաւ : Առաքելի տան առջեւ հաւաքուեց մի ամբողջ ամբոխ՝ ծեր, երեխայ, կին, տղամարդ : Սանամը երգելով ողբում, գովաբանում էր Առաքելին, ողբալով նրա կորուստը :

— Քո տանջուած հոգուն մեռնեմ, Առաքել ջա՜ն ...

«Ջան»ը երկարում էր, երկարում, գեղգեղում, թրթռում տանիքների վրայ, ցնցող բոթի նման մտնում բակերը, քնից արթնացնում էր երեխաներին : Եւ գնալով աւելի ու աւելի էր ստուարանում ամբոխը դժբախտութեան հանդիպած տան առաջ :

— Ի՞նչ պատահաւ քըզի, Առաքել ջան, էս ի՞նչ սեւ բերիր մեր գլխուն : Առաքել ...

Բայց, իսկապէս, ի՞նչ էր պատահել :

Սանամը պատմում էր երգելով :

— Իրիկուն Առաքել չկար : Առի մի դուցէ գնացեր է դուրս հովնալու ... Գիշեր եկայ նայեցի՝ չկար ... լուսադէմին նայեցի՝ չկար ... Չկայ, չկայ, Առաքել չկայ ...

Մեր տուն քանդեց, մեր գերաններ խլցուց, Առաքել ...

Արամը բարկանում էր մօր վրայ, որ լռի, ամբոխին առաջարկում էր, որ ցրուեն : Բայց ոչ Սանամն էր լսում, ոչ ամբոխն էր ցրւում :

Ընդհակառակն՝ աւելի ու աւելի էին շատանում մարդիկ, գալիս էին գիւղի ամենահեռու ծայրերից : Արամի հրամանով մի քանի հոգի վազեցին գիւղի բոլոր կողմերը՝ շրջակայքը նայելու : Չէ՞ որ Առաքելը սովորութիւն ունէր նոյնիսկ գիշերները դաշտ դուրս գալու : Ոչ մի հետք չգտնելով, վերադարձան : Վերադարձան նաեւ այն տղաները, որոնց Արամը հարեւան գիւղն էր վազեցրել, ըստուգելու, թէ հայրն իր ամուսնացած աղջկայ տունը չի՞ գնացել : Ո՞վ գիտի, երեւի խելքը փչել է ու մահակն առել, գիշերով գնացել է աղջկայ մօտ : Այնտեղ էլ չէր եղել : Աղջիկն ասել էր, թէ մի տարի կը լինի արդէն, հայրն իրենց կողմերում չի երեւացել :

Լաց ու կոծից Սանամի չունչն արդէն կտրւում էր : Արամը, վերջապէս, կարողացաւ դաշտ քշել ժողովրդի մի մասին՝ բամպակ հաւաքելու, տարեցները մնացին բակում գլխահակ կանգնած :

Արամը հիմա նստել էր դրան կռճղին, որտեղ հայրն էր նստում միշտ,՝ գլուխն առել ափերի մէջ ու մտածում էր : Նրա կողքին նստել էր վանքեցի Մուշեղը, լուռ իր չիբուխն էր ծխում :

Ոչ ոքի մտքով չէր անցնում, թէ ինչ պատահած կը լինի Առաքելի հետ : Ենթադրութիւնները խելքից ու մտքից այնքան հեռու բաներ էին, որ ոչ ոք բարձրաձայն չէր ասում . գուցէ գիշերը դաշտում գազաննե՞րն են յօշոտել, գուցէ սպաննե՞լ են, կամ գուցէ Արա՞զն է գըցել իրեն : Բայց ո՞ր գելն ու բորենին կարող էին յօշոտել դուրուխչի Առաքելին, ինչո՞ւ պիտի սպանէին նրան, ո՞մ ինչ էր արել խեղճուկրակ Առաքելը, Արազն էր ի՞նչպէս կարող էր նրան խեղդել, ուչ աշնան այս օրերին քչացած, ծանծաղացած, լռիկ – մնջիկ, իր ափերից ներս քաշուած Արազը :

– Է, լաւ, ո՞ւր պիտի երթար, ի՞նչ [illegible] տի պատահեր, — քրթմնջաց ծեր[illegible] Մուշեղը, բերանից «ղուլեասար» [illegible] թութի մուգ ծուխ բաց թողնելով [illegible] ու յօնքերի դեղնացած մազերի մէջ [illegible] ո՞ւր կորաւ : Մարդ չէ կորի՞, մարդ [illegible] չէ, ասեղ չէ, թել ու սամթել չէ : [illegible] ի՞նչպէս պիտի կորի :

Այդ կարեկցական, տխուր խօսքերն [illegible] աւելի բորբոքեցին Սանամին : Շրջապ[illegible] տի փէշով աչքերը ծածկելով, նա [illegible] եալ սկսեց երգով ողբալ Առաքելի [illegible] տը :

— Բաւական է, մարէ, վերջ տուր, [illegible] համբերութիւնն արդէն հատած, [illegible] ցաւ Արամը : Նրան թւում էր, թէ [illegible] դաւաճանութիւն է կատարուել իր [illegible] որից տեղեակ են այս ծերուկ Մուշ[illegible] որ այսպէս անմեղ անմեղ խօսում է, [illegible] իր մայրը, որ այսպէս գիւղով մէկ [illegible] րում է : Չէ՞ որ ուրիշ անգամ էլ [illegible] առանց մէկին բան ասելու, որեւէ գիւղ [illegible] գնացած լինում ու վերադառնում էր [illegible] կու – երեք օր յետոյ : Այս անգամ [illegible] չո՞ւ այսպէս լաց ու կոծ, սուգ ու [illegible] սկսուեց :

Որպէս պատասխան տղայի [illegible] խօսքերին, մայրն սկսեց երգել .

ՀՐԱՉԵԱՑ Ք[illegible]

(5 Շար.)

կամ պէտք է խոստովանիլ որ վիպասանութիւնը գրական գիտութիւն մըն է, եւ անով միայն կարող դարձած է այնքան բարդացածում ստանալ գրական դպրու մը մէջ: Չենք կրնար առաջին յայտարարութիւնը ընել, ուրեմն յարինք վերջինոյն:

Ու արդարեւ, ինչո՞ւ վիպասանը նկատել վերացեալ էակ մը: Դրակա՛ն է այն անձը, որ երկաթի կոտրի մը վրայ կը կատարէ մանրախոյզ քննութիւններ: Դրակա՛ն է այն անձը որ ապաւինած ապակիի մը վրայ, կը բանայ աչքերովն ու միտքովը, երկնային բարձր դաւառներու մէջ, աստղի մը հետքը: Դրակա՛ն է այն անձը որ մարդուս աղիքներն ու թոքերը առարկայ ըրած է իր աշխատութեանց: Վերացեա՞լ է այն որ կ'ուսումնասիրէ սիրտը, որու ծածուկ ցաւերը ճանչնալը շատ աւելի դժուար է քան չօչափելի վէրքերը: Միթէ հեշտի՞ն է հրճուանք ազդել մեզի, սարսուռ եւ յուզումներ: Խորագնին քննել ժողովուրդի մը անցեալը, հեռատես լինել անոր ապագային մասին, մատնանիշ ընել այն ճամբան, որու մէջ պարտի ընթանալ, միթէ թեթեւ ուղեղի գո՞րծ է: Պէ՞տք է արհամարհել այն որ մեր սրտին ամէն մէկ ծալքը, մեր հոգւոյն ամէն մէկ ալյուզքը իբր լուսանկար մեր աչքերուն առջեւ կը պարզէ: Միթէ աւելի դիւրի՞ն է հոգեկան վիշտերը սփոփել քան մարմնոյ ցաւերը: Ճշմարիտ վիպասան մը ա՛յնքան գրական գիտուն մըն է իր ճիւղին մէջ, որքան բժիշկ մը կամ երկրաչափ մը:

Բարեբախտաբար ժողովուրդի մը հետ խօսելու կարող մեծ միտքերը, ուշ թէ կանուխ, կը հասնին իրենց նպատակին: Վալուեւ մը, պետական անձ, երբ կը հեռանայ դիւանագիտական հրապարակէն, շատ շուտ իր անունը կը մոռցուի, բայց Վալուեւ իբր ազգային վիպասան միշտ ռուս ազգին ուշադրութեան առարկան է:

Հոյլ ի հոյլ պետական անձերու անուններու շարքին մէջ, Պիքընսֆիլտի մը անունը շուտով անտես կը լինի, բայց վիպասանը միշտ կենդանի է: Անոնք որ համարած էին վիպասանները թեթեւամիտ արարածներ, անշուշտ փութով վերահասու եղան իրենց սխալներուն, երբ տեսան թէ Անգլիոյ պէս ազգ մը, զոր հաւանօրէն կարելի չէ մեղադրել իբր ժողովուրդ մը հետամուտ երեւակայական չահերու, կը վստահէր իր ազգային բախտը վիպասանի մը երեւակայութեան: Եւ միթէ մինչեւ այսօր իսկ Անգլիոյ պահպանողական կուսակցութիւնը վիշտով չի՞ տեսներ թէ իր առաջնորդներն կարող չեն իրենց ուղղութիւն ցոյց տալ այնքան ապահով կերպով որքան վիպասան Պիքընսֆիլտ:

Ուրեմն, երբ հայ մատենագրութեան մէջ հզօր դերք մը կը գրաւէ վիպասանութիւնը, չենք կարող ողբեր ու կոծեր արձակել թէ հայ գրականութիւնը թեթեւութեան դրոշմովը կը մկրտուի:

Ընդհակառակն, պէտք է գոհ մնանք եւ ուշի ուշով հետամուտ լինինք այն ուղղութեան, որու հետեւած է, կը հետեւի եւ պիտի հետեւի հայ վիպասանութիւնը: Հայ վիպասանութիւնը կրնանք նկատել մինչեւ աստիճան մը իբր վիճակագրութիւն մը մեր արդի գաղափարներու, մեր արդի զգացմանց:

Քննելով այդ վիճակագրութիւնը, կը տեսնենք թէ մեր զանազան կարգի գաղափարները համերաշխութիւն ունին իրենց մէջ եւ կը կազմեն ամբողջութիւն մը, որ մեր ապագայ զարգացման երաշխաւորն է: Հայ վիպասաններն ի հանդէս կը բերեն այդ համերաշխութիւնը, այդ ամբողջութիւնը:

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

ԾԱՆՕԹԱՑՈՒՄ ՄԸ

———o———

ՎԵՆԵՏԻԿ, (Յառաջ) — Իտալիոյ մէջ երաժիշտ Աւետիս Նազարեան լծուած է նուիրական աշխատանքի մը, — հաւաքել իտալացի յօրինողներու գործերը Հայոց եւ հայկական նիւթերու վրայ գրուած եւ զանոնք ղրկել հայրենիք: Արդէն հաւաքած է վեց հեղինակներու աշխատանքները:

Այս վեց հեղինակներէն մէկն է Մաէսթրօ Կապրիէլլն Պիանքին, ներկայիս տնօրէն Վենետիկի Պէնէտէթթօ Մարչէլլօ երաժշտանոցին:

Կապրիէլլէ Պիանքի ծնած է Վէրօնա 1901 Յուլիս 27ին, աւարտած է Փարմայի եւ Վենետիկի երաժշտանոցները: 1933ին կարգուած է դասախօս յօրինումի (fումփոզիսիոն) ամպիոնին, Թրիէսթէ, ուր եղած է նաեւ տնօրէն 1955էն մինչեւ 1960, ապա նոյն պաշտօնին կանչուած՝ Վենետիկ:

Իր ցարդ հրատարակած եւ նուագած գործերն են Սօրէնիմա, Սօնեի է Սթանցի (Երազներ եւ եղանակներ), Ռափսոտիա, Ինդրոտուցեոնէ է Ալլէկրօ, Թրէ Թէմփի (երեք ժամանակներ), Վիլլոթ, Ունա սթրատա նէլ Մոնտօ (ճամբայ մը աշխարհի մէջ), վեց հայկական մեներգներ (Կոմիտասեան երգերէ քաղուած) դաշնաւորուած չորս գործիքներու համար՝ սրինգ, ջութակ, թաւջութակ ու տաւիղ եւ «ցայգաթիթեռ» մէկ արարով պարախաղ մը: Այս վերջինը իտալերէն կուտայ երկու ողբերգութիւն Հայաստանին ու Հայութիւնը:

Հայաստանը կը ներկայացնէ իբրեւ գեղեցկութիւն (մարմնացումը կուսայ կին մը), որ կը տառապի կարօտէն (կ'երգուի Կոունկը), իսկ Հայութիւնը՝ պարախումբով եւ երաժշտութեամբ իբր խորհուրդ ցաւի եւ պայքարի:

Հայկական վեց երգերն ու ցայգաթիթեռ գործերը, հեղինակին ձօնագրութեամբ, յանձնուած են Աւետիս Նազարեանին, որ մօտերս պիտի ղրկէ Հայաստան:

Մայէսթրօ Պիանքի 1925էն ի վեր հաստատած է ջերմ բարեկամութիւն մը Ֆրանց Վերֆէլի հետ, անոր միջոցով ճանչցած մեզ ու մեր պատմութիւնը, ապա սերտ բարեկամութեամբ կապուած նաեւ ողբացեալ Հ. Արսէն Ղազիկեանին: Մօտերս իր նոր գործերէն պիտի տպուին Ս. Ղազար:

Պիանքի անունը անցած է իտալական սահմանները եւ այսօր դարձած համաշխարհային դէմք մը: Իր գործերը կը նուագուին եւրոպական բոլոր թատրոններուն մէջ ու կը սփռուին ըլլայ հեռատեսիլէն, ըլլայ ձայնասփիւռէն:

Սղատոնի յիսնամեակի առթիւ, Մխիթարեան Հայրերու հովանաւորութեամբ, Վենետիկի մէջ պիտի ոգեկոչուի մեր նահատակներուն յիշատակը, ուր պիտի նուագուին Կապրիէլլէ Պիանքիի հայկական ներշնչումով յօրինած գործերը:

Վ. ԵՐԱՆԳԵԱՆ

Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

———o———

Այս տարի եւս գացինք ծափահարելու Սեւրի Ս. Մուրատեան վարժարանի աշակերտները՝ թատերական իրենց ձեռնարկին առիթով, ներկայացուած երկու անգամ, Փետրուար 28ին վարժարանի Գ. Մ. Ալէմշահ – Մ. Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ եւ Մարտ 14ին Առնուվիլի Հայ Կաթողիկէ ժողովրդապետարանի սրահին մէջ:

Ակնառու էր ներկաներու հոծ բազմութիւնը, մանաւանդ առաջին ներկայացումին, այնպէս որ բազմութեան մեծ մասը հակառակ անոր որ բաւական ընդարձակ է վարժարանին սրահը,ստիպուեցաւ ոտքի մնալ. գովելի երեւոյթ, գուցէ արդիւնք՝ հայկական ձեռնարկներու հանդէպ նոր եւ տակաւ չէջտուող հետաքրքրութեան մը:

Տղոց յայտագիրը բաւական ծանր էր: Ֆրանսերէն՝ Մոլիէրի « Լը Միզանթրոփին» Ա. արարը եւ գաւեշտ մը՝ «Լօն ֆլիան սեռիէօ», իսկ հայերէն՝ «Տաւրոսի առիւծը» — Զորս արարով երգախառն ողբերգութիւն մը՝ հեղինակութիւն Հ. Վահան Յովհաննէսեանի եւ երաժշտութիւն Գ. Մ. Ալէմշահի: Թատերակին նիւթը առնուած է Կիլիկիոյ Հայ Թագաւորութեան շրջանէն: Բիւզանդիոնի ճնշումին տակ, Լեւոն Ռուբինեանի որդին, Թորոս, իր զօրավարներէն քաջալերուած՝ կը ծրագրէ ապստամբիլ եւ ազատել Կիլիկիան: Խուժիկ անունով զօրավար մը, ծպտումով աւորի, կը մտնէ գիրենք: Գրեթէ բոլորը, մահուան դատապարտուած, կ'արգելափակուին Բիւզանդիոնի մէջ: Թորոս հրաշքով կ'ազատի: Ծպտուած, կը հասնի Կիլիկիա եւ կը գտնէ իր մտերիմները: Կիլիկիոյ ամբողջ Հայութիւնը ոտքի է՝ Թորոսի շուրջ խմբուած՝ թօթափելու բիւզանդական լուծը: Պատերազմ: Թորոս կը յաղթէ. ազատ է Կիլիկիան:

Երկու ժամ տեւող այս թատերակը խաղալ բաւական դժուար էր, բայց չափազանցած չենք ըլլար եթէ ըսենք որ մեր պատանիները խաղացին արագ, ինքնավստահ, ապրումով, եւ վարժարանին տեսուչ Հ. Նիկողոս վրդ. Քէհեայեանի բացման խօսքին ընկերացած՝ մենք եւս շնորհակալութիւն կը յայտնենք իրենց, որ ուսումնական ծանրաբեռնուած ծրագրի կողքին ժամանակ գտած, քաջութիւն ունեցած են պատրաստելու նման դժուար գործ մը եւ ճակատաբաց ներկայանալու մեզի:

Անիմաստ պիտի ըլլար արուեստին օրէնքներովը մօտենալ նման ձեռնարկներու: Դերասաններ չեն այս տղաքը, ոչ իսկ սիրողներ: Հարցը այն է որ թատերական այս ներկայացումը այլեւս աւանդական գեղեցիկ սովորութենէ մը դուրս եկած եւ դարձած է, ներկայ մեր պայմաններուն մէջ, հայ լեզուի կենսունակութեան ցուցանիշ: Դժբախտաբար ոչ մէկ ուրիշ պատեհութիւն չի տրուիր մեզի 12 – 16 տարեկան պատանիներու բերնէն ժամեր շարունակ, հոգ չէ թէ գոց եղած, բայց հարազատ, մաքուր առոգանութեամբ հայերէն լսելու:

Տեղին է գուցէ խորհրդածել թէ ամբողջ Ֆրանսահայութեան համար մանչերու մէկ վարժարան ունինք միայն, որուն հասցուցած սերունդը շատ, չափազանց սակաւաթիւ է, պատդամաւոր ըլլալու համար իսկ անբաւարար՝ երբ մենք պատերազմի ենք ելած հայ լեզուին, ազգային մեր սրբութիւններուն պահպանման ի խնդիր:

Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը կը հիմնուէր դար մը առաջ, երբ հոս Հայերը սակաւաթիւ էին տակաւին: Այսօր 120 հազարի հասնող Հայութիւն մը կայ Ֆրանսայի մէջ. լեզուն օրէ օր կը մոռցուի՝ երբ անդին հայաշատ քաղաքներ՝ Մարսէյլ, Լիոն եւայլն, հայ դպրոցէ զրկուած են: Ինչեր կրնայինք ընել՝ բայց չըրինք, եւ դեռ ինչե՛ր պիտի չընենք ու ... զղջանք:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Մարդոց միջեւ խօսակցութեանց արժէքը անհունօրէն մեծ աւելի մեծ պիտի ըլլար, եթէ յաճախ գործածուէին հետեւեալ պարզ բառերը՝ « Չեմ գիտեր»:

ԱՆՏՐԷ ՄՈՐՈՒԱ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (188)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Գրիգոր վրանի մը վրայէն աղեղ մը վար առաւ եւ Քրիստափորը տեսնելով գոչեց.

— Էյ, տղայ, կորեցի՞ր:

— Երկու հոգի, կը հեւար գինակիրը:

— Միայն երկո՞ւ հոգի:

— Միւսները փախան առջեւէս:

Տղաքը քանի մը կառք ալ գտան, ինչ որ ձիերուն վրայ չէր դրուեր կառքերուն վրայ նետեցին, ամէն բան՝ ինչ որ ձեռքերնին ինկաւ, գորգեր, ոսկեզօծ սրճ–ճուֆճներ, ձիու ականակուռ կազմածներ, գեղատեղէնի սնտուկներ, սաղաւարտներ, զէնքեր, ամաններ, մինչեւ իսկ քանի մը վրան քակելով կառքերուն վրայ բեռցուցին:

Արդէն արշալոյս էր երբ բերդ հասան: Տոպօ անհանգիստ կը սպասէր իրենց՝ ամրոցին վրայ կեցած: Եթէ այս յարձակումը ձախող ելք ունենար, բերդի մարդիկը պիտի վհատէին. եւ մանաւանդ մըտահոգութիւն կը պատճառէր իրեն որ Գրիգոր ճիշդ երեք բարձրաստիճան ըսպաները հետը առած էր:

Բայց երբ տեսաւ առջեւէն սրարշաւ մօտեցող գինակիրը ու քիչ վերջ բեռնաւորուած ձիերն ու կառքերը ու Գրիգորը որ հեռուէն բարձր բռնած կը ցուցնէր Թրքական աղեղը, աչքերը ուրախութեամբ փայլեցան:

Երբ կտրիճները տրոփելով բերդ մըտան՝ բերդի բոլոր մարդիկը արդէն իրենց կը սպասէին ուրախութեան աղաղակներով ու կեցցէներով:

Զինուորները ոչ թէ պակսեր այլ աւելցեր էին: Այդ երկարահասակ զինուորը՝ բերանը կապած Թուրք մը կը բերէր հետը, կարճ, կապոյտ բաճկոն ու դեղին շալվար հագած, պոնճուքճներով զարդարուած Թուրք մը, գլխուն վրայ փաթթոց չունէր, ուստի ածիլուած գլուխը կը փայլէր. երկար մոխրագոյն պեխերը բերանը կը ծածկէին. արիւնալից կատաղի աչքերը աղդին անդին կը դարձնէր: Ուզդակի Տոպօյի առջեւ տարին, հոն զինուորը անոր բերանին կապը քակելով ըսաւ:

— Ահաւասիկ, Տիար Հրամանատար, լեզու մըն ալ բերինք:

— Իշու կտոր, — մռնչեց Թուրքը վագրի կատաղութեամբ զինուորի երեսն ի վեր:

Տոպօ շատ խնդացող մարդ չէր, բայց ասոր վրայ այնքան համով խնդաց որ աչքերէն արցունքը սկսաւ վազել:

— Վարչանի, — ըսաւ անոր, — Թուրքի դերդ շատ լաւ կը խաղաս:

Ու զինուորին դառնալով.

— Արձակէ, մեր լրտեսն է:

— Կ'ուզէի այդ ապուշին ըսել թէ հունգարացի եմ, — ըսաւ Վարչանի դառնացած, — բայց շարունակ գլուխս կը ծեծէր, հազիւ ձայն ուզէի հանել, վերջապէս բերանս ալ լեցուց:

Ու ձեռքը բարձրացուց ապտակ մը իջեցնելու:

Զինուորը ամչնալով քաշուեցաւ մէկդի:

×

Տոպօ նշանով մը քովը կանչեց Գրիգորն ու Մեքչէին, ու լրտեսն ալ կանչելով ըսաւ.

— Եկէ՛ք:

Գնաց ներքին դրան քով եղող աշտարակազարդ շէնքին դռնապանին սենեակը: Նստաւ արմատներով հիւսուած բազկաթոռի մը մէջ ու նշան ըրաւ Վարչանիին որ խօսի:

— Լաւ ուրեմն, տիար Հրամանատար, — սկսաւ լրտեսը, դաստակները շփելով, — ամբողջ Թրքական բանակը կուգայ: Ամէնէն առաջ Ահմէտ փաշան կուգայ: Գիշերը բանակը Ապոնիի մէջ անցուց, ու յառաջապահները Մանտա բէկի առաջնորդութեամբ մինչեւ Մաքլար զրկեցին: Վայ անաստուած ... — աւելցուց քիչ մը փոխուած ձայնով:

Այս « վայ անաստուածը» այն զինուորի հասցէին էր որ զինքը մինչեւ էկէր քաշկռտէր էր: Կապանքները դաստակին վրայ խոր ակօսի հետքեր թողուցած էին, գլխուն վրան ալ քանի մը հարուածներու տեղերը դեռ կ'այրէին:

— Հետերնիդ բէ՞կ ալ կար, — ցնցուեցաւ Գրիգոր: — Կրնայինք բռնած ըլլալ:

— Չեմ կարծեր — պատասխանեց լրտեսը, — արեղաններու խողին պէս գէր է ան: Երեք քուինթալ ալ կը կշռէ, եթէ աւելի ալ չէ:

— Ի՞նչ է անունը:

— Մանտա: Հրացանի գնդակը չի բռներ: Հին բէկ մը չէ, այս ամառը բէկ անուանուեցաւ, Թեմեշվարի կռիւէն վերջ: Զինուորները սակայն պարզապէս Հայվան կը կոչեն:

Գրիգոր ժպտեցաւ ու գլուխը շարժեց:

— Այո, ինքն է, — ըսաւ հրամանատարին, — որու մասին անցեալ իրիկուն պատմեցի ձեզի: Հոգ չէ, հոս գնդակը պիտի բռնէ:

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ունէր ։ Քանի մը տարի առաջ, 120 քիլօ կ'ըլլար ։ Շատ զեղխ կեանք մը վարած է ։ Ծանօթ խաղամոլ էր եւ մինչ իր ժողովուրդը թշուառութեան մէջ էր, առանց նեղուելու մէկ իրիկուան մէջ 80 միլիոն կը կորսնցնէր պաքարայի ։ Ամուսնացած է երկու անգամ, առաջին կինը միայն աղջիկ զաւակ ունեցած ըլլալով, ձգած է ։ 1952էն ի վեր քաշուած կեանք մը կը վարէր եւ ապրելու միջոցները պակսած էին, միա՛յն մէկուկէս միլիոն ամսական ունէր ապրելու համար ։ Հոմ հասած են իր առաջին կինը եւ երեք աղջիկները ։ Կ'ըսուի թէ Ֆարուք ուզած է սէնուտական Արաբիա թաղուիլ ։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տէր եւ Տիկին Արամ Պասմաճեան քսան ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին, իրենց սիրելի խնամիին Յակոբ Տայեանի մահուան առթիւ ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Ընկէցեանի (ծնեալ Շամչոյեան) մահուան առթիւ, Այրի Տիկին Լիւսի Շամչոյեան եւ զաւակները փոխան ծաղկեպսակի քսան ֆրանք կը նուիրեն Նոր Սերունդի բանակումին ։ (Ստանալ «Յառաջ»էն) ։

ՆՈՒԷՐ

ՎԷՆՍԷՆ.— Գր. Հատըմեան կը նուիրէ տասը ֆրանք Ապրիլեան Եղեռնի Յիսնամեակի կարգադիր յանձնախումբին ։ Փոխան ծաղկեպսակի իր կնքահօր Վահան Պօյաճեանի (Ռոտոսթոցի) մահուան առթիւ (Պելժիա) ։

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայանին կը նուիրեն — Պ. Ա. Ֆրէնկեան եւ Պ. Հ. Պալեան հարիւրական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Խաչերեան (Շաթիյօն), Տիկին Հաճեան (Տրակինեան), Այրի Տիկին Աարինէ Ճիւհէրեան, Տէր եւ Տիկին Սօրմաեան (Րիւէյ Մալմէզօն), Պ. Պ. Ժ. Զ. այս տարի Բ. անգամ ըլլալով 50ական,

Տէր եւ Տիկին Անտրանեան (Մարսէյլ), Պ. Հ. Սուճեան (Ս. Էթիէն), Սաատէթեան ընտանիք, Տոքթ. Մարթէն Տալեան (Միլօ), Բամպուքճեան եղբայրներ եւ որդի, Պ. Ոսկեան Դանիէլեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Տամլամեան (Քլամառ), Պ. Հ. Խորէնեան (Վէնսէն), Պ. Ս. Տաւուտեան երեսունական, Պ. Գօյունեան եւ Պ. Գալայճեան 40ական, Տիկին Նուարդ Ավճեան (Նիս) 25, Տիկին Օ. Պ. Արապեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տօնիկեան (Պանեօ), Տէր եւ Տիկին Խորէն Քէպապճեան, Պ. Ջիչէքեան, Պ. Կ. Պապիկեան, Պ. Ժ. Աղեան, Պ. Բ. Իզմիրլեան, Տիկին Էլիզ Շիրինեան, Կ. Ղազարոսեան քսանական, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեան (Պուա Քոլոմպ), Պ. Պայրամեան, Տէր եւ Տիկ. Անուշեան, Տէր եւ Տիկին Տիտիւքճեան (Քոլոմպ), Պ. Ա. Մենծիկեան (Մարսէյլ), Պ. Բ. Շահմիրեան (Պուլօնյը), Պ. Դ. Իսրայէլեան, Պ. Ս. Պահարեան, Պ. Պիրիւշեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Սարգիսեան (Լը Բէրէօ), Պ. Ա. Ալէմեան (Նիս) տասնական ֆրանք ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած

Դպրոցասէրի Շրջանաւարտուհիներու եւ աշակերտուհիներու կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 28ԻՆ,

ժամը 15ին Ս. Մուրատեան վարժարանի սրահը ։

26, Rue Troyon, Métro Pont de Sèvres

Կը ներկայացուին

ՄԱԳՆԻՍԸ
(Սիպիլ)
UN CAPRICE
(Alfred de Musset)

Երգ, պար, արտասանութիւն

Մուտք 6 եւ 4 ֆրանք

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստանէն Ռուպէր Պօղոսեան, ներկայիս 25 տարեկան, կը փնտռէ իր հայրը Վազգէն Պօղոսեանը, որ պատերազմի ատեն իբրեւ գինուոր ճակատ մեկնած էր ։ Ռուպէր վեց ամսու էր այն ատեն ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել «Յառաջ»ին ։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՃԱՇ

ի պատիւ

ԸՆԿԵՐ ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆԻ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. կոմիտէի եւ Տրապիզոնի Հայր. Միութեան կողմէ ։

Շաբաթ գիշեր (27 Մարտ) ժամը 8ին, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ ։

17 Րիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ

Ճաշագին 10 փրանք

Խճողումի տեղի չտալու համար կը խնդրուի նախապէս արձանագրուիլ եւ հեռախօսել հետեւեալ հասցէներու ։

Յարթ. Շիրվանեան, 736:38–45 ։

Տիգ. Թորոսեան, 253–63–63 ։

Ս. Յովհաննէսեան, 627–52–65 ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Երկուշաբթի եւ Երեքշաբթի (Մարտ 22 եւ 23) իրիկուն ժամը 22.45ին, Ֆրանս Քիւլթիւռ կայանէն (347 մեթր) պիտի ձայնասփռուի հայկական յայտագիր մը զոր պատրաստած են Էվ Կոլիլքէզ եւ Ռուբէն Մելիք (խրագործում Ռաուլ Օքլէռ) ։ Երգ, արտասանութիւն եւ զանազան տեսակցութիւններ ։ Կը մասնակցին Ալէն Քիւնի, Ժան – Ժաք Ասլանեան, Ժ. Մարթէն ։

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի հիմնադրութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ ։

Կազմակերպութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Ֆրանսայի խումբերուն ։

Շաբաթ, Մայիս 22ին, երեկոյեան, Ռամոյի սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները յետագային ։

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը յայտարարէ Մարսէյլի Հայութեան թէ 1915ի Ապրիլեան նահատակներու Յիսնամեակի ի յիշատակ կը հրաժարի Ապրիլի ընթացքին իր տալիք տարեկան պարահանդէսէն ։ Վարչութիւնը Մարտ ամսուան ընթացքին կը ձեռնարկէ հանգանակութեան մը, ի նպաստ իր բարենպատակ ձեռնարկներուն,— հայերէնի դասընթացք, հիւանդներու այցելութիւն, Օդափ. կայան եւն. ։ Այս առթիւ կոչ կ'ընէ Մարսէյլի հայրենակիցներուն որ իրենց սրտաբուխ նուէրներով քաջալերեն, ազգապահպանման եւ իրերօգնութեան այս աշխատանքը, իրենց մասնակցութեամբ ։

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé

Թանկագին ու Մնայուն

Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ֆ.

Շրջանակով 300 Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette.
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզեան շրջանի բոլոր խումբերուն ։

Մարտ 28ին, Շիմիի սրահը

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր ։ Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիր ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Մարտ 23, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 20.45ին

THEATRE DES ARTSի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

66, Rue Rochechouart — Métro : Anvers - Cadet

Կը ներկայացուի

ՓՕԼ ԿԱՎՈՅԻ խիստ ծիծաղաշարժ մէկ կատակերգութիւնը

ԱՆՈՒՇ ՓՈՐՁԱՆՔ

4 ԱՐԱՐ

(Հայերէնի թարգմանուած Ա. ԱԼԵԱՆԱՔԵԱՆԷ)

Գլխաւոր դերակատարութեամբ

ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ, ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ, ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆԻ, ԼԻՒՍԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ եւ ՅԱԿՈԲ ՍՏԱՄՊՕԼՑԵԱՆԻ ։

ինչպէս նաեւ մասնակցութեամբ Փիէր Թերզեանի, Վիքի Մոստիչեանի, Սարգիս Մոստիչեանի եւ Նատիա Թօփուզեանի ։

Բեմադրութիւն՝ Մ. ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ ։

Pour les billets s'adresser :

U.G.A.B., 11 Square Alboni, PARIS (16e) — TRO. 03-18.
Mme BAKERDJIAN, 35, Rue de Trévise, PARIS (9e) — PRO. 61-10.
Mme MARKARIAN, 32, Rue de Trévise, PARIS (9e) — TAI. 65-44
« Maison MASSIS », 21, Rue Saulnier, PARIS (9e) — PRO. 16-88.
THEATRE DES ARTS, 66 Rue Rochecouart, PARIS (9e)
TRU. 05-12 et TRU. 14-38
H. PALOUYAN, 43, Rue Richer, PARIS (9e) — PRO. 25-46.

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ ԻՐ ԵՐԵԿՈՅԹԻՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՅԱՋՈՂՈՒԹԵՆԷՆ ՎԵՐՋ՝

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՄԱՆՑ ԿԵԴՐՈՆԸ

(CENTRE D'ETUDES ARMENIENNES)

ՎԻԷՆԻ ԵՒ ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՎ ՊԻՏԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

1915Ի ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԻԷՆ	ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ
THEATRE MUNICIPAL	SALLE JEANNE-D'ARC
1965 Մարտ 27ին,	1965 Մարտ 28ին
Շաբաթ օր, ժամը 21ին	Կիրակի օր, ժամը 15ին

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ այս կարեւոր երեկոյթներուն, որոնց ներկայ պիտի ըլլան նաեւ ֆրանսացի անձնաւորութիւններ ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի խումբի հանդէսը Մայիս 9ին ։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայ Արենոյշներու տարեկան սկաուտական հանդէսը Մայիս չքեղ Թատերասրահին մէջ, Րիւ տիւ 23ին, Կիրակի օր, ժամը 15ին, Ժիմնազ Թէաթր Ֆրանսէ ։

×

«ՍՕՍԻ» պարախումբը իր կազմութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպած է Հայկական տոհմիկ պարերու երեկոյթ մը, Կիրակի Մայիս 9ին, ժամը 21էն 23.30 ։

LA MAISON DE LA MUTUALITE
24, Rue Saint-Victor, PARIS (5e)
(Métro : Maubert-Mutualité)

Մարսէյլի մէջ Կապոյտ Խաչի օրը կը տօնուի Մայիս 29ին ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդր. վարչութեան կազմակերպած Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի յիսնամեակը, Մայիս 15ին, Ալհամպրայի սրահին մէջ ։

×

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի նախաձեռնած մեծ համերգը, ծանօթ երգչուհի Տիկին Լուիզ (Անայիս) Պօզապալեանի, որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 15, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սալ Ռամոյի չքեղ սրահին մէջ ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

×

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Մայիս 16ին

Սորպոնի մեծ Ամֆիթատրոնին մէջ

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE

Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 փր., առաքման ծախքով՝ 32 փրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0.30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
23
ՄԱՐՏ
MARDI
23 MARS
1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 10264
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
41e ANNÉE — No 10.264

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹԱՂԱՊԵՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՀԱՅԵՐ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Թաղապետական ընտրութեանց Բ. եւ վերջին շրջանը մասնաւոր անակնկալներ չբերաւ : Փարիզի մէջ կոլեան հոսանքը (Իւ էն էռ) չկրցաւ ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը ապահովել : Փարիզի Թաղապետական Խորհուրդը ներկայիս կազմուած է 39 Իւ էն էռէ, 38 ժողովրդական ճակատ եւ 13՝ Կեդրոն, ինչ որ կը նշանակէ թէ Իւ էն էռը մեծամասնութիւն ապահովելու համար ձախ ճակատին դէմ պէտք է ամէն պարագայի մէջ կարենայ ճակատ կազմել Կեդրոնի ընտրեալներուն հետ :

Արուարձաններու մէջ Թաղապետութիւնները փոխուած են միայն եօթը շրջանի մէջ : Այսպէս՝ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ մէջ, յաջողած է Ֆրանսեւքիի ցանկը (Ժողովրդական Ճակատ) որուն վրայ էր երիտասարդ ճարտարապետ՝ Արման Նշանեան, Ալֆորվիլլի ապագայ քաղաքապետին կցորդը: ՔԼԱՄԱՐԻ մէջ ընտրուած է կեդրոնի ցանկը որուն վրայ կայ Պ. Քէչիչեան, ՇԱՒԻԼԻ մէջ, կեդրոնի Օսեբէի ցանկով վերընտրուած է Ընկ. Գրիգոր Փափազեան: ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ մէջ Լըքայի (կեդրոն) ցանկով ընտրուած է Մանուկեան: ՄԷՕՏՈՆԻ մէջ Իւ էն էռի ցանկը անցած է որուն վրայ կայ նաեւ Հայ մը՝ Մանուկեան :

Ընտրուած անձնաւորութեանց կարգին յիշենք Տէֆէռ (Մարսէյլ), Կանոնիկոս Քիռ (Տիժոն), Լըքանիւէ (Ռուան), Թեթինժէ (Ռէնս), Անտրէ Մօրիս (Նանթ), Պերնար Լաֆէ եւ Ֆրետերիք Տիւփոն (Փարիզ): Պարտուած են.— Ժան Մորէն, Շմիթլէն, Քոմիթի (Մարսէյլ) Ռաֆուցի, Մաթալոն (Մարսէյլ), Քլոսթերման եւն:

Այս երկրորդ շրջանին աւելցած էր ձեռնպահներու թիւը :

Ձեռնպահութեան համեմատութիւնը 34,3 առ հարիւրէն առջի Կիրակի բարձրացած է 36,4 առ հարիւրի :

Այս ընտրութեանց առթիւ Փօլ Ռենօ իբրեւ նոր երեւոյթ կը շեշտէ «կեդրոնի» յաջողութիւնը : Այս առթիւ նախկին վարչապետը յայտարարած է.— «Մեծ նորութիւնն է կեդրոնի մուտքը՝ Լիլ, Լիոն, Մարսէյլ, Թուլուզ, Ռուան, Նիս եւ այլուր, կեդրոնը զոր մեռած կը կարծէին : Այս բոլոր քաղաքներուն մէջ, պարտութեան մատնած է թէ Իւ էն էռը եւ թէ համայնավարները : Կեդրոնը ինքզինքը պիտի պարտադրէ որովհետեւ քաղաքականութիւն մը ունի, համաձայն է Հաւաքական Շուկայի մեր հինգ ընկերներուն հետ միացեալ Եւրոպայի, Ատլանտեան Ուխտի եւ Միացեալ Նահանգներու հետ յարաբերութեանց շուրջ: Այս բոլոր հարցերուն մասին, համայնավարները համաձայն են իշխանութեան քաղաքականութեան հետ որուն դէմ կեդրոնը կը պայքարի ինչպէս կը պայքարի անհատական իշխանութեան դէմ որուն պտուղն է այդ քաղաքականութիւնը : Այն օրը երբ ֆրանսացի ժողովուրդը կարենայ ազատօրէն իր ընտրութիւնն ընել, Ֆրանսա դուրս կ'ելլէ իր կղզիացումէն» :

Անտրէ Մօրիս կը յայտարարէ իր կարգին.— Շատ յստակ արդիւնքը զոր մեր ցանկը գտաւ Նանթի մէջ, հակառակ մեծ դժուար ընտրութեան մը մէջ արդիւնք է կեդրոնի լայն միութեան ձեւին զոր իրագործեցինք եւ որ տնտեսական եւ ընկերային հարցերու դիմաց, ինքզինքը կը պարտադրէր: Այդ ոգիով է որ կը շարունակենք, խորհելով թէ բոլոր Նանթցիններու ճիգերովը զօրս կ'ուզենք կապել մեր աշխատանքին, պիտի յաղթահարենք դժուարութեանց եւ մեր մեծ քաղաքին յոյս պիտի տանք »:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԽՕՍԻԼ ՉՈՒԶԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԵՏ

Յունաստանի վարչապետը՝ Ժորժ Փափանտրէու մերժեց Թուրքիոյ նոր վարչապետ՝ Սուաթ Հայրի Իւրկիւպլիւի առաջարկը՝ ուղղակի բանակցութիւններ վարելու Թուրքիոյ հետ, լուծում մը գտնելու համար կիպրական հարցին :

Թուրք վարչապետը այս առաջարկը ընելով բոլորովին մերժած է կիպրական ներկայութիւն մը, բանակցութեանց կլոր սեղանին շուրջ, յոյն կառավարութեան ձգելով այդ բանակցութեանց հըրապարակային կամ գաղտնի բնոյթ տալու հարցը ինչպէս նաեւ բանագնացներու աստիճանը :

Փափանտրէու մերժելով Թրքական առաջարկները, յայտարարած է թէ Յունաստանի քաղաքականութիւնը անփոփոխ կը մնայ եւ հարցին լուծումը պէտք է ՄԱԿի մէջ գտնուի :

Տեղական մամուլը կը նշէ թէ Թրքական առաջարկը մէջտեղ դրուած է այնպիսի պահու մը երբ Կիպրոսի մէջ մթնոլորտը աւելի լարուած է, նոր միջադէպերու իբրեւ հետեւանք :

Կը կարծուի թէ ներկայ լարուածութիւնը արդիւնք է այն կացութեան որ ստեղծուած է կարգ մը Թրքական թաղերու մէջ ուր Թուրք Կիպրացիները պաշարուած են եւ ուտեստեղէն կը պահանջեն մինչ յոյն Կիպրացիներն ալ յարձակումի մը մտահոգութեամբ կ'ապրին :

Զօր. Ղրիվաս, որուն կ'ընկերանայ Յունաստանի պատերազմական նախարարը Նիկոսիա հասած է :

× Անգարայի մէջ արտաքին նախարար Ըշըք հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է.— « Մտահոգ ենք Կիպրոսի կացութեան վատթարացումէն : Թուրք համայնքը անընդունելի միջոցներու զոհ է: Անընդունելի է որ գործուած ճնշումները այն համեմատութիւնը ստանան որ վըտանգեն քաղաքացիներու կեանքը եւ հարկ է որ մարդկային պայմաններ ըստեղծուին կղզիին Թուրք բնակչութեան համար »:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ պետական խորհուրդի նախագահը, որ կը համապատասխանէ Հանրապետութեան նախագահի պաշտօնին, Կէօրկիու Տէյ մեռաւ առջի օր յետ երկարատեւ հիւանդութեան : Ծնած էր 1901ին եւ ամբողջ կեանքը վարած ընկերային շարժումներ: 1945ին կ'ընտրուի համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար, պաշտօն մը զոր պիտի պահէր մինչեւ իր մահը : Մոսկուա – Փեքին տագնապը թոյլ կուտար նաեւ որ Ռումանիա աւելի գլուխ բարձրացնէ եւ որոշ անկախութեամբ վարէ իր գործերը :

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդը որոշեց 3 ամիս երկարաձգել Կիպրոսի ՄԱԿի ուժերու ժամանակաշրջանը :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ յիսուն միլլիոն մարք խոստացած է Իսրայէլի որպէսզի իր կենսական հարցերը կարենայ կարգադրել :

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ յայտարարած է ընկերվարութեան նուիրուած իր վերջին ճառին մէջ, զոր արտասանած է նախկին Ֆորոմի հրապարակը (ներկայիս՝ Մարտիրոսներու հրապարակ), «պիտի քանդենք Իսրայէլը, ինչպէս քանդեցինք Ֆրանսական աշխարհակալութիւնը : Միայն 2 միլիոն Իսրայէլցի չունինք մեր դիմացը: Աշխարհակալ բոլոր պետութիւնները միացած են Պաղեստինի մէջ եւ անոնց կ'ըսենք.— Արաբները երբեք պիտի չընդունին կատարուած իրողութիւնը : Որչափ օգնեն ալ ուզէք, տուէք Իսրայէլի, ուշ կամ կանուխ պիտի քանդենք Իսրայէլը : Ոչ տոլարները, ոչ ալ մարքերը մեզ կը հեռացնեն մեր նպատակէն »:

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ առջեւ, նախագահ Ճոնսըն շեշտած է թէ կ'ուզէ խօսիլ գըլխաւորաբար մարդկային արժանապատուութեան մասին.— « Աւելի քան հարիւր տարի է կը սպասենք որ իրագործուին այն խոստումները որոնք կան 1864ի յայտարարութեան մէջ : Ատենն եկած է որ Սեւերուն տրուի, վերջապէս, ամերիկեան կեանքին բոլոր օրհնութիւնները: Սեւերը, իրենք են այս տագնապին բուն հերոսները» :

Օրը Օրին

« ԵՍ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԵՄ »

Նիւ Եորք :

Եթէ ատամնաբոյժին աթոռին վրայ նստողը քաջ է, սափրիչին աթոռին վրայ նստողը ազգային հերոս է: Որովհետեւ, առաջինը կը փորէ ակռադ, երկրորդը՝ ուղեղդ, իր շատախօսութեամբ :

Բայց, այդ օրը հանդիպեցայ սափրիչի մը, որ սակաւախօս մէկն էր: Ե՛ս խօսք բացի :

— Իտալացի՞ ես թէ Յոյն ...
— Ո՛չ մէկը, ո՛չ ալ միւսը ... Ամերիկացի եմ...
— Ատիկա հասկցանք, բայց ծագումով ի՞նչ ես ...
— Ամերիկացի ...
— Ըսել կ'ուզեմ՝ հայրդ, մայրդ ուրկէ՞ կուգան ...
— « Երկիր »էն
— Ո՞ր «երկիրէն» ...
— Յունաստանէն ...
— Սա՛նկ ըսէ ... Ուրեմն, Յոյն ես...
— Ո՛չ, Ամերիկացի եմ ...
— Ի՞նչպէս Ամերիկացի կ'ըլլաս, երբ հայրդ ու մայրդ Յոյն են ...
— Ես հոս ծնած, մեծցած եմ, հետեւաբար Ամերիկացի եմ ...
— Սիրելիս, ես կը ճանչնամ կատու մը,, որ փրոֆէսօրի մը խոհանոցը ծնած է, բայց փրոֆէսօր չէ ...
— Ի՛նչ կ'ուզէ թող ըլլայ... Ես Ամերիկացի եմ ...
— Յունաստանի պատմութիւնը կարդացե՞ր ես... Փառաւո՛ր պատմութիւն է ...
— Հո՛գս, ես Ամերիկացի եմ ...
— Հին Յունաստանը շատ բարձր մշակոյթ ունէր ...
— *Օթօ* ունէ՞ր, *պէյզպոլ* ունէ՞ր, *տոլար* ունէ՞ր... Ես Ամերիկացի եմ ...
— Պղատոն, Սոկրատ, Արիստոտել ...
— Չեմ ճանչնար ... Ես Ամերիկացի եմ ...
— Հպարտ պէտք է ըլլաս որ նախահայրերդ ...
— Հայրս նպարավաճառ էր, մայրս ալ առոր անոր տունը կար կը կարէր ... Ես Ամերիկացի եմ ...
— Բայց ...
— *Տալըր Սէվընթի Ֆայվ*, *Փլիզ*... *Նէքսթ*...
— *Թուալ'ու* ...
— *Օ՛ քի տոք* ...
— Ավինեոնէն ... Բայց ես Ամերիկացի եմ ...
— Եթէ ձեր ծնողքը Ավին ...
— Ձեր հաշիւը սխալ է... Ես Ամերիկացի եմ ...
— Կը սպասէի որ հպարտութեամբ յայտարարեցիք թէ Ֆրանս...
— Ամերիկացի եմ ...
— Համաձայն եմ ... Ամերիկացի ըլլալն ալ մեծ պատիւ է մարդուս համար, բայց, դարձեալ, ֆրանսացի ըլլալն ալ նուազ պատիւ մը չէ ...
— Կրնայ ատանկ ըլլալ, բայց ես Ամերիկացի եմ ...
— Գիտէ՞ք Ֆրանսան ի՛նչ բարձր մշակոյթ ունի եւ ի՛նչ աստղեր կը փայլին արուեստի եւ գրականութեան իր երկնակամարին վրայ — Քոռնէյ, Ռասին, Փասքալ, Տէքարթ, Լամարթին, Մոլիէռ, Ռուսօ, Մոնթէյն... Ո՛ր մէկը յիշեմ ...
— Ատոնց օրը անցած է ... Ես Ամերիկացի եմ ... 6

×

Հայ...ավարի պանդոկ մը :

— Երիտասա՛րդ, բան մըն ալ դուն ըսէ ... Լեզուդ «Ամերիկացի» է, բայց աչքերէդ յայտնի է որ մեզի պէս Հայ ես...
— Ես Ամերիկացի եմ, կ'ըսեմ քեզի ...
— Անո՞ւնդ ինչ է ...
— Փօլ Պետրոշիըն ...
— Պօղոս Պետրոսեան... Հայրդ, մայրըդ ո՞րտեղացի են ...
— « Երկրացի » ...
— Ո՞ր «երկիր»էն...
— Խարբերդէն ...
— Ուրեմն, դուն ալ Խարբերդցի կը սեպուիս ...
— *Եո՛ւր րոնկ*... Ես Ամերիկացի եմ ..
— Բարեկա՛մ, Խարբերդցիին զաւակը Խարբերդցիէն տարբեր բան չի կրնար ըլլալ...
— *Այ սէյ, եու'ր րոնկ* ... Ես Ամերիկացի եմ ...
— Ըսէ նայիմ, թութին ծառը սալոր կուտա՞յ ...
— Չեմ կարծեր... Ես Ամերիկացի եմ :
— Շահոքրամի թուփը վարդ կուտա՞յ:
— Չեմ գիտեր... Ես հոծ ծնած եմ, հոս դպրոց գացած եմ, *պէյզպոլ* կը խաղամ, *ֆութպոլի* կ'երթամ, *հաթտոկ* կ'ուտեմ ... Ես Ամերիկացի եմ ...
— Աս, մանչուկը քո՞ւկդ է ...
— Այո՛... Երկու տարեկան եղաւ ...
— Նիւ Եո՞րք ծնած է ...
— Եաքոհամա ...
— Ուրեմն Ճափոն է ...
— *Նօ, Սըրի՛*... Ամերիկացի է ...
— Ատ ըսածդ եղաւ «հայերէ՞ն»... Դուն հոս ծներ ես, «Ամերիկացի եմ» կ'ըսես, տղադ ալ Ճափոն ծներ է, ուրեմն Ճափոն է... Բայց, չվիճինք ... Ըսէ՛ տեսնեմ— դուն Հայերուն մասին ի՞նչ գիտես ...
— Գիտնալիք ի՞նչ կայ որ ... *Էնի հաու*, ես Ամերիկացի եմ ...
— Հայերը շատ հին ժողովուրդ են եւ ... — Ես *Անթիքայի* գործով չեմ զբաղիր... Ես Ամերիկացի եմ ...
— Ուրեմն, չես գիտեր թէ Տիգրանը ո՞վ էր, Վարդանը ով էր ...
— Մէկ ընքըլիս անունը Տիգրան է, միւսին անունն ալ՝ Վարդան ... Ես ալ քեզի հարցնեմ — դուն գիտե՞ս թէ Էլըքս Էկըսին ով է, Էրը Բերսիկերնը ով է ...
— Չեմ գիտեր ...
— Էկըսին Նորթի Ուեսթըրն համալսարանի ֆութպոլի վարիչն է, Էրըն ալ Նոթըր Տէյմի համալսարանին վարիչը ...
— Օ՛, ըսել կ'ուզես Արայ Բարսեղեանը եւ Ալիքսան Աղասին ... Իմացած էի ... Ես ալ քեզի հարցնեմ — Վիկտոր Համբարձումեանը ով է, գիտե՞ս ...
— Ո՛վ կ'ուզէ ըլլայ... Հո՛գս ... Ես Ամերիկացի եմ ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԶԱՐԴԱՐԱՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԳՐՔԵՐ

Դ.

«Հայերու ջարդերը եւ տարագրու – թիւնը չափազանց վայրենի եւ աղեխարշ քաղաքական ոճիր մըն է»:

« Հայերը ռուս բանակին կամաւոր–չէ– թէներ զրկեն են, Վանը գրաւեր են, Էնվէրի փեսան Ճէվտէթ պէյը փախուստի տուպեր են, այդ պատճառով Իթթիհատ Թէրաքքըի ղեկավարները, Մերքէզը ումումին մէջ գաղտնի նիստ մը գումա– րած եւ այդ ժողովին եզրակացութիւնը եղած է մանուկ – երախայ (չօլուգ – չօ – ճուգ) առանց նկատի առնելու, մէկ հատ իսկ հայ չթողուլ : Այդ որոշումին գոր – ծադրութեան համար՝ « Թէշքիլաթը Մախսուսէ » անուան տակ, արիւնարբու եւ ոճրագործ անհատներէ չէթէներ կազ– մելու եւ անոնք ղեկավար «երեքէ բաղ – կացեալ գործադիր կոմիտէ մը» (Իւչլէր իճրա Քոմիթէսի) ընտրած են՝ Տոքթ. Նազըմ, Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր եւ կրթական նախարար Շիւքրի (*) :

Այս դէպքերը գրել անցնելով պէտք չէ բաւականանալ : Այդ մեծագոյն անզը – թութիւնները չեն կրնար ներկայացուիլ, այնպէս, ինչպէս որ տեղի ունեցան :

Իթթիհատ եւ Թէրաքքըի այդ ալեռա– բեր (փէճիյ) եւ պատմական գաղտնի նիստին նկարագրութիւնը, հոն ներկայ եղած Թուրք ազդեցիկ անձերուն տուած բացատրութիւնները եւ իրենց պաշտպա– նութեան եղանակը, իրենց գիտական կա– րողութիւնները, ընկերային եւ քաղաքա– կան համոզումները պարզել, անկասկած, տրուած որոշումը աւելի հասկնալի կը դարձնէ եւ պատմութեան կը ծառայէ ճշդելու համար Մեծ Եղեռնի բուն պա – տասխանատուները (**) :

« Այդ դէպքերը եւ խրողութիւնները, ես քաղած եմ ժամանակին ձեռնհաս եւ ի– բաւասու աղբիւրէ (սալահիյէթ տար վէ մէվսուգ իւլ քէլամ) եւ հիմնած եմ կարդացած գրութիւններուս վրայ :

« Հայերու դէմ գործուած այդ քստ – մնելի ոճիրներու պատասխանատու ան– ձերը ծանօթացնել, եւ խորհրդակցու – թեանց արձանագրութիւնները (Միւզա – քարէ Զապըթնամէսի) ներկայացնել շատ աւելի պատշաճ գտայ :

Նիստի արձանագրութիւնը (էջ 84):

« Գաղտնի նիստը գումարուեցաւ Թա – լէաթի նախագահութեամբ : Առաջին խօսքը տրուեցաւ Տոքթ. Նազըմին :

Տոքթ. Նազըմ, ոգեւորուած ձայնով, խնդիրը հետեւեալ կերպով բացատրեց եւ մեկնաբանեց. —

« Յարգելի եղբայրներ, անարիւն յե – ղափոխութիւններուն պտուղը տհաս (խամ) եւ դառն կ՚ըլլայ եւ մարսողու – թիւնն ալ դժուար : Միշտ վտանգի եւ յեղաշրջումի նշաններ կը տեսնուի : Այդ մասին բազմաթիւ անգամներ խօսած էի: Ահա Հայերը . — Այս անգամ պատերազ– մը առիթ նկատելով, չէզոք մնալու մա – սին հակառակ իրենց տուած խոստումին, իրենց խօսքը չեն յարգած եւ ռուսական բանակին կամաւոր եղած են: Չէթէներ կազմած են եւ իրենց մտած գիւղերուն, աւաններուն եւ քաղաքներուն ժողովուր– դը անգթութեամբ սպաննած են եւ տեղ տեղ ալ յեղափոխութիւն հանած եւ մեր վրայ յարձակած են եւ մեր բանակներուն նահանջի գծին սպառնացած են »:

Վանի մէջ Արամ Մանուկեան անուն հայ ղեկավար մը փախուստի մատնած է Ճէվտէթ պէյը, որ պատուութեան հերոս Էնվէրի փեսան է, ու ժամանակաւոր կա– ռավարութիւն մը կազմած է :

« Շապին Գարահիսարի Հայերը եւս բերդը գրաւելով, անոր բուրգերուն վը – րայ ապստամբութեան դրօշ պարզած են: Թէեւ Սեբաստիոյ վալի Մուամմէր անոնց հախէն եկած է, մէկ անձ իսկ ողջ չձգե – լու պայմանով, յաջողած է ամէնքը լը – պաննել: Լուրեր կը ստանանք, թէ ամէն տեղ յեղափոխութիւն սկսելու պատրաս – տութիւններ կան: Ահա ներքին նախարար Թալէաթը հոս է: Հարցուցէք անոր (էջ 84) (***) :

Թալէաթ.— « Այո, Տոքթ. Նազըմին ը– սածները ճիշդ են: Այդ օձերը նորէն կանգնած են: Պէտք է տալ վճռական պա– տիժը :

Հասան Ֆէհմի.— (Քասթէմունիի ե– րեսփոխան) ի՞նչ կ՚ուզեն ատոնք: Ինչո՞ւ համար այս ազատութեան շրջանը չեն գնահատեր: Առիկա շնորհ մըն էր, կ՚ու– զեմ պարզել: Ես, ծառանիդ, բռնակա – լութեան վատ ժամանակին՝ Թչուառ վի– ճակի մէջ անձ մըն էի, երբ քաղաքնե – րու մէջ քարոզելով, խրատներ կուտայի եւ հացիւ հաց քանի մը ղրուշ կը ստա – նայի եւ կեանքս քաշքշելով կ՚ապրէի : Փառք Աստուծոյ, ազատութեան շրջանը եկաւ, երեսփոխան եղայ, երջանիկ եղայ: Ատոնք (Հայերը) այլեւս ի՞նչ կ՚ուզեն : Ինչո՞ւ համար ինծի պէս եղած շնորհովը չեն գոհանար եւ հանդարտ չեն նստիր :

Տոքթ. Նազըմ.— Ատոնք (Հայերը) ի՞նչ կ՚ուզեն: Ձեզի հասկցնեմ, Խօճա է – ֆէնտի: Անոնք կ՚ուզեն մեզ փճացնել, մեր տուներուն (եուրտ) մէջ նստելով՝ մեր վրայ կ՚ուզեն տիրապետել: Եւ կ՚ը – սեն, ով Թուրք դուն այստեղէն ելիր եւ գնա, դուն այս տեղին տէրը չես: Այս լեռները, այս անտառները, այս գետերը մերն են, հինէն, սկիզբէն մերն են : Ահա պատմութիւնը մեր վկան է, ըսել կ՚ու – զեն: Հիմա հասկցա՞ր Խօճա էֆէնտի :

Հասան Ֆէհմի.— « Ալլահին զօրու – թեամբ անկցին, բնաջնջուին եւ անոնց պիղծ մարմինները ժայռերէն վար նետ – ուին :

Աղա Օղլու Ահմէտ.— Անէծքը եւ սո – փեստութիւնը մէկդի դնենք: Հասկնանք Վանի դէպքին պատճառը թէ ի՞նչ կեր – պով յառաջ եկած է, մէկ խօսքով հաս – կընանք այդ ազդակները եւ անոր համա– ձայն՝ միջոցներ ձեռք առնենք անհրա – ժեշտաբար: Այդ մասին կարելի՞ է շնորհ ընել եւ մանրամասնութիւններ տալ :

Թալէաթ.— Հա՛յ, հա՛յ, ինչու չէ: Ես հասկցնեմ ձեզի : Պատերազմի մտնելէ առաջ, Հայ Դաշնակցութեան ղեկավար – ներուն հետ համաձայնութեան եկած է – ինք, որ եթէ պատերազմի մտնէին, Հա– յերը չէզոք պիտի մնային, ոչ մեզի, ոչ ալ Ռուսերուն որեւէ օգնութիւն պիտի չընէին : Եւ այդ մասին եղած փրօթօքո– լը, Էրզրումի մէջ գումարուած Քոնկրէին եւս ընդունել եւ հաստատել տուած էին : Սակայն, հիմա ձեւը փոխեցին, Հայ կա– մաւորներ զրկեցին ռուս բանակին, ի – րենց խօսքին հաւատարիմ չգտնուեցան : Խոստումնին դրժեցին : Ռուս բանակին հետ եկող հայ կամաւորներու հետ յա – րաբերութեան մտան, զանոնք եռ դար – ձնելու պատրուակով : Վալի Ճէվտէթ պէյին գիտութեամբը, եւ անոր հրամա – նովը Դաշնակցութեան ղեկավար Իշխանը եւ անոր ընկերացող երկու ընկերները ճամբան մեռցնել տալով մաքրագործուե– ցան : Եւ (վալին) երեսփոխան Վռամեա– նը, չըթայակապ իր քովը բերել տուած եւ ներս նետել տուած է: (Իչ էթմիշ) պարկի մէջ դրած է: Մանուկեանն ալ մէջտեղէն վերցնել ուզած է, բայց Մա – նուկեանը աւելի ճարպիկ գտնուելով, ապստամբած է եւ ստիպած է Վալի Ճէվ– տէթը փախուստի :

« Եւ ժամանակաւոր կառավարութիւն մը հաստատելով, եղած է կառավարու – թեան պետը: Խնդիրը այս է: Ամէն կող– մէն ուժ կը զրկենք: Ահա Ռոստովի մէջ հրատարակուած «Ութրօ Եուկա» թեր – թը, «Տասը օր» վերնագրին տակ, յօդ – ուած մը Ապրիլ վեցէն մինչեւ 16: Կար– դամ թարգմանութիւնը, որ կը բացատրէ դէպքը »:

ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Շար.)

(*) Թուրք պատմագիրներու մեծ մա – սը, մէջն ըլլալով Մէվլան Զատէն, կը զգուշանան ճշգրիտ թուականներ նշանա– կելէ՝ հայ թրքական խնդիրներուն մէջ : Մէվլան Զատէ ճիշդ թուականը չի տար Ցեղասպանական գաղտնի ժողովին եւ կը նշանակէ գայն « Վանի գրաւումէն վերջ»: Մինչդեռ թրքական չէքէական կազմակերպութիւնները գործի անցած էին 1914 Հոկտեմբեր, Նոյեմբեր եւ Դեկտեմբեր ամիսներուն: Այդ մասին թրքական պատերազմական ատեանի վճռագրին մէջ արձանագրութի[…] կան :

(**) 1914 Հոկտեմբեր 11ին, (Հ[…]) պատրաստուած էր Ճիհատի […] քրիստոնեաները ջարդելու մասին: յարակից թուղթերով Թուրքերու […] կրօնական պարտականութիւն […] էր, իբրեւ աստուածահաճոյ […] կազմել մարդասիրական ընկերութի[…] ներ եւ իւրաքանչիւր թուրքի վրայ […] տուորութիւն կը դրուէր երեք կամ […] Հայեր (անհաւատներ) սպաննել, […] նի կամ հրապարակաւ, պարագայ[…] գոր Մէվլան Զատէ անտեսած է :

(***) Շապին Գարահիսարի […] սկսած է Յունիս 2/15, 1915ին եւ […] նակուած ինքնապաշտպանութիւնը […] նիս ամսուան մէջ, մինչ ջարդերու […] տեղահանութեանց մասին հրահ[…] եւ հեռագիրներ կան Փետրուար, […] եւ Մայիս 1915 ամիսներուն: Ջարդ[…] մասին տեղի ունեցած՝ գաղտնի ժո[…] ներու տեղեկութիւնը հաղորդող Մէ[…] Զատէ այդ թուականն ալ կը շփոթէ[…]

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԼԱՏԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

Երկար բացակայութենէ մը […] շուրջ 17 տարի, դարձեալ Փարիզ գտնուիմ, եւ կ՚ըսեմ ժօաչիմ – […] լէի բառերով.— « Երջանիկ է ան […] գիսեւսի նման երկար ճամբորդութի[…] ըրած է »:

Հարաւային Ամերիկա, որ […] կածէն վար տանձի նման կանգնած […] է, իր անսահման, անծայրածիր դաշ[…] րով եւ անտառներով, վիթխարի լեռ[…] շղթաներով, լայնածաւալ գետերով, կազմէ տասնեակ մը հանրապետութի[…] ներ, որոնք հարկատու են Միացեալ […] հանգներու անտեսական ազդեցութե[…] Այս նոր Ամերիկան սկսած է ըլլալ […] ժողովուրդին համար նոր […] մը, մանաւանդ Լա – Փլաթայի […] բուն վրայ, այսինքն Պրազիլ, Ուրուկ[…] բազկերակը հայ հաւաքական կեանք[…] Արժանթինա: Այս վերջինը տեսակ […] շուրջ հարիւր հազար Հայերով սփ[…] ունենալ, Սփիւռքի հայկական կեա[…] մէջ իր կարեւոր տեղը :

Շուրջ յիսուն տարուան պատմու[…] ունին Սան Փաւլոյի, Մոնթէվիտէօյի […] Պուէնոս – Այրէսի գաղութները: Առա[…] գաղթական հոսանքը եկած է հաստա[…] ուիլ անմիջապէս 1915ի Մեծ Եղե[…] եռքը ու տեւած մինչեւ 1935, կազմ[…] մանաւանդ Կիլիկիոյ, Հաճընի, Մար[…] շի, Այնթապի բնակիչներէն, որոնք […] գելով Միջին Արեւելքը գտած են ապ[…] տանարան, կեանքի ապահովութիւն […] ապաւայ : Երկրորդ գաղթական հոսանքը 1935էն 1960 եկած է Եւրոպա[…] յէն Ռումանիա, Յունաստան, Ֆրան[…]

ԿԱՐՕՍ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

— Քու խիղճ քրդի չտանջէ՞, անաստ – ուած Արամ, հօրի՞ քու հօր տնէն դա – ղարդուն էիր, սալ ու չոր գցեցիր, ան– խիղճ որդի, անաստուած զաւակ …

— Համբերէ, Սանամ, համբերէ, — միջամտեց Մուշեղը, — էդ խօսք չէ, որ կ՚ըսիս Արամին… Արամ ի՞նչ մեղաւոր է…

Մարդիկ լուռ ցրւում էին եւ հէնց Ա – ռաքելի տնից հեռանում էին, թէ չէ, սկսում էին աշխոյժ խօսել, ենթադրու – թիւններ անել :

— Իրեն թալեր է Արաղ, ինչ կ՚ուզէք ըսէք …

— Հա, վալա, թալեր է :

— Չէ, ջանըմ, Առաքել խեղդւող չէ, գնացեր է սարեր :

— Մի փոս ու արխի մէջ քներ է, հլա եօթ օր, եօթ գիշեր պիտի քնած մնայ..

— Մսրա Մելիքի պէս :

— Երկիր մի անգամ դաշտի մէջ քուն կը տանէ, կը քնի : Կ՚արթննայ, կը տես– նի գիշեր է, երկինք լէք աստղեր : Կ՚ը– սէ թող լուս բացուի, յելնիմ : Մէկ լէ կ՚արթննայ, կը տեսնի, որ դեռ լուս չի բացուէ, էլի կը քնի : Եօթ օր, եօթ գի– շեր – ցերեկ քնած կը մնայ, գիշեր կը զարթնի … հիմի լէ, հաւատայ, մի փոսի մէջ, մի թմբի տակ քներ է … հլա վեց օր ու վեց գիշեր լէ պիտի քնի :

— Գնացեր է Սեւանայ կողմեր, նա – խորդ, եա դուռուխչի դառնայ, էստեղ կ՚ամչնար, տղէն նախագահ էր …

— Ի՞նչ գինաս, տղայ :

— Գինամ, որ կ՚ըսիմ, … էստեղ կը տխրէր, չունէ կը կորուէր …

Ամէնից հաւանական թուացող այս ենթադրութիւնն անմիջապէս տարածուեց գիւղով մէկ, բերնէ բերան անցաւ, ծա – ւալուեց, մեծացաւ: Իբր թէ Առաքելն ա– սել է՝ «Ինչ էնիմ, որ իմ տղէն նախա – գահ է, տղէն իր տեղ, ես՝ իմ տեղ » : « Ես չեմ կրնայ,— ասել է,— ապրիմ իմ տղի չուքի տակ, ես պիտի իմ կոպալն առնիմ դաշտ երթամ, դուռուխչի իղ – նիք, կամ նախորդ: Էստեղ ի տղի պատուի համար ամօթ է, ուրիշ տեղ կ՚երթամ, որ ընծի չճանչնան …» :

Ու կոպալը վերցրել, գլուխն առել գնացել է, հայ կիտի, Առաքել, հա …

Հաւատալով իրենց երեւակայութեան հիւսած պատմութեանը, մէկ երկու ժամ յետոյ արդէն աւելացնում էին, թէ էջ – միածնի մօտ Առաքելին տեսնող է եղել, ու Առաքելը խնդրել, պաղատել է, որ գիւղում ոչինչ չպատմեն: Մի ուրիշն էլ ասել է, թէ ուխտ է գնում Էջմիածին ու այնտեղ պիտի Հայոց կաթողիկոսին ծա– ռայ դառնայ, միայն թէ տղաները չի – մանան, չբարկանան :

Ամէն մէկը մի նոր բան էր աւելացը – նում եղածի վրայ եւ այսպէս, մի օրուայ ընթացքում ծնւում ու ձեւաւորւում էր մի ամբողջ կենդանի ու ճիւղաւորուած հէք– եաթ : Այդ հէքեաթն աւելի պիտի մեծա – նար ու ծաւալուէր մինչեւ իրիկուն, եթէ յանկարծ անսպասելի գիւղը չլցուէր ձի– աւոր սահմանապահներով: Զօրս գինուոր եւ երկու հրամանատար ցած իջան գիւ– ղական խորհրդի դրան առաջ, կանչեցին Արամին ու գիւղի միւս կուսակցական – ներին :

Հիւսուած առասպելը ջրուեց : Հիմա նորը պիտի ծնուէր: Եւ իսկապէս, կէս ժամ յետոյ գիւղում թնդաց նոր բօթը՝ Առաքելն Արաղն անցել, փախել է երկիր:

Դա արդէն հէքեաթ չէր, առասպել չէր: Սահմանապահները գտել էին Առա– քելի ոտնահետքերը: Արաղի այս ափին գտել էին նաեւ դեղձի կորիզները մա – մած թելի վրայ շարած մի թեզբեհ, որ Առաքելինն էր, բոլորը ճանաչում էին :

Այդ բօթն ամէնից սարսափելին էր, որ շշմեցրեց ու վախեցրեց բոլորին :

Ամէն մէկն իր տունը մտաւ, որ խօսք ու զրոյցին չմասնակցի, իր ենթադրու – թիւններն ուրիշներին չասի, ուրիշների կարծիքները չլսի ու ինքն էլ կարծիքներ չյայտնի :

Լուութիւն իջաւ Արաղի ափի այդ […] վրայ : «Երկրի» գրեթէ բոլոր գի[…] գաղթականներ էին հաւաքուել […] 1918 – 20 թուականներին, յոյս ու[…] լով, թէ «երկիր երթալ» կը լինի […] րենք առաջինն Արաղը կ՚անցնեն, […] երկակնակի սայլերն առաջինը […] ընչան ճանաչ ճամբաների վրայ : կալպէս՝ տարագների ու բարբառ[…] խառնարան էր այս գիւղը. ամէն […] մի աշխարհ էր, որ երկար տարին[…] հում էր իր դէմքն ու իր գոյնը : արդէն բոլորը ձուլւում էին իրար […] տեղ գալուց առաջ միմեանց […] մարդիկ հիմա հարազատացել էին՝ […] նալով իրար զաւոր ու սանահեր, […] մի – բարեկամ : Ուրիշ տեղերում […] յիշում իրենց ծննդավայրերը, նոր […] անունն էին տալիս, իսկ ներսում […] նուններ փոխարէն միմիանց հին […] րով էին յիշում՝ Կորունցի Մուշեցի Արսէն, Վանեցի Մու[…]

Տարեցներն ամէն օր յիշում էին երկիրը, բայց վախենում էին խօսե[…] բովհետեւ բարեկամութիւն կար […] թիւնների միջեւ, վերադարձից […] սից խօսելը դատւում ու դատապ[…] ւում էր :

ՀՐԱՉԵԱՅ […]

(6 Շար.)

ԲԻԾԱՅԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

«Նպատակիս հասնիմ միայն» երգին հեղինակը ճշդելու միտքով՝ վէճ ծագեցաւ Բիծայի շուրջ : Երկու անգամ եղաւ որ երկու հոգի, Գ. Հատրմեան եւ Ե. Քոչեան, ուզեցին տալ պատմութիւնը, «Յառաջ»ի մէջ: Ինքս ըլլալով Բենկայի, տեղեակ Բիծայի կեանքին պատմութեան, չկրցայ լուռ մնալ :

ինչպէս եւ Մերձ. Արեւելքէն :

Այս երկրորդ հոսանքը հետը բերած է որոշ կրթական մակարդակ ու քանի տարուան մէջ հարաւի հայ գաղութները հասած են այսօրուան գոհացուցիչ պայմաններուն :

Եկեղեցիներ, վարժարաններ, հայրենակցական միութիւններ, մարզական եւ զանազան ակումբներ, որոնց նմանը չկայ ուրիշ տեղ :

Կայ մանաւանդ նոր սերունդ մը, ձայնասփիւռի ժամերով, թերթերով, ազգային մտահոգութիւններով :

Գաղութները ոչ միայն բարեկեցիկ, այլեւ նիւթական շատ փայլուն վիճակ մը ունին: Եթէ Լատին Ամերիկայի հանրապետութիւնները քիչ մը աւելի կայուն կառավարութիւններ ունենային, վստահ եմ, ամբողջ հայ սփիւռքին համար օրինակ մը կ'ըլլայ Հարաւային Ամերիկահայութիւնը : Կան նոր ուժեր, որոնք կը վարեն գրեթէ բոլոր կազմակերպութիւնները, երիտասարդ ուժեր համերաշխ, հասկցող, տրամաբանող, որոնք իրարու մօտ կը հաւաքուին, միասնաբար, համագործակցական ոգիով կը կատարեն ազգապահպանութեան աշխատանքը, ինչ որ կենսունակութիւն կը նշանակէ : Պետականացած վարժարաններ, Մխիթարեան, Խրիմեան, Ալլահեան, ամէն մէկը հարիւրաւոր աշակերտներով, Հ. Մ. Ը. Մ. իր լողարանով, թենիսի, մարզական դաշտերով, սկաուտական բանակումներով, թատերախումբ, երգչախումբ, օրաթերթ, շաբաթաթերթ, ամսաթերթ, մէկ խօսքով այն ամէնը որ վառ կը պահէ մեր ազգային իսկական արժէքներու ջահը :

Հարիւրաւոր համալսարանականներ, մարզիկներ, արուեստագէտներ, գործարանատէրեր հպարտ իրենց Հայու ծագումով, գրաւած են ուշադրութիւնը իրենց ապրած երկիրներու սահմանէն ալ դուրս. պատիւ բերելով հայ ժողովուրդին դարաւոր ստեղծագործող ոգիին : Յանկալի է որ Սփիւռքի, Հայրենիքի, եւ Հարաւային Ամերիկայի յարաբերութիւնները աւելի սերտ ըլլային :

Ահա այս է համառօտ դիմագիծը Լատին Ամերիկայի Հայութեան, որ դադրած է խոստում մը ըլլալէ, ու դարձած է իրականութիւն մը, իրականութիւն մը որ հպարտութեամբ կը լեցնէ Հայու սիրտը :

Զ. ԳՐԻԳՈՐ ՊՕՏՈՍԵԱՆ

Կը տեսնեմ, որ երկուքն ալ թիւրիմացութեան մէջ կը գտնուին եւ երկուքին վկայութիւններն ալ բոլորովին անհիմն են, մանաւանդ Ե. Քոչեանի գրածը : Ճիշդ է որ Բիծան պատճառով մը Պոլսէն փախած գացած էր Կովկաս ու միացած Մուրատի եւ այլ խումբերու, եւ անոնց հետ տասնեակ տարիներ հերոսաբար կռուած Հայոց ազատագրման համար :

Կրկին ճիշդ է Հատրմեանի գրութիւնը թէ Սահմանադրութենէն ետք վերադարձած է իր ծննդավայրը զէնքի եւ փամփուշտի մեծ պաշարով : Հատրմեանը չէն յիշած սակայն թէ ուրիշներ կային Բիծայի հետ, Տիվրիկցի Կայծակը եւ Շահբազը :

Նախապէս այս երեք յեղափոխականներու գործն եղաւ պտըտիլ գիւղէ գիւղ, ըսելու համար ժողովուրդին մի հաւատաք Թուրքին եղբայրութեան :

Մեր գիւղը ըլլալով զուտ հայաբնակ, Բիծան կրթուած սեւ նժոյգով, մավզերը ուսին, միշտ մեր գիւղը կուգար, երբեմն ալ իր ընկերոջ հետ, որ նոյնպէս ունէր իր ճերմակ նժոյգը եւ տասնհարուածեանը: Կ'իջեւանէր Յովհաննէս Արսլանեաններու տունը, որ կից էր մեր տանը : Այն Արսլանեաններուն, որոնց մէկ եղբայրը Պոլսոյ պատրիարք եղաւ, միւս եղբայրը՝ Վարդան քհնյ. Արսլանեանը, որ բանտին մէջ մեծ տանջանքներու ենթարկուեցաւ Արմէն Կարոյի հետ : Վերջ ի վերջոյ ճարը կը գտնեն բանտը կրակի կուտան այսպէս կը վերջանայ իրենց կեանքն ալ :

Կառավարութիւնը սկսած էր քայլ առ քայլ հետեւիլ Բիծայի ամէն մէկ շարժումներուն : Ճիշդ ատոր համար մեր գիւղէն չէր հեռանար : Ամէն Կիրակի նշանառութեան կը վարժեցնէր երիտասարդները: Այսպէս Բիծան գրեթէ միշտ մեր գիւղը կը մնար : Ուրեմն սխալ է Հատրմեանի պատմութիւնը թէ վերջին ատենին Բիծան ձերբակալուած է անտառի մը մէջ՝ այծի մը խորտիկէն մատնուելով: Չեմ գիտեր թէ ո՞վ է տեսեր եւ ինչպէս հնարած են այդ անհիմն պատմութիւնը :

Ահաւասիկ թէ ինչպէս ձերբակալուեցաւ Բիծան : Ինչպէս ամէն տեղ, մեր գիւղէն ալ զինուոր գացած էին 20էն մինչեւ 45 տարեկանները եղողներ : Սակայն մեծամասնութիւնը փախած եկած էին, կը պահուըտէին մաս մը տուները, մաս մըն ալ սարերը : Ատոր համար Տիվրիկի կառավարութիւնը մեծ թիւով ժանտարմաներ ղրկեց մեր գիւղը, պահանջելու փախստականները նոյնպէս գիւղացիներուն զէնքերը: Երբ տեսան թէ որեւէ արդիւնք չունեցաւ իրենց պահանջը, կրկնապատկեցին ժանտարմաներու թիւը, բերին նաեւ չարագործ քանի չէթէներ : Այս վերջիններուն պաշտօնն էր հսկել կամուրջին վրայ, բնակավայր ընտրելով մեր եկեղեցւոյ բակին մէջ երեք սենեակներ: Մեր եկեղեցին կը գտնուէր Եփրատի աջ ափին վրայ, իսկ գիւղը ձախ ափին: Անոնք գիշերները հերթով կամուրջը կը հսկէին, իսկ ցերեկները Տարտարոս լերան սարերը փնտռտուքի կ'ելլէին: Յետոյ սկսան խառացնել իրենց փնտռտուքները եւ խուզարկել տուները : Քանի մը փախստականներ բռնուեցան, ու գրաւեցին քանի մը արդիական զէնքեր :

Արդէն Բիծային հոտը առած էին, որ մեր գիւղը պէտք էր ըլլար, իսկապէս Բիծան մեր գիւղացի երեք քաջ երիտասարդներու հետ եկեղեցւոյ վրայ գտնուող Տարտարոսի լերան սարերն էին ապաստանած :

Օրին մէկն ալ, երբ չէթէներ ելած էին փնտռտուքի, կը տեսնեն որ Բիծան եւ մեր գիւղացի երեք երիտասարդներ, նստած քարայրի առջեւ, ճաշ կ'ընեն :

Չէթէները կը հրամայեն յանձնուիլ, իսկ անոնք վայրկենական զէնքի կը դիմեն: Կը սկսի կռիւը: Գիւղին ժանտարմաները կը վազեն օգնութեան: Անհունի էր հրացանաձգութիւնը: Ժայռերու արձագանգներն ալ միանալով իսկական պատերազմի մը կը նմանէր, որ տեւեց մինչեւ իրիկուն եւ մինչեւ լոյս :

Գիշերը գիւղի ժանտարմաներու հրամանատարի հրամանով՝ կանչեցին մեր գիւղապետը Պօղոս Կարօն, այլ անունով Գասեան Կարօն : Նաեւ թաղական խորհուրդը եւ գիւղի քահանան: Անոնց խիստ հրաման տուին, որ երթան Բիծան համոզեն որ յանձնուի: Բայց Բիծա եւ ընկերները մերժեցին յանձնուիլ: Նոյն օրը մտադրեցին բռնութեամբ մեր գիւղացիներու ձեռքով քարայրը ծուխի տալ եւ զանոնք շնչահեղձ ընել, որովհետեւ իրենք քաջութիւնը չունէին իրենց ձեռքով ընելու :

Գիւղացիները առ ի ձեւակերպութիւն պարտաւոր էին համակերպելու : Երբ աղետաբեր լուրը առին ծայր տուաւ համազարկ մը, յայտարարելով թէ մեր եղբայրներն ալ ըլլան կը սպաննուին: Այն ատեն հրամանատարը սարսափելի միջոցի մը դիմեց : Արդէն գիւղը պաշարուած էր: Ժանտարմաները գիւղին երկու խանութներու մէջ գտնուած քարիւղները գրաւեցին, հաւաքեցին ահագին քանակութեամբ փակոց (լուցկի) եւ փայտ :

Կրկին կանչեցին գիւղի պետերը, երդում ըրին իրենց Քուրանին եւ կրօնքի վրայ, թէ վերջին ազդարարութիւնն է, ինչ միջոցաւ կ'ուզէք այն ի գործ դրէք, մեզի կը յանձնէք Բիծան իր ընկերներով, երեք ժամ միջոց, եթէ կարողացաք համոզել՝ լաւ, եթէ ոչ գիւղը պիտի հրկիզենք :

Ամբողջ գիւղը ահուսարսափի մատնուած էր: Մարդ չէր կրնար փախչիլ, որովհետեւ պաշարուած էր :

Գիւղին մեծերը կրկին գացին, յուսահատ աղաչեցին, պաղատեցան, ըսելով թէ Գուրանին վրայ երդում ըրին եւ մեզի երեք ժամ պայման տուին եթէ չյանձնուիք ամբողջ գիւղը պիտի հրկիզեն : Երկար խորհրդակցելէ ետք, նախ ընտրեցին չորս հոգի զոհ երթան քան թողուլ որ ամբողջ գիւղ մը այրի: Միայն մէկ պայման, որ տասնեակ հազարաւորներու չեն յանձնուիր, մինչեւ որ Տիվրիկի Գօլօրտու գոմանտանը եւ գայմագամը քարայրին առջեւ չգան, մենք այս շուներուն չենք յանձնուիր :

Գիւղին մեծամեծները եկան պատմեցին: Անմիջապէս Զիմառա ղրկուեցան ձիաւորներ՝ հեռագրելու: Մեր գիւղը հեռագրատուն չկար, տարիուկէս առաջ Զիմառա նոր միւտիրլիք եղած էր :

Յաջորդ օրը, կէսօրէ առաջ, իրօք հասան Գօլօրտու գոմանտանը եւ գայմագամը, յիսունի չափ ձիաւորներով, ժանտարմաներու հրամանատարը եւս միացած: Մեր գիւղի մեծերը ընդ առաջ գացին առ ի ձեւակերպութիւն: Անոնք առանց գիւղ մտնելու ուղղուեցան դէպի քարայրը :

Գիւղացիներուն պատուիրած էր քանի մը ոչխար մորթել, ճաշ պատրաստել եկեղեցիի բակին մէջ եւ սեղան շտկել :

Ահա այսպէս յանձնուեցաւ այդ Կորիւնը իր երեք քաջերով: Երբ լեռնէն վար կ'իջնէին, երեք հոգի մէկ մէկ պարկ շալկած էին, ատիկա Բիծայի եւ իր ընկերներու փամփուշտի պաշարներն էին:

Երբ վար իջան, սեղանները պատրաստ էին: Պատուոյ սեղանին շուրջ նստան, Գօլօրտու գումանտանը, գայմագամը, ժանտարմաներու հրամանատարը, գիւղին գիւղապետը, թաղականները, քահանան եւ Բիծան : Կարծես բան մը պատահած չէր: Ճաշի ժամանակ սիրալիր խօսակցութիւններ եղան Թուրք պետերուն կողմէ :

Ճամբայ ելնալէ առաջ Բիծան առաջարկեց, որ իր զէնքը վրան կրէ: Ընդունեցան: Զայն հեծցուցին ջորիի խոշորութեամբ ճերմակ էշու մը վրայ եւ այսպէս կարաւանը շարժեցաւ: Բիծան կողք կողքի կ'երթար Գօլօրտու գոմանտանին եւ գայմագամին հետ: Այսպէս չորս հոգի կը տանէին երեք հարիւր ժանտարմաներով եւ զինուորներով : Վերջը լսեցինք որ Սեբաստիա տարած կախած են :

Կասմացի Հատրմեանը գրած էր թէ Նարինը դաւաճանած չէ, Բիծան անոր որդին է: Ճիշդ է: Մնացածը ճիշդ չէ, երազ է:

Այժմ գանք Ե. Քոչեանի պատմութեան.— Արմտանցի Սարգիս եւ Տիվրիկցի Նաթան անունով երկու հոգի նախ Տիվրիկցի Հայրանեան անունով վաշխառուի մը դատը տեսնելէ ետք գացած են Զիմառա, որ Նարինն ալ սպաննեն : Սարգիս կը վիրաւորուի եւ կը փախչին: Զիմառացիները կը հետապնդեն, Բիծան ալ միասին : Կը բռնեն ու կը յանձնեն Թուրքերուն: Սարգիս կը մեռնի Տիվրիկի բանտին մէջ, իսկ Նաթան տարած են Սեբաստիա եւ կախած :

Ասիկա պատմութիւն չէ, իրականութիւն չէ, նախատինք է հերոսի մը յիշատակին :

ԽԱՉԻԿ ՊԱԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (189)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Շարունակէ, — ըսաւ Տօպօ :

— Կուգայ նաեւ Մէհմէտ Սոքոլովիչ բէկլէր բէկը: Ան քաջ նշանառու է, թնդանօթները ինքը տեղաւորել կուտայ եւ առաջին անգամ ինքը կը կրակէ: Կ'ըսեն թէ այնքան սուր աչքեր ունի որ պարիսպէն անդին ալ կը տեսնէ: Ես չեմ հաւատար :

— Քանի՞ թնդանօթ ունին :

— Պարիսպ քանդող մեծ թնդանօթ տասներկու հատ : Ուրիշ մեծ թնդանօթներ 85 :

Աւելի փոքր գնդակ արձակողներ 150 հատ: Փոքր թնդանօթ շատ : 140 կառք գնդակ կը բերեն, երկու հարիւր վառօդ բերող ուղտեր տեսայ: Չորս եզներով քաշուած կառքի մը վրայ միմիայն մարմարէ գնդակներ կը բերեն, ձմերուկի չափ խոշոր :

— Բանակը կերակուր ունի՞ :

— Բրինձ շատ չունին. հիմա այլեւս միայն սպաներու բրինձ կուտան: Բայց ալիւր, ոչխար եւ արջառ ամէն կողմէն կը յափշտակեն, ուսկից որ անցնին :

— Բանակին մէջ հիւանդութիւն կա՞յ:

— Ոչ, միայն Քասըմ բէկը հիւանդացած էր Հաթուանի մէջ, ան ալ վարունգ ուտելէն :

— Դեռ ուրիշ որո՞նք կուգան :

— Արսլան բէկ :

— Պուտայի նախկին փաշային տղա՞ն:

— Այո :

— Դեռ ուրի՞շ :

— Մուսթաֆա բէկը, Խամզէր բէկը, Նանտորֆեհերվարի բէկը, Սենտրէօսի բէկը, Տերվիշ բէկը, Վելի բէկը ...

— Կրողը տանի այդ Վելի բէկը,— մռլտաց Մեքչէի, — ես անոր երգել պիտի տամ հոս :

— Պարել ալ կուտանք, — աւելցուց Գրիգոր :

— Իսկ այդ Տերվիշ բէկը,— հարցուց Տօպօ, — ի՞նչ տեսակ կրօնք է :

Վարչանի գլուխը շարժեց :

— Շատ տարօրինակ է: Սովորական բէկ մըն է, ինչպէս միւսները, բայց երբ կռուի երթայ, բէկի հագուստը մէկդի կը դնէ ու մազեղէն կը հագուի. անոր համար Տերվիշ բէկ կը կոչեն :

Ու քիչ մը դժգոհ կը նայէր Տօպոյին, որովհետեւ հարցումներէն անդրադարձաւ որ Տօպոյի մէկ ուրիշ լրտեսը կանխեր էր զինքը :

— Ի՞նչ տեսակ մարդ է ան,— հետաքրքրուեցաւ Տօպօ, — ո՞ր գունդին գլուխն է :

— Ես ձիաւորներու քով տեսայ զինքը: Միականի է: Ասկէ առաջ ենիչերի աղա էր ու բուն անունը Եումուրճաք է :

Այս անունը լսելուն Գրիգորին ձեռքը սուրին գնաց :

— Եումուրճաք, — կրկնեց, — չէ՞ք յիշեր տէր հրամանատար: Անոր ձեռքէն ճողոպրեցայ ես մանկութեանս ժամանակ :

Տօպօ գլուխը շարժեց :

— Այնքան Թուրքերու հետ գործ ունեցած եմ կեանքիս մէջ, որ զարմանալի չէ եթէ մէկը կամ միւսը մոռնամ :

Յանկարծ ճակատին զարկաւ :

— Ինչպէս թէ չեմ ճանչնար : Արսլան բէկի փոքր եղբայրն է: Սոսկալի անգութ մարդ մըն է :

Ու նորէն լրտեսին դարձաւ :

— Դուն ի՞նչ էիր բանակին մէջ :

— Վերջերս Մանտա բէկի ծառան էի: Սատանան տանի այդ աւանակը որ գիս բռնեց, անոնց ամէն ծրագրի մասին կրնայի լուր ունենալ ու ձեզի իմացնել :

— Ու ի՞նչպէս բէկին քով կրցար մըտնել :

— Անոր ծառային հետ բարեկամացայ, ու միշտ վրանին շուրջը կը դառնայի : Հաթվանի քով բէկը բարկացաւ անոր ու աղէկ ծեծ մը քաշեց : Ու քանի որ շատ անգամ կը տեսնէր զիս՝ քովը կանչեց, որովհետեւ ես ալ սորված էի մելան եփել :

— Ի՞նչ :

— Մելան: Ան այնպէս կը խմէ մելանը ինչպէս մենք գինին, տէր հրամանատար: Առաւօտ, կէսօր, իրիկուն միայն մելան կը խմէ :

— Ի՞նչ կ'ըսես, մելան պիտի չըլլայ:

— Խաչ որ մելան է, տէր հրամանատար, իսկական լաւ սեւ մելան: Տեսակ մը լուբիայէն կը հանեն, ու այնքան լեղի է որ անգամ մը երբ համը առի երկու օր կը թքնէի: Այդ լուբիան Թուրքերը խայֆէ կը կոչեն :

Հրամանատարն ու գնդապետները իրարու նայեցան, իրենցմէ դեռ ոչ մէկը սուրճի մասին բնաւ լսած էր :

— Շատ լաւ եղաւ որ անոր քով կրցար մտնել, — խորհրդածեց ինքնիր առջեւ նայելով Տօպօ, — բանակը ի՞նչ կը մտածէ Էկէրի մասին: Զօրաւո՞ր կը կարծեն թէ դիւրին գործ մը :

Լրտեսը ուսերը թօթվեց :

—Սոլնոքի անկումէն վերջ կը կարծեն թէ այլեւս բոլոր աշխարհը իրենցն է :

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՕՆԻ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհիներ Նազիկ Նալպանտեանի, Պայծառ Խըկըճեանի եւ Մարիամ Մինասեանի իրենց ամուսնոյն եւ քեռայրին Արթօ Նալպանտեանի մահուան առթիւ :

×

Համախաղբ. Հայր. Միութեան Ֆրանսայի շրջանի Կեդր. վարչութիւնը իր բոլոր մասնաճիւղերով ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Վալանսի մասնաճիւղի անձնուէր անդամ հայրենակից Գասպար Սիմոնեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն՝ իրենց սիրեցեալ կնոջ եւ մօր Տիկին Հայկանոյշ Սիմոնեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժեռմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Քէօյլիւեանի մահուան առթիւ : Պառ Թիւնէլի ընկերներէն յիսուն ֆրանք, Ներիքնազեան եղբարք քսան, Մանուկ Գասպարեան, Յ. Խըկըճեան, Փօլ Գասպարեան, Յակոբ Չէրչիեան, Բ. Բրուտեան, Տ. Մուշեղեան, Մ. Յովհաննիսեան եւ Պար Թապա Պ. Անթուանէ տասնական ֆր. կը նուիրեն Թաղիս եկեղեցիին : Տէր եւ Տիկին Մուշեղեան քսան, Յ. Չէրչեան, Բ. Խաչատուրեան, Ա. Խաչատուրեան տասնական ֆրանք, Ա. Մանկասարեան հինգ, Թաղիս դպրոցին : Յ. Խըկըճեան տասը, Առաջնորդարանին : Ցաւակցութիւններ ննջեցեալի պարագաներուն :

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած

Դպրոցասէրի Տրջանաւարտուհիներու եւ աշակերտուհիներու կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 28ԻՆ,

ժամը 15ին Ս. Մուրատեան վարժարանի սրահը :

26, Rue Troyon, Métro Pont de Sèvres

Կը ներկայացուին

ՄԱԳՆԻՍԸ

(Միպիլ)

UN CAPRICE

(Alfred de Musset)

Երգ, պար, արտասանութիւն

Մուտք 6 եւ 4 ֆրանք

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի խումբի հանդէսը Մայիս 9ին :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հայ Արենոյշներու տարեկան սկաուտական հանդէսը Մայիս 23ին, կիրակի օր, ժամը 15ին, Ժիմնազի չքեղ Թատերասրահին մէջ, Րիւ տիւ Թէաթր Ֆրանսէ :

×

«ՍՕՍԻ» պարախումբը իր կազմութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպած է Հայկական տոհմիկ պարերու երեկոյթ մը, կիրակի Մայիս 9ին, ժամը 21էն 23·30 :

LA MAISON DE LA MUTUALITE

24, Rue Saint-Victor, PARIS (5e)

(Métro : Maubert-Mutualité)

Մարսէյլի մէջ Կապոյտ Խաչի օրը կը տօնուի Մայիս 29ին :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդր. վարչութեան կազմակերպած Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի յիշատակը, Մայիս 15ին, Ալհամպրայի սրահին մէջ :

×

ԼԻՈՆ. — Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի նախաձեռնած մեծ համերգը, ծանօթ երգչուհի Տիկին Լուիզ (Անայիս) Պօզապալեանի, որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 15, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սալ Ռամոյի չքեղ սրահին մէջ : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՃԱՇ

ի պատիւ

ԸՆԿԵՐ ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆԻ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. կոմիտէի եւ Տրապիզոնի Հայր. Միութեան կողմէ :

Շաբաթ գիշեր (27 Մարտ) ժամը 8ին, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ :

17 *Րիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ*

Ճաշագին 10 ֆրանք

Խճողումի տեղի չտալու համար կը խնդրուի նախապէս արձանագրուիլ եւ հեռախօսել հետեւեալ հասցէներու :

Յարթ. Շիրվանեան, 736:38-45 :

Տիգ. Թորոսեան, 253-63-63 :

Ս. Յովհաննէսեան, 627-52-65 :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ. — Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ընկեր. ժողովը Գշ. (Մարտ 30), ժամը 20ին : Մշակոյթի Տան մէջ : Կարեւոր օրակարգ : Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը յայտարարէ Մարսէյլի Հայութեան թէ 1915ի Ապրիլեան նահատակներու Յիսնամեակի ի յիշատակ կը հրաժարի Ապրիլի ընթացքին իր տալիք տարեկան պարահանդէսէն : Վարչութիւնը Մարտ ամսուան ընթացքին կը ձեռնարկէ հանգանակութեան մը, ի նպաստ իր բարենպատակ ձեռնարկներուն, — հայերէնի դասընթացք, հիւանդներու այցելութիւն, Օգամ. կայան եւն. : Այս առթիւ կոչ կ'ընէ Մարսէյլի հայրենակիցներուն որ իրենց սրտաբուխ նուէրներով քաջալերեն, ազգապահպանման եւ իրերօգնութեան այս աշխատանքը, իրենց մասնակցութեամբ :

ԿՈՉ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Փոն տը Շէրիւի եւ շրջանի Հայութիւնը ձեռնարկած է Ազգային Տան մը շինութեան, դպրոցով եւ սրահով, որ միեւնոյն ատեն պիտի ծառայէ որպէս եկեղեցի : Շէնքին հիմը արդէն դրուած է, մէկ մեթր ալ բարձրացած : Տեղւոյն Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կոչ կ'ընէ Ֆրանսահայ հայրենակիցներուն եւ միութիւններուն, որպէսզի իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը բերեն այս բարենպատակ գործին :

Այն հայրենակիցները որոնք կարեւոր գումարներով կ'ուզեն մասնակցիլ, իրենց անունները պիտի արձանագրուին շէնքին ճակատը եւ բարերար պիտի կոչուին :

Վարչութեան հասցէն է. —

Monsieur ACHOD AREKIAN

Rue de la Chaîne

CHARVIEU (Isère)

OUVERTS TOUTE L'ANNEE

L'ANDALUCIA

LA PLUS JOLIE CONTREE ET LA PLUS TYPIQUE DE

L'ESPAGNE

VUE MAGNIFIQUE :

Plage a 50 mètres

Montagnes a 1000 mètres

PLUSIEURS CHALETS :

Confort Moderne

Soleil assuré

PRIX MODÉRÉS

Pour tous renseignements s'adresser :

m. SANDROSSIAN

35, Rue des Saules

PARIS-18.

Tél. : CLI. 69-58

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզեան շրջանի բոլոր խումբերուն :

Այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 15ին :

SALLE DE LA CHIMIE

28 bis, Rue St-Dominique — PARIS (7e) — Métro : Invalides

Կը նախագահէ՝ **ԸՆԿ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ**

Կը խօսի՝ **ԸՆԿ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ՝ «ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի, ղեկավարութեամբ՝ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «ՆԱՅԻՐԻ» պարախումբի, ղեկավարութեամբ՝ ՏԻԿ. ՀԵՂԻՆԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

Երգ՝ Օր. ԺՈՍԼԻՆ ՏԻՐԱՏՈՒՐԵԱՆ, ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ, ՍՈՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ, արտասանութիւն՝ ՍԵԴԱ ԹՈՐՈՍԵԱՆ :

ԾԱՆՕԹ. — Ալֆորվիլի օթոքառը կը մեկնի ժամը 14ին Քարնոյի հրապարակէն

THEATRE DE PLAISANCE

111, Rue du Château, PARIS (14e)

(Métro : Pernety)

Ուրբաթ Մարտ 26, Շաբաթ Մարտ 27, Ապրիլ 3ին եւ 10ին, Շաբաթ ժամը 21·15ին

ԺԱՆ-ԺԱՔ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Կը ներկայացնէ հայ մշակոյթի գանձերը

CHANT PROFOND D'ARMENIE

Décors : MADELEINE LOUYS

Régie : J. J. ASLANIAN

avec Robert Darame, Jacques Degor, Eve Griliquez, Liliane Jeney et Philippe Chauveau

Textes français de Luc-André Marcel et Gérard Hékimian.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Ս. Սահակ Մեսրոպ Մայր Եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի Մարտ 28, կիրակի օր, ժամը 15ին, Մայր Եկեղեցիի մէջ : Ընկերակցութեան բոլոր անդամները կը հրաւիրուին չթերանալ ներկայ ըլլալու ժողովին, իրենց քաղաքացիական պարտքը կատարելու համար : Հեռաւոր վայրերու մէջ գտնուող անդամներէ (որոնց անդամավճարները գանձել կարելի չէ եղած) կը խնդրուի որ հաճին մինչեւ ժողովին Թուականը հանդիպիլ եկեղեցի՝ իրենց վճարումները կատարելու, կամ ժողովին օրը նոյն նպատակով մէկ ժամ առաջ ներկայանալ Դիւանին :

ԼԻՈՆ

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի հիմնադրութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ :

Կազմակերպութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Ֆրանսայի խումբերուն :

Շաբաթ, Մայիս 22ին, երեկոյեան, Ռամոյի սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները այս Ուրբաթ ժամը 20·30ին Խըրիմեան վարժարանի մէջ : Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է : Բացականները նկատի պիտի առնուին : Կարեւոր օրակարգ : Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչը :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստանէն Ռոպէր Պօղոսեան, ներկայիս 25 տարեկան, կը փնտռէ իր հայրը Վազգէն Պօղոսեանը, որ պատերազմի ատեն իբրեւ զինուոր ճակատ մեկնած էր : Ռոպէր վեց ամսու էր այն ատեն : Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել «Յառաջ»ին :

H. PASDERMADJIAN

Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE

Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)

C. C. P. Paris 1278-35

Tél. : DANton 88-65

ԵՒՐՈՊԱՅԻ

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՐՏԱԴՐԻՉԸ

ՀԷԼՎԱ ԹԱՀԻՆ

ԼՈԳՈՒՄ ՇԱՐՈՑ

Սուսամ – (ՌՈՃԻԿ)

ՀԷԼՎԱ ՎԱՐԴԷ-ԱՆՈՅՇ

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...

CHOC-ALVA • CHOCO-LOC

Sté le BOSPHORE

SIÈGE SOCIAL

2, Rue Louis Astouin Marseille (2ème)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731
Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0.30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՄԱՐՏ
MERCREDI 24 MARS 1965
Le Numéro : 0,30 Fr.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10265
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
41e ANNÉE — Nº 10.265

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԵՔԻՆԻ ՆՈՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆԱԳԻՐԸ

ՉԻՆԱՑԻՔ ՇԱՏ ԽԻՍՏ ԵՆ ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՅԱՋՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

Չինական մամուլի «Նոր Չինաստան» գործակալութիւնը հրապարակած է շատ երկար ամբաստանագիր մը, որ լոյս կը տեսնէ նաեւ Փեքինի «Ժողովուրդին Օրաթերթը» կուսակցական պաշտօնաթերթին մէջ :

«Չին Համայնավար կուսակցութիւնը երբեք պիտի չհրաժարի հրապարակային բանավէճերէ, նոյնիսկ եթէ անոնք հազար կամ տասը հազար տարի տեւեն» :

Այս ոճով, Չինացիք կը յիշեցնեն նաեւ թէ խորհրդային պարագլուխները սկսած են վիճիլ եւ նախատական յարձակումներ ընել քոյր կուսակցութեանց վրայ : «Վերջնել հրապարակային բանավէճերուն ինչպէս կը թելադրէ Խորհ. Միութեան համայնավար կուսակցութիւնը պիտի նշանակէր հրաժարիլ ճշմարտութիւնը սուտէն զանազանելէ» : Ու Չինացիք կը շարունակեն.— «Երբ չին կառավարական պատուիրակութիւնը շփման մէջ մտաւ խորհրդային նոր ղեկավարներուն հետ 1964ի Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տօնակատարութեան ընթացքին, կրցաւ տեսնել թէ նշմարելի տարբերութիւն մը չկար ասոնց եւ Խրուշչեւի միջեւ ինչ կը վերաբերի միջազգային համայնավար շարժումին և Չինաստանի նկատմամբ իրենց դիրքին : Ժողովուրդները ի վիճակի են ներկայիս յստակ կերպով տեսնելու որ Խորհ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան նոր ղեկավարները Խրուշչեւը նետեցին ոչ թէ սկզբունքի տարակարծութեան համար այլ որովհետեւ Խրուշչեւ շատ անտանելի դարձած էր եւ շատ յիմար իր գործելակերպին մէջ : Ատով Խրուշչեւ լուրջ խոչընդոտ մը դարձած էր : Փոխարինելով Խրուշչեւը նոր ղեկավարները պարզապէս նշանակ փոխեցին եւ գործադրեցին աւելի ճկուն մեթոտներ խրուշչեւականութիւնը աւելի լաւ գործադրելու նպատակաւ :

Չինացիք ապա կը յարձակին Մոսկուայի Մարտ մէկի ժողովին վրայ, յայտարարելով թէ այդ ժողովը ապօրինի է եւ նոր հանդրուան մըն է հերձուած սահցնելու ճամբուն վրայ : «Խրուշչեւականութեան ամէնէն կարեւոր յատկանիշերէն մէկն է բարեկամ եւ թշնամի փոխել : Ամերիկացի աշխարհակալները, որոնք աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն հասարակաց թշնամիներն են, բարեկամ կը նկատեն մինչդեռ բոլոր մարքսլենինեան կուսակցութիւնները թշնամի դարձած են : Խորհրդային նոր ղեկավարները կը յայտարարեն թէ զօրավիգ կեցած են հարաւային Վիէթնամի ժողովուրդին յեղափոխական պայքարին, բայց իրականին մէջ քաղաքական դրամագլուխ մը կ'ուզեն ապահովել որ իրենց պիտի ծառայէ ամերիկացի աշխարհակալներու հետ բանակցութեանց մէջ : Կը թուի թէ ինչ որ կը կապէ խորհրդային համայնավար կուսակցութեան նոր պարագլուխները ամերիկացի աշխարհակալներուն երթալով կը զօրանայ եւ երկու պետութիւնները գրեթէ անբաժանելի կը դառնան մինչ ինչ որ զիրենք կը բաժնէ մարքս-լենինիստներէն երթալով աւելի կարեւոր կը դառնայ» :

Ամբաստանագիրը կը թելադրէ խորհրդային ղեկավարներուն բոլորովին վերաքննել իրենց դիրքը եւ հետեւեալ պայմանները կ'առաջարկէ.—

Ա) Հրապարակաւ յայտարարել որ տրուած հրահանգները հերձուածի համագումարի մը համար սխալ եւ ապօրինի են :

Բ) Հրապարակաւ խոստովանիլ եւ հանդիսաւոր կերպով աշխարհի համայնավարներուն եւ ժողովուրդներուն առջեւ որ խրուշչեւեան վերաքննական քաղաքականութիւնը, մեծ պետութեան ազգայնամոլութիւնը եւ հերձուածը նոյնքան սխալներ են :

Գ) Հրապարակաւ ընդունիլ որ վերաքննական գիծը եւ Ի. եւ ԻԲ. համագումարներու բանաձեւերը սխալ են :

Դ) Հրապարակաւ ընդունիլ որ Խորհ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան ղեկավարներուն բրածը Չինաստանի, Ալպանիոյ, Ճափոնի համայնավար կուսակցութեան եւ միւս մարքս-լենինեան կուսակցութեանց դէմ սխալ է :

Ե) Հրապարակաւ յանձն առնել հրաժարիլ խրուշչեւեան վերաքննականութեան սխալներէն եւ վերադառնալ մարքսլենինիզմի եւ պրոլետարական Միջազգայնին ինչպէս նաեւ 1957ի եւ 1960ի յայտարարութեան սկզբունքներուն» :

Այլ խօսքով Չինաստան կ'ուզէ որ Խորհ. Միութիւնը «Քանոսա երթայ»... :

ԿՐՕՆԻՑ Գ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ՄԷՋ ԿԸ ՈԳԵԿՈՉԷ ՀԱՅՈՑ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐԸ

Պատասխանելով «Եղեռնի 50ամեակի ծրագրային կեդրոնական յանձնախումբի» մէկ յիշատակագրին, որ ղրկուած էր Նոր Տէլհիի մէջ (Հնդկաստան) գումարուած Կրօնից Գ. Համագումարին, յանուն ութսունէ աւելի եկեղեցիներու՝ որոնք կը մասնակցին համաժողովին, նախագահ Քիրփալ Սինկ հետեւեալ գիրը ուղղած է Յանձնախումբի ատենապետ ընկ. Փրոֆ. Սեդրակ Մինասի, Ամերիկա :

— «Նորագոյն ժամանակներու մարդկային պատմութեան մէջ՝ խնկապէս անհաւատալի դէպք մըն է Թրքական ցեղասպանութիւնը, Հայերու վրայ ի գործ դրուած. եւ երբ այսօր հաւաքաբար կը յիշատակէք եղերական այդ Թուականի (1915) 50րդ տարեդարձը՝ մեր միակ ցանկութիւնն է տեսնել, որ նման զարհուրանքներ խնայուին մարդկութեան :

«Խորունկ յուզումով ու յարգանքով կ'անդրադառնանք Եղեռնի Յիսնամեակին ու մեր ջերմագոյն օրհնութիւնները կը փոխանցենք հայ ժողովուրդին, ի սփիւռս աշխարհի :

«Հիացումով կը հետեւինք Հայութեան անցեալ թէ ներկայ մշակոյթին ու հայ ցեղի հին ու նոր տուրքին՝ համայն մարդկութեան : Իմ ալ աղօթքս կը միացնեմ ձերիններու, եւ կուտամ ամէն ապահովութիւն՝ որ Եղեռնի 50ամեակի այս տարեշրջանին սրտովին պիտի ոգեկոչենք յիշատակը ձեր նահատակներուն» :

Ձերդ անկեղծօրէն
ՔԻՐՓԱԼ ՍԻՆԿ
ՆԱԽԱԳԱՀ ԿՐՕՆԻՑ
ԵՐՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ
Նոր Տէլհի, Հնդկաստան

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖԱՐՈՒՔ 15 միլիոն ֆրանքի ժառանգութիւն մը ձգած է որու գլխաւոր մասը իր աղուն պիտի տրուի, մնացեալն ալ իր երեք աղջիկներուն : Առժամաբաժնումի երեք աղջիկներուն : Առժամաբաժնումը պէս թաղուած է Վերոնայի գերեզմանատունը մինչեւ որ որոշում մը տրուի վերջնական թաղումին մասին :

ՍՈՒՐԻՈՅ եւ Իսրայէլի սահմանին վրայ նոր միջադէպ մը պատահած է :

ՓԱՐԻԶԻ իրաքեան դեսպանատունը կը հերքէ թէ չնչահեղձուցիչ կազեր գործածուած ըլլան Քիւրտերուն դէմ :

Օրը Օրին

ԲԱՅՑ, Ո՞Ր ԱԶԳԸ

Մօտաւորապէս գիտենք թէ մեզի ծանօթ տասնեակ մը լեզուներով ինչեր գրուած են մեզի դէմ (կամ մեզի ի նպաստ), բայց չեմ կարծեր որ գաղափար ունինք թէ՛ ի՛նչ ծուռումուռ բաներ գրուած են մեզի դէմ այն երկիրներուն մէջ, որոնց ազգային լեզուին բոլորովին անծանօթ ենք :

Արդարեւ, մեր մտաւորականներէն ո՞վ կրնայ մատը վեր հանել ու մեզի իմացընել որ ինք գիտէ թէ, օրինակ, Նորվեկացին ու Դանիացին, Աֆղանն ու Փորթուգալցին կամ Չեխն ու Չինացին ինչ համով — կամ անհամ — բաներ գրած են մեր միութեան համար : Մեր կազմակերպութիւններէն ո՞ր մէկը իրեն բան ու գործ ըրած է եւ հաւաքած է մեր մասին գրուածները :

Եւ սակայն Թուրքը — որ տակաւին երէկ շալվարով ու *չնթարիով* կը պտըտէր — շատ լաւ գիտէ թէ ··· էսքիմոները ի՛նչ կը մտածեն իր մասին կամ Զուլուները որքան տեղեակ են իր ոճիրներուն :

Մենք, ամէն բան բախտին ձգած, կ'ապաւինինք անհատներու ժողված հատուկտոր նիւթերուն : Մինչդեռ պէտք է ունեցած ըլլայինք կեդրոնական մարմին մը, որուն նիտին պարտքը պիտի ըլլար դասաւորել գլխաւորաբար *մեզի դէմ* գրուած շոշորթաքանութիւնները : Միշտ, ի մտի ունենալով որ Այբին գրի առած սխալ տեղեկութիւնը Բենին գրիչին տակ կը կրկնուի եւ, յաճախ, կը խեղաթիւրուի, կը չափազանցուի, կը զուննորուի : Այսինքն, «բերնէ բերան, կ'ըլլայ գերան» :

×

Ապրիլ Քսանըչորսի Յիսնամեակին առթիւ սկսայ նորէն աչքէ անցընել «հի՛ն հի՛ն դարուց յիշատակ» գիրքեր, որոնց էջերուն վրայ փռուած են արտառոց «լուր»եր Հայոց ազգին — եւ անոր ունեցած գանձերուն — մասին : Այս «լուրերուն» մէկ մասէն անմտութեան, միւս մասէն ալ չարամտութեան, հոտ կուգայ :

Ուրիշ անգամ յիշած եմ, նորէն յիշեմ — Սըր Ճօրճ Էլիըթ անունով մէկը, ասկէ 64 տարի առաջ Թուրքիոյ մասին գրեց գիրք մը, որուն մէջ ճառեց մեր մասին ալ :

Եւ ի՛նչեր բսաւ, օրինակ, մեր գեղապայծառ հայերէնին մասին — «Զիերու լեզուն կը յիշեցնէ» : Ինչո՞ւ — որովհետեւ «երբեք, չորս բաղաձայններ իրարու կը կցուին» եղեր — *ճշմարիտ*, *կրօթրնիկ*, *քրտնիլ* բառերը, իր խելքով, տրգեղութիւններ են եղեր :

Եթէ 64 տարի ուշացած չըլլայինք, կրնայինք յիշեցնել այս մարդուն որ իր մայրենի լեզուին այբուբենին հինգ ձայնաւորներն ալ կ'արտասանուին 53 տարբեր ձեւերով՝ տգեղցնելով բազմաթիւ բառեր :

Ուրի՞շ, ուրի՞շ : Օ՜, այո՜ — Հայոց եկեղեցին, պատարագի ատեն, խորանին վարագոյրը կը քաշեն եղեր որ··· ժամարարը հանուի ··· : Եթէ այս աժանագին սրամտութեան հեղինակը այս աշխարհէն մեկնած չըլլար, կրնայինք, անշուշտ, իրեն հարցնել թէ Սկովտիացի այրը ինչո՛ւ ··· *փէշտան* կը հագնի ···

×

Անգլիոյ Քէյմպրիճի համալսարանը ունի բազմահատոր պատմութիւն մը : Տասներորդ հատորին մէջ, երբ հեղինակը կը խօսի Պալքանեան ազգերու ազատագրական պայքարին եւ մեր մասին, կ'ըսէ թէ Հայերը Պուլկարներուն չեն նմանիր, որովհետեւ «կռուի՛լ գիտցող ժողովուրդ չեն» :

«*Յառաջ*»ի ընթերցողներէն շատերը կը յիշեն որ տարիներ առաջ երբ կը հարցնէին Անգլիացի հեղինակին թէ ինչո՞ւ իր վէպին մէջ Հայը «չարդող», իսկ Թուրքը «չարդուող» ներկայացուցած էր, պատասխան կը ստանային թէ «ինծի անանկ ըսին» :

Շատ մը անգլիական եւ ֆրանսական հանրագիտարաններու մէջ կան այլանդակ «լուր»եր Հայ ժողովուրդին մասին : Տակաւին քանի՞ տարի առաջ էր որ Լառուսը — այնքա՛ն վստահելի — կը բարեհաճէր վերջապէ՛ս իր էջերէն դուրս քշել «Թուրք ջարդարար»ը, որուն նկարին տակ գրուած էր — Հայր :

Ո՛վ գիտէ ինչեր կան մեզի ո՛չ — խնամի երկիրներու բառարաններուն թէ հանրագիտարաններուն մէջ :

×

Ուրկէ՞ կը հաւաքուին այս «արժանահաւատ» տեղեկութիւնները :

Այն հայրենիքէն, որ եղաւ ցեղասպանութեան, կոտորածի եւ կողոպուտի դաստակն օրրանը :

Ի՞նչպէս կը «լուսաւորէ» Թուրքը՝ Ստամպոլ թէ Անգարա այցելող օտարը :

Ո՛ղջ ըլլայ *մուհալլէպին* — մանաւանդ անոր այն տեսակը, որ կաթով եփած չէ, բայց··· կաթով սնած է : Հրաշքներ գործեց *մուհալլէպին* այս երկրորդ տեսակը՝ վերջին հարիւր տարին :

×

Ապրիլ Քսանըչորսի ողբուկծին յաջորդող տասնամեակին մեր հիմնական աշխատանքներէն մէկը պէտք է ըլլայ ո՛չ միայն սրբագրել տալ գիրքերու, բառարաններու եւ հանրագիտարաններու մէջ մեր մասին գրուած շոշորթաքանութիւնները, այլեւ — շա՛տ աւելի կարեւոր աշխատանք — օտարներուն ներկայացնել մեր մշակութային իրական արժէքները՝ իրենց մայրենի լեզուներով :

Ըստ մեր բարի սովորութեան, մենք զմեզ կը գովենք ու կը ծափահարենք մեր մամուլին մէջ, մեր գիրքերուն մէջ ու մեր բեմերուն վրայ, փոխանակ օտարին ծափահարել տալու :

Ի՞նչպէս կրնանք ի կատար ածել այս ծրագիրը՝ յառաջիկայ տասը տարիներուն :

Պարզապէս գործի լծելով մեր լեզուագէտ մտաւորականները եւ պատուիրելով անոնց,—

— Գացէ՛ք գլուխ-գլխի տուէք ու մեր գրական գոհարները թարգմանեցէք արդի ամէնէն ընթացիկ տասը լեզուներուն ··· Մանաւանդ Հայաստանի գիտական ու — սումնասիրութիւնները, որոնք լոյս կը սփռեն մեր ինքնութեան վրայ ··· Տասը տարի մի՛ մտածէք ձեր ապրուստին մասին··· Ազգը ձեր թիկունքին կեցած է···

×

Ո՞ր ազգը, սակայն : Ա՞ն ազգը, որ վերջին տասը տարիներուն տասը միլիոն տոլար ծախսեց Ամերիկայի մէջ ··· Եկեղեցի եկեղեցիի ետեւէն շինելու համար :

Ա՞յն ազգը, որ նամբան մտաւորականին հանդիպի գլուխը անդին կը դարձնէ :

Իրա՛ւ, ո՞ր ազգը ···

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կառավարութիւնը նոր կանչած է դաշնակցային Գերմանիոյ իր դեսպանը :

ՍՈՒՐԻՈՅ կառավարութիւնը բողոքի նամակ մը գրած է Ապահովութեան խորհուրդին ամբաստանելով Իսրայէլը որ կը վտանգէ Միջին Արեւելքի խաղաղութիւնը, յարձակումներու շարք մը կատարելով, մանաւանդ ապազինուած գօտիին մէջ :

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻւ

ԶԱՐԴԱՐԱՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԳՐՔԵՐ

Ե.

Թալէաթ՝ Թուղթը ձեռքին մէջ բռնած կը կարդայ հետեւեալը .—

«Վեց դարէ ի վեր կը պայքարինք վայրենի եւ անգութ կառավարութեան մը դէմ, որ այսպէս իրաւունք եւ քաղաքակրթութիւն ոտքի տակ կ'առնէ, Հայերու արտասուքով եւ արիւնով յղփացած մարդասպան ճէվտէթին դէմ՝ միշտ պիտի կռուինք: Անոնք Ս. պատերազմ յայտարարեցին եւ երկրին ներսերը, կիները, մանուկները, ծերերը, երիտասարդները, հիւանդները եւ հաշմանդամները թշնամիի նման ջարդեցին:

«Մենք Վասպուրականի Հայերս, ահա տասը օրէ ի վեր, մեր ամբողջ ուժով, անհատական եւ ազգային էութիւնով կը կռուինք: Այդ կռիւը անմախընթաց պիտի մնայ մեր պատմութեան մէջ, եւ ընդհանուր պատերազմի ընթացքին ես պիտի գնահատուի բոլոր քաղաքակիրթ ազգերուն կողմէ եւ պիտի հիացնէ զանոնք: Ամբողջ աշխարհը պիտի գիտնայ, թէ ափ մը հերոսներով կը կռուինք, իրաւունքի եւ արդարութեան համար: Վրէժի Աստուածը մեզի հետ է: Մեր հերոսներուն փառքը եւ պատիւը պիտի ըլլան մեր վարձատրութիւնը»:

Աղա Օղլու Ահմէտ.— «Հայ Դաշնակցական Կոմիտէն ի՞նչպէս կրնայ ներկայացնել ամբողջ ազգը: Կոմիտէն իրեն պատկանող կարգ մը Հայերու անունով խօստում մը կրնայ տուած ըլլալ: Բայց ամբողջ ազգը չի ներկայացներ: Ատոր համար ալ ամբողջ ազգը պատասխանատու չի բռնուիր: Դուք, Հայերուն մէկ մասին հետ, այսինքն Դաշնակցութեան հետ՝ համաձայնութեան եկեր էք: Միւս Հայերը ատիկա ընդունած չեն կրնար ըլլալ: Ամբողջ Հայերը Դաշնակցականներէ չեն բաղկանար: Ատոնք, բոլոր Հայերը իրենց շուրջ հաւաքած չեն, նոյնիսկ շատ մը Հայեր այդ Կոմիտէին դէմ են, որովհետեւ Դաշնակները ծայրայեղ քաղաքականութիւն վարող չէթէճիներ են: Նաեւ, էֆէնտիմ, այդ կոմիտէին եւ Իթթիհատ եւ Թէրագգըրին հետ եղած համաձայնութիւնը գործնական արժէք մը չունի: Մեր երկրին մէջ գտնուող Հայերը զինուորական օրէնքի համաձայն զէնքի տակ կանչուած են եւ Ռուսերուն դէմ պատերազմի կը ղրկուին: Նոյն բանը տեղի կ'ունենայ Ռուսիոյ կողմը: Երբ Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ պատերազմ կը ծագի, Դաշնակցութեան Կոմիտէին Հայերու համար չէզոք մնալու մասին տուած խօսքը ի՞նչ արժէք կ'ունենայ»:

Թալէաթ.— «Բայց Վանը նուաճող, Շ. Գարահիսարի մէջ ապստամբութեան դրօշ պարզող եւ բերդը գրաւող Հայերու հրամայողները Դաշնակցական պետեր են: Երբ այդ դէպքը տեղի կ'ունենար, դէթ Դաշնակցականները պէտք էր չէզոք մնացած ըլլային: Իւրաքանչիւր դէպքի մէջ դէթ մէկ հոգի գտնուէր: Ցաւալի է որ Դաշնակցական պետերը մեզ խաբելու ճամբան բռնած են:

Դաշնակցականները յայտնած են թէ իրենք կը ներկայացնեն ամբողջ ազգը, ինչպէս որ մենք կը ներկայացնենք ամբողջ Թուրքիան: Դաշնակցականները Հայութիւնը ներկայացնելու համոզումը ունեցած են: Եթէ մեզի ստած են, պատասխանատուութիւնը մեզի չիյնար: Անոնց կը պատկանի: Լսեցէք Սեվերեանին ստորագրութեամբ ՈՒԹՐՕ ԵՈՒԿՕ թերթի թիւ 142ի մէջ երեւցած յօդուած մը «Երազը կ'իրականանայ» վերնագրին տակ:

«Ահա վերջապէս դարերէ ի վեր Հայերու սրտէն բխած բարձրագոյն երազը իրականացաւ: Այդ երազը մանուկներուն ժառանգ ձգուած էր ... «Թալէաթ քանի մը անդամներ կը շարունակէ ընդմիջումներով կարդալ. (էջ 87)»:

Քարաքէմալ.— Անկցի՛ն, Վանը մերն է: Սուրբ Իթթիհատ – Թերագգըրին է: Ոչ ոք կարող է առնել մեզմէ:

Հասան Ֆէհմի.— Սա «Արամ» ըսուած խայինը (դաւաճանը) Վանի երեսփոխան անձը չէ՞:

Թալէաթ.— Կը շարունակէ կարդալ .. «եւ Վանը գրաւուած է»...

Հասան Ֆէհմի.— Ալլահը քեաֆիր անհաւատներուն հետ չի կրնար ըլլալ: Աստուած մեզի հետ է:

Թալէաթ կը շարունակէ կարդալ ...:

Գարա Քէմալ.— Թող անկցի՛ն, անկցի՛ն...

Թալէաթ կը շարունակէ գրութիւնը կարդալ (էջ 84):

Գարա Քէմալ.— Հայեր, մօտ ատենէն պիտի լաք, ոչ թէ պիտի լաք, այլ պիտի սպաննուիք:

Թալէաթ կը շարունակէ կարդալ գրութիւնը:

Գարա Քէմալ.— Անկցին Հայերը, այդ տեղերը սուրբ սուլթանութեան կը պատկանին: Զենք Թողուր որ այդ տեղերուն վրայ ուեւէ մէկը ձեռք երկարէ:

Տոքթ. Նազըմ.— Գանիրին նաւը խօսելով յառաջ չի քալեր: Գործ եւ վճռական գործ պէտք է: Հայերը ուռած պալարի մը (թիւմըր կամ քանսէր) կը նմանին, վէրք մը որ դուրսէն փոքր բշտիկ մը կը թուի եւ եթէ վարպետ վիրաբոյժի մը նշդրակովը չմաքրուի, անպատճառ կը մեռցնէ: Լաւ գործ պէտք է եւ վճռական գործադրութիւն: 1909ին, Ատանայի մէջ, աստին – անդին մեր ըրած ջարդերուն նման, բան մը եթէ պիտի ընենք, օգուտի տեղ վնաս կը պատճառենք: Երբ վճռապէս մտադիր ենք մաքրագործել միւս տարրերը՝ Արաբները եւ Քիւրտերը կ'արթննան: Եւ վտանգը մէկի փոխարէն մի քանի հատ կ'ըլլայ, կը մեծնայ եւ գործողութիւնը կը դժուարանայ: Այս ժողովներուն մէջ բազմաթիւ անգամներ ես խօսած եմ: Դարձեալ կը կրկնեմ: Եթէ այս մաքրագործումը պիտի չըլլայ ընդհանուր եւ վերջնական, վնաս առաջ կուգայ՝ օգուտի փոխարէն: Արմատէն պէտք է փրցնել հայ տարրը: Մեր երկրին մէջ մէկ հայ իսկ պէտք չէ թողուլ, մեռցնելու է հայ անունը: Պատերազմի մէջ ենք: Ասկէ աւելի լաւ պատեհութիւն չի կրնար ըլլալ: (էջ 90):

«Մեծ պետութեանց միջամտութիւն տեղի չի կրնար ունենալ: Եւ աշխարհի մամուլին գոռում – գոչումը եւս չի լսուիր: Եթէ նոյնիսկ ըլլայ, խնդիրը կատարուած իրողութիւն մը եղած կ'ըլլայ եւ կը վերջանայ: Այս անգամ կ'առաջարկեմ վճռական գործադրութիւնը (Հայերու) բնաջնջման գործողութեան: Ոչ մէկ հայ մարդ ողջ թողելու պայմանով, անհրաժեշտ է անոնց բնաջնջումը:

«Ձեզմէ ոմանք թերեւս ըսեն, թէ «Այս աստիճան վայրագութիւն կարելի՞ է ըլլալ կամ ի՞նչ վնաս կրնայ առաջ գալ երեխաներէն, մանուկներէն, ծերերէն, հիւանդներէն, որ ատոնց բոլորն ալ ըսպաննելու հարկ տեսնուած է: Ով է յանցաւորը, ոճրագործը, ան է որ պէտք է պատժուի: Տանը մէջ, կամ իր տնակին մէջ նստող՝ անօգնական ժողովուրդը, ծծկեր մանուկները յարձակումի ենթարկել վայրենութիւն է, հակառակ է քաղաքակրթութեան, մարդկութեան, «Տօքթ. Նազըմն ալ ծայրայեղ է, տրամաբանութեամբ չի մտածեր», պիտի ըսէք: Կը խնդրեմ, էֆէնտիներ, տկարութեան, սրտի փափկութեան այդ աստիճան մի՛ զոհուիք: Ատիկա վատ հիւանդութիւն մըն է: Ահա, ձեզի պատերազմական վիճակը: Կը հարցնեմ ձեր բոլորին.— ի՞նչ է պատերազմը: Վայրենութիւն չէ՞: Երկրագործը իր գիւղէն քաշել տանելով պատերազմի ճակատը մեռցնել չէ՞: Արհեստաւորը խանութէն առնելով շրաբնէլլի հարուածներուն տակ զոհելը ի՞նչ է: Ի՞նչ ըրած է ան: Ի՞նչ յանցանք գործած է, որ այդպէս աղետալի մահուան մը կը դատապարտուի:— Վայրենութիւնը բռնութեան օրէնքին մէջ է: (էջ 90):

Այս մտքերուն ընդունելի կամ անընդունելի ըլլալը որոշել, ըմբռնումի հարց է: Բոլոր կենդանիները, նոյնիսկ բոյսերը զիրար կ'ուտեն: Իրենց կեանքը կ'երկարեն՝ կրնա՞ք ատոնց ըսել թէ՝ իրարու միս մի ուտէք: Զիրար բնաջնջելէ զգուշացէք, ատիկա վայրենութիւն է: Կը[…]նա՞նք ըսել:

Հասան Ֆէհմի.— Այո, էֆէնտի, […] խնդիրը ծառայականս գիտէ: Ուտող[…] ուտուողի խնդիր է: Բնական գիտ[…]թեան գիրքերու մէջ ես ալ կարդացեր եմ:

ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐ[…]

(Շար.)

ՍԻՐԵԼԻ ՌՈՒՍՈՒՑՉԻՍ

(ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒ[…] ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻւ)

Գարոն կ'անուանէինք զինք, մեր հա[…]յերէն լեզուի ուսուցիչը (1928–1930): Համբերող, ներող ու քաղցրաբար[…], մասնաւոր գուրգուրանք մը ունէր մ[…] հանդէպ: Չէ՞ որ ինք ալ մեր կե[…] կ'ապրէր:

Սքանչելի էին իր բացատրութիւն[…], բառերու ճոխ մթերք մը, անհատնում վազող ջրի նման: Հիացումով կը խ[…] մեր շարականներուն վրայ,— շարակ[…] անդին քարերու շարոց: Հապա «Առա[…] լուսոյ» երգը, այբուբենական կարգ[…]:

Հայերէն դասի պահերը սիրելի […] ինծ ու դասընկերուհիներուս: Լաւ տր[…]մադրութեամբ կը սպասէի նոր ածա[…] մը, նոր ստորոգելի մը, թէեւ նուազ […] դաքշական բայց հաճելի:

«Զար», անտառակ աշակերտուհի […] էի: Գարոնը, ըստ իր սովորութեան […] ինքնիրեն հարց կուտար թէ ինչպէս […] ըլլալ էր ատիկա: Որեւէ բան, որ […] խորթ թուէր, ձեռքը վեր կը բարձրա[…]նէր ու կ'ըսէր,— տես, աղջիկս, Ս[…]բանկօղեան, ի՞նչպէս կարելի է մտի[…]նել եւ ուրիշ բանով զբաղիլ:

Հոս պիտի յիշեմ մէկ քանի որակո[…]ներ, որոնք յիշողութեանս մէջ մնա[…] են, միշտ կենդանի: Երկու Սիրանոյ[…] էինք դասարանին մէջ, երկուքս ալ […] խնդումերես: Ոչինչ բանէ մը նիւթ մը […] ստեղծէինք խնդալու համար: Գար[…] մեզ մկրտեց, առաջինը՝ Փիտրիկ, […] գիս Փիտրամայր:

Ուրիշ օր մը իր բաճկոնին կորսու[…] մէկ կոճակը կը կարէի իր բացակայու[…]թեան, երբ յանկարծ վրայ եկաւ:

— Մարանկօզեան, աղջիկս, լաւ […]տաղձ ես, բայց լաւ յղկուելու պէտք […]նիս, ըսաւ ժպտելով:

Օր մըն ալ մեզի թողուց շարադր[…]թեան նիւթը: Ես շուտ եւ դիւրին վ[…]ջացնելու համար, սինեմայի ֆիլմ […] գրեցի, այնպէս ինչպէս մեծերէն լ[…] էի: Յաջորդ օրը, ով սարսափ, […] բարկութիւն: Ի՞նչպէս կարելի է:

Բարկութենէն կաս – կարմիր […] տետրակս նետեց դասարանին պատուհա[…]նէն վար:

ԿԱՐՕՏ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Բայց ահա գտնուել է մէկը, որ խախտելով պետութիւնների սահմանները «երկիր է գնացեր ...»:

— Վայ, Առաքել, Առաքել, — իրենց տներում փակուած գլուխներն օրօրում էին ծերունիներն ու զոռ էին տալիս չիբուխներին: — Ինչպէս դու արնախում Թուրքի մօտ գնացիր, տնաքանդ Առաքել...

Սահմանապահները հեռացան գիւղից, իրենց հետ տանելով նախագահ Արամին ու Սանամին: Տներից դուրս եկան գիւղացիները, լցուեցին փողոցներն ու նստեցին պատերի տակ ձգուած գերաններին ու կոճղերին վրայ:

— Ի՞նչ արիր, ծուռ Առաքել,— փընթփընթաց վանքեցի Մուշեղը,— վայ թէ քու պատճառով խեղճ Արամի վրէն կասկածներ էնին:

— Կը կասկածին, պաշտօնից էլ կը հեռացնեն,— աւելացրեց Մուշեղի կողքին նստած մի ուրիշը,— էստեղ են ըսէ՝ ծուռ որ մի քար գցէ հոր, հազար խելօք չկարենան հանին: Իր նալիր – վալիր տղերքի անուն անպատուեց:

— Վայ թէ Առաքելի խելք խախտուեր էր, — կարծիք յայտնեց մի երրորդը:

Ու սկսուեց նոր վէճ ու աղմուկ: Որ Առաքելի խելքը կարող էր խախտուած լինել, հաւանական էր թւում շատերին: Չէ՞ որ առանց այն էլ այդ խելքն ամուր չէր նստած իր տեղում: Խելքը գլխին մարդը կը վերկենար ու կը գնար Թուրքերի մօ՞տ, թողնէր տուն ու տեղ, կին, զաւակներ ու դաւաճան դառնա՞ր:

Այդ միտքը յայտնեց վանքեցի Մուշեղի կողքին, կոճղին նստած ոմնեցի Ենոքը ...

Մուշեղը չիբուխը հեռացրեց բերանից ու զարմացած նայեց զրուցակցին: Աշխատելով զսպել բարկութիւնը, նա հանգիստ, ցածրաձայն հարցրեց.

— Ի՞նչ գինաս Թուրքերի մօտ է գնացեր, ալոտ Ենոք: Ի՞նչ գինաս դաւաճաներ է ...

— Բա հօրէ՞ Արաղն անցեր է էն կողմ:

— Դու ինչ տեղեակ ես, թէ անցեր է: Թէ որ անցեր է՝ քո ի՞նչ գործն է ...

Ոմնեցի Կոլոտ Ենոքի տղան, որ միւս ջահելների հետ ծերունիների առջեւ կանգնած լսում էր նրանց, խորամանկ ժպիտով հարցրեց.

— Քեռի Մուշեղ, եթէ քո կարծիքով Առաքել դաւաճան չէ, Թուրքերի լրտես չէ, բա ի՞նչ է, բոլշեւի՞կ է ...

— Առաքել քու հօր հասակին էր, լաօ, Ծերունին զանատուեց.

— ասաց նա, — քու բերան պատուով բաց էրա: Ես քու հօր հետ է կը խօսեմ, քո հետ չեմ խօսայ, Շիլ Գարէ ...

Այդ խօսքերից վիրաւորուեց Գարէն: Ուզեց պատասխանել, բայց հայրը վեր կացաւ ու չրխկուն մի ապտակ հասցնելով քսանեւհինգ տարեկան կուսակցական որդուն, հեռացրեց գիւղամիջից.

Գարէն մի անգամ միայն շուռ եկաւ ու սպառնաց ծերուկին.

— Ես յետոյ կը խօսամ քու հետ:

Մուշեղի երկու որդիներն էլ զգաստացան: Մեծը պատասխանեց.

— Արի հիմի խօսանք ...

Մուշեղը վեր կացաւ կոճղի վրայից:

— Երթանք տուն, լաօ, շառից հեռու եղէք ...

Երեկոյեան սահմանապահ զինուորները եկան, իր տնից տարան նաեւ վանքեցի Մուշեղին:

Դա էլ նոր բոթ էր, աւելի անհաւատալի, ու դրա համար էլ՝ աւելի երկիւղալի:

Հետեւեալ օրը Մուշեղի որդիներն ըսպառնում էին ոմնեցի Ենոքի տղային՝ Գարէին, որին Շիլ Գարէ էին ասում՝ մի աչքը շեղ լինելու պատճառով: Իրենց հօր բանտարկութեան համար նրանք Գարէին էին մեղաւոր համարում երէկուայ վէճից յետոյ: Գարէի ազգականներն էլ, որ քիչ չէին գիւղում, պատրաստ էին պաշտպանելու նրան: Նրանք իրենց հողում նոյ[…] իսկ ուրախացել էին դէպքերի համա[…] մտածելով, որ հիմա, եթէ Արամին հ[…]ռացնեն նախագահի պաշտօնից, Գա[…] կը դառնայ նախագահ, գիւղի իշխան[…]թիւնը ոմնեցիների ու արճէշցիների ձ[…]քը կ'անցնի:

Մի քանի օր շարունակ գիւղը […]ուած, տագնապալի դրութեան մէջ էր: Արամին, իր մօրն ու վանքեցի Մուշ[…] տարել էին Երեւան:

Ծերունիներն այլեւս դուրս չէին գա[…]լիս փողոց, չէին նստում գերաններ[…] արեւկող անելու: Երիտասարդների […] մասը, որ Արամի ու Տիգրանի մտերի[…]ներն էին, ընկճուած, տխուր դէմքե[…] էին անցնում փողոցներով, միւս մա[…] Գարէի ընկերները՝ աշխուժացել էին:

Տարեցները տեսնում, հասկանում […] այդ ամէնը, գուշակում էին վատ հե[…]ւանքներ ու ցաւով օրօրում էին ծանր[…]ցող գլուխները:

— Վայ, անխելք Առաքել, վայ: բոլոր խառնակութիւն ու թշնամութի[…] քու պատճառով է, Առաքել ...

Դէպքերը յաջորդում էին իրար, մ[…] միւսից զարմանալի, մէկը միւսից […] կարծակի:

Մի քանի օր յետոյ, վանքից վերադ[…]ձաւ վանքեցի Մուշեղը:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՔՈՉ[…]

(7 Շար.)

— Ի՞նչպէս, յիմար, յիմար, ի՞նչպէս կարելի է ատիկա, դուն, աղջիկս, ի վերջոյ բաց գրող մը պիտի ըլլաս :

Ֆիլմին մէջ «համբոյր» բառը գործածած էի, ինչ որ գայթակղութիւն կը համարուէր Դպրոցասէրի շէնքէն ներս :

Ըրջանաւարտ տարին է, 1930 : Քննութեան ընթացքին՝ վստահ որ սխալ չեմ ըրեր, տասը քանի մը խրթին բառեր, որս ճիշդ եւ ուղիղ գրեցի : Երբ կարգը եկաւ յօնք բառին, Հ գրով գրուեցաւ : ... տեսնելու էիք իր ցասումը : Ի՞նչպէս կարելի է, յիմար էակ, յօնքը չկարենա՛լ շիտակ գրել : Երբեք չմոռցաւ յիշեցնել այդ աններելի սխալս :

Դասարանը ցրուել սկսած էր : Շատերը մեկնած էին արդէն : Պարոնը մտահոգ էր ինծի համար, եւ հարց կուտար ինծ,— Աղջիկս, Մարանկոզեան, չեմ գիտեր թէ քու փրկութեանդ եղայրը ուսկի՞ց պիտի գայ, պատասխանէ՞ն թէ դանէն :

Դպրոցասէրի հաշւոյն՝ դրկուեցանք [illegible] Հայերէնի դասեր տալու փոքրերու : 1935ին Փարիզ կը վերադառնանք մեր ամառը անցընելու Դպրոցասէրի մէջ : Ես ու Վարդարփի Դարբինեան մեր առաջին փափաքը եղաւ երթալ տեսնել Ահարոն Տատուրեանը մեր սիրելի ուսուցիչը :

Գիտէինք որ յաճախ Քաղաքապետարանին պարտէզը կ'ըլլար : Արդարեւ, հոն գտանք զինքը, նստարանի մը վրայ միստակ, մէկ ձեռքը թիթեղնիկ մը, միւսը գրքոյկ մը :

— Բարեւ, պարոն, ըսինք ու կեցանք :

Աչքերը արագ արագ թարթեց, նայեցաւ, ճանչցաւ եւ, ի վերջոյ «բարի եկեր էք, աղջիկներս, Նոյեան Տապանի աղաւնիներ, Փարիզ պիտի մնա՞ք» :

Ոչ, Պարոն, Մարսիլիա պիտի վերադառնանք :

Այլեւայլ խօսքերէ ետք, երբ իրմէ հրաժեշտ առինք չկրցաւ զսպել ծիծաղ մը եւ ի վերջոյ «աղջիկներս, գաւառ կը նստիք» ըսաւ :

Անմոռաց յիշատակ մը եւս, իր «Մաղաթներէն» : Օրինակ մըն ալ ինծի գրած էր այսպէս .—

«Ծօլ ու խանդավառ աղջնակին՝
Սիրանոյշ Մարանկոզեանին,
Իմ ծեր խոշալին՝ սերունդ Հայաստանին» :

Իր ուսուցիչը՝
Ահարոն Տատուրեան

Արդարեւ մեծ ցաւ եղած է, որ իր կենդանութեան չկրցայ աշակերտական պարտքս կատարել :

Թող այս քանի մը տողերը, Պարոն, գարնան ծաղիկներ ըլլան եւ իրենց բուրումով խնկեն ձեր շիրիմը, դուք որ անյան քնքուշ ու նուրբ ձեր գրիչով երգեցիք հայրենի բնութեան կարօտով : Մահուան քունդ անխռով ըլլայ :

ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՎԱՐԴԱՊԵՏԵԱՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Շաբաթ Մարտ 6ի երեկոյեան հոծ բազմութիւն մը լեցուցած էր Փարիզի Ցրդ քաղաքապետարանի սրահը :

Իսզի Նոր Սերունդի «Խանասոր» խումբն էր որ իր տարեկան գեղարուեստական երեկոյթը կուտար :

Օրուան խօսնակը խումբի նախագահ ընկեր Հրայր Խաչիկեան երեկոյթին բացումը կատարեց գրաւոր ուղերձով մը, մանրամասնեց իրենց վերջին տարեշրջանի գործունէութիւնը, եւ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն իրենց քաջալերանքին համար :

Ընկերը անմիջապէս բեմ հրաւիրեց ընկերուհի Մառի Պօյաճեանը, որ ապրումով արտասանեց Սիամանթոյի «Պարը», ուրիշ յաջող հայրենաշունչ արտասանութիւն մը եւս ընկեր Կարօ Թորոսեանի կողմէ, ապա բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկեր Աւլէն Փափազեան, որ յիշելէ ետք անցեալի երանելի օրերը, ուր այս նոյն բեմերէն խօսք կ'առնէին Խատիսեան, Ջամալեան, Շ. Միսաքեան եւ հոյլ մը գրչի ու մտքի պաշտելի դէմքեր, որոնք կեանք ու աւիշ կուտային հայրենազուրկ մեր գանգուածներուն, որպէսզի ան կարենայ օր մը աւելի դիմագրել, օր մը աւելի ապրիլ իբր հայ, անդրադարձաւ այն պարապին, զոր ձգեցին անոնք իրենց ետին, եւ խնկապէս, ըսաւ ընկերը, անհասկնալի թող չթուի ձեզի՝ եթէ ըսեմ որ այս լոյս քաղաքներուն մէջ հայկական ածուէն ներս պատած է խաւարը :

Սակայն խաւարը տեւական չէ, քանի մեր երէց ընկերները իրենց արեան մինչեւ վերջին կաթիլը ի սպաս դնելով հայապահպանման նուիրական գործին, հայկական դատին, ամրապնդեցին մեր դիմադրական ոգին, եւ այսօր կան դարձեալ երիտասարդներ որ թէեւ չունին անոնց ոչ հմայքը, ոչ կարողութիւնը, բայց եւ այնպէս ունին նոյն հաւատքն ու համոզումը, կատարած են նոյն ուխտը, իրենց արեան մինչեւ վերջին կաթիլը նուիրելու Հայաստանի հողերու ամբողջացման, հայրենիքի ազատութեան :

Ցիշելով Աֆրիկեան ժողովուրդներու անկախութիւնը, յուսադրիչ երեւոյթ մը նկատելով հանդերձ այս պարագան, զայրացաւ այն տխուր իրականութեան դէմ, որ քաղաքակրթութիւն ու մշակոյթ չունեցող ցեղախումբեր անկախութեան տիրանալով կը ձգտին քաղաքակրթութիւն ու մշակոյթ ստեղծել, մինչ դարաւոր ու փառաւոր քաղաքակրթութեան, մշակոյթի ու պատմութեան տէր մեր ժողովուրդը Արեւելքէն կամ Արեւմուտքէն կը սպասէ որ յօժարին տալ իրեն, ինչ որ իր արդար իրաւունքն է, ու խօսքը ուղղելով երիտասարդներուն շեշտեց .— « Սիրելի երիտասարդներ հայրենիքը չի տրըւիր, այլ կը խլուի, ազգի մը ապագան երիտասարդութիւնն է, եւ մեր իրականութեան մէջ աւելի քան երբեք, այսօր դուք պէտք է ըմբռնէք միանգամ ընդմիշտ թէ մեծ ազգի մը զաւակն ենք, կարելի չէ սակայն մեծ մնալ եթէ դուք չկարողանաք տէր կանգնիլ մեր արդար դատին ու չպայքարիք յանուն մեր հայրենիքի ազատութեան, զոր ոչ Ամերիկացիին քմահաճոյքին այոյէն կամ ոչէն եւ ոչ ալ Ռուսին քմահաճոյքին այոյէն կամ ոչէն պէտք է սպասենք, այլ մեր ժողովըրդին միասնականութեամբ որ այս տարի մեծ եղեռնի յիսնամեակին առթիւ իրականացած է, ցոյց տանք աշխարհին որ մենք գիտենք ոչ թէ խօսքով այլ գործով ու պայքարով մեր արդար դատը պաշտպանել, ի հարկին մեր արեան վերջին կաթիլն ալ տալով յանուն ամբողջական Հայաստանի ամբողջական Հայութեամբ :

Մեր աղօթքի խորանները երթալով կը պարպուին, բայց հիմա քանի հայրենիքի մէջ զարթօնքի նոր շրջան մը կ'ապրին, լաւ է որ մեր զգացումները միացնենք անոնց զգացումներուն, որպէսզի բոլորս միասին ծնրադրենք մեր միակ ու խակական խորանին առջեւ, որ է Արարատեան դաշտը » :

Ապա բեմը գրաւուեցաւ Նոր Սերունդի Պանեէօ – Քաշանի « Նայիրի» պարախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ Տիկին Հ. Թորոսեանի :

Երկար ժամանակ ներկաները վայելեցին Կովկասեան եւ Հայկական նազելի ու խանդավառ պարեր, որոնց համար տարուած աշխատանքին լաւագոյն ապացոյցը եղաւ բուռն ծափահարութիւնները :

Կարգը եկած էր երգիչ Մ. Պօղոսեանին, որ դաշնակի ընկերակցութեամբ Կ. Աֆրիկեանի քանի մը հայկական երգերով վերացման այնպիսի պահեր ապրեցուց մեզ որ միայն ունկնդրողը կրնայ զգալ :

Տասը վայրկեանի դադարէ մը ետք, մեզի կը ներկայացուէր Նշան Պէշիկթաշլեանի « Հիւանդտեսը» ծիծաղաշարժ թատերգութիւնը : Ցայտնի էր որ շատ աշխատանք տարուած էր, եւ մեր երիտասարդ դերակատարները իրենց համարձակ խաղարկութեամբ եւ շատ տեղին շարժուձեւերով կուշտ ու կուռ խնդացուցին ներկաները :

Այս ներկայացման յաջողութիւնը կը պարտինք մանաւանդ դերասան եւ դերուսոյց Հայպէշեանի ղեկավարութեան ու բեմադրութեան :

Կէս գիշերէն ետք սկսան եւրոպական պարերը, Եսայեան նուագախումբին ընկերակցութեամբ :

Այս գեղարուեստական երեկոյթով Իսզի Նոր Սերունդը լաւագոյն ապացոյցը տուաւ իր արդիւնաւէտ գործունէութեան գեղարուեստական գնահատելի ճաշակին ու իր ապացուցած հայեցի մաքուր դաստիարակութեան :

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԲՈՅՍԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ

Սիպերիոյ եւ Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ կը բուսնի մայրի մը՝ «անակնկալներու ծառ» : Մայրի ծառի փայտէն պատրաստուած ամանի մը մէջ երկար ժամանակ չի թթուիր կաթը, իսկ տախտակներէն շինուած պահարանին մէջ ցեցեր չեն ըլլար : Մայրի ծայրի ընկոյզներէն Սիպերիացիները գիտեն պատրաստել բուսական սերուցքներ, որոնք գրեթէ երեք անգամ աւելի սննդատու են, քան կովի կաթէն պատրաստուածները, որովհետեւ մայրենիի ընկոյզը կը պարունակէ 79 տոկոս ճարպ : Այս ընկոյզը օգտակար է թոքախտին առաջքը առնելու համար :

✕ Ամէն ժողովուրդ ունեցած է իր սիրած ծաղիկը : Ցոյներուն եւ Հռոմէացիներուն համար շահպրակն է, Եգիպտացիներուն համար՝ ջրաշուշանը, Ֆրանսացիներուն համար՝ կարմիր մեխակը :

Ճափոնի մէջ սիրուած ծաղիկն է քրիզանթեմը (ոսկեծաղիկը), իսկ ամէնէն յարգուածը՝ լոտոսը : Ասոնց համար կը կազմակերպուին ժողովրդական հանդէսութիւններ և զբօսանքներ : Ճափոնի ազգային զինանշանին և կնիքին վրայ պատկերացուցած են 6 ծաղկաթերթերէ բաղկացած ոսկեծաղիկ մը : Այս ծաղիկին անունով հաստատուած շքանշանը երկրին բարձրագոյն պարգեւն է :

Ճափոնի մէջ կան նաեւ ուտելու ոսկեծաղիկներ, որոնք ունին մինչեւ 250 հատ լայն, հիւթիչ ծաղկաթերթեր, որոնցմէ աղցան կը պատրաստեն :

✕ Ուռենիին հիւթը կը հանդստացնէ յօդացաւը եւ կ'իջեցնէ ջերմաստիճանը : Անոր կեղեւը կը պարունակէ նիւթ մը, որ քիմիական ճամբով գտնուած է միայն անցեալ դարու վերջերը : Ասփիրինը կը պատրաստուի այս նիւթէն :

✕ Աւօքաթ ծառին պտուղները իրրեւ անունդ կը հաւասարին միսին, իսկ դիւրամարսութեան տեսակէտէն՝ կարագին : Պտուղները կը կշռեն 50էն մինչեւ 400 կրամ եւ կը պարունանակեն ծանօթ բոլոր կենսանիւթերը եւ 30 տոկոս ճարպ :

✕ Բոյսը կրնայ քալել : «Անտանդէ» (քալող) քաքթիւսը Փերուի անապատներուն մէջ կ'աճի : Արմատի փոխարէն ան ունի սուր փուշերով պատած շիւղ մը : Քամիէն քշուելով, բոյսը կը տեղափոխուի վայրէ վայր : Խոնաւութիւն եւ սնունդ կը ստանայ օդէն եւ ոչ թէ հողէն :

✕ Բոյսերը զգայուն են աղմուկին նըկատմամբ : Հնդիկ բուսաբանները հաստատած են, որ աղմկային հնչիւններու որոշակի ընտրութեամբ կարելի է արագացնել կամ դանդաղեցնել բոյսերուն աճը : Եօթը տարուան փորձերէ ետք ամէնէն շատ «երաժշտական» յատկութիւն ունեցողներ նկատուած են բրինձը եւ ծխախոտը :

✕ Շատեր չեն գիտեր, որ արեւադարձային անտառներուն մէջ, ծառերը չունին տարիքը ներկայացնող օղակներ :

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (190)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Կը խօսուի թէ Ալի փաշա Ահմէտին գրած ըլլայ թէ էկէրը խարխլած ախոռ մըն է :

— Երկուքը դեռ չե՞ն միացած :

— Դեռ չէ :

Տօպօ Մեքչէիին նայեցաւ : Մեքչէի ժպտելով թօթվեց ուսերը :

— Էհ, յետոյ կը տեսնեն թէ ինչ կատաղի ցուլեր կը սպասեն իրենց այս խարխուլ ախոռին մէջ :

Լրտեսը շարունակեց :

— Բանակին մէջ շատ է խառնաշփոթը : Բանակին կը հետեւին ամէն տեսակ մարդիկ, յոյն վաճառականներ, աճպարարներ, Հայեր, խաբեբաներ, Գնչուներ : Քանի մը հարիւր գերիներ ալ կան. մեծ մասով Թեմեշվարցի կիներ սպաներու վրայ բաժնուած :

— Անօրէններ, — մռնչեց Մեքչէի :

Լրտեսը շարունակեց :

— Այրեր՝ միայն տղաք ու կառապաններ տեսայ, որոնք գնդակներ կը բերեն : Արսլան բէկը օրը տասն անգամ կը կրկնէ թէ երբ էկէրցիները այս անթիւ բազմութիւնը տեսնեն, անմիջապէս պիտի փախչին, Սոլնոքցիներու պէս :

— Ի՞նչ է բանակին գլխաւոր ուժը :

— Ենիչերիներու բազմութիւնը, ու դեռ աւելի շատ ձիաւոր «միւսելլիմ»ներ : Ական բացողներ ալ կուգան, անոնք լակումճի կը կոչուին : Կան նաեւ խումպարաճիներ ալ, որոնք նիզակով ու պարսատիկներով կը նետեն ռումբերը բերդին մէջ :

Տօպօ ոտքի ելաւ :

— Հիմա գնա ու հանգչէ : Ինքզինքդ ցոյց տուր բերդի ժողովուրդին, բայց մանաւանդ պահակներուն, որպէս զի քեզ չճանչցողներն ալ ճանչնան : Գիշերը կը վերադառնաս Թուրքերու բանակը : Եթէ իմացնելիք բան մը ունենաս եկուր քաղաքի կողմի պարիսպին տակ ու սուլէ : Դոնապանները արդէն կը ճանչնան սուլիչիդ ձայնը :

Է.

Հրապարակին վրայ անմիջապէս սկսաւ առեւտուրը, հինգ լեցուն կառքեր եւ ութ Թրքական ձիեր կային :

Հացարար դրագիրը անկիւնէն դուրս քաշեցին, առջեւը սեղան մը դրին եւ քովը Թմբկահար մը : Պոտոկֆալվին ալ մունետիկ անուանեցին :

— Ձիերով սկսինք, — ըսաւ Փեթէօ :

— Աղուոր արաբական նժոյգ մը, — սկսաւ Պոտկֆալվի :

— Երկուքը միացուր, — ըսաւ Մեքչէի :

Որովհետեւ իրարու նման երկու թուխ ձիեր կային աւարին մէջ :

Թէեւ ոչ ոք սակարկեց, բայց նոյնպէս գացին : Տօպօ Մեքչէիին յանձնած էր այդ երկու ձիերը գնել գինուորներուն համար : Ուստի Մեքչէի քիչ մը սպասեց որ մէկը ձայն բարձրացնէ :

Բայց ամէնքը զէնքերուն ու զգեստներուն համար կը պահէին դրամը. Մեքչէի չորս Փիորինով ութը ձիերն ալ գնեց ու ախոռ տարաւ (*) :

Ցաջորդեցին կառքերը, անոնց վրայէն առատօրէն կը թափէին գեղեցիկ զէնքերը . քանի մը փողով կարելի էր ականակուռ սուրեր, փղոսկրէ կոթով հրացաններ գնել : Կիները զգեստեղէններուն համար կը մրցէին : Ցիւկետի քաան քիլօնոց լախտ մը գնեց, Ցոր Փաքշի թաւշէ ծածկոց մը՝ ձիերուն համար, Զոլթայի արծաթեայ սաղաւարտ մը որ քթապան ալ ունէր : Կը թափէր դրամը Միքայէլ դրագրի առջեւ, որ աչխուժօրէն կը նշանակէր թէ ով ինչ առաւ եւ որքանի :

Երբ առաջին կառքին յատակը հասան՝ Պոտոկֆալվին զուարթօրէն գոչեց .

— Հիմա կուգայ Դարեհի համբաւաւոր գանձերուն սնտուկը :

Եւ ուժեղ զինուորի մը օգնութեամբ հորթու կաշիով պատուած աղուոր սնտուկ մը դրաւ կառքի նստարանին վրայ :

Սնտուկը զոց էր, բայց փականքի կամ կղպանքի հետք չէր երեւեր վրան. բանալու համար ստիպուեցան կացին գործածել :

Բերդի մարդիկը գիրար կը հրմշտկէին հետաքրքրութենէն : Թէեւ Դարեհի գանձերն ալ չըլլային, սակայն յարգի բան մը ըլլալու էր մէջը :

Մինչեւ իսկ երկու գինեպաններն ալ հոն էին. Լատխալաւ Նաժի եւ Գէօրգ Տեպրէօի, երկուքն ալ գոգնոց դրած :

— Ես քանի մը արծաթէ բաժակներ կ'ուզեմ գնել .— ըսաւ Թեպրէօի, — որպէսզի եթէ մեծամեծներ գան ինծի, կարենան անոնմով խմել :

— Ես մետաքսէ լաչակ մը, — ըսաւ կարմիր մուճակ հագած կլոր դէմքով հարսնցու մը :

ԿԷԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

(*) Ոչինչ գնով չէ որ գներ էր զանոնք, այն ժամանակները արօր քաշող լաւ եզի մը գինը հազիւ հինգ փիորին էր, խոզ մը երկու փիորին կ'արժէր : Մէկ փիորինով կարելի էր ոչխար մը գնել, ու հինգ փիորինով վեց կառք խոտ կարելի էր բերել տալ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է երեսուն ֆրանք, ընկեր Խաչիկ Տէր-տէրեանէ (Վիէն) իր ողբացեալ եղբօր՝ Մանուկ Տէրտէրեանի կսկծալի մահուան առթիւ (Քալիֆորնիա) :

ՇԱՒԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի ժամերգութիւն եւ պատարագ տեղի կ'ունենայ :

Կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կը պատարագէ ԳԻՒՏ Ծ. Վ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի վերջին անգամ պիտի երգուին Արեւագալի արարողութիւնները :

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9, պատարագ ժամը 10 :

Կը հրաւիրուի համայն ժողովուրդը :

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հայ Երիտ. Թատերախումբը (Լիոնի եւ շրջականներու) կը ներկայացնէ, հովանաւորութեամբ Հայ Թատր. Պաշտպան «Արուեստասիրաց»ի եւ ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇԻ :

Մասնակցութեամբ ԺԻՒՏԷՔՍԻ եւ կարող ուժերու :

Այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին,

Հ. Յ. Դ. սրահին մէջ

Պիտի ներկայացնէ ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻՊ

Բազմաթիւ երգերով (Նուագ Պ. Պէր-պէրեան) :

Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակի առիթով կը ներկայացուի «ՑԵՂԻՍ ՎՐԷԺԸ» :

ՔԷՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 21ին, Վալանսի քաղաքապետարանի սրահը, (Սալ տէ Ֆէթ) :

ԿՈՉ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Փոն տը Շէրիւի եւ շրջանի Հայութիւնը ձեռնարկած է Ազգային Տան մը շինութեան, դպրոցով եւ սրահով, որ միեւնոյն ատեն պիտի ծառայէ որպէս եկեղեցի : Շէնքին հիմը արդէն դրուած է, մէկ մեթր ալ բարձրացած : Տեղւոյն Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կոչ կ'ընէ Ֆրանսահայ հայրենակիցներուն եւ միութիւններուն, որպէսզի իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը բերեն այս բարենպատակ գործին :

Այն հայրենակիցները որոնք կարեւոր գումարներով կ'ուզեն մասնակցիլ, իրենց անունները պիտի արձանագրուին շէնքին ճակատը եւ բարերար պիտի կոչուին :

Վարչութեան հասցէն է.—

Monsieur ACHOD AREKIAN
Rue de la Chaîne
CHARVIEU (Isère)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի խումբի հանդէսը Մայիս 9ին :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայ Արենոյշներու տարեկան սկաուտական հանդէսը Մայիս 23ին, Կիրակի օր, ժամը 15ին, Ժիմնազի շքեղ թատերասրահին մէջ, Րիւ տիւ Թէաթր Ֆրանսէ :

×

«ՍՕՍԻ» պարախումբը իր կազմութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպած է Հայկական տոհմիկ պարերու երեկոյթ մը, Կիրակի Մայիս 9ին, ժամը 21էն 23.30 :

LA MAISON DE LA MUTUALITE
24, Rue Saint-Victor, PARIS (5e)
(Métro : Maubert-Mutualité)

Մարսէյլի մէջ Կապոյտ Խաչի օրը կը տօնուի Մայիս 29ին :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդր. վարչութեան կազմակերպած Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի յիսնամեակը, Մայիս 15ին, Ալհամպրայի սրահին մէջ :

×

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի նախաձեռնած մեծ համերգը, ծանօթ երգչուհի Տիկին Լուիզ (Անայիս) Փօզապալեանի, որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 15, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սալ Ռամոյի շքեղ սրահին մէջ : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՃԱՇ

Ի պատիւ

ԸՆԿԵՐ ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆԻ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. կոմիտէի եւ Տրապիզոնի Հայր. Միութեան կողմէ :

Շաբաթ գիշեր (27 Մարտ) ժամը 8ին, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ :

17 Րիւ Պլէօ, Մէթրօ Քասէ

Ճաշագին 10 փրանք

Խճողումի տեղի չտալու համար կը խնդրուի նախապէս արձանագրուիլ եւ հեռախօսել հետեւեալ հասցէներու :

Յարթ. Շիրվանեան, 736-38-45 :

Տիգ. Թորոսեան, 253-63-63 :

Ս. Յովհաննէսեան, 627-52-65 :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ընկեր. ժողովը Գշ. (Մարտ 30), ժամը 20ին : Մշակոյթի Տան մէջ : Կարեւոր օրակարգ : Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած

Դպրոցասէրի Շրջանաւարտուհիներու եւ աշակերտուհիներու կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 28ԻՆ,

ժամը 15ին Ս. Մուրատեան վարժարանի սրահը :

26, Rue Troyon, Métro Pont de Sèvres

Կը ներկայացուին

ՄԱԳՆԻՍԸ
(Միպիլ)
UN CAPRICE
(Alfred de Musset)

Երգ, պար, արտասանութիւն

Մուտք 6 եւ 4 ֆրանք

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը յայտարարէ Մարսէյլի Հայութեան թէ 1915ի Ապրիլեան նահատակներու Յիսնամեակի ի յիշատակ կը հրաժարի Ապրիլի ընթացքին իր տալիք տարեկան պարահանդէսէն : Վարչութիւնը Մարտ ամսուան ընթացքին կը ձեռնարկէ հանգանակութեան մը, ի նպաստ իր բարենպատակ ձեռնարկներուն,— հայերէնի դասընթացք, հիւանդներու այցելութիւն, Օգնափ. կայան եւն. : Այս առթիւ կոչ կ'ընէ Մարսէյլի հայրենակիցներուն որ իրենց սրտաբուխ նուէրներով քաջալերեն, ազգապահպանման եւ իրերօգնութեան այս աշխատանքը, իրենց մասնակցութեամբ :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝

ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝

ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ

8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՉԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակնօրեայ Պաշտամունք

Սէն Ժերոմ, ժամը 9.30ին

MARSEILLE, 20 Rue Jemmapes

ժամը 10,45ին

Կը քարոզէ՝

ՎԵՐ. ՅԱՐԹ. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

ՊԱՐԻ ԴԱՍԵՐ

Տիկին Հ. Թորոսեան պարի դասընթացքներ կը կազմակերպէ երախաներու համար :

Պայմաններու եւ արձանագրութեան համար դիմել 17, Րիւ Պլէօ, Երեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 18.30էն մինչեւ 20.30 :

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզեան շրջանի բոլոր խումբերուն :

Այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 15ին :

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue St-Dominique — PARIS (7e) — Métro : Invalides

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ՝ «ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի, ղեկավարութեամբ՝ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «ՆԱՅԻՐԻ» պարախումբի, ղեկավարութեամբ՝ ՏԻԿ. ՀԵՂԻՆԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

Երգ՝ Օր. ԺՈՍԼԻՆ ՏԻՐԱՏՈՒՐԵԱՆ, ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ, ՍՈՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ, արտասանութիւն՝ ՍԵԴԱ ԹՈՐՈՍԵԱՆ :

ԾԱՆՕԹ.— Ալֆորվիլի օթոքարը կը մեկնի ժամը 14ին Քարնոյի հրապարակէն

THEATRE DE PLAISANCE
111, Rue du Château, PARIS (14e)
(Métro : Pernety)

Ուրբաթ Մարտ 26, Շաբաթ Մարտ 27, Ապրիլ 3ին եւ 10ին, Շաբաթ ժամը 21.15ին

ԺԱՆ-ԺԱՔ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Կը ներկայացնէ հայ մշակոյթի գանձերը

CHANT PROFOND D'ARMENIE

Décors : Madeleine Louys
Régie : J. J. Aslanian
avec Robert Darame, Jacques Degor, Eve Griliquez, Liliane Jeney et Philippe Chauveau

Textes français de Luc-André Marcel et Gérard Hékimian.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Ս. Սահակ Մեսրոպ Մայր Եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի Մարտ 28, Կիրակի օր, ժամը 15ին, Մայր Եկեղեցիի մէջ : Ընկերակցութեան բոլոր անդամները կը հրաւիրուին չթերանալ ներկայ ըլլալու ժողովին, իրենց քաղաքացիական պարտքը կատարելու համար : Հեռաւոր վայրերու մէջ գտնուող անդամներէ (որոնց անդամավճարները գանձել կարելի չէ եղած) կը խնդրուի որ հաճին մինչեւ ժողովին թուականը հանդիպիլ եկեղեցի՝ իրենց վճարումները կատարելու, կամ ժողովին օրը նոյն նպատակով մէկ ժամ առաջ ներկայանալ Դիւանին :

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի հիմնադրութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ :

Կազմակերպութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Ֆրանսայի խումբերուն :

Շաբաթ, Մայիս 22ին, երեկոյեան, Ռամոյի սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները յետագային :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները այս Ուրբաթ ժամը 20.30ին Ներսէսեան վարժարանի մէջ : Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է : Բացակաները նկատի պիտի առնուին : Կարեւոր օրակարգ : Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչը :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստանէն Ռոպէր Փօղոսեան, ներկայիս 25 տարեկան, կը փնտռէ իր հայրը Վազգէն Փօղոսեանը, որ պատերազմի ատեն իբրեւ զինուոր ճակատ մեկնած էր : Ռոպէրը վեց ամսու էր այն ատեն : Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել «Յառաջ»ին :

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ ԻՐ ԵՐԵԿՈՅԹԻՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՅԱՋՈՂՈՒԹԵՆԷՆ ՎԵՐՋ՝

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՄԱՆՑ ԿԵԴՐՈՆԸ
(CENTRE D'ETUDES ARMENIENNES)

ՎԻԷՆԻ ԵՒ ՍԷՆ – ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՎ ՊԻՏԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

1915Ի ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԻԷՆ	ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ
THEATRE MUNICIPAL	SALLE JEANNE-D'ARC
1965 Մարտ 27ին,	1965 Մարտ 28ին
Շաբաթ օր, ժամը 21ին	Կիրակի օր, ժամը 15ին

A VALENCE : Le Vendredi 26 Mars à 21 heures, à la Salle des Fêtes.

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ այս կարեւոր երեկոյթներուն, որոնց ներկայ պիտի ըլլան նաեւ ֆրանսացի անձնաւորութիւններ :

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE

Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 փր., առաքման ծախքով՝ 32 փրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 25 ՄԱՐՏ — JEUDI 25 MARS 1965

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 10266 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.266

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Միջազգային մամուլն ու ֆրանսական հեռատեսիլը վերջին օրերուն կրկին արծարծեցին քրտական հարցին :

Քիւրտ դեմոկրատ կուսակցութիւնը, որուն նախագահն է Մոլլա Մուսթաֆա Պարզանի՝ Իրաքի քիւրտ ապստամբներու ընդհանուր հրամանատարը, առիթ չի փախցներ աշխարհի հանրային կարծիքին ծանօթացնելու համար քրտական դատը :

Խմբ Քեամուրան Պէտրխան, Թալաթանի եւ Վանլը յաճախակի ճամբորդութիւններ կը կատարեն եւ մեծ պետութեանց պատասխանատու վարիչներուն հետ տեսակցութիւններ կ'ունենան, ո՛չ միայն ծանօթացնելու համար Քիւրտերու ազգային պահանջները, այլեւ խնդրելու անոնց աջակցութիւնը, որպէսզի գոհացում տրուին իրենց բաղձանքներուն :

Խմբ Պէտրխանէ վերջ Վանլը եւս ֆրանսական հեռատեսիլէն խօսեցաւ, պարզելով քրտական հարցին ներկայ վիճակը :

Անցեալ տարի Մոնկոլիոյ պատուիրակը առաջարկեց ՄԱԿի օրակարգին վրան դնել Իրաքի Քիւրտերուն հարցը : Սակայն Խ. Միութեան թելադրութեամբ առաջարկը ետ առնուեցաւ եւ միջազգային ատեանը առիթ չունեցաւ զբաղելու քրտական խնդրով :

Քիւրտ դեմոկրատ կուսակցութիւնը անընդհատ գործունէութեան մէջ է : Վերջերս տեղեկացած ըլլալով, որ Իրաքի կառավարութիւնը ծրագրած է հեղձուցիչ կազ գործածել ապստամբ շրջանի գիւղերը օդէն ռմբածելու համար, Խմբ Պէտրխան «Մոնտ»ի մէջ ահազանգ հնչեց :

Իրաքի Փարիզեան դեսպանը փութաց հերքել այդպիսի ծրագրի մը գոյութիւնը : Սակայն Լօզանի ձայնասփիւռ եւ «Ֆէօյլ տ'Ավի տը Լօզան» թերթի մերձաւորեան թղթակիցը երկար յօդուածով մը կը հաստատէ թէ քրտական գիւղերուն դէմ գործողութիւնները սկսած են արդէն Թրքական սահմանագլուխի կողմէն : Կ'աւելցնէ թէ իրաքեան բանակը 70 հազար կազարգել դիմակներ գնած է գերմանական տունէ մը :

Ուրիշ զուիցերական թերթ մը՝ Ցիւրիխի Քոնսթրիւիր Ֆրանսերէն շաբաթաթերթը՝ իր Մարտ 10ի թիւին մէջ հրատարակած է երկար յօդուած մը Քէյ Խօսրով ստորագրութեամբ եւ «Հնչած է անկախութեան ժամը Քիւրտերուն համար» խորագրով :

Յօդուածագիրը, որ Քիւրտ մըն է անշուշտ, Իրաքի Քիւրտերու ապստամբութեան մասին խօսելու առթիւ կը բացատրէ նաեւ թէ ուր կը սկսի եւ ո՛ւր կը վերջանայ Քիւրտիստանը :

Ըստ իրեն, Քիւրտիստան միակտուր հողամաս մըն է՝ հինգ հարիւր հազար քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ, աշխարհագրականօրէն միացած, սակայն քաղաքականօրէն բաժնուած չորս պետութեանց սահմանագլուխներով :

Քիւրտիստան ողնայարն է, կ'ըսէ, Առաջաւոր Ասիոյ եւ մահիկաձեւ կը տարածուի Ալեքսանտրէթէն մինչեւ Պարսից ծոցի մօտերը : Սահմաններն են՝ հիւսիսէն պոնտական եւ կովկասեան լեռնաշղթաները, արեւելքէն իրանեան լեռնադաշտը, հարաւէն Միջագետքը : Երկիրը լեռնային է : Մինչեւ 3000 – 4000 մեթր բարձրութեամբ լեռներ ունի : Նոյնիսկ հինգ հազար մեթրէն աւելի բարձր է մշտատեւ ձիւնածածկ գագաթը Արարատի, որ կը կազմէ Քիւրտիստանի հիւսիս – արեւելեան պատնէշը ...

Քիւրտ յօդուածագիրը դրուատալից տողերով կը նկարագրէ Քիւրտիստանի գեղեցիկ անտառները, դալարագեղ հովիտները, լիճերը, լեռնադաշտերու մշակուած հողերն ու վանքային հարստութիւնները, որոնք բաւականաչափ չեն շահագործուած :

Իսկ ամէնէն մեծ հարստութիւնը քարիւղն է : Իրաքի նաւթահորերուն հարիւրէն իննսունը, Իրանի եւ Թուրքիոյ քարիւղին մէկ մասը քրտական հողամասերու վրայ կը գտնուին :

Ո՞րքան բնակիչ ունի Քիւրտիստան :

1945ին, երկրորդ աշխարհամարտի վաղորդայնին, երբ քիւրտ հայրենասէրներ հաշտութեան ժողովին յուշագիր կու տային, Քիւրտերու թիւը ինը միլիոն կը հաշուէին :

Այսօր քսան տարի վերջ, թիւը բարձրացած է տասներկու միլիոնի, հետեւեալ ձեւով (ըստ Քէյ Խօսրովի) — Թուրքիոյ մէջ՝ վեց միլիոն, Իրան՝ չորս միլիոն, Իրաք՝ երկու միլիոն, Սուրիա՝ չորս հարիւր հազար, Հայաստան – Վրաստան եւ Ատրպէյճան՝ 140 հազար : Աւանդմէ զատ բազմաթիւ քրտական գաղութներ կան արեւմտեան Անատոլուի, արեւելեան Իրանի, Պոլսոյ, Պաղտատի, Դամասկոսի եւ Պէյրութի մէջ :

Յօդուածագիրը կը հաւաստէ թէ Քիւրտերը նստակեաց ժողովուրդ են, հարիւրին 75ը՝ գիւղացիներ, որոնք կը զբաղին հողագործութեամբ եւ անասնաբուծութեամբ, հարիւրին 25ը քաղաքներու բնակիչ են :

Ահա՛ թէ ինչպէս կը ներկայացնեն քիւրտ ազգայնականները արեւմուտքի մամուլին մէջ իրենց երկիրն ու ժողովուրդը :

Քիւրտիստանի սահմանները արեւմուտքէն դէպի հարաւ արեւմուտք կը տարածուին ծոցէ ծոց, — Ալեքսանդրէթի ծոցէն (որ էր երբեմն կը կոչուէր «Հայոց ծոց», ըստ Ալիշանի) մինչեւ Պարսից ծոց (զոր Արաբները ժամանակէ մը ի վեր սկսած են անուանել «Արաբական ծոց») :

Իսկ այդ սահմանագիծէն դէպի հիւսիս գտնուող ընդարձակ հողամասերը, մէջն ըլլալով Հայաստանի պատմական հողերը, մինչեւ Արարատի գագաթը, կը պատկանին Քիւրտերուն :

Այդպէս ալ կը գծեն իրենց քարտէսը՝ քարոզչութեան սահմանուած իրենց հրատարակութեանց մէջ :

Լաւ է անշուշտ ծանօթանալ մեր շուրջը անցած դարձածներուն :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲՐԵԺՆԵՒԻ ԽԻՍՏ ՃԱՌԸ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԱՐԱԳԼՈՒԽԸ ԿԸ ՅԱՐՁԱԿԻ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ «ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼՆԵՐՈՒՆ» ՎՐԱՅ

Բրեժնեւի ճառը կրնայ այն տպաւորութիւնը թողուլ որ Խորհ. Միութիւնը յանկարծ փոխած է իր դիրքը եւ որոշած աւելի «կարծր» քաղաքականութիւն մը վարել Վիէթնամի մէջ :

Ճառին առիթն էր երկու տիեզերագնացներու յաջողութիւնը : Կարմիր հրապարակին վրայ, կուսակցութեան Ա. քարտուղարը փառքը հիւսելով Լէոնովի եւ Բալյաեւի, քաղաքական բնոյթ ալ տուաւ իր ճառին : Յայտարարեց թէ «Խոր. Միութեան քաղաքացիներ կ'ուզէին իբրեւ կամաւոր կռուիլ վիէթնամցի ժողովուրդին կողքին ազատութեան եւ անկախութեան համար : Եթէ ամերիկացի յարձակողները կը յուսան որ ժամանակին հետ, Վիէթնամի իրենց արարքները պիտի մոռցուին, որ ժամանակը պիտի սրբէ ոճիրին ամօթը, շատ կը սխալին : Կ'ազդարարենք յարձակողներուն — Ձեր ոճրային արարքներով, ձեր ոտքերուն տակ այնպիսի փոս մը կը բանաք, որ յետագային երբեք պիտի չկարենաք դուրս ելլել : Խորհ. Միութիւնը արդէն անհրաժեշտ միջոցները կ'առնէ զօրացնելու համար Վիէթնամի ժողովրդական Հանրապետութեան պաշտպանողական ուժը եւ կրնամ ձեզ ապահովցնել որ պիտի զօրացնենք մեր միջազգային պարտաւորութիւնները ընկերվարական քոյր կուսակցութեան հանդէպ : Ամերիկեան զինուորականութիւնը բարբարոս ռմբակոծութեանց կ'ենթարկէ հիւսիսային Վիէթնամը եւ աւազակի յարձակումներ կ'ընէ Լաոսի եւ Քամպոճի վրայ : Միացեալ Նահանգներու աշխարհակալներուն հրահրած պատերազմի բոցերը կը սպառնան տարածուիլ ուրիշ շրջաններու վրայ եւ վտանգ մը կը ներկայացնեն ընդհանուր խաղաղութեան համար» :

Ինչ կը վերաբերի Եւրոպայի, Բրեժնեւ առիթէն օգտուած է ձաղկելու համար Ատլանտեան Ուխտի յարձակողական գործունէութիւնը — «Կ'ուզեն իրենց հասկցած ձեւով ողեկոչել Գերմանիոյ պարտութեան 20րդ տարեդարձը : Պոնի գէկավարներուն գրգռիչ փորձը, ջնջելու համար նացի ոճրագործներու պատասխանատուութիւնը, խաղաղութեան թշնամիներուն կը ծառայէ : Անհրաժեշտ կը նկատենք ազդարարել հիւլէական ծրագիրներ ունեցողներուն որ, այն պարագային ուր նման ծրագիրներ ի գործ դրուին, ընկերվարական երկիրները հակամիջոցներ ձեռք կ'առնեն ծառայելու համար խաղաղասէր եւ ընկերվարական երկիրներու պաշտպանութեան դատին : Բանիցս յայտարարեցինք որ Խորհ. Միութիւնը դէմ չէ լաւ յարաբերութիւններ մշակելու Միացեալ Նահանգներուն հետ, ինչպէս բոլոր երկիրներուն հետ : Բայց ամէն ոք պէտք է գիտնայ թէ Խորհ. Միութիւնը պիտի չհանդուրժէ որ վնաս հասնի Եւրոպայի կամ աշխարհի միւս շրջաններու ապահովութեան արդար իրաւունքներուն, ինչպէս նաեւ մեր բարեկամներուն եւ զինակիցներուն ապահովութեան : Այս հարցերուն շուրջ ոչ մէկ սակարկութիւն կ'ընենք ոչ ոքի հետ» :

Այս ճառին մէջ, Բրեժնեւ յիշեցուցած է նաեւ թէ կեդրոնական կոմիտէն լիակատար նիստ ունի յաջորդ օրը, տնտեսական եւ գիւղատնտեսական հարցերու համար, բայց հաւանական է որ քննուի նաեւ միջազգային կացութիւնը եւ մանաւանդ Վիէթնամը :

Ամերիկացիներու գործածած կազերը, Վիէթնամի մէջ, կը շարունակէ բաւական աղմուկ հանել : Հանրապետական վեց երեսփոխաններ բողոքի նամակ մը ղրկած են նախագահ Ճոնսընի : Պաշտօնական յայտարարութեամբ մը սակայն, Ուաշինկթընի Արտաքին նախարարութեան բանբերը շեշտած է — «Ռազմական ո-րոշ պարագաներու մէջ, երբ ըմբոստները ոչ – ռազմիկներու հետ կը խառնուին կամ ապաստան կը փնտռեն անոնց կողքին, փոխանակ զէնք գործածելու կամ ռմբակոծութիւններ կատարելու, հարաւային Վիէթնամի զօրքը արտասուաբեր ռումբ կը գործածէ» : Ուաշինկթընի համար այս անվնաս կազերու գործածութիւնը բռնաբարում մը չէ 1925 Յունիս 17ի Ժընեւի համաձայնագրին :

Հակառակ տրուած լուսաբանութեանց եւ արդարացումներուն, ամէն մարդ դէմ է եղածին եւ դաշնակցային Գերմանիոյ մամուլն ալ իր դժգոհութիւնը կը յայտնէ : «Ֆրանքֆուրթըր Ալկըմայնէ» կը գրէ թէ ընդհանուր ձեւով գիտուած կազերու պատերազմը նոր հանգրուան մըն է պատերազմի սարսափի մէջ, այդ սարսափին մաս կը կազմէ նաեւ այն իրողութիւնը, որ ինչպէս կ'ըսուի զեկոյցներու մէջ, կազերու զանազան խառնուրդներ կը «փորձուին» :

Փեքինի համար, կազերու գործածութիւնը «հրէշային ոճիր մըն է զոր Ամերիկացիք կը գործեն ուշացնելու համար իրենց պարտութիւնը» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութիւնը եւ Խորհ. Միութիւնը համաձայնագիր մը ստորագրեցին Փարիզի մէջ, որով Փարիզ եւ Մոսկուա որոշած են միասնաբար ներկայացնել գունաւոր հեռատեսիլի ֆրանսական մեթոտը եւրոպացի ազգերուն :

ՊՈՆ վերադարձած է քրիստոնեայ դեմոկրատ երեսփոխան՝ Պիրընպախ, որ մասնաւոր առաքելութեամբ Երուսաղէմ գացած էր : Այս առթիւ յայտարարած է թէ իր խօսակցութեանց արդիւնքը շատ գոհացուցիչ եղած է եւ կը խորհի թէ վերջնական բանակցութիւնները որոնք պիտի յանգին դեսպաններու փոխանակութեան կարճ կ'ըլլան :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետ՝ Լեվի Էշքոլ Լոնտոն հասած է ուր պիտի մնայ ութ օր : Խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթը պիտի ըլլայ արաբական աշխարհի թշնամական դիրքը Իսրայէլի հանդէպ :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ արտաքին փոխնախարար նշանակուած է Լէոնիտ Իլիչեւ փոխարինելով Զօրինը որ Փարիզի խորհրդային նոր դեսպանն է :

ՎԻՆՈԿՐԱՏՈՎԻ ի պատիւ տրուած հրաժեշտի ճաշի մը ընթացքին, Ելիզէի մէջ, նախագահ տը Կոլ յայտարարած է «մեր կառավարութեանց քաղաքականութիւնները այսօր, գործակցութեան եւ համակերպութեան հասարակաց եւ ծաւալող գօտի մը ունին : Ցաւ յայտնած է որ խորհրդային դեսպանը կը մեկնի : Վինոկրատով ալ իր կարգին յայտարարած է — «Զգալով Ֆրանսան կրկնակ զգացում մը ունիմ : Դժուար է ձգել երկիր մը ուր կեանքիս 12 տարիները անցուցած եմ, բայց այս պահուս գոհ եմ որ հայրենիքս կը վերադառնամ եւ գոհ եմ որ Խորհ. Միութեան եւ Ֆրանսայի յարաբերութիւնները լաւ ճամբու մէջ են» :

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ յաջողեցան իրենց անջրպետային փորձը՝ Ճեմինի եւ երկու տիեզերագնացները՝ Կրեսըմ եւ Եունկ ողջ – առողջ վերադարձան : Զուննեայով հանդերձ խորհրդային փորձին տարողութիւնը, ամերիկեան գործողութիւնն ալ կարեւոր հանգրուան մըն է տիեզերանաւերու արձակման փորձերու մէջ :

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հաղորդեն որ Միացեալ Նահանգները իրենց միջամտութիւնը առաջարկած են լուծելու համար կիպրական տագնապը : Լաւատեսութիւն կը տիրէ յունական շրջանակներուն մէջ :

ԶՕՐ. ՊԱՐԶԱՆԻԻ Գահիրէի ներկայացուցիչը կ'առաջարկէ որ կլոր սեղանի մը շուրջ հաւաքուին Քիւրտերը, Իրաքցիները եւ Եգիպտացիները լուծելու համար քրտական հարցը :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ 700 միլիոն ֆրանքի վարկ մը բացած է Իրաքի ամբարտակի մը շինութեան համար, որու կառուցումը հինգ տարի պիտի տեւէ :

ԱԼԺԷՐԷՆ կը տեղեկացնեն թէ Այթ Ահմետ պիտի դատուի գալիք շաբաթներու ընթացքին, իսկ Խիտէր եւ Պուտիաֆ ի բացակայութեան պիտի դատուին :

ՄԱԿԱՐԻՈՍ ԱՐՔ. մերժած է յունական խաղաղութեան ծրագիրը զոր դաշտապանութեան նախարար՝ Կարուֆալիաս ներկայացուցած էր Նիկոսիոյ կառավարութեան : Յոյն կիպրական մամուլը միաձայնութեամբ կը հաստատէ թէ տարակարծութիւն կայ Աթէնքի եւ Կիպրոսի միջեւ :

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԶԱՐԴԱՐԱՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԳՐՔԵՐ

(Զ. եւ վերջին մաս)

Տօքթ. Նազըմ շարունակելով իր խօսքը.—

« Լաւ մտածենք: Մենք այս յեղափոխութիւնը ինչու ըրինք: Ի՞նչ էր մեր նըպատակը: Սուլթան Համիտին պետական մարդիկը իրենց թիկնաթոռներէն վար առնել եւ անոնց տեղը նստի՞լ էր: Ես չեմ կարծեր որ ատոր համար էր:

« Ես, Թրքութիւնը վերակենդանացնելու համար ձեզի ընկեր, եղբայր եւ ուղեկից եղայ: Ես միմիայն Թուրքին ապրիլը կ'ուզեմ: Եւ կ'ուզեմ որ այս հողերուն վրայ միայն ան ապրի, անկախ կըրպով: Թուրքէն զատ՝ միւս տարրերը թող բնաջինջ ըլլան: Ինչ կրօնի կամ հաւատքի ալ որ պատկանած ըլլան: Այս երկիրը պէտք է մաքրուի օտար տարրերէն, Թուրքին կողմէ: Կրօնքը ինծի համար արժէք չունի: Իմ կրօնքս Թուրանն է:

Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր.— (Խօսքերը հատիկ-հատիկ ըսելով, եւ նախադասութիւններուն միջոց տալով) ըսաւ հետեւեալը.— « Մովսէսի նման ճարտարախօս մը, Յիսուսի նման թափառական մը, Մուհամմէտի նման սուր մը երբ մեծ-մեծ կրօնքներ կը հաստատեն այս աշխարհիս մէջ, մեզի պէս կամքի տէր մտածողներ, ինչո՞ւ պիտի չկրնան Թուրանի կրօնքը եւ գաղափարականը հրապարակ դնել ընդհանրացնել:

Հասան Ֆէհմի.— Աստուծոյ օժանդակութեամբ, (էլ ուեադը պիլլահ): Ատիկա պարզ խօսք մը չէ: Եռանդէն աւելի քէֆէր է: (Անաստուածութիւն է) եւ խրտչելով չորս կողմը կը նայի, Այաճուճ եւ մաճուճ (անհասկնալի բառեր) վէ իւր քեաֆիրին, (մահ անհաւատներուն):

Գարա Քեմալ.— (Խօճա էֆէնտիին աճպարանքը տեսնելով ծաղրանքով) կ'ըսէ.— Ի՞նչ կ'ըսես, աղօթք կը կարդա՞ս: Խնդրեմ եկուր գլխուս կարդա, ուֆլէմիշ բրէ, (հառաչէ) թերեւս գլխուս ցաւը անցնի եւ վախս դարման ըլլայ:

Տօքթ. Նազըմ խօսքը շարունակելով.—

« Եթէ արմատական մաքրագործում, վերջնական բնաջնջում չըլլայ, վայ մեզի: Այս մենք մեր նստած տեղերուն վըրայ պիտի չկրնանք նստիլ, վաղը՝ մեր թեւերէն կը բռնեն, կը նետեն, նետելով ալ չեն բաւականանար՝ մեզ կը սպաննեն: Յեղափոխութիւնը գթութիւն չի ճանչնար: Միմիայն իր գաղափարականը ապրեցնել կը մտածէ, կը քանդէ, կը ջնջէ ինչ արգելքներ որ կան:

Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր.— « Մենք յեղափոխականներս Թուրք ազգի անունով ձեռք անցնելով մեր դիրքերը, Օսմանեան Պետութեան եւ Ազգութեան ըսկըզբունքներուն վրայ հիմնուելով Իթթիհատ եւ Թէրաքքըի իշխանութիւնը հիմնեցինք: Մեր ազգային նպատակն է միմիայն Թուրք սերմով սերունդին կեանքը թոյլ տալ:

« Հինէն մնացած օտար ազգերը, օտար եւ վնասակար խոտերու կը նմանին, պարտաւորուած ենք արմատներէն փրցընել եւ դուրս նետել եւ մեր եւրտերը (տուն) մաքրագործել:

«Մեր յեղափոխութեան նպատակը եւ սկզբունքը այս է: Ատոր համար է որ Իթթիհատ եւ Թէրաքքըի իշխանութեան « Նոր Թուրքիոյ կառավարութիւն » անունը տուինք: Եւ, « Օսմանեան » բառին արժէքը գէրոյի իջեցուցինք: Իրապէս, Օսմանեան (Օսմանլը) բառը ի՞նչ արժէք կրնայ ունենալ: Օսմանճըլըի անունին կառչելով, կառավարութիւնը իր ո՞ր նպատակին կրնայ հասնիլ: Տէրվիշին (Քէչքիւր)ին նման, զանազան ազգերուն թափթփուքները, մուրացիկները (Տէրպէտէր), Օսմանին անունին տակ ծըպտուելով, զարմանալի խառնուրդ մը կազմած են: Ատոր կառավարութիւն չըսուիր գիտական տեսութեամբ կամ գիտական օրէնքներու վրայ հիմնուած: Շատ-շատ Օսմանճըլըը իր այգին, իր ստացուածքը կը փոխանցէ, իր զաւակներուն (էջ 91): Զանազան տարրերէ բաղկացած օսմանեան խառնուրդը, իբրեւ ազգային էութիւն կարելի չէ ընդունիլ: Ատիկա կը նմանի այգիի մը մէջ գտնուող ընտանի կենդանիներուն:— Յոյն, Հայ, Պուլկար, Պօշնաք (Պոսնացի), Փօմաք (իսլամացած Պուլկար), Սերպ, Ալպանացի, Քիւրտ, Չէրքէզ, Արաբ, Վրացի, Լազ եւ նման բազմատեսակ տարրեր, որ իբր թէ ամբողջականութիւն մը կազմեր են «օսմանեան» բառին տակ:

Այդ համոզումը պէտք է սրբագրել (էջ 91):

Ագարակի մը մէջ գտնուող սագ, բադ, հաւ, ոչխար, այծ, կով, եզ, գոմէշ, ձի, ինչ վիճակ որ ունին, իրենց ցեղը (տեսակը) չեն փոխեր:

« Յոյն, Հայ, Պուլկար, Պոսնացի, Փոմագ, Սերպ, Ալպանացի, Չէրքէզ, Վրացի, Արաբ, Քիւրտ եւս նոյնպէս նոյն ձեւըն (պատկերն) ունին մեր եւրտին մէջ: Անոնք պահելով իրենց ազգութիւնը եւ լեզունին, մնացած են: Երբ առիթ մը գտնեն, Թուրքը էզմիշ ընելով (ճզմելով) երկիրները մեր ձեռքէն կ'առնեն եւ կը բաժնուին: Ահա Յոյները, Սերպերը, Պուլկարները եւ ամէնէն վերջը Ալպանացիները:

Գարա Քեմալ.— Անկցին բոլորը:

Հասան Ֆէհմի.— «Ձեր բարձր հրամանաւ թոյլտուութիւն կը խնդրեմ: Ձեր ծառան ալ կը մտածէ բժիշկ եղբօրս պէս, միայն թէ ոչ թէ Արեւմտեան Գիտութեանց համաձայն, այլ արեւելեան կրօնական, շէրիական օրէնքներու վրայ հիմնուած: Բարձրեալն Աստուծոյ փոխանորդուելով, կ'ուզեմ քանի մը գեղեցիկ սկզբունքներ պարզել իմ կողմէս: Օրէնքը կը թոյլատրէ որ վնասակարը ջարդուի: «Կիւլիստանը» գրող Շէյխ Սաատին՝ երջանկայիշատակին՝ մէկ ոտանաւորին վրայ հիմնուելով՝ յայտնեմ, թէ քանի որ Հայերէն վնաս տեսնուած է եւ ընդդիմացած են մեր տէր ու տիրական եղող Իթթիհատ եւ Թէրաքքը սուրբ կուսակցութեան, ու ապստամբած են, եւ էնվէր փաշայի, ազատութեան հերոսին փեսային ալ ամօթալի փախուստ պատճառած են: Այս կամ այնը առանց հաշուելու, մէկ հայ իսկ ողջ չթողելու պայմանով, զանոնք սպաննելը, կրօնական պարտաւորութիւն է:

« Ձեր ծառան այդ մասին սուրբ Ֆէթվա մըն ալ տալու պատրաստ է: Ձիս մի նկատէք փաթթոցաւոր տգէտ սօֆթա մը: Դժուարութեամբ ապրուստս կը ճարէի, ազատութեան շնորհը տրուեցաւ ինծի, ես երեսփոխան դարձայ: Մէտրէսէներուն յիսուն հազար աշակերտներուն ներկայացուցիչը եւ ուսուցիչն եմ: Բացատրեմ խնդիրը: Քանի որ վնասը ընդհանուրին է, մասնաւորը կը զոհուի: Ասիկա Գայտէի Ֆըքհիյէ է (իսլամական փիլիսոփայութեան սկզբունք), հետեւաբար, ծեր, կին, մանուկ, առանց խտրութեան պէտք է սպաննել բոլորը: Այդ գործը դիւրացնելու համար, ուրիշ գաղափար մը ունիմ: Պարզեմ, եթէ կը թոյլատրէք:
— Զօրաշարժի պատճառով ձեռքը զէնք բռնող բոլորը բանակի մէջ առինք: Անոնք (Հայերը) կը ղրկենք պատերազմի առաջին գծին վրայ, Ռուսերը դիմացէն, մենք ալ ետեւէն կը կրակենք մեր ղրկած մասնաւոր ուժերուն կողմէ եւ կը փճացնենք բոլորը: Իսկ երկրին ներսը տուներու մէջ մնացած տկար, հիւանդ, կին եւ մանուկներուն համար երբ հրաման կը տրուի, մեր բարեպաշտ (սալիհ) հաւատացեալները, մէկ վայրկեանի մէջ, կը մաքրագործեն զանոնք: Կը գրաւեն անոնց սեփականութիւնները եւ անոնց աղջիկները կ'առնեն իրենց անկողիններուն մէջ (Տուխթէրլէրի խըթիֆրաշ էտէրլէր):

Ընդունելի եւ ամենալաւ կերպը չէ՞ք գտներ իմ այս տեսակէտս (էջ 97):

Գարա Քեմալ.— Եաշա՛, ապրիս, Խօճա էֆէնտի: Կը տեսնէք եղբայրներ, մեզի արժանաւոր Շէյխ իւլիսլամը:

էնվէր.— (Լուրջ ձեւով մը) «Բնաջընջումի կերպերը, իշխանութեան գլուխը գտնուող Նախարարաց Խորհուրդին յատուկ պարտականութիւններ են:

Հասան Ֆէհմի.— Հրամանը եւ Փէրմանը ձեր բարձրապատուութեան պատկանի:

Ճավիտ.— « Այժմ, եղբակցութ[...] զանք: Տօքթ. Նազըմ, Պէհաէտտին Շա[...] քիր, եւ նոյնիսկ Խօճա Հասան Ֆէ[...] եղբայրներուս տեսակէտները լուսա[...] նեցին խնդիրը բաւականաչափ կերպո[...] Հայերը դարերէ ի վեր, իրենց ապր[...] հայրենիքին դէմ, ամէն առիթէն օգտ[...] ուելով, Թուրքի թշնամիին հետ ձեռ[...] ձեռքի տուին եւ Թուրքին դէմ գործե[...] (էջ 93): Այն Թուրքին որ կ'ապահո[...] Հայուն հանգիստը եւ երջանկութիւ[...] էֆէնտիներ Թուրքը այս երկրին մէջ [...] խանութիւն ունի: Թուրքը այրող ար[...] ւին տակ կ'աշխատի իր արտին մէջ, [...] ղաք կը բերէ իր ապրանքը եւ կը ծա[...] հայ վաճառականին: Կը հարստա[...] զայն եւ կ'ապահովէ անոր երջանկութ[...] նը: Տնտեսական իշխանութիւնը Հայ[...] ձեռքն է: Մէկ հայ իսկ ողջ չթողն[...] պայմանով, բոլորը բնաջնջել ազգա[...] եւ քաղաքական անհրաժեշտութիւն [...] է: Կարեւոր է նաեւ որ Թուրքը հասա[...] իր տնտեսական իշխանութիւնը:

Քուէի թող դրուի:

Թալէաթի հրամանին համաձայն, [...] ւէները կը հաւաքուին, կը դասա[...] ուին: Արդիւնքը այն կ'ըլլայ՝ որ [...] հայ ողջ չթողելու պայմանով, Հայե[...] բնաջնջումը միաձայնութեամբ կ'որո[...] ուի (էջ 93):

×

Թուրքը պարտաւոր է հաշիւ տալ [...] կու միլիոն Հայերու արեան համար, [...] տուցում վճարել անոնց գրաւած սեփա[...] կանութեանց համար, եւ վերադարձ[...] անոնց պատկանած հողերը:

Յաջորդով պիտի ներկայացնենք «Թէ[...] քիլաթը Մախսուսէ»ի գաղտնի նիստե[...] րուն արձանագրութիւնը:

ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱԶԱՐ[...]

400 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

1565ին Թոխաթեցի Աբգար դպիրը [...] նետիկի մէջ հիմնեց իր տպարանը: [...] գար դպիրին ըրածը խոկական սխրագ[...] ծութիւն էր, երբ նկատի ունենանք [...] այդ օրերուն վտանգուած էր Հայաստա[...] եւ հայ ժողովուրդին գոյութիւնը՝ ս[...] հողին վրայ իսկ: Մռայլ օրեր էին: Եւ[...] կար ժամանակ Թոխաթեցին նկատուեց[...] հայկական տպագրութեան հիմնադիրը [...] մինչեւ որ ճշդուեցաւ, թէ իրմէ [...] հայկական տպարան հիմնուած է ուրի[...] ներու կողմէ:

Թոխաթեցի Աբգարի օրով Հայաստա[...] բաժնուած էր Օսմանեան պետութեան [...] Պարսկաստանի միջեւ: Ասիական [...] դաժան բռնապետութիւնները անվերջ [...] արիւնալի կռիւներ կը մղէին իրարու [...]

ԿԱՐՕՏ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Լուռ, դանդաղաքայլ՝ անցաւ գիւղի փողոցներով, առանց որեւէ մէկի բարեւ, բարի լոյս ասելու, առանց շուրջը նայելու: Հասաւ իր տունը, ներս մտաւ, տնեցիների ուրախութեան վրայ էլ ուշադրութիւն չդարձրեց ու մի շաբաթ շարունակ տնից դուրս չեկաւ: Իրեն այցելողների եւ ոչ մի հարցին չէր պատասխանում. ոչինչ չգիտի, ոչնչից տեղեակ չէ, գործով էր գնացել Երեւան, վերադարձել, եկել է: Բոլորն էլ գիտէին, որ այդպէս չէ, բայց լուռ հեռանում էին:

Մուշեղի այս զգուշութիւնն աւելի խորհրդաւոր էր դարձնում Առաքելի պատմութիւնը:

Շիլ Գարէն զալիֆէ շալվար հագած ընկերների հետ ամբողջ օրը կանգնած գիւղխորհրդի գրասենեակի առաջ, ասում, խօսում, ծիծաղում էր:

Նրա քէֆին քէֆ չէր հասնի: Ինչեր ասես, որ չէին պատմում Առաքելի մասին: Լուրջն ու կատակն իրարից ջոկել չէր լինում, սուտն ու իրականութիւնը չէիր զանազանի իրարից: Արագն անցել, ասում էին, բարձրացել է Մասիսի փէշերը, միացել յայտնի քուրդ Ջազոյի խըմբին, Սուրմալուի գիւղերն ու քաղաքներն է թալանում, Կողբի աղահանքերն է քանդում, նախիրներ է քշում Բայազէտից՝ Արղնում, Արզրումից՝ Բասէն, Բասէնից՝ Ալաշկերտ: Զկամներն ասում, խօսում, ծիծաղում էին, բարեկամները չլսելու էին տալիս: Առասպելը հիւսւում, ծաւալւում, մեծանում էր:

Քաղաքից եկան Արամն ու մայրը: Տըխուր էին: Մուշեղի պէս նրանք էլ ոչ մէկի հարցի չէին պատասխանում: Երեք օր Արամը գրասենեակ չեկաւ, իսկ լեզուանի Սանամի լեզուն չորացել էր բերնի մէջ: Երեւանից գիւղ վերադարձաւ նաեւ Տիգրանը: Ասում էին հեռացնել են կուսակցական դպրոցից ու կոմերիտմիութիւնից: Հանա՞ք բան է: Հայրը խորհրդային սոցիալիստական Հայաստանից փախել, գնացել է Տաճկաստան, տղայքն կը թողնեն կոմերիտմիութեան մէ՞ջ, կը թողնեն կուսակցական դպրոցո՞ւմ: Դեռ զարմանալի է, որ Արամին մինչեւ հիմա ձեռք չեն տուել, կուսակցական տոմսն ու գիւղխորհրդի կնիքը դեռ նրա գրպանումն են:

Բայց ահա, Արամին էլ հասաւ հերթը: Շրջկոմի քարտուղարը, Ըրջգործկոմի նախագահը, Էջմիածնի գաւառային կոմիտէի ներկայացուցիչը, էլի մի քանի ուրիշ ղեկավարներ՝ մի ամբողջ յանձնաժողով յայտնուեց Արագի ափի գիւղում: Կուսակցականների գաղտնի ժողով հրաւիրեցին: Իրիկնադէմից մինչեւ կէս գիշեր ժողովը չէր վերջացել: Դոնբակ էր ժողովը, բայց բարձրաձայն խօսակցութիւնները լսւում էին փողոցում: Բարեկամ ու չարակամ պատերի տակ կանգնած, ականջ էին դնում: Բոլորին էլ խիստ հետաքրքրում էր, թէ ի՞նչ կ'որոշի այդ ժողովը: « Գեօրքալեռ եղնիս, Առաքել՝ թէ մեռեր ես, քու մէջք կոտրի, թէ կենդանի իս. գոնէ խելքով զաղափարով տղերքին վնաս չպատահեր, հազար ափսոս Արամին ու Տիգրանին ...»:

Ժողովն աւարտուեց լուսադէմին եւ լոյսը դեռ չբացուած նրա որոշումները յայտնի էին բոլոր գիւղացիներին: Արամին հեռացրել են գիւղխորհրդի նախագահի պաշտօնից ու կուսակցութեան շարքերից: Շրջկոմի քարտուղարն ասել էր— «դու կուսակցական էիր եւ թշնամուն պահում էիր քո տանը, քո հարազատ հայրն էր՝ խորհրդային իշխանութեան թշնամին, հիմա ի՞նչպէս քեզ թողնենք բոլշեւիկեան կուսակցութեան շարքերում»: Արամը, ասում են, խօսքի տակ չէր մնացել. «իմ հէրը թշնամի չէր, ասել է, իմ հէրը չքաւոր, հարազատ գիւղացի մարդ էր, միայն թէ անգրագէտ, անուսում մարդ էր: Իմ հէրը չի փախել Տաճկաստան, Արագն է գցել իրեն ...»:

Արագն է գցել իրեն: Այ քեզ բան: Գուցէ իրեն Արա՞գն է գցել, իսկապէս, [...] գուե՞լ է: Խոր, անդունդ տեղեր ունի [...] բագը, չնայած աշնանը նրա ջուրը [...] նում զուլալւում է:

Մի խօսքով՝ հեռացրել էին Արամի[...] Գիւղխորհրդի նախագահ էին նշանակ[...] կոլտ Ենոքի տղայ Գարէին, մին[...] ընտրութիւններ լինեն ...

Լուսաբացի հետ շատերի տները ու[...] խութիւն մտաւ եւ շատերի տներն [...] տխրութիւն ու սուգ:

— Վայ, Առաքել, վայ, ի՞նչպէս [...] խարհ խառնեցիր իրար ...

Այսպէս ասողներն իրենց գիւղն [...] « աշխարհ » համարում: Բայց ոչ նրան[...] ոչ էլ Առաքելը, որ յայտնի չէր, թէ [...] է հիմա, չգիտէին, որ Արագի ափի [...] գիւղից շատ հեռու քաղաքներում [...] տութիւններ կառավարող մեծ մարդ[...] էին հիմա գրաղւում Ալաշկերտի Դի[...] գիւղացի դաշտապահ Առաքելի գործով[...] այն Առաքելի, որին խելքից թեթեւ [...] համարում համագիւղացիները, որի զա[...] բաւոր, բուրդը թափուած փափախն [...] տրեխներն էին ծաղրում:

Մոսկուայում հիմա ուղերձ էր գր[...] Թուրքական Հանրապետութեան արտա[...] քին գործոց Նորին գերազանցութե[...] պարոն Նախարարին:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՔՈՉ[...]

(8 Շար.)

Հայաստանի հողին վրայ: Կը քանդուէին հայկական քաղաքներն ու գիւղերը, յաճախ բնակչութիւնը սուրի կը քաշուէր, կը թալանուէր Հայոց վանքերն ու մատենադարանները: Մտաւոր եւ մշակութային կեանքը Հայաստանի մէջ անկումի մէջ էր:

Հայրենասէրներու հոյլ մը, որ միշտ ալ ազատագրութեան ուղիներ կը փնտռէր, այս անգամ կը փորձէ դաշնակցիլ հզօր Հռոմի հետ, եւրոպական ուժերով ազատագրելու համար հայրենիքը: Եւ ահա, 1662ին Սեբաստիոյ մէջ կը գումարուի գաղտնի ժողով մը, որ նամակով մը կը դիմէ Հռոմ՝ օգնութիւն խնդրելով: Նամակը կը յանձնուի Աբգար Թոխաթեցիի, որ իր զաւակին հետ կը մեկնի Իտալիա:

Հետատես՝ Աբգար գիտէր թէ որքան մեծ արժէք ունի մեսրոպատառ գիրքը հայ ժողովուրդին ինքնութիւնը եւ բարոյական ուժը պահպանելու համար: Իսկ Իտալիոյ մէջ մեծ հնարաւորութիւն կար հայերէն գիրքերը տպագրութեան միջոցով բազմացնելու: Երբ Աբգար կը հասնի Վենետիկ, որ այդ օրերուն հարուստ էր տպարաններով, կ'որոշէ յետաձգել իր Հռոմ ուղեւորութիւնը: Նախ կը փորձէ գտնել Վենետիկի մէջ գոյութիւն ունեցած հայկական տպարանին հետքերը: Անյաջողութեան հանդիպելով՝ կը փորձէ նոր տպարան մը հիմնել, որուն համար հարկ էր ունենալ Հռոմի պապին թոյլատուութիւնը:

Հռոմի մէջ Աբգար կը ներկայանայ Պապին եւ կը յանձնէ Հայաստանէն բերած ուղերձները ու, միաժամանակ, Վենետիկի մէջ հայերէն գիրքեր տպագրելու իրաւունք կը խնդրէ:

Աբգարի առաքելութիւնը ապարդիւն կ'անցնի, ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ օտարները միայն գեղեցիկ խոստումներ կ'ընեն՝ առանց գործնական օժանդակութիւն ցոյց տալու Հայերուն: Տպագրական գործը, բարեբախտաբար, կը յաջողի:

1513ին, Վենետիկի իշխանութեան կողմէ փակուած էր Յակոբ Մեղապարտի հայկական տպարանը եւ հայկական գիրքեր հրատարակելու մենաշնորհը կը տրուի երկու Իտալացիներու: Ասոնք հայերէն ոչ մէկ գիրք տպած են, որով յիսուն տարի դադար մը արձանագրուեցաւ հայ տպագրութեան պատմութեան մէջ: 1565ին Աբգար հայերէն նոր տառեր կը ձուլէ եւ իր օգնականներուն հետ կը լծուի աշխատանքի: Նախ լոյս կ'ընծայէ օրացոյց մը, ապա պատկերազարդ Սաղմոսարան մը: Այստեղ, աւելցնենք, որ Սաղմոսարանը այդ օրերուն մայրենի դասագիրքի մը դերը կը կատարէր:

Վենետիկի հայ գաղութը մեծ օգտակարութիւն ունեցած է Աբգարի ծրագրի յաջողութեան գործին մէջ: Աբգար կը ծրագրէ տպարան մը հաստատել նախ հայաշատ Պոլիսի, ապա Հայաստանի սրտին վրայ: 1567ին, հայկական տպարանը առաջին անգամ կը սկսի աշխատիլ Պոլսոյ Հայոց Ս. Նիկողայոս եկեղեցիին կից տան մը մէջ: Պոլսոյ մէջ Աբգարի տպագրած առաջին հայերէն գիրքը կ'ըլլայ Այբբենարան մը: Յաջորդ տարի՝ 1568ին կը տպուին չորս հայերէն գիրքեր, այդ շարքին Տաղարան մը, իսկ 1569ին՝ Ներսէս Շնորհալիի քերթուածը եւ Մաշտոց մը:

Այնուհետեւ Աբգարի տպարանը կը գոցուի: Ի՞նչ եղաւ մեծ չարչարանքներով եւ զոհողութիւններով հիմնուած այդ տպարանը, ի՞նչ եղաւ ինքը՝ Աբգարը: Միայն ենթադրութիւններ կան այդ մասին:

Ոմանց կարծիքով տպարանը հրդեհի ճարակ դարձած է, ուրիշներու կարծիքով՝ տպարանն ու տէրը զոհ գացած են խուժանամոլ մարդոց ատելութիւններուն: Բայց կայ նաեւ ուրիշ ենթադրութիւն մը, որ աւելի հաւանական կը թուի ըլլալ: Այն, որ Աբգար իր տպագրական սարքերը առած, ճամբայ ելած է դէպի Էջմիածին՝ մեսրոպատառ տպարանը մայր երկրին մէջ զարգացնելու նպատակով, բայց կէս ճամբան մեռած է կամ ալ՝ սպաննուած:

Ներկայիս Երեւանի Մատենադարանին մէջ կը գտնուին չորս հարիւր տարի առաջ Աբգարի ձեռքով տպագրուած Սաղմոսարանին երկու օրինակները: Խիստ հազուագիւտ գիրքեր են ասոնք: Չորս հարիւր էջնոց փոքր ծաւալի գիրք մըն է, տառերը ձեռագիրի նմանող, անմըչակ: Պարզ են եւ հասարակ նաեւ նկարները: Անոնցմէ մէկուն վրայ պատկերացուած է ինքը՝ Աբգարը Վատիկանի մէջ՝ Հռոմի Պապին եւ եկեղեցականներէն հայկական տպարան հիմնելու իրաւունք խնդրելու դիրքին մէջ: Ուրիշ նկարի մը մէջ ներկայացուած է Աբգարի այցելութիւնը Վենետիկի Տոժին՝ այս վերջինին պալատին մէջ:

Աբգար իր երախտագէտ գործին համար մէկ բան խնդրած է միայն — «Յիշեցէք ասոր վրայ աշխատողները»:

Ռ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՔԱՐԵՐՈՒ ԼԵԶՈՒՈՎ

ՏԱՐԵԳՐՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի մէջ լոյս տեսաւ «Ակնարկ հայ ճարտարապետութեան պատմութեան» աշխատութիւնը, որ «Ակնարկ հայ արուեստի պատմութեան» քառահատոր մատենաշարին երկրորդ գիրքն է: Ինչպէս կը գրեն հեղինակները, «աշխատութիւնը կ'ուրուագծէ երկրին ճարտարապետական – կառուցողական արուեստին զարգացման յաջորդական ընթացքը՝ բռնած ուրարտական ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը: Այսպիսով ծրագրուած է ներկայացնել հայկական ճարտարապետութեան ծագման, կազմաւորման եւ անոր յետագայ զարգացման ուղին, որով կը փորձուի ընթերցողին առջեւ բանալ հայ ժողովուրդին կեանքին՝ քարերու լեզուով գրուած շուրջ երեք հազարամեայ տարեգրութեան անաչառ էջերը»:

Այս գիրքը շատ հետաքրքրական տեղեկութիւններ կու տայ մեր ժողովուրդին շինարարութեան տաղանդին մասին: Ահա անոնցմէ քանի մը հատը.—

Ուրարտագիտութեան համաշխարհային կեդրոն. — Տասնամեակներու հետախուզութիւնները ցոյց տուին, որ Հայաստան պատմական մեծարժէք հնութիւններու հարուստ թանգարան մըն է: Կարմիր բլուրի՝ Թեյշեբայինիի, Արինբերդի՝ Էրեբունիի պեղումները եւ հոն գտնուած իրերը մեր երկիրը դարձուցին ուրարտագիտութեան համաշխարհային կեդրոն մը: Ուրարտական սեպագիր արձանագրութիւններ կրող յուշարձանները ընդհանրապէս գտնուած են միայն Հայաստանի մէջ: Այդ արձանագրութիւններէն կը պարզուի, որ Ուրարտուն Խորհ. Միութեան սահմաններուն մէջ գտնուող ամէնէն հին պետութիւնն է:

Ամէնէն հին տունը.— Թեյշեբայինի քաղաքի պեղումներու ժամանակ մէջտեղ ելան գանազան թաղամասեր: Իւրաքանչիւր տուն բաղկացած էր երկու սենեակէ, որոնցմէ մէկը ծառայած է իբրեւ բնակարան, միւսը ունեցած է տնտեսական նշանակութիւն: Տան բակը ունեցած է շքամուտք, ինչպէս նաեւ խմելու ջուրի համար 150 լիթր տարողութեամբ կարասներ:

Յայտնաբերուած տուներէն մէկը երեք հազար տարուան հնութիւն ունի:

Խորենացին իրաւունք ունէր.— Մովսէս Խորենացի կ'ըսէ, թէ Տուշպայի (Վան) մէջ գոյութիւն ունեցած են բազմայարկ, 2–3 յարկանի տուներ: Խորենացիի այս հաստատումը երկար ատեն առասպելական կը թուէր: Սակայն պեղումներու ժամանակ գտնուած են բազմայարկ տուներ, որով Խորենացիի ըսածը ճիշդ է:

Ամէնէն հին փայտը.— Հնագէտները Արինբերդի պեղումներուն ժամանակ գտան բնակարան մը, որուն տանիքին վեց գերանները իրենց շինութեան օրէն մինչեւ այսօր՝ 28 դար դիմացած են: Համաշխարհային ճարտարապետութեան պատմութեան մէջ փայտ մը չկայ, որ այդքան երկար դիմացած ըլլայ:

Հին բաղնիք մը.— Գառնիի հեթանոսական տաճարին աւերակներու ուսումնասիրութեան ժամանակ գտնուած բաղնիքը, հակառակ որ կիսաքանդ է, մեծ արժէք կը ներկայացնէ: Բաղնիքը ունեցած է իրարու յաջորդող չորս սենեակներ: Առաջինը եղած է նախասրահ, երկրորդը՝ պաղ ջուրով, երրորդը՝ գաղջ եւ չորրորդը՝ տաք ջուրով լոգարաններ: Երկու հազար տարուան հնութիւն ունեցող այս բաղնիքը ունի շատ գեղեցիկ խճանկար մը՝ դիցաբանական նիւթով:

Արուեստական լիճ.— Շիրակի պատմական Արերուք աւանին մէջ գտնուած են արուեստական լիճի մը աւերակները: Այդ արուեստական լիճը շինուած է 1500 տարի առաջ: Օգտագործուած է թէ իբրեւ գրօսավայր եւ թէ իբրեւ ոռոգման կայան:

Յուշարձաններ.— Աշխատութեան հեղինակները կը գրեն, որ ներկայիս Հայաստանի հնագիտական քարտէսին վրայ յիշատակուած են 2·496 յուշարձաններ, որոնք կը գտնուին պետութեան հսկողութեան տակ: Ամէն 12 քառ. քիլոմեթր տարածութեան մէկ պատմական յուշարձան մը կայ: Յուշարձաններու այս առատութեամբ Հայաստան աշխարհի մէջ կը գրաւէ առաջին տեղերէն մէկը:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Կիրակի, Մարտ 14ին, կէսօրէ ետք ժամը 3ին տեղի ունեցաւ Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ միջազգային երգապարի փառատօնը, 15 ազգերու մասնակցութեամբ:

Սոյն փառատօնը բարձր հովանաւորութիւնը կը վայելէր Ժան Ռոշի, որ Փարիզի համալսարանի տեսուչն է եւ նախագահութիւնը՝ Տիկին Ռոշի:

Օրուան խօսնակն էր շնորհալի Օր. Ի. Բասմաճեան, որ անթերի էր իր պարտականութեան մէջ:

Տոքթ. Տ. Տուատի, տնօրէնը բուժարաններու, իր բացման խօսքին մէջ յայտնեց թէ 20րդ տարեդարձն է այս փառատօնին, որուն սկիզբէն ի վեր կազմակերպիչը եղած է Օր. Հ. Թորոսեան, եւ որուն իր անկեղծ շնորհակալութիւնները յայտնեց, ըսելով միանգամայն որ այս միջազգային փառատօնին նպատակն է հասոյթը յատկացնել Սէն Թ'Իլէրի Տիւ Թուվէի ուսանողներու դարմանատան, ուր ձրի կը դարմանուին Ֆրանսայի մէջ գտնուող ամէն ազգի ուսանողներ, առանց խտրութեան:

Իսկապէս շատ գնահատելի է Օր. Թորոսեան իր այս պատիւ բերող ձեռնարկով, ինչ որ Հայերուս ալ սիրտերը հպարտութեամբ ուռեցուց:

Օր. Իմա Բասմաճեան հետզհետէ բեմ հրաւիրեց ըստ յայտագրի, զանազան ազգերու պարախումբերը, որոնցմէ ոմանք կը մասնակցէին իրենց ազգային նուագարաններով, զոր օրինակ Ճափոնը՝ ճափոնական տաւիղով, Թունուզ իրենց դափ ու զուռնայով, իսկ Հայերը՝ հայկական նուագարաններով:

Իհարկէ Հայերուս համար անհամբերութեամբ սպասուածը հայկական բաժինն էր, ղեկավարութեամբ Տիկին Քիւթնէրեանի, որուն թափած ջանքերը լիուլի գնահատուեցան: Առաջին անգամ ըլլալով հայկական պարախումբին կ'ընկերանար «Սայաթ – Նովա» նուագախումբը, հայկական պարախումբը պարեց երեք պար: Պէտք է ըսել որ մեր շնորհալի օրիորդներէն շատերը «ապրում» դրին իրենց պարին մէջ, ինչ որ շատ կարեւոր է, նամանաւանդ երբ յատկանշական պարեր կը պարեն, օրինակ՝ «Վարդին կեանքը» եւ «Մահը» յատկանշող կամ ուրախութեան եւ կամ տղոց լեռնապարը եւայլն:

Յոյները այս տարի արժեցուցին իրենց դասական պարերը, շատ լաւ էին կազմակերպուած, երիտասարդներու խումբ մըն ալ ստեղծած էին եւ պատուով դուրս եկան:

Ֆրանսացիք նոյնպէս իրենց Նորմանտական երգերով ու պարերով եւ մանաւանդ մէջ ընդ մէջ գաւեշտական սիրային զուգերգներով ստեղծեցին շատ մեծ խանդավառութիւն, առաջնորդութեամբ Պ. Պուրտոնի: Պէտք է խոստովանիլ որ ֆրանսական բաժինը այս տարի աւելի խնամուած դուրս եկաւ քան նախորդ տարիներուն:

Չեմ ուզեր յիշել յականէ անուանէ այն պարախումբերը, որոնք իրենց չափազանց երկար եւ միակերպ կրկնութիւններով ձանձրոյթ կը պատճառէին, մոռնալով որ իրենցմէ դուրս դեռ ուրիշներ ալ իրենց կարգին կը սպասէին:

Լաւ չէ՞ որ որոշ չափ ու սահման մը դրուի իրենց ախորժակներուն:

Յուսանք որ յառաջիկային նկատի կ'առնուի այս մէկը:

ԳԵՂԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (191)

ԷԿԵՐԻ ✱✱
✱✱ ԱՍՏՂԵՐԸ

Եւ այսպէս ըսած ժամանակ՝ երիտասարդ թիապէմ զինուորի մը նայեցաւ: Երիտասարդը անմիջապէս զլպանը տարաւ ձեռքերը:

Որովհետեւ, քանի որ բազմաթիւ կանացի հագուստեղէններ ու քանի մը ծաղկամաններ նետեցին կառքէն, յայտնի էր թէ Թուրք աստիճանաւորներէն մէկը իր կինը հետը բերած ըլլալու էր:

— Ես միայն հողաթափ մը կ'ուզեմ, — կը հառաչէր պառաւ մը.— միշտ լսած եմ թէ Թուրքերը լաւ հողաթափներ կը շինեն:

Սնտուկը բացուեցաւ: Ներկաներուն մեծ զարմացումին վրայ 6–7 տարեկան տղեկ մը բարձրացաւ մէջէն:

Սպիտակադէմ, եղնիկի վախցած աչքերով Թուրք մանչուկ մը, մազերը կարճ էին, չալեկ մը միայն հագած ու վիզէն ոսկի մետալ մը կախուած էր:

Պոտոկֆալվին հայհոյեց:

— Վայ, գրողը տանի քու գորտագլուխ, թզենիէն փրթած թնճկաւոր հայրդ:

Ու կատակով զզուանք ձեւացնելով թթուեցուց դէմքը:

Միւսները սկսան խնդալ:

— Սատկեցուր այդ լակոտը, — պոռաց միւս կառքին վրայէն զինուոր մը:

— Սերմն ալ ջնջելու է, — աւելցուց ուրիշ մը:

Մանչուկը սկսաւ լալ:

— Դուրս ելիր, հօրդ մօրուքին թքնեմ. — պոռաց անոր Պոտոկժալվի:

Եւ ուժէն բռնելով սնտուկէն դուրս հանեց ու խոտին վրայ նետեց, այնպէս մը որ տապլտկեցաւ:

Մանչուկը ճչաց:

Կարծես դողդոջ ըլլար, այնպէս նայեցան անոր ամէնքը:

— Ինչ տգեղ է, — ըսաւ կին մը:

— Այնքան ալ տգեղ չէ — պատասխանեց ուրիշ մը:

Մանչուկը վախցած եւ արցունքոտ աչքերով եւ բերանը լայնէն ծռած՝ կեցած էր հող գետինը: Երկուքը մէյ մը աչքերը կը սրբէր: Սարսափած կը նայէր մերթ այս մերթ այն կնոջ: Բարձրաձայն լալ անգամ չէր համարձակեր, այլ միայն կը հեկեկար:

— Ալ կը բաւէ, սատկեցուցէք, — չարժեց բռունցքը՝ վրանը քակող զինուորը:

Տղան այդ ձայնէն վախցած՝ կնոջ մը քով վազեց ու դէմքը անոր քղանցքին մէջ ծածկեց: Ու դիպուածը այնպէս մը բերաւ՝ որ ճիշդ քիչ առաջ «տգեղ է» ըսող կնոջ ապաւինեցաւ: Հացագործներէն մէկուն կինն էր, արծուեռունգն, նիհար դէմքով տարեց կին մը: Թեւերը սոթտուած էին տակաւին ու գլխուն վրայ կապոյտ լաթ մը կապած էր:

— Ոհ, երբեք, — ըսաւ այն ատեն ձեռքը տղուն գլխուն վրայ դնելով: — Թերեւս Թուրք ալ չէ: Տղաս, Թուրք չես, այնպէս չէ՞:

Տղան աչքերը բարձրացուց, բայց չպատասխանեց:

— Ապա ի՞նչ պիտի ըլլայ, — յարեց Պոտոկֆալվի, — Ահա հագուստները. ասիկա գլխարկն է՝ կարմիր, բաճկոնը՝ աս ալ կարմիր. իսկ ասանկ վարտիք ո՞վ տեսեր է. տակը կապեր ունի, պարկի մը բերանին պէս կարելի է կապել:

Ու զգեստները մէկիկ մէկիկ տղուն նետեց:

— Անամ, — ըսաւ տղան, — Ներէտէ՞: (Ո՞ւր է մայրս):

— Տեսա՞ք որ հունգարացի է — գոչեց կինը յաղթական ձայնով, — «մայրիկ եկուր» կ'ըսէ (հունգարերէն «Անիամ տիէր խտէ»):

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Արփիար Գավալճեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Երկանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մանուկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Խաչիկեան եւ ընտանեկան պարագաները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ հօր՝

ՄԻՆԱՍ ՏԱՅԼԵՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 22ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ (Մարտ 26) ժամը 14ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Առնուվիլի գերեզմանատունը։

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ԼԻՈՆ.— Տիկին Քնարիկ Թէրզեան (Լիոնէն) յիսուն ֆրանք կը նուիրէ Մշակոյթի Տան իր փեսին Պ. Յակոբ Փափազեանի (Մարսէյլ) անցուցած մեծ արկածէն ազատելուն համար։

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Ազատնի Տէր-Անդրէասեան իր յաւէտ ողբացեալ զաւկին Գրիգորի մահուան տարելիցին առթիւ քսանական ֆրանք կը նուիրէ Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերուն։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի դասախօսութիւնը, այս Չորեքշաբթի (Մարտ 31), ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները, Նոր Սերնդականները եւ համակիրները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները այս Ուրբաթ ժամը 20.30ին Խըրիմեան վարժարանի մէջ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչը։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի խումբի հանդէսը Մայիս 9ին։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայ Արենոյշներու տարեկան սկաուտական հանդէսը Մայիս 23ին, Կիրակի օր, ժամը 15ին, Ժիմնազի չքեղ Թատերասրահին մէջ, Րիւ տիւ Թէաթր Ֆրանսէ։

ՊԱՐԻ ԴԱՍԵՐ

Տիկին Հ. Թորոսեան պարի դասընթացքներ կը կազմակերպէ երախաներու համար։

Պայմաններու եւ արձանագրութեան համար դիմել 17, Րիւ Պլէօ, Երեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 18.30էն մինչեւ 20.30։

OUVERTS TOUTE L'ANNEE

L'ANDALUCIA

LA PLUS JOLIE CONTREE ET LA PLUS TYPIQUE DE

L'ESPAGNE

VUE MAGNIFIQUE :

— PLAGE A 50 MÈTRES —

MONTAGNES à 1000 MÈTRES

PLUSIEURS CHALETS :

CONFORT MODERNE

SOLEIL ASSURÉ

— *PRIX MODÉRÉS* —

Pour tous renseignements s'adresser :

m. SANDROSSIAN

35, Rue des Saules

P A R I S - 18.

à partir de 17 heures

Tél. : CLI. 69-58

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՃԱՇ

Ի պատիւ

ԸՆԿԵՐ ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆԻ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. կոմիտէի եւ Տրապիզոնի Հայր. Միութեան կողմէ։

Շաբաթ գիշեր (27 Մարտ) ժամը 8ին, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ։

17 Րիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ

Ճաշագին 10 ֆրանք

Խճողումի տեղի չտալու համար կը խնդրուի նախապէս արձանագրուիլ եւ հեռախօսել հետեւեալ հասցէներու։

Յարթ. Շիրվանեան, 736:38-45։

Տիգ. Թորոսեան, 253-63-63։

Ս. Յովհաննէսեան, 627-52-65։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ընկեր. ժողովը Գշ. (Մարտ 30), ժամը 20ին։ Մշակոյթի Տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԴՕՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիները այս Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած

Դպրոցասէրի Շրջանաւարտուհիներու եւ աշակերտուհիներու կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 28ԻՆ,

ժամը 15ին Ս. Մուրատեան վարժարանի սրահը։

26, Rue Troyon, Métro Pont de Sèvres

Կը ներկայացուին

ՄԱԳՆԻՍԸ

(Միպիլ)

UN CAPRICE

(Alfred de Musset)

Երգ, պար, արտասանութիւն

Մուտք 6 եւ 4 ֆրանք

ՓԱՐԻԶԻ
ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝

ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝

ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ

8 BIS, RUE DES TERNES

PARIS (17e)

Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԿՐՏՉԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակնօրեայ Պաշտամունք

Սէն Ժերոմ, ժամը 9.30ին

MARSEILLE, 20 Rue Jemmapes

ժամը 10,45ին

Կը քարոզէ՝

ՎԵՐ. ՅԱՐԹ. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը յայտարարէ Մարսէյլի Հայութեան թէ 1915ի Ապրիլեան նահատակներու Յիսնամեակի ի յիշատակ կը հրաժարի Ապրիլի ընթացքին իր տալիք տարեկան պարահանդէսէն։ Վարչութիւնը Մարտ ամսուան ընթացքին կը ձեռնարկէ հանգանակութեան մը, ի նպաստ իր բարենպատակ ձեռնարկներուն,— հայերէնի դասընթացք, հիւանդներու այցելութիւն, Օգափ. կայան եւն.։ Այս առթիւ կոչ կ'ընէ Մարսէյլի հայրենակիցներուն որ իրենց սրտաբուխ նուէրներով քաջալերեն, աջակցութեամբ եւ իրերօգնութեան այս աշխատանքը, իրենց մասնակցութեամբ։

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզեան շրջանի բոլոր խումբերուն։

Այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 15ին։

SALLE DE LA CHIMIE

28 bis, Rue St-Dominique — PARIS (7e) — Métro : Invalides

Կը նախագահէ՝ **ԸՆԿ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ**

Կը խօսի՝ **ԸՆԿ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ՝ «ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի, ղեկավարութեամբ՝ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «ՆԱՅԻՐԻ» պարախումբի, ղեկավարութեամբ՝ ՏԻԿ. ՀԵՂԻՆԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

Երգ՝ Օր. ԺՈՍԼԻՆ ՏԻՐԱՏՈՒՐԵԱՆ, ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ, ՍՈՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ, արտասանութիւն՝ ՍԵԴԱ ԹՈՐՈՍԵԱՆ։

ԾԱՆՕԹ.— Ալֆորվիլի օթոքարը կը մեկնի ժամը 14ին Քարնոյի հրապարակէն

THEATRE DE PLAISANCE

111, Rue du Château, PARIS (14e)

(Métro : Pernety)

Ուրբաթ Մարտ 26, Շաբաթ Մարտ 27, Ապրիլ 3ին եւ 10ին, Շաբաթ ժամը 21.15ին

ԺԱՆ-ԺԱՔ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

կը ներկայացնէ հայ մշակոյթի գանձերը

CHANT PROFOND D'ARMENIE

Décors : MADELEINE LOUYS

Régie : J. J. ASLANIAN

avec Robert Darame, Jacques Degor, Eve Griliquez, Liliane Jeney et Philippe Chauveau

Textes français de Luc-André Marcel et Gérard Hékimian.

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հայ Երիտ. Թատերախումբը (Լիոնի եւ շրջականներու) կը ներկայացնէ, հովանաւորութեամբ Հայ Թատր. Պաշտպան «Արուեստասիրաց»ի եւ ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇԻ։

Մասնակցութեամբ ԺԻՒՏԷՔՍԻ եւ կարող ուժերու։

Այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Հ. Յ. Դ. սրահին մէջ

Պիտի ներկայացնէ ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻՊ

Բազմաթիւ երգերով (Նուագ Պ. Պէրպէրեան)։

Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակի առթիւ կը ներկայացուի «ՑԵՂԻՍ ՎՐԷԺԸ»։

ՔԷՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 21ին, Վալանսի քաղաքապետարանի սրահը, (Սալ տէ Ֆէթ)։

ՇԱԽԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի ժամերգութիւն եւ պատարագ տեղի կ'ունենայ։

Կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կը պատարագէ ԳԻՒՏ Ծ. Վ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի վերջին անգամ պիտի երգուին Աբեղայի արարողութիւնները։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9, պատարագ ժամը 10։

Կը հրաւիրուի համայն ժողովուրդը։

ԿՈՉ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Փոն տը Շէրիւի եւ շրջանի Հայութիւնը ձեռնարկած է Ազգային Տուն մը շինութեան, դպրոցով եւ սրահով, որ միեւնոյն ատեն պիտի ծառայէ որպէս եկեղեցի։ Շէնքին հիմը արդէն դրուած է, մէկ մեթր ալ բարձրացած։ Տեղւոյն Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կոչ կ'ընէ ֆրանսահայ հայրենակիցներուն եւ միութիւններուն, որպէսզի իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը բերեն այս բարենպատակ գործին։

Այն հայրենակիցները որոնք կարեւոր գումարներով կ'ուզեն մասնակցիլ, իրենց անունները պիտի արձանագրուին շէնքի ճակատը եւ բարերար պիտի կոչուին։

Վարչութեան հասցէն է.—

Monsieur ACHOD AREKIAN

Rue de la Chaîne

CHARVIEU (Isère)

IMPRIMERIE SPÉCIALE

DU JOURNAL « HARATCH »

32. Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ ԻՐ ԵՐԵԿՈՅԹԻՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՅԱՋՈՂՈՒԹԵՆԷՆ ՎԵՐՋ՝

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՄԱՆՑ ԿԵԴՐՈՆԸ
(CENTRE D'ETUDES ARMENIENNES)

ՎԻԷՆԻ եւ ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՎ ՊԻՏԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

1915Ի ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԻԷՆ	ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ
THEATRE MUNICIPAL	SALLE JEANNE-D'ARC
1965 Մարտ 27ին,	1965 Մարտ 28ին
Շաբաթ օր, ժամը 21ին	Կիրակի օր, ժամը 15ին

A VALENCE : Le Vendredi 26 Mars à 21 heures, à la Salle des Fêtes.

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ այս կարեւոր երեկոյթներուն, որոնց ներկայ պիտի ըլլան նաեւ ֆրանսացի անձնաւորութիւններ։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՕԴԱՅԻՆ ՃԱՄԲՈՎ ՓԱՐԻԶ - ՄՈՍԿՈՒԱ - ԵՐԵՒԱՆ

2 Օր Մոսկուա 15 օր Երեւան

Մեկնում 26 Օգոստոս, վերադարձ 12 Սեպտեմբեր

Հայաստան այցելելու լաւագոյն թուականը։

Կազմակերպիչ՝ ՎԵՐ. Յ. ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

Այժմէն արձանագրուեցէք այս հաճելի եւ մատչելի ճամբորդութեան համար։

Գին 2080 ֆրանք մէկ անձի համար

Դիմել կազմակերպիչի հասցէին

PASTEUR ARTHUR HELVADJIAN

6, Place de la Rotonde — ST-JÉROME — MARSEILLE - 13e

Tél. : 62-85-10 — C. C. P. 914-04 Marseille

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 26 ՄԱՐՏ

VENDREDI 26 MARS 1965

Le Numéro : 0,30 Fr.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10267 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — No 10.267

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԱՊԱՂԱԾ ԶԱՐԹՕՆՔ

Քիւրտերու ազգային զարթօնքը ծնունդ առաւ համաշխարհային առաջին պատերազմի վաղորդայնին, երբ օրակարգի վրայ էր օսմանեան կայսրութեան անդամահատման հարցը :

Ոճրագործ Իթթիհատի կառավարութիւնը Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումէն տարի մը չանցած ուրացած էր կայսրութեան բաղկացուցիչ զանազան տարրերուն հաւասարութեան մասին իր քարոզած հիմնական սկզբունքը՝ «Օսմանցի» ընդհանուր անունին տակ :

«Հիւրիյէթ»ի խանդավառ ամիսներուն ամէն կողմ կ'երգուէին ազատութեան եւ հաւասարութեան հետ բոլոր «Օսմանցի»ներու եղբայրութիւնը ջատագովող հայրենասիրական երգեր : Ամէնէն աւելի ոգեւորուողները Հայերն էին :

Սահմանադրութենէն ենը ամիս ետքը Կիլիկիոյ համատարած ջարդերը եկան հաստատելու թէ Թուրքին համար Հայը նոյն «կեավուր»ն էր : Բան չէր փոխուած Սուլթան Ապտիւլ Համիտի հայատեաց քաղաքականութենէն :

Ժէօն-Թիւրքերու շարքերէն դուրս եկան նորելուկ տեսաբաններ, որոնք ըսկըսան Թուրանականութիւն քարոզել, համաթրքութեան գաղափարականը նեարկել նոր սերունդին : Համիտեան քաղաքականութեան հակադրեցին Թըրքականը :

Համիտեան շրջանին «Թուրք» յորջորջումը նախատական կը համարէին բիչ շատ զարգացում ստացած Թուրքերը, որոնք պատիւ կը համարէին «Օսմանցի» կոչուիլ :

Բայց երբ Սահմանադրութենէն ետք «կեավուր»ներն ալ սկսան «Օսմանցի» կոչուիլ, այս վերջին մակդիրը կորսընցուց իր համյքն ու արժէքը : Ազգայնական մոլեռանդութեամբ տոգորուած խէցներ սկսան փառաւորուիլ Թրքութեամբ, արհամարհելով ոչ-Թուրք տարրերը :

Հալածանքը միայն քրիստոնեային, Հայուն ու Յոյնին դէմ չէր : Ոչ-Թուրք իսլամներն ալ սկսան հալածուիլ :

Թուրքերը Արաբներէն առած էին իսլամութիւնը : Մզկիթներու մէջ արաբերէնով կը կարդացուէր Քուրանը եւ մուէզինները արաբերէնով աղօթքի կը հրաւիրէին հաւատացեալները մինարէներու բարձունքէն :

Իթթիհատի «Թուրանճը» ճագուկները սկսած էին աչքով նայիլ իսլամ-արաբներուն, պատճառ դառնալով, որ անոնց մէջ զարգանայ օսմանեան լուծէն ձերբազատուելու եւ անկախ հայրենիք կազմելու ձգտումը :

Նոյն հալածանքը՝ իսլամ Ալպանացիներուն դէմ :

Բացառութիւն կազմեցին միայն Քիւրտերը, որոնք ըստ առաջնոյն շարունակեցին նկատուիլ հարազատ իսլամ-Թուրքեր եւ ո՛չ մէկ հալածանքի ենթարկուեցան :

1914-1918 պատերազմի չորս տարիներու ընթացքին Քիւրտերը հաւատարմօրէն ծառայեցին Թուրքերուն եւ գործիք դարձան անոնց ձեռքը՝ աջակցելու համար ոճրագործ Իթթիհատի հայաջինջ ծրագիրներուն :

Ապտիւլ Համիտ 1890ին Քիւրտերէն կազմած էր «Համիտիէ» հեծելազորաց գունդերը՝ ահուսարսափի ենթարկելու համար արեւելեան նահանգներու հայ բնակչութիւնը :

Համիտի ժառանգորդները շարունակեցին կարմիր սուլթանի քաղաքականութիւնը մինչեւ Զինադադար :

Հայերը ջարդելէ եւ արմատախիլ ընելէ ետք, Թուրքերը այլեւս պէտք չունէին Քիւրտերուն : Ոչ-Թուրք տարրերուն տեղ չկար այլեւս ազգայնական Թուրքիոյ մէջ : Այս անգամ պէտք է ճըզմէին Քիւրտերուն գլուխը :

Քիւրտ Շէրիֆ փաշա, Սթոքհոլմի նախկին Օսմանեան դեսպանը, որ 1914էն առաջ Փարիզի մէջ «Մէշրութիյէթ» անունով ֆրանսերէն պարբերաթերթ մը կը հրատարակէր պայքարելու համար Իթթիհատի կառավարութեան դէմ, Զինադադարին քրտական պատուիրակութեան մը գլուխն անցաւ՝ ինքնավարութիւն պահանջելով Թուրքիոյ Քիւրտերուն համար :

Սեւրի դաշնագրին մէկ քանի յօդուածներով տարտամ եւ պայմանաւոր ինքնավարութիւն մը կը խոստացուէր Թուրքիոյ Քիւրտերուն : Այս պարագան պատրուակ ծառայեց Քեմալականներուն՝ խստացնելու հալածանքը Անատոլուի Քիւրտերուն դէմ :

1925ի եւ 1930ի քրտական ապստամբութիւնները արեան մէջ խեղդուեցան : Թուրքերը վայրագ միջոցներով ճզմեցին ըմբոստները եւ տեղահանութեան նոր օրէնքով մը արեւելեան նահանգներէն դէպի Թրակիա եւ արեւմուտք քշեցին քիւրտ ցեղապետներն ու երեւելիները :

Միւս կողմէ Թրքացման քաղաքականութիւնը խստացուցին՝ ի սպառ Թուրքերու մէջ ձուլելու համար իսլամ Քիւրտերը :

Սակայն այս քաղաքականութիւնը հակառակ արդիւնք տուաւ :

Ազգային զգացումը արթնցած է այլեւս Քիւրտերուն մէջ, որոնք կը կռուին անկախութեան համար :

Երէկ «Միւսլիման» էին եւ կարելի չէր Թուրքէն զանազանել զիրենք, այսօր դարձած են Քիւրտ :

Եթէ յիսուն տարի առաջ արթնցած ըլլային, ո՛րքան տարբեր կ'ըլլար Հայութեան ալ ճակատագիրը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՇՏ ՎԻԷԹՆԱՄ

ՌԸՍՔԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Միացեալ Նահանգները կը փորձեն հանդարտեցնել միջազգային հանրային կարծիքը, կազերու գործածութեան առթիւ : Արտաքին Նախարար Տին Ռըսք չեշտած է այս առթիւ «կազերու պատերազմը նոյնքան հակառակ է մեր քաղաքականութեան որքան միւս երկիրներուն» : Ըսած չէ սակայն թէ Ամերիկա այլեւս պիտի դադրեցնէ արտասուաբեր կազեր գործածել, աւելցնելով միայն — «որոշում չենք տուած կազերու պատերազմ սկսիլ Վիէթնամի մէջ : Արտասուաբեր կազերը թոյլ կուտան որ օդային ռմբակոծութիւններէ եւ հրետանիէ խուսափինք» :

Ռըսք անարդար կը գտնէ որ հանրային կարծիքը այդքան իրար անցնի եւ կը խորհի թէ Սայկոն յանցանք ունի այդ գետնի վրայ, լուրը ճախող կերպով հաղորդած ըլլալով : «Փորձ մը չէ զոր կ'ուզենք տարածել, ըսած է Արտաքին Նախարարը : Ոստիկանութեան կազերու օգտագործումին տարողութիւնը շատ սահմանափակ է արդէն զինուորական գործողութեանց մէջ, որպէսզի անոր տարածումը կարենայ կարեւոր ազդակ մը դառնալ Վիէթքոնկի դէմ պայքարին մէջ» : Ամերիկացին կը գտնէ նաեւ թէ մեծ արդիւնք մըն ալ չէ տուած :

Անդրադառնալով ամերիկեան կառավարութեան պատասխանատուութեան արտասուաբեր կազերու գործածութեան մէջ, ամերիկեան դիւանագիտութեան պետը յայտնած է.— Ա) Ամերիկեան կառավարութիւնը Հարաւային Վիէթնամի արտասուաբեր կազեր տրամադրեց ըմբոստութեանց առաջքն առնելու համար :

Բ) Ամէն անգամ որ այդ կազերը գործածուած են ամերիկեան կառավարութեան արտօնութիւնը չէ առնուած :

Ռըսք ըսած է նաեւ թէ որեւէ հրահանգ չէ տրուած Սայկոնի կառավարութեան որպէսզի դադրեցնէ այդ կազերու գործածութիւնը : «Պէտք չէ մոռնալ, աւելցուցած է Ռըսք, որ Վիէթքոնկը ագրոտ պատերազմ մը կը մղէ Վիէթնամի դէմ, առանց նկատի առնելու միջազգային օրէնքները» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նախարարաց խորհուրդը կարեւոր որոշումներ տուաւ իր հերթական նիստին ընթացքին, գլխաւորաբար տուրքերու վերաբերեալ, որոնք որոշ պարագաներու մէջ պիտի դեղչուին զարկ տալու համար տնտեսական շուկային :

ՓԵՔԻՆԻ մէջ, չին ղեկավար մը յայտարարած է թէ այլեւս չեն կրնար հաւատալ ռուս ղեկավարներու յայտարարութեանց :

Օրէ Օրին

«ՄԵԾԱՑՈՒՍՑԷ»Ն ԿԸ ՍՐԲԱԳՐԷ

— Նայէ՛ որ ըսեմ ... Ես մեր տղոցը միշտ ըսած եմ, միշտ կ'ըսեմ եւ միշտ պիտի ըսեմ ...

— Ի՞նչ կ'ըսես ...:

— Կ'ըսեմ որ — «Տղա՛ք, ատ Նոյեմբեր 29 ըսածնիդ մեր ազգին անկախութեան թուականը չէ ... Մեր անկախութիւնը եկաւ Մայիս 28ին» ...

— Ապրի՛ս ... Ուրի՞շ ինչ կ'ըսես ...

— Կ'ըսեմ որ — «Տղա՛ք, մեր ազգին դրօշակը Մոսկուայէն Երեւան ղրկուած կասկարմիր դրօշակը չէ ... Մեր դրօշակը կարմիր — կապոյտ — նարնջագոյն դրօշակն է ...

— Բարեկա՛մ, դուն կարգին հերոս ես եղեր, չէի գիտեր ... Շա՛տ լաւ, շա՛տ բարի ... Ուրեմն, կը սպասեմ որ ձեր թերթին Ապրիլ 24ի թիւին առաջին էջին վրայ յօդուած մը ստորագրես եւ այդ յօդուածին մէջ կրկնես այդ բոլոր ըսածներդ — այսինքն, մեր անկախութեան թուականը Մայիս 28ն է եւ մեր դրօշակը եռագոյնն է ...

— Է՛, չէ, ատ ըսածդ ըլլալիք բան չէ ... Չեմ կրնար ... Պատին վրայ նանն կայ եւ այդչափ յառաջ չեմ կրնար երթալ ... Այսինքն, ըսել կ'ուզեմ որ աս ըսածներս լրագրին մէջ տպուելիք բաներ չեն ... Միայն դուն գիտցիր ...

— Բայց, ինչո՞ւ լրագրին մէջ գրուելիք բաներ չեն եղեր ... Շա՛տ շնորհքով, շա՛տ խելացի բաներ ըսիր ...

— Այսինքն ըսել կ'ուզեմ որ խելացութիւն չէ ամէն շնորհքով բան լրագիրներուն մէջ յայտարարել ... Պղատոնը կ'ըսէ որ ...

— Եղբա՛յր, աս Պղատոնին օձիքը ձգէ ... Երկու խօսքը մէկ՝ Պղատոնէն, Սոկրատէն կը նառես ... Մեծն Տիգրանը, Քաջն Վարդանը ինչեր ըսած են, անոնց մասին խօսէ ...

— Լա՛ւ, լա՛ւ, մի՛ յուզուիր ... Քեզի բացատրեմ թէ ինչո՛ւ աս ըսածներս տպուելիք բաներ չեն ... Եթէ մենք արտասահմանի մէջ ելլենք գրենք թէ Հայաստանը անկախ եղաւ Մայիս 28ին, Ո՛չ թէ Նոյեմբեր 29ին, Երեւանը քիթը կը կախէ ... Ու երբ Երեւանը քիթը կախէ, ա՛լ մեր երեսը չի նայիր ու մենք կը մնանք որբ ...

— Ներողութի՛ւն, ատ «մենք»իդ չըհասկցայ ... Եթէ «մենք» ըսելով կը հասկնաս քու մօտիկ բարեկամներդ, կը ցաւիմ ըսելու որ նոր չէ որ «որբ» մնացած էք ... Բայց, եթէ «մենք» ըսելով կը հասկնաս արտասահմանի Հայերս, Երեւանը քառասուն տարիէ ի վեր չի հետաքրքրուիր մեզմով ...

— Ատիկա ամբաստանութիւն է, զրպարտութիւն է ...

— Ո՛չ ամբաստանութիւն է, ո՛չ ալ զրպարտութիւն ... Քեզի պզտիկ օրինակ մը տամ — նայէ՛, Թուրքերը Կիպրոսի Յոյներուն ետեւէն ինկած են ... Աթէնքի կառավարութիւնը «խելօ՛ք կեցէք, տեղերնիդ նստէք» կ'ազդարարէ Անգարայի աղաներուն ... Սա վերջին քառասուն տարուան մէջ, որեւէ ատեն Երեւանը ատանկ ազդարարութիւն ըրա՞ւ այդ աղաներուն, երբ անոնք կը զրաւէին Պոլսահայերուն ունեցածը 1943ին, կամ կը վըտանգէին անոնց ապահովութիւնը՝ 1955ի ալա թուրքա «Պայրամ»ին ...

— Ատանկ դիւանագիտական բարդ խնդիրներու մեր խելքը չի հասնիր ...

— Բայց, կը ներես — Պղատոնէն, Սոկրատէն նառող մէկը այսքան պարզ հանելուկ մը լուծելու չափ խելք ունենալու է ...

— Ըսելիքս մոռցայ ... Բարեկամ, հիմակուհիմա Նոյեմբեր 29 կը տօնենք, ի՞նչ վնաս կայ, ի՞նչ կը կորսնցնենք ... Գալով սա դրօշակի խնդրին, ըսելիքս սա է — եղբա՛յր, դուք սկսաք այդ եռագոյնը ձեր մենաշնորհը նկատել եւ անանկ մը ընել որ կարծես թէ անոր միակ տէրը դուք էիք, ազգը չէր ...

— Ներողութի՛ւն, ներողութի՛ւն ... Դուք այդ դրօշակը պատուհանէն դուրս նետեցիք, մենք ալ գացինք վերցուցինք ... Մինչեւ այսօր ալ կը գուրգուրանք իր վրայ, որովհետեւ, ինչպէս դուն խոստովանեցար, ազգին դրօշակն է ... Մե՞ղք մտանք՝ անտէր գանձ մը տէր դառնալով ...

— Ատ ատանկ է, բայց Շէյքսփիրը կ'ըսէ որ ...

— Պղատոնը լմնցաւ Շէյքսփիրի՞ն օձիքին փակար ...

— Ըսելիքս ան է որ խոհեմութիւնը աղէկ բան է ... Դուք, կտորիկ մը յախուռն էք, այսինքն ետ, յառաջ չէք նայիր ... Մենք ամէն բան մտածելով, հաշուելով կ'ընենք ... Այսինքն, ըսել կ'ուզեմ որ Երեւանին սիրտը չենք կոտրեր ... Ատա՞նկ կ'ուզէ, ատանկ կ'ընենք ... Անա՞նք կ'ուզէ, անանկ կ'ընենք ... «Մայիս 28ը բերան մի՛ առնէ՞ք» կ'ըսեն, մենք ալ բերան չենք առներ ... «Եռագոյնին մասին մի խօսի՞ք» կ'ըսեն, մենք ալ չենք խօսիր ... Ասոր կ'ըսեն քաղաքական իմաստութիւն, քաղաքական հեռատեսութիւն եւ քաղաքական իրատեսութիւն ... Բայց պարա՛պ տեղը շունչ կը սպառեմ ... Դուք ասանկ բաներ հասկնալու համար շա՛տ հաց ու պանիր ուտելու էք ... Յուլիոս Կեսարը, անգամ մը ... Ինչ որ է, ուրիշ օր մը այդ մասին կը խօսինք ... Մեկնելէ առաջ քեզի խրատ մը տամ — գնա՛ քուկիններուդ ըսէ որ սխալ ճամբու կը հետեւին ... Պէտք է սրբագրուին ...

— Մեկնելէդ առաջ ես ալ քեզի բան մը ըսեմ ... Անգլիացիք աղուոր խօսք մը ունին ...

— Ատ պաղած - ապուրներէն ալ աղուոր խօ՞սք կ'ելլէ եղեր ... Ըսէ նայիմ ..

— «Գոմեշք զքեզ»ը չսորված, ելեր «Մեծացուցէ»ն կը սրբագրէ ...

— Որ թարգմանի ...

— «Կօշիկը կապել չի գիտեր, ելեր ուրիշին կօշիկ կապել կը սորվեցնէ» ...

— Նորէն կնեցիր, բայց կը ներեմ, որովհետեւ, ինչպէս Մարկոս Աւրելիոսը ըսեր է ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՐԱՖՖԻ
ԵՒ ՀԱՅ ՎԻՊԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Ֆրանսական վիպասանութեան քննադատները, ուսումնասիրելով իրենց Ֆլօպէրներու, Ցօլաներու գործերը, այն եզրակացութեան կը յանգին թէ Ֆրանսայի արդի վիպական դպրոցը չընծայեր հեղինակ մը, որ կարող լինի իր գործերուն մէջ հանդիսանալ ներկայացուցիչ ֆրանսական հասարակութեան : Արդի վիպական դպրոցը մասնաւոր դասերու զգացմանց թարգմանն է : Մեղաւորը մատենագիրները չեն համարիր, այլ ֆրանսական հասարակութիւնը, որ իր ազգային հիմնարկութիւններովն ու գաղափարներովը չի ներկայացներ այն ամբողջութիւնը, որ միայն կարող է արտադրել Ֆիլտընկներ եւ Ռիքարտըններ : Անգլիա իր ազգային հիմնարկութիւնները կրօնական նոր դաւանութեամբ զօրացուցած կը ներկայացնէր հոծ միութիւն մը, երբ Ֆիլտինկ եւ Ռիքարտըն կը գրէին իրենց վէպերը : Անշուշտ հայ ազգի ներկայ կացութիւնը չէ կարելի համեմատել Անգլիոյ վիճակին հետ, սակայն կրնանք, պահպանելով ամէն համեմատութիւններ, գտնել բաղդատութեան կէտերը : Ծերենց, Մամուրեան, Պերճ Պռօշեանց, Տէր Սարգսենց, իրենց պարագլուխ ունենալով Րաֆֆին, կը ներկայացնեն հայ ազգի ոգին եւ անոր մէջ տիրապետող գաղափարները : Մեր վիպասաններն ո՛րքան ալ տարբեր դրութեանց հետեւին, որքան ալ իրենց նիւթ ընտրեն տարբեր ժամանակներու նկարագիրներ, բայց ամէնուն մէջ տիրապետող ոգին միեւնոյնն է, որով այդ վիպասաններն ճշմարտապէս կը ներկայացնեն հայ ազգին ոգին :

Պատմական իմաստասիրութիւնը, որուն առաջ այնքան ընդարձակ հորիզոններ կրնայ պարզել մեր պատմութիւնը, բաւական լրջօրէն կրնայ խորհիլ այն երեւոյթին վրայ, զոր մենք կ'ընծայենք : Ազգ մը, որուն մէջ այնքան զանազան կարգի բաժանումներ կը տիրեն, ազգ մը որ թէպէտ այնքան ցիրուցան չէ, որքան սխալմամբ կը կարծուի լինել, բայց կը գտնուի ընդ հովանեաւ այնպիսի տէրութեանց, որոնք իրարմէ բոլորովին տարբեր քաղաքակրթութեան կը հպատակին, այդ ազգը թէ իր հողին վրայ եւ թէ իր գաղթականութեանց մէջ կը սնուցանէ գաղափարներու համերաշխութիւն : Րաֆֆի այդ գաղափարներու ամէնէն կենդանի ներկայացուցիչը հանդիսացաւ : Ակնարկ մը տուր ի Ռուսիա հայ գիտնականին գրադարանին, մտի՛ր հարուստին տունը, այցելէ աղքատին խրճիթը, գնա գիւղացիին զօրանոցը, կամ վաճառականին խանութը, տե՛ս երիտասարդը, ծերը, աղջիկն ու մանչը, ամէն ոք յափշտակուած է Րաֆֆիով : Ինչո՞ւ :

Վասնզի, ինչ որ ըսած են լոկ սրտի հետ խօսող մեծ վիպասանութեանց համար, նոյնը կրնանք ըսել ազգային վիպասանութեանց համար : Այդ մեծ վիպասանութիւններն դիտեն անսխալ կերպով թէ մեր հոգւոյ ո՛ր թելերն պէտք է թրթռացնեն : Իսկ ազգային վիպասանութիւնը կարող է եղած հաւասարապէս ներգործել մեր վրայ, իբրեւ մարդ եւ իբրեւ Հայ : Րաֆֆի լաւ քննած է մեր զգացմանց բազկերակը եւ գիտէ թէ ո՛եւէ ազգի համար յուսահատութիւնը մահու զանգակի ղօղանջն է : Մահաբեր անհատին՝ մահաբեր է ազգերու համար «գերեզմանին այդ սեւ կաթը» : Այդ յուսահատութիւնը յաւէտ մեր սրտերէն հեռի պահելու համար ազգին ամէն գեղեցիկ հոգիներն իրարու ձայն կուտային եւ ազգային բանաստեղծը կը հրաւիրէ .

Գիտո՛ւն, քո՛ղ գիրքդ, ժամ չէ
կարդալու.
Գեղջո՛ւկ, դու էլ քո՛ղ եզներ ու գութան.
Տէրտէ՛ր, դու էլ դադարէ՛ մեռել
թաղելուց :

×

Մատենագրութիւնը որպէսզի ապրի, որպէսզի իր բարգաւաճումն ստանայ, կարօտ է ընկերական այնպիսի կազմակերպութեան՝ որ դժբախտաբար մեզի անծանօթ է : Եւ սակայն աննպաստ այդքան պայմաններու մէջ հայ մատենագրութիւնը ընծայած է Սեւ լերան մարդը, Շահէնը, Թորոս Լեւոնին, Հացի խնդիրը եւ Կայծերը :

Անոնք որոնց անծանօթ է մեր անցեալը եւ այն ոգին, որ մեր ամէն թշուառութեանց մէջէն միշտ մաքրափայլ՝ մեզի աւանդ պահուած է, չեն կարող տալ մեկնութիւն գրական այդ երեւոյթին : Հզօր է այդ ոգին եւ անանջատ ի մէնջ, հզօր այնքան՝ մինչ իրարու հակադիր միտքեր կը նուիրեն իրենց խելքը, իրենց սիրտը, իրենց ոգին վասն յաջողութեան միեւնոյն գաղափարին :

Բայց պատմական վիպասանները թէ կարող են, շնորհիւ կորովի միտքերու եւ անզուսպ ոգիներու, հրաժարիլ բազմաթիւ պայմաններէ, անհրաժեշտ համարուած, այլ սակայն կը կասի իրենց թռիչքը, կը մթագնի իրենց մտքի հորիզոնը, եթէ պահ մը չապրին այն վայրերուն մէջ, ուր ապրած են դիւցազունք, որոնք կը պատկերանան վիպասանին մտքին առջեւ :

Արդարեւ, օտար երկիր մը ո՛րքան ալ չքնաղաբար օժտեալ լինի բնութեան պարգեւներով, բայց եւ այնպէս անզօր է խորին կերպով սիրտ գրաւելու : Անտարակոյս շատ ցաւալի լուր մը պիտի համարենք, երբ սիրողներ գեղարուեստի, երբ իմանանք թէ Փարիզի Լիւքսէմպուրկն այրած է : Բայց այդ ցաւը կարելի՞ է համեմատել այն վիշտին հետ, զոր պիտի զգանք երբ Աղթամարը անհետ լինի :

Մեր վիպասաններէն միայն Մամուրեան գրեց Սեւ լերան մարդը, առանց այցելած լինելու այն վայրերը, զոր կը նկարագրէ : Սակայն այն բուռն զօրութիւնը, որ անդիմադրելի կերպով կը ներգործէ բանաստեղծին վրայ եւ անհընարին կ'ընէ կիս - կատար թողուլ իր գործը՝ մինչեւ որ չարտայայտէ իր բոլոր զգացումները, այդ անդիմադրելի զօրութեան ճնշումին ներքեւ չգտնուեցաւ Մամուրեան եւ իր գործը մնաց թերակատար :

Տէր - Սարգսենց, նոյնիսկ իր մատղաշ օրերը, սիրտը գորոված, հոգին յուզուած, մտքով յափշտակեալ էր Տօսպեան ծովու տեսարաններով, հանդիսավայր յիսուն դարերու դիմաց :

Պերճ Պռօշեանց կը ճանչնար իր Աշտարակը, կը սիրէր զայն եւ Այրարատեան կեանքի մանրանկարը կ'ընծայէր՝ պատմելով Աշտարակի բարքերը :

Կ'ունենայի՞նք Թորոս Լեւոնին՝ եթէ Ծերենց իր սրտին բաբախմանց ունկն դրած չլինէր Թորոսի ապրած վայրերը, եւ չկարենայինք իրեն համար ըսել .

. . . Եկն իսկ ստէպ Վիկտորիոս
Ի կուեւս յայս ոգի ծրծել ,
Ընդ հայրենին սրտմրտեալ դիս ,
Թափառէր անմրունչ
յԱռնոսական ամայութիւնս ,
Պշուցեալ կաթոգին
Ընդ դաշտորայն եւ ընդ երկինս ,
Եւ մինչ ո՛չ եւ մի տեսիլ
Կենսածաղիկ բուժէր զթախիծն ,
Անողոքն աստ հանգչէր ,
Մահուն դալուկն ի դէմսն եւ յոյս :

ՄԱԾՈՒՆԻ ԿՌԻՒ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Եթէ Ասիացի մը լսէ թէ իր հայրենակիցներէն մին աշխարհիս քաղաքակրթութեան ամէնէն նշանաւոր կեդրոններէն մէկուն մէջ կրցած է տասը տարուան միջոցին 40 – 50 հազար ոսկի շահիլ պարզապէս մածուն շինելով ու վաճառել տալով, տարակոյս չունինք թէ պիտի կարծէ որ անմարսելի սուտ մը իրեն կլլեցնել տալ կ'ուզուի : Եւ սակայն ասանկ պատմութիւն մը կայ, ճշմարիտ պատմութիւն մը, որ կրնայ տասպելանման համարուիլ, բայց ոչ տասպելական :

Վերջերս Նիւ Եորք երեք հայ բժիշկներու միջեւ ծագած խնդիր մը, որ դատաստանով վերջացաւ, կը հաստատէ ըսածնիս, միայն սա տարբերութեամբ որ հարստութեան պատմութենէն աւելի դատին պատմութիւնը անհաւատալի է, — եթէ երբեք կարելի է հաւատք չընծայել Ամերիկայի մէջ պատահած որեւէ դէպքի :

Նախ դատին պատմութիւնը :

Կրնա՞ք երեւակայել որ «մածուն» բառին միայն գործածութիւնը մենաշնորհ ընելու համար Հայ մը ուրիշ Հայու դէ[մ] դատ բանալու մտաբերէ : Կ'ուզէք հաւա[տացէք], կ'ուզէք մի հաւատաք, այս ա[յսպէս] է :

Նիւ - Եորքի դատարանին առջեւ է[ր] Տօքթ. Տատրեան դատ բացաւ ընդդ[էմ] երկու հայ բժիշկի, ամբաստանելով զա[նոնք] թէ իւրացուցած են ... «մածուն» բառը եւ իրենց շինած մածունն ալ «մա[ծ]ուն» կը կոչեն : Չէք կրնար երեւակա[յել] թէ Տօքթ. Տատրեան ո՛րքան դրա[մ] վատնեց փաստաբաններու, վկաներու, որպէսզի յաջողի «մածուն» բառը մենա[]շնորհ ընել : Այդ բառը ինքն ստեղծ[ած] է, իր ապրանքն է, իր գիւտն է, ա[յս է] ինչ որ կ'ուզէր ապացուցանել :

Միայն Ամերիկայի մէջ կարելի է եր[եւ]ակայել այսպիսի վիթխարի կատակ[եր]գութիւն մը, եւ զայն յաջողցնելու հա[]մար ահագին գումարներ վատնելու ոգ[ի]բերդութիւն մը :

Վերջապէս դատարանը իր վճիռը տա[]լու համար կը դիմէ Վէնետիկի Մխիթար[]եաններուն, որոնք, դժբախտաբար Տօքթ. Տատրեանի համար, կը յայտարարեն [որ] « մածուն » բառը Արարատ լերան [պէս] հին օր ստեղծուած է, եթէ ոչ առձ[եռն] բառգրքին մէջ չէր անցներ : Տօքթ. Տ[ատ]րեան եւ հիմա Տօքթ. Թէոդորեան ... ուրիշներ ալ կրնան իրենց շինած մածու[ն]ը անուանել «մածուն» :

Բայց այս բոլոր ըսածներնիս հանել[ու]կի պէս բաներ պիտի երեւնան ընթերց[ո]ղին, եթէ քիչ մը աւելի բացատրութ[իւն] չտանք : Ուրեմն փութանք ըսել [թէ] Տօքթ. Տատրեան, ասկէ 10 – 12 տա[րի] առաջ, Միացեալ Նահանգները կ'երթ[այ] դատարկ գրպանով : 1884ին դեռ տա[ն] մը չունէր : Իսկ այսօր 10.000 անգլ[իական ոս]կի արժող գեղեցիկ շէնք մը կառուցած [է] իրեն, եւ նոյնքան արժէք ունեցող հա[]մըն ալ գաւիթին : Այս քսան հազար ոսկի արժէք ունեցող շէնքերը տեսնուածներ են : Իսկ արժեթուղթերը, հնչուն դրամ[]ները անոնք հաշուի չառնենք, եւ ոչ տասը տարուան մէջ ծախսած գումարը : Ու այդ հարստութիւնը հանճարի արժանի մտածութեան ծնունդ է, մածու[]նը կլլեցնել տալ Ամերիկացիներուն յաջողիլ : Այսօր մածունը Միացեալ Նա[]հանգներու հիւանդանոցներու մէջ առաջնակարգ դեղ կը գործածուի, դե[]ղավաճառները սրուակներու մէջ զայն պահեն, ամառը տաքէն նեղուող մը մտնէ առաջին հանդիպած խանութը վճարելով 25 սէնթ՝ կը դնէ չի[] Տէտր'ս մէծըն եւ պապակը կ'անցընէ կը զովանայ : Հաւանօրէն 20 – 25 օր[է] վեր պատրաստուած մածուն է :

Կեսարիոյ զաւակ է այս հանճարեղ գ[]գաղափարը յղացող բժիշկը : Երիտասարդ[ու]թեանը 1871ին Նիւ Եորք կ'երթայ : Բ[ժ]շկութեան վկայականը գրպանը դն[ե]նաք Պոլիս կը դառնայ, բայց տեսնե[լով] որ հոս յաջողութիւն գտնելու ասպար[էզ] չունի, նորէն կը դառնայ Նիւ Եորք : ... օր մըն ալ Նիւ Եորքի բժիշկ. Ակ[]

Ա՛հ, ո՛չ : Ցոյսն ի սրտին էր, բայց մահու դալուկն ի դէմս՝ չհանգչեցաւ Ծերենց ի շիրիմս հայրենի, այլ տառապեալ ոգւով ի Կիպրոս առանձնացեալ՝ անդ կ'ապրէր, կարծես հողմոց բերած յիշատակներովը կենաց հմայքն հանէր ապագային :

Եւ պիտի վայելէի՞նք այդ սրտագրաւ տխրութիւնը, որ մտայոյզ կ'ընէ մեզ եւ երազող, այդ հայրագորով սրտի արտայայտութիւններն, որոնք Երկուենի եւ Թէոդորոս Ռշտունեաց մէն մի տողին մեզ կը յափշտակեն, եթէ օր մը Ծերենց, իբր Վոլնէյ մը, Հայու սրտով չթափառէր այն աւերակներուն մէջ, որոնց համար կրնար ըսել .

Ո՛վ դու յանցեալն եւ յայժմուս Իտալիա
նազելի ,
Ո՛վ վայելուչ դու պարտէզ տիեզերաց
շուրջակայ ,
Հանդէ՛ս հանուրց արուեստից, գեղոյ
բնութեան հայելի ,
Յամայութեան իսկ քում ո՞վ իցէ բնա
քեզ հաւասար :
Գեղեցկագեղք են համայն վայրենազոյն
իսկ քո տունկք ,
Ծաղկին երէզք խոպան քան թէ
զաւառք բարեբունք ,
Դու եւ յանկման անդ քոյին վերերեւիս
քաջափառ ,
Եւ յաւերակք խանգար շողան շնորհք
անսպառ :

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

ԿԱՐՕՏ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ուղերձի մէջ շարադրում էին Առաքելի անհետացման հանգամանքները եւ խնդրում էր բարեկամական Թուրքիայի կառավարութեանը, համաձայն երկու պետութիւնների միջեւ կայացած այսինչ, այնինչ համաձայնագրերի եւ գրաւոր պայմանաւորուածութեան, վերոյիշեալ Առաքել Յակոբի Էլոյեանին ձերբակալել և յանձնել Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութեան կառավարութեանը, օրէնքի առաջ նրա կատարած յանցագործութիւնների համար նրան պատասխանատուութեան ենթարկելու : Հաւատ յայտնելով, որ բարեկամական Թուրքիայի կառավարութիւնը կարելին ու հնարաւորը կ'անի խորհրդային կառավարութեան պահանջը բաւարարելու ուղղութեամբ, ուղերձն ստորագրող դիւանագէտը Թուրքիայի արտաքին գործոց նախարարի նկատմամբ արտայայտում էր իր խորին յարգանաց հաւաստիքն ու անձնուիրութիւնը եւ սպասում էր պատասխանի : 1930 թիւ, Սեպտեմբեր, Մոսկուա :

Զանցած երկու շաբաթ, Թուրքիայի արտաքին գործոց նախարարութիւնն իր պատասխան ուղերձի մէջ հաստատում էր, թէ ստացել է խորհրդային կառավարութեան ուղերձը եւ յայտնում էր, որ Թուրքիայի հանրապետութեան կառավարութիւնն անյապաղ միջոցներ ձեռք առաւ ուղերձում նշուած անձնաւորութեանը՝ Առաքել Յակոբի Էլոյեանին, Թուրքիայի պետական սահմաններում գտնելու ու խորհրդային կառավարութեանը վերադարձնելու ուղղութեամբ : Սակայն ոստիկանութեան եւ ներքին գործոց նախարարութեան մարմինների որոնումները ոչ մի արդիւնք չտուին : Թուրքիայի սահմաններում վերոյիշեալ Առաքել Էլոյեանի գտնուելու փաստը չի արձանագրուած : Որոնումները սահմանամերձ եւ այլ շրջաններում շարունակւում են եւ եթէ գտնուին հետքերը, Առաքել որդի Յակոբի Էլոյեանը անյապաղ կալանքի կ'առնուի եւ կը յանձնուի բարեկամական խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութեան կառավարութեանը :

Թուրքական պատասխան ուղերձն ստորագրող դիւանագէտը նոյնպէս հաւաստիացնում էր իր խորին յարգանքներն ու անձնուիրութիւնը : 1930 թիւ, Սեպտեմբեր, Անգարա :

Բաւարար չհամարելով այդ պատասխանը, որի մէջ անուղղակի կասկած էր յայտնւում Առաքել Էլոյեանի Թուրք[իայի] սահմանն անցնելու մասին, Մոսկուա[ն] Անգարա էր յղում նոր մի ուղերձ[ը]. Շարադրւում էին բոլոր փաստերը, [ո]րոնք անհերկրայելիօրէն ապացուցում էին, որ սոյն 1930 ... թուի Սեպտեմբ[եր]ի ... ութի լոյս գիշերը, Արաքս գետի, ... ափից, ուր ջուրը ծանծաղ է, անցել ... Առաքել որդի Յակոբի Էլոյեանը, ... թողնելով հետեւեալ իրեղէն ապացոյց[]ները ... Մանրակրկիտ շարադրւում էր ... բոլոր փաստերը, եւ կրկնւում էր պա[հանջը]՝ ետ տուէք Առաքել Էլոյեանին :

Եւ դարձեալ ու կրկին՝ յարգանաց [հա]ւաստիքներ նորին գերազանցութեան ն[]կատմամբ եւայլն, եւայլն :

Թուրքիայի արտաքին գործոց նախա[]րարութեան պատասխանն այս ան[գամ] չուշացաւ : Նա, հաստատելով խորհրդ[ա]յին երկրորդ ուղերձն ստանալու փա[ս]տը, յայտնում էր, որ Թուրքիայի ազգ[ա]յին մեծ ժողովի կառավարութիւնը ձե[ռք] է առել միջոցներ՝ ուղերձում նշուած [Ա]ռաքել որդի Յակոբի Էլոյեանին գտնել[ու]

ՀՐԱՉԵԱՅ ՔՈ[]

(9 Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»

միայն կը ներկայացնէ կաթողիկէ չինուած ճերմակ բան մը, որուն համար կ'ըսէ թէ բազմաթիւ հիւանդութեանց դարման է ։ Կաճառը կը սկսի քննել, բայց կ'երեւի թէ քննութիւնը երկու տարի կը տեւէ եւ ահա 1885 Սեպտեմբերին վկայագիր մը կուտայ, որու մէջ յիշուած է թէ «Արեւելքցիները այնքան մեծ արժանիք կ'ընծայեն մածունին, որ անեղծ կը պահեն այն աւանդութիւնը թէ Աստուած երկինքէն հրեշտակ մը ղրկեր է եւ Հայր Աբրահամին սորվեցուցած է մածունի պատրաստութեան գաղտնիքը »։

Հայր Աբրահամէն թերեւս աւելի աղդեցիկ կ'ըլլայ Փոքր Ասիա գտնուող միսիոնարներուն մածունասիրական յանձնարարութիւնները ։ Բժշկական օրագիրը կը հրատարակէ մածունին նուիրուած ընդարձակ յօդուած մը ։ Տոքթ. Տատըրեան մածունը — զոր մենք երկու օր չենք կրնար պահել — մինչեւ երեսուն օր պահելու համար գիտ մըն ալ ըրած է որ գաղտնի կը պահուի ։ Մենաշնորհի իրաւունքը կը ստանայ «նշանադրոշմով »մը ։ Կրնաք ենթադրել թէ Հայր Աբրահամէն մնացած ուտելիք մը — կամ ըմպելիք մը ինչպէս որ է հիմա Ամերիկա — հնութեամբ իրեն արժանաւոր նշանադրոշմ մը — Թրէտ մարք — պէտք էր ունենար ։ Այսպիսի պարագաներու համար կազմ եւ պատրաստ է Նոյեան Տապանը, բնականաբար Մասիսի վրայ, առանց մոռնալու աւանդական չիւղարեր աղաւնին ։ Երբ 1885ին ստացանք մածունին յայտագիրը, քիչ մը խնդացինք ու մէկդի նետեցինք ։ Ալ անկէ ետքը մոռցեր էինք, երբ քանի մը օր առաջ Նիւ Եորքէն եկող բարեկամի մը հարցուփորձեր ըրած ժամանակնիս մաքերնիս եկաւ Տատըրեանի մածունն ալ, իբր խնդալու բան մը, եւ ապշած մնացինք երբ ըսաւ թէ «խեղճ մարդը շատ փորձանքներու հանդիպեցաւ, դատեր ունեցաւ ու կորսնցուց մածունին պատճառաւ »։

Ինչ որ առնենք «մածունական բախտախնդրութիւն» կոչելով կը խնդայինք վրան, ոչ միայն հարստութիւն պարգեւած է, այլ եւ դժբախտութիւն, մրցումներ ալ, դատեր ալ յարուցած է։ Ուրիշ երկու բժիշկ ալ ուզած են «մածուն» չինել ուրիշ նշանադրոշմով, բայց «մածուն» անունով ։ Եւ Տոքթ. Տատըրեան այդ անունը իբր իր սեպհականը, իբր իր սեփականութիւնը ընդունել տալու յանդուգն գաղափարը կը յղանայ։ Բայց մածունով հարստացողի մը համար միթէ ամէն յանդգնութիւն ներելի չէ՞։ Եւ ի՛նչ վիշտ հիմա, որ փոխանակ հայասիրութիւնը բանալու, Տոքթ. Տատուրեան չէ ուզած ուրիշ անուն մը ստեղծել ։

Դաս մը անոնց, որ մեր յատուկ ուտելիքները, ըմպելիքները Ամերիկայի մէջ կլիմայացնել ուզեն, նախ անունը թող փոխեն ։

« ՀԱՅՐԵՆԻՔ »
(Պոլսոյ հրատարակութիւն)

5 Յունիս, 1895

«ԱՒԱՐԱՅՐԻ ԱՐԾԻՒԸ»

—o—

«Ո՛չ կը ծլին, ո՛չ կը ծաղկին՝
«Այս դաշտին մէջ, ո՛չ խոտ, վարդ,
«Այլ՝ Վարդանայ ինկած երկիր՝
«Պիտի ծաղկի սուրբ հաւատ ...»։

Հ. Ղ. Ա.

Եւ այդ սուրբ հաւատքը ծաղկեցաւ անպատում դեղեցկութեամբ, մկրտուեցաւ՝ զոհերու, քաջերու կարմիր արեամբը, որուն գինն ու հաշիւը դարերն անզօր են տալու ։

Ինչ ազգ է սա. եղէգի մը պէս ճկեցաւ՝ բոլոր աշխարհքի փոթորիկներուն առջեւ, չտկուեցաւ՝ ստոյիկեան ժպիտով, վերստին փարելով կեանքին որ ցաւ ու կսկիծ ունէր, տենչանք ու երազ միայն։ Ի՛նչ ցեղեր քշուեցան փոթորիկէն ու կորան՝ խեղդամահ, բայց դուն կաս դեռ, ո՛վ վեղաշնորհ Ոգին Հայկազանց, ո՛վ յամառ, կարշնեղ, շինող ու վերաշինող ժողովուրդ Հայոց ։

Սասանեանց Յազկերտ արքան երեւցաւ՝ Հայոց Թատերաբեմին վրայ՝ իբրեւ Զար Ոգի ։ Ատրուշանին կրակը ջերմութիւն տուած էր իր մտածումին ։ « Ընտիր ժողովուրդ է Հայը՝ արժանի բաղդէական կրօնի պաշտամունքին ...»։ Մոգպետ ու խորհրդական խրախոյս կարդացին արքային արքային որ անվարան փարէր՝ Հայերու կրօնափոխութեան եւ հուսկ ուրեմն՝ ձուլման գաղափարին ։

.. Սալ Մադընոյի բեմին վրայ, «Աւարայրի Արծիւ»ը երգեց՝ հաւատքի ու ազատութեան կենսանորոգ երգը ։ Սմբատ Բիւրատի այս գործը կը ներկայացուէր՝ ի նպաստ Թեմի Առաջնորդարանին Պօմոնի « Շանթ» Թատերախումբին կողմէ, որ իր ետեւ կը թողու 22 տարիներու գործօն կեանք մը ...։

Հոծ հայութիւն մը լեցուցած էր սրահը։ Վարագոյրը բացուեցաւ օրինակելի ճշդապահութեամբ մը։ Բեմի խորքին կ'երեւէր՝ Վարդանի հսկայ պատկերը որ վեհութիւն մը կ'ընծայէր բեմին։ Պօլ. Օտոյի « Ս. Յակոբ » երգչախումբը յաջողապէս երգեց՝ « Քրիստոս Պատարագեալ» , ղեկավարութեամբ՝ Գեր. Գուրգէն Վ. Թրթռեանի ։

Պահն էր՝ սրտատրոփ սպասման, բոպէն էր հաղորդումի։ Ահա՝ Վարդանը, պատրաստ հայրենիքի զոհաբերութեան սեղանին առջեւ, — ոչ, Յազկերտ, հրամանդ անզօր է ։

Թատերաբեմ կուգայ՝ Առիւծ Վարդանի կորիւնը, Շուշանիկ, շնորհալի, բայց խիզախ ու կորովի, որ պատրաստ է նետուելու՝ կռուի դաշտը ։ Ահա եւ Ղեւոնդ Երէց, խաչիդ հրաշագան զօրութիւնը առաջնորդ թող ըլլայ՝ համարձակ քայլերուդ, բաց շրթներդ, երէց, եւ բարբառէ, որպէսզի չեղծանին իր սուրբ տաճարներն եւ յաղթանակով պսակուի՝ սուրբ պատերազմը։ Ըսէ թէ կ'արժէր մեռնիլ վերագոյն վարդապետին եւ ազատութեան համար, եթէ նոյնիսկ ըլլայինք անմահ։ — Ժողովի նստած են՝ կաթողիկոս եւ աւագանի ։ Մերժում ։

Յազկերտ՝ գահին վրայ, մտածումներու մէջ խորասոյզ, օգնութեան կը կանչէ Արեգակը, որ ծագի եւ ցրուէ իր խոհերը չարչրկող ոգիները ։ Կայսրութիւններ կը դողան իր անունէն, բայց խաղալիկ է դարձեր մոգպետներու ձեռքը ։ Հայոց յամառութիւնը ծերացուցած է զինք ։ Տարակոյսը կը կրծէ իր խռոված հոգին։ Ի՞նչպէս խոնարհեցնէ զանոնք Ատրուշանի բոցավառ կրակին առջեւ ։

Ահա եւ Վարդան, Ներշապուհ, Սիւնեաց իշխան՝ Վասակ ։ Անգղ ազդարար ։ Ազատութեան եւ հաւատքի կրակը բորբոքած էր Հայոց աշխարհին մէջ։ Երկու կորովի դէմքեր, Վարդան ու Ղեւոնդ Երէց։ Վարդան ընդվզումի հոգին է, Վահան Ամատունիի անփոխարինելի աջակցութեամբ ։ Ժողովուրդ ու եկեղեցի անվեհերաբար մէկ ունէին Մամիկոնեան տոհմին հանդէպ, որուն ձեռքն էր Հայուն ճակատագիրը ։ Ըմբոստութեան ալիքը կը քշէր՝ մօտ ու մոգպետ ։

Սրտագրաւ էր՝ վերջին տեսարանը ։ Պահն էր Սուրբ Հաղորդութեան։ Սկիհ, խաչ ու սուր կազմած էին երրորդութիւն մը, որուն առջեւ պատկառանքով խոնարհած էին ամէնքը։ Մահուան եւ անմահութեան տեսլականն էր միայն՝ ամէնուն մտածումին առջեւ ։ Եւ ահա կռուի երթը, որ յուզումի բոպէներ կ'ապրեցնէր ։ Վարդան ու Ղեւոնդ՝ սիրտ սրտի, դէպի կռիւ եւ դէպի մահ ։ Մինչ ներսէն, Պօլ. Օտոյի երգչախումբի Ալէլուիան, մեղմ ու հոգեչունչ, կ'երկարէր ու կը նուագէր՝ տակաւ։ Դըրդադին ծափեր կ'ալեկոծեն սրահը ։

Քանի մը խօսք եւս «Շանթ»ի դերակատարներուն մասին.—

Վարդանի պատասխանատու դերը յաջողութեամբ կատարեց Վաղարշակ Տէր-Վարդանեան, բնական՝ առանց արուեստակեալ ճիգերու, կրցաւ տալ՝ այն ներշնչող ոգին, որ կը ծորի՝ հայրենասիրութեան այդ հսկայ գործէն ։ Վաղարշակ ջերմապէս գրուատելի եւ օրինակելի է՝ այն բազում զոհողութեանց եւ քրտնաթոր աշխատանքին համար, զորս ի գործ դրաւ՝ ամիսներ շարունակ՝ այս ներկայացման յաջողութեան համար ։

Յ. Նիկողոսեան (Ղ. Երէց) — Ոգեւորիչ եւ պերճաբան, յաջողապէս տարաւ՝ անձնուէր եւ հայրենասէր կղերականի մը դերը, ապրեցաւ ու ապրեցուց՝ յուզումի պահեր ։

Ս. Սարգիսեան (Վասակ) իւրացուցած էր իր ապերախտ դերը, յաջողեցաւ պահել իշխանի եւ մարզպանի դիրքը՝ առանց յայտնապէս ցոյց տալու իր փառատենչիկ ձգտումներն ու դաւերը, ըստ պատմութեան ։

Գալուստ Պապեան (Յազկերտ) ապրեցաւ խռովքի եւ երկմտութեան, վարանքի եւ վճռականութեան հարազատ բոպէներ։ Հաճիւ նկատելի էր Հայու հոգիէն ձերբազատուելու ճիգը ։ Կը սիրէ իր ներաշխարհը ցոյց տալ դէմքի խաղերով, ունի՝ արուեստագէտի շնորհք, եւ յաջողութեամբ տարաւ իր դերը ։

Յ. Արսլանեան (Յով. Կաթողիկոս) — յաջողութեամբ կատարեց խոհուն եւ ծանրաբարոյ Կաթողիկոսի մը դերը ։

Օր. Սեդա Թիւթիւնճեան եւ Աւետիս Եօթնեղբայրեան (Շուշանիկ եւ Վրոյր) կարողացան յաջողապէս տալ՝ սիրող, հայրենասէր եւ անձնուէր զոյգի մը հարազատ պատկերը ։

Յաջող էին նոյնպէս՝ Յ. Հայթայեան, Փ. Մելքոնեան, Հր. Արսլանեան, Յ. Յակոբեան եւ Գ. Թիւթիւնճեան։ Ներկայացման սիրայօժար նպաստեցին՝ Տիկին Մանուշ Շահմիրեան, իր շնորհալի դուստրը՝ Օր. Ալիս եւ արենուշները ։

Երեկոյթին ներկայ էին՝ Մարսիլիոյ ականաւոր դէմքերէն՝ Օր. Իրմա Ռափիւզի ծերակուտական, Պ. Ժան Մաս՝ երեսփոխան, Պ. Մօրիս Քասսէյինի եւ ուրիշներ ։

... Աւարայրի Արծիւը սաւառնեցաւ նաեւ դէպի Պօմոն, ուր հոծ բազմութիւն մը յուզումի եւ ոգեւորութեան պահեր ապրեցաւ ։

Երեկոյթը վերջ գտաւ, Առաջնորդ Արտաւազդ Սրբազանին հետեւեալ հուսկ բանքով եւ պահպանիչով .—

« Ամէն Հայ կ'ապրի Վարդանանցը իր հոգիին մէջ ։ Աներկբայ՝ դուք ունեցաք յուզումի պահեր, որ ձեր մէջ կը դրոշմեն՝ ազնուական ոգի ։ Վարդանանք նետուեցան արեան դաշտը եւ իրենց մահով ապրեցաւ Հայոց աշխարհը, Հայաստան երկիրը դրախտավայր, որ ամայի է այսօր եւ ուր՝ պզտիկ բոց մը կը պլպլայ ։ Հաւատք ու գիտակցութիւն ունենանք՝ գոյատեւելու համար իբրեւ Հայ եւ հայրենասէր անհատ ։ Յաւէտ ապրին Վարդանանք ։

ՎԱՀՐԱՄ Կ. ՄԻՍԹԻՔ

ՃԻՊՐԱԼԹԱՐԻ ՓԱՊՈՒՂԻՆ

Մանշի փապուղին, որ Ֆրանսան պիտի միացնէ Անգլիոյ, իբրեւ ծրագիր Նափոլէոնի ներկայացուած եւ անոր կողմէ վաւերացուած էր 1802ին։ Այսուհանդերձ, մինչեւ այսօր դեռ չէ շինուած այդ փապուղին ։

Սպանիոյ եւ Մարոքի, այսինքն Եւրոպայի եւ Ափրիկէի միջեւ փապուղի մը հաստատելու ծրագիրը հաւանաբար աւելի շուտ իրականութիւն դառնայ ։ Առնուազն այդպէս կը յուսան ծրագիրը յղացողները ։ Նախ այս պարագային վէճ չի կրնար ըլլալ կամուրջի եւ փապուղիի նախընտրութիւն տալու խնդրին մէջ, որովհետեւ Ճիպրալթարի նեղուցին մէջ կամուրջը պարզապէս անիրագործելի է։ Արդարեւ, ալեկոծումները շատ յաճախադէպ են ։ Մնաց որ երթեւեկութեան բանուկ ճամբայ մըն ալ է ։

Ուրեմն կը մնայ միայն մէկ լուծում՝ փապուղի։ Թանժերի եւ Թարիֆի միջեւ (Ափրիկէի եւ Եւրոպայի ծայրամասերը) տարածութիւնը մօտ 15 քիլոմեթր է ։ Արդիական միջոցներով կարելի է շինել փապուղի մը եւ, բաւական արագ ։ Հետախուզութիւնները ցոյց տուած են, որ նեղուցին միջին խորութիւնը չորս հարիւր մեթր է, իսկ յատակը կազմուած է կարծր ապառաժներէ ։ Մասնագէտներուն կարծիքով դիւրին է այս պայմաններուն տակ աշխատիլը ։ Անշուշտ կը մնայ նիւթական խնդիրը ։ Փապուղին պիտի արժէ նուազագոյնը երեք միլիառ ֆրանք ։ Որով այդ փապուղիին շինութիւնը միայն Մարոքի եւ Սպանիոյ ուժերէն վեր է ։ Այդ պատճառով ալ շինարարութեան նախաձեռնողները կը մտածեն միջազգային ելմտական մարմին մը ստեղծելու մասին ։

Թ. Ա. Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (192)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Ամենեւին հունդարացի չէ, տիկին Վաչ, — ըսաւ Փեթֆօ ժպտելով, — եւ ոչ թէ տիէր իտէ (հոս եկուր) կ'ըսէ, այլ թէ նե՞րետէ։ Այսինքն՝ կը հարցնէ թէ մայրիկը ո՞ւր է ։

Ու տղուն դառնալով աւելցուց ։

— Եօf պուրտա անան (մայրիկդ հոս չէ)։

Տղան նորէն լալ սկսաւ ։

- Մեուէտ, մեուէտ (վախ, վախ) ։

Տիկին Վաչ ծնրադրեց ու առանց խօսելու սկսաւ հագուեցնել ։ Կարմիր շալվարը, կարմիր բաճկոնն ու կարմիր գլխարկը ու կարմիր ոտնամանները։ Կինը տղուն դէմքը սրբեց գոգնոցովը ։

— Պէտք է ետ դարձնել, — ըսաւ կէս մը խորհրդածելու պէս ։

Փեթֆօ ալ չէր գիտեր ընելիքը ։

— Վայ, — պոռաց Պոտոկֆալվի սուրբը մերկացնելով, — այդ շուներն ալ չե՞ն սպաններ մեր զաւակները. ստնդիացնեւրուն անգամ չեն խնայեր ։

— Սպաննէ, — ըսաւ վրանը քակողը ։

Տիկին Վաչ մէկդի քաշեց տղան՝ ու բազուկը առջեւ բռնեց որպէսզի գինուորը չկարենայ անոր դպչիլ ։

— Մի դպչիր ։

Ու արդէն երեք կիներ ալ բռներ էին տղեկը ։

Մինչեւ որ զինուորը սուրը պատեանին մէջ մխեց, տղեկը արդէն այնպէս մը աներեւոյթ եղած էր քղանցքներու ու գոգնոցներու միջեւ ՝որ որսկան շուն մ'անգամ պիտի չկարենար գտնել ։

×

Գրիգոր այդ գիշերուան մարտէն վերջ վազեց մինչեւ Ջերմաջուր եւ պզտոր բաղնիք մը ընելէ վերջ՝ անմիջապէս վերադարձաւ ։

Պալատին առջեւ կապոյտ բաճկոնով, լայն թիկունքով երիտասարդի մը հանդիպեցաւ ։

Երիտասարդը թնդանօթ լեցնելու համար երկաթէ ձող մը կը տանէր ուսին վրայ ։ Ձողին ծայրը մրոտած խծուծ կար։ Գրիգորին բարեւ տուաւ ։

Ու երբ դէմքը կողմնակի դարձուց, Գրիգոր զարմացած կեցաւ վայրկեան մը։

— Սա կապոյտ բաճկոնով խարտեաշ երիտասարդը, այս մանկական քիթը, ու երկու աներկիւղ աչքերը ...

Կան դէմքեր որ այնպէս կը տպաւորուին մտքերնիս, ինչպէս որմնանկարը՝ պատին վրայ. չեն փոխուիր։ Գրիգորին մէջ ալ կ'ապրէր այս դէմքն ու հասակը ։ Երբ դեռ տղայ էր ու գերի, կառքին վրայ նստած էր գեղջուկ աղջկան գիրկը, այն ատեն տեսած էր այդ դէմքը։ Երիտասարդը չըթայուած էր ու կը հայհոյէր ։

Գրիգոր կոչեց.

— Անունս է, — ըսաւ երիտասարդը զարմացած, — ուսկի՞ց կը ճանչնաք զիս, տիար գնդապետ ։

Ու գլխարկը հանեց ։

Գրիգոր խոշոր բացած աչքերով կը նայէր ։

— Շատ տարօրինակ է, — կը խորհրդածէր .— եւ սակայն սխալ չի կրնար ըլլալ։ Քսան տարի առաջ տեսայ զինքը։ Հօրդ անունը ի՞նչ է ։

— Ինչ որ իմս ալ է, տիար գնդապետ. Գասպար Քոչիչ ։

— Իսկ մօրդ անունը Մարգրիտ է, այնպէս չէ՞ ։

— Այո ։

— Արդեօք Պարանիայի մէ՞ջ իրարու հանդիպեր են ։

— Ճիշդ այնպէս ։

— Թուրքերուն ալ գերի ինկած էին ։

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Կատակները պէտք է կարճ ըլլան ։ Նըմանապէս լուրջ խօսքերն ալ ։

ՎՈԼԹԷՐ

Այրի Տիկին Քնարիկ Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Քլօտ Ֆորեսթիէ, Տէր եւ Տիկին Վարդան Վարդանեան եւ զաւակը Ստեփան, Այրի Տիկ. Աղաւնի Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Յովհաննէսեան, Պ. Յովակ Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ռեմի եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժօզէֆ Կենիա, Օր. Բերուզ Յովհաննէսեան, ինչպէս նաեւ Էթիէն, Վարդանեան եւ Տէրոյեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, աներհօր, փեսային, քեռայրին եւ ազգականին

ԱՐԱՄ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ
(Մուշի խոքեր գիւղէն)

մահը, որ տեղի ունեցաւ Չորեքշաբթի, Մարտ 24ին, 62 տարեկանին:

Թաղումը կը կատարուի այս Շաբաթ առաւօտ Պանեօ – Քոմինալ գերեզմանատունը: Հաւաքուիլ Շաբաթ առաւօտ ժամը 10.15ին հանգուցեալին բնակարանը 54 Րիւ Կիւսթավ Քուրպէ, Պանեօ:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՎԱԼԱՆՍ.— Տիկին Օտէթ Միքայէլեան խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ ծաղումով հայ իր բոլոր ընկեր եւ բարեկամ քուէարկողներուն իրեն ի նպաստ տրուած քուէներուն եւ ցանկին յաջողութեան համար:

×

Պ. Գասպար Սիմոնեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Թուրֆանտա Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկին Գարեգին Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկին Շմաւոն Գալայճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Քէօշէքեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկ. Օհան Օհանեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկ. Օհան Թեպոյեան եւ զաւակները, Այրի Տիկ. Աղնիւ Մակարեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկ. Յուսիկ Սիմոնեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկ. Սարգիս Ճէրանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Լեւոն Ճէրանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Լեւոն Սիմոնեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկ. Մանասէ Գարբիէլեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկ. Սամուէլ Փաշիկեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկ. Գարեգին Քէլյակոբեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Պօղոս Քէլյակոբեան եւ զաւակները, Այրի Տիկ. Սուլթան Խօճիկեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկ. Ղազար Տօնիկեան եւ զաւակները (Հայաստան), Այրի Տիկ. Վարդանուշ Խօճիկեան եւ զաւակները, Այրի Տիկ. Շնորհիկ Կարոյեան եւ զաւակները, Պ. Յակոբ Օհանեան (Վիէն), Եղմայրք Պօղոսիկ, Պետրոս, Յովհաննէս Պօղոսեան (Վիէն) շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք նամակով, հեռագրով, ծաղկեպսակով եւ անձամբ իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր, մեծմօր, հարսին, քրոջաղջկան եւ ազգականին, ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ, (ծնեալ Օհանեան) մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 14 Մարտին, 57 տարեկան հասակին մէջ, Վալանս:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները այս Ուրբաթ ժամը 20.30ին Խըրիմեան վարժարանի մէջ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Բացականները նկատի պիտի առնուին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչը:

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը յայտարարէ Մարսէյլի Հայութեան թէ 1915ի Ապրիլեան նահատակներու Յիսնամեակի ի յիշատակ կը հրաժարի Ապրիլի ընթացքին իր տալիք տարեկան պարահանդէսէն: Վարչութիւնը Մարտ ամսուան ընթացքին կը ձեռնարկէ հանգանակութեան մը, ի նպաստ իր բարենպատակ ձեռնարկներուն,— հայերէնի դասընթացք, հիւանդներու այցելութիւն, Օդափ. կայան եւն.: Այս առթիւ կոչ կ'ընէ Մարսէյլի հայրենակիցներուն որ իրենց սրտաբուխ նուէրներով քաջալերեն, ազգապահպանման եւ իրերօգնութեան այս աշխատանքը, իրենց մասնակցութեամբ:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՃԱՇ

Ի պատիւ

ԸՆԿԵՐ ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆԻ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. կոմիտէի եւ Տրապիզոնի Հայր. Միութեան կողմէ:

Շաբաթ գիշեր (27 Մարտ) ժամը 8ին, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ:

17 Րիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ
Ճաշագին 10 փրանք

Խճողումի տեղի չտալու համար կը խնդրուի նախապէս արձանագրուիլ եւ հեռախօսել հետեւեալ հասցէներու:

Յարթ. Շիրվանեան, 736:38-45:
Տիգ. Թորոսեան, 253-63-63:
Ս. Յովհաննէսեան, 627-52-65:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ընկեր. ժողովը Գշ. (Մարտ 30), ժամը 20ին: Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՊՕՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիները այս Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է: Բացականները նկատի կ'առնուին:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած
Դպրոցասէրի Շրջանաւարտուհիներու
եւ աշակերտուհիներու կողմէ
ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 28ԻՆ,
ժամը 15ին Ս. Մուրատեան վարժարանի սրահը:
26, Rue Troyon, Métro Pont de Sèvres
Կը ներկայացուի
ՄԱԳՆԻՍԸ
(Սիպիլ)
UN CAPRICE
(Alfred de Musset)
Երգ, պար, արտասանութիւն
Մուտք 6 եւ 4 փրանք

ՇԱԻԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի ժամերգութիւն եւ պատարագ տեղի կ'ունենայ:

Կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Կը պատարագէ ԳԻՍ Ծ. Վ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի վերջին անգամ պիտի երգուին Արեւագալի արարողութիւնները:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9, պատարագ ժամը 10:

Կը հրաւիրուի համայն ժողովուրդը:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հայ Երիտ. Թատերախումբը (Լիոնի եւ շրջականներու) կը ներկայացնէ, հովանաւորութեամբ Հայ Թատր. Պաշտպան «Արուեստասիրաց»ի եւ ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇԻ:

Մասնակցութեամբ ԺԻՒՏԷԲՍԻ եւ կարող ուժերու:

Այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Հ. Յ. Դ. սրահին մէջ

Պիտի ներկայացնէ ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻՊ

Բազմաթիւ երգերով (նուագ Պ. Պէրպէրեան):

Մեծ Եղեռնի Յիսնամեակի առթիւ կը ներկայացուի «ՑԵՂԻՍ ՎՐԷԺԸ»:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ

Կ'ԵՐԳԷ
ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ
Մի դպիր, Կարեկցութիւն, Նուէր
Դէպի սէր
45 tours Microsillon
Դիմել հեղինակին.—
6, Ave. Lorne, COLOMBES
ԿԱՄ
FLEURON, 27 Rue Bleue, PARIS 9e
Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ, 43 Րիւ Ռիշէ:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզեան շրջանի բոլոր խումբերուն:

Այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 15ին:
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue St-Dominique — PARIS (7e) — Métro : Invalides

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ
Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ՝ «ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի, ղեկավարութեամբ՝ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «ՆԱՅԻՐԻ» պարախումբի, ղեկավարութեամբ՝ ՏԻԿ. ՀԵՂԻՆԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

Երգ՝ Օր. ԺՈՍԼԻՆ ՏԻՐԱՏՈՒՐԵԱՆ, ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ, ՍՈՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ, արտասանութիւն՝ ՍԵԴԱ ԹՈՐՈՍԵԱՆ:

ԾԱՆՕԹ.— Ալֆորվիլի օթոբիւսը կը մեկնի ժամը 14ին Քարնոյի հրապարակէն

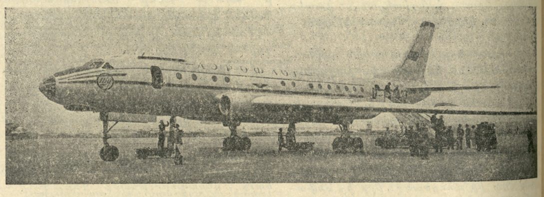
ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի դասախօսութիւնը, այս Չորեքշաբթի (Մարտ 31), ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները, Նոր Սերնդականները եւ համակիրները:

ՔԷՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 21ին, Վալանսի քաղաքապետարանի սրահը, (Սալ տէ Ֆէթ):

21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ	ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ – ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ –	4 ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ

AEROFLOT SUR TU 114 A REACTEUR

ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՑ ԺԱՄԷՆ ԵՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ
Մասնաւոր վարձուած օդանաւով

Ճամբորդութիւնը կազմակերպուած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի, Պր. ԼԻՈՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ եւ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԼՈՅՍ ԸՆԿ. կողմէ աջակցութեամբ Աէռօֆլոթի Թիւ 114 օդանաւին

Մեկնում Յուլիս 30ին վեր ադարձ Օգոստոս 23ին

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ՄԻԱԿ ՄԵՐ ԽՈՒՄԲՆ Է ՈՐ ՁԵԶ ԿԸ ՎՍՏԱՀԵՑՆԷ
21 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ

Արձանագրուեցէք այժմէն: Նուազագոյն ծախքով եւ ընկերական հաճելի ու հանգըստաւէտ հայրենիք այցելութեան միակ ապահով եւ վստահելի միջոցը:

Օդային ճամբորդութիւն, պանդոկ, ճաշ, պտոյտ եւ այցելութիւն

ՄԷԿ ԳԻՆ 2650 ՖՐ. ՄԱՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ամէն տեղեկութեանց համար անցագիր, սօֆ-քոնտիւ, վիզա եւայլն, դիմել կազմակերպիչներուն

Mr. ANDONIAN LEON, 17, Ave. des Acacias, CLAMART (Seine) — Tél. 642-58-39
Մարսէյլի շրջանին համար դիմել
Mr. ALEXANIAN, 18 Rue d'Aix, MARSEILLE 1er — Téléphone : 20-63-43

ԵՒՐՈՊԱՅԻ
ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՐՏԱԴՐԻՉԸ
ՀԷԼՎԱ ԹԱՀԻՆ
ԼՈԳՈՒՄ ՇԱՐՈՑ
Սուսամ – (ՌՈՃԻԿ)
ՀԷԼՎԱ ՎԱՐԴԷ-ԱՆՈՅՇ
LE BOSPHORE MARQUE DÉPOSÉE
ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...
CHOC-ALVA • CHOCO-LOC
Sté le BOSPHORE
SIÈGE SOCIAL
2, Rue Louis Astouin Marseille (2ème)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 27 ՄԱՐՏ

SAMEDI 27 MARS 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10268 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — N° 10.268

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԷՑՆԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՎ

(Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹԻՒ)

—o—

Անցեալը առաջնորդն է ներկային։ Ներկան՝ յոյսը ապագային ։

Երէկի սերունդները քալեցին այն ճամբով, զոր գծեր էին նախորդները, իբրեւ ուղեցոյց ։ Բարձր բռնեցին գաղափարական այն դրօշակը, որ իրենց փոխանցուած էր յորդւոց որդի, Հայոց պատմութեան հին հին դարերէն ի վեր ։ Մըշտավառ ու լուսաշող պահեցին հայրենասիրութեան ջահը ։ Յաջորդ սերունդներու հոգիին մէջ ամրապնդեցին ազատ ու անկախ հայրենիքի սէրը ։

Երեք քառորդ դար առաջ կեանքի կոչուեցաւ հայ ժողովուրդի մեծագոյն կուսակցութիւնը, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը, իբրեւ հարազատ արտայայտիչը Հայութեան ազգային ու քաղաքական պահանջներուն, իբրեւ դրօշակիրը ազատութեան գաղափարականին, ջահակիրը անկախ հայրենիքի խտէալին ։

Անոնցմէն երկու սերունդ փոխուած է այդ օրերէն ի վեր ։

Առաջին սերունդը գործեց դժնդակ պայմաններու տակ, ենթակայ բռնատիրական վարչաձեւի հալածանքներուն եւ կեղեքումներուն ։

Այդ սերունդէն հազարաւորներ բանտը, աքսորն ու կախաղանը արհամարհեցին՝ յանուն գաղափարի ։ Հայրենիքի լեռներուն եւ ձորերուն մէջ հերոսաբար կռուեցան ու զոհուեցան, որպէսզի ազատ ապրի ազգը, որուն զաւակներն էին ։

Հակառակ համիտեան ջարդերուն եւ Մեծ Եղեռնին, Դաշնակցութեան առաջին սերունդի վերապրողները սփոփանքն ունեցան տեսնելու իրենց երազներու եւ Հայութեան մէկուկէս միլիոն նահատակներու արեան գնով ձեռք բերուած անկախութիւնը, Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադրութիւնը ։

Երկրորդ սերունդին վիճակուեցաւ աւելի տխուր ճակատագիր մը ։ Իր հայրենի բոյներէն արմատախիլ, Թրքահայութիւնը օտար աստղերու տակ փնտռեց իր կեանքի ապահովութիւնը ։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր գործունէութեան այս նոր շրջանին տէր կանգնեցաւ տարագիր Հայութեան, անոր մշակոյթին, լեզուին, աւանդութեանց եւ սրբութեանց պահպանման ։

Տէր կանգնեցաւ Հայկական Դատին, հայ ժողովուրդի քաղաքական, ազգային ու հողային արդար պահանջներուն ։ Եւ ամէն առիթ օգտագործեց աշխարհի Մեծերուն յիշեցնելու համար իրենց մոռացումներն ու ուրացումները ։

Իր գաղափարականով դաստիարակեց Նորահաս սերունդը, — երրորդը — որ բախտը չէր ունեցած տեսնելու հայրենիքը ։

Քսան տարի առաջ, 1945ին, ազատագրութեան վաղորդայնին, երբ Միացեալ Հայաստանի իրականացման յոյսերով էինք տոգորուած, երբ անհրաժեշտութիւն էր դարձած օգտագործել ազգին բոլոր տրամադրելի ուժերը, առաջին անգամ մեր աչքերը սեւեռեցան այս հիւրընկալ հողին վրայ ծնած եւ հասակ նետած հայորդիներուն ։

Ստիպողական պահանջ էր կազմակերպել զանոնք, քով քովի բերել պատանեկութեան տարիքը թեւակոխած մեր տղաքներն ու աղջիկները, անոնց փոխանցելու համար հին սերունդներու, երէցներու գաղափարական դրօշակն ու մշտավառ պահուած ջահը ։ Որպէսզի անոնք ալ հաղորդուին հայրենասիրական ոգիով եւ ներշնչուին ազատութեան սիրով ։

Այսպէս է, որ կազմուեցաւ Փարիզի մէջ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը ։

Քսան տարիէ ի վեր հազարաւոր հայ աղջիկներ ու երիտասարդներ զինուորագրուեցան անոր դրօշին տակ եւ դաստիարակուեցան ազգային շունչով ։

Հազարաւորներ սորվեցան սիրել Հայութիւնը, հայ լեզուն, Հայոց պատմութիւնը, հայ գրականութիւնն ու արուեստը ։

Հազարաւորներ ձերբազատուեցան բնաշխարհ? բռնադատութեան նուաստացուցիչ զգացումէն եւ հպարտ են այսօր, որ Հայ են ծնած ։

Քսան տարուան ընթացքին Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը նորանոր նուաճումներ արձանագրեց ։ Զինուած փորձառութեամբ, ամուր հիմերու վրայ է դրուած անիկա այսօր ։

Ունի իր պաշտօնաթերթը — Հայաստան չաբաթաթերթը՝ հայերէն ու ֆրանսերէն բաժիններով ։ Ունի իր կեդրոնական գրասենեակը, հաւաքավայրն ու խմբագրատունը Փարիզի կեդրոնին՝ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ ։

Ունի մասնաճիւղեր Փարիզեան շրջանի ու գաւառի հայաշատ կեդրոններուն մէջ։

Ունի հայերէնի իր դասընթացքները, դասախօսութիւնները, տարեկան ձեռնարկները, — ամառնային արձակուրդի ճամբար, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Օր, եւայլն ։

Քսանամեակի սեմին կանգնած՝ անիկա անսասան հաւատքով ու անընկճելի կամքով կը նայի դէպի ապագան ։

Ու կը քալէ անվարան երէցներու գծած ճամբով ։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութեան յաջորդական պաշտօնական հիւրերը պիտի ըլլան. — Դանիոյ Թագաւորն ու Թագուհին (Ապրիլ 5–8), Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահ՝ Հելու եւ կինը (Մայիս 4 – 7), Աֆղանիստանի Թագաւորն ու Թագուհին (Յունիս 1–3) Փարակուէի Հանրապետութեան նախագահը (աշնան) ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Դաշնակցային Հանրապետութեան խորհրդարանը 96ի դէմ 344 ձայնով երկարաձգեց պատերազմի ոճիրներու հետապնդումը մինչեւ 1969 Դեկտ. 31 ։ Հիմնուելով օրէնքին եւ սահմանադրութեան վրամ, Արդարութեան նախարարը իր հրաժարականը տուաւ ։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՃՈՆՍԸՆ վճռապէս յայտարարեց թէ խաղաղութեան վերահաստատման միակ պայմանն է Համայնավար յարձակման դադրեցումը ։ Ծնշտած է նաեւ. — «Միշտ պատրաստ եմ երթալ որեւէ տեղ, որեւէ ատեն պատերազմին վերջ տալու համար» ։ Զինական սպառնալիքները բան չեն փոխեր, կ'աւելցնէ Ուաշինկթընի Արտաքին նախարարութիւնը ։

ԼԸԿԱՐԷ, որու «Կեդրոն» ցանկը պարտուեցաւ Փարիզի առաջին շրջանին մէջ (Ա. Բ. Գ. եւ Դ. Թաղամաս) դատարան դիմած է ջնջել տալու համար այդ շրջանին Թաղապետական ընտրութիւնները ։ Թեկնածուն կ'առարկէ թէ առաջին անգամ, կարգ մը խաղեր տեղի ունեցած են քուէախուզութեան ժամանակ, իսկ երկրորդ անգամ ընտրական խարդախութիւններ պատահած են ։ Լըկառէ կ'ամբաստանէ նաեւ ձայնապատկերասփիւռ, որ կողմնակալ դիրք բռնած է իրեն հանդէպ, Շաբաթ օր ։ Առաջին անգամ Լըկառէի շրջանին մէջ, հետեւեալ ձեւով բաշ–

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Օրը Օրին

ԿԵՆԱ՛ՑԴ, ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

—o—

Տիֆընսի «Տէյվիտ Քոփըրֆիլտ» վէպին մէջ, «վեր, վար» կը պտըտի Միքոբր Տիք անունով խեղօքիկ ու վերնատունը ոչ այնքան լեցուն մարդուկ մը, որուն համար մղձաւանջ եղած է Չարլզ թագաւորին գլխատումը ։

Միքոբր Տիք ամէն խօսակցութեան մէջ կը յիշէ «Չարլզ թագաւորին գլուխը» ։

— Ինծի նայեցէ՛ք, չմոռնա՛ք մեր Չարլըզ թագաւորին գլուխը ...

Անգլերէնի մէջ, ժողովրդական առածներու կարգը անցած է, ուրեմն, այս խօսքը, որ պարզապէս կը նշանակէ «մղձաւանջ» ։ Ֆրանսացին կ'ըսէ «չալքէօն ա սօն տատա կամ սա մառոթ» ։

Մենք՝ հաւնող մտած ենք համապատասխան պատկերը գտնելու համար ու կ'ըսենք.

— Հաւը եօթը երգ գիտէ, եօթն ալ կուտի մասին ...

×

Հայոց ազգին մղձաւանջը, այսինքն «Չարլզ թագաւորին գլուխը», նոր սերունդը հայ պահելու խնդիրն է ։

Օրուան ամէնէն հրատապ հարցը ի՛նչ կ'ուզէ թող ըլլայ, կ'ընենք չենք ըներ կը կապենք զայն մեր «Չարլզ թագաւորին գլուխ»ին ։

Ո՛ր ժողովին կ'ուզէք գացէք, ո՛ր թերթը կ'ուզէք բացէք, ո՛ր տունէն ներս կ'ուզէք մտէք, անպատճառ, «երկու խօսք մէկ», օրակարգի վրայ կուգայ այս մղձաւանջը ։

— Ձեւ մը, միջոց մը, ճար մը գտնելու ենք որ «նոր»երը, վաղը, շարունակեն «հին»երուն գործը ... Հայերէն սորվեցնելու ենք իրենց ... Հայոց պատմութիւնը, Հայոց երգը ...

— Աղօթքներն ու շարականները չմոռնանք, տղաքս ...

— Մշակոյթը շարականէն առաջ կու գայ, Տէր Ղուկաս ...

Այս մղձաւանջը իր կերպարանքը ցոյց կուտայ, գլխաւորաբար, Արտասահմանի այն կէսին մէջ, ուր հիւրընկալ մեծ ազգին համայնակուլ ու անմրցելի մշակոյթը, ուրիշ բազմատեսակ հրապոյրներու — եւ փորձութեանց — առընթեր, կը խլէ մեր «նոր»երը «հին»երուն ձեռքէն՝ առանց զգացնել տալու ... Կամացուկ կամացուկ ։ Ժամ առ ժամ ։ Յառաւօտէ առաւօտ ։

Ու կը չարչրկէ միտքը ազգին բոլոր հատուածներուն ։ Բոլոր ճակատներուն ։ Ամէնուն ալ բաժը միեւնոյն բանն է ։

— Թոյլ չտալ որ հեղեղը — Մեծերու մշակոյթը եւ լուսավառ ճամբաներու կախարդական գրաւչութիւնը առնեն տանին մեր զաւակները ։

×

Լեզուին ու պատմութիւնը, երգն ու շարականը շատ կարեւոր դեր մը կը կատարեն, բնականաբար, «նոր»երը հայացնելու տեսակէտէն ։ Որովհետեւ առանց մայրենի լեզուին եւ առանց հայրենի պատմութեան, կարելի չէ հոգեկան կապ հաստատել անոնց եւ հայ ժողովուրդին միջեւ ։ Անոնց եւ Ամենայն Հայոց հայրենիքին միջեւ ։

Հանդիպած եմ բազմաթիւ երիտասարդներու, որոնք Հայ են, որովհետեւ « Հայոց եկեղեցին մկրտուած եմ » ։ Կամ, «Հայոց եկեղեցին պսակուած եմ » ։ Այդքա՜ն նուրբ է մետաքսի թելը, որ կը միացնէ զիրենք ազգին ։

Պէտք է ընդունիլ որ Հայութիւնը մի– միայն չոր ու ցամաք այբուբենը չէ ։ Ո՛չ իսկ գրաբարով երգուած Տէ՛ր, Ողորմեան ։ Հայութիւնը ոգի է, շունչ է, հոգեկան վիճակ է ։ Գիտակցական հայրենասիրութիւնն է ։

— Տղա՛ս, աղջի՛կս, հայրիկնիդ Հայ է, ես ալ Հայ եմ ... Ուրեմն, դուք ալ Հայ էք ...

— Օ՛րայթ, մամա, մենք ալ Հայ ենք.. Ատանկ կ'ուզես, ատանկ կ'ըսենք ...

Բայց, այս տեսակ «Հայ»ութիւն մը ապրեցնելու համար չէ որ շունչ կը հատցրնենք Արտասահմանի «վտանգուած» կէսին մէջ ։

Հայ ժողովուրդը, իր ներկայ աստանդական վիճակին մէջ, իր ծփուն Հայաստանին մէջ, պէտք ունի երիտասարդներու, որոնք գիտակցութիւնը ունին այն առաքելութեան, որ իրենց վիճակուած է ։ Հայ ժողովուրդին ե՛ւ համբաւը ե՛ւ մշակոյթը, ե՛ւ հոգին պահելու եւ պահպանելու առաքելութիւնը ։

×

Խօսելով մեր ճակատին մասին, պէտք է հպարտութեամբ յայտարարել թէ Դաշնակցութիւնը շատ մեծ դեր կատարեց նորահաս սերունդը հայացնելու մարզին մէջ ։ Եւ այսօր, Արտասահմանի բոլոր հայրենիքներուն մէջ ունի իր շունչով գրահուած երիտասարդական կազմակերպութիւններ — Ամերիկայի մէջ Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութիւնը, Ֆրանսայի մէջ Նոր Սերունդը, որուն քսանամեակը կը յիշատակենք վաղը, Կիրակի ։

×

Նոր Սերունդը ծնաւ Բ. Աշխարհամարտի վաղորդայնին ։ Երիտասարդներու եւ պատանիներու հոծ համրանք մըն էր, որ կը խմբուէր Դաշնակցութեան ամպհովանիին ներքեւ եւ կ'օծուէր կուսակցութեան Հաւատամքով ։ Անոր անապական յորդհուրդով ։

Այս բազմութեան առջեւէն կը քալէր, լապտեր ի ձեռին, մեր Յառաջը ։ Իրենց Յառաջը ։ Իրե՛նց ռահվիրան ։

Արդարեւ, Նոր Սերունդին դեղեւկոտ քայլերուն ուղղութիւն կուտար այս թերթը՝ իր ողբացեալ խմբագրին շունչով ։

Դաշնակցութիւնն ու Յառաջն էին որ իրենց նուիրեալ զօրականներուն ջանքերով թեւ ու թռիչք տուին այս կազմակերպութեան, որ ահաւասիկ քսան զարուններու փառքով պճնուած, կը հետեւի «հին»երու ճանապարհին ։

Դաշնակցութիւնը եղաւ, իրենց համար, ներշնչարան՝ իր դաւանանքով, իսկ Յառաջը՝ այո՛, իրենց Յառաջը, ուղեցոյց ։

Եւ արդէն կրնանք հպարտօրէն հաստատել որ մեր անճանաչ տղաքն ու աղջիկները հաւատարիմ ու օրինապահ քաղաքացիները այս հիւրընկալ հայրենիքին, որուն լոյսով լուսաւորուեցան, նշմարտապէս կը գիտակցին որ նուիրական պարտք մը ունին իրենց պապերուն հայրենիքին հանդէպ ալ ։

Մեր երիցս հազարամեայ պատմութեան մէջ այդ գիտակցութիւնը սերունդէ սերունդ փոխանցուեցաւ ։ Չենք կրնար թոյլ տալ որ կամուրջը փլի 1965ին ։

Քանի անին ու ծաւալին Ֆրանսահայ Նոր Սերունդին գիտակցութեամբ զրահուած երիտասարդական մեր կազմակերպութիւնները, այնքան կանուխ կը խնայուի մեզի մեր «Չարլզ թագաւորին գլուխին» մասին խօսելու տաղտուկը ։

Բանաստեղծը կը նմանցնէ երիտասարդութիւնը գարնան ։

Գարունը թող բարեհաճի նմանիլ երիտասարդութեան ։ Մե՛ր երիտասարդութեան որպէսզի աւելի աղուորնայ ...

Կեցցե՛ս, Նոր Սերունդ ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

Գարուն է, Տղաք

Գարուն է բնութեամբ :

Դուք ալ մեր գարունը՝ տարիքով եւ ձեր կազմակերպութեամբ, — Նոր Սերունդ :

Վաղը, Կիրակի պիտի տօնէք ձեր Օրը, պատմելու համար կատարուած նուաճումները :

Ընկերները պիտի ուզեն իմանալ թէ ի՛նչ աշխատանքներ կատարած էք, ընդարձակելու համար ձե՛ր իսկ փրկութեան ցանցերը :

Մեր գիւղացի մշակները գարնանացան կը կատարէին, առանձին հոգալով աշնան բաժինը :

Անոնք որ իրենց կեանքին աշունը կը բոլորեն, անձկութեամբ կը սպասեն ձեր գարնանացանին . — Երիտասարդութեան ցանքին :

Գիտէք որ մեր ընկերային եւ հանրային կեանքն ալ գարնանացանի կը կարօտի :

Ձեր կոչումն է կատարել այդ պարտականութիւնը : Նախ՝ ձեր ինքնապաշտպանութեան, յետոյ ընդհանրական բարիքին համար :

Ի՞նչ կ'արժէ երիտասարդութիւն մը առանց գարնանային շունչի : Առանց խանդավառութեան, հաւատքի եւ յարատեւ գործունէութեան :

Միջավայրի փոփոխութիւնը պէտք չէ պատրուակ ծառայէ ընկրկելու, թարթափելու կամ կէս ճամբան մնալու համար :

Ունիք ուղեգիծ եւ ասպարէզ : Աջակիցներ եւ ուղեկիցներ :

Կը վայելէք լայն ազատութիւն ինքնագործունէութեան :

Երէկ ուրիշ երիտասարդութիւն մը երազներ կը հիւսէր եւ կը մաքառէր անվեհեր, դժոխային պայմաններու մէջ :

Եթէ ան հող ունէր ոտքին տակ, միեւնոյն ատեն կը տեսնէր դամոկլեան սուր մը՝ գլխուն վերեւ :

Արիւնադանդ թաթը պարբերաբար փոսեր կը լեցնէր իր առջեւ : Իր իսկ ջարդուփշուր ոսկորներով :

Եւ ամէն անգամ, նոր կայծեր կը շողային, ջահը վառ պահելու եւ յաջորդ սերունդին փոխանցելու համար :

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը ունի ներշնչարան մը, անսպառ պատմութիւնՀայոց, հին դարերէն մինչեւ մեր ժամանակները :

Ունի մշակոյթ մը բազմակողմանի, որուն պարզացումն ու թարմացումը ձեզմէ ալ ճիգեր կը պահանջեն :

Անցեալ երեսուն տարիները անգամ մը եւս հաստատեցին թէ երբեք պատճառ չունինք նկուն երեւալու օտարութեան մէջ :

Եթէ երէկ բռնութեան լուծը գլխիկոր երեւոյթ մը կուտար մեզի, այսօր ամէն իրաւունք ունինք միշտ բարձր բռնելու մեր ճակատը, իրական արժանիքներու արտայայտութեամբ :

Մարդկային գործունէութեան ո՞ր մէկ ասպարէզին մէջ ետ մնացինք :

Ո՞ր մէկ դասընթացքին մէջ կարգ չփոխեցինք :

Մտքի ճախրանքներուն ո՞ր մէկ բարձունքը ահուդողի մատնեց մեզ :

Այս լուսապայծառ իրականութիւնը մղիչ ուժ մը կը կազմէ տարագիր երիտասարդութեան համար :

Արտաքին ճակատին վրայ արձանագրուած նուաճումները կը պահանջեն բացառիկ ճիգեր՝ ներքին ճակատի վրայ :

Այդ աշխատանքն է որ կը սպասենք ձեր գարունքէն, ընկերներ եւ քաղաքացիներ :

Դուք պիտի տնօրինէք ձեր ճակատագիրը, օգտուելով ազատ ափերու բոլոր պատեհութիւններէն :

Ձեր կրակոտ աչքերը եւ ուշիմութիւնը կոչուած են փարատելու յոռետեսութեան ամպերը :

Շ.

«Մեռնիմ Գարունքիդ»

Քսանամեակ՝ Հանգրուան այս ճամբուն վրայ, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Նոր Սերունդը ընդգծեց 1945ին եւ յառաջացաւ երբեմն դողդոջ քայլերով, սակայն յարատեւօրէն : Հանգրուան երբեմն կայծքարերով ու խորխորատներով, երբեմն ծաղիկներու բուրումով եւ ժպիտով եզերուած ուղիին վրայ ուր կը կենայ վայրկեան մը ինքնամփոփուելու, շունչ առնելու, անցեալին վերադառնալու, ապագայ ծրագիրներ եւ երազներ փայփայելու եւ վերանորոգուած ուժերով յառաջանալու համար վերստին դէպի իր նպատակակէտը, որ կ'ուրուագծուի անորոշ հորիզոնին վրայ, երազելով վաղը, յղի՝ իր գաղտնիքովը :

Քսան տարուան անխոնջ աշխատանք, քսան տարուան աւելի կամ նուազ յաջող բայց միշտ անշահախնդիր գործունէութիւն կը վկայեն թէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը հաւատարիմ է Հայութեան մնայուն խտէալներուն, որ հազարամեակներու պատմութիւն մը ձեւակերպեց եւ որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը փոխանցեց այս սերունդին, հակառակ այն անօրինակ պայմաններուն, որոնց մէջ կեանքի կոչուեցաւ եւ հասակ նետեց, կուգան վկայել թէ ան զգաց ջերմութիւնը շունչին եւ ոգիին անոնց, որոնք տարիներ անընդհատ շունչ եւ հոգի սպառեցին յանուն սերունդի փրկութեան, անսասան այն հաւատքով որ այս երիտասարդութիւնը պիտի չդաւաճանէ մեր պատմութեան հրամայականներուն, դասալիք պիտի չըլլայ :

Եւ սերունդի մը «կամաւորները» քսան տարի աշխատեցան, նախ իրենք զիրենք գրաւելու համար հայկականութեամբ, սորվելով իրենց լեզուն, պատմութիւնը, գրականութիւնը, ծանօթանալով իրենց ազգային դատին եւ յետոյ շարժում եւ խանդավառութիւն, աշխոյժ եւ թարմութիւն բերին Ֆրանսահայ կեանքին մէջ :

Քսան տարիներ անընդհատ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ներկայութիւնը զգալի եղաւ բոլոր մարզերուն մէջ : Չկրցաւ անտարակոյս իրականացնել բոլոր երազները ու կը տեսնէ նոյնպէս իր կատարած գործերուն լաւն ու թերին, սակայն կրնայ հպարտօրէն յայտարարել թէ իր նպատակը եղած է միշտ մաքուր եւ ազնիւ, ծառայել հայկական մնայուն արժէքներուն, աշխատիլ միշտ անշահախնդիր առանց սին հաշիւներ հետապնդելու, առանց ատելութեան ու կրքի, մօտենալով բոլոր հարցերուն սրտցաւօրէն :

Դժուար էր Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի գործը : Աւելորդ է խօսիլ այն պայմաններու եւ պատճառներու մասին, որոնք կարծես պիտի այլասերէին մեր երիտասարդութիւնը, եթէ Հայուն անսասան կամքը ու հաւատքը չըլլար, ինչպէս եւ սերունդի մը «կամաւորներու» կամքը ու հաւատքը :

Ահաւասիկ ինչո՛ւ գնահատելի են այն արդիւնքները, որոնք Նոր Սերունդը ձեռք բերած է այս քսան տարիներու ընթացքին :

Մինչեւ այսօր Նոր Սերունդը ժպիտ է, որ բերաւ մեր կեանքին մէջ : Այլեւս ան բաւականաչափ զինուած է, որ իր յեղաշրջումը բերէ բոլոր մարզերուն մէջ, բոլոր ճակատներուն վրայ, թարմացնելու համար մեր ազգային կեանքը, գիտութեան եւ ընկերային ըմբռնումներու յեղաշրջման այս դարաշրջանին, որ անկիւնադարձ պիտի հանդիսանայ մարդկութեան պատմութեան մէջ :

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը կը հեռանայ այսօր իր հանգրուանէն, կը շարունակէ այն ուղիով որ ծրագրած էր քսան տարի առաջ, ներշնչելով բոլորիս աւելի վստահութիւն քան երբեք, որովհետեւ իրեն կ'ընկերանան քսանամեայ աւանդութիւն մը եւ փորձառութիւն մը, որոնք ուղղութիւն պիտի տան իր ապագայ գործունէութեան եւ գրաւական են : Վստահ ենք նոյնպէս որ ան լուրջ գիտակցութիւնը ունի, որ վաղը բոլոր պատասխանատուութիւնները պիտի ծանրանան իր ուսերուն եւ տէր պէտք է կանգնի իր ժողովուրդին արդար իրաւունքներուն եւ դատին :

Սակայն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ, այսօրուան հանգրուանէդ հեռանալէ առաջ, դիտէ անգամ մը եւս գինանշանդ, դիտէ երիտասարդական ուժեղ ձեռքդ, որ Արարատի ստորոտին ամուր բռնած է Հայութեան անշէջ ջահը, այն ջահը որ հրդեհեց մատղաշ սիրտդ, որու բոցը կը ցոլայ Հայաստանի եւ գաղթաշխարհի բոլոր եղբայրներուդ եւ քոյրերուդ աչքերուն մէջ, հակառակ այն արուեստական պատնէշներուն, որ օտար վարդապետութիւններ եւ բռնակալութիւններ կը փորձեն բարձրացնել մեր միջեւ . եւ կը լսես, կը լսես այն ժամանակ, բոլոր տարեկիցներուդ սրտերուն տրոփիւնը, որոնք պիտի արձագանգեն իրարու, սարէ սար, ձորէ ձոր կազմելով Ազատութեան եւ Անկախութեան նուիրուած համերգ մը, որ կը փառաբանէ յաւերժական Ոգին Հայկական, Ոգին Հայկազեան :

Խնդութեան օր է այսօր, կրնաք երգել՝

Մեռնիմ գարունքիդ,
Ծաղկած գարուն ես,
Սարի պէս մէջքիդ
Կանգնած եար ունես :

Որովհետեւ Նոր Սերունդի 20ամեակն է եւ ան սարի պէս կանգնած է իր ժողովուրդի կողքին : Որովհետեւ կ'արժէ մեռնիլ անոր գարունքին, յղի արդէն բարեբեր ամրան խոստումներով :

Ն. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Տարիները կուգան ու կ'անցնին իբրեւ յիշատակ, եթէ նոր ուժեր չհասնին, արծարծելու համար Անշէջ Բոցը :

Արդէն կիսուեր է այն սերունդը որ իր երակները բամեց, որոշ հանգրուանի մը հասցնելու համար տարագիր բազմութիւնները :

Երէկ տժգոյն եւ նկուն, այսօր բոցավառ եւ հասակագեղ, դո՛ւն, երիտասարդութիւն Հայոց, աչքերդ ուղղէ՛ դէպի հայրենի Տուն :

Ոչ թէ անոր չորս պատերուն մէջ կծկուելու, այլ նոր հորիզոն փրնտռելու եւ պարպուած դիրքերը գրաւելու համար :

« Եաթաղան »ը արեան գետեր հոսեցուց, բայց Հայկազեանց ոգին մնաց անեղծ, սաւառնելով հորիզոնէ հորիզոն :

Թոյլ մի՛ տաք, տղաք, որ օտարութեան գոլորշիները ծծեն այդ ոգին, ձեր ետեւ ձգելով միայն դարաւոր պատմութեան մը կմախքը :

Կարգը ձերն է, տղաք :

Շ.

Կարելի չէ սերունդ փրկել իրարու դէմ լարելով նոյն ժողովուրդին զաւակները :

Հասարակ չարագործներ են անոնք որ սեւ շուկայ կը խաղան երիտասարդական ճակատի վրայ, հայերէն կամ օտարալեզու քարոզութիւններով :

Ամէնէն լպրծուն խաղն է այդ, այսօրուան կամ վաղուան համար :

Տարբեր տեսակէտներ ունենալ՝ չի նշանակեր թունաւոր նետեր արձակել աջ ու ձախ :

Մոլորեցնել եւ պառակտել երիտասարդութիւնը՝ կը նշանակէ խախտել տարագիր բազմութեան դիմադրական կորովը :

Ձայն տուէք, տղա՛ք, ամէն ճակատի վրայ : Եւ երկրէ երկիր, ուր որ հայկական համրանք մը կը շնչէ :

Շ.

ԿԱՐՈՍ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Եռանդուն որոնումները պսակուել են ոչ յաջողութեամբ : Անհերքելի տուեալներով ապացուցուած է, որ խորհրդային Թուրքական սահմանը չարամիտ կերպով խախտած վերոյիշեալ Առաքել Էլոյեանը մտնելով Թուրքական սահմանները, խուսափել է ներկայանալ պետական մարմիններին, ապաստանել է լեռները քաշուած քուրդ ապստամբների մօտ եւ մասնակցում է նրանց հակակառավարական գործողութիւններին, որոնք խրախուսւում են անգլիական իմպերիալիստների կողմից : Թուրքական կառավարութիւնը չի տարակուսում, որ յիշեալ Էլոյեանը կապուած է անգլիական հետախուզութեան հետ եւ, հետեւաբար, հանդիսանում էր երկու բարեկամական երկրների թշնամին : Թուրքական Հանրապետութեան կառավարութիւնը ձեռք կ'առնի իր տրամադրութեան տակ եղած բոլոր միջոցները ջախջախելու ու ոչնչացնելու քրտական յիշեալ աւազակախմբերին եւ կալանքի տակ առնելու նրանց միացած Առաքել Էլոյեանին : Իր գործ դրած ջանքերի յետագայ արդիւնքների մասին Թուրքական Հանրապետութեան կառավարութիւնը տեղեակ կը պահի բարեկամական Խորհրդային Միութեան կառավարութեանը ...

Եւ դարձեալ ու կրկին, նորից ու վերստին՝ խորին յարգանաց հաւաստիքներ, բարեկամութեան ու անձնուիրութեան երդումներ եւայլն, եւայլն, եւն :

Այդ ուղերձների մասին ոչ մի տեղեկութիւն չունէին, Արագի ափի այն մեծ գիւղում, ուր ապրում էին Առաքել Էլոյեանի որդիներն ու կինը, ազգականներն ու հարազատները :

Ուղերձները չէին տպագրւում թերթերում, հաղորդւում էին ներքին կարգով :

Բայց, ինչպէս յայտնի է, աշխարհում ոչ մի գաղտնիք չի մնում :

Ամէն օր նոր ու նոր լուրեր էին հասնում Արաքսի ափի գիւղը, կամ հէնց այդ գիւղում էին լուրեր յօրինւում Առաքելի մասին : Իսկապէս, նա միացել է քուրդ ապստամբներին, նրանց հետ միասին կռւում է Թուրքական կառավարութեան դէմ, որ հայկական ու քրտական հողերն ազատէ Թուրքերից, եւ իրար կողքի Քրդստան ու Հայաստան ստեղծեն :

Հանդապահ Առաքելը դառնում էր քաղաքական դէմք, մեծ պետութիւններին անհանգստացնող անձնաւորութիւն : Առասպելը մտնում էր տները, թափառում հողաներում, գիւղից գիւղ էր անցնում, գիւղերից՝ գնում քաղաքները :

Սանամին դուր էին գալիս այդ լուրերը : Նա կրկին հնատարազ շորերն էր հագել, տնից տուն էր անցնում հպարտ կեցուածքով, ինչպէս նահատակութեան գնացած հայդուկի կին : Առաքելի որդիները՝ Արամն ու Տիգրանը զարմանում էին այդ լուրերի վրայ, չէին հաւատում, այնքան անհաւատալի էին դրանք : Ու բոլոր ամէն տեղ կրկնում էին, որ այդ բոլոր խօսակցութիւնները սուտ են, որ իրենց հայրը խեղդուել է Արաքսում : Ու շարունակում էին դիմումներ գրել բարձր մարմիններին՝ իրենց կուսակցական իրաւունքները վերականգնելու, չիմանալով, որ իրենց հայրը կայ, ապրում է եւ պետական ուղերձների հերոս է :

Եռանդուն գործունէութիւն էր ծաւալում գիւղում Շիլ Գարէի խումբը : Տօներին հիմա Գարէն էր ճառեր տալիս խորհրդային իշխանութեան տուած բարիքների մասին եւ բռունցքը թափահարելով, գոռում էր .

— Մենք կը ջախջախենք, կը ջնջենք, սրբելով բոլոր թշնամիներին ...

— Ջախջախէ, ջնջէ, Շիլ Գարէ, տեսնենք դու ուր կը հասնիս, — քրթմնջում էին գիւղացիները :

ՀՐԱՉԵԱՅ ՔՈՉԱՐ

(10 Շար.)

ՔՍԱՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ ԷՐ

1945ին, խումբ մը հայ երիտասարդներ Փարիզի մէջ հիմը կը դնէին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Նոր Սերունդին: Յաղթանակին յաջորդող օրերն էին, ուրախ եւ զուարթ ցնծութեան մէջ, դեռ քիչ մը լեղի: Արիւնով ձեռք բերուած արդիւնք մը, նոյնիսկ յաղթական, պորչ հետք մը կը թողու իր շուրջը: «Հուսոռա»ներու շրջանն էր, ու մարդիկ իրենց ազատութիւնը գտած: Օրեր էին յոյսի, նուաճումներու, ընկերային եւ քաղաքական զոյգ մարդերուն մէջ: Հակառակ այս շոլորին, մարդկային խիղճը խոցող պատճառներ չէին պակսեր: Երեսուն միլիոն զոհերով խլուած յաղթանակի մը բնական հետեւանքն էր ասիկա:

Այդպէս էին այդ օրերը, ուր ժպիտը կորսնցուցած էր իր խակական իմաստը, երգը՝ իր պատգամը, ու վերջապէս յաղթանակը՝ իր բովանդակութիւնը: Ճիշդ է որ Փաշիզմի խորտակումը վերջ դրած էր մահուան սարսուռներուն, բայց ազգերու ինքնորոշման եւ անկախութեան հարցերը դեռ լուծումի կը կարօտէին: Ժողովրդավար ու ազատ պետութեանց յաղթանակը արդեօ՞ք գրաւական մըն էր ժողովուրդներու ազգային իրաւունքներուն ամբողջական վերահաստատման: Անկախ մնացած էին հարցեր, որոնք առաւելաբար կը հետաքրքրէին Հայերս՝ յաղթանակի այդ օրերուն: Կը սպասէինք որ այդ յաղթանակը մահուան մանդաղին պարտութեան խորհրդանիշը հըլլար միայն, այլեւ աւետաբեր խորհրդանիշը անազատ ժողովուրդներու դարաւոր ձգտումներուն: Արդար էին մեր այս ակնկալութիւնները, քանի որ հարիւր հազար հայ մարտիկներու կեանքով եւ հարիւր հազար հայ մայրերու խուլ հառաչներով ձեռք բերուած իրաւունք մըն էր:

Քսան տարի առաջ էր, ուրեմն, երբ Փարիզը իր պողոտաներն ու պատշգամները եռագոյն դրօշներով կը զարդարէր, խումբ մը հայ երիտասարդներ կ'ուխտէին մեր տարագիր Եռագոյնին ծառայել: Ճակատագրի բերմամբ այս վերջինը ծալած կը մնար մեր թանգարաններուն մէջ: Պատեհ առիթն էր զայն դուրս քաշել իր մեկուսացումէն: Չէ՞ որ յաղթանակի օրեր էին եւ յոյսերը արդարանալի:

Այդ օրէն ի վեր մեր Եռագոյնը զոյգ Մասիսներով շրջապատուած, դրինք մեր կուրծքերուն վրայ: Հայ պատանիներու հպարտ կուրծքերուն վրայ, ան քիչ մը նուազ տարագիր էր, աւելի գեղեցիկ: Ինչպէս չհիանալ այդ երիտասարդներուն վրայ, որոնք այդ ժամանակներուն, երբ ամէն մարդ կը ջանար յաղթանակի աւարէն շահ մը ձեռք ձգել, կ'ընտրէին ճամբայ մը, ուր դափնիները շուկայի ապրանքներ չէին:

Փոթորիկը նոր վերջացած էր ու արդէն Ֆրանսահայ գաղափարապաշտ երիտասարդութիւնը կը բոլորուէր մեր կազմակերպութեան շուրջ: Ան բնազդաբար կ'ուղղէր իր քայլերը դէպի այս մեծ ընտանիքը:

Հաւատքի ու խանդավառ գործունէութեան շրջան մըն էր: Երդման արարողութիւնները իրարու կը յաջորդէին, ժողովներ ու դասախօսութիւններ կը կազմակերպուէին: Երէց ընկերներ գոհունակութեամբ կը դիտէին այս բոլորը: «Գործը» պիտի շարունակուէր, ու այսքանը բաւական էր որ անոնք, նուազ մըտահոգ, աւելի երիտասարդացած, շարունակէին տէր կանգնիլ, ապերախտ բայց եւ նուիրական առաքելութեան մը: «Կ'երդնում ծառայել հայրենիքիս, իմ ամբողջ ուժերովս, ու երբ պէտք ըլլայ իմ արեան գինով ···» այս քանի մը բառերով նորընծան կը մտնէր մեր կազմակերպութեան մէջ: Հայրենիք ըսելով, կը հասկնայինք Հայաստանը, առանց աւելորդ ածականներու, որոնց պատգամախօսներն ալ, աւա՜ղ, պակաս չէին այդ օրերուն:

Աղօտ շրջան մը կ'ապրէինք, ու սայթաքումները ներելի: Այսօր Նոր Սերունդը կրնայ հպարտ զգալ ի տես այն իրողութեան որ իր ընդգրկած հաւատամքը, իր ուխտը, դարձած է ընդհանուրինը:

Հազիւ քսան տարեկան պիտի էինք երբ կատարեցինք մեր առաջին ուխտը: Քսան տարի ետքը ահա, հազիւ քսանը բոլորած տղաք կը շարունակեն կատարել նոյն ուխտը, տարագիր եռագոյնով զարդարելով իրենց մատղաշ սիրտերը: Ինչպէս մենք, նոյնպէս անոնք, գիտեն որ այդ ուխտը հոլովոյթներու չենթարկուիր, այլ կը շարունակուի, անփոփոխ պահելով իր էութիւնը, իր իմաստը: Կարեւորը, նոր երդուեալներու անխորտակելի հաւատքն է հանդէպ մեր առաջին ու մեր վերջին աղօթքին «Հայրենիք եւ ազատութիւն»:

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Կազմակերպութիւնը ոչ փարախ է, ոչ ալ աղանդ: Այլ կենդանի վառարան մը՝ բոլոր ընդունակութեանց ներդաշնակ զարգացման համար:

Անդամակցելով Նոր Սերունդին, ամէն երիտասարդ եւ երիտասարդուհի նախ ինքզինքը ապահովագրած կ'ըլլայ միջավայրին փորձութեանց, օտարացման եւ այլասերման դէմ:

Կը սորվի սիրել իր մայրենիքը, հայրենիքը եւ դարաւոր մշակոյթը: Կը դառնայ խրոխտ եւ ինքնավստահ, թօթափելով ստորադասութեան դեղին փոշին:

Ն.

Մենք Նոր Սերունդը կը պահենք ոչ թէ նորահասները փարախ մը առաջնորդելու, այլ վառ պահելու համար անոնց ազգային գիտակցութիւնը եւ հպարտութիւնը:

Յետոյ անոնք բնազդաբար կը գտնեն իրենց ճամբան, յաւագոյնս ծառայելու համար այս արի ժողովուրդին:

Ն.

Ամէն սերունդ ճամբայ պիտի բանայ իր սեփական բերքով:

Այնպէս մեր կեանքը պիտի բանալի տժգոյն միօրինակութեամբ, եւ ի զուր պիտի փորձեն ճամբայ կտրել անցեալ յիշատակներով:

Ժամանակին հետ քալել՝ չի նշանակեր թուալզոր ոստումներ կատարել այլ օգտուիլ բոլոր պատեհութիւններէն, կէս ճամբան չմնալու համար:

Ինչ որ կարելի է օգտագործել այսօր, վաղը ճրագով պիտի փնտռուի:

Ն.

ՈՂՋՈ՜ՅՆ ՔԵԶ, ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ

Դժուար, շատ դժուար է երիտասարդ ըլլալ:

Երիտասարդութիւնը ոչ սրտի զարկ է, ոչ ջլապինդ մկան եւ ոչ մանաւանդ տարիք:

Քսանամեայ՝ բայց արդէն իսկ պարպուած, ծերացած սրտեր կան եւ կան ալեհեր մանուկներ:

Երիտասարդութիւնը ամէն բանէ առաջ ու աւելի՝ հոգի է ու հոգեղէն զօրութիւն: Գործելու, յեղաշրջելու, դեր մը կատարելու կոչումով ու պատասխանատուութեամբ լըջացած գլուխ է եւ ճակտին վրայ լուսաւոր կնճիռ:

Այլափոխութիւն է երիտասարդութիւնը՝ ամէն օր ու ժամ: Տալ՝ առանց հատնելու, տառապիլ՝ առանց սպառելու, ընդունիլ եւ մերժել, ըսել այո՛ եւ ո՛չ:

Ակռաներով ցաւը բրտօրէն խածնելու ու չլալու կարողութիւն, ցնծութիւնը աչքերէն դուրս յորդելու լոյսի զօրութիւն, տենչանքները գաղափարականի վերածելու շնորհք է երիտասարդութիւնը:

Քիչերէն մէկն է երիտասարդը, այն որ ուժգնօրէն կը զգայ՝ բայց իր բազկերակը կապած է ազգի մը, հաւաքականութեան մը սրտին, որ չապրիր ինքն իրեն համար միայն, կեանքը անհատական սահմանափակ իր պարունակէն դուրս է բերած եւ բարձրացուցած ընդհանուր ապրումի, համայնական ձգտումի:

Երիտասարդ ըլլալ դժուար է, մանաւանդ այսօր:

Կեանքը այնքա՜ն բարդացած, շատ բաներ այնքան ալ պարպուած են իրենց գեղեցկութենէն: Այս որքա՜ն մեղկութիւն, որքա՜ն մեքենայ, աղմուկ ու յոգնութիւն: Գուցէ երբեք այս աստիճան չէին տխրած հոգիները:

Իսկ հա՞յ երիտասարդը··· Մանաւանդ ան՝ որ իր ազգութիւնը կը քաշկռտէ Նեղոսէն մինչեւ Սէն ու Միսիսիփի, որ ազգային իր ձգտումներուն հետ ակամայ կորսնցուցած է (եթէ տակաւին չի մերժեր) նաեւ կապը երկրին ու անցեալին հետ, որ երբեմն կը խօսի ամէն լեզուով՝ բայց ոչ հայերէն ··· ինչո՞վ մնացած է հայ երիտասարդ: Իսկ տակաւին քսան, երեսուն, յիսուն տարի ետք ···· ո՞վ, ի՞նչ կրնայ երաշխաւորել:

Այս մտահոգութիւններով անշուշտ Ֆրանսայի մէջ հիմնուած է Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը, որ այսօր իր քսանամեակը կը տօնէ:

Քսան տարի կարենալ տեւել եւ ուռճանալ, այս երկրին պայմաններուն մէջ, կը նշանակէ թէ մենք ունինք, եթէ ոչ երիտասարդութիւն, գոնէ երիտասարդներ:

Ուրախ եմ քեզի հետ, սիրելի Նոր Սերունդի ընկեր, ուրախ եմ որ մեր ցաւը քեզ ալ կանչած է մեծ Պուլվարներէն, Գաննըպիերէն ու Ռոնի քարափէն: Կը շնորհաւորեմ քեզ, աւելցնելով սակայն.

— Եթէ Հայ մնալ է միայն նպատակդ, եթէ բոլոր գոհողութիւններդ կը յանգին ընկերներուդ հետ հաւաքուելու, հայերէն խօսելու, հայերէն երգելու համար միայն, եթէ այդ ամէնէն վեր եւ աւելի բան մը չունիս սրտիդ մէջ, դուն կը մընաս լաւ, օրինակելի Նոր Սերնդական մը միայն, բայց ոչ հայ երիտասարդ:

Ժամանակն է որ գիտակցիս այլեւս թէ քուկդ է Ֆրանսահայութեան ապագան, ըլլաս ձեռներէց, ինքնավստահ, մանաւանդ յանդուգն:

Չեմ գիտեր թէ ո՞վ է ըսած, բայց լաւ է ըսած.

Մեծագոյն յանդգնութեանց նոր եւ երկինք նիզակակիցք:

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Նոր Սերունդին անդամները իրենց տարրական պարտականութիւն պիտի սեպեն ոչ միայն կանոնաւորապէս հետեւիլ իրենց համար հաստատուած դասընթացքներուն, այլեւ օգտուիլ բոլոր պատեհութիւններէն:

Պէտք է ներկայ ըլլալ ամէն տեղ եւ ամէն ճակատի վրայ:

Բացական չարաչար կը տուժէ:

Անհատապէս տուժելով, կը վնասէ իր իսկ ինքնապաշտպանութեան համար կազմուած Միութեան:

« Նոր Սերունդը » ոչ միայն արթնութեան կոչ մը, այլեւ ազատարար գօտի մըն է տարագիր երիտասարդութեան համար:

Ն.

Իբրեւ երիտասարդական Միութիւն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը միշտ կը մնայ ազատ կանխակալ կարծիքներէ եւ մոլեռանդութենէ:

Ան կը հաւատայ իր կոչումին եւ կ'ուզէ իր դերը կատարել շինարար տրամադրութեամբ: Ոչ թէ ատելութիւն սերմանելով յանուն աղանդի մը եւ հայրենասիրութիւնը մենաշնորհի վերածելով:

Սրբութիւններ, յիշատակներ, տարեդարձներ կան որոնց հանդէպ երիտասարդութիւնը չի կրնար երկդիմի դիրք բռնել կամ քաղաքականութիւն խաղալ: Օրինակ՝ Ապրիլ 11 – 24ը:

Ն.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (193)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

— Այո, բոներ կը տանէին եղեր գիրենք:

— Բայց ազատեցան:

— Այո:

— Տոպօ ազատեց զիրենք:

— Ու տղեկ մը:

Գրիգորին դէմքը կրակ դարձաւ:

— Մայրդ ալ հո՞ս է:

— Հոս ապաստանեցաւ: Որովհետեւ հայրս ալ հոս է, տխար գնդապետ: Հետրս է, նոյն թնդանօթը կը խնամենք:

— Ո՞ւր է մայրդ:

— Հոն կուգայ:

Կլոր դէմքով հաստկեկ կին մը կուգար մեծ դրան կողմէն: Ձեռքերուն մէջ երկու կաթի աման, կռնակին վրայ կապոց մը ու գոգնոցն ալ ստեպղինով լեցուն:

Գրիգոր քովը փութաց:

— Սիրելի տիկին Մարգրիտ, սիրելի տիկին Մարգրիտ, թող տուէք համբոյր մը տամ ձեզի:

Ու կինը դեռ ինքզինքը չգտած, երկու շառաչուն համբոյրներ դրոշմեց անոր թուշերուն վրայ:

Կինը անակնկալի եկած կը նայէր իրեն:

— Հոգիս, ես եմ այն մանչուկը, — կը խօսէր Գրիգոր սրտագեղօրէն, — որ դուք գրկերնիդ կը տանէիք Փեշի ճամբուն վրայ:

— Վահ, — ապշեցաւ կինը, — դո՞ւք էք ան, տխար գնդապետ:

Ու ձայնը փայտէ փողի ձայնին պէս հաստ էր:

— Ես, հոգիս, — պատասխանեց Գրիգոր ուրախութեամբ, – քանի անգամներ միտքս կուգար ձեր բարի դէմքը: Ինչպէս կը խնամէիք մեզ, մօր մը պէս կը դգուէիք կառքին վրայ:

Տիկին Մարգրիտի աչքերը ուրախութեան արցունքով թրջեցան:

— Բանէ սափորը, – ըսաւ տղուն, — ապա թէ ոչ ձեռքէս կ'իյնայ: Հապա այդ փոքրիկ աղջիկը դեռ ո՞ղջ է:

— Հարկաւ թէ ողջ է. իմ կինս է հիմա: Տուն թողուցի, Շտիրոն: Մանչուկ մըն ալ ունիմ, անունը Յովհաննէս է: Պիտի գրեմ իրեն թէ Տիկին Մարգրիտը տեսայ, պիտի գրեմ:

×

Ափսո՜ս, կորիճ Գրիգոր, ո՛ւր է հիմա քու զաւակդ: Եւ ո՛ւր է այժմ քու գեղանի կինդ:

Ը.

Այն օրը Գրիգոր երկար ժամանակ անկողին անցուց: Երբ արթնցաւ՝ աշխարհը իր շուրջ աւաւոր ճայթիւն ու ճարճատիւններով լի էր: Կարծես հազարաւոր դռներ խորտակուէին բերդին մէջ:

Զկտեցաւ ու ելաւ: Բացաւ պատուհանին փեղկը: Ամբողջ քաղաքը կրակի մէջ էր: Սքանչելի մեծ կաթողիկէն, եպիսկոպոսական պալատը, Ս. Նիկողայոս եկեղեցին, կանոնիկոսներու տունը, գեղեցիկ ջաղացքը, գեղեցիկ դրան երկու աշտարակները, ու բոլոր այդ գեղեցիկ տուները բոցի ու ծուխի մրրկի մէջ էին: Գլխուն վերեւ եւ բերդին ամէն կողմը դժոխային ճայթիւններու աղմուկ մը բռնած էր:

Բացաւ ներքին պատուհանը, տախտակէ ու խսիրէ տանիքները ամէն կողմ կը թռչէին: Վանքին տանիքներն ալ կը քանդէին, եկեղեցւոյ գեղեցիկ նոր տանիքըն ալ: Ամէն կողմէն կը թռչէին տախտակները, եղէգներն ու գերանիկները:

Բացաւ երրորդ պատուհանն ալ, այդ կողմէն ալ տանիքներու քանդումը տեսաւ միայն: Գաւիթներուն մէջ ու տուներու միջեւ ոչ ոք, բայց պարիսպները մարդով լեցուն էին:

ԿԵՋԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

խուած էին ձայները .— Ժողովրդական ճակատ՝ 23·751, Իւ էն էՌ 19859, Կեդրոն (Լըկանէ) 19542, ծայրայեղ աջ՝ 4992 : Երկրորդ անգամ՝ Ժողովրդական ճակատ 25193 (ընտրուած), Իւ էն էՌ 23882, Կեդրոն՝ 20·069 :

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ նախագահ Պուրկիպա յայտարարած է թէ Արաբներու թշնամական դիրքը Իսրայէլի նկատմամբ ցեղային կամ դաւանական հիմ չունի : Պուրկիպա ջատագոված է Բեմայը, Իսրայէլի վերանորոգումը, եւ անդրադարձած կիպրական ու պաղեստինեան հարցերուն :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ 109 դրամատէրեր ու առեւտրականներ Յորդանան պիտի այցելեն Ապրիլ 3էն 7 :: Նպատակն է ամրապնդել եւ զարգացնել Ֆրանսայի եւ արաբական երկիրներուն տնտեսական կապերը :

ԲՐԵԺՆԵՒ տեղեկագիրը ներկայացուցած է կեդրոնական կոմիտէին լիակատար նիստին : Կը նախատեսէ խորհրդային գիւղատնտեսութեան հիմնական բարեփոխում մը :

ԿԻՊՐՈՍԻ Ներքին նախարարը յայտարարած է .— «Եթէ Թուրքիա փորձէ ռմբակոծել Կիպրոսը, կդդին բոլոր Թըրքական դիմադրական բոյները կը չէզոքացուին» :

ՎԱՏԻԿԱՆԻ մէջ «անհաւատներու քարտուղարութիւն» մը ստեղծուած է, Վիէննայի Արքեպիսկոպոս՝ Կարդինալ Քէօնիկի նախագահութեան տակ : Այս յանձնախումբը պիտի ուսումնասիրէ անաստուածութեան եւ կրօնական անհաւատութեան զանազան ձեւերը :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ պետութեան ղեկավարը Կէօրկիու Տէյի յուղարկաւորութեան առթիւ, կ'ըսուի թէ Միկոյեան խօսակցութիւն մը ունեցած է Շու Էն Լայի հետ :

ՊԱՀՐԷՅՆԻ իշխանապետութեան մէջ ծանր խռովութիւններ պատահած են : Շէյխը անկախութիւն կ'ուզէ, մինչ գործադուլը կը շարունակուի 13 կեդրոններու մէջ :

Այրի Տիկին Յարութիւն Տապաղեան, Տէր եւ Տիկին Արմէն Տապաղեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Մուրատեան եւ զաւակը եւ ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՏԱՊԱՂԵԱՆԻ

(77 տարեկան)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 24ին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Շաբաթ (Մարտ 27) ժամը 14ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Պանեօ - Փարիզիէնի գերեզմանատունը :

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել :

«ՅԱՌԱՋ» .— Մեր ցաւակցութիւնները :

Այրի Տիկին Քնարիկ Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Քլօտ Ֆորեսթիէ, Տէր եւ Տիկին Վարդան Վարդանեան եւ զաւակը Ստեփան, Այրի Տիկ. Ազատնի Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Յովհաննէսեան, Պ. Յովակ Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ռեմի եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժօզէֆ Կենիա, Օր. Բերուզ Յովհաննէսեան, ինչպէս նաեւ Էթիէն, Վարդանեան եւ Տէրոյեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, աներհօր, փեսային, քեռայրին եւ ազգականին

ԱՐԱՄ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

(Մուշի խոբեր գիւղէն)

մահը, որ տեղի ունեցաւ Չորեքշաբթի, Մարտ 24ին, 62 տարեկանին :

Թաղումը կը կատարուի այս Շաբաթ առաւօտ Պանեօ - Քոմինալ գերեզմանատունը : Հաւաքուիլ Շաբաթ առաւօտ ժամը 10·15ին հանգուցեալին բնակարանը 54 Րիւ Կիւսթավ Քուրպէ, Պանեօ :

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբր այդ նկատել :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի դասախօսութիւնը, այս Չորեքշաբթի (Մարտ 31), ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ : Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները, Նոր Սերնդականները եւ համակիրները :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Յարութիւն Ճարեան, Տիկին Անահիտ Ճարեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Միւկէթ Ճարեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10·30ին Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ Եկեղեցին, 10պիս, Րիւ Թուէն, Փարիզ (5), իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՃԱՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին, ինչպէս նաեւ իրենց զաւկին, եղբօր, մօրեղբօր, ամուսնոյն եւ հօր՝

ՎԷՆՍԱՆ ՃԱՐԵԱՆԻ

յիշատակին :

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները :

ՆՈՒԷՐ

ՎԱԼԱՆՍ .— Պ. Գասպար Սիմոնեան իր կնոջ մահուան առթիւ 40ական ֆրանք կը նուիրէ Մշակոյթի Տան Շ. Միսաքեան եւ Ս. Թէհլիրեան սրահներուն : (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած

Դպրոցասէրի Շրջանաւարտուհիներու եւ աշակերտուհիներու կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 28ԻՆ,

ժամը 15ին Ս. Մուրատեան վարժարանի սրահը :

26, Rue Troyon, Métro Pont de Sèvres

Կը ներկայացուին

ՄԱԳՆԻՍԸ

(Սիպիլ)

UN CAPRICE

(Alfred de Musset)

Երգ, պար, արտասանութիւն

Մուտք 6 եւ 4 ֆրանք

ՀԱՅ ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Շուտով լոյս կը տեսնեն 1964 տարուան վերջին հատորը եւ 1965 տարուան առաջին հատորը, իւրաքանչիւր հատոր 128 էջ : Բովանդակութիւնը ծայր աստիճան հետաքրքրական, — կը կարդաք եւ կը համոզուիք :

Այս երկու հատորները պիտի ղրկուին, միաժամանակ, միայն այն բաժանորդներուն, որոնք մեզ պատուեցին իրենց հաւատարմութեամբ եւ համակրանքով :

Ուշացած թիւերը այս ձեւով ամբողջացնելէ ետք, ՀԱՅ - ԲՈՅԺ պիտի հրատարակուի եռամսեայ, մեզի խնայելու համար առաքման յոգնութիւնը եւ աւելորդ աշխատանքը : Բաժանորդները պիտի ունենան սակայն այնքան էջ, որքան կը ստանային ամսաթերթի ձեւով :

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են .—

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինը կը մնայ նոյնը, Ֆրանսա 15 ֆրանք, արտասահման 5 տոլար :

Դիմել խմբագրին անունով, «Յառաջ»ի խմբագրատան հասցէով :

Ch. Aïvazian
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար

ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage

PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Փարիզեան շրջանի բոլոր խումբերուն :

Այս Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 15ին :

SALLE DE LA CHIMIE

28 bis, Rue St-Dominique — PARIS (7e) — Métro : Invalides

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ՝ «ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի, ղեկավարութեամբ՝ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «ՆԱՅԻՐԻ» պարախումբի, ղեկավարութեամբ՝ ՏԻԿ. ՀԵՂԻՆԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

Երգ՝ Օր. ԺՈՍԸԼԻՆ ՏԻՐԱՏՈՒՐԵԱՆ, ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ, ՍՈՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ, արտասանութիւն՝ ՍԵԴԱ ԹՈՐՈՍԵԱՆ :

ԾԱՆՕԹ.— Ալֆորվիլի օթոբիւսը կը մեկնի ժամը 14ին Քարնոյի հրապարակէն

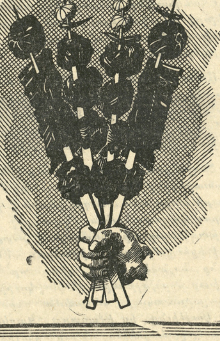
Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ընկեր. ժողովը Գչ. (Մարտ 30), ժամը 20ին : Մշակոյթի Տան մէջ : Կարեւոր օրակարգ : Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20ին, սովորական հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է : Բացակաները նկատի կ'առնուին :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ռուբէն Ռ... Միութեան ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ :

ՊԱՆԵՕ - ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերները այս Երեքշաբթի ժամը 20·30ին, ծանօթ հաւաքատեղին :

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

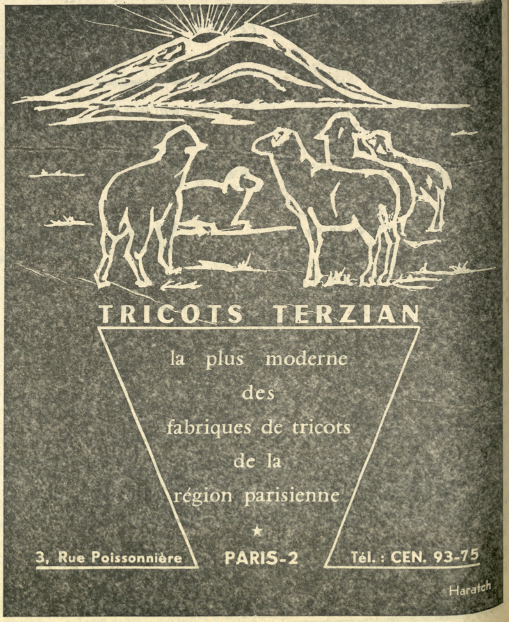
Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր :

Առաջնակարգ կովկասեան խորոված ներ :

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 · R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 · C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 60 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ·

Արտասահման՝ Տար· 80 Ֆր· Հատը 0·30 Ֆ·

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՄԱՐՏ

DIMANCHE 28 MARS 1965

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10269

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

41e ANNÉE — No 10.269

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԾԱՆՕԹԱՑՆԵԼ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Մեծ Եղեռնի յիսնամեակի ոգեկոչման նախապատրաստական աշխատանքները իրենց առաջին արտայայտութիւնն ունեցան վերջացող շաբթուան ընթացքին — Մարտ 22ին եւ 23ին — Ֆրանսական ձայնասփիւռէն :

Տեղական թերթերը բոլորն ալ հրատարակեցին օրուան յայտագիրը , — վերյիշում հայկական ջարդերու՝ Թուրքերու կողմէ :

Կ'ակնկալէինք անշուշտ, որ աւելի յստակ եւ փաստացի տեղեկութիւններ արուէին 1915ի առաջին ցեղասպանութեան մասին, լուսաբանելու համար Ֆրանսայի հանրային կարծիքը :

Նախաձեռնարկ երիտասարդները երկօրեայ իրենց յայտագրին մէջ աւելի գերակշիռ տեղ յատկացուցեր էին դեղարուեստական բաժնին, — երաժշտութիւն, բանաստեղծութիւն, երգ եւ արտասանութիւն :

Հասկնալի են իրենց մտահոգութիւնները, տուեալ պայմաններու մէջ , յայտագրին քաղաքական բնոյթ չտալու մասին :

Նման մտահոգութեանց պէտք է վերագրել Հայերու բարեկամ Ժաք Մատօլի համակրալիր խօսքերուն մէջ կատարուած « դիւանագիտական» բացատրութիւնը ջարդարարներու մասին :

Իսկ Լէ Մոլինոյի Նախկին քաղաքապետը, որ քանիցս մեր կողքին ճառ խօսած է «Մայիս 28»ի տօնակատարութեանց առթիւ եւ լաւ ծանօթ է հայկական խնդիրներուն, ուզեց զանազանութիւն մը դնել 1915ի եւ այսօրուան Թուրքերուն միջեւ :

Ըսաւ թէ Յիսուն տարի առաջ հայկական ջարդերը կազմակերպողն էր օսմանեան կայսրութիւնը, որ բազմազան ազգերէ բաղկացած պետութիւն մըն էր : Մինչ այսօրուան Թուրքիան «ազգային պետութիւն » մըն է, որ ո՛չ մէկ կապ ունի օսմանեան կայսրութեան հետ ... :

Ջարդերէն վերապրողներու յայտարարութիւններն ալ շատ տժգոյն էին եւ ո՛չ մէկ տպաւորութիւն կրնային գործել Ֆրանսացի ունկնդիրներուն վրայ : Լաւ չէին կատարած ընտրութիւնը : Կը տեսնուէր, որ հապճեպով պատրաստած էին յայտագրին այս մասը, որ առաջնակարգ կարեւորութիւն ունէր եւ կոչուած էր արդարացնելու իրենց իսկական նպատակը :

Մարտ 23ի յայտագիրը առաւելապէս յատկացուած էր Ֆրանսահայ գաղութի ծանօթացման, մասնակի կերպով, եւ աւելի յաջող էր :

Ամէն պարագայի շնորհաւորելի են կազմակերպիչները, որոնք կարելին փորձած էին Ֆրանսական ձայնասփիւռի միջոցաւ ծանօթացնել Հայութիւնը այս հիւրընկալ երկրի զաւակներուն :

Փափաքելի է յաճախ կազմակերպել նման ձայնասփռումներ, գործի լծելով ձեռնհաս տարրեր, որոնք չեն պակսիր մեր երիտասարդական շրջանակներուն մէջ :

Յիշե՛նք նաեւ անցեալ շաբթուան ընթացքին հայկական մանրանկարչութեան եւ ճարտարապետութեան մասին կատարուած ձայնասփռումը « Ֆրանս-Քիւլթիւր»ի կայանէն :

Այս վերջինը արեւելեան եկեղեցիներու մասին իր պարբերական հաղորդումներու շարքին տեղ կուտայ նաեւ Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցւոյ դաւանական հարցերուն եւ շարականներուն :

Յիսնամեակի կարգադիր յանձնախումբին առջեւ կը բացուի գործունէութեան լայն ասպարէզ մը :

Բոլորիս պարտականութիւնն է աջակցիլ անոր՝ լաւագոյն արդիւնքներ ձեռք բերելու համար :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԻԷԹՆԱՄԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆՈՐ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆ

Ամերիկացիք շաբթուան չորրորդ ռմբակոծութիւնը կատարեցին Հիւսիսային Վիէթնամի վրայ : Ծանօթ չէ թէ ինչ միջոցներ ի գործ դրած են բայց՝ նպատակակէտը եղած է ռատար - կայաններու շարք մը, որոնցմէ մէկը չինական հողամասէն 140 քիլոմեթր է միայն :

Երկու ամերիկեան օդանաւեր վար առնուած են բայց օդաչուները ազատած , քանի մը ուրիշ օդանաւեր ալ վնասուած են : Կը թուի թէ հիւսիսային Վիէթնամի հակօդային պաշտպանութիւնը աւելի զօրաւոր եղած է այս անգամ :

Միւս կողմէ Հանոյի Մոսկուայի դեսպանատունը կը հաստատէ թէ խորհրդային զինուորներու ամբողջ գունդեր պատրաստ են կամաւոր երթալու Վիէթնամ , բայց ցարդ ոչ մէկ որոշում տրուած է իրենց առաջարկներուն մասին : Խորհրդային կառավարութիւնն ալ, որ ամէնէն առաջ պէտք է որոշում տայ այդ մասին բան չէ ըրած : Խորհրդային մամուլն ալ չանդրադառնար այդ նիւթին, Բրեժնեւի ճառէն ի վեր :

Հակօդային խորհրդային հրթիռներ պատրաստ են Վիէթնամի յանձնուելու երկրին կարեւոր կեդրոնները պաշտպանելու համար :

Մեծն Բրիտանիա մերժեց խորհրդային ծանուցագիրը որով Մոսկուա կ'ուզէր որ Անգլիա դատապարտէ Միացեալ Նահանգները :

Անգլիոյ կառավարութիւնը ամբողջովին կը պաշտպանէ Վիէթնամի ամերիկեան քաղաքականութիւնը եւ տրամադիր չէ Ռուսիոյ միանալու նման խաղ մը խաղալու համար իր դաշնակիցի դէմ :

Ուաշինկթընի մէջ Արտաքին նախարար Տին Ռըսք· խօսակցութիւն մը ունեցած է խորհրդային դեսպան Տոպրինինի հետ : Այս վերջինը յայտարարած է թէ պարգած էր խորհրդային տեսակէտը Վիէթնամի ամերիկեան քաղաքականութեան նկատմամբ, բայց չեշտած թէ բողոք բացատրութիւնը չէր գործածած : Մոսկուայի ամերիկեան դեսպանատան յանձնուած յուշագրի մը մէջ սակայն, Խորհրդային կառավարութիւնը կը դատապարտէ Միացեալ Նահանգներու թունաւոր կազ գործածելու արարքը հարաւային Վիէթնամի ժողովուրդին դէմ : Կը յուսայ թէ Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը աւելի լրջօրէն պիտի կշռէ ստանձնած պատասխանատուութիւնը այսքան տմարդի արարքներու դիմելով եւ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնէ անմիջապէս վերջ տալու համար այդ գործելակերպին » :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱԹՈՂԻԿԷ եկեղեցին Աւագ Ուրբաթի աղօթքներուն մէջ, ջնջած է բոլոր այն պարբերութիւնները որոնք կրնան խրտչեցնել ոչ - կաթողիկէները : Այսպէս այլեւս «հերետիկոս» եւ «հերձուած» բացատրութիւնները պիտի չգործածուին եւ անոնց տեղ պիտի ըսուի «բոլոր եղբայրները որոնք կը հաւատան Յիսուս Քրիստոսի » :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ Բելայեւ յայտարարած է թէ թեքնիք միջադէպ մը պատահած է զիրենք որ ձեռքի ուղեցոյցերը գործածեն :

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ Փրոֆ· Միխայլով, որ նախատական յօդուած մը հրատարակած էր Խորհ· Միութեան դէմ, պիտի դատուի Ապրիլի սկիզբը :

ԽՕՍՔ

Նոր Սերունդին

« Ով որ հետեւած է «Յառաջ»ի դպրոցին՝ առաջին օրէն, թերեւս նկատած ըլլայ որ քիչ մը շատ կը յեղեղուի «Երիտասարդութիւն » բառը խմբագրականներու եւ գլխաւոր յօդուածներու մէջ, եւ եթէ ընթերցողը արուեստագէտի երեւակայութիւն ունի, բոլոր այդ գրուածներէն ներշնչուած՝ «Յառաջ »ի սպասած այդ երիտասարդը պիտի հագուեցնէր հէքեաթային իշխանի մը զգեստաւորումով , կապտաւուն աչքեր, խոյր ի գլուխ, ոսկի մական ի ձեռին :

« Ի՞նչ նպատակ կը հետապնդէ « Յառաջ »ը իր այդ երիտասարդապաշտութեամբ :

« Յառաջիկային, հայ երիտասարդութեան պատմութիւնը ներկայացնելու ժամանակ, առիթ պիտի ունենամ ցոյց տալու այն կախարդական եւ հրաշալի ակը, զոր ոմանք պիտի անուանեն Ազդակ, ուրիշներ՝ Ազատամարտ , ուրկէ իր բխումը կամ ներշնչումը կ'առնէ երիտասարդ գրականութիւն մը ՄԵՀԵԱՆ անունով եւ երիտասարդ հրապարակագրութիւն մը Հ· Յ· Դաշնակցութեան ազգային - ընկերային հանգամանքով : Այդ ներկայացման մէջ պիտի գտնէք «Յառաջ»ի երիտասարդապաշտութեան բացատրութիւնը » :

Շ· Նարդունի այսպէս կը սկսէր Երիտասարդութեան նուիրուած իր մէկ յօդուածը, «Յառաջ»ի մէջ, այն ատեն 20 տարեկան «տարիքը այն սերունդին, որուն կ'ուզենք տալ դիմագիծ , առաքելութիւն եւ պատմական դեր » : Տարիքը , այսօր, Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդին :

« Յառաջ » այսօր չափահաս բայց որբացած , հաւատարիմ մնացած է իր «երիտասարդապաշտութեան » : Ոչ անոր համար որ իր անմոռանալի խմբագրապետը եղաւ անոր կնքահայրը , ոչ անոր համար որ իր սրտին շատ կը խօսի երիտասարդական այս շարժումը , այլ մանաւանդ անոր համար որ «կարգը ձերն է, տղա՛ք» եւ Հայոց այսօրուան այդ տղաքըն են որ պիտի ապահովեն հայ ժողովուրդին՝ վաղը :

Մէնք ափին հասակ նետած հայ երիտասարդը , որ երբեմն հայկականութեան պատուաստ մը կը ստանայ Արեւելքէն «ներգաղթած » իր ընկերներէն , այսօր աւելի քան երբեք գիտակից է այն պատասխանատու դերին, զոր ունի կատարելիք : Այդ դերը օրէ օր կը դժուարանայ, կը բարդանայ :

Հայրենիքին կապել երիտասարդութիւն մը, որ կը ծաղկի ուրիշ եւ փառաւոր հայրենիքի մը մէջ, զոր աւանդութիւն է դարձած ամէն մարդու երկրորդ հայրենիքը նկատել, դիւրին գործ չէ : Սերունդը որ իր սրտին ու աչքերուն մէջ պահած էր Հայրենիքին կարօտը , սերունդը, որ կրնար պատմել Հայրենի հողին ու լեռներուն անուշ բուրմունքը , կ'երթայ , որբ ձգելով ամբողջ երիտասարդութիւն մը :

Մայրենիքին կապել երիտասարդութիւն մը, որ Նարեկացին չի կարդար, Վարուժան չարտասաներ, Կոմիտաս չերգեր, այլ մանկապարտէզէն համալսարան իր միտքն ու սիրտը կը լեցնէ Պոսուէով , Վալերիով եւ Տէքարթով, աշխատանք մըն է որ գիտակից կամաւորներու կը կարօտի :

Գաղափարականի մը կապել երիտասարդութիւն մը, որ Զաւարեան չէ տեսած, Վարանդեան չէ կարդացած, Ռուբէն չէ ճանչցած, բայց միտքն ու հոգին լեցուցած է Ռոպեսփիէրով, Տանթոնով եւ Միրապոյով, աշխատանք մըն է որ կամք եւ հաւատք կը պահանջէ :

Այդ կամքով ու հաւատքով լեցուած կամաւորներ են, որ այսօր կը ղեկավարեն Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդը, տալու համար անոր սէրը՝ Հայրենիքին, սէրը՝ Մայրենիքին ու սէրը եւ յարգանքը հանդէպ այն մեծ կազմակերպութեան որու շունչին տակ պատրաստուած են իրենք եւ որու շունչով պիտի դաստիարակեն նորերը :

Ողջունելով Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի քսանամեակը, այս թերթին խօսքն է անոր « Յառա՛ջ » :

«ՅԱՌԱՋ»

Պ. ՄՈՒՇԵՂ ՃԻԷՐՃԵԱՆ ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐ ՖՐԱՆՔ ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Պ· Մուշեղ Ճիէրճեան, որ նախապէս կատարած իր նուիրատուութիւններով Հայ Մշակոյթի Տան բարերարներուն կարգը անցած եւ բազման հանդէսին պատուոյ նախագահութիւնն էր ստանձնած , այս անգամ տասը հազար ֆրանք (մէկ միլիոն հին ֆրանք) եւս կը նուիրէ Տան՝ բազման առթիւ :

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեց ընկ· Յակոբ Խաչմանեան, որ երկար շրջապտոյտ մը կատարելէ ետք Միջին Արեւելք, քանի մը շաբաթ կը մնայ Ֆրանսա, իր բնակավայրը՝ Նիւ Եորք վերադառնալէ առաջ :

ՓՐՈՖ· ՍԻՍԱԿԵԱՆ, Խորհ· Միութեան Գիտութեանց Ակադեմիայի պրեզիտիումի անդամ, յայտարարած է ամերիկեան տիեզերական փորձին առթիւ թէ ան աւելի ազգային յաջողութիւն մըն է քան միջազգային : Սիսակեան չեշտած է սակայն թէ Ճեմինի գործողութիւնը պիտի ծառայէ ոչ միայն ամերիկացի գիտուններու այլեւ աշխարհի բոլոր գիտուններուն : Հայ մեծանուն գիտունը շնորհաւորական ողջոյններ ուղղած է սակայն ամերիկացի իր պաշտօնակիցներուն :

ՄԻՇՏ ՆՈՅՆ ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐԸ

ԹՈՒՐՔ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄԸ ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԿԸ ԳՏՆԷ ՈՐ ՀԱՅԵՐԸ ԿԸ ՅԻՇԵՆ ԻՐԵՆՑ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐԸ

ԱՆԳԱՐԱ, 23 (ԱՖՓ) — «Ուլուս » օրաթերթը Մարտ 23ին խմբագրական մը յատկացուցած է այն պատրաստութիւններուն, որոնք կը տեսնուին Լիբանանի Հայերուն կողմէ՝ նշելու համար Թուրքիայէն իրենց տեղահանումին յիսնամեակը եւ հաստուցման ու հայկական պետութեան մը ստեղծման իրենց պահանջները :

« Տարօրինակ է որ Հայերը նման գրգռութիւններու կը դիմեն այսքան տարիներ ետք , կը գրէ երեսփոխան Ծիհատ Պապան , իր խմբագրականին մէջ : Այս պայքարը ուրիշ բանի պիտի չծառայէ եթէ ոչ լարուածութիւն ստեղծելու Թուրքիոյ եւ Լիբանանի միջեւ, որ իր հողամասին վրայ կը հանդուրժէ նման ցոյցերու , եւ մեղի կուտայ այն տպաւորութիւնը, թէ ինչ ալ ընենք Միջին Արեւելքի երկիրներուն համար, կարելի չէ անկեղծ գործակցութիւն մը հաստատել անոնց հետ » :

Ու խմբագիրը կ'եզրակացնէ · « Այսուհանդերձ այս միջադէպը պէտք է զօրացնէ սերտակցութիւնն ու ազգային ներդաշնակութիւնը Թուրքիոյ մէջ » :

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

Ճիշդ քսան տարի առաջ, այստեղ կը ներկայացնէի ֆրանսերէն հրատարակութիւն մը — Հեղինակը, Ֆրանսուա Պալսան, բուրդի առեւտուր ընելու համար մինչեւ Հայկական բարձրաւանդակ հասած, կանգ կ'առնէ պահ մը Խանասորի մօտ, եկեղեցիի մը աւերակներուն առջեւ: Թուրք ուղեկիցը, երկրագործական նախարարութեան կողմէ նշանակուած, յանկարծ ներշնչուելով Հայաստանի աւերակներուն դէմ յանդիման, կը յիշէ «ապստամբ» ջարդերը եւ, Եւրոպացի՛ն, քրիստոնեա՛ն, այս Պալսանը կը ճայնակցի Թուրքին՝ արժանի պատիժ հռչակելու համար կատարուած ջարդերը:

Բուրդի այս կարգի վաճառականներ, մըտաւորականի՛ մուշտակով, շատ ենք տեսած, շատ ենք ճանչցած, — մէկ աւելի, մէկ պակաս, կարեւոր չէ: Այս մէկը, սակայն, նախ «մարդկային» չափանիշով արժանի դատելէ ետք Հայոց «ամբողջական բնաջնջումը», իբրեւ վէօլ փուրպ ժողովուրդ, կը գտնէ նաեւ գիտելով «կրօնական անկիւնէ» մը, եւ կը գտնէ ոչինչ, արժանի՝ այն հետաքրքրութեան, զոր ցոյց տուեր են ոմանք, կաթոլիկ Եւրոպայի մէջ, շփոթելով մեր դաւանանքը կաթոլիկ դաւանանքին հետ:

Վասնզի Հայերը հերետիկոս են, հերձուածող, անիծեալն Եւտիքէսի աղանդին հետեւորդ, — միաբնակ (մոնոֆիզիթ):

×

Իմ հետաքրքրութիւններուս մէջ թանդարանային նիւթ է եկեղեցին, — բայց հայկական տեսակէտով՝ պատմագիտական նիւթ: Իբրեւ տեսարան ամբողջական գրականութեան՝ պիտի նմանէի անոր որ կը խօսի հողագործութեան մասին, բայց ոչ հող կը ճանչնայ, ոչ ալ խոփ: Հայոց գրականութիւնը, դէթ մատենագրութիւնը, մեզի ժառանգ կը մնայ ժամուն բակէն, — ահա թէ ինչո՛ւ ամբողջական գրականութեան տեսարանէն կը պահանջուի աւելի ծանօթութիւն Հայոց եկեղեցիին եւ աստուածաբանութեան մասին, որքան չի պահանջուիր Աստուծոյ պաշտօնեայէն:

Ուրեմն այդ ծանօթութեանց ուժով է որ կը գրեմ այս տողերը:

Պալսան մեզ կը ներկայացնէ միաբնակ, — եթէ բանեմ Պալսանի օճիքէն եւ հարցնեմ թէ ի՛նչ կը հասկնայ միաբնակ ըսելով, ապահովաբար պիտի պապանձի: Շիտակ խօսինք, — կը պապանձի՛ նաեւ մեծագոյն քրիստոսաբանը, (Նիւթը այնքան կապ չունի աստուածաբանութեան հետ, որքան քրիստոսաբանութեան հետ): Բայց ելլել մեզ մեղադրել իբրեւ հերձուածո՛ղ, եւտիքէակա՛ն, միաբնա՛կ, արժանի դասելու համար ջարդուելու, կը նշանակէ … թրքանալ, դառնալ … Թի՛ւրք … Թի՛ւ … Թի՛ւ …:

Այսուհանդերձ, ինչո՞ւ գայթանալ օտարին: Ստ. Մալխաս եւս, էջմիածնի մարդ, Հայոց եկեղեցին կ'անուանէ միաբնակ:

Արեւելքի մէջ, թերեւս պատիւ է միաբնակ համարուիլ, բայց Արեւմուտքի մէջ միաբնակը արժանի կը դասուի … բնաջնջման, Պալսա՛նը վկայ:

Ահա թէ ինչո՛ւ պիտի թելադրէի, առ առ որ անկ է, ակնարկութիւն չընել նման ժամանակավրէպ հարցերու՝ երբ հարկ ըլլայ ներկայացնել Հայոց եկեղեցին:

Կը բաւէ ըսել թէ մէկն է Արեւելքի հընագոյն եկեղեցիներէն, քրիստոնէութեան յարած՝ առաջի՛ն օրերէն: Զի՞ բաւեր այսքանը, այս արժանիքը, այս վաղաժամ կրօնական օրհանքասիրոնը՝ չդասուելու համար … ջարդուելիք ժողովուրդներու կարգը: Մնացեալը նիւթ է դասախօսութեան, օրակարգի նիւթ է եկեղեցական ժողովներու: Օրինակ, ես աւելորդ կը համարեմ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի բացատրութիւնը Փարիզի ձայնասփիւռի կայանէն՝ Հայոց եկեղեցիին քրիստոսաբանական տեսակէտներուն մասին: Վերջապէս պէտք է գիտնալ թէ ո՞վ են, ընդհանրապէս, անոնք որ ձայնասփիւռին նպաստին կը դիմեն՝ ճոխացնելու համար իրենց մտաւորական պաշարը նման կարկտան ծանօթութիւններով: Ֆրանսացի մեծ մտաւորականնե՞րը, որոնց կոնակը բեռ մը կայ գիրքերու, թէ այն դասը, — չեմ տար պատկերազարդ անունը, — որ Եւտիքէսն ու Եւտոքսին կը շփոթէ իրարու հետ:

Խնդիրը այդ չէ, — մենք աւանդութիւն կը շինենք մեզ ներկայացնելով իբրեւ միաբնակ կամ եւտիքէական: Կրնայ էջմիածնի կաթողիկոսն ալ ըսել թէ միաբնակ է Հայոց եկեղեցին իր դաւանանքով: Կրնայ այս կամ այն մտաւորականն ալ պնդել թէ Հայոց եկեղեցին քաղկեդոնական է, քաղկեդոնական չէ: Տարբեր է իմ տեսակէտս, յայտարարելով որ քրիստոսաբանական այդ վէճին ժամանակ եւ վէճէն ետք՝ տարազաբանական բառարան իսկ չունէին ոչ միայն Յոյները, այլ եւ մանաւանդ Հայերը:

Հետեւաբար վէճը բառամարտ մըն էր, չըսելու համար … Պենտեկոստէ:

Ուստի կ'ուզեմ հարցը ներկայացնել … հիմնականէն:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ԱՒԱՆԴՆԵՐՈՎ

Տարիներ առաջ հանդիպեցի նրա անուանը գիտանի արդէն դեղնած թերթիկի վրայ: Կոմիտասի աշակերտ Բարսեղ Կանաչեան: Թւում էր, թէ նա ոչնչով աչքի չի ընկել միւս երաժիշտների մէջ, ժլատ տողը հետաքրքիր ոչինչ չէր հաղորդում այդ ականաւոր գործչի պայծառ կեանքի ու գործունէութեան մասին: Սակայն Պաղտատում, որտեղ նա այժմ ապրում է, մեր ունեցած պատահական հանդիպումը շատ բան տուեց ինձ: Այսօր ես հնարաւորութիւն ունեմ վերարտադրելու խմբավար – երգահան Բարսեղ Կանաչեանի կեանքի դրուագները, պատմելու Կոմիտասի աւանդները մեզ հասցնող այդ մեծ երաժշտի մասին:

Ունկնդրէք Կանաչեանի գրած երգի մեղեդին, հետեւէք նրա տրամադրութեան զարգացումներին եւ դուք կը հաղորդուէք նրա մարդկային մեծ սրտից բխած հրնչիւնների արտայայտչականութեան անմիջականութեանը, պայծառութեանը, հիւթեղութեանը: Ինչպիսի յոյզեր էլ որ արտայայտի մեղեդին, խնդութիւն թէ տխրութիւն, ուրախութիւն թէ վիշտ, նրանում միշտ հարազատ զգացումներ են, այն ստեղծուած է իսկական վարպետութեամբ, իսկ վարպետութեան մէկ տաղանդն է, գիտելիքները եւ պայծառօրէն նշուած այն ուղին, որ գծել է մեծ Կոմիտասը:

Բարսեղ Կանաչեանը Կոմիտասի մօտ եկաւ երգահանելու որոշ փորձով: Սակայն նրա երաժշտական ըմբռնումները, ստեղծագործութեան ուղղուածութիւնը կտրուկ փոխեցին իրենց հունը Կոմիտասի մօտ պարապելուց յետոյ: Կոմիտասն էր, որ Կանաչեանի մօտ արթնացրեց հայ երգի զգացողութիւն, սովորեցրեց սիրել ու գնահատել Հայկական մեղեդին:

Մի անգամ Կոմիտասին ասացին, թէ Կանաչեանը հիանալի երաժշտութիւն է գրում: «Դա բնական է, — պատասխանեց Կոմիտասը, — նա մեծ տաղանդի տէր է»: Տեսնելով թէ ինչպէս կարմրեց Կանաչեանն այդ խօսքերի վրայ, Կոմիտասն անսպասելիօրէն իր միտքն աւարտեց բառախաղով, «Կանաչեանը (եւ չէ չեց Կանաչը), ինչպէս տեսնում էք արդէն հասունացել ու կարմրել է»:

Կարելի է անվերջ, առանց ընդհատելու լսել Կանաչեանի պատմածները Կոմիտասի մասին: Թէպէտ շատ տարիներ էին անցել, սակայն թւում էր, թէ նա հէնց նոր էր բաժանուել մեծ ուսուցչից:

Լսելով Կանաչեանի յուշերը, ես ակամայ մտաբերեցի, թէ ինչպէս նրա անուանն առաջին անգամ հանդիպեցի դիւանատան փաստաթղթերում, ուր միայն յիշատակուած էր նրա ջութակահար լինելու մասին: Այդպէս էլ գրել եմ իմ «Մոռացուած անուններ» յօդուածում, չիմանալով, որ Կանաչեանը ոչ միայն ջութակահար է, այլեւ դաշնակահար, երգահան ու խմբավար: Կարո՞ղ էի այն ժամանակ ենթադրել, որ մի օր կը հանդիպեմ նրան: Եւ ահա նստած է իմ առջեւ ու պատմում է 80ամեայ ծերունին, որ քսան տարուց աւելի զրկուած է աչքի լոյսից, ստեղծագործելու, աշխատելու բերկրանքից:

Կանաչեանը մեծ ժողովրդականութիւն վայելող ականաւոր երաժշտական գործիչ է: Ժամանակին նա արժանացել է լիբանանեան առաջին աստիճանի եւ ֆրանսական ակադեմիայի բարձրագոյն շքանշանների: Բազմաթիւ յօդուածներ, գրախօսականներ եւ գրքեր են նուիրուել նրա երգահանի ու խմբավարի արուեստին:

Իր երաժշտական ուղին սկսելով իբրեւ ջութակահար, Կանաչեանը համերգային շրջագայութիւններ էր կատարում Պուլկարիայում, Ռումանիայում: Այդ շրջանում նա յամառօրէն աշխատում ու փորձում, որոնում ու գտնում: Աշխատանքով ու անընդմէջ կատարելագործումով էլ ձեռք էր բերում վարպետութիւնը: Դրանում նրան օգնում էին ժողովրդական Պուլկարիայում, Ռումանիայում, Կոմիտասը Կ. Պոլսում եւ Ռընէ լը Նորմանը՝ Փարիզում: Իւրաքանչիւր ուսուցիչ նրա առջեւ խրովիլ էր բացում երաժշտական գեղեցկութիւնների անսահման գրաւումների ուղիները: Նրանք Կանաչեանի օգնեցին հասկանալու համանուագային բնոյթը: Բացի ջութակից, Կանաչեանը տիրապետեց նաեւ այլ նուագարանները նուագելու արուեստին, իսկ դաշնակով եկոյթ էր ունենում՝ համերգներում՝ ընկերակցելով իր կնոջը, որ յայտնի երգչուհի էր: Նա շայլ առ քայլ տիրապետում էր երգահանման վարպետութեանը՝ ստեղծելով տարբեր սեռի գործեր, այդ թւում նաեւ օփերա: Սակայն նրան ամէնից աւելի գրաւում էին մարդկային ձայնի հրաշալի յատկութիւնները, նրա զանազան հնչերանգների համադրումը, հնչողութեան թրթիռն ու ջերմութիւնը: Պատահական չէ, որ Կանաչեանը նախ հրապուրուել է ջութակով, որ Զերնիշեւսքիի արտայայտութեամբ «բոլոր գործիքներից աւելի է մարդկային ձայնին»: Եւ անսպասելի չէ, որ նրա ստեղծագործութիւնների մեծ մասում (աւելի քան յիսուն գործ) լաւագոյնները նրանք են, ուր հնչում է ձայնը: Իսկական մարգարիտներ են նրա խմբերգային ստեղծագործութիւնները: Դրանցում Կանաչեանը լայնօրէն օգտագործել է հայկական եւ արաբական (լիբանանեան, սուրիական) բանարուեստը եւ այդ հիմքի վրայ մեծ վարպետութեամբ ստեղծել խմբերգային գունեղ մանրանկարներ ու ծաւալուն կտաւներ: Այստեղ չենք կարող չյիշել նրա «Հօյ նար», «Շուշօ», «Տալիլօ», «Օրօրոցային», «Ալա տալ ունա», «Նարօ ջան», «Գորանի», «Նանոր» եւ շատ այլ երգեր:

Առանձնապէս նշանակալից է այն, որ Կանաչեանը մայր հայրենիքից հեռու օտար երկնքի տակ, դիմում էր հայկական ժողովրդական մեղեդիների ու երգերի ելեւէջներին եւ ինչպէս նա կարող էր չգիտել երգին, երբ նրանում ապրում թրթռում է այն ստեղծող ժողովրդի հոգին: Հայրենակարօտ Հայերն այդ երգերին կռահել, թէ նրա այդ քայլի մէջ ինչ խորամանկ նպատակ է թաքնուած

ԿԱՐՕՏ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Խօսեցին Առաքելի մասին, խօսեցին գիշեր – ցերեկ, խօսեցին տներում, Հոդաձերում, ազատութիւն տուին իրենց երեւակայութեանը, պատմեցին մէկը զըւարճանալով, միւսը ցաւելով եւ ի վերջոյ, ձանձրացան: Արդէն սկսում էին մոռանալ նրան, երբ նա կրկին ամէնքին ու ամէն ինչ խառնեց իրար: Առաջին ձեան հետ Առաքելը գիւղ մտաւ աւանդական մահակը ձեռքին, կարծես գալիս էր հանդերից՝ այնտեղ եօթ օր եւ եօթ գիշեր բաց երկնքի տակ քնելուց յետոյ: Նոյն Առաքելն էր, նոյն հնամաշ փափախը գըլխին, նոյն հագուստով, նոյն տրեխներով: Ինչպէս կորել, այնպէս էլ յայտնուել էր, միայն, թւում էր, թէ աւելի է ամրացել, դէմքը թխացել – հողմահարուել է:

Եկաւ ու նստեց իր տան առջեւի կոճղին, մահակը դրեց ոտքերի արանքն ու քասկը հանեց ծխախոտ փաթաթելու:

— Առաքելն եկաւ:

— Առաքելն եկեր է:

— Առաքե՛լ …

Թնդաց, գլգլաց գիւղը: Մինչեւ Սանամը գիւղի միւս ծայրից տուն կը հասնէր, մինչեւ տղաները շրջանի կենտրոնից կը գային, սահմանապահ զինուորները Գարէի հետ հասան Առաքելի տունն ու քառանիւ կառք նստեցնելով նրան, տարան: Երախաներն ու ջահէլները մինչեւ գիւղից հեռանալը վազում էին կառքի ետեւից: Կանգ առան ու ետ դարձան այն ժամանակ՝ երբ սահմանապահ զինուորները ձիերով կանգնեցին նրանց առաջ ու հրամայեցին, որ ետ դնան:

Գիւղը դարձեալ խառնուեց իրար: Շատերը չէին հաւատում լաճերին:

— Դու տեսա՞ր քո աչքով, — հարցնում էին իրար:

— Տեսայ, իմ աչքով, ես գետնի վրէն նստեր, քուքուն կը փաթթէր …

— Դո՞ւ լէ տեսար:

— Ես լէ տեսայ:

— Դո՞ւ լէ … դո՞ւ լէ:

— Ես լէ … ես լէ … ես լէ …

Ով չէր տեսել, կարծում էր, թէ մի ամբողջ աշխարհ է կորցրել: Հիմա առասպելի հերոս էր դարձել իրենց գիւղացի հանդապահ Առաքելը: Եւ ահա, էլի յայտնուեց նա անակնկալ, ու կայծակի նման անհետացաւ:

Ոմանք ասում էին, թէ Առաքելին տարան սահմանապահ զօրամասերի հրամանատարի մօտ, ուրիշները պնդում էին, թէ տարան Երեւան, շատերն էլ հաւատացած էին, որ տարան ուղիղ Մոսկուա:

Մէկ – երկու ժամ յետոյ ծածկագրերով հեռագրեր էին հաղորդւում՝ Երեւանից Թիֆլիզ՝ անդրկովկասեան պետքաղվարչութեանը, Թիֆլիզից Մոսկուա՝ միութենական պետքաղվարչութեանը: Երեւանից Մոսկուա՝ արտաքին գործոց կոմիսարին, սահմանապահ զօրամասերի հրամանատարութիւնից՝ միութենական պետքաղվարչութեանը եւ արտաքին գործոց կոմիսարիային: Ու բոլոր հեռագրերը, միեւնոյն բանի մասին՝ Առաքել Էլոյեանը վերադարձել է Թուրքիայից, Առաքել Էլոյեանը յայտնուել է: Բոլոր հեռագրալարերի մէջ սուլում, վզզում, գըլըւում էր գիւղացի Առաքելի անունը …

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Հայաստանի պետքաղվարչութեան նախագահը իր առանձնասենեակում նըստած՝ անհամբեր սպասում էր քննիչներին: Նա պիտի հէնց հիմա ծածկագրով յայտնէր անդրկովկասեան իր պետին Առաքել Էլոյեանի հարցաքննութեան առաջին արդիւնքները: Նախագահին ու իր բոլոր տեղակալներին յոյժ զարմանում էր այն փաստը, թէ պետական սահմանը խախտող, Թուրքիայում ապստամբ Քըրդերի գործողութիւններին միացած այդ մարդն ինչո՞ւ էր ինքնակամ վերադարձել խորհրդային Հայաստան – Ջանում էին կռահել, թէ նրա այդ քայլի մէջ ինչ խորամանկ նպատակ է թաքնուած, ի՞նչպէս է մտադիր մոլորութեան մէջ գցելու պետական անվտանգութեան աշխատողներին: Վերեւից տեղեկացրել էին, որ Էլոյեանը կապեր է հաստատել անգլիական հետախուզութեան գործակալների հետ: Կը յաջողուի արդեօք պարզել այդ կապերի մանրամասնութիւնները, գտնել Առաքել Էլոյեանի մեղսակիցներին եւս: Չէ՞ որ այդպիսի գործունէութեամբ զբաղուած մարդը սովորաբար մենակ չի լինում:

Քննիչներն ուշանում էին, նախագահի անհամբերութիւնն աւելանում էր: Շուտ շուտ նայում էր ժամացոյցի, գլանակը գլանակի ետեւից վառում, ու մի միայն ծխելով ամէն մէկից, գցում մոխրամանի մէջ: Դա յուզմունք չէր: Աւելի մեծ գործեր էր վարել նա մինչ հանրապետութեան պետական քաղաքական վարչութեան նախագահի պաշտօնը հասնիլը: Յուզմունք չէր դա, այլ մասնագէտի անհամբերութիւն, մասնագէտ արհեստաւոր, որ սիրում էր իր աշխատանքն աւարտել ժամ առաջ եւ գեղեցիկ ու բարկանում է, որ պատուիրատուները չտապեցնում են:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՔՈՉԱՐ

(11 Շար.)

րում հոգեկան ապաւէն էին գտնում, նրանց միջոցով պահպանում ազգային երաժշտութեան ճաշակը, ազգային նկարագիրը:

Կանաչեանին Կոմիտասն է ցոյց տուել երգով մարդու սրտին հասնելու ուղին: «Իմ երաժշտական մտածողութեան մէջ, — պատմում է Կանաչեանը, — որոշական բեկում տեղի ունեցաւ Պոլսում 1911 թուականին: Այն ժամանակ ես ջութակի, դաշնակի դասեր էի տալիս եւ միաժամանակ «Մասիս» երգչախումբի ղեկավարն էի: Ինչպէս այժմ, յիշում եմ Կոմիտասի սպասուող համերգի շուրջը ստեղծուած աղմուկը: Սպասելով համերգին ներկայ լինելու հրաւէր, այն ժամանակ դեռ չճանաչելով Կոմիտասին, ես չէի սպասում, թէ հետաքրքրական որեւէ բան կարող է հաղորդել նա: Համերգը իսկական յայտնութիւն եղաւ ինձ համար: Երկու բաժնից կազմուած համերգում հնչեցին Կոմիտասի լաւագոյն երգերը՝ երկու հարիւր մարդուց բաղկացած երգչախումբի կատարմամբ: Ի՜նչ հմայքով ու գեղեցկութեամբ էին համակուած իւրաքանչիւր երգը, տողը, նախադասութիւնն ու ձայնանիշը: Կատարման ինչպիսի վարպետութիւն, ի՜նչ զգացումներ, ի՜նչ հոգի: Համերգը յաղթական յաջողութիւն ունեցաւ: Անչափ յուզուած այս ամէնից, ինչ տեսել էի, ես վազեցի Կոմիտասի մօտ ու բացականչեցի. «Մի՞թէ դուք էք ստեղծել այդ ամբողջը: Դուք հանճար էք...»: — «Ախ դու մողէս, սիրելիս կատակեց Կոմիտաս ու իմ արտայայտութեան անմիջականութիւնից զգացուած ասաց, — ուրեմն կասկածո՞ւմ էիր: Յիշիր, այդպիսին է մեր հայկական մեղեդու, երգի բնութիւնը: Սիրիր դրանք, հրաշալի են դրանք»:

Կարծես այլ իմաստ եւ ուղղութիւն ստացաւ Կանաչեանի համար կեանքը այդ պահից սկսած:

Նա շատ նոր բան իմացաւ, շատ բան հասկացաւ ու ընկալեց նորովի: Ուսուցչի խօսքերը խոր թափանցեցին նրա հոգու մէջ: Այդ ժամանակաշրջանը նշանաւորուեց որպէս Կանաչեանի բեղնաւոր գործունէութեան իսկական սկիզբը, երբ նրա ստեղծած երգերն ազգային երանգ էին ստանում, լցւում նոր զգացումներով, կերպարների նոր ձեւերով:

Կանաչեանի համերգային ծրագրերում տեղ էին գտնում նրա լաւագոյն գործերը, որոնցմով նա ելոյթներ է ունեցել եւ յաջողութեան հասել Լիբանանում, եւ այլուր: Պէյրութում նա հանդէս է գալիս իր կազմակերպած «Գուսան» երգչախումբի հետ, որի անփոփոխ ղեկավարը եղաւ քառորդ դար:

Ուշագրաւ են մամուլի եւ առանձին երաժիշտների արտայայտած կարծիքները Կանաչեանի մասին: Նա գնահատուել է որպէս խմբերգային արուեստի բնագաւառի ամենավառ երգահաններից մէկը Կոմիտասից յետոյ: Նոյնիսկ այն ժամանակ, երբ Կանաչեանն սկսեց կորցնել տեսողութիւնը, չէր ընկճւում եւ շարունակում էր ստեղծագործել: Նրան ուժ եւ կամք էր տալիս արուեստի մեծ սէրը:

Հարկ կա՞յ նորից խօսելու Կանաչեանի տաղանդի մասին: «Այդ կրկնութիւն կարող է լինել, — գրել էին թերթերը երգահանի ծանր հոգեվիճակի օրերին տրուած մի համերգից յետոյ: — Կարեւորը լոյսից, տեսողութիւնից, նա կարողացաւ դիմագրել ճակատագրի իրեն հասցրած հարուածներին եւ վերեց մեզ իր հոյակապ վարպետութեամբ: Ողջ կեանքում դատապարտուած լինելով ապրելու մթութեան մէջ, նա մարդկանց պարգեւեց իր հոգու եւ մտքի երաժշտութեան լոյսը»:

ԱՆԱՀԻՏ ՑԻՑԻԿԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԲԱՐԵԿԱՄԻՍ

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆԻՆ

Առաջին նամակս է ասիկա հօրդ մահէն ետք: Վստահաբար կը սպասէիր որ քեզի գրէի մխիթարական քանի մը խօսք եւ մանաւանդ ցաւակցութիւններս յայտնէի: Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ չափով անոնք պիտի կարենային կրած վիշտդ մեղմել:

«Կրակը իր ինկած տեղը կ'այրէ» կ'ըսէ ժողովուրդը: Իրաւունք ունի: Քու զգացած կսկիծդ ուրիշ մէկուն սիրտը չի ճմլեր: Բայց ոչ մէկ ատեն մահը յաղթանակ մը տարած է կեանքին վրայ: Մենք միշտ անզօրանած ենք մահը, արհամարհած ենք անոր վտանգը, չենք կասեցուցած դէպի լուսեղէն անհունը կեանքի վայրենաբար թեւերուն թռիչքը:

Հիմա որ կորսնցուցիր հայրդ, ամայութիւն կը զգաս քեզ շրջապատող աշխարհին մէջ: Կը տեսնես որ յանկարծ խորտակուած են կամարները՝ որոնց տակ առաւօտը կը լուսնար խաղաղօրէն եւ գիշերը երազահեւ իր շունչով ճրագները կը վառէր: Կը զգաս քաղցրութիւնը խունկին եւ ջերմութիւնը սփոփարար արցունքին: Կը զգաս դառնութիւնը այն բոլոր բաժակներուն զորս պարպեցիր լիաշուրթն: Կը խորաչափես ցրտագին պարապութիւնը կարդացած գիրքերուդ՝ որոնցմէ կը կարծէիր քաղած ըլլալ սփոփանքի սպեղանին մինչեւ իսկ ամէնէն խոր վիշտերուդ համար: Ժամուան մը ընթերցումը բաւական կը թուէր առենօք մոռացութեան տանելու քեզ, երբ չէր պատահած կսկծալի կորուստը: Բայց ահա կրակը ինկած է սրտիդ մէջ եւ կ'այրէ քեզ, կը սպառնայ մոխրացնել յոյսերդ եւ երազներդ:

Ահ, կը յիշեմ: Այս պահուս աչքերուս առջեւ կը տեսլանայ կերպարանքը անոր՝ որ խաղաղօրէն հրաժեշտ չառաւ կեանքէն՝ հօրդ պէս: Կարելի՞ է մտածել որ այս պարագային մահն էր որ կը յաղթանակէր: Սխալ ենթադրութեանց պիտի երթայինք, եթէ ընդունէինք եղծուած այս ճշմարտութիւնը: Մէկէ աւելի պատճառներու հետեւանք էր հօրս ինքնասպանութիւնը: Կրնաս երեւակայել իմ կրած վիշտս, երբ ոչ միայն կը խլուէր ինծմէ բարութեամբ եւ բացարձակ սիրով տոգորուած հայր մը, այլեւ միանգամայն անոր սարսափելի տանջանքներուն ականատես ըլլալով՝ կը մաղթէի որ չուշանար փրկութիւնը:

Քու տարիքդ ունէի այն ատեն: Իմաստութեան ծանր բեռը դեռ չէի զգար հոգիիս թեւերուն վրայ: Երիտասարդութիւնը մոռցնել կուտայ մեզի ամէնէն մեծ վիշտերն իսկ: Զաւակներ ունէի: Անոնց ամէն մէկը աշխարհ մը պարտականութիւն էր: Անոնց աչքերուն քաղցր ժպիտը յաղթեց արցունքներուս՝ որոնց արդարաշող պայծառութիւնը աղօտացաւ հետզհետէ: Զիս շրջապատող ամայութիւնը հետզհետէ լեցուեցաւ մանկութեան ծիծաղներով: Ծաղկեցան վերստին պարտէզին վարդենիները: Տունին ծերպերուն մէջ բոյն դնող տատրակները մնջեցին քաղցրաձայն: Դիմացի ճամբուն եզերքը արմաւենիները իրենց նազելաշարժ սաղարթները օրօրեցին նարնջածաղիկի բոյրով թաթաւուն հովին մէջ:

Կեանքը, որ անկասկած՝ վիրաւոր էր սրտիս պէս, ուռճացաւ, վայրագօրէն բաբախեց իր հզօր թեւերը:

Ինծի այսպէս պատահեցաւ: Շատ շատերուն, աշխարհի բոլոր սգաւորներուն այսպէս կը պատահի:

Հիմա կ'ուզեմ ոգեկոչել հօրդ յիշատակը: Անոր հետ ունեցած բարեկամութիւնս եթէ սրտակցութիւն մը չէր, կը պահէր միշտ անխզելի նրբահիւս կապ մը ջերմ համակրութեանց: Մեր հանդիպումները լուսաւոր ողջոյններ էին, երկու տարի առաջ Լիբանանի դալարագեղ մէկ գիւղակին մէջ, Կիրակի առաւօտները հոն՝ արեւալոյս անապատին եզերքը:

Հիմա որ այլեւս փակուած է կեանքի ճամբան անոր համար, որքան ցաւ է ինծի, երբ այդ ճամբէն տակաւին երէկ անցնող մը կ'անհետանայ:

Ափսո՛ս, հետզհետէ կը նուազի թիւը անցորդներուն՝ որոնց հետ պահ մը կանգ կ'առնէի ծառի մը շուքին մէջ: Ծառերը հոն են միշտ, իրենք են որ չկան:

Ան որ կը մեկնի այս աշխարհէն բարի յիշատակ մը ձգելով մարդոց հոգիին մէջ, կը նմանի տաճարին մէջ դեռ յամեցող խունկին, երբ արդէն աւարտած է ժամերգութիւնը:

Երաժիշտները պիտի վերադառնան եւ դարձեալ պիտի յորդի ոսկեհօս գետը կեանքի շարականներուն:

ԱՐՍԷՆ — ԵՐԿԱԹ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Նախաձեռնութեամբ Պելժիոյ Հայ ուսանողներուն եւ հովանաւորութեամբ Պրիւքսէլի Ֆիլարմոնիք Ընկերութեան» հայկական երգի երեկոյ մը կազմակերպուած է Մարտ 31ին, նուիրուած Ապրիլեան Եղեռնին: Միջազգային համբաւի տիրացած՝ Լուիզ Պօղապալեան կ'երգէ Կոմիտասէն, Կանաչեանէն, Գ. Մ. Ալէմշահէն, Ալան Յովհաննէսէ եւ Հայաստանեան զանազան հեղինակներէ: Երեկոն տեղի կ'ունենայ «Իւքլի Մշակութային կեդրոնը»:

ԱԶԳ. ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅՈՑ ՀԱՐԱՒ. ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹԵՄԻՆ

Յառաջիկայ Յունիս 20ին, Կիրակի, տեղի կ'ունենայ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Երեսփոխանական ընտրութիւնը պաշտօնապէս՝ համագաղութային քուէարկութեամբ:

Երկար ամիսներու տքնաջան աշխատանքի շնորհիւ՝ բոլորին ցանկութեամբ եւ համաձայնութեամբ՝ գաղութիս բոլոր խաւերը ներկայացնող 31 ընտրելիներու ցանկ մը կազմուած է, զոր յարմար ատենին կը հրատարակենք եւ որ Թեմիս Հայութեան քուէարկութեան կ'ենթարկուի պաշտօնապէս:

Կրնան քուէարկել միայն անոնք, որոնք, համաձայն Թեմիս ներքին կանոնագրութեան՝

— 21 տարիքը կը լրացնեն:

— Տարեկան ազգային տուրքը (նուազագոյն հինգ ֆրանք) վճարած են:

— Քրէական որեւէ յանցանքով դատապարտուած չեն:

Բոլոր շրջաններու Թաղական Խորհուրդներուն կնքուած մասնաւոր տետրակներ տրամադրուած են, որոնց մէջ խնամքով եւ ճշգրիտ հասցէներով կ'արձանագրուին բոլոր այն ազգայինները Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ պատկանող, որոնք վերի պայմանները կը լրացնեն եւ կը ստանան իրենց արձանագրութեան թիւին համապատասխանող թուագրուած քարթ մը որով կը ներկայանան քուէարկութեան՝ որոշուած թուականին:

Արձանագրութիւնները կը սկսին Ապրիլի 10ին եւ վերջ կը գտնեն Յունիսի մինչեւ 10: Քուէարկութիւնը տեղի կ'ունենայ արձանագրութեանց ստուգումէն ետքը:

Սրտագին կոչ կ'ընենք Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ բոլոր զաւակներուն, որոնք պահանջուած կանոնական պայմանները կը լրացնեն, ազգային խոր գիտակցութեամբ եւ ստեղծուած համերաշխութիւնը աւելի զօրացնելու մտահոգութեամբ, փութալ արձանագրուելու անպայման, այս Թեմը շուտով Ազգային Երեսփոխանական ժողովով մը օժտելու համար:

Ընտրական յանձնախումբ.— Յակոբ Պապիկեան, Վարդան Պանտիկեան, Սարգիս Թէքեան, Յարութիւն Ստեփանեան, Վահագն Սահաթճեան, Կարապետ Ճանիկեան, Ժիրայր Տ. Վարդանեան:

21 Մարտ, 1965

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՒ ԵՂԵՒ ՄԱՐԴ, վէպ, գրեց Զ. Մ. Որբունի, Փարիզ 1964:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (194)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Նայեցաւ արեւուն դիրքին, կէսօր կը ցուցնէր: Կանչեց սպասաւորը, չկար: Ջուր առաւ ու շուտով մը լուացուեցաւ: Յաջորդ վայրկեանին արդէն հագուած, սուրը մէջքին ու արծուեփետուր սաղաւարտը գլուխը անցուցած պատրաստ էր: Վար սուրաց սանդուխներէն ու վահան մը առած գլուխը պաշտպանելու համար վար թափող տախտակներէն, դէպի ամրոց վազեց:

Թուրքերը աշխարհակուլ հեղեղի մը նման կը թափէին ձորէն: Կուգային ահագին շռինդով, թմբուկներու ու փողերու ձայնով: Կարմիր, ճերմակ, կապոյտ դրօշները իրարու խառնուած կը մօտենային:

Ալմաստէր, Թէհամէր, Ջերմակին քով այդ գեղեցիկ երկու գիւղաքները կրակին մէջ էին: Բոլոր տուները կ'այրէին:

Մաքլարի ճամբուն վրայ անծայր կերպով կ'երկարէր եզներու ու գոմէշներու գիծը, բոլորն ալ թնդանօթներ կը քաշէին:

Լերան կողքին շողշողուն զրահներով ճեպեճիճերը կը տեսնուէին, իսկ վարը, որսի պարտէզին կողմերը, կարմիր գլխանոցով աճիճիճերու բազմութիւնը: Ու դեռ ինչեր, անոնց ետեւէն:

— Ո՞ւր է տէր հրամանատարը:

— Եկեղեցւոյ աշտարակին վրայ:

Գրիգոր դէպի այն կողմը նայեցաւ: Եկեղեցւոյ տափակ աշտարակին վրայ կեցած էր Տոպօ իր ամէնօրեայ թխագոյն շուխայէ փեղոյրով, քովը Մեքչէի, Զոլթայի, Փեթէօ, Վարդապետը, Ջեձէի ու ծերունի Շուքան:

Գրիգորն ալ հոն վազեց:

Աշտարակին վրայ փայտէ սանդուխներով կ'ելլուէր. Գրիգոր երեք երեք ցատկելով ելաւ վեր: Դարձուածքի մը քով Ֆիւկետիին զարնուեցաւ:

— Ինչո՞ւ կ'այրի քաղաքը, — հեւաց:

— Տէր հրամանատարը հրամայեց կրակի տալ:

— Իսկ հոս, ինչո՞ւ կը քանդեն ամէն տեղ:

— Տանիքները կը քանդենք որ Թուրքերը կրակ տալիք բան չունենան, եւ որպէսզի զիրենք պատսպարող բան ալ չունենան:

— Ո՞ւր կ'երթաս:

— Աւազաններու մէջ ջուր լեցնել տալու: Դուն վեր գնա, Տոպօ արդէն քիչ առաջ քեզ հարցուց:

Աշտարակէն դեռ աւելի լաւ կը տեսնուէր Թրքական բանակը: Մինչեւ Ապոնի կը տեսնուէր գոյնզգոյն բանակը, կարծես շարժուն անտառ մը ըլլար:

— Ապրիս Գրիգոր, — ընդունեցաւ զինքը Մեքչէի աշտարակին վրայ: — Ծիշդ հիմա կը հարցնէի Քրիստափորին թէ այս գիշեր ի՞նչպէս ջարդեր էք դուք սա Թուրքերը:

— Ցարութիւն առեր են շուները, — պատասխանեց կատակով Գրիգոր: — Չե՞ս տեսներ հոն կուգայ ան ալ որուն գլուխը Պաքոչային կտրած հետը բերած էր:

Տոպօ գլուխը շարժեց:

— Ախ, Ղուկաս Նաւի, կըրտնեցաւ Ջեձէին: — Շատ կը ցաւիմ, Լաւագոյն քսանըհինգ ձիաւորներս էին:

Գրիգոր ձեռքը գլխարկին տանելով բարեւեց Տոպօն:

— Բարեւի համար գնդակ մը պիտի չըղրկե՞նք մէջերնին:

Տոպօ գլուխը շարժեց:

— Ոչ:

Ու քանի որ Գրիգոր հարցական կը նայէր իրեն՝ դէպի Թուրքերը գլխու նշան մը ընելով աւելցուց.

— Եկողը նախ «բարեւ» պէտք է ըսէ:

Քաղաքին պարիսպին քովէն բանակը տարածուեցաւ դէպի որսի պարտէզը, ինչպէս ողողումը՝ երբ քարի մը հանդիպի ճամբուն վրայ եւ կը շրջապատէ զայն:

Բ.

Նոյն գիշերն ալ քանի մը Բարձր դատաստանեններ աներեւոյթ եղան: Ուրիշներ եկան անոնց տեղ. Ֆելնեմէթէն երեսունի չափ գեղջուկներ եկան, սերանդիները ցըցած, ուրիշ մը կամնափայտ բերելով, բնականաբար կամնափայտը ճամերով լեցուած էր: Առջեւէն կաշիէ գողնոցով մարդ մը կ'առաջնորդէր, ուսը երկաթագործի խոշոր կռանը նետած:

Երբ Տոպոյի առջեւ կեցան կռանը վար առաւ ուսէն ու գետին դրաւ եւ գլխարկը հանեց:

— Ֆելնեմէթէն ենք ու հոս եկանք: Ես Գրիգոր կը կոչուիմ, արուեստով երկաթագործ: Երբ հարկ ըլլայ երկաթ կը ծեծեմ, իսկ եթէ պէտք ըլլայ Թուրքերը:

Տոպօ ձեռք երկարեց անոր:

ԿԵՋԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Գ. ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Ալֆորվիլի հայրենակիցներէն	600
Պ. Բարգէն Գալէզեանէ	250
Տոքթ. Արամ Պէօյիւքեանէ	150
Պ. Ժորժ Փաշայեանէ	20

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Գարեգին Վարդանեան Արամ Մուրատեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի քսան ֆրանք կը նուիրեն Մշակոյթի Տան Շ. Միսաքեան սրահին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը եւ Երիտասարդաց Միութիւնները կ'ողբան իրենց հայրենակից եւ նախագահ բանաստեղծ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՏԱՊԱՂԵԱՆԻ

կսկծալի մահը:

THEATRE DE PLAISANCE
111, Rue du Château, PARIS (14e)
(Métro : Pernety)

Ապրիլ 3ին եւ 10ին, Շաբաթ
ժամը 21·15ին

ԺԱՆ-ԺԱՔ ԱՍԼԱՆԵԱՆ
Կը ներկայացնէ հայ մշակոյթի գանձերը

CHANT PROFOND D'ARMENIE
Décors : MADELEINE LOUYS
Régie : J. J. ASLANIAN
avec Robert Darame, Jacques Degor, Eve Griliquez, Liliane Jeney et Philippe Chauveau

Textes français de Luc-André Marcel et Gérard Hékimian.

ԿՈՉ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Փոն տը Շէրիւի եւ շրջանի Հայութիւնը ձեռնարկած է Ազգային Տան մը շինութեան, ղպրոցով եւ սրահով, որ միեւնոյն ատեն պիտի ծառայէ որպէս եկեղեցի: Շէնքին հիմը արդէն դրուած է, մէկ մեթր ալ բարձրացած: Տեղւոյն Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կոչ կ'ընէ ֆրանսահայ հայրենակիցներուն եւ միութիւններուն, որպէսզի իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը բերեն այս բարենպատակ գործին:

Այն հայրենակիցները որոնք կարեւոր գումարներով կ'ուզեն մասնակցիլ, իրենց անունները պիտի արձանագրուին շէնքին ճակատը եւ բարերար պիտի կոչուին:

Վարչութեան հասցէն է.—
Monsieur ACHOD AREKIAN
Rue de la Chaîne
CHARVIEU (Isère)

OUVERTS TOUTE L'ANNEE
L'ANDALUCIA
LA PLUS JOLIE CONTREE ET LA PLUS TYPIQUE DE
L'ESPAGNE
VUE MAGNIFIQUE :
— PLAGE A 50 MÈTRES —
MONTAGNES à 1000 MÈTRES
PLUSIEURS CHALETS :
CONFORT MODERNE
SOLEIL ASSURÉ
— *PRIX MODÉRÉS* —
Pour tous renseignements s'adresser :
m. SANDROSSIAN
35, Rue des Saules
PARIS - 18.
a partir de 17 heures
Tél. : CLI. 69·58

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ՇՔԵՂ ՓԱՌԱՏՕՆ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի հիմնադրութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ:

Կազմակերպութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Ֆրանսայի խումբերուն:

Շաբաթ, Մայիս 22ին, երեկոյեան, Ռամոյի սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները յետագային:

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը յայտարարէ Մարսէյլի Հայութեան թէ 1915ի Ապրիլեան նահատակներու Ցիսնամեակի ի յիշատակ կը հրամարի Ապրիլի ընթացքին իր տալիք տարեկան պարահանդէսէն: Վարչութիւնը Մարտ ամսուան ընթացքին կը ձեռնարկէ հանգանակութեան մը, ի նպաստ իր բարենպատակ ձեռնարկներուն,— հայերէնի դասընթացք, հիւանդներու այցելութիւն, Օդափ. կայան եւն.: Այս առթիւ կոչ կ'ընէ Մարսէյլի հայրենակիցներուն որ իրենց սրտաբուխ նուէրներով քաջալերեն, ազգապահպանման եւ իրերօգնութեան այս աշխատանքը, իրենց մասնակցութեամբ:

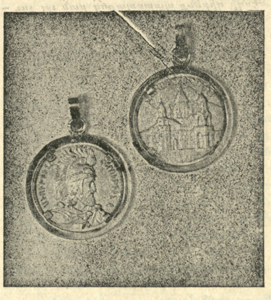
ՊԱՐԻ ԴԱՍԵՐ

Տիկին Հ. Թորոսեան պարի դասընթացքներ կը կազմակերպէ երախաներու համար:

Պայմաններու եւ արձանագրութեան համար դիմել 17, Րիւ Պլէօ, Երեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 18·30էն մինչեւ 20·30:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
« ՅԱՌԱՋ » ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ
ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ
ԿԵԱՆՔԸ - ՔՈՅՐՍ
(Քերթուածներ)
Գին 10 ֆրանք
Սահմանափակ թիւով հատորներ հրատարակուած են ընտիր թուղթի վրայ:
Ստանալու համար դիմել Յառաջի, Հայաստանի եւ Հ. Սամուէլ գրատան:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Միակ
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ֆ. Շրջանակով 300 Ֆ.
Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette.
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Շուտով լոյս կը տեսնեն 1964 տարուան վերջին հատորը եւ 1965 տարուան առաջին հատորը, իւրաքանչիւր հատոր 128 էջ: Բովանդակութիւնը ծայր աստիճան հետաքրքրական,— կը կարդաք եւ կը համոզուիք:

Այս երկու հատորները պիտի ղրկուին, միաժամանակ, միայն այն բաժանորդներուն, որոնք մեզ պատուեցին իրենց հաւատարմութեամբ եւ համակրանքով:

Ուշացած թիւերը այս ձեւով ամբողջացնելէ ետք, ՀԱՅ - ԲՈՅԺ պիտի հրատարակուի եռամսեայ, մեզի խնայելու համար առաւելման յոգնութիւնը եւ աւելորդ աշխատանքը: Բաժանորդները պիտի ունենան սակայն այնքան էջ, որքան կը ստանային ամսաթերթի ձեւով:

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.—

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինը կը մնայ նոյնը, Ֆրանսա 15 ֆրանք, արտասահման 5 տոլար:

Դիմել խմբագրին անունով, «Յառաջ»ի խմբագրատան հասցէով:

Ch. Aïvazian
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ընկեր. ժողովը Գշ. (Մարտ 30) ժամը 20ին: Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ռուբէն Ռ. Միութեան ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ:

ՊԱՆԵԽՕ - ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերները այս Երեքշաբթի, ժամը 20·30ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի դասախօսութիւնը, այս Չորեքշաբթի (Մարտ 31), ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները, Նոր Սերնդականները եւ համակիրները:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի խումբի հանդէսը Մայիս 9ին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայ Արենոյշներու տարեկան սկաուտական հանդէսը Մայիս 23ին, Կիրակի օր, ժամը 15ին, Ժիմնազ չքեղ թատերասրահին մէջ, Րիւ տը Թէաթր Ֆրանսէ:

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève
Histoire de l'Arménie
DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue — avec une carte d'Arménie
Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմանները համար դիմել Վարչութեան:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ
ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՐՏԱԴՐԻՉԸ
ՀԷԼՎԱ ԹԱՀԻՆ
ԼՈԳՈՒՄ ՇԱՐՈՑ
Սուսամ - (ՌՈՃԻԿ)
ՀԷԼՎԱ ՎԱՐԴԷ-ԱՆՈՅՇ
ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...
CHOC-ALVA • CHOCO-LOC
Ste le BOSPHORE
SIÈGE SOCIAL
2, Rue Louis Astouin Marseille (2ème)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 ֆր.	Հատը	0.30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՄԱՐՏ
MARDI 30 MARS 1965

Le Numéro : 0,30 Fr.

41ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10270 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 41e ANNÉE — No 10.270

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

—o—

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՑԵՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տարի մըն է որ ՄԱԿի ուժերը Կիպրոս հաստատուած են, բայց ոչ խաղաղու – թիւնը վերահաստատուած է կղզիին մէջ, ոչ ալ լուծում մը գտնուած է հարցին կարգադրութեան համար: Առջի շաբթու արդէն միջազգային վեց հազար զինուոր– ներու Կիպրոս մնալու պայմանաժամը եր– կարաձգուեցաւ երեք ամիսով : ՄԱԿի միջնորդ Կալօ Փլազայի տեղեկագիրն ալ յանձնուած է ընդհ. քարտուղար Ու Թա – նի, պիտի յանձնուի նաեւ յոյն, թուրք եւ բրիտանական կառավարութեանց ինչ– պէս նաեւ Ապահովութեան Խորհուրդի անդամներուն: Անկէ ետք պիտի հրապա– րակուի :

Աթէնքի էլէֆթերիա թերթը արդէն իսկ պարզած է քանի մը կէտեր, ազբիւր ու – նենալով Նիւ Եորքի իր թղթակիցը : Գաղտնիք չէ որ կողմերու դիրքը որեւէ կերպով չէ փոխուած : Ֆիկառոյի տը – ւած իր տեսակցութեան մէջ ալ, Կալօ Փլազա բանակցութիւններ կը յանձնա – րարէր, կողմերու միջեւ որեւէ ստիպա– նի վրայ : Կը պնդէր որ պէտք է յար – գուին կիպրացի ժողովուրդին փափաքնե– րը, կը խորհի թէ կղզիին ապառազմա – կանացումը փափաքելի եւ իրագործելի է բայց կիպրացիներուն կը մնայ որոշում տալ : Վերջապէս Կալօ Փլազա իր տեղե– կագիրը չի նկատեր իբրեւ իր վերջին խօսքը եւ կրնայ առաջարկել որ միջնոր – դի իր դերը շարունակուի :

Փլազայի գլխաւոր մտահոգութիւնն ե – ղած է միշտ այնպէս ընել որ կիպրացիք իրենք կարգադրեն իրենց հարցերը մինչ իր նախորդը կը փորձէր համաձայնու – թիւն գտնել Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ ապա կատարուած իրողութեան առջեւ դնել կիպրացիք :

Աւելի քան շաբաթ մըն է գ[illegible]ւանագի – տական շրջանակները ջանք կը թափեն յոյն եւ թուրք կառավարութեանց մօտ որպէսզի հող պատրաստեն լուծումի մը համար, բայց խորհրդային հրթիռներու հարցը խանգարած է անդորրութիւնը : Կիպրոսի թուրք համայնքին ղեկավար– ները, որոնք ներկայիս Ամերիկա կը գտնուին, յայտարարած են թէ Սամ տեսակի բազմաթիւ հրթիռներ տրամա – դրուած են Մակարիոսի կառավարու – թեան Խորհ. Միութեան կողմէ, Արաբ. Մ. Հանրապետութեան միջոցաւ : Նիւ Եորք Թրիպիւնի մէջ լոյս տեսած լուրի մը համաձայն հակօդային հրթիռներով լեցուած նաւ մը կղզի հասած է անցեալ շաբաթ բայց նոյն պարունակութեամբ Ե– գիպտոս անցած է: Կ'ըսուի թէ Միաց – եալ Նահանգներու ճնշումին տակ է որ Մակարիոս հրաժարած է իրագործելէ իր ծրագիրը :

Միւս կողմէ, Աթէնքի թուրք դեսպա– նը թուրան Թիւլիւ յիսուն վայրկեան տե– սակցութիւն մը ունեցած է վարչապետ Փափանտրէուի հետ, կիպրական հարցին շուրջ :

Պաշտօնական աղբիւրներու համա – ձայն, խօսակցութիւնը տեղի ունեցած է շատ սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ եւ թոյլ տուած որ երկու անձնաւորութիններն ալ մտքերու անկեղծ փոխանակութիւն մը ունենան : Թուրք դեսպանը յայտարարած է թէ շատ գոհ է այդ առաջին շփումէն եւ յոյս ունի թէ յոյն – թրքական յարաբե – րութիւնները կրնան բարելաւուիլ եւ լա– ւագոյն հասկացողութիւն մը կ'ըլլայ : «Տակաւին կան կարգ մը խոչընդոտներ, բայց լաւ ճամբու մէջ ենք» :

ԳՒՈՐԳ ԱԲՈՎԻ ՄԱՀԸ

—o—

Հայաստանի մէջ մեռած է գրագէտ Գէորգ Աբով :

Ծնած էր Թիֆլիզ, 1897ին: Կրթու – թիւնը ստացած է Ներսիսեան դպրոցին մէջ: 1925 – 31 եղած է քարտուղար Հա – յաստանի գրողներու ընկերութեան մէջ, 1928 – 31՝ եղած է տնօրէն պետական Թատրոնին, 1940 – 1952՝ Մատենադա – րանի տնօրէն: Դասախօսած է հայ գրա – կանութեան եւ գրականութեան տեսու – թեան մասին բարձրագոյն ուսումնարան– ներու մէջ: Խմբագրած է գրական եւ գի– տական պարբերաթերթեր :

Իր գործերէն են՝ «Ռազմաճակատում եւ թիկունքում», «Արդարութեան ու սի– րոյ երգիչը»՝ նուիրուած Սայաթ – Նո– վային, «Խ. Աբովեան» եւ «Գ. Սուն – դուկեան ծաւալուն մենագրութիւնները : Իր աշխատակցութիւնը բերած է «Սա – սունցի Դաւիթ»ի գիւցազներգութեան, Ս. Մալխասեանի «Հայերէն բացատրա – կան բառարան»ին պատրաստութեան գործերուն մէջ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՊՐԱՒԴԱՅԻ» մէջ Սուրէն Կեսարեան յօդուած մը գրած է ուր կ'ամբաստանէ «Հոկտեմբեր» գրական պարբերաթերթը եւ անոր խմբագրապետը, պահպանողա– կան գիծին համար: Յօդուածագիրը կ'ըսէ ի միջի այլոց.— «Հոկտեմբեր կամայա – կան քննադատութիւններ լոյս կ'ընծայէ, հիմնուած հին նախապաշարումնե – րու վրայ, որոնք միայն կրնան սխալ ճամբայ առաջնորդել գրողներն ու ըն – թերցողները»: Կը ձաղկէ ճաշակի պա – կասը, ենթակայականութիւնը եւ կողմ – նակալ բնոյթը : Կը յանձնարարէ որ թերթը ասկէ ետք խուսափի յարձակելէ իր տեսակէտը չունեցող գրողներու վրայ եւ լայնախոհութիւն ցոյց տայ :

ՉԻԼԻԻ մէջ շատ ծանր երկրաշարժ մը տեղի ունեցած է, որ մէկ վայրկեան տե – ւած է, ինչ որ շատ երկար է : Ամբար – տակ մը փլած է, ինչպէս նաեւ հարիւ – րաւոր տուներ : Զոհերու թիւը կարելի չէ ցարդ ստուգել, բայց չորս հարիւր մեռեալի մասին կը խօսուի : Քանդուած կամ վնասուած են քաղաքներ, գիւղեր եւ հրդեհներ կը տարածուին: Հարիւրէ ա – ւելի հանքագործներ բանտարկուած կը մնան հանքին մէջ :

ՀԱՅԵՐՈՒ կարգին, որոնք ընտրուած են թաղապետութեանց մէջ, յիշենք Պ. Ժերար Քիւրքճեան, որ վերընտրուելէ ետք, կրկին ստացած է Աթիս – Մոնի քաղաքապետի կցորդի իր պաշտօնը եւ կը շարունակէ զբաղիլ գլխաւորաբար դպրոցական հարցերով :

ԱՆԳԼԻՈՅ Գէորգ Ե. Թագաւորին միակ աղջիկ զաւակը՝ Մէրի յանկարծամահ ե– ղաւ առջի օր: Իշխանուհին Եորքշայրէն Լոնտոն եկած էր այցելութիւն մը տալու համար իր եղբօր՝ Ուինտըրի դուքսին : Ծնած էր 1897ին, Ա. պատերազմին հի – ւանդապահուհի եղած է :

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետը՝ Էրհարտ քրիստոնեայ – դեմոկրատ Վէպէրի յանձ– նեց Արդարութեան նախարարութիւնը :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ պատուիրակութիւն մը գլխաւորութեամբ Լէոնիտ Բրեժնեւի պաշտօնական այցելութեան պիտի երթայ Լեհաստան, Ապրիլի սկիզբը :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ կառավարութիւնը հրա – հանգ տուած է Հռոմի իր դեսպանատան որ հարկ եղած կարգադրութիւններն ընէ Ֆարուքի աճիւններու փոխադրութեան համար : Ներկայիս Հռոմ հաւաքուած են Ֆարուքի առաջին եւ երկրորդ կիները, բոլոր զաւակները, մայրը եւն. :

ՏԸ ԿՈԼ ճաշ մը տուած է ի պատիւ Զատի նախագահ՝ Թոմպալպայի :

Օրը Օրին

Honni soit qui mal y pense

—o—

Հին Հռոմի երկրորդ կայսրը, Տիբե – րիոս, անգամ մը, ճառի մը ընթացքին, լատիներէնի սխալ մը կը փախցնէ :

Օրուան յայտնի լեզուագէտներէն մէկը դիտողութիւն կ'ընէ: Լուրը կը հասնի վեհապետին ականջը եւ օր մըն ալ պալա– տական մը կը ներկայանայ քերականու – թեան մասնագէտին.

— Բարեկամ, հո՛ս նայէ որ ըսեմ ... կրնայ ըլլալ որ քու ըսածդ ճիշդ ըլլայ, բայց քանի որ մեր Օգոստափառ արքան ա՛յդ բառը ա՛յդպէս գործածեր է, յետ այսօրիկ այդպէս ալ պիտի գործած– ուի... Մնա՛ս բարով ...

Լատինագէտը կը պատասխանէ –

— Ինձմէ բարեւ տար քու Օգոստափա– ռիդ եւ ըսէ իրեն որ ինք կրնայ իր ուզած մարդուն քաղաքացիութեան իրաւունք շնորհել, բայց չի կրնար այդ իրաւունքը տալ լատիներէնի բառերուն ... Որովհե – տեւ կայսրը քերականութենէն վեր չէ .. Երթա՛ս բարով ...

×

Տասնըչորս դար ետք, Հունգարիոյ թագաւորը, Սիգիսմունտ, լատիներէնի աւելի «շքեղ ու աննախընթաց» սխալ մը կ'ընէ... եւ օձիքը ձեռք կուտայ քերա – կանութեան մասնագէտներուն ...

Բայց, ամբարտաւան մարդ ըլլալով, լուր կը ղրկէ անոնց :

— Ինծի նայեցէ՛ք, ես Սուրբ Հռոմէա– կան կայսրութեան թագաւորը ըլլալով, քերականութենէն ալ վեր եմ ... Լռե – ցէ՛ք...

×

Արտասահմանի մեր թերթերը, առանց հատուածական խտրութեան, կը գրեն .

— Վազգէն *Առաջին* Կաթողիկոս ... Խորէն *Առաջին* Կաթողիկոս :

Ուրիշ անգամներ, ուրիշ սիւնակներու մէջ բողոքած եմ այս զոյգ «*Առաջին*»նե – րուն դէմ, որովհետեւ երկուքն ալ *բա– ցարձակօրէն* աւելորդ են: Ինքզինքս կրկ– նելու մեղքը շալակս առնելով, կրկնեմ ինչ որ ըսած էի :

Անձի մը, երեւոյթի մը, բանի մը հա– մար *առաջին* կ'ըսենք միայն այն ատեն երբ այդ անձէն, այդ երեւոյթէն եւ այդ բանէն *երկրորդ* մը կայ, պատահած է կամ գոյութիւն ունի :

Անգլիան ունեցած է երկու թագուհի – ներ, որոնց համար *երբեք* չեն ըսեր *Առա– ջին* — «Էն Առաջին», «Վիքթորիա Առա – ջին»: *Բացարձակապէս* սխալ են այս ձե – ւերը : Որովհետեւ, ուրիշ Էն եւ ուրիշ Վիքթորիա անուններով թագուհիներ *չկան* :

Անգլիան ունեցած է նաեւ Էլիզըպեթ անունով թագուհի մը — հանած – վարած Հենրի Ը.ի աղջիկը — որուն համար *Ա– ռաջին* գրել սկսան, երբ 1952ին Փետրուա– րին գահ բարձրացաւ ուրիշ թագուհի մը այդ անունով : Եթէ ներկայ թագուհիին անունը Էլիզըպեթ եղած չըլլար, Հենրիի աղջկան անունը պիտի տային *առանց* «*Ա– ռաջին*» դասական թուական ածականին : Իսկ եթէ անունը Վիքթորիա եղած ըլլար, այն ատեն Էտուըրտ Է.ի մօրը համար ալ պիտի ըսէին Վիքթորիա *Առաջին*:

Մեր զոյգ Կաթողիկոսներուն հա – մար «Առաջին» գրողները թող ցոյց տան մէկ հատիկ օտար թերթ կամ խմբագիր որ գրէ «Վիքթորիա Առաջին», ու ես Անգ – լիայէն իրենց նուէր ղրկել պիտի տամ Ծնրակապի Պատուանշանը :

Ուրիշ օրինակներ՝ հազարներու մէջէն:

1914ի մեծ պատերազմին համար *Առա– ջին* սկսան գրել 1939 Սեպտեմբերէն *ետք*, որովհետեւ *երկրորդ* մը պայթե – ցաւ:

Ցոյց տուէք մէկ հատիկ խելքը գլուխը օտար գրող, որ 1914էն մինչեւ 1939 Օ – գոստոս, նախորդին համար ըսած ըլլայ *Առաջին* ու ձեզի ղրկել պիտի տամ Ամե – րիկայի Արժանեաց Պատուանշանը :

Միայն *մէկ* անգամ պատերազմ տեղի ունեցաւ Քորէայի մէջ: Ի՞նչպէս կարելի է գրել Քորէայի *Առաջին* պատերազմը : Երկրորդ մը կա՞յ :

Աւելի խելքի մօտիկ նմոյշներ :

Երբ միայն *մէկ* անգամ ամուսնացած ես, կրնա՞ս ըսել «*Առաջին* կինս»: Ո՛չ :

Երբ միայն *մէկ* զաւակ ունեցած ես, կրնա՞ս ըսել «*Առաջին* զաւակս» : Ո՛չ :

Երբ ունեցած ենք միայն մէկ Նարեկա– ցի, մէկ Րաֆֆի, մէկ Վարուժան, մէկ Մեծարենց, մէկ Նարդունի, ի՞նչպէս կրնանք «Առաջին»ը կցել այդ անուննե – րուն :

Երբ ունիս միայն մէկ քիթ ի՞չպէս կրնաս ըսել — *առաջին* քիթս ծուռ է ...

×

Յամի Տեառն 1965, Հայոց ազգը ունի միայն մէկ կաթողիկոս Վազգէն անունով եւ միայն մէկ կաթողիկոս Խորէն անու – նով: Եթէ կան ուրիշ Վազգէն եւ Խորէն կաթողիկոսներ, ես լսած չեմ :

Այս երկու կաթողիկոսներուն համար «Առաջին» պիտի ըսենք այն օրը — թե– րեւս յիսուն, հարիւր տարի ետք — երբ Էջմիածնի եւ Կիլիկիոյ գահերը բարձրա– նան երկու նոր կաթողիկոսներ՝ *նոյն* ա – նուններով: Բայց *ո՛չ հիմա* :

×

Գրելու արհեստը իր կանոնները ունի, վերջապէս: Երբ կը յարգենք կէտադրու– թեան, տողադարձի, գլխագիրի, բայե – րու համաձայնութեան կանոնները, որ – եւէ պատճառ չկայ որ կոնակ դարձնենք Դասական ածականի գործածութեան կա– նոններուն:

Եթէ պահ մը մոռնանք այս վերջինները, դարձեալ, կը մնայ տրամաբանութիւնը:

«Առաջին»ը կ'ենթադրէ երկրորդի մը, երրորդի մը, տասներորդի մը գոյութիւ– նը, բացի այն պարագային երբ փոխնա – նական իմաստ ունի եւ կը նշանակէ «ա– ռաջին եւ վերջին» — «մեր առաջին հանդիպումին իսկ կռուեցանք ու բաժնը– ւեցանք» :

×

Վարժապետական բացատրութեամբ, լիայոյս եմ որ մեր թերթերը այսուհետեւ Հունգար արքային օրինակին պիտի չհե– տեւին, այլ խօսք մտիկ պիտի ընեն՝ Տիբերիոս կայսեր նման լռելեայն ընդու– նելով որ «Վազգէն Առաջին» եւ «Խորէն Առաջին» ձեւերը սխալ են, անտրամաբա– նական են եւ կը մեղանչեն գիտութեան օ– րէնքներուն դէմ :

×

Քանի որ խօսքը խօսք կը բանայ, պիտի յանձնարարէի նաեւ չգրել Ճորճ 5րդ, Պիոս 12րդ, Լուդովիկոս 16րդ, այլ Ճորճ Ե., Պիոս ԺԲ. եւ Լուտովիկոս ԺԶ. :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՀԱՅ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Գրականութեան կաճառը բեղնաւոր աշխատանք կը կատարէ վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին : Հրատարակուած են Խաչատուր Կեչառեցիի, Յովհաննէս Երզնկայիի, Մարտիրոս Ղրիմեցիի, Յովհաննէս Թլկուրանցիի, Կոստանդին Երզնկացիի, Գրիգորիս Աղթամարցիի ստեղծագործութիւններուն քննական բնագիրները՝ ուսումնասիրութիւններով միասին : Հրապարակ ելած են ուսումնասիրութիւն մը՝ նուիրուած Ներսէս Շնորհալիին, մենագրութիւններ հայ նոր շրջանի գրականութեան դասականներ Պերճ Պռօշեանի, Արփիար Արփիարեանի, Ռափայէլ Պատկանեանի, Րաֆֆիի, Պետրոս Դուրեանի, Նար-Դոսի, Յովհաննէս Յովհաննիսեանի եւ ուրիշներու, ինչպէս օրինակ Ակսել Բակունցի, Ստեփան Զօրեանի մասին եւ բազմաթիւ այլ հետազօտութիւններ :

Խ. Աբովեանի, Մ. Նալբանդեանի, Գ. Սունդուկեանի, Յ. Թումանեանի երկերու ակադեմական հրատարակութիւնները աւարտելէ ետք այժմ պատրաստութեան վրայ են Ռ. Պատկանեանի, Յ. Պարոնեանի, Յ. Յովհաննիսեանի, Ե. Չարենցի երկերու ակադեմական հրատարակութիւնները : Գրականութեան կաճառը ուսումնասիրութիւններ կատարած է հայ պարբերական մամուլի, Սփիւռքահայ գրականութեան, ինչպէս նաեւ հայ-ռուսական եւ հայ-եւրոպական գրական կապերուն եւ ազդեցութիւններուն բնագաւառներուն մէջ :

Այս բոլորը իրական նախադրեալներ ստեղծեցին, որպէսզի Գրականութեան կաճառը, իբրեւ հայ բազմադարեան գրականութեան ուսումնասիրութեան հիմնական կեդրոն՝ լծուի կարեւոր աշխատանքի մը՝ պատրաստել եւ հրատարակել հայ գրականութեան պատմութիւնը բազմահատոր աշխատութիւնը :

Նկատի առնելով, որ հայ գրականութեան հին շրջանի պատմութիւնը համեմատաբար աւելի լաւ ուսումնասիրուած է եւ որ 1944 – 1946ին կաճառը արդէն լոյս ընծայած էր բազմավաստակ հայագէտ Մանուկ Աբեղեանի « Հայոց հին գրականութեան պատմութիւն » երկհատոր մնայուն աշխատութիւնը, որ կ'ընդհանրացնէ այդ բնագաւառին նախորդ շրջանին նուաճումները, գրականութեան կաճառը պարտականութիւն նկատեց պատրաստել եւ հրապարակ հանել արդի հայ գրականութեան պատմութիւնը : 1961ին լոյս տեսաւ «Սովետահայ գրականութեան պատմութեան » երկհատորեակին առաջին հատորը, յառաջիկային լոյս կը տեսնէ երկրորդը :

« Հայ նոր գրականութեան պատմութեան » ծրագրուած հինգհատորեակին առաջին, երկրորդ եւ երրորդ հատորները արդէն հրապարակի վրայ են :

Այս հատորներու պատրաստութեան կապակցութեամբ նախ հարկ է դիտել տալ, որ պատրաստողները նկատի առած են արդի գրականութեան նուիրուած նախորդ գրեթէ բոլոր պատմութիւնները, որոնք մեծ թիւ կը կազմեն : Ստ. Նազարեանէ, Գ. Զարբհանալեանէ եւ Ե. Դուրեանէ զատ, որոնք հայ հին գրականութեան նուիրուած իրենց գործերուն մէջ թեւակոխած են 19րդ դարու գրականութեան պատմութեան սահմանները, Լէօն, Վրթ. Փափազեանը, Լ. Մանուէլեանը, Հր. Աճառեանը, Ա. Արփիարեանը, մեր օրերուն Յակոբ Օշականը, Մ. Ճանաշեանը քիչ թէ շատ ամբողջական պատմութիւններ գրած են հայ նոր շրջանի գրականութեան մասին :

Նոր շրջանի գրականութեան նախորդ պատմաբաններէն շատերը նկատի առնելով, որ հայ ժողովուրդը քաղաքական հանգամանքներու բերումով բաժնուած են երկու հատուածներու, իրականութեան մէջ գրած են հայ նոր շրջանի գրականութեան ոչ թէ ամբողջական, այլ անոր արեւելահայ կամ արեւմտահայ հատուածին գրականութեան պատմութիւնը : Այդպէս եղած են, օրինակ, Լէօյի « Ռուսահայ գրականութիւնը », Ա. Արփիարեանի « Պատմութիւն ԺԹ. դարու Թուրքիոյ Հայոց գրականութիւնը », Լ. Մանուէլեանի «Ռուսահայ գրականութեան պատմութիւնը », Յ. Օշականի « Համապատկեր արեւմտահայ գրականութեան «աշխատութիւնը եւ այդ բնոյթի այլ ձեռնարկներ :

Հաւատարիմ մնալով պատմական ճշգրտութեան սկզբունքին, հաշուի առնելով տնտեսական, քաղաքական եւ ընկերային զանազանութիւնները, « Հայ նոր գրական պատմութիւնը » կազմողները այնուամենայնիւ գրած են ու կը գրեն հայ նոր շրջանի գրականութեան ամբողջական, միասնական պատմութիւնը :

« Հայ նոր գրականութեան պատմութեան » առաջին հատորը կ'ընդգրկէ 18րդ դարու վերջին 25 տարուան եւ 19րդ դարու առաջին յիսնամեակին, երկրորդ հատորը՝ 19րդ դարու 50 – 60ական թուականներու, երրորդ հատորը՝ 19րդ դարու 70 – 80ական թուականներու գրականութեան պատմութիւնը :

Այս հատորներէն իւրաքանչիւրը ունի ընդարձակ «Ներածութիւն» մը, ուր կը ներկայացուին տուեալ ժամանակաշրջանին ընկերային, քաղաքական եւ գրական մշակութային կեանքին ընդհանուր որպիսութիւնները :

Առաջին անգամ ըլլալով գրականութեան պատմութեան մէջ մեծ բաժին յատկացուած է յուշագրական գրականութեան : Մեծ գրագէտներու կողքին առաջին անգամ ըլլալով պատշաճ մենագրութիւններով գնահատուած են Յովհան Վահանդեցին, Արսէն Բագրատունին, Յարութիւն Ալամդարեանը, Միսաք Թագիադեանը, Գաբրիէլ Պատկանեանը, Սրբուհի Տիւսաբը :

Հինէն բարձր գնահատուած անուանի հրապարակագիրներ եւ քննադատներ ըՍտեփան Ոսկանեանի եւ Յարութիւն Սվաճեանի կողքին « Հայ նոր գրականութեան պատմութեան » լոյս տեսած հատորներուն մէջ իրենց արժանի տեղն են գրաւած մեծ հրապարակագիրներ Ստեփանոս Նազարեան, Գրիգոր Զիլինկիրեան, Մատթէոս Մամուրեան եւ Գրիգոր Արծրունի : Երրորդ հատորին մէջ յատուկ գլուխ նուիրուած է Գարեգին Սրուանձտեանի : Գրականութեան զարգացման ընթացքը ալ աւելի ամբողջական դարձնելու համար, երկրորդ եւ երրորդ հատորներուն մէջ կան բաժիններ « Այլ արձակագիրներ », « Այլ բանաստեղծներ », « Այլ թատերագիրներ » խորագրով, ուր իրենց գնահատականն են գտած տուեալ ժամանակաշրջանի բոլոր այն հայ գրողները, որոնց մասին յատուկ մենագրական գլուխներ չկան աշխատութեան մէջ: Իւրաքանչիւր հատոր օժտուած է գիտական համապատասխան տեղեկութիւններով՝ « Ժամանակագրութեամբ » եւ « Անուանացանկով », որոնք կը լրացնեն եւ կը դիւրացնեն նիւթին օգտագործումը :

Յ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԿ. ԱՐԺԱՆԻՔՆԵՐԸ

« Ընդհ. առմամբ Հայերս խորապէս ծանօթ չենք Հայոց պատմութեան, որ պիտի ուսուցանէր մեզի մեր դարաւոր արժանիքները : Մեր Հայոց պատմութեան դասագիրքերը, բացի տարրականներէն, գոհացուցիչ չեն եւ հաճելի չեն ընծայեր Հայոց պատմութեան դասաւանդութիւնը :

Շատ ազգեր ունին չեչտուած նկարագրի գիծեր, օրինակ՝ Հրեան: Երբ կ'ըսենք « Հրեային մէկն է», հասկնալի է թէ ինչ ըսել կ'ուզենք : Ծանօթ է Անգլիացիներու պաղարիւնութիւնը, Սկովտացիներու կծծիութիւնը, իսկ Հայոց աշխատասիրութիւնը, մեր մեծագոյն արժանիքը :

Ունինք անփոփոխ արժանիքներ ու նաեւ փոփոխական արժանիքներ, այս վերջիններէն է, օրինակի համար, հիւրասիրութիւնը :

Երկրորդը չարքաշութիւնն է, որ հայրենիքի մէջ մաս կը կազմէր մեր ժողովուրդին նկարագրին : Միջավայր փոխելով փոխուեցաւ նաեւ մեր այս արժանիքը :

Տարօրինակ է նաեւ մեր դպրոցասիրութիւնը : Երբ աղքատ ենք, չեչտուած դպրոցասէր ենք ու կը նախընտրենք տոհմիկ կրթութիւնը : Երբ հարստանանք՝ ափ կ'առնենք օտար վարժարանին դուռը :

Ըսի թէ մեր հիմնական եւ անփոփոխ արժանիքներէն մէկն է աշխատասիրութիւնը : Պաղեստինի աղէտէն ետք, Ամման հաւաքուեցան 25 հազար գաղթականներ, որոնց երեք հազարը Հայեր էին : Օր մը գաղթականները ցոյց մը ըրին քաղաքին մէջ «հաց կ'ուզենք» աղաղակելով : Ամբոխը երբ հասաւ Ապտալլահ Թագաւորի պալատին առջեւ, Թագաւորը ըսաւ ցուցարարներուն. « Ձեր մէջ գտնուող Հայերէն կազմուած պատուիրակութիւն մը ղրկեցէք ինծի, որ ներկայացնէ ձեր պահանջները»: Անկարելի եղաւ բազմութեան մէջ Հայ մը գտնել: Այն ատեն Թագաւորը ըսաւ. «Գացէք դուք ալ Հայերուն պէս աշխատեցէք եւ անօթի չէք մնար » :

Համբաւաւոր ենք իբրեւ ճարպիկ վաճառորդներ, բայց մեր գործառնութիւնները միշտ պատշաճեցուած կ'ըլլան օրէնքի սահմանումներուն :

Ուշիմ ժողովուրդ ենք : Բոլոր ասպարէզներուն մէջ փայլած ենք մեր ուշիմութեամբ: Պաղեստինի պատերազմէն առաջ, երբ արար սպաներ զինավարժութեան կը մարզէին ժողովուրդը, հարկադրուեցան ժամանակի խնայողութեան համար առանձին մարզել Հայերը, որոնք կ'իւրացնէին իրենց ցուցմունքները շատ կարճ ժամանակի ընթացքին :

Աննկուն է Հայը : Ընկճուիլ չի գիտեր ամենածանր տագնապի ընթացքին : Ապացոյց՝ Ապրիլեան եղեռնէն ետք, մեր վերապրումը : Մի մոռնաք որ ամբողջ Հայոց պատմութեան ընթացքին իրարու յաջորդած են եղեռնները : 1923ին կառուցուեցաւ Պէյրութի Մուսաուրի հիւղաւանը: 9 տարի ետք հրոյ ճարակ եղաւ: Հայութիւնը աննկուն քաջութեամբ դիմակալեց այդ աղէտը: Քանի մը տարի ետք Էշրէֆիէի եւ Պուրճ – Համուտի մէջ Հայերը կառուցին աւելի ներկայանալի տուներ ու շէնքեր : Հրդեհին յաջորդ օրը «լ'Օրիան» կը գրէր ·— « Հազարաւոր հայ ընտանիքներու տուները մոխրացան, բայց վստահ ենք, Պէյրութի փողոցները հայ մուրացկաններ պիտի չտեսնեն » :

Հայը արժանապատուութեան տէր է : Տարիներ առաջ, երբ ուսուցիչ էի, օր մը դասի պահուն, 11 տարեկան տղայ մը ուշաթափ ինկաւ : Հոգատարութեան անդամ բժիշկ մը, որ նոյն պահուն ներկայ էր վարժարանը, ուշքի բերելէ ետք հաստատեց թէ սաստիկ անօթութիւնն էր պատճառը: Մեր բոլոր պնդումներուն թէ անօթի՞ էր, տղան միշտ ոչ կը պատասխանէր : Հոգատարութեան անդամները իրենց տունը այցելելով, մօրը ի վերջոյ խոստովանիլ տուին թէ ամբողջ ընտանիքը երեք օրէ ի վեր միայն գաղջ ջուր կը սնանի, իբրեւ ... ապուր :

Հայը ձեռներէց է, շինարար, եկեղեցասէր եւ ազգասէր: Հայը անշուշտ թերութիւններ ալ ունի, որոնք կրնան դա- սախօսութեան մը նիւթ Հայթայթի

ԿԱՐՕՏ

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Պատուիրատուի կամայականութիւններն առհասարակ հաճելի չեն արհեստաւորին : Այսպէս արէք, այսպէս կարէք, այսքան լայն, այսքան երկար ... Այստեղ էլ նոյն անախորժ բանն էր: Ենթադրութիւն կայ, հաղորդում են վերեւից, որ Ճլոյեանը կապուած է եղել անգլիական հետախուզութեան հետ եւ հրամայում են՝ պարզեցէք բոլոր մանրամասնութիւնները: Ամենամեծ հարցը վերեւում լուծուած էր համարւում, իրենց գործը մնում է «մանրամասնութիւնները» պարզելը : Ինչքան պիտի փորձուած ծպտեալ լինէր այդ Առաքելը, որ Արաքսի այս ափից կապ պահէր անգլիական հետախուզութեան հետ եւ, յետոյ էլ, ինքը գնար նրանց մօտ : Այդ անգրագէտ, դաշտապահ Առաքելը, որի մի տղան կուսակցական էր, միւսը կոմերիտմիութեան անդամ, կուսակցական դպրոցի ուսանող :

Պետքաղվարչութեան նախագահն իր այս տարակուսանքները ոչ ոքի չէր յայտնում եւ մեծ հետաքրքրութեամբ ըսպասում էր այդ տարօրինակ գիւղացու առաջին ցուցմունքներին :

Ներս մտան երեք քննիչն էլ միասին՝ թղթապանակները թեւերի տակ : Առջեւից թեթեւաքայլ գալիս էր կարճահասակ, նիհար, թուխ «վեթերանը», քննչական գործի վեթերանը, որ, ասում էին, այդպիսի պաշտօններ էր վարել դեռ քաղաքացիական կռիւների տարիներին, Հիւսիսային Կովկասում, ու սիրում էր իրեն « վեթերան» կոչել, եւ ամէն անգամ դժուարութիւնների հանդիպելիս, պատմում էր որեւէ դրուագ այդ ժամանակներից, որն ապացուցում էր նրա անսխալականութիւնը :

Նախագահը ձեռքով նշան արեց, որ նստեն: Նստեցին նախագահի գրասեղանից պատշաճ հեռաւորութեան վրայ :

Առանց հարցնելու էլ երեւում էր, որ առաջին հարցաքննութեան արդիւնքները գոհացուցիչ չեն : Այնուամենայնիւ, նախագահը հրամայեց, որ խօսին :

— Լսում եմ ձեզ ...

Ատամի տակ ծամեց, տափակացրեց գլանակի կոթը, որն արդէն նշան էր, թէ ջանում է հանգիստ երեւալ :

Խօսեց « վեթերանը » :

— Ոչինչ չի խոստովանում ... կամ յիմար է, կամ շատ խորամանկ ու նենգ ...

— Քո կարծիքով ո՞րն է դրանցից ...

— Ժամանակ տուէք դրա համար : Մի անգամ 1919 թուին, Կիսլովոդսկում մօտս բերին մի եօթանասուն տարեկան մուժիկի :

Նախագահը նրան ընդհատեց .

— Այդ պատմութիւններն ուրիշ անգամ կը պատմէք: Հիմա պատասխանէք իմ հարցին՝ Ճլոյեանը յիմա՞ր է, թէ նենգ :

— Հիմա պատասխանել չեմ կարող, չնայած կասկածում եմ, որ նենգ լինի, — պատասխանեց «վեթերանը » :— Այդ մուժիկն էլ սրա նման խաղեր էր ուզում սարքել, բայց հէնց որ ...

— Թողէք, ասացի, — ընդհատեց նախագահը նկատելիօրէն կոպիտ· փոքրամարմին «վեթերանը » կծկուեց, աւելի փոքրացան նրա առանց այդ էլ փոքր, հիմա արդէն զարմանքից կկոցած աչքերը :

— Դո՞ւք ինչ կ'ասէք : Յիմա՞ր է այդ գիւղացին, թէ նենգ,– հարցրեց նախագահը երկրորդին, որ առողջ, հաստամարմին, լիքը դէմքով, բարեսիրտ մարդու հայեացքով չեկիստ էր:

— Իմ կարծիքով նա ոչ յիմար է, ոչ էլ նենգ :

— Ապա ի՞նչ է :

— Գիւղացի մարդ է :

— Իսկ քո՞ կարծիքով, — հարցրեց նախագահը երրորդին, ակնոցաւոր, մտաւորականի դէմքով, զգոյշ կեցուածքով տեղում նստած, միջին տարիքի քննիչին :

— Ես, ճիշդն ասած, խոստովանեմ, որ մի քիչ շփոթուած եմ : Այդ անգրագէտ մարդը հանելուկ է, գոնէ ինձ համար...

— Այնուամենայնիւ, ի՞նչ է ասում ... ինչո՞ւ էր գնացել Թուրքիա, սահման խախտելով, գիշերով ...

Վեթերանը դարձեալ աշխուժացաւ :

— Էնպէս բան է ասում, որ ... հաւի ծիծաղն է գալիս ...

Նախագահը զսպեց բարկութիւնը ... ժպտաց, փորձեց սրամտութիւն անել·

— Իսկ քեզ նման աքլորների ծիծաղ ... չի՞ գալիս ...

— Բա չի՞ գալիս ,— նախագահին հաճոյանալու համար «վեթերանն» ինքն էլ ծիծաղեց :

— Ի՞նչ է ասում, ինչո՞ւ էր փախել ...

— Կարօտացել էի, ասում է, իմ հայրենիքին կարօտացել էի, գնացի, տեսայ ... եկայ...

Նախագահը դառը ժպտաց ·

— Այդքան սրամիտ մա՞րդ է, թէ ... է առնում քեզ :

— Իրեն է ձեռ առնում: Ես դեռ խոս... ցընել կը տամ նրան, մի անգամ Վլա... կաւկազում մի սպիտակ գունդի ... մօտս էին բերել

Նախագահը այս անգամ էլ չթողեց, որ նա իր պատմութիւնը շարունակի :

ՀՐԱՉԵԱՅ ՔՈՉ...

(12 Շար·)

ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Յաւերժացնելու համար իրենց հանգուցեալ ծնողքին յիշատակը, Տէր-Դաւթեան եղբայրներ Վասիկ եւ Ռուբիկ կարեւոր նուիրատուութեամբ մը ապահովեցին Ֆր. Կապոյտ Խաչի Կեդրոնատեղիին շինութիւնն ու սարքաւորումը՝ Մշակոյթի Տան մէջ :

Արդէն իսկ ամիսներէ ի վեր ճաշակով ու խնամքով կահաւորուած եւ գործածութեան դրուած Բժ. Յովսէփ եւ Սաթենիկ Տէր-Դաւթեան սրահին բացումը կատարուեցաւ Մարտ 13ին :

Ժամը 18·30ին ժամանեցին Նուիրատու ընտանիքները, Ֆ. Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան եւ մասնաճիւղերու անդամուհիները, ընկերներ, համակիրներ, մամուլի, կազմակերպութիւններու եւ մարմիններու ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ Կապոյտ Խաչի հայերէն դասընթացքներու եւ կայանի կրթական կազմին մաս կազմողները :

Տպաւորիչ էր բացումը : Վ. Տէր-Դաւթեան կտրեց գրասենեակի դուռը կապող ժապաւէնը եւ կայանի կազմի կողմէ երգուած «Յառաջ Նահատակ»ով եւ «Ո՜վ մեծասքանչ դու լեզու»ով բացուեցաւ գրասենեակին դուռը : Պաշտօնական հիւրասիրութենէ ետք, որու ընթացքին փոխանակուեցան շնորհաւորութեան եւ խնդակցութեան խօսքեր, ներկաները, փոխադրուեցան Ս. Թէհլիրեան սրահը եւ բոլորուեցան սեղաններու շուրջ : Կապոյտ Խաչի տիկիններն ու օրիորդները պատրաստած էին ճոխ ճաշասեղան մը : Մինչեւ ուշ գիշեր, բնականաբար, եղան արտասանութիւններ, երգեր, խմբերգներ : Ուրախալի է հաստատել, որ երեկոյթին գեղարուեստական բաժնին մեծագոյն մասը իրենց վրայ առած էին Կապ. Խաչի կայանի տղաքներն ու աղջիկները՝ իրենց պարերով, երգերով եւ արտասանութիւններով : Կապոյտ Խաչի կայանը իր ունեցած բազմաթիւ օգտակարութիւններու կարգին կը պատրաստէ նաեւ գեղարուեստական բաժիններու փայլ տուող պարման «արուեստագէտներ» :

Հանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերին արուեստագէտներ եւ սիրողներ Պ. Տէտէճեան նուագով, Օր. Շաքէ Պէնկեան, Տիկին Ա. Մուրատեան, Տիկին Գեւոնեան, Վ. Արսլանեան մեներգներով, Օր. Հանչերեան հայկական մենապարով, Օր. Ս. Փանիկեան, Կարօ Թորոսեան, Օր. Ի. Գրդպէշեան, Տիկին Պիանքի արտասանութիւններով, Գէորգ Բարթող աշուղական եւ գնչու երգերով :

Կապոյտ Խաչի նախագահուհին՝ Տիկին Հուրի Իփէկեան խօսք առնելով բացաւ երեկոյթին պաշտօնական մասը : Ապա մեծարելու համար օտար հիւրերը՝ խօսեցաւ ֆրանսերէնով : Դրուատեց Ֆ. Կապոյտ Խաչի հիմնադիրներէն Տէր-Դաւթեան ամոլի բերած նպաստը հայ ժողովուրդի եւ մշակոյթի պահպանման հայրենիքէն ներս եւ դուրս : Անոնց գործունէութիւնը հայ հանրային կեանքի մէջ ընդհանրապէս, Կապոյտ Խաչի մէջ մասնաւորապէս, ուր Բժ. Յ. Տէր-Դաւթեան նուիրուեցաւ Իսիի դարմանատան գործին եւ ընկերուհի Սաթենիկ Շաւիլի հայերէն դպրոցին եւ շրջանի կազմին ամրապնդումին :

Տիկին Հ. Իփէկեան երկարօրէն խօսեցաւ նաեւ Պելֆոնթէնի կայանի մասին՝ թուելով անոր ընծայած բարիքները, ինչպէս նաեւ կարիքները : Այս առթիւ կարդաց ցանկը վերջին տարիներու նուիրատուներուն, որոնց սրտաբուխ օժանդակութեան շնորհիւ միշտ կանգուն եւ գործունեայ կը մնայ կանացի այս տիպար կազմակերպութիւնը :

Վերջին խօսք առնողները եղան Տէր-Դաւթեան եղբայրները : Վասիկ Տէր-Դաւթեան շեշտը դրաւ մանուկներու եւ երիտասարդներու հայեցի դաստիարակութեան արժէքին վրայ, որու շնորհիւ միայն կարելի է կենդանի պահել հայ մշակոյթը եւ ազգային ոգին արտասահմանի մէջ : Բժ. Ռուբէն Տէր-Դաւթեան կարդաց գեղեցիկ ճառ մը .— Նախ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին մասնաւորապէս Մշակոյթի Տան յանձնախումբին, որ տեղ տուած էր Տէր-Դաւթեան սրահին եւ, Ֆ. Կապ. Խաչին, որ ստանձնած էր այդ անունը կրելու դժուարին պատասխանատուութիւնը : Տալէ ետք կենսագրական գիծեր իր ծնողքի մասին, աւելցուց . « Այն ինչ որ ենք, ինչ որ ունինք այսօր եղբայրս եւ ես կը պարտինք ամբողջովին իրենց, հօրս եւ առաւելապէս մօրս, որ հայ կնոջ յատուկ հոգեկան ու մտային բացառիկ առաքինութիւններով օժտուած էր : Ան ծանր պայմաններու տակ եղաւ ընտանիքի նեցուկը, կրթեց եւ դաստիարակեց ոչ միայն Հայութեան այլ նաեւ իր սեփական զաւակները՝ ներշնչելով ազգին ծառայելու գիտակցութիւնը » :

Յիշատակելով նուիրուած Խաչուհիներու սերունդները, որոնք օղակ օղակ հաստատեցին ու պահպանեցին Կապոյտ Խաչի գոյութիւնը անդրադարձաւ ներկայէն եւ գնահատանքի խօսքեր ուղղեց ներկայիս պատնէշին վրայ գտնուող Խաչուհիներուն :

Հանդէսը շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ ատեն ջերմ ու խանդավառ մթնոլորտի մէջ :

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ

« ԱՆՈՒՇ ՓՈՐՁԱՆՔ »

Երեքշաբթի գիշեր, Թէաթր տէ լ'Աւէ սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ կազմակերպուած «Անուշ Փորձանք»ի ներկայացումը :

Պարբերական այս թատերական ներկայացումներու գաղափարը անշուշտ գովելի է եւ աւելի ցանկալի, ինչպէս յայտարարուեցաւ ներկայացման օրը բեմէն, եթէ խաղացանկը առնուած ըլլայ հայ թատերգութենէն : Եւ այս ուղղութեամբ արդէն աշխատանքներ կը կատարուին եւ որոշուած է թատերական մրցանակ մը, հայ գրողը քաջալերող, ինչպէս յայտարարուած էր իրենց ղրկած մամուլին կոչին մէջ :

« Անուշ Փորձանք»ը հայացումն էր կարելի է ըսել Փիէռ Կալոյի « Լա Փըթիթ Շոքոլաթիէռ»ի ֆրանսական մէկ կտորին՝ Ա. Ալեանաքեանի կողմէ, իսկ բեմադրութիւն՝ Պ. Անտոնեանի :

Հետաքրքրական էր նիւթը, ֆրանսական դրոշմ կրող իր հիւմուրով : Մեծահարուստ եւ շփացած աղջկան մը քմահաճոյքներու արկածները ներկայացնող պատկերներ, երբ Արփինէն (մեծահարուստին աղջիկը) պատահաբար կը գտնուի երիտասարդ ապագայ նշանածին (Արամ) յարկին տակ, կամայ թէ ակամայ, զանազան բարդութիւններ ստեղծելով : Խաղին ամբողջ տեւողութեան, նոյն տեսարանին մէջն ենք, այսինքն Արամի տունը, որ պիտի ընդունի իր ապագայ նշանածը, իր տնօրէնին աղջիկը՝ Աղաւնին, ուր կը յայտնուի Արփինէն իր շարժավարին հետ :

Բարդութիւններու շարան մըն է որ կը սկսի, յանգելով Արամի եւ Արփինէի ամուսնութեան :

Խաղարկութիւնը իր ամբողջութեան մէջ յաջող էր, մասնաւորաբար Տիկին Զարուհի Անտոնեանի բացառիկ խաղարկութիւնը, որ մասնաւոր գնահատանքի արժանի է, ինչպէս նաեւ Օր. Վ. Մոստիչեանի՝ ծառայի դերով, ի յայտ բերած բնական ձիրքերը :

Պ. Մ. Անտոնեան, միօրինակ խաղարկութեամբ, (անընդհատ ձեռքերով ծունկերուն զարնելը) թէեւ զուարճալի որոշ տեղեր, բայց կրկնութիւններու հետեւանքով, կարծէք կորսնցուց երբեմն խաղին ջերմութիւնը : Այսուհանդերձ իր ստանձնած դերով տուաւ իր առաւելագոյնը : Պ. Նուրհան Մարգարեան, ֆրանսական բեմերու եւ ժապաւէններու վարժ դերասան, կրնար տալ աւելին :

Պ. Յակոբ Սամուէլեան շատ երիտասարդ կ'երեւէր բեմին վրայ, իր ստանձնած Սիրունեան հօր դերով, մանաւանդ իր աղջկան՝ Տիկին Անտոնեանի (Արփինէ) կողքին :

Լիւսի Թօփալեան եւ Ն. Պըշտիկեան յաճախ բնական էին իրենց մասնայատուկ խաղարկութեամբ :

Ինչպէս ըսինք, թատերական ներկայացումներու ձեռնարկը, զոր ստանձնած է Տիկնանց Յանձնախումբը գովելի է : Սակայն պէտք չէ տեսնել դիտումնաւոր քննադատութիւն ; եւ երբեք քննադատութիւն մը պայմանադրական չի կրնար ըլլալ :

Եւ եթէ երբեմն քննադատութիւնները կ'ըլլան խիստ, պէտք չէ մասնաւոր դիտում տեսնել, այլ կատարեալ ըլլալու բաղձանք : Հանդիսատեսը իրաւունք ունի ըլլալու խստապահանջ, երբ մանաւանդ կ'ապրինք մշակոյթի ոստանի մը մէջ :

Ն.

բայց այժմ մեր նիւթէն դուրս է :

Մեզի հետ ապրող ժողովուրդները Միջին Արեւելքի մէջ մեզ կը ճանչնան իբրեւ աշխատասէր եւ ճարպիկ ժողովուրդ :

Արեւմտեան ժողովուրդները, բացի որոշ պատճառներով հետաքրքրութիւն ունեցող փոքրամասնութիւններէ, ընդհանրապէս Հայութեան մասին գաղափար չունին : « Լառուս» երեքուկէս էջ յատկացուցած է Հայոց, բայց տուած տեղեկութիւնները աւելի սխալ կը պարունակեն քան իրականութիւն Հայոց մասին, նկարներէն սկսեալ :

« Անսիքլոփետիա Պրիթանիքա» եօթնուկէս էջ տափակ բաներ գրած է Հայոց մասին, եզրակացնելով որ Հայերը ուշիմ են :

« Անսիքլոփետիա Ամերիկանա» եօթը էջերու մէջ հայ գրականութիւնը ներկայացուցած է : Մոռցած է յիշել թէ նախագահ Ուիլսըն սահմանագծած է Հայաստանի սահմանները :

Միջազգային ոչ մէկ ժողովի մէջ հարցեր լուծուած են : Մեր հարցն է որ չի լուծուիր : Հարցերը կը կարգադրուին մեծերու կողմէ գաղտնի համաձայնութիւններով, որոնք կամ կը նախորդեն հանդիսաւոր այդ ժողովները կամ անոնցմէ ետք զումարուելով զանոնք կը չէզոքացնեն :

Սակայն երբ Գոնկոյի եւ Կինէայի մարդակերները անկախութեան կը տիրանան, մենք ալ պիտի տիրանանք : Թուչէ ամենավերջինը ըլլանք · բայց պիտի ըլլանք : Լիովին արժանի ենք անկախութեան :

« Մեծ գրագէտները մեծ մարգարէութիւններ կ'ընեն երբեմն : Յակոբ Օշական քանի տարի առաջ Երուսաղէմի մէջ դասախօսութեան մը ընթացքին ըսաւ. «Սիրելի Հայորդիներ, 25 տարի եւս տոկացէք եւ պիտի տեսնէք Հայութեան իղձերուն իրականացումը » : Ես կ'ուզեմ հաւատալ այս մարգարէութեան » :

ՖԻԼԻՓ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

« ՀԱՍԿ », պաշտօնական ամսագիր Կաթողիկոսութեան Հայոց Կիլիկիոյ, կրօնական, կրթական, գրական եւ բանասիրական : Թիւ 1 – 2 – 3, Յունուար, Փետրուար, Մարտ 1965 :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (195)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Նոյն օրը եկան նաեւ Ալմաթարէն, Թիհամերէն, Ապոնիէն, մեծ մասով գիւղացիներ՝ իրենց կիներով միասին : Կիները կապոցներով իսկ մարդիկը ուսած մախաղներով, ձիերով կամ կառքերով :

Եղան կառք մըն ալ կուգար դէպի բերդը, կառքին վրայ զանգակ մը կար, այնքան մեծ որ երկու կողմէն անիւներուն կը քսուէր :

Կառքին առջեւէն տարեց ազատորեար մը կը քալէր, քովը երկու ազնուակերպ երիտասարդներ՝ կապոյտ զգեստ հագած ու կարմիր մուճակներով : Անոնցմէ մէկը քսան տարուան էր վեր ցցուած պեխերով, միւսը տասնվեց տարեկան — դեռ աղայ : Դէմքերնին իրարու նման կլոր էին, վզերնին կարճ, միայն թէ ծերունիին ճակատը մտահոգութիւններէն ակօսուած էր : Ան մէջքէն կախած էր լայն սուր մը, թաւշէ սեւ պատեանով : Երկու երիտասարդներու մէջքէն ալ կարմիր թաւշէ պատեանով բարակ սուրեր կապուած էին : Երեքին ալ դէմքը կարմրցած էր արեւու տաքութենէն :

Ծերունին բոլորովին սեւ հագած էր, մուճակն ալ սեւ էր :

Տօպօ արդէն հեռուէն անդրադարձաւ այդ սուգի հագուստը : Բայց ելնեմէթցիներով զբաղած ըլլալով այն ատեն դարձաւ աչքին զարկաւ երբ քովը հասան :

Էկէրի քաղաքապետն էր :

— Ո՜հ, տէր Անդրէաս, — ողջունեց զինքը Տօպօ, ձեռքը անոր երկարելով :

— Ահաւասիկ եմ, — պատասխանեց Էկէրի քաղաքապետը : — Մեծ զանգակը կը բերեմ · միւսները թաղել տուի :

— Իսկ այս երկու կտրիճ երիտասարդները որո՞նք են :

— Զաւակներս են :

Տօպօ անոնց ալ ձեռք երկարեց :

Ապա կառապանին դառնալով ըսաւ ·

— Զանգակը եկեղեցւոյ մուտքին քով դրէք : Քրիստափոր, — նշան ըրաւ զինակիրին · — Ըսէ տէր Մեքչէիին որ զանգակը թաղել տայ որպէսզի թնդանօթի գնդակները չվնասեն անոր :

Ակնարկը քաղաքապետին սեւ մուճակին վրայ ինկաւ :

— Որո՞ւն համար սուգ կը բռնէք :

Էկէրի քաղաքապետը դէտին նայեցաւ :

— Քաղաքիս համար :

Ու երբ գլուխը բարձրացուց աչքերը արցունքոտ էին :

Ապա մոխրագոյն հագած մարդ մը եկաւ ու երկու կիներ : Երկու կիներն ալ մէկ մէկ տղու ձեռքէն բռնած կուգային :

Տօպօ զուարթութեամբ նայեցաւ մարդուն ու խօսեցաւ ալ հետը :

— Ջաղացպան էք, այնպէս չէ՞ :

— Այո, Մաքլարի ջաղացպանն եմ, — ըսաւ ուրախութենէն փայլող աչքերով, այս մտերմիկ ընդունելութեան համար, Յովհաննէս Պօտի կը կոչուիմ Ջաղացքին մէջ անցուցի :

— Իսկ այս երկու կինե՞րը :

— Մէկը կինս է ու միւսը աղջիկս : Իսկ այդ երկու փոքրերը մանչերս են : Զիս չուզեցին թողուլ, ուստի ըսի ինքնիրենս, անշուշտ ինծի հետ իրենց ալ տեղ մը կը գտնուի :

— Տեղ կայ, ըսելիք չունիմ, բայց կիները քիչ մը շատ են արդէն :

Եւ Շուքանին դառնալով հարցուց ·

— Քանի՞ կին կայ բերդին մէջ :

— Մինչեւ հիմա քառասուներհինգ, — պատասխանեց Շուքան :

Տօպօ գլուխը շարժեց :

Ապա նորէն երեք մարդիկ հասան, հետերնին քահանայ մըն ալ, նիհար, ներս ինկած դէմքով քահանայ մը : Սուր չունէր միայն գաւազան մը եւ ուսին վրայ աղուէսի մորթի մախաղ մը :

Տօպօ ուրախացաւ : Բերդին համար քանի մը քահանաներ անհրաժեշտ էին, որպէսզի կռուողները աւելի Աստուծոյ մօտ զգան իրենք զիրենք, եւ որպէս զի քարոզեն : Բայց պէտք էին նաեւ որպէս զի օրհնաականներուն վերջին խորհուրդները մատակարարէին · ու վերջապէս որպէսզի թաղէին :

— Բարի եկաք, — ձեռք երկարեց Տօպօ, — անուննիդ անգամ չեմ հարցներ, դուք Աստուծմէ կուգաք, ձեզ Աստուած կը ղրկէ մեզի համար :

— Բերդ կա՞յ քահանայ, — հարցուց եկեղեցականը, — քանի՞ հատ :

— Մէկ հոգի միայն, — պատասխանեց Տօպօ տխրած : Որովհետեւ քահանային խօսելէն հասկցաւ թէ ան պիտի չկարենար քարոզել զինուորներուն, որովհետեւ օտար էր :

×

Մինչ Թուրքերը կը թափէին հարաւային կողմէն եւ պայտի ձեւով կը տարածուէին քաղաքին շուրջ՝ քաղաքին մէջ մնացած բնակիչները բերդ կը քաշուէին : Մեծ մասով գիւղացիներ եւ արհեստաւորներ էին անոնք, հետերնին բերելով իրենց կիներն ու տղաքը :

ԿԵԶԱ ԿԱՐՏՈՆԻ

(Տար.)

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տիկին Էլիզապէթ եւ Տիկին Վերժին Ուզունեան իրենց մեծ հօր Կարապետ Ետիգարտաշեանի մահուան առթիւ մէկ տարեկան « Յառաջ» կը նուիրեն Պ. Խանպէկեանի (Նոայլ) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ետիգարտաշեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Ա. Ուզունեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Շընորհք Անդրէասեան եւ զաւակները շընորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով կամ մամուլով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր եւ մեծ հօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՏԻԳԱՐՏԱՇԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Գր. Ջէրվիշեանէ քսան ֆրանք Արթօ Նալպանտեանի մահուան առթիւ :

Նոյն տխուր առթիւ Շաւիլէն Օննիկ եւ Մովսէս Տէմիրճեան եղբայրները փոխան ծաղկեպսակի « Հայաստան» թերթին կը նուիրեն քսան ֆրանք : Ստանալ « Յառաջ »էն :

ՆՈՒԷՐ

Սեւրանի Հայութեան կողմէ, Օր. Արմենուհի Յովակիմեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 135 ֆրանք կը նուիրեն երախաներու հայերէնի դասընթացքին :

Ա Ջ Դ

« Շանթ » գրադարանի վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ ստացած է Րաֆֆիի ամբողջական գործերը լաթակազմ, Հրանդ Պասմաճեանի Հայոց Պատմութիւն գրքերը: Շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները : Տէր եւ Տիկին Օննիկ Պիզերճեանէ Զարենցի Ամբողջական գործերը եւ ութ զանազան հատորներ, Պ. Թորոս Կրաիկեանէ ֆրանսերէն տասը հատոր, Պ. Նազարէթ Իշխանեանէ չորս հատոր, Պ. Գրիգոր Պաղտասարեանէ «Բագին» գրական ամսագրի (Պէյրութ) չորքը: Շէյքսփիրի գործերէն «Համլէթ»ը, «Օթելլօն», « Վենետիկի վաճառականը», եւ « Մակբեթ » լաթակազմ : Շնորհակալութեամբ կ'ընդունուի նուիրատուութիւնները :

ԴԻՒԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Գրական երեկոյ, նուիրուած բանաստեղծ

ՄԱԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ

յիշատակին : իր մահուան 40ամեակին առթիւ :

Այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Ռեժանի սրահը, (մեթրօ Քատէի դէմ) :

Կը նախագահէ ՀՐԱՆԴ ՊԱԼՈՒԵԱՆ

Խօսք պիտի առնեն Տիկ. ՄԱՌԻ ԱԹՄԱՃԵԱՆ եւ ԵԴՈՒԱՐԴ ԱՂԱՄԵԱՆ :

Գեղարուեստական բաժին.— Կ'արտասանեն Տիկին Կարապետեան, Օր. Ժ. Ջէյպէկեան եւ Նուրիան Մարգարեան, կ'երգէ Գէորգ Եանպէկեան, Զարիֆեանի բանաստեղծութեանց վրայ յօրինած իր երգերէն :

Մուտքը ազատ է :

THEATRE DE PLAISANCE
111, Rue du Château, PARIS (14e)
(Métro : Pernety)

Ապրիլ 3ին եւ 10ին, Շաբաթ ժամը 21·15ին

ԺԱՆ-ԺԱՔ ԱՍԼԱՆԵԱՆ
Կը ներկայացնէ հայ մշակոյթի գանձերը

CHANT PROFOND D'ARMENIE

Décors : MADELEINE LOUYS
Régie : J. J. ASLANIAN
avec Robert Darame, Jacques Degor, Eve Griliquez, Liliane Jeney et Philippe Chauveau

Textes français de Luc-André Marcel et Gérard Hékimian.

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը յայտարարէ Մարսէյլի Հայութեան թէ 1915ի Ապրիլեան նահատակներու Յիսնամեակի ի յիշատակ կը հրաժարի Ապրիլի ընթացքին իր տալիք տարեկան պարահանդէսէն: Վարչութիւնը Մարտ ամսուան ընթացքին կը ձեռնարկէ հանգանակութեան մը, ի նպաստ իր բարենպատակ ձեռնարկներուն,— հայերէնի դասընթացք, հիւանդներու այցելութիւն, Օգաւփ. կայան եւն.: Այս առթիւ կոչ կ'ընէ Մարսէյլի հայրենակիցներուն որ իրենց սրտաբուխ նուէրներով քաջալերեն, ազգապահպանման եւ իրերօգնութեան այս աշխատանքը, իրենց մասնակցութեամբ :

ԿՈՉ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Փոն տը Շէրիի եւ շրջանի Հայութիւնը ձեռնարկած է Ազգային Տան մը շինութեան, դպրոցով եւ սրահով, որ միեւնոյն ատեն պիտի ծառայէ որպէս եկեղեցի: Շէնքին հիմը արդէն դրուած է, մէկ մեթր ալ բարձրացած: Տեղւոյն Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կոչ կ'ընէ Ֆրանսահայ հայրենակիցներուն եւ միութիւններուն, որպէսզի իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը բերեն այս բարենպատակ գործին :

Այն հայրենակիցները որոնք կարեւոր գումարներով կ'ուզեն մասնակցիլ, իրենց անունները պիտի արձանագրուին շէնքին ճակատը եւ բարերար պիտի կոչուին :

Վարչութեան հասցէն է.—
Monsieur ACHOD AREKIAN
Rue de la Chaîne
CHARVIEU (Isère)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի խումբի հանդէսը Մայիս 9ին :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայ Արենոյշներու տարեկան սկաուտական հանդէսը Մայիս 23ին, Կիրակի օր, ժամը 15ին, Ժիմնազի շքեղ թատերասրահին մէջ, Րիւ տիւ Թէաթր Ֆրանսէ :

×

«ՍՕՍԻ» պարախումբը իր կազմութեան 20րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպած է Հայկական տոհմիկ պարերու երեկոյթ մը, Կիրակի Մայիս 9ին, ժամը 21էն 23·30 :

LA MAISON DE LA MUTUALITE
24, Rue Saint-Victor, PARIS (5e)
(Métro : Maubert-Mutualité)

Մարսէյլի մէջ Կապոյտ Խաչի օրը կը տօնուի Մայիս 29ին :

×

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի նախաձեռնած մեծ համերգը, ծանօթ երգչուհի Տիկին Լուիզ (Անայիս) Պօզապալեանի, որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 15, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սալ Ռամոյի շքեղ սրահին մէջ : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդր. վարչութեան կազմակերպած Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի յիսնամեակը, Մայիս 15ին, Ալհամպրայի սրահին մէջ :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

« ՅԱՌԱՋ » ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ - ՔՈՅՐՍ

(Քերթուածներ)

Գին 10 ֆրանք

Սահմանափակ թիւով հատորներ հրատարակուած են ընտիր թուղթի վրայ :

Ստանալու համար դիմել Յառաջի, Հայաստանի եւ Հ. Սամուէլ գրատան :

ԱԶԳ. ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՐԱՒ. ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹԵՄԻՆ

Յառաջիկայ Յունիս 20ին, Կիրակի, տեղի կ'ունենայ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Երեսփոխանական ընտրութիւնը պաշտօնապէս՝ համաձայնութեան քուէարկութեամբ :

Երկար ամիսներու տքնաջան աշխատանքի շնորհիւ՝ բոլորին ցանկութեամբ եւ համաձայնութեամբ՝ գաղութիս բոլոր խաւերը ներկայացնող 31 ընտրելիներու ցանկ մը կազմուած է, զոր յարմար ատենին կը հրատարակենք եւ որ Թեմիս Հայութեան քուէարկութեան կ'ենթարկուի պաշտօնապէս :

Կրնան քուէարկել միայն անոնք, որոնք, համաձայն Թեմիս ներքին կանոնադրութեան՝

— 21 տարիքը կը լրացնեն :

— Տարեկան ազգային տուրքը (նուազագոյն հինգ ֆրանք) վճարած են :

— Քրէական որեւէ յանցանքով դատապարտուած չեն :

Բոլոր շրջաններու Թաղական Խորհուրդներուն կնքուած մասնաւոր տետրակներ տրամադրուած են, որոնց մէջ խնամքով եւ ճշգրիտ հասցէներով կ'արձանագրուին բոլոր այն ազգայինները Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ պատկանող, որոնք վերի պայմանները կը լրացնեն եւ կը ստանան իրենց արձանագրութեան թիւին համապատասխանող թուագրուած քարթ մը որով կը ներկայանան քուէարկութեան՝ որոշուած թուականին :

Արձանագրութիւնները կը սկսին Ապրիլ 10ին եւ վերջ կը գտնեն Յունիսի մինչեւ 10: Քուէարկութիւնը տեղի կ'ունենայ արձանագրութեանց ստուգումէն ետքը :

Սրտագին կոչ կ'ընենք Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ բոլոր զաւակներուն, որոնք պահանջուած կանոնական պայմանները կը լրացնեն, ազգային խոր գիտակցութեամբ եւ ստեղծուած համերաշխութիւնը աւելի զօրացնելու մտահոգութեամբ, փութալ արձանագրուելու անպայման, այս Թեմը շուտով Ազգային Երեսփոխանական ժողովով մը օժտելու համար :

Ընտրական յանձնախումբ.— Յակոբ Պապիկեան, Վարդան Պանտիկեան, Սարգիս Թէքեան, Յարութիւն Ստեփանեան, Վահագն Սահաթճեան, Կարապետ Ճանիկեան, Ժիրայր Տ. Վարդանեան :

21 Մարտ, 1965

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ընկեր. ժողովը Գշ. (Մարտ 30), ժամը 20ին : Մշակոյթի Տան մէջ : Կարեւոր օրակարգ : Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ռուբէն Ու... Միութեան ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ :

ՊԱՆԵՒՕ - ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերները այս Երեքշաբթի, ժամը 20·30ին, ծանօթ հասցէին :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի դասախօսութիւնը, այս Չորեքշաբթի (Մարտ 31), ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ : Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները, Նոր Սերնդականները եւ համակիրները :

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Շուտով լոյս կը տեսնեն 1964 տարուան վերջին հատորը եւ 1965 տարուան առաջին հատորը, իւրաքանչիւր հատոր 128 էջ: Բովանդակութիւնը ծայր աստիճան հետաքրքրական,— կը կարդաք եւ կը համոզուիք :

Այս երկու հատորները պիտի ղրկուին, միաժամանակ, միայն այն բաժանորդներուն, որոնք մեզ պատուեցին իրենց հաւատարմութեամբ եւ համակրանքով :

Ուշացած թիւերը այս ձեւով ամբողջացնելէ ետք, ՀԱՅ - ԲՈՅԺ պիտի հրատարակուի եռամսեայ, մեզի խնայելու համար առաքման յոգնութիւնը եւ աւելորդ աշխատանքը: Բաժանորդները պիտի ունենան սակայն այնքան էջ, որքան կը ստանային ամսաթերթի ձեւով :

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.—

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինը կը մնայ նոյնը, Ֆրանսա 15 ֆրանք, արտասահման 5 տոլար :

Դիմել խմբագրին անունով, «Յառաջի» խմբագրատան հասցէով :

Ch. Aïvazian
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար դիմել վարչութեան :

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'Arménie

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Deuxième édition revue avec une carte d'Arménie

Գին 30 ֆր., առաքման ծախքով՝ 32 ֆրանք

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35
Tél. : DANton 88-65

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 C.C.P. Paris 15069-82

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
31
ՄԱՐՏ
MERCREDI
31 MARS
1965

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 ֆր. Հատը 0.30 Ֆ.

Le Numéro : 0,30 Fr.

41րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10271 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 41e ANNÉE — No 10.271

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, լոյս տեսած թրքական մամուլին մէջ :

ՅՈՅՆԵՐԸ ՍԿՍԱՆ ԳՐԳՌԵԼ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ

Այսօրուան Թրքերէն թերթերու մէջ կը կարդանք — Յոյները սկսան Հայերը մեզի դէմ գրգռել : Անզօրը հասած են յեկութեանց համաձայն, Հելլէնները եւ Կիպրոսի Յոյները Թրքութեան դէմ իրենց ի գործ դրած անմարդկային խժդժութիւնները մոռացութեան տալու համար, հիմա ալ սկսած են Հայերը մեզի դէմ գրգռել, շահագործելով յիսուն տարի առաջ պատահած հայկական ջարդերու խնդիրը : Կէս դար առաջ պատահած խնդիր մը հիմա նորէն կ'արծարծեն, դայն Թրքութեան դէմ իբր զէնք գործածելու համար :

«Ենի Իսթանպուլ» այս առթիւ կը գրէ · —Յիսուն տարի առաջ Թուրքերու եւ Հայերու միջեւ պատահած դէպք մը ամբողջ աշխարհի առջեւ շահագործելով, Հելլէնները եւ Յոյները նպատակ ունին իրենք զիրենք մաքուրի հանել : Արտասահմանի մէջ ապրող Հայերը չեն ուզած սակայն գործիք ըլլալ Հելլէններու այս գրգռութիւններուն եւ ըսած են թէ այլեւս անօգուտ կ'ըլլայ վերարծարծել դէպք մը՝ որ թաղուած ու կորսուած է պատմութեան էջերուն խորը : Կարգ մը մոլեռանդ Հայեր, որոնց թիւը շատ քիչ է, հաւանական է որ գործիք ըլլան Հելլէններու եւ Յոյներու գրգռիչ նպատակներուն :

«Ճումհուրիյէթ» եւս կը գրէ · — Պէյրութի «Լ'Օրիան» թերթը շարաթէ մը ի վեր կը գրէ եւ կը ծանուցանէ թէ Ապրիլ 24ին, Լիբանանի եւ Սուրիոյ Հայերը բողոքի մեծ միթինկ մը պիտի գումարեն Թուրքիոյ դէմ, Ապրիլ 24ը տարեդարձն է Հայերու տեղահանութեան եւ ջարդերուն, որոնք տեղի ունեցեր են յիսուն տարի առաջ : Այս բողոքի ցոյցերուն պիտի մասնակցին Հայ քաղաքական կուսակցութիւնները եւ համայնքի վարիչները : Դեռ յայտնի չէ թէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի իշխանութիւնները արտօնութիւն պիտի տա՞ն Հայոց այդ բողոքի միթինկներուն : Կը տեղեկանանք թէ Հայերը այժմէն պատրաստութիւններ տեսած են, եւ Հայ երեսփոխաններն ալ որոշած են խորհրդարան բերել 1915ի դէպքերը եւ Թուրքիայէ հատուցում պահանջել :

Հայերը ընդարձակ քարոզութեան մը ձեռնարկած են եւ չորս էջնոց դունաւոր պրակներ դրկած են երեւելի անձերու եւ հաստատութիւններու : Պրակին առաջին էջին վրայ կ'երեւի կախաղան հանուած մարդ մը, իր թողած որբը եւ լացող այրին, նկարին տակ կան 1915 – 1965 թըւականները : Երկրորդ եւ երրորդ էջերուն վրայ Հայաստանի քարտէսը կայ, եւ Թուրքիոյ կարեւոր մէկ մասը կ'երեւի Հայաստանի պետութեան սահմաններուն մէջ : Պրակին բացատրական գրութիւնները հրատարակուած են Անգլերէն, Ֆրանսերէն, Սպաներէն եւ Արաբերէն լեզուներով :

Ստացուած տեղեկութեան համաձայն, Թուրք կառավարութիւնը հարկ եղած բոլոր միջոցները ձեռք առած է, կանխելու համար հայկական ցոյցերը, 1915ի դէպքերուն յիսնամեակին առթիւ : Արտաքին նախարարութեան մէկ խօսնակը ըսաւ թէ արդարեւ Յոյներն ու Հելլէնները դրդած եւ գրգռած են Հայերը Ապրիլ 24ին այսպիսի միթինկներ գումարելու համար : Թուրք կառավարութիւնը շատ մը փաստաթուղթեր հաւաքած է այդ մասին : Ճշդուած է որ Դեկտեմբեր 24ին Կիպրոսի Արտաքին նախարար Քիփրիանու փոխադարձութիւն մը գտնելու համար Թուրք պատուիրակ Օրհան Էրալփի ամբաստանութիւններուն, ըսած է թէ Հայերը սգահանդէսներ պիտի սարքեն այդ յիսնամեակին առթիւ : Այս խօսքերէն ետք, փոքրաթիւ Հայեր պատրաստութեանց ձեռնարկած են, 1915ի յիսնամեակին առթիւ սգահանդէսներ սարքելու համար :

ԴԱՇՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

«Սօն Հավատիս» եւս կը գրէ · — Ծըրդեցինք թէ Յոյները սկսան գրգռել Հայերը, եւ Ապրիլ 24ին ամբողջ աշխարհի մէջ պիտի ոգեկոչեն Հայոց ջարդերուն յիսնամեակը եւ Թուրքիոյ դէմ ցոյցեր պիտի ընեն : Դաշնակ Միութեան ուժ տըւող Հելլէնները եւ Յոյները առիթէն կ'օգտուին Հայերը գրգռելու համար Թուրքերու դէմ : Թուրք կառավարութիւնը վերահասու է այս ձեռնարկներուն, որոնք կոչուած են ապարդիւն մընալու :Հելլէններու նպատակն է ըսել թէ յիսուն տարի առաջ հայկական մեծ ջարդ մը տեղի ունեցած է Թուրքիոյ մէջ եւ այս կերպով աննպաստ մթնոլորտ մը ստեղծել մեր երկրին դէմ :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Վ Ի Է Թ Ն Ա Մ

ՆՈՐ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն Խորհ. Միութիւնը մեծ դժուարութիւններու կը բախի զէնք փոխադրելու համար Վիէթնամ, արդարեւ Ջինաստան արդէնք հանդիսացած է որ խորհրդային զէնքերը իր հողամասէն անցնին, օդով կամ երկաթուղիով : Կարգ մը խորհրդային բարձրաստիճան պաշտօնեաներ յայտարարած են նոյնիսկ թէ այս առընչութեամբ կատարուած բանակցութիւնները Փեքինի կառավարութեան հետ « շատ դանդաղ եւ աւելորդ ձեւով բարդ են » : Ջինացիք կ'ուզեն անպայման որ իրենց հակակշռէն անցնի զէնքերու փոխադրութեան ամբողջ գործողութիւնը : Կարգ մը դէտերու համաձայն սակայն, Խորհ. Միութիւնը վըճռած է օժանդակութեան իր ճիգը զօրացընել հիւսիսային Վիէթնամի ի նըպաստ, նկատի առնելով մանաւանդ որ Խորհ. Միութեան մէջ հակամերիկեան պայքարը նոր թափ ստացած է : Այսպէս բողոքի հանրաժողովները կը բազմապատկուին Խորհ. Միութեան մէջ, մամուլն ալ շատ խիստ լեզու կը գործածէ : Պրաւդան կը գրէ թէ — « Համայնավար միջազգային շարժումին միասնականութեան ամրապնդման առաջնորդող գլխաւոր ճամբան համայնավար բոլոր կուսակցութեանց գործօն մասնակցութիւնն է Վիէթնամի ժողովուրդին ազատագրական պայքարին : Պրաւդա իր առաջին էջին վրայ կը հրատարակէ նաեւ Հարաւային Վիէթնամի ազատագրութեան Ազգ. Ճակատի յայտարարութիւնը ըստ որուն կոչ պիտի ընէ օտար զէնք եւ կամաւոր ձեռք ձգելու համար եթէ Միացեալ Նահանգները չփոխեն իրենց քաղաքականութիւնը :

Անկէ զատ Խորհ. Միութիւնը թեքնիսիէններ պիտի ղրկէ հսկելու համար Կոսիգինի խոստացած հակօդային հրթիռները : Արդարեւ հաւանական կը նկատուի որ Խորհ. Միութիւնը հիւսիսային Վիէթնամցիներուն չթողու այդ զէնքերու գործածութիւնը :

Շատ կը խօսուի նաեւ Մոսկուայի մէջ կամաւորներու մասին : Ճիշդ է որ ցարդ, Կրեմլին խօսքով կը գոհանայ եւ որոշ շրջանակներու մէջ, այն կարծիքը կը տիրէ թէ չինական արգելքը լաւ պատրուակ է բան մը չընելու :

Ուաշինկթընի համար Փեքինի եւ Մոսկուայի «ազդարարութիւնները, պլըֆ են պարզապէս : Միւս կողմէ սակայն ամերիկեան օդուժը կը շարունակէ իր ռմբակոծութիւնները : Վերջին նպատակակէտն էր՝ Պաշ Լոնէկ կղզին, որ երկրորդ անգամ ըլլալով յարձակումի կ'ենթարկուի : Յարձակման մասնակցած են քառասուն օդանաւեր :

Օրը Օրին

ՓԱ՛ՍՏ, Ո՛Չ ԹԷ ՏՈՊՐԱԿ ՄԸ ԱՆԷԾՔ

Տարիներ առաջ, Լոնտոնեան հրատարակութեան մը համար պատրաստեցի յօդուած մը՝ մեր «մինունար» ազգին մասին :

Բնականաբար, երբ հայ ժողովուրդին նորագոյն պատմութեան մասին սկսիս գրել, չես կրնար դիմակը վար չառնել Թուրքին, որուն հարեւան ըլլալու դըժբախտութիւնը ունեցանք՝ նախատազրին մէկ քմահաճոյքով :

Գրամեքենային դիմացը նստած, քեզի այնպէս կը թուի թէ Թուրքը կեցած է քովդ : Կամ, օձի մը պէս ծուարած է գըրասեղանիդ մէկ անկիւնը : Նայուածքդ նայուածքին կը հանդիպի երբեմն եւ անխուսափելիօրէն թուղթին վրայ կը շարես, իրարու ետեւէ, փոցակէզ փաղաքըշականներ՝ ի պատիւ իժաբարոյ հրէշին : Այդպէս ալ պատահեցաւ :

Եւ առտու մըն ալ յօդուածս ձեռքս, մտայ պաղ – զաւակ խմբագրապետին գըրասենեակը՝ սովորական «բարեւ – Աստըծու բարի»էն ետք, խմբագիրը սկսաւ կարդալ նիւթը :

Տասը վայրկեան ձայն – ձուն չհանեց : Յետոյ, ըսաւ ·

— Ձեզի բարեկամական խորհուրդ մը տամ ··· խօսքս մտիկ ըրէք եւ սա ծանր բառերը, սա վերացական ածականները զեղչեցէք, որովհետեւ հայհոյանքներով ազգային դատ չի պաշտպանուիր ···

— Բայց, գիտէ՞ք թէ ինչեր ըրին մեզի ··· Եւ ուրիշ փոքրամասնութեանց — աքսորեցին, կոտորեցին, կողոպտեցին, այրեցին, քանդեցին ··· առեւանգեցին ··· Այդ ամէնուն ի հաշիւ չե՞նք կրնար, առնուազն, հայհոյել ···

— Հայերդ տաք – գլուխ էք ··· Քիչ մը աւելի պաղարիւն ըլլալու էք ···

— Մե՛ծ, մե՛ծ կը ջարդէք ··· Դուք, ձեր աւանդական պաղարիւնով, մեզի պատահածներուն մէկ հազարերորդին ալ պիտի չհանդուրժէիք ···

— Իրաւունք ունիք, բայց ըսեմ ձեզի որ հայհոյելով տե՛ղ չէք հասնիր ··· Մենք ալ գործ ունինք կարգ մը ազգերու հետ, որոնց կ'ուզենք հայհոյել, բայց ··· Ուրիշ կէտ մըն ալ ձեր ուշադրութեան յանձնեմ — Թուրքիան, այսօր, ուզէք թէ չուզէք, մեր դաշնակիցն է ··· Անհամ կացութեան մը կը մատնուինք, եթէ ··· կա՛րն :

Պաղ – զաւակին խօսքը մտիկ ըրի ակամայ եւ յօդուածիս ռումբերուն քանի մը հատին վրայ ··· ջուր լեցուցի, դիւանագիտօրէն ···

×

Տարիներ առաջ, ամէնքս ալ, մեր վիպական պարզամտութեամբ, կ'ուրախանայինք երբ մեծ ազգերու Մեծերը գետնէ գետին կը զարնէին Թուրքը :

— Թուրքին կոխած տեղը խոտ չի բուսնիր ···

— Թուրքը քաղաքակրթութեան անընդունակ է ···

— Թուրքը, իր ծնած օրէն ասդին, բա՛ն տուած չէ մարդկութեան ···

— Թուրքը Ասիոյ խորերէն եկած վայրենի մըն է ···

— Թուրքը մարդասպան է ···

— Թուրքը աս է, Թուրքը ան է ···

Աւա՜ղ փառաց անցաւորի ···

Քառասուն տարի քարքարուտ ճամբաներէ անցնելէ ետքն էր որ մեր դասը առինք եւ հասկցանք, վերջապէ՛ս, որ Թուրքին երեսին շպրտուած այդ «քար»երը որեւէ կերպով վնաս չէին հասցներ անոր, որովհետեւ դիւանատուներու եւ սակարաններու ներսը ուրիշ գործեր կ'եփէին մեր «բարեկամ»ները : Այդ «քար»երը Լեմանի լիճը նետուեցան 1923ին, Թուրքը եղաւ «աչքի – լոյս », մենք եղանք աչքի փուշ :

Եւ օր մըն ալ լսեցինք չլսուելիք բաներ :

— Իմացա՞ր էոիօն ինչպէս Թուրքը գովեր է ···

— Իմացա՞ր ծերակուտականը, որ մեր երեսին կը խնդար անցեալ տարի, ինչե՛ր ըսեր է Անգարայի մէջ՝ ի՛ պատիւ Թուրքին ···

— Լսեցի՞ր, նախագահ Այզընհաուրըն անգամ Թուրքը կը փառաբանէ ···

— Նայէ՛, նայէ՛ Իտըլը ի՛նչ անուշ բաներ ունի ի նպաստ Թուրքին ···

— Հապա՞ էտլէյ Սթիվընսընը ···

– Ա՛ռ, կարդա՛, աս ծերակուտականը մեր Մայիս 28ին խօսեցաւ, բայց հիմա Յառաջաբանը գրեր է Թուրք հեղինակի մը գիրքին ···

Եւ եւս խաղաղութեան զՏէր աղաչեսցուք ···

×

Այս օրերս, նորէն, խրատներ, խորհուրդներ կը հասնին մեր ականջը :

— Զափաւոր եղէք, ծանր բառեր մի՛ գործածէք, հայհոյելու, անիծելու պէտք չունինք ··· Ծանրակշիռ կացութիւն կայ ամէն տեղ ··· Նոր վէներու դուռ մի՛ բանաք ··· Ձեր ոխերիմ թշնամին Ատլանտեանի Դաշնակցութեան անդամ է, չմոռնա՛ք ··· Կը հասկնանք ձեր վիճակն ալ, բայց ···

Եւ ազդարարութիւն ·

— Ձեզի համար շատ գէշ հետեւանքներ կրնան յառաջ գալ ··· «Լոււս» ըսենք, «լուսնկայ» հասկցէ՛ք ···

— Ի բերանոյ քումմէ ··· Մեր ըսածն է որ կը հաստատէք — Թուրքը մարդ չըլլար ···

— Լռութիւնը ոսկի է ···

×

Վերոյիշեալ յօդուածիս օրերուն մազերս սեւ էին : Ազգին մազերն ալ սեւ էին :

Այսօր, իմ մազերս ալ սեւ չեն, ազգին մազերն ալ : Ուրեմն, աւելի փորձառու եւ նուազ վիպական, կարծեմ, շիտակ ճամբէն շեղած չենք ըլլար, եթէ խմբագրապետին իրաւունք տանք : Գոնէ մասամբ :

Եւ համոզուինք որ, իրա՛ւ, հայհոյանքներու եւ բոցավառ որակականներու տարափով չենք կրնար՝ ո՛չ մեր վրէժը լուծել, ո՛չ ալ քանի մը կաթիլ արցունք աւելի տեսնել քիչ – շատ սրտցաւ օտար հարեւանին կոպերուն տակ : Իսկ հայհոյանքներով ու անէծքներով սիրտ զովացընելու օրերն ալ շատոնց անցած գացած են : Եւ ո՛վ ըսաւ որ սիրտ զովացնելով քաղաքական դատ կը լուծուի :

Մեր ճակատագրով հետաքրքրուելու տրամադրութիւն ունեցող օտարը փաստեր կ'ուզէ մեզմէ՝ եղեռնին ահաւորութիւնը չափելու եւ եղեռնագործին ինքնութեան ծանօթանալու համար, ո՛չ թէ տոպրակ մը անէծք : Մէկը զէնք է իր ձեռքը, միւսը «պարապ վախտի խաղալիկ » :

Վա՜յ մեզի եթէ Թուրքին համբաւը քուրջի կտորի վերածելու համար պիտի ապաւինինք *միմիայն* հայհոյանքներու եւ անէծքներու՝ փաստացի եւ առարկայական պատմութիւնը յետաձգելով ուրիշ օրուան :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՅՈՒՇԵՐ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

ԱԿՆ, ԻՄ ԾՆՆԴԱՎԱՅՐ

Ակնցիները առանց բացառութեան քաղաքացիի կեանք կը վարէին, գիւղանակներու կեանքն ալ այնպէս էր խակապէս: Երկրագործութիւնն որ գիւղացի դասուն զբաղումն ըլլալու է, եւ իրենց ապրուստի միջոցը, չկայ գրեթէ կամ թերեւս այնքան քիչ է որ անկարելի տեղ մը կը գրաւէ: Ակն քաղաքը բացառիկ դիրք մը ունի· բոլորովին քարոտ եւ դառնվայր ըլլալով՝ չի յարմարիր երկրամշակութեան եւ ժողովուրդը ստիպեալ կը պանդխտէր: Ասիական ժողովրդոց մէջ երբ կը պակսի երկրագործութիւնն, կը պակսի նոյնհետայն՝ ապրելու ամէն միջոց: Իսկ առեւտրական գործունէութիւնը բաւական չեն ապրեցնելու Ակնայ ժողովուրդը եւ այս կղզիացեալ դիրքն՝ զինքը նեղ կացութեան կը մատնէ, ինչ որ դժբախտութիւն մըն է: Հասատու դրամատէր սեղանաւորներու դրամագլուխով դուարճալի կեանք վարելիք վայր մըն էր Ակն· երբ ամառանոց եւ ձմեռանոց, երբ զբօսավայր· ճիշդ այսպէս դուրսերն ի պանդխտութեան վաստակով, կ՚ապրէին Ակնցիք, ճոխ եւ շռայլ, բարեկեցիկ եւ վայելչաճաշակ: Ցետին հասարակ դասակարգն հօր գործելով եւ մասուրա լեցնելով կամ գորգագործութեամբ ըստ բաւականին գոհացուցիչ ապրուստ մը կ՚ապահովէին դիւրատար ճիգով եւ իրենց ճիտին ոսկեայ շարոցներ, կէրտանըլը, անբաժան էին, ինչ որ աւելի ջանասիրութեան, այլոց կարօտ չմնալու նախանձախնդրութիւնն ունէին ընդօծին դովելի առաւելութեամբ:

Միջակորեար եւ աւելի հարուստ ընտանիքներ վայելչօրէն եւ փարթամութեամբ ապրիլ կը սիրէին: Իրենց վրայէն յայտնի կ՚ըլլար բարեկեցութեան ճաշակն ու սէրը, որ առատապէս աչքի կը զարնէր Ակնայ մէջ եւ յայտնի ապացոյց այս բարեկեցութեան արժան էր դիտել տուներու գեղեցկութիւնն եւ գովելի այլ հանգամանքները:

Ուրիշ գաւառներէ աւելի ունէին արդի քաղաքակրթութեան հետեւողութիւն, թէ հանրային եւ թէ մասնաւոր կենաց, վարուց եւ բարուց մէջ, թէ ներս եւ կամ թէ դուրս իրենց տուներու կամ երկրին մէջ:

Այս բարենիշ՝ առաւելութիւններն չէին տեսնուեր Եփրատի յայսկայս եւ յանկայս ափերուն գտնուած այլ գաւառներու մէջ: Արեւելեան թէ Արեւմտեան հայարնակ գաւառներու մէջ, նա մանաւանդ աչքառու կերպով իգական սեռի ազատութիւն, հաւասարութիւն արանց եւ կանանց մէջ առանց բացառութեան, թէ խոնարհ եւ թէ ըստ ինքեան բարձր դասակարգերու մէջ, յորում կանայք կ՚ընդունէին համարձակաբար հիւրեր, կը խօսակցէին դէմ առ դէմ, բայց եւ պայծառ ճակատով կը սեղանակցէին, բարոյական բաղձալի ըմբռնումով· նոյնիսկ հիւրերն ինչ սեռի ալ պատկանէին, կը վայելէին ու կը վայլեցնէին իրենց նորաւէր կենաց եւ համարձակ կենցաղավարութեամբ: Ակնայ կիները, բաղդատմամբ այլ գաւառներու իրենց ցեղակիցներու, համակերպած կ՚ըլլային ժամանակին պահանջմանց ի նպաստ իգական սեռի ազատագրութեան:

Ապուչեխ եւ Կամարակապ գիւղերը, թէպէտ ըստ պաշտօնական արձանագրութեան անունով գիւղ կը կոչուէին, բայց ոչ մէկ տեսակէտով պակաս եւ յետնեալ արուարձաններ կարելի էր համարել քաղաքէն՝ ուրկէ հեռաւորութիւնը երեք քառորդ ժամ էր: Ճիշդ միեւնոյն քաղաքակրթական կեանքը կը տիրէր հոն եւս՝ համանման ճաշակով եւ նոյնանման ոգիով: Երբ բաղդատութեան դնենք ուրիշ գաւառներու, գիւղերու հետ, անոնց չէ կարելի գիւղ ըսել, արդեամբ եւ մէկին գիտնալով ամենազարգացեալ եւ յամենայնի յառաջադէմ եւ քաղաքակրթեալ գիւղեր են ամէն հանգամանքով: Բացի երկրագործութենէ որ երբեք չունին· ատոր փոխարէն ի գիւղին ձմեռնային ընակարան եւ ընդարձակ այգեստաններու պարտէզներու մէջ ամառանոց, հնձաններ, որ բացառաբար աչքի կը զարնէր այս պարագան այս գաւառին մէջ: Կայ 12 ժամուան հեռաւորութեամբ Բինկեան գիւղը որ ունի երկրագործութիւն, բայց ժողովուրդի մակարդակը եւ ընտանեկան վարք ու բարք ու կրթական եւ ուսումնական վիճակ բարձր եւ նախանձելի էր: Առաջնորդական վիճակ մըն էր այս քաղաքը, ուր պաշտօնավարած են յիշատակելի եւ փնտռուած Առաջնորդներ, որպիսիքն էին՝ Գարեգին Սրուանձտեանց, Մուշեղ Սերովբեան: Շուրջ բոլոր կային յունադաւան գիւղեր, Չուրճը, Վանք գիւղ, Զորակ եւ Մուշաղծայ գիւղերը, որոնք ունէին եկեղեցի եւ վարժարան որոնց ուսուցիչները միշտ Լուսաւորչական կ՚ըլլային: Միայն եկեղեցիին մէջ Աւետարանը յունարէն կը կարդացուէր, բայց ժողովուրդը չէր հասկնար եւ միշտ հայերէն կը խօսակցէին իւրայատուկ առոգանութեամբ: Կայ նաեւ Վեց Փարա գիւղերը որոնց անուններուն միշտ հայացի, բայց ժամանակի ընթացքին դաւանափոխ հայրենակից դրացիներ էին որոնք համերաշխ եւ խաղաղ կենցաղ ունէին միմեանց հանդէպ: Ունէինք ինը վարժարաններ բոլորն ալ երկսեռ: Քաղաքին մէջ կային Նարեկեան, Ներսէսեան – Հռիփսիմեան (իմ վարժարան): Գիւղերուն մէջ Արամեան, Մեսրոպեան Ս. Նշան վարժարաններ եւ ծաղկոցներ: Այդ վարժարաններու թոշակները գրեթէ չնչին գումարներ էին, մէկ մի աշակերտ մէկ ղրուշ կամ հարիւր փարա, որովհետեւ Պոլսոյ մէջ կային կալուածներ որոնք այս վարժարաններու կամ եկեղեցեաց վազֆ իզած· անոնց եկամուտով կը մատակարարուէին առաւելապէս, գիրք, տետրակ, գրիչ, գրենական պիտոյքներ, յաճախ ալ ձրիօրէն մատակարարուելով:

Հոն՝ մի զարմանաք երբ ըսեմ թէ քաղաքի ժողովրդեան 12էն մին ուսանող էր, եւ անոնց իւրաքանչիւրին ծախքը տարեկան 90 – 10· ղրուշ որ պատիւ կը բերէր Ակնցիներուն կրթական գործի մէջ, որոնց ուսուցիչներն ալ մեծաւ մասամբ ձեռնհաս· մէն մի դպրոց ունէր հոգաբարձութիւն եւ յատուկ ծրագիր:

Ունէին պաշտօնական ընտրեալ մարմիններու թաղային խորհուրդներ եւ հոգաբարձութիւն, որոնց անդամներն՝ դործին ատակ, զարգացեալ եւ գիտակից անձեր կ՚ըլլային: Ունէին կանոնաւոր ընդհ· ժողովոյ ատենագրութիւններ, ամէն ինչ տեղին կազմակերպուած: Մի զարմանաք երբ կ՚ըսեմ թէ Ակնցիք թուական մեծ առաւելութիւններ ունէին ուրիշ շատ մը գաւառներու վրայ, որովհետեւ իրենց վիճակի ընտրեալ Առաջնորդները, ազգանուէր եւ ընտրեալ անձինք էին· նուիրեալներն իրենց ուխտին, որոնք ուր որ ալ ըլլային, կարող էին նոյնքան գոհացուցիչ վիճակի վերածել այլ թեմեր եւս: Բայց Ակնայ աչքառու առաւելութիւններըն ալ ակնբախ էին յիրաւի: Սրուանձտեանց Ծ. Վրդ. իր բոլորանուէր ջանիւք եւ քաջողջութեամբ իր բարձրութեան վրայ միակն է որ տարակուսելով այս գաւառի ապագային մասին իր քարոզներուն մէջ չէշտած է միշտ եւ յաճախ քանի պանդուխտ պիտի ապրիք, ի պանդխտութեան վաստակելով՝ հոս պիտի ապրիք այլն՝ ի Պոլիս, կինն ու ընտանիք ի գաւառ մուր է ձեր ապագան, կ՚ըսէր չէշտելով, որովհետեւ պանդըխտութեան դառնութիւններն եւ ընտանեկան յարկի երկար բաժանումներ, յոռի պարագայ մը, կարօտ մնալով գրեթէ միշտ, ամուսինն կնոջմէն, հայրն իր զաւակներէն եւ ծնողքներէ· գաղթեցէք ի Պոլիս կամ այլուր, որովհետեւ օր պիտի լինի որ պիտի ուզէք երթալ· միջոցը պիտի պակսի ձեզ, եւ ձեր տրեխները կապելու կապիչ պիտի չգտնէք, կ՚ըսէր:

Քաղաքին արուարձաններու մէջ գրեթէ կարելի է հաշուել ի հեռաւոր կամ ի մօտոյ Բաղըրշտաշէ բաւական հեռու եւ Պաղչէ գիւղի մերձ, Ս. Երեւման վանքը առանց վանահօր, որ իր լաւ եւ կանուն օրերուն յաճախ նշաւակ եղած է Տերսիմցիներու ոտնձգութեան, բայց ատենին, լաւ ընտրութեամբ գող սիրական անուն պարթեւհասակ եւ երկար փառաւոր մօրուքով անձ մը պահապան դրուած էր, որ քաջ քրթախօս լինելով, միշտ պաշտպան եւ տէր կեցած է եւ դէմ դրած անոնց յարձակմանց եւ կամ աւազակութեանց:

Ի Կարուշյայ գիւղ, կար Ս. Կոզման եւ Ս. Դամիանոս ուխտատեղի եկեղեցին կարմիր կղմինտրաձեւ քարերով կառուցեալ, որու պատուհաններն այնքան նեղ եւ փոքր երկարութեամբ չինուած ի ներքուստ խորհրդաւոր խաւար աղօթատեղին եւ իր մատաղարան բարձունքին հաստատուած բերդի եւ անմատչելի, հաստատուած իր փռուած դաշտին վրայ, հաստարձ դարեւոր ծառերով զարդարուած, մէն տարի Նոր Կիրակիին խուռն բազմութիւն իրեն կը քաշէր, տեղի նենալով խանդավառ տօնակատար թիւն, պար եւ պէս պէս զուարճութ ներ:

Մերձակայ գիւղի մօտ կայ Ս. Գր. րեկացիի ուխտավայրը, դաշտին մէջ կառուցուած, անդուռ եւ անծածկ, միայն ունենալով բաց խորան մը եւ ղովրդեան յատուկ վայր որ առանց եւ կրօնի խտրութեան ամէն ազգի տաւորներ անպակաս կ՚ըլլային: Ա ուածածնի օրը անոր մատաղօրհնութ եւ ուխտագնացութեան օրն էր:

Ապուչեխ գիւղն՝ բացառիկ տեղ ունի այս միջավայրին մէջ, իր Ամիրաներով, մեծամեծ հարուստ նաւորներով եւ գիտութեան իր դէմքերով Արփիարեան եղբայր Չերազի գիւղէն՝ Մինաս Չերազով, Զօպանեանով, Գր. Զօհրապով, Գ. Չէ լէպի Ազարեաններով: Այս գիւղի Ս. Ն շան եկեղեցին, թանգարան մըն էր, գնահատելի եկեղեցական զգեստներ Օշինի օրինակեալ ձեռագիր Աւետար եւ Սասուն անուամբ ձեռագիր եւ մագ ղաթեայ այլ Աւետարանով իրր ազգ նութիւններ որոնցմէ ոմանք հոս՝ ի Մ եկեղեցի բերուած ըլլալը կը յիշատակ ուի:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԷՄԻՐՃԵ

ՐԱՖՖԻ ԵՒ ՀԱՅ ՎԻՊԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գ.

ՄԷԿ ԺԱՄ ՐԱՖՖԻԻ ՍԵՆԵԱԿԻՆ ՄԷ

Րաֆֆի, ծնած եւ մեծցած Պարսկ Ռուսաց հողերուն վրայ, միշտ ման խոյզ քննութեամբ ուսումնասիրած ազգին անցեալ եւ ներկայ վիճակը: սովորոյթք, կրօնք, աւանդութիւնք, զափար եւ ոգի, ոչ մէկ բան անծանօթ մնար անոր:

Կովկասեան պատմութեան վերջին մանակներու փառահեղ եւ տխրալ դրուագը կը կազմէ Մելիքներու պատմ թիւնը: Կարդա՛ Խամսայի Մելիքութ ները եւ կարծես թէ բոլորովին նոր խարհ մը կը տեղափոխուիս: Ազգ առաքինութիւնները, ազգային թեր թիւնները տարօրինակ գոյներով պատկերանան աչքերուդ առջեւ, ի տիտաններու դիւցազներգութեանց: մանակը կրնայ մեր միտքերէն ջնջել

ԿԱՐՈՏ

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

— Բերէք Էլոյեանին այստեղ, — հըրամայեց նա ոտքի կանգնելով եւ ուղղելով համազգեստը: Երկու միւս քննիչները դուրս թռան, «Վեթերանը» մնաց տեղում նստած: Նախագահը քայլում էր սենեակում ու չէր նայում նրա վրայ, չէր լսում նրան: Իսկ նա պատմում թէ ինչպէս է հարցաքննել սպիտակ գունդի սպայի սպասեակին, ինչպիսի մեծ, սարսափելի դաւադրութիւն բացել, փրկել է Սերգօ Օրջոնիկիձէի ու Սերգէյ Կիրովի կեանքը ...

Հանրապետութեան պետքաղվարչութեան նախագահը կանգ առաւ եւ ցըրւած, պաղ հայեացքով սկսեց նայել վեթերանին, երկար նայեց ու մտերմիկ խաղաղութիւն տալով դէմքին, ցածրաձայն շշնջաց.

— Իսկապէ՞ս: Ի՞նչ կը լինէր յեղափոխութեան բախտը, եթէ դու՝ Արշօ Ծամերեանց եւ ես՝ Հայկազ Շաւարշեանը չլինէինք ...

— Հանա՞ք ես անում, — արձագանգեց Արշօ Ծամերեանը, որ հիմա, երբ մենակ էին, իրեն աւելի ազատ կարող էր զգալ՝ հին ծանօթ ու հասակակից լինելով նախագահի հետ: Միայն թէ վերջերս Հայկազը մի քիչ չոր ու դոռոզ է դարձել, ժողկոմի աստիճանի հասնելով՝ բիւրոկրատացել է:

— Հանա՞ք ես անում, — կրկնեց նա իր հարցը:

Նաճագահը կրկին ժպտաց.

— Լուրջ եմ ասում:

— Վերջերս քո լուրջն ու հանաքը ես իրարից չեմ ջոկում ...

— Ո՞վ է մեղաւոր, ջոկիր, — պատասխանեց նախագահը, — ես էլ եմ տեսնում, որ դու որոշ բաներ իրարից չես ջոկում ...

— Վա՜հ ... բացականչեց Ծամերեանը, — Ի՞նչ բաներ ես ասում, տօ ...

Այդ խօսքի վրայ քննիչները ներս բերին Առաքել Էլոյեանին: Ծանրամարմին, յաղթանդամ, ոտքերին տրեխներ ու գլխին հին փափախը: Նա չփոթուած շուրջն էր նայում: Խորամանկութիւն չկար նրա դէմքի վրայ: Պետական յանցագործը չփոթուած էր: Շեմից դէպի առանձնասենեակի խորքը գալով, գըլխարկը հանեց ու իր ամբողջ արջանման կերպարանքով խոնարհուեց նախագահի առաջ: Ապա կրկին շուրջը նայելով, տեսաւ, որ այնտեղ նստած միւս մարդը ծանօթ է, ժպտաց նրան: Հրամայեցին, որ ինքն էլ նստի: Փլուեց աթոռին, փափախը դնելով ծնկան վրայ:

— Ամենամեծ պետն է, — նրա ականջին շշնջաց երիտասարդ, յաղթանդամ քննիչը, գլխով ցոյց տալով նախագահին, որ լուռ զննում էր Առաքելին:

— Ուրեմն՝ դո՞ւ ես Առաքել Էլոյեանը, — հարցրեց նախագահը, ուրախ դէմք ընդունելով:

Առաքելն էլ, չգիտես ինչու, ուրախացած, ժպտաց.

— Հրամանք ես, ուրեմն՝ ես իմ Առաքել Էլոյեան:

— Ի՞նչ մարդ ես դու:

— Ռանչպար գիւղացի մարդ իմ, ինչ մարդ իմ ...

— Դաշնակցական եղե՞լ ես, կամ Հընչակեան:

— Չէ, մատաղ, չեմ եղեր: Հնչակեան իմ հօրոխպոր տղայ Մանուկն էր:

— Ո՞րտեղ էր ապրում այդ Մանուկը: Ե՞րբ ես տեսել նրան վերջին անգամ:

— Մանուկ չայրի: Մանուկին Նպատ լերան դէպքին բռնեցին, Սուլթան տարաւ Արզրում, կախեց:

— Ե՞րբ էր դա:

— Քսանհինգ – երեսուն տարի առաջ էր: Երգ լէ կայ:

— Ի՞նչ երգ:

— Էդ դէպքի մասին:

— Երգի խօսքերը գիտե՞ս: Մի ասա՛ լսենք:

— Գիտեմ, հօրի՞ չգիտնամ:

Ու նա խռպոտ ձայնով սկսեց երգ աջ ձեռքն ականջին դնելով, ինչպէս ր նասացները.

Հազար իննհարիւր չորս թիւ լրացաւ,
Հնչակեան մի խումբ, սահմանից անցաւ,
Ջալալ աշիրաթ, դէմ գումարուեցաւ...

Նախագահն ու քննիչները զարմա նայեցին իրար ու ծիծաղեցին:

— Խօսքերն ասա միայն, միայն խօ քերը, — կանգնեցրեց նախագահը:

– Մենակ խօսքեր չըսուին, երգ է ...

«Վեթերանը» միջամտեց.

— Լսիր, էյ, ի՞նչ ես քեզ դու տեղ դնում ...

Նախագահը յանդիմանութեամբ նրան:

— Դեռասանութիւն է անում, Հայկազ Շաւարշեան: Խորամանկութ է անում: Ես Աշոտ Ծամերեանը չլ թէ սխալուեմ:

– Ինչ էլ լինի, դու Արշօ Ծամերեան կը մնաս, —Ասաց նախագահն ու զար Առաքելին, — ուրեմն դա 1905 էր ...

ՀՐԱՉԵԱՅ ՔՈՉ

(13 Շար.)

կարդացած գիրքերու չատ էջեր, սակայն ով որ կը կարդայ անգամ մը Խամսայի Մելիքութիւնները, ա՛լ այնուհետեւ ո՛չ մին այդ տեսարաններէն անհետ կը լինի իր աչքերէն, ո՛չ մին այդ դիւցազանց անուններէն կը ջնջուի իր սրտէն: Մէն մի անուն կը մխուի սրտին խորը, բայց

Երեւցան իբր ստոյգ, անհետացան իբր
երազ ,
էին որ զինչ եւ էին, այդ այդպիսիք
են ահա :

Ի՞նչպէս մի Մելիքզադէ հոգիով ու միտքով հյափշտակուէր՝ երբ կը ճեմէր իր հայրերուն հողերուն վրայ, ուր իւրաքանչիւր քայլին կրնար ըսել·

Եւ փոշի զոր կոխեսն աստ՝ դիւցազունք
կոխեցին :

Րաֆֆի կը սարսռար, իրեն հետ կը սարսռայ ժողովուրդն ալ: Պատմական վիպասանութեանց մէջ սարսուռը կիսամեռ հոգիներու ելեկտրական ցնցումն է :

×

Մեր կամքէն անկախ պատճառներ (ԽՄԲ.— Թրքական գրաքննութիւնը) անհնարին կ'ընեն մեզ գրել Րաֆֆիի գործերուն վրայ այն եղանակով, որ համապատասխանէ մեր փափաքներուն եւ տրամադրութեանց, հետեւաբար հարկադրուած ենք գոհանալ ընդհանուր տեսութիւններով :

Երբ հեղինակ մը սիրելի է մտքին ու սրտին հաւասարապէս, կարծես թէ բան մը կը պակսի քեզի եթէ այդ հեղինակին կեանքին մանրամասնութիւններուն տեղեակ չլինիս : Հեղինակին ներքին կեանքի եւ գործերու մէջ կը թուի թէ սերտ կապ մը կայ, եւ առանց այդ կեանքին մասին ծանօթութիւն ունենալու, կարծես թէ դժուար է ըմբռնել հեղինակին ոգին :

Երբ Ժիւլ Հոչ հրատարակեց իր սիրուն գիրքը, Փարիզցիք իրենց տան մէջ, չատեր ուրախութեամբ աղջունեցին, վասնզի ի դէպ կուգար մեզի զանազան մեկնութիւններ տալ Ֆրանսացի մեր սիրած հեղինակներու ներքին կեանքին, մինչեւ իսկ տան մէջ ապրելու եղանակին վրայ :

Բնական էր, որ երբ Թիֆլիզ կը գտնուէի, առիթ որոնէի գոհացում տալու այս հետաքրքրութեանս : Կ'ենթադրէի Րաֆֆիի մասին թէ այս հետաքրքրութեան մասնակից են Թուրքիոյ Հայոց մէջ Րաֆֆին սիրողներէն չատեր :Երբ կ'ուզէի տեղեկութիւն ստանալ Րաֆֆիի ներքին կեանքին վրայ, համոզուեցայ թէ այս տեսակ խնդիրներու մէջ հետաքրքրութիւնը մինչեւ որ աստիճան օգտակար գիտերու ծնունդ կրնայ տալ :

Թիֆլիզ հասնելու երկրորդ օրն էր, Ապրիլ 26, Հինգչաբթի երեկոյեան դէմ: Մինչ կ'անցնէի արքունի փողոցէն, տեսայ թէ հեռուէն կուգար միջահասակ, բաւական լայն պարոն մը, կապոյտ ակնոցներով: Քովէն անցնելով , ձեռք երկնցուցի.

— Բարեւ, Պ. Րաֆֆի, ի՞նչպէս էք :

— Բայց, պարոն ...

ծանօթը , որ զինքը կը ճանչնայ : Ծանօ-

Եւ զարմացած կը նայէր թէ ո՞վ է անթացուցի ինքզինքս, եւ երկար կանգ չառի՝ վասնզի ընկեր ունէի :

Յաջորդ օրը, երբ միասին էինք, Րաֆֆի զարմացմամբ կը հարցնէր թէ ի՞նչպէս բազմութեան մէջ ճանչցայ զինքը, վասնզի ո՛չ զինքը տեսած էի, ո՛չ ալ լուսանկարը: Ընկերս ալ ամենեւին բան մը չէր ըսած :

Վասնզի, այս էր պատասխանս, խուռն բազմութեան մէջ գեղեցիկ տաղանդ մը անտես չանցնիր: Ձեմ գիտեր ի՞նչ չնորհք կայ դէմքին վրայ, որ մագնիսական զօրութեամբ կը քաշէ տեսնողը :

Րաֆֆիի լուռ բնաւորութիւնը, քիչ մը խորհրդաւոր դէմքը, չարժումները ոչինչ իր մէջ ենթադրել կուտան թէ վիպասան լինելու համար ստեղծուած էր: Սակայն երբ օր մը կը տեսնես զայն, շլափքան հանած, գլուխը բաց, այն ժամանակն է որ այդ գեղեցիկ ճակատը, որ արդարեւ վսեմ ճակատ մըն է, կը հարկադրէ քեզ մտածելու թէ ինչ որ ալ լինի արտաքին երեւոյթը, այդ ճակատը կրողը սքանչելի բանաստեղծ մը, վիպասան մը կրնայ կոչուիլ :

Եթէ օր մը, բարեկամական սեղանի մը վրայ, կախեթի գինին յանկարծ քիչ մը չատ փախչի եւ երեւակայութիւնդ փոխադրուի աչքերուդ մէջ եւ տեսնես թէ վիպասանը որպիսի բարեկամական գորով ցոյց կուտայ, այն ատեն կ'ըմբռնես արտաքուստ անտարբեր երեւցած կերպարանք մը չատ տաքուկ սիրտ կը կրէ : Եւ վիպասան մը, որ տաքուկ սիրտ չունի, կը նմանի կնոջ մը որ կ'ուզէ գեղեցիկ կոչուիլ՝ առանց ունենալու աղուոր աչքեր :

Րաֆֆին տեսնելուս միւս օրն էր, որ միասին գնացինք իր տունը՝ անցնելով այն լայն, մեծ եւ անհոդ փողոցներէն , որ քիչ չատ բնակիչներուն բնաւորութեանը յարմարցուած են : Կ'ուզէ՞ք ճանչնալ ժողովուրդի մը բարքը, կացութիւնը, գաղափարները : Երբ կը մտնէք քաղաք մը, պտըտեցէք փողոցները եւ չուտով ըստ բաւականին գաղափար մը կը կազմէք ձեզ հետաքրքրող այս կէտերուն վրայ :

Մտանք միապաղաղ Սոլոլակի թաղը եւ հասանք Սմեչնիկեան տան դուռը: Դուռը արդէն բաց է, եւ անմչակ քիչ մը հողի վրայէ անցնելով, փայտէ սանդուխի մը աստիճաններէն բարձրանալով, ներս մըտանք սենեակի մը մէջ, զոր պատէր պաչարեր էին գարնանային տերեւները : Ո՞ւր ենք, քարակերտ փողոցի՞ մէջ թէ այգեստան մը: Կանանչ տերեւները մըթընչաղ գոյն մը կ'ընծայեն բնակարանին : Փոքրիկ սենեակին մէջ փոքրիկ գըրասեղան մը կայ, որու վրայ անհնարին է նչմարել փոչիի հիւլէ մը իսկ :

Ըսած են թէ «ոճը մարդն է», բայց ուրիչներ կ'ըսեն թէ «կարասիքը մարդն է» (ԽՄԲ.— «Կարասին հոգի ունի» ըսած է Ամիէլ) :

Զափաւոր մեծութեամբ գրասեղանին ճախակողմն է գրադարանը, ուր կը պահուին մէյմէկ օրինակ հեղինակին գործերէն, եւ մէկ քանիներն իր սիրած գիրքերէն: Րաֆֆիի աչխատանոցին դիմաց ուրիչ սենեակ մը կը պարունակէ աւելի մեծ քանակութեամբ գիրքեր :

Ուր որ աչքերդ պտըտցնես, Րաֆֆիի սենեակին մէջ, ակներեւ կը տեսնես գեղեցիկ ճաչակով օժտուած տանուտէրը : Գիրքերը կազմուած են գեղեցիկ, թաւչապատ, ոսկեզօծ: Գրասէրներու համար հեչտութեանց մեծագոյնն է իրենց ափերովը զգուել գեղակազմ մատեան մը : Իր փարթամութեանց մէջ՝ Ռոչիլտներէն մին, որ այնքան դժբախտ վախճան ունեցաւ, երկու մեծ հրճուանք ունէր, — աղքատներուն բարիք ընել եւ աչքերը պարուրել ի տես փառակազմ գիրքերով լեցուն մատենադարաններու :

Րաֆֆիի սենեակին մէջ կան մէկ քանի նկարներ, պարսկական սոփա մը, նստարաններ, որոնք կ'ամբողջացնեն համեստ կարասիքը :

Այս տեսարանը ինծ համար տարօրինակ էր: Չէի կրնար ըմբռնել թէ ի՛նչպէս մարդ մը կրնայ գրել՝ երբ մեծ գրասեղանի մը վրայ չի կրնար ազատ պարզել իր թեւերը, երբ գիրքերու դէզ մը չի պաչարեր զինքը, եւ գրասեղանը չի նմանիր քաոսի մը : Բայց այդ կոկիկ, պարզ սենեակին մէջ Րաֆֆի կ'ամփոփէ իր միտքը, կը չափաւորէ հոգւոյն թռիչքը : Ռուսիոյ մէջ գրող մը, նոյնիսկ երբ օրագրի մէջ կը գրէ, պարտաւոր է ամէն միջոց ձեռք առնել իր եռանդը սանձահարելու համար :

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մարտիրոս Սարեանի նկարչական արուեստը անգամ մը եւս գնահատուեցաւ : Արդարեւ նկարիչը ստացաւ աչխատանքի հերոսի կոչում : Այս առթիւ հազարէ աւելի անձեր հեռագիրով չնորհաւորած են զինքը :

×

«Պաղտասար աղբար» առաջին անգամ ըլլալով ներկայացուեցաւ Պաքուի մէջ, ադրբէջաններէն լեզուով :

×

Երեւանէն Ղափան երդ ու դարձի համար ցարդ անհրաժեշտ էր առնել Պաքուի չոգեկառքը: Ժողովուրդը դժգոհ էր :

Այժմ կարելի է նոյն ճամբան ընել ուղիղ գիծով :

×

150 տարուան հաճարենիի մը բունին մէջ գտնուեցաւ եղջերուի մը եղջիւրները: Այս գիւտը նոր վկայութիւն մըն է մեր լեռնաշխարհի անհետացած հարուստ կենդանական աշխարհին մասին :

ԵՐԳԻԾԱՆՔԸ

ԵՐԿԱԹԷ ՎԱՐԱԳՈՅՐԻՆ ԵՏԻՆ

Արեւմտեան թղթակից մը, Մոսկուայի մօտերը գտնուող ագարակ մը կ'այցելէ եւ կէսօրին, հողագործներուն հետ ճաչելու փափաք կը յայտնէ :

Սիրով կ'ընդունուի եւ կէսօրին մեծ սեղանի մը չուրջ հողագործներուն հետ փառաւոր ճաշ մը կ'ընէ : Կ'ուտէ առատ միս, ռուսական ապուր (պորճ), երկու տեսակ պանիր եւ տեսակ տեսակ պտուղներ : Ճաչէն յետոյ, թարգմանին կ'ըսէ:

— Հողագործները հոս չատ լաւ ճաշ կը ստանան :

— Այո, չատ լաւ, կը պատասխանէ թարգմանը :

Պահ մը յետոյ, կը նկատէ որ հողագործները իրարու հետ բաներ մը կը խօսին :

— Ի՞նչ կ'ըսեն հողագործները: Գո՞հ չեն սնունդէն, կը հարցնէ թարգմանին :

— Ընդհակառակն, չատ գոհ են, կը յարէ թարգմանը :

— Հապա իրարու ի՞նչ կ'ըսեն :

— Կ'ըսեն՝ որ երանի թէ ամէն օր արեւմտեան թղթակից մը այցելէր, որպէսզի այսպէս լաւ ճաչ ունենայինք ամէն օր :

×

Ռուս համայնավար մը, Մոսկուայի մէջ, բանուորի մը կը խօսի ու կը ջանայ զայն համոզել՝ որ անդամագրուի կուսակցութեան :

— Միակ նպատակը՝ համաշխարհային Համայնավարութիւնն է, կ'ըսէ: Եթէ Համայնավարութիւնը չըլլար՝ մեր կեանքը դատարկ ու չահեկանութենէ զուրկ պիտի ըլլար: Երիտասարդութիւնը բարոյապէս պիտի խաթարուէր: Ամբողջ ազգը պիտի ուծանար ու կմախք կամաց պիտի մեռնէր :

— Ընկեր, կը կարծեմ թէ քիչ մը կը չափազանցես, կը պատասխանէ բանուորը: Իմ ոչ ծնողքս համայնավար էին, ոչ ալ անոնց ծնողքները եւ ոչ ալ անոնց նախահայրերը ...

— Ատիկա ճիչդ է , բարեկամ, կը յարէ համայնավարը յաղթական երեւոյթով մը : Եւ ճիչդ ատոր համար ալ արդէն այսօր չկան, մեռան :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (196)

ԷԿԵՐԻ ** ** ԱՍՏՂԵՐԸ

Ամէն պաչարուած քաղաքին մէջ կը մընային թերահաւատներ՝ որոնք կ'ըսէին .

— Սուտ է թէ Թուրքերը կուգան : Ամէն տարի անով կը վախցնեն աչխարհս, մինչ այն կը ծերանանք ու կը մեռնինք, բայց Թուրքերէն այնքան նեղութիւն ալ չենք կրեր որքան ճանճերէն :

Այս տեսակ մարդիկ կը քչուին հեղեղէն, ու կը փճանան պատերազմներէն : Ասոնք դեռ — ժամանակ — կայ ընտանիքին անսպառ սերունդէն են :

Տոպօ չէր ցաւեր, որքան մարդ գար այնքան լաւ : Կիներն ու տղաքը թէեւ չատ սիրով ընդունուած հիւրեր չէին բերդին մէջ, բայց այլեւս չէր կրնար դուրս քչել զանոնք : Միւս կողմէն այնքան զինուորներու համար հարկաւոր էր նաեւ կնոջ աչխատող ձեռքն ալ :

Ուստի թող գան :

Կիները կը բաժնէին խոհանոցներու ու փուռերու մէջ: Տէր Շուքան ամէն ընտանիքի համար տեղ կը ցուցնէր: Կային սենեակներ ուր տասը, քսան հոգի ալ միասին պէտք էին բնակիլ: Վերջ ի վերջոյ միայն գիչերուան համար հանգչելու եւ իրենց իրեղէնները զետեղելու տեղ մը հարկաւոր էր :

Իսկ այրերը Մեքչէի դրան աչտարակի մէկ անկիւնը կը քաչէր եւ հրաման չուէին ներս մտնելու մինչեւ որ զինուորներու նման երդում չընէին:

— Բահ, – ըսաւ էկէրցի այգեպան մը երդումէն յետոյ, – արդէն անոր համար հոս եկած ենք որ բերդը պաչտպանենք :

Որուն վրայ ուրիչ մը յարեց .

— Մեր այգեստաններու քաղաքը Թուրքերու ձեռքը չենք թողուր :

Մեքչէի անմիջապէս զէնք ալ կը բաժնէր անոնց: Դէզերով զէնքեր կային բերդին կամարակապներուն տակ, սուր, նիզակ , վահան, սաղաւարտ: Բնականաբար ոչ Դամասկոսի, Հնդկաստանի կամ Տերպենտի հրաչալիքներ , այլ հասարակ ժանգոտած , ամէնօրեայ զէնքեր, որոնք դարէ դար կը մնային բերդին մէջ: Ամէնքը կրնային ուզածնին ընտրել անոնցմէ :

Թաւ յօնքերով կարուակ մը, որուն յօնքերը պեխերու տեղ ալ կրնային անցնիլ, մեծ ինքնավստահութեամբ մը ըսաւ .

— Այս զէնքերը լաւ են, տէր հրամանատար, բայց ես զանակս ալ բերած եմ:

Ու այսպէս ըսելով կօչկակարի փայլուն դանակ մը հանեց կրկնոցին տակէն :

— Եթէ Թուրք մը վրաս գալու յանդգնի ասով կը պատռեմ փորը :

Ոմանք սաղաւարտներն ալ կը փորձէին, բայց որովհետեւ ծանր բան է երկաթէ գլխարկը, եւ աւելի ամանի մը կը նմանէր քան թէ զինուորական փայլուն սաղաւարտի, թողուցին :

— Ի՞նչ բանի կուգայ :

Էհ, ետքէն կ'իմանաք թէ ինչ բանի :

Մայրամուտի ատենները դէտերը իմացուցին թէ Ֆելնեմէթի կողմէն չորս ձիով ազնուական կառք մը կուգար մեծ արագութեամբ ու փոշի հանելով :

Ոչ ոք կրնար գուչակել թէ ո՞վ կրնար ըլլալ : Քառաձի կառքով եպիսկոպոսը միայն կը պտըտէր :Միւս ազնուականները այն ատեն միայն կառք կը նստէին՝ երբ հիւանդ ըլլային :

Բայց հոս հիւանդ մարդ չի գար :

Հրամանատարն ու գնդապետներն ալ աչտարակ ելան տեսնելու համար վիչապի մը նման արչաւող քառաձի կառքը :

— Պիտի տեսնէք թէ եպիսկոպոսը կուգայ,— կը չնչէր Ֆիւկետի, կանոնիկոսներու գնդապետը :

Ու քանի որ ոչ ոք հաւատք կ'ընծայէր իրեն, սկսաւ օրինակներ բերել պատմութենէն :

— Մինչեւ այսօր ամէն պատերազմներու մէջ ներկայ չէի՞ն անոնք: Մոհաչի մէջ գրեթէ ամէնքը եկած չէի՞ն: Եպիսկոպոսութիւնը ոչ միայն եկեղեցական պատիւ մըն է, այլ նաեւ զինուորական : Ամէն եպիսկոպոս ունի իր գունդը : Ամէն եպիսկոպոս հրամանատար ալ է միանգամայն :

— Երանի թէ ամէն հրամանատար ալ եպիսկոպոս ըլլար, — պատասխանեց Տոպօ :

Գուցէ կը մտածէր թէ այն ատեն աւելի զինուոր պիտի կարենար ունենալ Թուրքերու դէմ հանելու համար :

— Թերեւս թագաւորին սուրհանդակն է եկողը, որ ճամբան հիւանդացած ըլլայ , — խորհրդածեց Մեքչէի :

Տոպոյի դէմքը զուարթացաւ :

— Թագաւորը չի կրնար մեզ թողուլ :

Եւ ալ չկարենալով համբերել իջաւ սանդուխներէն եւ անցնելով հրապարակը դէպի հին դուռը ուղղուեցաւ, ուսկից կառքերը կը մտնէին բերդին մէջ :

Կառքը դեղնագոյն կաչիով պատուած ազնուական կառք մըն էր· դէպի հարաւային դուռը դառնալով մտաւ բերդին հրապարակը :

Մէջէն բարձրահասակ սեւազգեստ կին մը ելաւ :

ԿԵԶԱ ԿԱՐԴՕՆԻ

(Շար.)

Պ. Վռամշապուհ Գաբրիէլեան, Օր. Ռոզէթ Գաբրիէլեան, Այրի Տիկին Տանտիկեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տանտիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Թէյեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Գաբրիէլեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Օհաննէսեան եւ զաւակները (Լիոն), Ստեփանեան ընտանիքը (Ամերիկա), եւ ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, զաւկին, քրոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ, հարսին եւ ազգականին՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻ

(Ծնեալ Տանտիկեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 28ին, իր բնակարանը, 51 տարեկանին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Չորեքշաբթի ժամը 16ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Պանթէնի նոր գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Եկեղեցւոյ ցաւակցութիւնները միայն տոմարով:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները:

Պ. Լեւոն Փիշմիշեան, Օր. Նոյեմի Փիշմիշեան, Տէր եւ Տիկին Սիսակ Հիւսէյինճեան եւ զաւակը (Համպուրկ), Անդրանիկ, Մարիամ եւ Արփս Հիւսէյինճեան (Վիէննա), ինչպէս նաեւ Մալխասեան, Խիստավէրտեան եւ Էլէկէօղեան ընտանիքները (Պոլիս) ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ եւ ազգականին

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՄԱԹԻԼՏ ՓԻՇՄԻՇԵԱՆԻ

(Ծնեալ Հիւսէյինճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 30ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ (Ապրիլ 2) ժամը 16ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Ռոնի - Սու - Պուայի գերեզմանատունը:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՆՈՒԷՐ

Պ. Հրանտ Գալֆայեան իր ողբ. կնոջ Թերեզ Գալֆայեանի (ծնեալ Ալթունեան) մահուան 5րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իր ծնողքին, եղբօր եւ Ալթունեան գերդաստանի յիշատակին քառասունական ֆր. կը նուիրէ Ֆ. Կ. Խաչի եւ Կարմիր Խաչի Օդափ. կայաններուն եւ քսան ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է Պօյաճեան ընտանիքէն (Պուէնոս Այրէս) հարիւր ֆրանք փոխան ծաղկեպսակի Պ. Յարութիւն Տապաղեանի յուղարկաւորութեան առթիւ:

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՀԱՅ ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

31ՐԴ ՏԱՐԻ

Խմբ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ապրիլ ամիսը չվերջացած, կը ստանան 1964 տարուան Բ. հատորը՝ անոնք որ վճարած են 1964 տարուան բաժնեգինը: Միաժամանակ կը ստանան 1965 տարուան առաջին հատորը՝ անոնք որ վճարած են 1965 տարուան բաժնեգինը:

Այս երկու հատորներուն բովանդակութիւնը, միասնաբար 260 էջ, բացառիկ հետաքրքրականութիւն մը կը ներկայացնէ, — բժշկական նորութիւններ, առողջապահական մեծարժէք յօդուածներ, գրական, պատմական եւ համայնագիտական ծանօթութիւններով ճոխացած:

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.—

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինը կը մնայ նոյնը, Ֆրանսա 15 ֆրանք, արտասահման 5 տոլար:

Դիմել խմբագրին անունով, «Յառաջ»ի խմբագրատան հասցէով:

Ch. Aïvazian

32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ԱԶԳ. ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՐԱՒ. ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹԵՄԻՆ

Յառաջիկայ Յունիս 20ին, Կիրակի, տեղի կ'ունենայ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Երեսփոխանական ընտրութիւնը պաշտօնապէս՝ համագաղութային քուէարկութեամբ:

Երկար ամիսներու տքնաջան աշխատանքի շնորհիւ՝ բոլորին ցանկութեամբ եւ համաձայնութեամբ՝ գաղութիս բոլոր խաւերը ներկայացնող 31 ընտրելիներու ցանկ մը կազմուած է, զոր յարմար ատենին կը հրատարակենք եւ որ Թեմիս Հայութեան քուէարկութեան կ'ենթարկուի պաշտօնապէս:

Կրնան քուէարկել միայն անոնք, որոնք, համաձայն Թեմիս ներքին կանոնագրութեան՝

— 21 տարիքը կը լրացնեն:

— Տարեկան ազգային տուրքը (նուազագոյն հինգ ֆրանք) վճարած են:

— Քրէական որեւէ յանցանքով դատապարտուած չեն:

Բոլոր շրջաններու Թաղական Խորհուրդներուն կնքուած մասնաւոր տետրակներ տրամադրուած են, որոնց մէջ խնամքով եւ ճշգրիտ հասցէներով կ'արձանագրուին բոլոր այն ազգայինները Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ պատկանող, որոնք վերի պայմանները կը լրացնեն եւ կը ստանան իրենց արձանագրութեան թիւին համապատասխանող թուագրուած քարթ մը որով կը ներկայանան քուէարկութեան՝ որոշուած թուականին:

Արձանագրութիւնները կը սկսին Ապրիլ 10ին եւ վերջ կը գտնեն Յունիսի մինչեւ 10: Քուէարկութիւնը տեղի կ'ունենայ արձանագրութեանց ստուգումէն ետքը:

Սրտագին կոչ կ'ընենք Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ բոլոր զաւակներուն, որոնք պահանջուած կանոնական պայմանները կը լրացնեն, ազգային խոր գիտակցութեամբ եւ ստեղծուած համերաշխութիւնը աւելի զօրացնելու մտահոգութեամբ, փութալ արձանագրուելու անպայման, այս Թեմը չուտով Ազգային Երեսփոխանական Ժողովով մը օժտելու համար:

Ընտրական յանձնախումբ.— Յակոբ Պապիկեան, Վարդան Պանտիկեան, Սարգիս Թէքեան, Յարութիւն Ստեփանեան, Վահագն Սահաթեան, Կարապետ Ճանիկեան, Ժիրայր Տ. Վարդանեան:

21 Մարտ, 1965

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ

Կ'ԵՐԳԷ

ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Մի դպիր, Կարեկցութիւն, Նուէր Դէպի սէր

45 tours Microsillon

Դիմել հեղինակին.—

6, Ave. Lorne, COLOMBES

ԿԱՄ

FLEURON, 27 Rue Bleue, PARIS 9e

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ, 43 Րիւ Ռիշէ:

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք

CONTES ET LEGENDES ARMENIENS

Ֆրանսերէնով պատրաստուած՝ Շ. Տէր - Մելքոնեանի կողմէ

Գունաւոր կողք, մաքուր տպագրութիւն, պատկերազարդ:

Գին՝ 5 ֆրանք

Առաքման ծախսերով 6·50

Ստանալու համար դիմել Հ. Սամուէլեան գրատունը, եւ կամ՝

Mme C. DER-MELKONIAN

11, Rue Gabriel Péri

CHATILLON s/BAGNEUX (Seine

C. C. P. PARIS 19668-59

Կարելի է նաեւ անձամբ դիմել Յառաջի խմբագրութեան:

ԿՈՉ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Փոն տը Շէրիւի եւ շրջանի Հայութիւնը ձեռնարկած է Ազգային Տան մը շինութեան, դպրոցով եւ սրահով, որ միեւնոյն ատեն պիտի ծառայէ որպէս եկեղեցի: Շէնքին հիմը արդէն դրուած է, մէկ մետր ալ բարձրացած: Տեղւոյն Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կոչ կ'ընէ Ֆրանսահայ հայրենակիցներուն եւ միութիւններուն, որպէսզի իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը բերեն այս բարենպատակ գործին:

Այն հայրենակիցները որոնք կարեւոր գումարներով կ'ուզեն մասնակցիլ, իրենց անունները պիտի արձանագրուին շէնքին ճակատը եւ բարերար պիտի կոչուին:

Վարչութեան հասցէն է.—

Monsieur ACHOD AREKIAN

Rue de la Chaîne

CHARVIEU (Isère)

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Գրական երեկոյ, նուիրուած բանաստեղծ

ՄԱԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ

յիշատակին: իր մահուան 40ամեակին առթիւ:

Այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Ռեժանի սրահը, (մեթրօ Քատէի դէմ):

Կը նախագահէ ՀՐԱՆԴ ԲԱԼՈՒԵԱՆ

Խօսք պիտի առնեն ՏԻԿ. ՄԱՌԻ ԱԹՄԱՃԵԱՆ եւ ԵԴՈՒԱՐԴ ԱՂԱՄԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին.— Կ'արտասանեն Տիկին Կարապետեան, Օր. Ժ. Զէյթէկեան եւ Նուրհան Մարգարեան, կ'երգէ Գէորգ Եանպէկեան, Զարիֆեանի բանաստեղծութեանց վրայ յօրինած իր երգերէն:

Մուտքը ազատ է:

ՊԱՐԻ ԴԱՍԵՐ

Տիկին Հ. Թորոսեան պարի դասընթացքներ կը կազմակերպէ երախաներու համար:

Պայմաններու եւ արձանագրութեան համար դիմել 17, Րիւ Պլէօ, Երեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 18·30էն մինչեւ 20·30:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32. Rue de Trévise, Paris (9e)

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի դասախօսութիւնը, այս Չորեքշաբթի (Մարտ 31), ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները, Նոր Սերնդականները եւ համակիրները:

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը յայտարարէ Մարսէյլի Հայութեան թէ 1915ի Ապրիլեան նահատակներու Յիսնամեակի ի յիշատակ կը հրաժարի Ապրիլի ընթացքին իր տալիք տարեկան պարահանդէսէն: Վարչութիւնը Մարտ ամսուան ընթացքին կը ձեռնարկէ հանգանակութեան մը, ի նպաստ իր բարենպատակ ձեռնարկներուն,— հայերէնի դասընթացք, հիւանդներու այցելութիւն, Օդափ. կայան եւն.: Այս առթիւ կոչ կ'ընէ Մարսէյլի հայրենակիցներուն որ իրենց սրտաբուխ նուէրներով քաջալերեն, ազգապահպանման եւ երբօգնութեան այս աշխատանքը, իրենց մասնակցութեամբ:

OUVERTS TOUTE L'ANNEE

L'ANDALUCIA

LA PLUS JOLIE CONTREE
ET LA PLUS TYPIQUE
DE

L'ESPAGNE

VUE MAGNIFIQUE :
PLAGE A 50 MÈTRES
MONTAGNES à 1000 MÈTRES

PLUSIEURS CHALETS :
CONFORT MODERNE
SOLEIL ASSURÉ
PRIX MODÉRÉS

Pour tous renseignements s'adresser :
m. SANDROSSIAN
35, Rue des Saules
PARIS - 18.
a partir de 17 heures
Tél. : CLI. 69-58

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ		
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ		
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	»	»	»
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար դիմել Վարչութեան:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՐՏԱԴՐԻՉԸ

ՀԵԼՎԱ
ԼՈԳՈՒՄ
Սուսամ - ՀԵԼՎԱ

ԹԱՀԻՆ
ՇԱՐՈՑ
(ՌՈՃԻԿ)
ՎԱՐԴԷ-ԱՆՈՅՇ

LE BOSPHORE MARQUE DÉPOSÉE

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...

CHOC-ALVA · CHOCO-LOC

Sté le BOSPHORE

SIÈGE SOCIAL

2, Rue Louis Astouin Marseille (2ème)